IOANNIS FERNELII AMBIANI VNIVERSA MEDICINA:

AB IPSO QVIDEM AVTHORE antè obitum diligenter recognita, & iuſtis acceſſionibus locupletata:

Poſtea autem ſtudio & diligentia Gul. Plantii Cenomani poſtremùm elimata, & in Librum Therapeutices ſeptimum doctiſs. ſcholiis illuſtrata.

EDITIO SEXTA.

Qua nunc primum accedit Vita auctoris ab eodem Plantio luculenter expoſita: & Conſiliorum medicinalium libellus.

HANOVIÆ,
Impenſis Claudii Marnii heredum, Iohannis & Andreæ Marnii & conſortum.
MDCX.

Cum priuilegio Sac. Cæſareæ Maieſtatis.

ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΝΓΚΙΟΣ
ἐς τὸν λαμπρότατον Φερνέλιον.

Πῶς τε τὰ σώματ' ἔχει φύσει, ἠδ' ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργον ἰητρῶν. καλλιον ὥ τις ἐρεῖ.

LECTORI S.

QVOD rerum naturalium & Medicinæ ſtudioſis in primis benè vertat, damus iam denuò vniuerſæ Medicinæ ab eximio illo doctorum Io. FERNELIO elaboratum opus. Editioq; hæc ſexta eſt, quam nunc publicamus, auctior ea *Conſiliorũ medicinalium* libello, quæ dia mens FERNELII protulit, ſelegit Iulianus Palmarius Medicus Pariſienſis. aliena enim καὶ οὐ τοῦ Φερνελιανοῦ κόμματος omiſimus. Auctior, inquã, &, quam primùm nacti ſumus, *Vitâ* magni illius Archiatri, à familiariſſimo ipſius G. Plantio facundè explicatâ. Eam leges libens, præſertim cui non tam magnus ille vir, eiusq; ſtudiorum ratio cognita, quam ipſius libri ſunt. id quod exteris & peregrinis ferè accidere oportet. Nos certè in tui gratiam addidimus libentes, vt & alia quædam à viris clariſs. elogia, nec vnquam te operam luſurum ſcimus, quam in FERNELIANIS libris perlegendis atq; relegendis collocabis. Ita enim eſt. Ille Medicinæ ſtudioſus ſe profeciſſe ſciat, cui FERNELIVS valdè placebit: vt ringantur obtrectatores, qui ſummis viris nunquã defuêre, deeruntve. Sed vt diutius te teneamus, negotia noſtra non ferunt. Benè itaq; vale, & hiſce operibus noſtrâ operâ de nouo fruere.

SERIES AVTEM EORVM, QVÆ HIC CONTINENTVR, EST:

Vita FERNELII, *auctore G. Plantio.*
Elogia FERNELII, *vnum è Sammarthano, alterum à Thuano VV. CL. M.*
Io. Crotonis à Crafiheim epiſtola ad A. Wechelum de ſcriptis FERNELII.
G. Plantii præfatio ad Lectorem.
Io FERNELII *ad Henricum II. regem Gall. epiſtola: & in Medicinam ſuam præfatio.*
Iuſdem Phyſiologiæ libri VII.
Eiuſdem Pathologiæ libri VII.
Eiuſdem Therapeutices vniuerſolis, ſeu medendi rationis libri VII.
Eiuſdem febrium curandarum methodus generolis:
De Luis Veneree curatione perfectiſſima liber.
Conſilium Epileptico præſcriptum.
Eiuſdem de Abditarum rerum cauſis libri II.
Eiuſdem Conſiliorum medicinalium liber.
Indices ſuo quiſque loco ſubiecti.

IOHANNIS FERNELII
D. MEDICI VITA.

Scriptore G. PLANTIO *Cenomano D. Medico.*

IOANNES FERNELIVS CLAROMONTIO OPPIDVLO (quod viginti duntaxat milliaribus à Lutetia diſtat) natus atque ingenuè educatus; Ambianum in operibus idcircò ſe prædicat, quod patrem inde oriundum habuerit. Hic natu iam grandis quum ſub triuiali magiſtro Grammaticã didiciſſet, etiamſi mater rebus eum curiſq; domeſticis potius, quam litteris tam ſerò deſtinandum contenderet, maximo litterarum amore incenſus à patre cœpit poſtulare, vt eloquentiæ, ac Philoſophiæ operam daturus Lutetiam commigraret, acti temporis iacturam, ac detrimentum incredibili ſtudio, ſummoq; labore ſe ſarciturum pollicens; quod non ægrè impetrauit. Nouerat enim multarum rerum vſu peritus ſenex vt in ſegetibus fertilitas, ac grauiditas futuræ frugis vbertatem ſignificant, ſic litterarum ſtudia tantopere expetita, & diuini ingenii ſeminaria iam ab adoleſcentia, totius vitæ, ac ſenectutis in viris ornamenta præſagire. Erant tunc temporis Lutetiæ in gymnaſio Barbarano, præter artium liberalium doctores, innumeri etiam iuuenes non mediocriter (vt temporibus illis eruditi) quorum diligentia, & doctrina, veluti calcaribus ad artes, quæ tum erant in pretio, alacriùs amplectendas incitatus, tantos in arte diſſerendi biennio progreſſus fecit, vt quam de ſe concitauerat expectationem, longè lateque ſuperarit. Magiſterii laurea publico eruditionis teſtimonio haud multò poſt donatus, à gymnaſiarchis certatim ad profeſſionem Dialectices ſplendidis muneribus inuitatus eſt, quibus non antè parere voluit, quàm priuatis lectionibus & ſtudiis ſe in Cicer[illegible]is, Ariſtotelis, & Platonis doctrina diligentiùs exercuiſſet. Quod cum eſſet aggreſſus, quantum olim in conſtituendis ſuis ſtudiis aberraſſet, primùm animaduertit. Nihil enim antè præter ineptas quæſtiones è barbaris præceptoribus hauſerat: ſed illud eò æquiore animo tulit, quòd ſibi cum pluribus commune eſſe nec vllo ſuo, ſed ætatis vitio imputandum iotel'exerit. Quippe tunc temporis artium omnium barbaries Academiam Pariſienſem, ſcholarum omnium, quas ab orbe condito floruiſſe legimus præſtantiſſimam, ita etiamnum obſidebat, vt Grammatici, & Rhetores nihil niſi barbaros Alexandros, Theopagitas, Græciſmos, Theodoletos, atq; eiuſdem farinæ reliquos authores in manibus haberent: Dialectici verò non niſi Clichtouei terminos, Petri Hiſpani ſummulas, Bricotũ Logica, aliaque id genns opera interpretarentur.

Quum igitur in ipſo veſtibulo, adituq; impegiſſet, iudicauit temporis iacturam aſſiduò labore diligenter compenſandam. Itaque ludos, iocos, compotationes, & comeſſationes, ſermooes etiam omnium penè condiſcipulorum, ac familiarium fugere ſtatuit, non cibi, non ſomni, non corporis, non valetudinis, non rei familiaris rationem habere, omnia perpeti, dum liberalium artium cognitionem aſſequeretur: omne in eis ſtudium, diligentiam, curam, induſtriam adhibere, nullam præterquàm ex diſcendo voluptatem capere, arbitratus omnem horam perire, quæ in bonorum authorum lectione, & ſtudiis non collocaretur: tanta in illius animo inſita erat diſcendi cupiditas, tantus cognitionis amor, & ſcientiæ. Hanc porrò habuit inſtituti rationem, vt primo quoq; tempore barbariem, quam ætatis vitio, ſub indoctis præceptoribus hauſerat, Latinorum authorum, maximeq; Ciceronis lectione repurgaret: eius Academicas, ceteraſque potiſſimùm de Philoſophia diſputationes, & de natura Deorum, ac de Officiis in id ſelegit, in quarum lectione aliquot menſes ad dicendi facultatem collocauit. Celſum quoque cum ob orationis puritatem, tum ob ſententiarum pondus habuit quàm chariſſimum: atque etiam Platonem, cuius opera M. Ficinus Latinè reddiderat. Sed cum Mathematices indoctus, in exemplis, quæ ab authoribus ſæpè proponuntur, titubaret, inhoneſtum eſſe duxit ea parte ſapientiæ vacare, quæ certior quum ſit, plus admirationis habet. Itaque diſtinctis, & diuiſis ſtudiorum temporibus, cœpit ita ſuum ingenium excolere, vt manè Arithmeticis,

meticis,

Digitized by Google

metricis, & Mathematicis diſciplinis, à prandio verò & Philoſophiæ parti quæ in natura verſatur operam daret, à cœna Latinos authores, Latiniq; ſermonis obſeruationes diligenter excuteret.

In hæc litterarum ſtudia dum inſatiabili, & indefeſſo labore incumbit febre quartana tandem corripitur, qua crudeliter acdiu conflictatus, cœptum ſtudiorum curſum interrumpere, vtq; ſalubriore aëre frueretur, ſolum vertere cogitur.

Profligata tandem quartana, recreatiſq; ruri viribus, Lutetiam redire cogitat, de deligendo vitæ genere cum amicis deliberaturus. Horum alii Theologiam, alii mathematicas diſciplinas, alii aliam artem proponebant, in quam reliquum vitæ ſuæ curſum conferret. Iuriſprudentiam plures contendebant, & ad opes maximas, & ad ſummos honores, dignitatiſq; gradus cæteris præſtare, in qua etiam facilè eſſe dicebant eum excellere, qui ſingularem artium liberalium cognitionem ſibi comparaſſet. At verò ille non minus prudenter quàm acutè officiorum omnium momentum ad naturam ſuam reuocari, accommodarique debere, nihilque temerè, nec inuita, quod aiunt, Minerua, ſibi aggrediendum eſſe contendebat. Quum igitur ſolitarium ſe, ac taciturnum, neque ad dicendum ſatis expeditum agnoſceret; facilè iudicauit, neque clamoribus forenſibus, neque ſacris concionibus ſatis ſe idoneum fore: idcirco Medicinam præ cęteris artibus, ac diſciplinis elegit, vel hoc nomine quod non ita pridem in febre quartana eius opem ſenſiſſet. Sed ecce dum hæc cogitat à patre litteras accipit, quibus grauiter conquerebatur, in vnius filii ſtudia nimium multa iam eſſe impenſa; alios ſibi ſupereſſe quos æqua cura fouere debeat. Itaque aut domum ſe recipiat, aut quæ ad honeſtè, & liberaliter viuendum neceſſaria ſunt, aliunde petat. Quibus minimè exterritus retinuit etiam priſtini conſilii inſtitutum, vel quod ſibi nihil poſſe deeſſe ſperaret, vel quòd obſequio parentem tandem flecti poſſe perſuaſum haberet.

Primùm igitur, quoniam nulla re æquè vt exercitatione ingenium acuitur, confirmaturque memoria, Philoſophiam non intra priuatos parietes, ſed in gymnaſio Barbarano publicè profiteri decreuit, & Philoſophicum curriculum emetiri, quod rudi adhuc ſæculo ſumma cum laude, omniumque applauſu abſoluit. Interim verò Mathematicis ſtudiis plurimum capiebatur, in quibus quantum iam profeciſſet, oſtendunt ipſius de iiſdem diſciplinis ſcripta olim emiſſa, in quibus ſi minus terſus, aut politus, quam in Medicis operibus ſermo videatur, tempora accuſanda. Tum quippe, vt ſupra commonefeci, perſonabant adhuc omnes ſcholæ vocibus imperitorum hominum, & Barbarorum, nec dum politioris doctrinæ ſplendor Gallis Philoſophis illuxerat. Quum ſatis ſuperq; in hiſce artibus, quæ ad Medicinam viam ſternunt, operæ, laboriſque poſuiſſet, omnes meditationes ſuas, omneſque ingenii neruos integrum quadriennium ad ipſam intendit, ita proficiens vt illius ſacris initiatus, non diſputationibus ſolùm, ſed etiam publicis prælectionibus egregium ſuæ eruditionis ſpecimen ediderit.

Exantlatis per biennium primis illis ſcholarum laboribus, quùm permulti primas doctoratus ſedes certatim ambirent, totus celebrium huius Academiæ Medicorum cœtus ſecundas illi vltrò detulit, primas profectò daturus, ſi quantas ad diſputandum, tantas ad inſumendum facultates habuiſſet.

Doctor iam factus Lutetiæ ſedes ſibi delegit propter eximiam hominum, quibus familiariter vtebatur, eruditionem, & vrbis frequentiam, quorum & ſcientia augeri, & exemplis infinitis illuſtrari poterat.

Neque enim, quod plerique ferè omnes facimus, poſtquam Laurea medica decoratus eſt, vana, & inani eruditionis perſuaſione ac opinione inſoleſcens, otiandum iam, & à ſeriis ſtudiis feriandum ſibi putauit, ſed magis ac magis euoluendis veterum ſcriptis ſcrutandiſq; eorum ſententiis inuigilandum. Hoc enim (quod res eſt) certò ſciebat è ſcholaſticis diſputationibus rudem duntaxat, & inchoatam haberi rerum cognitionem, quæ manca, & inutilis omninò futura ſit, niſi continuato labore, aſſiduaque vigilantia compleatur. Itaque Philoſophicas ac Medicas quæſtiones miſſas fecit, vtque intermiſſam inſignium authorum lectionem continuaret, domi ſe aliquot annos continuit.

Florebat tum temporis Lutetiæ inſignis rhetor, optimarum artium ſtudiis eruditiſſimus Iacobus Strebæus, qui ſe Ioanni Fernelio, quem Mathematicas artes apprimè callere nouerat, coniungendum curauit. Itaque dum Strebæus à Fernelio Mathematicarum diſciplinarum, Fernelius viciſſim à Strebæo politioris litteraturæ cognitionem, & grauem, plenumque orationis ſtylum accipit, integrum biennium exigitur.

Interea quamplurima Mathematices inſtrumenta magno rei familiaris diſpendio excogitauit, ac fabricanda curauit, ne vxoris quidem (quam non ita pridem duxerat) doti parcens. Tantùm in ſui admirationem & amorem mentes hominum rapit, atque allicit ſyderum, cœleſtiumque rerum contemplatio, vt animum ſemel illecebris ſuis captum, perpetua, grataque ſeruitute ſibi poſtea addictum, ac deuinctum retineat. Vxoris pater vir perinde prudens, ac eruditus, generum ſæpe inuiſebat, nonnunquam & conuiuam aduocabat, quumque inter epulas non rarò in Medicas diſputationes incideret, oblata occaſione apud generum querebatur

rur, quod Medicinæ, cui totum iampridem ſe dediderat, nimium oblitus, Mathematicis diſciplinis adeò inhæreſceret, vt inde hactenus illum nec vxoris amor nec liberorum blandimenta, nec rei familaris cura reuocare potuiſſent. Mathematicarum artium cognitionem homine quidem liberali dignam eſſe, & per ſe animi cauſa expetendam, ſi quis modum adhibeat, & per ætatem attingat; ſed in ea tanquam in Syrenum ſcopulis virum probum & Reipublicæ, ac familiæ ſtudioſum obdormiſcere, atque conſeneſcere indecorum. Non enim illam eſſe ad Reipublicæ conſeruationem neceſſariam, vt quæ quam minimum vſum, nullam autem, aut certè exiguam actionem ad retinendam ciuium ſocietatem, ſi tamen Arithmeticam, & Geometriam exceperis, proferat. Medicinam, ſiue ad ea oculos, menteſque conuertimus, quorum naturas præclara ac nobili contemplatione perueſtigat, ſiue eius vſum, commoda, & vtilitates diſpicimus, omnium artium meritò præſtantiſſimarum iudicari, ad cuius cognitionem parum Mathematicæ diſciplinæ conferunt. Hæc aliaque multa ad perſuadendum efficaciſſima rerum plurimarum vſu edoctus Senator Pariſienſis genero proponebat, quibus cum minimè flecti videretur, ille filiæ lachrymis permotus, atque incenſus, querelis eum genero paulò grauioribus egit, quas nihil refert hic adſcribere. Qua admonitione, & obiurgatione tandem fractus, artem Medicam maiori quam vnquam ſtudio perſequi cœpit, Mathematicis artibus intermiſſis. Itaque & ſculptores, quos non ſine magnis ſumptibus iamdiu domi alebat remittere, & nobiles aliquot diſcipulos, quos in hac habebat diſciplina, alium præceptorem quærere iubet, & è conſpectu tum Mathematica omnium veterum opera, tum aſtrolabos, & innumera alia quæ illi iam ſibi cuderat inſtrumenta ænea abiecit, vt totum ſe Medicinæ deuoueret. Quoniam autem à priuata Medicorum authorum lectione, & meditatione multum ſibi ſupereſſe temporis videret, id ne ſibi periret, interim dum ad artis opera ſe compararet, ad explicanda Hippocratis & Galeni ſcripta, quæ in publicis Medicorum ſcholis nondum doctor deſignatus olim enarrare cœperat, animum contulit, quod tanto diſcipulorum concurſu, tantaque frequentia præſtitit, vt paucis annis fama eruditionis eius extra Galliæ fines tranſiliens in Germaniam, Italiam, Hiſpaniam, cæteraſque exteras Europę regiones conuolarit, & hac tanta famæ celebritate etiam abſentibus innotuerit.

In hoc exercitii, atque docendi labore dum annos ſex totos ſumma cum laude verſatur, ſenſim ita Lutetiæ increbuit nominis ipſius celebritas, vt curandis ægris opem ab eo poſcentibus vix ſatis eſſe poſſet. Ad eum namque non ciues modò Lutetiani, verùm exteri quoque ferè omnes confugiebant, qui grauiore aliquo morbo tenebantur. Quod illum ſuſceptam docendi prouinciam intermittere coëgit. Sed ne ſic quidem Theoreticen Medicinæ partem neglexit: verùm quidquid otii à grauioribus rebus, curis, & negotiis dabatur, id omne in ea Medicinæ parte, quàm Phyſiologiam inſcripſit, commentariis, & lucubrationibus ſuis illuſtranda conſumpſit: in quo tam egregio opere, qualem ſe præſtiterit, poſteritas liuoris expers apertiùs fortaſſe prædicabit. Primus certè, quod ſciam, rudi adhuc ſæculo ineptas illas quæſtionariorum nugas nihil præter ſpurcam, fœdamque barbariem perſonantes, & inextricabiles argutulorum ſophiſtarum labirinthos, qui rebus per ſe claris denſas tenebras offunderent, è Medicis ſcholis expulit: naturalem Medicinæ partem Latino ſermone luculenter adeò, ac nihilominus breuiter explicans, vt ſi quis præceptis, inſtitutisque Philoſophiæ inſtructus, opus de ea Medicinæ parte ab ipſo conſcriptum non oſcitanter ſemel atque iterum perlegerit, tenacique memoria longa meditatione impreſſerit, eum nihil eorum latere poſſit, quæ de ea veteres omnes cum Græci, tum Latini, & Arabes infinitis voluminibus vix ſemel in vita homini legendis, obſeruatione dignum prodiderunt. Hoc opus typis iam excuſum, vt interpretaretur, à philiatris omnibus & precibus, & muneribus ſolicitatus eſt, quod onus (quę erat eius humanitas, vt prodeſſe vellet quamplurimis, inprimiſque docendo) vxore, amicis omnibus, & ægrorum curis reclamantibus, vel magno rei domeſticæ diſpendio ſuſcepit. In hoc verò opere explicando annos tres ſtrenuè adeò laborauit, vt Reipubl. litterariæ ciuem ſe vtiliſſimum præſtiterit, & ex ſchola eius plures docti Medici, quam ex equo Troiano milites prodierint per omnes Europæ regiones, atque tractus diffuſi. Interea dum hoc docendi munere ſumma diligentia, & fide perfungitur, opus aliud de venæ ſecandæ ratione Medico perquam neceſſarium, nocturnis vigiliis elucubrat, non minus quàm illud terſum, & elaboratum, quod in lucem emiſſum mox interpretandum ſuſcepit, nec abſoluerat eius commentationis explicationem, cùm in grauiſſimo mulieris nobiliſſimæ caſu ad aulicos quaſi edicto regio rapitur. Peruagabatur enim incredibilis ad huius imperii proceres, de Fernelii eruditione fama & perſuaſio, quaſi vnus eſſet è Galliæ Medicis calamitoſi illius morbi præſtrenuus oppugnator, & impendentis mortis fortiſſimus vindex malorumq; depulſor, quaſi Hercules Alexicacus: quam ille opinionem de ſe ſtrenuè ſuſtinuit, vt non tam ſit creditus mulierem in vita retinuiſſe, quàm iam profligata ſalute ex inferorum faucibus reuocaſſe. Prima hæc cauſa fuit cur in poſterum Henrico Galliarum regi deſignato, cui illa chariſſima erat, magno ſemper in pretio Fernelius habitus ſit, quē iam inde primariũ Medicũ ſibi delegit annuo honorario propoſito, ſi in aulico ſatellitio commoratus, ſuæ valetudinis curā reciperet. Sed quia eruditionis,

Digitized by Google

ditionis, quàm gloriæ ſemper fuit auidior, tanti Principis munera, & propoſitos maximos honores contemnens, nec pollicitis deliniri, nec hortatu incitari, nec aliorum Principum, & amicorum frequentium precibus in aula Regia diutius potuit retineri. Itaque & infirmam valetudinem ſimulauit, & in artis Medicæ operibus nondum ſe ſatis exercitatum, & verſatum ingenuè confeſſus eſt, cui Principes valetudinis ſuæ curam committerent. Idcirco futuri Regis maieſtatem, & ſummam humanitatem obteſtatus eſt, vt Lutetiam Pariſiorum redire liceret, in qua vrbe & cœpta ſtudia abſoluere, & in artis operibus diu ac multum ſeſe exercere poſſet: ſe enim poſtea & Regi, & Principibus omnibus ſuam induſtriam probaturum. Nouerat enim, & ſæpè prædicabat frequentem medendi vſum Magiſtrorum præcepta ſuperare, neque medicos, neque imperatores, & oratores, neque iureconſultos, neque vllos alios artifices, quamuis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum, ſine vſu, & exercitatione conſequi poſſe: quod nuſquam commodiùs, quàm Pariſiis, tum propter doctiſſimorum hominum frequentiam, tum morborum qui iſthic graſſantur, varietatem ſe poſſe adipiſci putauit.

Itaque eos ille Medici nomine indignos ſemper arbitratus eſt, qui Medicinæ præceptis, inſtitutiſque cognitis, antequam in eius operibus diu multumque in frequenti, & populoſa vrbe ſeſe exercuiſſent, & multa ad perfectam morborum curationem ſcitu digniſſima (quæ vt ſeniores veluti per manus à maioribus ſuis acceperunt, ſic poſteris tradere neceſſe eſt) obſeruaſſent, in oppidula faciendæ medicinæ cauſa ſe reciperent.

Etenim ſi vel in morbi cauſa peruestiganda (quod ſæpe fieri veriſimile eſt) vel in decernendis remediis aliquando aberrent, à quo reuocentur, & caſtigentur? Neque enim diſſimulandum, ſed ingenuè confitendum, in iis, qui artem, quam profitentur, iam diu fœliciter, & magna cum laude exercent, ineſſe neſcio quid, quo ceteris & excellere, & admirationi eſſe videantur, quodque vt ab omnibus ſummopere expetitur, ſic nec facilè litteris mandari, nec verbis luculenter explicari poſſit, ſola obſeruatione, & longo vſu cognoſcendum.

Quocirca tutiſſimam, ac breuiſſimam diſcendæ Medicæ artis viam eum ſequi arbitrabatur, qui poſtquam præceptis, inſtitutiſque Philoſophiæ abundè inſtructus fuerat, ſtatim è terſo, & polito quodam, eoque compendiario authore Medico, primum quidquid ad humani corporis naturam exquiſitè cognoſcendam neceſſarium eſſet hauriebat, mox ſimplicium, & compoſitorum medicamentorum temperamentum, ſapores, vires, & facultates omnes examinabat, tum demum morborum, ſymptomatum, & ſignorum omnium differentias, & cauſas addiſcebat, ac tenaci memoria complectebatur; poſtremò in artis operibus cum ſeniore aliquo, eoque docto, & longo iam medendi vſu perito Medico diu multumque ſeſe exercebat, & quod è libris, & viua præceptoris voce didiciſſet, in ipſis ægrotis obſeruabat. Multa in theoreticæ Medicinæ parte occurrere, quæ niſi ab eo qui longo artis vſu, & exercitatione valeat, nec rectè explicari, nec intelligi poſſint, neminemque è ſolis libris omnibus numeris abſolutum euadere putabat. Medendi vſum, & exercitationem tanquam optimos Medicinæ interpretes, quidquid in tota arte obſcurum, vel dubium tyronum ingenia retardat, ac remoratur luculenter aperire & ſtabilire, vt idcircò in theorica minimè (quod tamen plerique faciunt) conſeneſcendum ſit, ſed ad artis opera, tanquam ad optimos docendi magiſtros, ſi quis iudicio valeat, ſed medico ſeniore, & exercitato duce properandum. Contra opinionem, & hæreſim, quam plerique omnes Medicinæ profeſſores hactenus defenderunt, contraque recentiorum errorem, qui in ſcholis nihil ferè præter ſimplicem verborum interpretationem, & inanes λογομαχίας ſuis auditoribus inculcant, & obtrudunt. Damnabat etiam eos, qui politioris orationis ſtylum, & linguæ cognitionem curioſiùs conſectantes, non tam modum, quàm copiam in dicendo quærunt, & verbis ornatiorem, quàm ſententiis illuſtriorem orationem contexunt. Ipſarumque rerum ſpeculationem, & contemplationem (quarum gratia linguarum cognitio expetitur) in totum ferè negligunt. Vt enim in nummis non ſpectatur elegantia ſculpturæ, ſed pondus, & materia; ita parum referre quàm ſit elegans oratio, dum pura, & perſpicua ſit, ſententiiſque abundans. Inde enim fieri vt facundi, & diſerti quidem plurimi, Philoſophi verò, & rerum medicarum ſcientia præſtantes pauci ad medicinam faciendam accederent, quòd multò plus operæ in benè, & ornatè dicendo, quàm in rectè, tutò, & iucundè medendo collocarent.

Sæpè etiam audiui quum affirmaret eos falli, & iudicio vti præpoſtero qui in euoluendis anatomicis libris, & in cognoſcendis ſimplicibus medicamentis ad extremum vſque ſenium deſudarent, nullum interim nec ægrum inſpicientes, nec quæ à veteribus prodita ſunt in ægris obſeruantes. Ille ſatius eſſe ducebat eorum aliquo, qui de re anatomica doctè pariter, & politè, ac nihilominus breuiter perſcripſerunt, ſemel atque iterum perlecto, & accuratè examinato, ad res ipſas in ægrotis multis cognoſcendas, & explorandas deſcendere, quàm in conciliandis tot diſſentientibus inter ſe ſcriptoribus (iam enim plures ferè anatomici libri, quàm ægroti reperiantur, & plures herbarii ſcriptores, quàm herbæ numerando recenſeri queant) vix homini in vita ſemel legendis tempus, & ætatem perdere.

Linguarum autem peritia, quoniam ad rerum cognitionem aditum patefacit, futuro medico vtiliſſima cenſenda, ſi modò ea rectè vtatur: at ſi ob eam ita ille inſoleſcat, vt nec à pharmacopola componendorum, miſcendorumq; medicamentorum modum, nec à ſeniore medico faciendæ medicinæ rationem diſcere ſuſtineat, ſed è libris rectà ſe ad artis opera conferat, perfectam medicinæ cognitionem arroganter ſibi vendicans, quanto in errore verſatur? quanto ægrotantium, atq; adeò Reip. totius damno inſanit?

Ille etiam quemadmodum eam aſtronomiæ partem, quæ cæleſtium orbium motus, conuerſiones, & ſyderum ortus, curſus, atque occaſus tradit, medico perutilem ſemper exiſtimauit, & libris editis illuſtrauit: ita genethliacam, diuinatricemque aſtrologiam, quæ ſuperſtitioſa quadam obſeruatione, ex aſtris neſcio quæ portenta, & mendaciorum plauſtra comminiſcitur, quæque cœleſtes domos, & nulla ratione excogitatas ſedes conſtituens, vniuſcuiuſque ſecundam, & aduerſam fortunam ex horoſcopo auguratur, ad varios ſyderum motus, congreſſiones, aſpectus, & coniunctiones, certos characteres, & imagines confingit, & de futurarum rerũ præſenſione ſeſe venditat, omninò damnabat, eiq; ſe olim operam dediſſe conquerebatur, quòd eam fallacem, incertam, & à vera religione alienam comperiiſſet. Quinetiam dierum criticorum rationem minimè ex vanis aſtrologorum commentis, qui certiſſimã veterum medicorum obſeruationem peruertunt, & dierum decretoriorum ordinem perturbant, ineundam eſſe contẽdebat, etiamſi olim vanis diuinatricis aſtrologiæ pollicitis deceptus, & nondum in artis medicæ operib. ſatis verſatus aliter ſenſiſſet. ſed ſpectandum morbi impetum, progreſſionem, committentis morbum humoris naturam, & motem; deniq; abditam, & occultam motuum naturæ, & eorum dierum, in quos hi motus incidunt, ſympathiam & conſenſionem, naturæq; robur. Horum enim animaduerſione, quib. dieb. ex certamine naturæ, & morbi repentinæ ad ſalutem, vel ad mortem, ad melius, vel deterius mutationes excitentur; non autem ex ſyderum, lunæq; influxu, & aſpectibus, qui neq; in dies criticos incurrunt, neq; humorum hyparxin conſtituunt, neq; criſeon inclinationes efficiunt, præuideri, prædiciq; poteſt. Ego igitur tanti viri doctrinã imitatus, vanos iſtos diuinatricis aſtrologiæ profeſſores grauiſſimum veterib. medicis, & cœlo bellũ indixiſſe, dum ſua apotelesmata vana, & incerta pertinaciùs defendunt, coniicio: vt qui veterum medicorũ obſeruationib. poſthabitis, quidquid in inferiorib. corporibus materiæ vitio accidit præter naturæ ordinem, id totum ſyderum aſpectibus, & congreſſionibus acceptum referant, neq; medicis ſuam conſtare authoritatem, & dignitatem opinẽtur, niſi clades, incendia, peſtes, bella, alluuiones, morborum contagiones, ærumnas deniq; & calamitates, quæcunq; mortalium genus diuexant, ex ſyderum motibus, aſpectibus, & coniunctionibus prænuntient, & quis eorum decurſus, quis exitus futurus ſit, prædixerint, quo quid abſurdius, & vero magis contrariũ dici, excogitariq; poſſit non video. Ingenuè quidem fateor arcana præpotentis Dei voluntate, atq; conſilio, peſtilentes morbos, ſæuaq; contagionis ſemina ad vindicanda ſceleratorum flagitia, & reuocandos ad bonam frugem ex morum corruptela & vitiorum inquinamentis homines excitari, & hue non rarò immitti: nec eo inficias vi, & maleficio ſyderum ſic ſæpè aerem infici, vt non ſolùm nobis, ſed etiam brutis animantib. morbidus, aut exitialis ſit. At id quidquid eſt, haud diuinatricis illius aſtrologiæ, quam tantopere iſti prædicant, ope, ſed ſolo euentu hactenus cognoſci, deprehendiq; potuiſſe contendo. Sed ad rem redeo. Cùm à deſignato Rege dimiſſionem impetrare non poſſet Fernelius, ſimulata pleuritide, & conficta, emeotitaq; à Chirurgo, qui Principi familiaris erat, periculi magnitudine, per eum nuntiari iubet tanti mali cauſam ab animi ægritudine, & mærore proficiſci, quod à ſtudiis eſſet abductus, ab vxore, charisq; liberis diſtractus, à lectione reuocatus, & à Philoſophica vita in inquietam, & militarem, è tranquilla in actuoſam, è ſedentaria & litteraria in turbulentiſſimam pertractus: nec niſi coniugi, niſi litteris, niſi ſuis ægrotis, niſi collegis redderetur, poſſe ſeruari. Quibus impulſus Princeps non modò eum domum remiſit, ſed etiam ad ſtudia quò magis inflammaret, nihil de annuo honorario, quod ſexcentas libras Gallicas efficiebat, demit. Verùm aſſidendi onus moleſtum, & graue liberaliſſimè remittit, aſſeuerans eum apud ſe [illegible] fore, qui in bene medendo, & ſapienter præcauendo cæteris præcelleret. Grata hæc tanti Principis verba non ſolùm emeriti morbi curationem ſtatim attulerunt, ſed magis ac magis ad difficilia quæq; ſubeunda, animum impulerunt. Itaq; poſt biduum domum reuerſus, interruptam libri de venæ ſecandæ ratione interpretationem ad calcem vſq. operis perduxit. Hoc perfunctus munere, alia quædam Hippocratis, & Galeni interpretati ſcripto cogitabat, idq; ab eo quotidianis precibus, & acclamationib. contendebant philiatri omnes: ſed præ ægrorum. qui vndiq; ad eum opis cauſa quotidie confugiebãt, turba, id muneris aggredi non potuit. Et verò, ne quid illi efflueret temporis, quod in communem omniũ vtilitatem non cederet, nocturnis lucubrationibus inſigne opus de abditis rerũ cauſis conſcripſit, in quo de rerũ omnium primordiis, deq; multis valdè obſcuris Philoſophiæ, & Medicinæ theorematis, tam doctè tamq; appoſitè in vtramq. partẽ diſſerit, vt recẽtiores in hoc ſcribendi genere longè, multumque ſuperaſſe videatur. Huius ſcribendi operis hæc fuit occaſio. Quum in veterum Philoſophorum ac Medicorum ſcriptis multa ille deprehendiſſet non parùm obſcura & dubia axiomata, quæ incertis cõiecturis in ſuã quiſq; opinionem

nem

nem facilè traheret, atq; detorqueret, ſine quorum tamen certa intelligentia Medicus in magnarum rerum ignoratione verſaretur, & in ipſis artis operibus non rarò hallucinaretur, ad certam eorum, quæ in Phyſiologicis, & aliis libris ſuis haberentur, demonſtrationem, putauit proprio opere exactam controuerſorum illorum problematum tractationem ſuſcipiendã, ne ſi ſingulorum explicatio illis interiecta fuiſſet, tot ac tam longè petitis digreſſionibus perpetuæ orationis curſus, & deſcriptarum rerum ordo interruptus, rebus per ſe claris veluti denſas tenebras offunderet.

His quaſi fundamentis medicinæ poſitis, præclarum, atq; illuſtre de morbis opus, cui pathologiæ nomen indidit, ante paucos annos perpoliuit, tandemq; in lucem emiſit. In hoc quæcunq; à veteribus benè ſcripta, ac rationibus firmis comprobata extant, illa retinuit: quæ verò omiſſa videbantur de ſuo addidit, dubia ſtabiliuit, obſcura illuſtrauit, falſa ſubuertit, ſuperflua reſecuit, nullius vnquam in verba iurauit, ne abſurdarum ſæpè opinionum defenſor eſſe cogeretur.

Proximum erat vt cognitorum, certiſque notis deprenſorum morborum profligandorum methodum traderet: verùm ne in ſingulorum morborum curationibus eadem identidem repetere cogeretur, & ſuſceptæ rei cognitionem variis medicamentorum formis interturbare, tum ſimplicium, tum compoſitorum medicamentorum deſcriptionem præmittere decreuit. Itaq; pari fide, nec minori diligentia quàm quæ diximus opera, librum de medicamentorum compoſitione ſucciſiuis horis exarauit. In quo præter noua multa compoſita medicamenta, quæ longo vſu efficaciſſima compererat, eorumque vtendi modum, ea etiam, quæ ex veterum præſcripto ad quotidianos vſus in officinis aſſeruantur, diligenter examinauit, & alieniſſima quæque, quæ vel nunquam, vel non niſi cariosa ad nos perueniunt, expungens, noſtratia illis ſuffecit, magno omnium mortalium commodo. Solebat ille palàm profiteri, noſtratia pharmaca neſcio quam habere nobiſcum ſympathiam, omnemque orbis partem, & ſuis, iiſque peculiaribus malis affligi, & propriis ac peculiaribus remediis à ſummo rerum omnium opifice conceſſis abundare. Ideoque ſummo in errore illos verſari, qui non niſi peregrina, & longè petita, atque idcirco cara medicamenta & commendant, & omnib. præſcribunt. Gallos quidam, quoniam poſtremi medicinæ cognitionem amplexi ſunt, multa hactenus medicamenta, quæ aduerſus domeſticos ſuos hoſtes morbos, inquam, ipſos in illorum finib. natura produxit, latuiſſe, quæ noſtris ſint laboribus non ſolùm inuenienda, & in vſum afferenda, ſed etiam litterarum monumentis ad perpetuam rei memoriam committenda. Et idcirco niſi præmatura morte nobis fuiſſet ereptus, de nobiſcum natis medicamentis purgantib. paratu facillimis, quorum omnium diligentiſſimus fuerat peruestigator, opus integrum aliquando edidiſſet. Conſcriptum de medicamentorum compoſitione librum ſemel atq; iterum relegendo abſoluit; purgantium medicamentorum non ſolùm quantitatem ad calculum reuocans, ſed etiam illorum vires in multis ægris explorans, ne quid vſquam in ſuis ſcriptis reperiretur, cuius vires in multis non eſſent comprobatæ.

Quod dum ille facit quidquid de ſimplicium medicamentorum tẽperatura, ac viribus, inprimis ſcitu dignum veteres litteris conſignaſſent, id ego ipſius hortatu ex eorum monumentis excerpſi, & in vnum contuli. Quod dum ille poſtea accuratiùs examinaret atq; relegeret, parentheſeos (.) notam poſt deſcriptum ſingulorum temperamentum paſſim interſeruit, ſuam de vtroquoq; ſententiam interiecturum, & quas in ſingulis deprehendiſſet ſingulares atq; eximias vires à veteribus minimè animaduerſas: in omnium mortalium vſum, atq; vtilitatem aliquando ſe explicaturum confidens. Etſi enim Reipubl. litterariæ, & communis omnium vtilitatis in primis erat ſtudioſus, nolebat tamen quæ ad complures difficiles, & peruicaces morbos multo labore, longoq; medendi vſu ſibi comparauerat inſignia, & valdè efficacia remedia, ſtatim omnib. innoteſcere, ſed ea veluti arcana, & ἄῤῥητα ſibi reſeruanda putabat, dum editis libris ea à ſe excogitata, & in vſum primùm allata omnes intelligerent, haberentq; gratiam. Neque enim nouum eſt optimum quemque duci gloria, & propagandæ nominis ſui memoriæ deſiderio inflammari.

Itaq; ne quis eam ſibi eriperet laudis, & gloriæ occaſionem, quam tot vigiliis, ac laboribus quæſierat, operi de medicamentis ſimplicibus, in quod totus incumbebat, ſupremam manum admouendam non cenſuit, antequam curandorum morborum rationem litteris tradidiſſet, quam eodem tempore emittere decreuerat.

Verum enimuerò dum hæc animo cogitabat, ecce Henricus Galliarum Rex ſalutares eius conatus, & omnia conſilia interturbat. Ille enim iam antè annos aliquot, mortuo Franciſco patre, imperio potitus, Iohan. Fernelium (quem ob ſingularem eruditionem, & incredibilem medendi felicitatem vehementer amabat, atq; in archiatrum ſibi iampridem ſelegerat) ad ſe venire, & valetudinis ſuæ curam habere iuſſerat: ſed hic tantos honores præ litteris, quarũ amore flagrabat, aſpernatus, id muneris quaſi hereditario iure, D. Burgenſi Franciſci regis vita perfuncti primario Medico obtigiſſe, deberiq; multis rationibus verecundè contẽdẽs, veniam à rege tantiſper impetrauerat, dum certiùs in multis ægris ea experiretur, atq; probaret, quæ iam inter medendũ annotauerat cum veterum ſcriptis parum cõſentanea, vel noua

ad difficiles quoſque morbos propulſandos excogitauerat. Sed demortuo nunc Burgenſi quum ſufficeretur, cauſam dicere non potuit. Annum tum ille quidem agebat ætatis ſuæ circiter ſexageſimum, ſed cui tamen corpus erat robuſtum, & laboribus aſſuetum. Quæ cauſa fuit, vt vita illa aulica, etſi tumultuoſa, illi tamen præ inexhauſtis laboribus, quos Lutetiæ per annos iam multos ſuperauerat, gratiſſimus Muſarum receſſus videretur: in quo ſe à regis, principumque negotiis plus otii ad ſuas lucubrationes, quàm Lutetiæ à ciuium curis habiturum ſperaret. Neque profectò ſua ſpe excidiſſet, niſi renouata ſæuiſſima bella, quæ iamdiu Galli aduerſus Hiſpanos, & Anglos continenter gerebant, regem, qui Fernelium à ſe nunquam dimittebat, ſed quocunque proficiſceretur ſecum deducebat, modò caſtra ſequi, modò in hanc, vel in illam regni partem, in quam maximè hoſtes arma ſua conuerterent, præſidii ponenda vel collocandi, vel confirmandi cauſa commeare coegiſſent. Sed ne in tot quidem tantiſque occupationibus diem vllum abſque linea ſibi effluere, aut elabi paſſus eſt Fernelius. Si quidem febrium curandarum rationem in ea peregrinatione cœpit deſcribere, eamque ferè iam delineauerat, quum Rex Icium portum maritimum (Caletum dicunt) munitiſſimum Anglis (qui eum centum iam annos occupabant) ſæuiſſimis hyemis frigoribus armis ereptum, ſecum pertraxit. Inde reuerſus, vxorem otioſæ, & ſedentariæ vitæ deditam, ſecum in fontis Belaii regiam ſociam perduxit, quam mærentem ſe à ſuis auelli, paucos poſt dies febris continua, eaque acutiſſima corripit, qua crudeliter iactata, die tandem morbi vicesimo phrenetica, conuulſaque moritur.

Hic quàm nemo omni ex parte ſit beatus, facilè fuit intelligere. Nam qui in calamitatibus, quas non rarò illi in vita præter animi ſententiam accidiſſe memini, grauem, conſtantem, & fortem virum hactenus ſe præſtiterat, hoc vno vxoris ſuæ caſu, ita repente perculſus, ac proſtratus eſt, vt antè duodecimum ab eius funere diem ex ſummo animi mœrore, & anguſtia in febrim inciderit continuam.

Lutetiæ Pariſiorum tum agebat rex Henricus, ad quem quum renuntiatum eſt, Iohan. Fernelium febre continua diſcruciatum iam ac debilitatum iacere, eius vicem ſanè quàm grauiter, moleſteque tulit, & medicos alios ſibi charos ſedulò adhortatus eſt, vt eius valetudinem curarent diligenter. Illud addidit ſe haud poſſe ſine graui animi mærore eius viri iacturam facere, quo viuo vix vnquam ſe moriturum crediderat. Itaque aulici, & celeberrimi quiq; medici in eo inuiſendo mutuas operas conferre cœperunt. Hic interim minimè malos medicos imitatus eſt, qui in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinæ ſcientiam: ipſi autem ſibi mederi non ſatagunt, ſed mox vt febre prehenſum ſe animaduertit, primùm eius cauſam peruestigare, & morem obſeruare, & minima quæq; ſymptomata quid portenderent præuidere, & vt ſemel dicam, quæ ad eius cognitionem, aut curationem facere viderentur, excutere; deinde remedia efficaciſſima comparare, medicorum qui illi quotidie aderant, de his omnibus opiniones rationi conſentaneas cogere cœpit.

Et me hercle ad ſeptimū huius morbi diem cùm vrinæ inclareſcerent, & febris ſymptomata omnia multò leniora facta eſſēt, qui illi opem ferebant medici, fœlicem exitum vnà cum ægro expectabant. Verùm ad vndecimum mirum in modum exaſperata ſunt omnia, ideoque æger vrinarum cruditate, atq; aliorum ſymptomatum ſæuitia commotus, ac mortis metu perculſus, doctiſſimos regis, & huius vrbis medicos aliquot in conſilium adhibuit.

Hic, vt ſuprà poſitum eſt, febre quartana aliquando conflictatus fuerat, & toto vitæ curriculo non ſolùm vino oligophoro aqua abundè diluto vſus eſt, ſed etiam extrà paſtus æſtate frigidæ potu ſitim explere ſolitus erat, vnde lien non parum læſus videbatur. Inde enim acoris cuiuſdam ſenſus ori, ac faucibus integrum iam biennium inerat, qui nullis remediis diſcuti poterat. Quum ergò cauſæ quædam externæ, hæque graues admodum acerbiſſimum mœrorem attuliſſent, ſuperueniente vxoris obitu, quo omnia exaſperata ſunt, humor in liene collectus tandem incaleſcens, atque putreſcens, inflammationem eius viſceris peperit, vnde & febris accenſa eſt continua, quæ ſenſim increſcens, ita naturæ vires omnes atteruit, vt eum decimo octauo die nobis immatura mors ſuſtulerit anno ætatis ſuæ * ſeptuageſimo ſecundo, Chriſti 1557. Nam cauſam interitus ex anatome perueſtigantes, è lienis inflammatione perniciem manaſſe iudicauimus, quum & valdè tumidum & prorſus liuidum, ac vireſcens id viſcus eſſet, & ſcalpello diſſectum magnam ſaniei inſtar picis nigerrimæ copiam profuderit.

* LII. fortè ſcripſit, vt enim clariſſ. noſtri æui hiſtorici & chronologi.

Hic certè ad morbi diem decimum quartum quum ſalutis ſuæ ſpem in anguſto eſſe præuideret, ſe præpropera morte tam celeriter rapi grauiter indoluit, non quidem vitæ, vt dicebat, deſiderio, (ſatis enim naturæ, ſatis gloriæ, ſatis etiam vxori demortuæ, ſatiſq; liberis vixerat) ſed Reipub. litterariæ, atque adeò Medicinæ cauſa, cui vt prodeſſet, omnes corporis voluptates, atq; valetudinem nihili fecerat. Hic dolor hominem præcipuè angebat, hæc cura ſollicitabat, quòd therapeuticæ poſtremæ Medicinæ parti, in qua multum diuq; verſatus erat, quamq; ſuis inuentis plurimùm locupletare poterat, extremam manum non addidiſſet. Nec verò (quod Plinius de Apelle, qui imperfectum Veneris corpus ac rude Cois reliquit, memoriæ prodidit) qui inceptum opus excoleret, propagaret, abſolueret, inuentus eſt. Inchoata ab eo opera Guillielmi Plantii fidei commiſſa ſunt, de quibus aliàs.

Ioannis

Ioannis Fernelii nunciata mors grauem regi, reginæ, ac aulicis proceribus mærorem attulit. Non enim potuit non grauiter ferre tam celebris Medici iacturam humaniſſimus rex Henricus, cuius opem toties præſenſerat, quem tot ſtrenuos milites, præclaroſq́; duces à morte reuocaſſe, tot hominum millibus auxiliares manus porrexiſſe viderat: nec minus reliqui Principes, qui eius experientiam in grauiſſimis ſuis domeſticorumq́; ſuorum morbis annos viginti perſpexerant. Hic equidem non tam ſibi, quàm hominum ſaluti, ac poſteritatis commodis natus, nullum remittens tempus, nec ſeipſum reſpiciens, quod interdiu præ ægrorum ad ſe confugientium multitudine ſcriptis mandare non poterat, id ne breuiſſimis quidem noctibus parcens, vel magno valitudinis ſuæ diſpendio, elucubrabat.

In illuſtranda phyſiologia, & pathologia, quum huius ſæculi ſcriptores omnes facilè ſuperarit, quid illum facturum fuiſſe putetis, ſi quam annos triginta tanta laude, tanto omnium applauſu, in tanta ægrorum turba, Lutetiæ exercuerat, curatricem Medicinæ partem inuentis ſuis illuſtrare fata voluiſſent? Sed ea eſt miſeriarum humanarum viciſſitudo, vt neminem ad ſummum aſcendere, aut votis omnibus ſuis ſatisfacere patiatur.

Quum Lutetiæ medicinam facere cœpit, iampridem in ſummo pretio habebantur docti aliquot medici: qui eum in ipſis principiis deterrere, atque remorari conati ſunt, quibus non multo pòſt, fato neſcio quo, morte immatura de medio ſublatis, ſuperſtes Fernelius aliis palmam breui præripuit.

Vnus Flexelius iam benè audientem, & promeritum de ciuitate, vel obſcurare, vel opprimere cogitauit. Quum enim vterque arcanorum Medicinæ ſacrorum ſummus princeps, & myſtagogus eſſe, & haberi cuperet, in eaque arte excellere in primis præclarum & illuſtre exiſtimaret: in eo conatu tanta facta eſt contentio, vt inter illos beneuolentia ſeruari non potuerit. Flexelius namque gloriæ auidiſſimus, cuiuſdam æmulationis ſtimulis impulſus, cùm Fernelium, à quo nullum amoris, nullum ſtudii, nullum beneuolentiæ officium deſiderare poterat, reliquorum huius vrbis medicorum, qui illum ætate anteibant, & auram popularem iam antè eius aduentum conſecuti fuerant, diligentiam, atque famam non ſolùm adæquare, ſed etiam longè lateque ſuperare cerneret, eius conatibus ſeſe obiicere, atque pro virili pronectam eius famam, & exiſtimationem extinguere conſtituit, arrepta inde anſa, quòd Fernelius in cacochymia plenitudinis experte ſanguinem abundè mitti non pateretur, purgatione contentus, quæ peccantem duntaxat cacochimiam detrahit, quum venæ ſectio non ſolùm cacochymiam, ſed omnes humores æquabiliter magna ſæpe virium iactura euacuet, atq; tum maximè incommodet, quum obſtructione iecoris, & meſenterii, & caloris inſiti, aut ventriculi imbecillitate (quod ferè fit) contrahitur cacochymia, vt in quodam ictero, in cachexia, & leucoplegmatia. Flexelius enim & in omnibus febribus, quas putridus humor accendit, & in pleriſque aliis morbis à cacochymia ortis ſanguinem audentiùs, ac ſæpius mittebat, etiamſi nulla inerat plenitudo. In quo vterque ſuæ ſententiæ nimium inhærere viſus eſt. Fernelius quidem quod parciùs, & religioſiùs ſanguinem detraheret, neque ſemper quum opus eſſet. Flexelius autem quod ſæpiùs, atque vltra modum mitteret in omni ferè morbo, frigido pariter ac calido, aliis medicis fruſtrà obluctantibus: vnde vires in multis ſic ſæpe proſterni atque labefactari vidimus, ſicque ſpiritus, & natiuum calorem diſſipari, vt vel repentina mors, vel hydrops, vel grauis, & periculoſus alius affectus conſequeretur.

Verùm cùm Flexelius nec ſcriptis, nec diſputationibus publicis auderet Fernelium adoriri, conuitiis ingenuo, & liberali homine indignis cum eo abſente agere cœpit. Quæ quum Fernelius nihili faceret, ita Flexelius exarſit, vt illum, qui & prælectionibus publicis, & editis libris ſingularem ſuam eruditionem orbi iam vniuerſo patefecerat, hominem ignarum, impoſtorem, & circulatorem dicere non ſit veritus. Sed hic tamen nulla in Flexelium maledicta vel laceſſitus retorquere vnquam voluit, nec ei obtrectare, & de eius fama detrahere. Si quando de Flexelio, eiuſque in ſe maledictis ab aliquo mentio fieret, meliorem ei mentem precari ſolebat, & ad ægros curandos, ſi quando cum illo vocaretur, negabat per ſuſpecta negotia, & occupationes ſerias, id ſibi licere.

Non paucis Fernelius eiuſdem ordinis parùm gratus extitit, ſed potiùs inuiſus, quod domeſtica remedia, quæ amicis periclitantibus exhibebat, non pateretur vulgò in officinas abire, ſed domi vel ipſe compararet, vel amicorum paucorum fidei concrederet. Quod tamen antè ſe nemini vitio datum eſſe comperio. Sed de his plus ſatis. Iam quem tenuerit ſtudiorum modum, ex quo Lutetiæ medicinam facere cœpit, paucis perſtringendum.

Iampridem apud Gallos inualuit conſuetudo, vt quando infimæ ſortis homines in morbū incidunt, vrinam confeſtim ad medicum deferendam curent, è qua ille non ſolùm quamdudum æger decumbat, quo morbi genere teneatur, quæ pars in eo præcipuè laboret, quæque ſymptomata crudeliùs illum diſcrucient, ſed eius etiam ſexum, & ætatem internoſcat, ac nuntio referat, tandemq́; accommodata remedia decernat. Hoc iam olim vulgò perſuaſerunt ſcelerati quidam impoſtores empirici, qui medici nomen, ac dignitatem falsò, & impudenter ſibi arrogantes, populo eruditionem ſuam ita venditabant, vt eum dicerent medici nomine indignum, qui ſpectata vrina, cum affectiones corporis præter naturam omnes,

tum animi etiam perturbationes non poſſet aſſequi. Ex horum officina præclari illi, & Reipublicæ (ſi Diis placet) non parum vtiles de vrinarum cautelis libri prodière, quibus rudis adhuc medicus inſtituitur, acutè excogitatis inanium verborum labirinthis, eorum qui ad ſe vrinas deferrent, mentes, & iudicium ita eludere, vt tametſi temerè, confusè, & fortuitò multa ſymptomata proponat, & enumeret, ſi fortè tamen vel vnicum, de quo æger conquerebatur, attigerit, illi ſtatim rectè eum coniectaſſe, & ex vrina totam morbi hiſtoriam intellexiſſe arbitrentur.

Receptæ igitur medicorum conſuetudini licet iniquæ, & deprauatæ morem gerens Fernelius, ab vrinarum inſpectione medicinam facere cœpit. Manè ſiquidem ad quartam ferè horam expergefactus, è lecto proſiliens in bibliothecam deſcendebat, ibique vel è veterum ſcriptis quidpiam de quo ſibi non ſatisfaceret, vel cuius non ſatis meminiſſet, percurrebat, vel ipſe aliquid commentabatur, dum illuceſcens dies illum ad publicas prælectiones, vel ad inuiſendos ægros prodire cogeret. Interimq; adferebantur vrinæ, omnes ille inſpiciebat, & de iis quid ſentiret paucis præfatus remedia inſtituebat morbi cauſæ, & ægri naturæ quantum coniectura colligere poterat conſentanea.

Domum ad cibum reuerſus interea dum prandium apparabatur, in bibliothecam, atque rurſus ſumpto prandio in eandem ſe abdebat, dum illi in vrbem ad ſua negotia eſſet redeundum. Non aliò antè cœnam interim dum menſa inſtruebatur, nec denique aliò poſt cœnam ſe recipiebat, ad horam noctis vndecimam, quo ferè tempore capitis grauitas ſomnum illum capeſſere cogebat. Hanc quidem tenuit ſtudiorum, ac vitæ rationem annos amplius triginta, & eas in ſtudiis progreſſiones ſemper habuit. Omnia animi, & corporis oblectamenta præ litterarum ſtudiis, & medicæ artis exercitatione pro nihilo ducens, vt nulla vitæ pars neque publicis, neque priuatis, neque medicis, neque domeſticis in rebus vacaſſe officio videretur. Si quem fortè ad cœnam, vel prandium aliquando inuitaret, ab eo neque turpe, neque inhoneſtum ducebat aliquantò poſt ſumptum cibum ſtudiorum cauſa ſe ſurripere.

Vxoris hortatu prædium Pentinianum annis aliquot antequam è viuis abierit, comparauit, ad quod colligendi animi gratia è turbulentis vrbis fluctibus tanquam in tranquillum portum ſe aliquando reciperet. Verùm vix ſemel, aut bis in anno eò proficiſci voluit. Erat enim hoc robore animi, atque hac indole virtutis, & continentiæ, vt reſpueret omnes voluptates, omnemque vitæ ſuæ curſum in labore corporis, atq; in animi contentione conficeret, quem non quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent, nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude, & honore, & cum dignitate coniunctum, nihilque ex omnibus rebus humanis præclarius, aut præſtantius haberet, quàm de Republica Chriſtiana benè mereri, afflictis opem ferre, periculis ægrotos liberare, ſuccurrere omnium ſaluti, ſuamq; ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere, deniq; intercludere omnes morborum vias. Quippe tantus ægrorum numerus ad eum confugiebat, vt per totam ferè æſtatem ſtans prandere cogeretur: neminem quantumlibet pauperem à ſe abire dimittebat morbi quo angeretur, ignarum, remediisq; ad eum profligandum, deſtitutum. Quod ſi illum nonnunquam de curanda corporis ſui valetudine, deq; nocturnis ſtudiis intermittendis commonefacerem, & ad quieſcendum cohortarer; (erat enim ſomni parciſſimi) reſponſum in promptu habere ſolebat, *Longa quieſcendi tempora fata dabunt.*

Quanquam autem vultum ille præ ſe ferebat Philoſophicum, ſeuerum, ac triſtem, cum tamen ad ægros accederet, ſubridendo ſe hilarem præbebat, blandeq;, ac comiter illos vel de minimis ſymptomatis interrogabat, dum & morbi cauſam, & affectam partem perſpectam haberet: atq; haud ſcio an vllus tam obſcurus morbus ei vnquam occurrerit, cuius ſcaturiginem, ac naturam ſtatim non agnouerit, an vnquam tam implicita, tamq; varia ſymptomata propoſita ſint, quæ non ſtatim ad peculiares morbos, tanquam ad ſuos fontes reuocarit, tanto, tamq; acuto, & perſpicaci ingenio, iudicioq; præditus erat.

Ille ægrum, vel moribundum, ac deploratum deterrebat nunquam, ſed ſemper in ſalutis ſpem erigebat, occultorum necdum planè cognitorum morborum prędictiones ambiguis, & obſcuris verbis inuoluebat, quæ alii in aliam partem deflectere, & interpretari poſſent, vixq; initio quicquam de horum euentu, niſi ex hypotheſi aſſeueranter pronunciabat. In diuturnorum præſentione vix vnquam fallebatur: futurum exitium triſti vultu, mæſta & clangoſa voce laborantis amicis metuendum inſinuabat: præuiſam ſalutem hilari fronte, & iucunda oratione pronuntiabat. Aliorum medicorum calumnias nunquam ridebat, recognoſcens ſibi & bonis omnibus ſimiles quotidie impendere.

Quęcunq; ægrum ingenio præſtantem curandum inuiſebat, ſiquidem morbi vehementia pateretur, & per negotia liceret, poſt intellectam morbi cauſam, & deſcripta remedia familiarem cum eo ſermonem aliquandiu conferebat, cum philoſophis Philoſophica, cum Mathematicis Mathematica: cum ducibus, ac militibus, de vrbium ſitu, & fluuiis eas alluentibus, deque inſtrumentis bellicis, & eorum inuentoribus, de arte militari: cum nautis, de nauigandi ratione, & regionibus nuper repertis: cum Theologis, de Deo, ac cœleſtibus: cum mercatoribus, de negotiis, vt afflictos omnes cõſolaretur, & iacẽtes extolleret, confabulationes iniens.

Sermones,

Digitized by Google

Sermones & colloquia planè Philoſophica, & oimium ſeuera, ſalibus ita aſpergebat, atque condiebat, vt ab omnibus coleretur, & obſeruaretur, & tameo vrbaous, facetuſq; videretur.

Corpore erat ſatis proceto, ac robuſto, ſed quod nephriticus dolor acerbiſſimus quater, aut quinquies quotannis repetens, noo parùm debilitauerat, color faciei liueſcens, ac plumbeus, pilus nigerrimus, iſq; multus. Quod ad animi mores pertinet, ſi quando iracundiam exerceret, mox cohibebat, ſemper ferè cogitabundus, ſubtriſtis, ac taciturnos erat, oemini ſua conſilia communicabat, ſuſpecta habebat omnia, attentus qoidem ad rem familiarem, ſed in ſuos beneficus, & liberalis.

Quandiu cum eo vixi (vixi aotem integrum decennium) lucrum aoouum ſæpè duodecim librarum Gallicarum millia exceſſit, vix vnquam infra decem ſubſtitit.

Ex SCÆVOLÆ SAMMARTHANI *Elogiorum libro I.*

IOHANNES FERNELIVS.

AMbianus ager, vode Siluius & eius præceptor Tagautius prodière, tertium quoq; Medicinæ lumen, & quidem cæteris limpidius nobis extulit Iohannem Fernelium virum ſingularem ac planè diuinum. Cuius admirabili geoió id contigit, quod à multis ſeculis nulli quamlibet erudito contigiſſe memini, vt ipſo viuo atq; vidente opera quæ de vniuerſa Medicina ſcripſit in ſcholis publiceè legerentur: eiuſq; auctoritas veterum ſcriptorum inſtar apud optimum quemq; rei medicæ magiſtrum graoiſſimi eſſet ponderis & momeoti. Neq; ſanè iniuria: fuit enim in illo viro præter ſummum eloquentiæ candorem non ſolùm Medicinæ, ſed & Mathematicarum artium totiuſq; naturæ tanta vis, tantaq; cognitio, vt prodigii cuiuſdam id fuerit ſimile. Neq; verè fuit hoc minus mirandum quòd & eius virtuti fortuna ipſa, bonis vt plurimum iniqoa, noo defuit. Nam & Lutetiæ ſanandis ægris operam præbens rem egregiè fecit, & ab Henrico ſecundo in regiam accerſitus principem inter eius Archiatros locum tenuit. Eo felicis operæ prouentu, vt quòd à natura negatum eſſe videbatur artis beoeficio conſecutus inuiſam ſterilitatem à domo Regia repelleret, Valeſiumq; nomen optata geoeroſæ prolis acceſſione propagandum curâret. Periit ex mœrore quem cariſſimę vxoris importuna mors ægro inualidoq; ſeni attulit VI. Kal. Maias illius anni, quem poëta medicinæ ſtudioſus non inſulsè notauit his nomeris.

ConIVge FerneLIVs raptâ perCVLsVs Vt aVLæ,
Vt LVCIs ſatVr, Vt noMInIs InterIIt.

Ex IAC. AVG. THVANI *Hiſtoriarum libro XIV.*

FVit & hic anous (cIↄ Iↄ LVIII.) doctrina illuſtrium virorum morte inſignis. nam XII. Kal. Aprilis, *&c.* & ſexto poſt die apod oos [obiit] Ioannes Fernelius Ambianenſis, cum LII. annos exegiſſet, regis archiatros, Lotetiæ ad B. Iacobi in macello ſepultus, qui cum plureis annos in philoſophicis & mathematicis ſtudiis ſumma eum laude exegiſſet, demum ſe medicinæ totum mancipauit, qoam & feliciter fecit, & vniuerſam doctiſſimis & politiſſimis ſcriptis complexus eſt: quæ etſi morte præueotus non edidit omnia, vt oec propriarum obſeruationum deſideratiſſimos libros; tamen veræ gloriæ iis quæ publicata ſunt Europa tota eſt adeptus, vt tanto viro diſciplinæ ſuæ alumno ſchola Medicinæ Pariſienſis æternum ſit iure gloriatura.

**

IOANNES CRATO A CRAFTHEIM, CÆSAREÆ MAIESTATIS ARCHIATROS, Andreæ Wechelo Typographo, S.

MEDICINÆ Ioannis Fernelij pagellam tuis elegantiſſimis typis deſcriptam Bibliopola noſter aulicus mihi exhibuit, & de optima tua in rem litterariam voluntate perſpecta prius atq; probata quædam expoſuit. Vtinam mi Wechele, aliquid in me eſſet, quò laudabile tuum inſtitutum iuuari poßet, certè quo verior tua de mea erga te ſingulari beneuolentiæ affectione eſt perſuaſio, eò maiori conatu hoc facerem, nec niſi re perfecta acquieſcerem. Sed quid in hac occupata vita aulica poſſim non ignoras. Animus quidem nunquam deerit, facultas quæ nunc abeſt, exoptanda. De Fernelio autem rurſus in lucem proferendo, etſi quæ ad priora nunc fiat acceſſio, ignorem, tamen cùm ipſum autorem ante annos XV. publico ſcripto probauerim, ſtudium quoq; tuum magnopere probo; & etiam nunc in ea ſententia maneo, ſemperq; manſurus ſum, præclarè Fernelium de vniuerſa Medicina eße meritum, nec me ab ea (licet hoc quidam facere conati ſint) dimoueri patiar. Nam cùm ante annos octo Plantius publicè ſcripſiſſet, Fernelij opera me in meis ſcriptis adiutum, fuiſſe quoſdam memini, qui parum hoc ad exiſtimationem meam pertinere exiſtimarent: verùm tantùm abeſt vt moleſtè hoc feram, vt Plantio etiam demortuo gratias agam, qui mei honorificè & in loco mentionem fecerit. Nam ſi meum libellum integrè legit, haud dubiè æquiſſimo animo tulit, in quibuſdam me à Fernelio diſſentire, atq; abortũ iſtum (ſic enim verè Iſagogica noſtra appello) non omnino improbauit: ſi epiſtolam ſaltem quam præpoſui inſpexit, nimium bonam de me habuiſſe opinionem neceße eſt. Cur igitur de illius facto malè ſentiam, aut quod reipſa verum eße ſtatuam, verbo negem? Ego verò vtilem mihi fuiße lectionem ſcriptorum Fernelij ex animo profiteor, & hunc in Medicina profeciſſe, cui Ferneliana non diſplicent, ſtatuo. Eſſe quædam & à peruulgatis opinionibus, & vſitatis magnorum autorum ſententijs in arte noſtra diſcrepantia, in iſtis non ignoro, & à doctis in diſceptationem non pauca vocari intelligo. Verùm quin præſtantiſſimis viris qui contra Fernelium diſputarunt, idem quod mihi euenerit, vt cùm in ea inquire-

rem

Digitized by Google

rem (id quod ij feciſſe me, qui noſtra legerunt, ſciunt) plurimùm in diſquiſitione erudirer, non dubito. Vidi Victoris Trincauellæ præclariſſimi Medici doctrinas quaſdam in quibus acriter, modeſtè tamen, cum Fernelianis rationibus pugnat. Sunt & à Fallopio ingenioſiſſimo quædam vehementer, vt hominis natura ferebat, dicta. Sed illos ipſos quos ingenio & magno artis vſu excelluiſſe ſciunt omnes, vtiliſſima ſcripta Fernelij cenſere manifeſtum eſt. Rondoletius parum æquum ſe illi epiſtola ad me prolixè ſcripta oſtendit. Cùm enim illius ſententiam de mea Iſagoge exquirerem, vt in Ferneliana animaduerteret, præcipuè eum occupari, nemini eſt obſcurum. Idem ab alijs Gallis factitatum audio. Verùm iſta æmulationis, quæ riualitati ſimilis perhibetur, vis eſt. Euenire in Italia idem ſummo viro Ioanni Baptiſtæ Montano præceptori meo doleo, & nuper animi mei ſenſum clariſſimo Medico Hieronymo Mercuriali pateſeci. Veriſſimum autem eſt, ſcripta ac potius excepta & diuulgata illius nomen minimè illuſtrare: verùm ſi rectè reputare volumus, ad iſtum modum cogitata eſſe, vt plurimos qui deinceps ſcripſerunt, & nunc quoq; docent, præclare adiuuarent, licet hæc diſſimulent, apparebit. Sed de Fernelianis agamus. Memini cùm ante viginti octo annos Phyſiologica Fernelij prodiſſent, & Argenterius ſua quoq; proferret, Montanum vehementer Fernelij atq; adeò omnium conatum in dilucidandis ſcriptis veterum probaſſe, & nimio Argenterij reprehendendi morbo, quem ille prodit, grauiter offenſum eſſe: Baſſianum verò Landum virum ingenioſum & philoſophicis ſtudiis atque elegantioribus litteris in primis politum, quem poſt meum ex Italia diſceſſum atra dies abſtulit, cùm forte ad me veniſſet, & apud me Fernelii librum reperiſſet, totū cupidè domi ſuæ attentè perlegiſſe, mihiq; illius iudicium exquirenti hoc reſpondiſſe: Gallus iſte ingenii & doctrinæ luce atq; ordine nobis Auicennam vel totum obſcurabit, vel vt multos illius errores videamus, faciet. Verè Baſſianum iudicaſſe, nec minus Fernelium quàm Auicennam de arte Medica bene mereri voluiſſe, monumenta ingenii, voluntatis ſpeculum ſunt. Quanto autem illuſtrius & euidentius omnia in Fernelio quàm Auicenna appareant, qui non perſpicit, ille ſua quadam perſuaſione cæcus eſt. Hoc quidem in genere hominum Hebræi, vt in pietate, ſic etiam in Medica arte occæcati primas tenent: hi vbique Auicennam crepant. Sed eorum quæ in Auicenna ſunt, ſe perpauca intelligere dictis & factis declarant. Sunt tamen illi apud rerum imperitos, hoc eſt, iudices illuſtriſſimos, primi: & ſoli medicinam ſcire atq; intelligere cùm non tam mederi, quàm Chriſtianos fallere didicerint) exiſtimantur. Itaq; verè ſcripſit Agrippa, Si magnus Medicus vis perhiberi, Hebræum te dicas. Poſſem huius rei exemplum quaſi digito commonſtrare, & tibi hominem tinctum religione, malis artibus infectum, bonis infeſtum, litterarum bonarum imperitiſſimum, opinione tamen hominum, & ſuis technis Medicum inſignem oſtendere. Verùm deplorare magis quàm emendare ſæculi noſtri miſerias nobis conceditur. Turpiſſimam verò Paracelſiſtarum impudentiam & fingendi mentiendique effrenatam libidinem vtinam principes viri cohiberent: ſed in delicijs apud quoſdam eſſe, & impunè illos doctis maledicere, iis malis quæ rebus bonis ruinam minantur, annumerandum. Feramus igitur quæ mutare non poſſumus. Ad Fernelium autem vt redeam, me vere animi iudicio illius præclara ſcripta

probare, etiam atque etiam affirmo, & vt ea quorum mentionem facit Plantius, in primis verò obſeruationes eorum, quæ in curandis morbis noua deprehendit, proferantur; vt operam des, maiorem in modum peto. Nulla re de arte Medica melius, cùm exemplis rectiſſimè docemur, mereri poteris. Quid hiſtoriis illis morborum, quas Hippocrates attentiſſimè varijs in locis collegit, & propterea Epidimiῶn libros inſcripſit, ad docendam, illuſtrandam & confirmandam artem Medicam accommodatius? Imitatus eſt Hippocratis ſtudium Amatus: verùm plura conficta quàm facta illum ſcripſiſſe, & interdum opiniones ſuas iſto modo confirmare voluiſſe apparet. Præclarum quoque nuper opus ſuarum obſeruationum vir doctiſſimus, & de arte Medica benè meritus Franciſcus Valeriola foras dedit. Id cùm inſpicerem, ingemiſcens cogitaui, cùm mihi ætatem in iſta virium imbecillitate ſatis longam & vſum artis non mediocrem, addo etiam hoc (quod Diuinæ benignitati ſicut reliqua præcipuè acceptum refero) ſucceſſum fœlicem conceſſerit, quòd non dico, cùm in magnis Rebuſpub. ſed vel hoc decennio, quo in aula Sacratiſſimorum Impp. fui meas obſeruationes non ſcripſerim. Fortaſſe magis quàm alijs ſcriptis poſteritati nomen meum commendaſſem, & de eis ac præſentibus hominibus benè mereri potuiſſem. Nunc curarum onere preſſus, & laboribus fractus, in magna virium omnium infirmitate, cogitare magis quæ ſint mei officij, quàm exequi poſſum. Vt tamen proſim quamplurimis, & te quibus ſciam poteroque modis adiuuem, dum vixero, operam daturus ſum. Viennæ Kal. Quinctil.

Anni cIɔ Iɔ LXXIV.

GVILL-

GVLIELMVS PLANTIVS CANDIDO LECTORI.

DIu multumq́; dubitaui, Lector beneuole, an quæ de Medicinæ parte Therapeutica reſtabant D. Ioannis Fernelii opera, & ab eo paucis antè diebus quàm è viuis decederet, mihi vt accuratiùs exigerentur commiſſa, in lucem calamitoſo hoc tempore edere & publicare deberem. Eam eſſe ſeneſcentis huius & vergentis ſæculi iudiciorum licentiam animaduertebam, vt perfricta fronte quo quiſque magis eſt, non recentiorum ſolùm, ſed veterum etiam ſcriptorum cenſorem ſe & caſtigatorem ſtatuat, atque pro libidine interpretetur: ea opinionum & interpretationum diſſenſione atque diſcordia fieri, nihil vt iam ratum & conſtans, nil firmum & perpetuum in vllo artium diſciplinarumve genere habeatur, ſed in contrarias non modò ſententias, ſed etiam partes & ſtudia diuerſa eatur, tacitis inde odiis & occultis ſimultatibus reſidentibus in multorum animis, quæ leui irritamento vel in iurgioſas & inimicitiis incenſas contentiones & altercationes erumpant, vel (quæ fundi noſtri eſt calamitas) in mutuam maleuolentiam & communem omnium perniciem exardeſcant. Quo fit, vt ii conſultiùs agere videantur, qui ſcripta ſua quantumuis ad publicam vtilitatem elimata, in tempus aliud ſupprimunt vel blattis & tineis arrodenda, quàm qui hac tempeſtate euulgantes iudiciorum aleam ſubeunt & periclitantur. Iam verò digna imitatione (non inuidia) quum ſit hominum excellentiũ virtus, quòd quæuis ingenia, vt ait Plato, ardua & ſeria ſtudia non attingant, ideoque iudicio, prudentia & præſcripto eorum qui multo rerum vſu triti & diu magna cum laude in arte quapiam verſati ſunt, niti, dirigi & confirmari iuniorum conatum oporteat: multi tamen ſtulta opinione ſui & philautia nimiùm ſibi placentes, vanaq́; ſcientiæ perſuaſione inflati, ſpretis recentiorum ſcriptis in veterum quidem lectione occupãtur: ſed rectam doctrinæ viam quum ignorent, nec prudenti duce & magiſtro vti velint, in eos illud ex veteri Comœdia aptè quadrare videtur, καλῶς μὲν τρέχουσιν, ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ. Ad oſtentationem enim vetuſtos authores peruolitant, temereq́; huc illuc errabundi feruntur: atque ſi quid obiter tanquam canis è Nilo obbiberint, id vel identidem eructant, vel (quum ſint κακοστόμαχοι in.

abſurdas opiniones conuertunt. In aliorum quorundam mentibus inueterata quædam inuidia adhuc viget, vt quam ne mors quidem ipſa extinguere potuit. His non modò ſcripta Fernelii inuiſa ſunt, ſed nomen quoque nefaſtum. Alii legunt quidem, ſed vt calumnientur & maledico dente carpant, propterea quòd ad doctrinæ aurã captandam id plurimùm facere vulgus ſibi perſuadeat. Quendam eſſe audio, qui faſtu & arrogantia intolerabili, Fernelii, tanquam Vlyſſis, errorum rhapſodum ſe profiteatur, quiq; de his longam iam conſcripſerit Odyſſeam, quam propediem ſit editurus. Ceteri delicati & faſtidioſi homines tantùm ea probant, quæ ad palatum faciunt. Nullum itaque ex publicatione horum librorum operæpretium facturus videbar, niſi & hîc & reliqua Gallia ceteriſq; regionibus exteris multi inuenirentur meliore quadam natura & ſeueriore acrioreq; iudicio prædití, qui quotidianis propemodum precibus & litteris horum librorum emiſſionem tum à Philiberto Bariotio Fernelii digniſſimo genero, & in magno Regis conſilio Præſide æquiſſimo, ſupplicumq; libellorum in Regia magiſtro, tum à me etiam efflagitarunt: niſi etiam præcellentium Medicorum externorum de Fernelii doctrina ſingulari teſtimonium accederet, inprimiſq; Ioannis Cratonis Vratiſlauienſis medici Cæſarei clariſſimi, qui in Iſagoga, quam in artem medicam doctiſſimè ſimul & ad tyronum captum aptiſſimè ſcripſit, Fernelii honoris cauſa meminit, eiuſq; ſcriptis multum ſe adiutum fatetur ingenuè. Typographo verò hanc editionem vrgenti quamuis Platonis illud crebrò occinerem, οἱ ἄγαν σπεύδοντες βραδύτερον ἀνύουσι, in mora tamen periculum à plagiariis eſſe dicebat, quod ſuperioribus annis Mompeſſuli diuendita fuiſſent à quodam de medicamentorum compoſitione fragmenta, nomen Fernelii præferentia: & hic quendam eſſe conſtaret, qui φερνελίσκον ſic vulgò appellari οἷον μετεμψυχωθέντα σμικρόν τινα φερνέλιον tantiſper affectauit, dum ſub eo nomine (velut amictu ſcenico) notatus, populari ſermone & rumore percrebreſceret vulgoq; iactatetur: nunc autem poſtquam famoſus etiam apud mediaſtinas mulieres euaſit, eum ob cuius nominis ſplendorem & celebritatem tantopere famigeratus eſt, apertè odiſſe, calumniari & improbitatis etiam damnare non veretur, quia ſecreta ſcilicet quædam ſua poſteris non prodidit, quæ tamen ipſe, vt alia longè plura & ἀῤῥητότερα artis arcana, ad grauiſſimos quoſq; morbos à ſe inuenta poſteritatem celare nolit. Ceterum ne longius excurrat oratio, quid in præſentia habeas à nobis, & in poſterum expectare debeas, paucis accipe. Hac editione exhibemus libros ſeptem Phyſiologicos, totidem Pathologicos, & tres Therapeuticos, ab ipſo authore accuratè omnes recognitos, & locis quamplurimis quàm antea multò auctiores redditos, & medicamentarios quatuor nunc primùm luce donatos, qui ad Therapeuticæ ſeptenarium explendum deſiderabantur: vt totum opus vno & viginti libris conſta-

ret &

ret & abſolueretur. Nam duos de Abditis cauſis adiecimus, non ad totius integritatem, ſed ad Phyſiologiæ, Pathologiæ & Therapeuticæ locorum difficiliorum diffuſiorem & enucleatiorem per dialogiſmum explicationem. Noſtra quoque ſcholia in ſeptimum Therapeuticæ librum edidimus de autoris conſilio & iuſſu, ſtrictim illa quidem à nobis & carptim enodata, quum cur adiectum ſubtractúve, immutatum aut retentum, antiquatum aut nouatum in medicamentis tam ſimplicibus quàm compoſitis quid eſſet, cauſam reddidimus. His fruere, dum tibi de particularibus morbis curandis ſeptẽ alios libros apparamus, ſeorſum altero opere Enchiridii forma, quò faciliùs circumferri poſſint, excudendos. Horum primus qui febrium, & ſeptimus qui morbi Gallici curationem continet, ab authore ipſo perfecti abſolutiq́;, reliqui tantùm ſunt inchoati. Hos, ἂν θεὸς θέλῃ perficere licebit ex aliis authoris ſcriptis, quæ partim aduerſaria ſunt, partim reſcripta & reſponſa de variis morbis, ad ducenta ferè relicta, præter commentarium, cui titulum fecit, OBSERVATIONES EORVM QVÆ CVRANDIS MORBIS NOVA DEPREHENDIMVS, & alia in plateis & forulis reperta: in quibus, quæ propria ſibi author & peculiaria ad grauiores morbos habuit remedia, continentur, multo longoq́; medendi vſu & frequenti meditatione probata. Ex hoc inſtructiſſimo penu prolixè tibi depromentur quæcunque ad publicam vtilitatem pertinere videbuntur. Conficiendorum verò & parandorum medicamentorum formula ad pharmacopœos, & Prognoſticum opus, quia adumbrata duntaxat ſunt ab authore, non niſi longiore tempore abſolui ediq́; poſſunt. Interim vale: Lutetiæ Pariſiorum Calendis Martis 1567.

AD HENRICVM II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM, IOANNES Fernelius Ambianus.

QVÆCVNQVE *olim cauſa, Chriſtianiſſ. Rex, homines latè diſperſos paſſimque beſtiarum more errantes ad ciuilem vitæ communitatem conuocauerat, eadem quoque ad inſtituendas artes humanæ ſocietati neceſſarias excitauit. Ea autem (ſiue rerum ad vitam conducentium fuerit neceſſitas, ſiue politica hominis natura, ſiue ratio gloriæ ſtimulis concita) non modo inuentas quondam inſtitutasque artes alit, tuetur atq; conſeruat: ſed præclara quæq; ingenia ad eas magnificentiùs augendas exornandasque continenter accendit. Tandiu ſanè inueniendarum atque exornandarum artium homines deſiderio tenebuntur, dum illorum vitæ ſocietas communitasque manebit. Ita enim homines hominum cauſa generati ſunt, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſint. Medicina verò vna ex omnibus artibus Deorum munere & beneuolentiâ hominibus conceſſa, ad eorum vtilitatem ſalutemque tuendam inprimis eſt conſtituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longoque medendi vſu quotidie obſeruatur, id in commune bonum ingenuo liberalique animo conferendum. Neque eorum æſtimationibus vtendum ſtandúmve iudicijs, qui permultos cauſantur nobiliſſimos & clariſſimos ſcriptores extitiſſe, quorum ſcientia vbertateq; rerum & copia, ars medendi inuenta conſummataq; ſit: quiq; non vltra progredi oportere contendunt, omnemque ſcribendi laborem vt ſuperuacaneum refugiunt & aſpernantur. At certè ſiue quod ars ipſa iam clariùs illuxit, ſiue quod rerum omnium quædam ſit viciſſitudo, quicunque ad vnamquamque rem æſtimandam momentoque ſuo ponderandam, ſeueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore conſilij cauſa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati ſatis eſſe poſſe. Galenum namque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè inſtitutam poſt Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi, aliorumque præcepta auxit & illuſtrauit) Aſiaticæ redundantiæ inſimulant, quod πολυγράφος nimium multa artium librorumque congerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de alijs diſciplinis, de medicina ſupra quadringentos conſcripſit) multorum ſtudia reſtinguat, & ad rem properantes detineat. Eum quidem fatentur mira perſuadendi neceſſitate diſputaſſe ſubtiliùs, ſed quod initio minimè ſtatuiſſet vniuerſam artem complere, breuem præcipiendi legem non obſeruaſſe: ea identidem locis compluribus inculcaſſe, nunc huc nunc illuc ſtudio reprehendendi auidè ferri, ſicque ſæpius ambiguitate lectoris animum diſtrahere. Aretæum, Aetium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, re-*

um, re-

Digitized by Google

rum, reliquoſque Græcos iuniores nimium conciſos exiſtimant, nec ſatis ratione niti, nec artem vniuerſam, ſed eam maximè partem quæ in actione tota verſatur, perſtrinxiſſe. Arabes autem barbarè, ſpurcè, fœdè in Latinum traductos, pharmacopæos & circumforaneos potius quam veros medicos experienteſque genuiſſe. Quumque nullis neruis, nullis demonſtrationum legibus, ſed puris nudiſque verbis ſingula perſequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum cauſas hactenus ignoratas fuiße, vnde alij diſſentaneam, alij prorſus nullam curationem acceperunt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconſtanter traditas, & controuerſiarum obſcuritatibus ſic implicitas, vt ſæpiùs inter peritiſſimos haud facilè conſtet quodnam vſurpandum remedij genus. Plurimas denique medicamentorum compoſitiones nulla certa ratione concinnatas empiricam nimiùm redolere vetuſtatem. Horum quermoniis & ſermonibus quum ſæpè intellexiſses, Inuictiſſime ac Humaniſſime Rex, artem medendi mancam adhuc & ſolum inchoatam eſſe, & ætatem dierumque numerum multa produxiſſe, ad quæ nulla ingenij acies penetrauerat, ſine quibus tamen artis abſolutio non ſit perfecta: communi hominum ſaluti conſulens iuſſiſti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribusque obſeruationibus illuſtrarem atque locupletarem. Id nimirum compertum habens, quod omnibus eſt in confeſſo, nullum toto terrarũ orbe ciuitatem eſſe, in qua philoſophiæ ac medicinæ controuerſiæ doctius crebris diſputationibus dirimi, aut pluribus artis operibus noua ſimul ac vetera probari examinariq; poſſint, quam in hac tua Pariſiorum Lutetia, idq; propter ſummam vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam non è Gallia modò, verumetiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac ſæpè inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferuntur. At ego principum obſequiis ciuiumque noſtrorum officijs implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris diſpendium, magnis lucubrationibus hoc ſcribendum opus ſuſcepi: atque eo certè lubentiùs, quod doctorum virorum hortatu ac precibus quaſi ſtimulis ad perficiendum acriùs incitarer: qui alijs compluribus, non mihi vni, viuendum eſſe proponebant. Quanquam autem magnum hoc & ſummè arduum prouinciæ munus eſſe video, iudiciorum tamen ſeueritate minimè deterritus, quicquid periculi eſt ſubire, ingenijque vires experiri, honeſtum cum primis & generoſum eße duxi. Si ſummam, quæ deſideratur, perfectionem non ſum aßequutus, eam tamen conatus ſum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de Philoſophia atque Medicina aptiùs aliquid poſteris tradiderunt, non quæ cogitatione ſola plerique fingunt atque comminiſcuntur, ſed quæ vera ac ſolida, ac optimis quibusque tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmiſſimis argumentis probata ad medendi vſum conducere obſeruaueram, excerpſi, & in vnum contuli. Quid de quaque re controuerſa ſentiendum putarem, liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorum lites diremi, dubia ſtabiliui, obſcura illuſtraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incomprehenſa paſſim adieci: adhæc rationibus, argumentis, demonſtrationibus, ſignis, teſtimonijs, exemplis vſus ſum frequenter. Cæterum vbique modum tenui, &

Digitized by Google

rem omnem ſic temperaui, vt neque Lectorem immodica profuſione verborum onerarem, neque breuitate nimium conciſa ſuſpenderem, neque vel experientiam ſolam, vel rationem ſequerer: ſed viam breuem primum cognoſcendi, deinde agendi curandique indicarem. Quod igitur tibi quondam Regi deſignato inchoatum opus deuoueram, idem nunc amplo diademate inſignito, multis partibus auctum & locupletatum, non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id ſcilicet perſpiciens, in grauiſſimis te occupationibus, leuiora non aſpernari. Summa quippe natus humanitate ſuauiſſimiſque moribus, neminem vnquam ne offenſus quidem acerba animaduerſionis ſeueritate videris perſequutus: ſed tua clementia & animi lenitate ſic omnia pijs iuſtiſque legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant, venerentur ac obſeruent. Bella certè varia, eaque acerrima pro veteri Galliarum iure, proque externorum tibi fœdere deuinctorum libertate, terra marique cum hoſte potentiſſimo iam diu geris quam fœliciſſimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditioneque ea tranquillitate adminiſtrantur, leges tam piè ſanctéque ſeruantur, literarum ſic vigent ſtudia, philoſophiæque genus omne ita excolitur, vt placidiſſima omnes frui pace videamur. Nullus vſquam turbulentus errantium militum inſultus, diſciplinæ militaris ſumma obſeruatio, infima quoque plebecula ſuis liberè potitur, nec vſquam niſi magna æquitate tuorumque beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immenſos belli apparatus comparas. Tantarum rerum adminiſtratione meritò omnes in te vno probitatem, vigilantiam, prouidentiamque ſingularem, omnium denique virtutum cumulum admirantur & ſuſpiciunt. Præclara hæc proſperis cœpta auſpiciis Deus Opt. Max. benè fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine conſecret immortalitati.

IO. FERNELII AMBIANI IN MEDICINAM.

PRÆFATIO.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioq; continentur princeps homo, etſi diuinorum caducorumq; particeps, amborum ſocietate gaudet, excelſiorum tamen ardenti deſiderio inflammatus parce ea ſequi debet, quæ ſordida, vilia atq; abiecta perſequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & deteſtabile videatur, ſi quam ſui partem ſuſcepit homo cœleſtem atq; diuinam, ſic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atq; ſolicitudine obrui ſinat: vt oppreſſa ac perdita nequeat aliquando recreare ſeſe & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ curſum tenent, vt ſolis ſenſuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præſtantiores: quoniam & beſtiæ neceſſaria vitæ præſidia inquirũt & parãt, ſummaq; tum ſui tum prolis cura ipſis ineſt, vti & voluptatũ. Generoſiſſimi verò ſapientiſſimiq; hominis eſt, mentẽ corporis inquinamentis obſitam ad rerũ præſtabilium contemplationẽ erigere: vt quantum vnus inter hæc omnia excellit, perſpiciat, & corporis hiſce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamẽ fiat originis ſuæ memor, & conſors diuinitatis. Hæc ſumma humanæ vitæ perfectio, hæc optima maximeq; diuina ratio viuendi, qua qui inſignes ōlim fuerunt, Dii ritè ſunt habiti, & ampliſſimis honoribus affecti, tum quod alta ſapientia eſſent admirabiles, tum quod magna fructuoſaq; beneficia in homines contuliſſent. Indè accenſo cæteris animo inflammatoq; ad gloriam, vt multiplex erat mentis impetus & intentio, vtq; variæ erant ea quorum ſtudio capiebantur, complura diſciplinarum genera perpolita ſunt, quæ partim neceſſitate, partim ſtudio cognoſcendi fuerant inchoata. Alii operum naturæ concentum eximiamq; formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum ſuauitate pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortaleſq; ſub ſenſum cadunt: ortus earum cauſaſq; magnis ſudoribus ſedulaq; vigilantia ſcrutati, naturalem philoſophiam cõdiderunt. Alii animi ſublimioris impulſu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidem ſempiternas, immutabiles, ſeparatas nulloq; ſenſu comprehenſas, quoad fert humana fragilitas, theologiam cognitionemq; Deorum prodiderunt. Interuenerunt alii medio contemplationis genere docti, qui mathematicas diſciplinas erexerunt: illuſtres quidem illas, & demonſtrãdi ſubtilitate certiſſimas. Has Plato diuinarum naturaliumq; rerum confines & intermedias ſtatuit, quod ſempiternæ ſunt & immutabiles, ſed in corpore poſitæ atq; ſubiectæ ſenſibus. Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata ſapientiæ ſtudia, ex rerum quas verſant varietate nata, mentis vnius ſublimioris contemplatione formata. Non enim vitæ illa commodis, non voluptatum illecebris, non vllis deniq; fortunæ corporiſq; bonis aptantur, neq; in res tanta contemptione deſpicatas ſe demittunt: ſed pro-

Mentis agitatione cõparatas fuiſſe diſciplinas.

Duabus ex cauſis diſciplinarum ſumi differentias.

Tria philoſophiæ genera à mente contẽplante.

Naturalis philoſophia.

Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.

Mathematica.

Contemplationis præſtãtia.

priis coercita finibus in ſe tota tanquam in orbem vertuntur, propter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtq; potiſſimum inſcitiam erroresq; turbulẽtos ab animis depellamus. Cæterùm qui animo minùs excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparandoq; fuerunt, ii item ne otioſam ætatem & ſine contentione inertem traducerent, hominum aut commodis aut voluptatibus deſtinati, mentis illius πρακτικὴν, id eſt agentem dixerunt, concitatione, inferiores pepererunt diſciplinas, prudentia omnes & arte comprehenſas. Horum enim quicunq; in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi inſtituto omne ſtudium collocaſſent, ii ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilẽ & œconomicam; quæ moderatrice prudentia adminiſtratur. Accedit his hiſtoria, rerum geſtarũ memoria & antiquitatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gentiũq; deſcriptio, ſine qua ne illa quidẽ illuſtratur atq; ſplẽdeſcit. Omneis porrò artes excitarunt, quicunq; non actus hominumq; mores, ſed effectus & opera ſunt perſecuti. Primũ vt animi ſenſa locutione (hæc enim effectus eſt, quod linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei inſtrumenti ope indiget) exprimerent, grammaticam concinnarunt, quæ emendatè loquendi ars eſt, & poëſim numeris aſtrictam, & rhetoricam quæ ornatè copioſeq; dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè diſſerendi eſt ratio. Ad humani corporis ſanitatem vel tuendã vel recuperandam medicina, ad alimentorum vitæ neceſſitatem agricultura, ad ædificiorum extructionem architectura inuenta excultaq; eſt. Sic textores, fabri aurifices, ſutores, zonarii, piſtores, lanii, fictores, pictores, librarii, aliiq; innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerunt. Sic muſici, cantores, tibicines, hiſtriones, gladiatores, ſaltatores, venatores, piſcatores, aucupes, coci, fartores, lenones, ſcurræ, aleatores, quaſdam artes celebrarunt ad hominum delicias atq; voluptatem, quæ aut prorſus ſordidæ, aut parum ingenuę ſunt. Sed cum omnis philoſophia rei in quã incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiusq; proprium, vt in materiam quæ ſpõte ſuapteq; natura prodiit in lucem effectionem quandam & facultatem inferat, quæ ſine hominum aut mente aut manu per ſeipſa non accederet. Non enim ars materiam, ſed artificium in materiam extrinſecus confert, quod aut ſtabile eſt ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxum atq; præceps, vt in tibicinũ harmonia. Hæc igitur ſunt philoſophiæ (quæ mater omnium bonarum eſt artium) ſtudia, hæc prudentiæ, hæc artium diſcrimina, ſummaq; diſciplinarum genera, quæ tum diuerſa mentis agitatio, tum rerum quas tractat varietas, quam maximè disiunxit. Iam verò id inde ſcrutemur, quam ſit ars vnaquæq; vel diſciplina præſtans & ingenua, quantoq; dignitatis ſplendore aliæ aliis præluceant. Deorum cœleſtiumq; animorum actio præſtantiſſima ſententiis omnium iudicatur, quod in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quæ vitæ neceſſitati ſeruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obſcœna. Hæc ſi ad humanas transferimus actiones, nobiliſſima ſummeq; liberalis & ingenua videbitur hominis contemplatio, omneq; genus philoſophiæ præclarum: illiberalis autem & ſordida omnis opificum induſtria, quorum labor & opera non ardua, vis animi cenſeatur. Inter hæc autem ars conſedit, quæ ſuo genere tanto digniore quæq; loco ponetur, quãto præter cæteras omnium ſublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores ſumus, & meremur ſapientes appellari: idq; maximè ſi non illa odium offenſionemq; hominũ in ſe ſtruat, ſed haud mediocriter frugifera ſit & fructuoſa, cum aliis omnib. tum ipſi quoq; artifici. Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis incluſi compagib. vitã tranſigere poſſumus beatam atq; trãquilam? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioq; rerum haudquaquam placet, ſed ignaua ac iners prorſusq; manca, & duntaxat inchoata habetur, ſi nulla comitetur adminiſtratio rerum, nec ſit ad hominum commoda ſocietatemq; tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates atq; copias diſpicis, nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt vita cunctis mortalibus chariſſima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur, ſi ea primum eſt & præſtãtiſſimum

Mens agẽs artium effectrix.
Circa actus & mores disciplinæ.
Circa operã ſunt artes.
Actus & effectus differentia.
Circa locutionem.
Circa ſanitatẽ corporis.
Artes vtiles.
Artes voluptariæ.
Philoſophiæ & artis differentia.
Artium genera duo.
Vnde philoſophiæ & artium dignitas ſpectetur.
Artium vtilitas ſpectãda.
Medicina artiũ digniſſima & vtiliſſima.

Vtilitas eius.

tiſſimum munus animantibus attributum: ars quæ illam ſeruat continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omnium præſtantiſſima? quid ea poteſt homini magis in votis eſſe, quæ infeſtiſſimos humani generis hoſtes, morbos (inquam) & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutiſſimè tutatur? Vt corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labante illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc periculum diſcrimenq; adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum abeſt vt in illorum offenſionem incurrat, vt etiam illos ſumma conſuetudine & amicitia ſibi cõiungat, atq; quaſi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes reſtituerit, per quas externæ quoq; fortunæ obtineri poſſint, illarumq; vſus iucundus atq; dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quæ medicina ratione perluſtrat conuerſus, quam præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas perſequatur atq; perueſtiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturamq; explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occaſus, ipſamq; omnium ex elementis compoſitionem, animalium ſtirpiumq; proprias vires (tametſi non abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) inquirit atq; parat. Quin & altiùs ſubiens quæcunq;, ex patefactis terræ faucib. eruuntur ſcrutatur, indeq; ſublata cœlorum & ſyderum conuerſiones, & quæ inde fluunt dimanantq; virtutes orbis inferioris moderatrices obſeruat. Hæc autem quia non aliter quam certa demonſtrandi ratiocinandiq; via obtineri poſſunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditũ ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rhetoricen atq; grammaticen deſiderari: ſine quibus non modò copioſè ornateq; dicere, ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quod ſi eæ vel neceſſariæ ſunt, vel opis quiddam & auxilii conferũt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atq; patent; medico quidem omnes erunt perdiſcendæ: quod (vt inquit Ariſtoteles) eiuſdem ſi finẽ ipſum & ea quæ finis gratia ſunt cognoſcere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineamenta & pigmentorum aſperſionẽ, nouit tabulam perpolire, colores iuſta temperatione permiſcere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquam rudem ignarumq; damnet, qui nullam iſtorum cognitionem habet, ſine quib. maiora percipi non poſſint? Idem quoq; de medicina ſtatuo, vt nemo hanc tentet vel à limine ſalutare, qui non antea illis diſciplinis meritam & iuſtam operã impenderit, ſitq; illarum inſtitutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus complexu ſuo coërcet, naturam atq; vires ſolerter conſequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura eſt) commoda ſalutemq; referat, vt illorum vſu & appulſu integram corporis valetudinẽ conſeruet, aduerſam depellat: quanquam non ſemper hunc ipſum finem attingit. Hinc nos ſic illi definitionem adhibebimus, Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandosq; morbos comparata. Quoniam enim quæcunq; medicina ratione perluſtrat, ad hominũ vtilitatem refert & accommodat, artis nomine vniuerſam contineri par eſt. Non enim vt quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quæ ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continentur. Verum quoniam omnium medicinæ partium inter ſe quàm aptiſſimè cohærentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is conſenſus, vt homo ſaluus & incolumis ſeruari poſſit, æger autem in integrũ reſtitui, ex ipſo fine vniuerſa artis nomen accipiat. Porrò autem vt cuiuſq; artificis intereſt, ſubiectam, quam tractat, materiam omninò perſpectam habere, quo expeditiùs in omnem artificii ſpeciẽ & decorem flectere illam poſſit & torquere: ita & medico humani corporis natura primum cognoſcenda eſt omnibus ſuis partib. abſoluta, quod ſanè totius medicinæ ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac vulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, vnum idemq; corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione comparatur ſanitas, ſpecies

Præſtantia.

Quæ & quã multa debet medicus nouiſſe.

Quæcunque medicina tractat hominũ commodis aptari.

Medicina quid.

Medicinã totã artẽ eſſe.

Prima artis cuiuſque cognitio ex materia ſubiecta.

Humanum corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

eſt & forma: huius autem efficiens cauſa, medicus: aut potius ars medēdi. Dum enim hæc præceptiones tradit, vnde procuratio eſt valetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatuit, à quo demum omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atq; naturæ miniſter: cuius eſt officium curare apposite ad ſanandum. Finis autem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaq; totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, vt morbum depellat. Atqui neutrum planè conferre poteſt, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογικὴ, quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionesq; perſequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quæ ſigna demonſtrēt. Tertia προγνωστικὴ ſigna explicans, quibus medici futura præſentiunt, & quis morborum decurſus, quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam corporis conſtitutionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτικὴ ægram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſat ſanitatemq; reſtituit: quæ vt ſumma totius medicinæ artem via & ratione condit, variaq; præſidia ſuggerit, quibus tum toti corpori, tum cuiq; laboranti particulæ opportunè ſuccurrit. Ex his igitur quinq; partibus medicina conſtituitur: quarum tres priores in contemplationem & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, quæ poſteriores omninò in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigēdis morbis morbis collocantes. Vnde à quibuſdam quinq; partes in duas redactę ſunt, theoreticen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuendi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & adminiſtratione, quæ imponit, ſecat, incidit, vritq; ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, ſed ſpecies tres ſtatuentur, διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ, χειρουργικὴ. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperiſſe creditur. His ita in genere primo aditu ſtrictim breuiterq; conſtitutis, ſingula deinceps accuratiùs perſequi par eſt, primumq; totius hominis natura qualis ſit explicanda.

Medicinæ partes duæ contemplatio & actio.

Actionis medica tria genera.

IOAN-

IOAN. FERNELII AMBIANI PHYSIOLOGIÆ LIB. VII.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE, LIBER PRIMVS.

Quo doctrina atque demonſtrationis ordine ars medica conſtituenda ſit.

CAP. I.

CVM liber ſolutuſque eſt animus, nudas & apertas rerum ſubſtantias perſpicuè cernens, clariſſima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergaſtulum coniectus; obrutuſque obliuione tanquam denſa caligine, in ſumma verſatur ignoratione rerum. At nihilominus ſemina quædam etiamnum retinens diuinitatis ſuæ, rerumque maximarum dulci recordatione quaſi igniculis accenſus, perpetuo ſciendi noſcendique deſiderio flagrat. Hinc magno cum labore & ſtudio multa recuperat perſcrutaturque ſenſuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ ſenſibus ſunt obuia, occultiora tandem ratione colligit ſola mente comprehenſa. Ita quidem à ſenſibus tanquam à certis rerum internuntiis ſtabilita olim fuerunt diſciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuataque eſt. Hæc ſumma eſt inueſtigandi facultas, quam probatiſſimi quique Philoſophi ἀνάλυσιν, id eſt diſſolutionem appellarunt: quæ nimirum vel à toto & vniuerſo ad partes & ſingula, vel à compoſito ad ſimplicia, vel ab effectu ad cauſam, vel à poſterioribus ad priora ſerie deducens, abditiores illas cauſas inueſtigat, ex quibus ſingula ortu proceſſerunt. Huic aduerſa eſt altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipſa ſequitur, ex partibus ea totum, ex ſimplicibus compoſitum, ex cauſis effectus, ex prioribus poſteriora nectit, atque id omnium primum ſtatuit, quod diſſoluendo poſtremum fuit perueſtigatum. Doctrinæ ſuæ philoſophi initium ab analyſi duxerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonſtrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmericen Euclides, ſic Aſtronomiam Ptolemæus, ſic & Philoſophiam Ariſtoteles poſteris tradidit, eaque ſolida doctrinæ ſuæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgò & monſtri vel portenti ſimillima. Hos igitur quaſi veſtigiis odorati tradendæ medicinæ initium ab humano corpore ducemus, quod & artis ſubiectum exiſtit, & omnium primum ſenſibus occurrit notiſſimum: à quo dein per minima quæque deducti, ad ea denique mentis impulſu feremur, quæ cogitatione ſola comprehendi poſſunt.

Hippocrates, libello De preceptis ſtatim initio.

φύσις τοῦ σώματος ἀρχὴ τοῦ ἐν ἰητρικῇ λόγου, *inquit Hippocrates de locis in homine.*

Quid hominis corpus à cæteris diſtat animantibus, quaſq́ꝫ partes habet cum illis communes. CAP. II.

Vnde ἄνθρωπος Græcis homo appellatus, quaſi ἄνω τρέπων ὦπα vel ἄνω ἀθρῶν, cœlum verſus erectus.

VT vniuſcuiuſque animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum eſt, non modò vt diuerſorium, verùm etiam vt organum accommodatum illius inſitis viribus expromendis. Atq; vt mens, dicente Ariſtotele, formatum eſt præſtantiſſima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires poteſtate contineat: ita & illius organum inſtructiſſimum eſt, & conformationem pulcherrimam conſequutum. Itaque homini corpus datũ eſt, tum figura, tùm partium commoditate princeps, quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celſam & rectam, quæ in cœlum ſuumque conditorem ſe attollens, cœleſtes igniculos & ſemina diuinitatis ſuæ teſtatur. Deinde ſummo corpore cerebrum ampliſſimum, animi eiuſque partium ſedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus eſt, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, idq́; pluribus inſtrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè perſequatur quæcunque mens iuſſerit. Licèt quidem & claues ſoli homini daras, & alia multa multò aliter atq; cæteris animantibus informata numerare, ſed quę tamen ſint illorum triũ vſibus accommodata: vt ſit partiũ omniũ ſumma ſymmetria, ex cuius præſtantia ſignum quoddam & ſpecimen ſapientis conditoris oſtenditur. Hæc igitur homini, quòd rationis eſſet particeps, ſunt attributa. Cætera obtinet cum aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam cùm ſumma omnium actio in ſenſu ac motu conſiſtat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, oſſa, cartilagines, vincula, neruos, muſculos, tendones, & alias quibus hæ aluntur, maximéque venas & arterias. Senſus atque motus primæ partes effectrices ſunt, cerebrum, ſpinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque ſenſus, à quo medulla in omnem ſpinam fuſa porrigitur: ab hac demum neruorum frequens propago, per quos vniuerſum corpus mouendi ſentiendique vires accipit.

Oſſium vſus.

Cùm verò minimè tutum eſſet nec decorum, vermiculorum ſerpentiumque more repere hominem tot rerum principem, firmis oſſibus illi natura corpus erexit atque ſtabiliuit: vt tanquam propugnacula eſſent aduerſos omnes impetus, & ſtabilimen atque robur corpori ſuſtinendo, haud ſecus atque baſis & columna ædibus ſubiecta. Cæterùm non inanimante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum idque ſolidũ poſitum eſt, ſed quò in omnem partem flecti moueriq́ue poſſet, ex variis diſcretiſque compactum.

Articuli.

Vtq; elegantiore artificio naturæ hoc opus conſtaret, idcirco articulis ita iuncta & continuata ſunt oſſa, vt cuiuſque extremitas alterius ſinum & capacitatem ſubeat. Ea ſtructura Græcis eſt ἄρθρωσις. Oſſium extrema ſic aptè compoſita, articulos appellamus.

Vincula.

Quoniam verò periculum erat ne motu violento oſſa ſeiugata diſtraherentur, néve dum artus animal quocunq; vult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex ſedibus exciderent, natura omnem oſſium copulationem & ſtructuram arctiſſimis firmiſſimiſque vinculis extrinſecus rotundo ambitu colligauit, quę articulos non ſinant motus agitatione diuelli. Validum quidem eſt vinculum, durum atque firmum, ſenſu vacans & impatibile, ſed quod tamen in anguſtum adduci poſſit & relaxari.

Cartilago.

Addidit & articulis munitionem, dum oſſium ſinus & ſummas partes, quæ ſupercilia à quibuſdã vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit oblinuitq́; lubrica læuique materia, quò ſint in motibus ab attritu & quaſſu tutiores. Iiſdem quoque auriculas nares, extremáſque coſtas muniuit, vt duriorum corporum occurſui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodùm autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, ſic & vincula experria ſunt ſenſus, quæ nil mutuantur à cerebro, qua de cauſa ne ſeipſa quidem mouere poſſunt.

Nerui.

At verò neruis quorum è cerebro aut è ſpinæ medulla eſt origo, prima ſentiendi mouendique facultas data, qui tamen quoniam molles ſunt, ſoli transferre nequeunt oſſa, tam magna pondera.

Tendones.

Vt hæc igitur mouerentur, neceſſe fuit motus inſtrumentum quoddam

dam creari ex ambobus temperatum, neruo ſolidius & durius, vinculo mollius, quod in ſenſu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem eſt τένων, qui cœpit à noſtris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia quaſi fila tutum non erat ſine firmamento in omne *Muſculi.* corpus diſtribui, oſſaque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens, quaſi rimas expleuit. Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circumiecta, ac veluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbenti animali, vtque præſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æſtu contabeſcant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus: qui verò præterea carnem habent fibris inductam & impoſitam, muſculi appellantur & lacerti, hi plerumque in tendonem deſinunt. Nunc autem ſi omnia conferre *Quæ partes ad motum conferant.* volumus, quæ ad motionem vim quandam & locum obtinent, oſſa primùm & maximè impelluntur cientúrque: quæ illis motum afferunt inſtrumenta, ſunt tendones, lacerti, nerui duriores præſertim: mouendi principium, cerebrum & ſpinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in ſen- *Quæ ad ſenſum.* ſu longè impar & diſſimilis eſt ratio. Cùm enim motio actio quædam ſit, ſenſus verò perpeſſio verius quàm actio: haudquaquam ſenſus eum apparatum ornatumq; partium, quem motus deſiderabat. Nam tactionis ſenſus, quem omneis ex æquo animantes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus diffuſis indigebat: quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinæ medulla & cerebro, quæ (vt aliquando demonſtrabimus) ſenſus & motus principia ſunt, continuatione communicantur. Cæteri autem ſenſus quibus animantes perfectiores ſunt præditæ, neruis item cõſtant, per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumentis circũiectæ neruis, horum duntaxat gratia conſiſtunt. Ex quibus perſpicuum ſit, homini quà animal eſt, cerebrum, ſpinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum concurrere: de quibus rurſum ſigillatim dicemus, ab iis exorſi quæ cæteris quaſi fundamenta iaciuntur. Etenim hominem arti deſcripturi σκελετὸν, id eſt aridum & oſſeum primùm ex- *Ordo ſequentium.* truemus, quem deinde vinculis, neruis, lacertis, venis, arteriis, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum perpolitumque reddemus. Sic ex ſimplicibus hominis partibus vniuerſi compoſitionem perſpiciet qui volet, & luculentius quàm ſi confectionis ordine compoſitiores partes ſeorſim ſcrutetur. Harum ſiquidem inſpectione, nihil certum ſciri, nihil planè cognoſci ac percipi poteſt, earum, quæ ſimplices in omne corpus feruntur.

De oſſibus. CAP. III.

OMNIUM oſſium ſedes & origo ſpina eſt, quam veteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque vt hac clitellarii muli perferunt grauiſſima põdera, ita in *ἀνθρώπῳ* homine corporis moles huius ope ſtat & erigitur. Ad neceſſitatẽ actionũ, cũ hominem flecti curuariq; oporteret, pluribus coagmentata & cõpacta eſt oſſib. tãquam nodis, quę vertebrę nobis dicuntur, omnes oſſe ſacro ſuffultę. Vniuerſa ſi- *Spina dorſi.* quidem ſpina quatuor in partes fuſa exporrectáq; eſt, os ſacrũ, lumbos, dorſum, & collum. Os ſacrum, quod & latum appellant, primo ſpectu vnum atque con- *Os ſacrum.* tinuum videtur, at aqua vel oleo feruenti diu multúmque demerſum, ſex quaſi vertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Gręcis κόκκυξ, noſtris cauda dici poſſit: hoc quoque compactum quatuor oſſibus te- *Coccyx.* retibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrũ lumbus quin- *Lumbus.* que oſſibus conſedit, cui dorſum inſidet vertebris ſtructum duodecim, proxi- *Ceruix.* mè ceruix ſeptem. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina vertebræ. Omnium os ſa- *Vertebræ.* crum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tũ craſſitudine ſuccedunt lumborum vertebræ, arcto cauo mediæ perfoſſæ. Reliquæ ſuperiores quantum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant, vt ſit illarum ad occipitis radices continuata

quædam attenuatio. Cæterùm quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde verò tantum coarctatur, quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores vertebræ interceptis inanitatibus amplæ ſunt, mole graciles: contrà inferiores, omnes mira compage ad δυσπάθειαν cõtextæ: atq; vt his ſtructura foret tutior, figurã variã acceperũt. Quà quidẽ intrò ad inteſtina vergunt, totũdæ ſunt & in orbem conuolutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatæ, ſed vt nodi (hinc σπόνδυλοι nomen inuenetũt) aliis alii ſuperpoſiti columnam exprimunt: quibus eſt ſubſtãtia tenera magis & rara, ac ſpatiis inanib. intercepta.

Tres vertebrarum proceſſus.

Extrà multiplices efferũtur productiones (ἀποφύσεις appellãtur à Græcis) denſiore illæ & compactiore ſubſtantia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alii enim proceſſus ſunt è medio prominentes, alii tranſuerſi vtrinque additi, alii ſurſum deorſumque ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duab. exceptis habet cæterarum vnaquæq; inferiore ex parte mediocres vtrinq; ramos deorſum ſpectantes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autẽ eſt vertebrarũ contextus, vt proceſſus ſutſum euecti modicos ſinus habeant, qui alios quoq; proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex infetioribus vertebris maximè conſpicuum eſt vnamquanque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autẽ ſuprema mediũ eminentem quaſi ramum & extimum non nouit: hunc reliquæ omnes ad decimam vſq; dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in tectum verò quæcunq; illi ſubiectæ ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui tranſuetſi dicuntur, è vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinq; prodeunt parte externa. Inſunt hi longiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiotes in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur.

Vertebrarũ tenuia foramina.

Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimę rarò, cæteris nunquam, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt, parte interna plurib. patent foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas venulæ commeant, quorum nihil in reliquis magnopere videas.

Cartilago vertebrarum.

Vertebrarum proceſſuumq; omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebtarum nodi cohæreſcunt, vtpote quæ inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur, ſurſum deorſumque ſpectantibus, vt aliis aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatæque videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextum vniuerſam ſpinam exttinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite.

Capitis oſſa.

Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus concaua.

Sutura.

In hac ſuturæ ſunt tres: vna in priore parte, quam στεφανιαίαν, id eſt, coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in ſummum verticem per tranſuerſum viam capeſſit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinque pattibus ſurſum contendens, in angulum coit ad Λ literæ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis longitudinem potrigitur, ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Gtæci nuncupant. Atque in iis ſunt dentatæ more ſerræ rimarum connexiones, nec vinculis nec cartiligine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obeliæa interuallo pari diſiunctæ, à ſquammæ ſpecie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas oſſa quæ perroſa vocant ſubditis oſſibus ſquammarum modo, & (vt nonnulli dicunt) imbticatim agglutinantur. Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipitis id quod cerebellum nominant concludit, quod triquetra ſututa circunſeptum, ad poſteriora deorſum vergit.

Oſſa caluæ.

Omnium quæ in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinæ fiſtulam delabitur. Huic vtrinque ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibuſdam & appendiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices contendit, vbi per tranſuerſam commiſſutam vix pollicem longam ei

oſſi

oſſi arctè connectitur, quod Græcis à cunei ſpecie σφηνοειδὲς eſt appellatū. Occipitio latera capitis innituntur, quæ ſyncipitis, nonnunquam & τὰ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinq; ei commiſſuræ aſſident, quæ recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo ſunt ad ſuam quodq; auriculam: quæ à lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerunt. In horum cauo oſſa duo viſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab vtroq; proceſſus quaſi ſurculus intrò ſubit στυλοειδὴς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extrà promittuntur duæ eminentiæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris via, altera teres & procera ſub temporibus eminens, quæ oſſi iugato committitur. Os ſextum frontis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt; concluditque gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, ſummum in his parietem facit. Finitimum hoc oſſibus faciei, à quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque à temporibus & ſaxeis oſſibus prognata, quæ oculorū caua dirimit, inde ad ſummum naſum ſe applicans, vbi ſuperciliis interiecta vallis eſt. *Faciei cõmiſſura.*

Iam his totique cerebro ceu baſis quædam ſubſternitur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis oſſi iungitur, anguſtum eſt & rarum, attamen profundum. Parte priore frontis oſſi occurrit & annectitur, in ea via quæ in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorū propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus eſt illud tetè plenum admirationis, aliaque cerebri arcana. Proceſſus cōcauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum ſurſum ad caua temporum, frontis oſſi & ei quod à lapide nomen habet commiſſum, alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat eique committitur. *Baſis cerebri*

Nunc de facie. Faciem totam geminam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem ſecat. Maximum in ea eſt os malæ, in quo dentium ſuperiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum pars verò eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi ſedem ſurſum lata, quam alba ac ſimilis glandis ſubſtantia communit. Superiore maxilla (quam propriè malam Celſus appellauit) ad radices primorum qui ſecant dentium, oſſa duo ſita ſunt, intus duntaxat lineis diſtincta: rurſumq; duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium, & vnde ſuperius labrum enaſcitur. Quæ quatuor tenuiſſima cùm eſſent & obſcuris lineis ſeparata, maxillæ ſuperioris partes effecimus, ne quemquam fortè multitudo tanta obrueret. *Faciei oſſa.*

Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum muſculo tanquam præſidium & propugnaculum, cuius pars poſterior oſſi, cui à lapide nomen eſt, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduerſum ſpectat: pars infera oſſi maxillæ, ſupera ad oculi paruum angulum frontis oſſi cohæret. *ζύγωμα.*

Naſus oſſa duo geſtat, quadrangula, procera, à iugo naſi deorſum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ vocatæ. Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa, præter ea quæ veluti parietes ſunt aut frontis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum ſiquidem omnium extrema in oculorum ſedes concurrunt, lineis diſcreta conſpicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur, quod à zygomate & frontis interiore pariete, obſcuræ vix dirimunt cōmiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intrò recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorē poſitum, malæ ſuperioris extremo à latere annexum. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares vtrinque diuerſa diſſecta ſunt oſſa, tenera quidem atque tenuia, ſed quæ tertii huius propagines videri poſſint. Ea variè contexta ſpongiæ formā referunt, vt dubitare non liceat tertiū illud hoc eſſe, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad ſummam naſi radicem, intus fixum hæret aliud tenue &

latum, magno illi obruſum foramini, quo è cerebro in nares curſus eſt: hoc variè pertuſum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius è medio mittitur eminetque ad cerebrum quaſi verruca prædura: deorſum autem per medios narium ſinus ducitur ἐκφύσις laminæ ſpecie. quæ nares æquè diſcriminat geminaſque reddit: hanc nobis liceat Macrobii verbo narium interſtitium appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitium, quod malæ propago quædam eſt, vt ipſa quoque mala geminum. Id à ſupera palati parte natum cuneo innectitur pede firmiſſimo, ſurſumque ſeſe erigens, dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitque geminam. Hæc veteres anatomici, tanquam nulla eſſent, ſilentio præterierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quæ putida ſunt atque confecta, verùm ſingula monſtrabit purgatio diligens, moxq; ex feruente oleo facta diſſolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mento extremo ſtrictiſſimè agglutinata. Vtrinq; ſummis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit, alterum poſterius in exiguum ſinum τοῦ λιθοειδοῦς, quod ſub audiendi via ſe inſerit, non quidem cartilaginoſa aut ſerrata compage firmatum: ſed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus. Hac enumeratione, quæ integra & abſoluta cenſetur, totius capitis oſſa duo ſunt & viginti: ſex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem, in oculorum antris ſex, ethmoides ſeu cribrum vnum, cuius narium interſtitium portio quædam eſt: palati autem interſtitium apophyſis eſt malarum. In horum numerum ſi quæ ad primorum dentium radices ſunt, rurſumque duo ad narium ingreſſum poſita referes, erunt omnia ſex & viginti. In linguæ radice à cæteris diſcretum os exiſtit, quod ab υ ſpecie ὑοειδὲς appellarunt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfoſſa quibuſdam quaſi alueolis, vt in ſingulas foſſas ſinguli dentes infigantur. Hi autem

Dentes. Primores, οἱ πρόσθιοι καὶ τομεῖς. Poſt hos Canini οἱ κυνόδοντες. ab his maxillares, quos γομφίους καὶ πλατεῖς καὶ τοὺς ὀδόντας καὶ μύλιτας vocant, id eſt, interiores & molares. Dens Genuinus, id eſt, σωφρονιστῆρες καὶ κραντῆρες, quòd prudentis iam hominis & perfecto oriantur.

quaque mala ferè ſexdecim ſunt, rarò plures, pauciores nõnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à noſtris, à Græcis (quia ſecant) τομεῖς & τμητικοί. Poſt hos canini ſunt vtrinque duo. vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui aliis nunquam, aliis ſerò gigni ſolent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm ſuperiores. Is eſt oſſiũ capitis numerus eaq; ſtructura. Thorax totus dorſo innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & coſtæ vtrinq; duodecim. Proditum eſt à Galeno nonnunquam vnam deeſſe, vnam rarò accedere, quod inter portentoſa connumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem tranſuerſi proceſſus, ſinus ineſt leuiter concauus, qui coſtæ principium extanti tuberculo, quòd illius eſt caput, excipit. Illinc coſta originem ducit, quæ non ita longè tranſuerſo proceſſui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinans curuatur, cùmque ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata reſilit. Septem ſuperiores integræ atque perfectæ cum pectoris oſſe committuntur extremis cartilaginoſis, & in leues ſinus illius oſſis conduntur. Nectuntur autem tenuibus membranarum vinculis, quæ ſunt tã multa vt omnia velent & obducant, atq; vix à ſenſu noſcantur. Os ipſum pectoris quod στέρνον appellant, ex ſeptem oſſibus conſtat in tranſuerſũ cohærentibus, vt ſingulis integris coſtis ſingula pectoris oſſa reſpondeant. Ab oſſis huius extremo dependet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id eſt enſis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinq; coſtæ neutiquam ad os pectoris perueniũt, ſed inchoatæ & quaſi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ ſurſum retortæ inter ſe quaſi conglutinatæ cohærent: inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendũ. Regionem totam quæ ponè pectus ſita eſt, ſcapulas appellãt, in quibus oſſa duo ſunt lata, figura triquetra, externa facie tumeſcẽte, interiore reducta. Hæc ſũt ὠμοπλάται Græcis, Latinis ſcoptula operta, nonnũ-

Thoracis oſſa. Coſtæ. Scapularum oſſa.

quam

quam & ſcapulæ. Quà in dorſi ſpinam deuexa ſunt, lata videntur & prætenuia: hinc paulatim craſſiora facta coarctantur, tandem eminent ad extremum acutiora. Id genus oſſis alteri nulli commiſſum, coſtis poſterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum; vbi validis muſculis neruiſq; conſtringitur. Extremum autem anguſtius (ceruicem quidam appellant) quaſi in acetabulum deſinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutuſque ductus exit, qui à coruini roſtri ſimilitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quaſi ramum externum, magnum quidem & à ſuprema oſſis parte natum ἀκρώμιον dicunt: ſolius is eſt hominis ſub finem leuiter ſinuatus, quà iugulum clauesque admittit. *Iugulum.* Os enim in pectore ſummum iugulum eſt, quod ſupremæ coſtæ incubans dextra læuaque ad ſcapularum oſſa promanat, acromiis (vt dixi) affixum. Duo ſunt iuguli oſſa, pectoris oſſi in tranſuerſum commiſſa, quæ & figura & craſſitudine ſunt inæquabili, plurimumq; more fiſtulæ perforata. Nunc de toto brachio. *Brachij totius oſſa.* Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, brachium, & manus. Humeri os eſt vnicum, medium teres, durum, medulla inundans, omnemq; in partem leuiter gibbum, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summũ eius caput grandiuſculum eſt, globoſum, in ſcapulæ ſinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui validis vinculis tum intus tum foris ambientibus aſtringitur. In huius parte externa parula rima ineſt, ceu via qua ingens rendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitum ſpectans non globoſum, ſed vno & altero tuberculo vtrinque turgidum eſt, altero extrinſecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc ſinus duo ſunt, in quibus cubiti ſumma pars trochlearum modo conuoluitur: duoque quaſi vertices extant in orbem flexi, caua item duo, quorum poſterius multò maius eſt aduerſo. Brachium duobus ſtruitur oſſibus, quorum maius cubitus Latinis & πῆχυς Græcis appellatur, minus verò illi inſidens radius eſt, Græcè κερκίς. Illud ſummo ſuo capite medium quaſi verticem habet, qui in medium quoq; humeri ſinum ſe inſerit. Extant & proceſſus duo peracuti vtrinque medium verticem finientes, poſterior qui maior eſt, dum cubitus tenditur, in poſterius humeri cauum ſe recondit: prior verò cùm is flectitur, in aduerſum. Radius ſuperiori ſuo capite rotundo & leuiter ſinuato, exiguum humeri nodum excipit, illicque robuſtis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet, ἀγκὼν appellatur, cui aduerſus eſt flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radiique media hiantia ſunt & diſiuncta, quæ tamen rurſum inferiore parte ad primam palmæ partem coëunt, occurritque cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito proceſſus exit στυλοειδὴς, cui palmæ pars ſumma inſiſtit. Brachiale nonnulli vocãt primã ſummamq; palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, oſſiculis octo conſtructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum eſt, altero quatuor, quæ omnia ſunt exigua, dura tamen nec medulla perfuſa, neruoſis cartilaginoſiſq; nexibus per συνάρθρωσιν cõſtricta. *Manus oſſa.* Totius figura à ſummo leuiter tumẽs intus ſinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id eſt ima palma, oſſibus quinque contextum, quibus eſt carpo per συνάρθρωσιν adhæſio. A ſingulis ſinguli digiti directè porrigũtur, vno pollice dempto, qui obliquè μετακαρπίῳ videtur additus. Ex ternis oſſibus digiti conſtant ſinguli præter pollicem duobus conſtitutum, prioriſq; nodus conſequentis ſinum perpetuò ſubit. Breuiter, oſſibus quatuordecim continentur aptanturque digiti, tredecim palma vtraque, duobus brachium, vnico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ vocantur, in iuncturis conſtituta. Hęc de ſuperiorum partium oſſibus, nunc de inferioribus. Os ſacrum magnos rectoſque ſtipites & proceſſus vtrinq; emittit, quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longè valentiſſima. *Oſſa coxarũ variis prædita nominibus.* Horum autem partes, quanquam diſcretæ non ſunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus ſinus rotundos habent: hinc in priora ductæ partes, oſſa ſunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus, & media commiſſura arctiſſimè conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur. Femoris enim *Femoris os.*

(vt humeri)os eſt ſingulare, cuius pars ſumma ceruicem habet exertam, quæ tamen intrò conuerſa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manāt proceſſus: maiorē qui foras exilit alii γλουτὸν, id eſt natem, alij τροχαντῆρα magnū dixerunt, minorem verò, τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis eſt diſcretum duobus, quibus cruri cohæret.

Cruris oſſa duo.

Eſt quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talum interiecta eſt, tibia verò grandioris in ea oſſis nomen, hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte conſtitutum brachij radio conſimile, Græcè περόνη & ſura Latinè appellatum, ad vſque genu non aſcendit, ſed tanto breuius eſt, quanto parte ima longius apparet oppoſita tibiæ appendice: attamen duo hæc oſſa ſupra infraque coniuncta, mediis partibus diſſociantur atque dehiſcunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatq; extrinſecus patella, os quidem paruum, rotundum & cartilaginoſum, nulli oſſi conſertum, ſed aliis quaſi incubans nexumque vi tendonum atque membranarum, cui poples eſt à tergo.

Patella.

Tibiæ ſuræque partes infimæ non modicè vtrinque prominentes, & carne nudæ malleoli ſunt. Hę talum à lateribus ne excidat arctè comprehenſum firmant, quem ex tranſuerſo demerſum attingere vix poſſis. Excipitur autem tibiæ fornicatum extremum ea parte tali cui & aſtragalo nomen eſt, quæ ſurſum ſpectat, quæque dimidiatæ propemodum rotulæ formam refert, ob id [illegible] Græcis appellata, eaque vt firma baſi crus ſuſtentatur, pes verò ipſe quoad licet per eius oſſis quadrum flectitur & extenditur.

Malleoli. Talus.

Talo calx πτέρνα Græcè nominata ceu baſis altera ſubiicitur, os totius pedis longè maximum & firmiſſimum, oblongum, omnino nec teres nec quadratum, ſed ex quadrato latescens & introrſus arcuatum.

Calx.

Monti pedis nuncupato quem ταρσὸν & ſummam pedis plantam vocant, oſſa quinque impacta ſunt, inæquabilia: imæ verò plantæ (πέδιον Græci appellant) totidem, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim, ſingulos quidem præter pollicem terna, vt ſit totius pedis ſtructura oſſium ſex & viginti, vt totius manus vno plurium. Inter digitorū tum manus tum pedis articulos, oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ, rotunda quidem & plerunque adeo exigua vt ſenſum omnem effugiant, quemadmodum quæ in corde, in gutture, in linguæ radice, in aliiſque nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor oſſium deſcriptionem & numerum impleuiſſe.

Pedis oſſa.

Oſſa tenuiſſima.

De cartilaginibus, articulis, & vinculis. CAP. IV.

Cartilagines in oſſium extremis.

MVLTA ſunt à nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadam conſecutione propoſita, adeò vt nunc cùm neque illarum vſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtent. Plurima oſſium extrema cartilago cingit, nullus articulus non leuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circunducique poteſt, neque neruis aut vinculis coniungi, niſi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in coſtarum præſertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi oſſium, ex quibus prodierunt, figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores verò in ſuam quæque ſedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipſum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliuntque, vti & malum punicum è ſterno pendulum.

Cartilagines ſola & per ſe.

Aliud cartilaginum genus ſolitarium per ſe conſiſtens, vixque vlli oſſi impactum: in quo eæ numerantur, quæ in ciliis ſunt oculorum (ταρσοὺς appellāt,) quæ in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aſpera pulmonum arteria, in cordis baſi: omnes quidem non oſſium, non motus, ſed firmitudinis & ſolidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quę craſſa denſaque & perfoſſa medium genu articulum implet, de quibus rurſum ſigillatim ſuo loco verba faciemus.

Oſſium connexio multiplex.

Iam verò oſſium congreſſus & adhæſio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocant Per hanc quidē oſſa quorum non eſt motus diuerſus, quaſi vnum atque idem ſint inter ſe, nexu indiſſolubili cohęrent, idque vel inter ſe ſtrictim conſerta nullius corporis interpoſitu, vt cùm mollia & rara

ſunt,

ſunt, veluti in ſterno atque mento, vel medio quodam corpore ceu viſco agglutinata, quod aut cartilaginoſum eſt, vt in pectine, aut neruo aut carne plenum. Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior ſegniorque motus eſt vt in coſtis, in ſpina dorſi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis ſuturam eſſe voluit Galenus & ſertatam compagem, qualis eſt in calua frequens, ſimiliter dentium inſitionem & commiſſuram, quæ nihilominus videri poſſint aptius in συμφύσεως genus conferri. Sin verò conſpicuus eſt & facilis oſſium motus, velut in cruribus, in brachiis, in manibus atque pedibus, διάρθρωσις eſt, quaſi laxior articuli copulatio, licèt non omnium par ſit & eadem laxitas. Ex his promptum facileq; ſit oſſium quæ numerauimus adhæſiones, ad ſuum quanque genus redigere. Nunc de vinculis. Non *Vinculum quid.* quicquid oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id duntaxat neruoſum prædurumque corpus, ſenſus expers (niſi fortè obtuſi) ſolidum & exangue, quod à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur. Id nequaquam vna eſt vbiq; figura vel magnitudine, ſed à loci conformatione & vſus neceſſitate varium, rarò neruoſum, at ferè membranoſum eſt id quod extrinſecus articulum cingit. Quæ in calua ſunt oſſium commiſſuræ, compage dentata cohærent, non vinculis, vt neque reliqua tum faciei tum capitis oſſa. Verùm inferiorem maxillam ad *Capitis & maxillæ vincula.* aurium radices vincula connectunt vtrinque præualida. Caput & ceruicem firmant duo, ab imo oſſis, cui à lapide nomen eſt, ad primam dorſi vertebram, rurſumque duo ex eodem propè loco ad clauium extrema ſternique ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad mediã inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robuſta, procera, tereteq; figura. Vniuerſam autem *Spinæ vincula.* ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, validum atque neruoſum, è ſecunda colli vertebra in oſſis ſacri imum & coccygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu complicatum, in medias vertebrarum ſedes ſe coniicit, quò cartilagini immiſtũ conſtantiori illas adhæſione nectat. At ſummam vertebram minora quædam eaque tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parumque laxa: qualia propemodũ & illarum extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditiſque coſtis copulant membranæ firmiſſimæ, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod inſtar ſolidæ membranæ è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinens, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. *Commune vinculorum genus.* Præter id tria numerantur quæ illi inſident rotunda, duo tanquam nerui tertium paulò his amplius. Humeri verò pars ima brachio adhæret eo vinculi genere, quod eſt omnium articulorum commune, nempe quod ab oſſium extremis ortum, illa extrinſecus circumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxum tamen & flexibile quocunque velis: aliud illi opem confert minùs latum, brachium continens, ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imum radium imo brachio, tum verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunſepit. Id mox longius porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacarpio oſſa recenſuimus copulat tegitque. Cæterum ſinguli digitorum articuli propriis ambiuntur colliganturque vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum oſſa cocunt in pube per cartilaginem, ſimilique copulatione oſſi ſacro ponè connectuntur. Amplo ſinu & qua- *Aliud vinculorum genus.* ſi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur, illique adhæreſcit, tum communi illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue: vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſſit. His ſimilia ſunt in genu duo, alterum circumfuſum: alterum intus ab ea parte natum, qua ſummi in tibia ſinus inter ſe committuntur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium ſe coniicit. Aliis quoque duobus latera ſtipantur, quæ vt nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionẽ tibiæ partem imam pedi connectunt:

præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorumq; articuli perinde vt in manu vinculis cohęreſcunt: vnde omnis abſoluta iam videtur vinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt, quod à pectinis oſſe natum in

Genitalis vinculum.

penem contendit: rotundum id & vnum ex omnibus concauum, quodque à publico cæterorum munere deficere videtur. Talis quidem eſt omnis vinculorum inſertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigent tum artus, tum oſſa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebaſtianus Franciſci Galliarum Delphini inſtructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis veneficus: quem Lugduni præpotentium quatuor æquorum in contrarias partes horam propè diſtrahentium niſus diſcerpere dilacerareque non potuit, nedum ſua compage diſſoluere, niſi eum diſtricti gladij in articulorum nodos infixi adactique ſunt. Nunc autem aliò nobis probandum.

De muſculis & tendonibus. CAP. V.

LACERTORVM ſubſtantia quanquam non vt oſſium ſimplex videtur, hîc tamen ſtatuo de illis facere verba, quòd in partibus externis primas obtinent.

Muſculi compoſitio.

Conditus eſt enim qui dicitur muſculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit tanquam fulciens illarum robur atque confirmans: venæ & arteriæ conſperſæ, illæ quidem ad alimenti diſtributionem, hæ ad natiui caloris cuſtodiam: omnia demum circunſcriptè tenuis membrana complectitur, muſculumque definit. Tres ſunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas ſolent quidam caput, ventrem & caudam appellare.

Tendonis ſubſtantia.

Planè neruoſum eſt caput, venter omnibus quæ numeraui conſtat, extremus tendo contextis confuſiſque neruorum & vinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robuſtior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & infirmior: hoc rurſum ſenſus acumine ſuperaret, ab illo verò plurimum deficeret. Non omnis muſculus tendonem habet, ſed is duntaxat qui os mortuus in ſummam illius cartilaginem, aut in vinculum ſe inſerit. Figura quidem hic, vti & muſculus, varia præditus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non vnus idemque eſſe poteſt tum muſculorum tum tendonum numerus: ſed cùm aliàs vnius muſculi plura ſint capita pluteſque tendones, aliàs plurium vna ſit origo vnicúſve tendo, ſingula ſeorſum ex propria cuiuſq; circunſcriptione æſtimare dinumerareque liceat, hoc modo.

Muſculi frontis.

Frontem vnus muſculus tegit latus & tenuis, à ſummo vertice ad ſupercilia & oculorum radices diffuſus, à quo non vt à cæteris eximas cutem, ſed ſic illi eſt innexus, vt ſit amborum motus vnus, qui ſupercilia ſurſum adducit euehitq;. Palpebræ ſuperioris (inferior enim perſtat immutabilis) duo ſunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui propter naſum eſt, ad tarſi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur: alter ex minori angulo eôdem attingens, qui oculum claudit: vtrique enim ob tarſi firmitudinem palpebra tota cedit.

Muſculi oculorum.

In orbe oculi ſeptem continentur, quatuor recti, quorum vis eſt mouere ſurſum, deorſum, ad maiorem minoremque angulum: duo præterea obliquè poſiti illum circunferunt, ſeptimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quaſi circumuenit & obuallat, ne qui tener & mollis eſt, vehementer concuſſus laxetur aut obteratur, oculusque demum excidat: quod in illius quoque paralyſi ſolet accidere. Ex fibrarum quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij eſſe dixerunt, cùm tamen ſit fibrarum quæ in eo ſunt omnium idem vſus.

Maxillæ muſculi quatuor.

Ad inferiorem maxillam excurrit latus muſculus, qui ſupra os petroſum & tempora ambit, deinde contractior factus, ſub os iugale ſe recondit, prolapſuſq; longiùs nõ à fine inſtar cæterorum, ſed à medio tendonem emittit magnum & prævalidum, in ſummum maxillæ adactum: quo ſurſum illa adducitur, & os clauditur animalis. In tanta motus vi & impetu illi venit adiutor alius in ore deliteſcens, qui poſt maxillares dentes ſurſum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamq; diducit muſculus ex tuberculo ponè radicem auriculæ natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ aduſque mentum: huius extrema carnoſa ſunt, pars media quæ amygdalas integit membranoſa, verã tendonis

ſpeciem

ſpeciem oſtentat. huiuſmodi figura & compoſitio cæterorũ nulli conceſſa. Muſculus circumducens maxillam μασητὴρ, id eſt molitor dictus, quod mandendo plurimùm valeat, trianguli ſpeciem refert, cuius ſummum ad tempus figitur: latus vnum ad iugalis oſſis imum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut baſis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem neceſſe fuerat motum eius multiplicem in mandendo & varium fieri, ita neruorum fibris diuerſis omniſque generis hunc implicari contexique par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is eſt qui ad tempora peruenit, ſecundo loco maſſeter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad labra vtrinque pertinent muſculi duo, capitibus quidem conſpicui, obſcuri verò dum in cutem ſparſi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè feruntur, alter in ſuperum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo poſſunt efficere, quatuor quidem rectos, ſurſum, deorſum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor, cùm vel plurimùm ſeparantur diſiunguntur'que labra, vel coëunt & alliduntur, vel inuertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem ſub temporibus habet exiguus muſculus, illos aliquantum comitatus, mox deinde obliquè in alas naſi deflectens, vtrinque vnus. His ergo muſculis facies tota comprehenditur. In collo & ceruice complures ſunt, qui caput vniuerſum mouent. A tuberculo, cui nomen eſt à mamma, vtrinque ad claviculam & sterni ſummum profertur vnus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, ſed aliquantulum obliquè, quem alii ſimplicem, alii triplicem ſtatuere ſolent ex fibrarum varietate. Duo alii ſub œſophago ſiti, ab oſſe capitis in primam & ſecundam colli vertebram inſeruntur, quorum eſt ſolum caput in priora flectere immota ceruice. Retrò autem octo ſunt exigui, qui in ambitu ab oſſe capitis in primam & ſecundam vertebram ſe figunt: ipſumq́ue articulum multo robore confirmant, vti & duo qui ſub œſophago iam ſunt deſcripti. Quatuor ex his recti ſunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at ſitu aduerſo. His alii inſident octo ab occipitis oſſe per totam ceruicem eiecti, quorum duo ſummi ampliores ſunt, vt reliquos poſſint contegere. Variis præditi ſunt neruorum fibris, quæ omnes è ſeptem colli vertebris dimanarunt: vnde aliis plures, aliis pauciores octo creduntur. Hi caput retrorſum flectunt, cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo inſunt magni atque validi, alter ex ſecunda vertebra in priora, alter ex prima retrorſum contendit, caput & ceruicem ad dextram læuamq́ue conuerſione modica flectunt. Horum eſt igitur caput & ceruicem mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti, alia octo & viginti dinumerat. Tres porrò cartilagines quæ inſtructura ſunt laryngis muſculi complures continent: quatuor enim primam, ſecundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alii quatuor ſecundam tertiæ copulant: quorum contractu ſumma pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertiæ cohæret, quorum intereſt ſummam partem laryngis intercludere. Sunt & alii duo ad totius baſin & radicem, qui iſtis veniunt adiutores. Præter iſtos laryngem alii octo circunſtant, qui illum vicinis corporibus copulant, cumq́ue neceſſitas eſt, diſtendunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore ſurſum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorſum vellunt: duo reliqui ſurſum, quorum ſitus eſt aduerſus. Os in radice linguæ, ὑοειδὲς dictum, nectunt atque ſtabiliunt octo muſculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo ſub mento, reliqui ex tuberculo, quod eſt ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo porrendunt per latera, duo ex oſſis parte ſuprema per linguæ medium: inter vtroſq; alii duo in longitudinem porriguntur ab oſſis lateribus prognati. Similem propemodum productionem habent alii duo, quos edit inferior maxilla. Octo his muſculis lingua quoquouerſum flectitur, omneſque naturales obit conuerſiones. Præter quos nonus eſt coniugii expers, ab oſſe quod ὑοειδὲς Græci vocant ductus, qui linguam intrò contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus

Labrorum muſculi.

Ceruicis muſc.

Laryngis muſculi.

Linguæ muſculi.

Muſculus linguam exerens. linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum muſculorum nulli datum eſt, vt motuum ſit opifex contrariorum. Eſt enim ſimplex ſua cuiuſque actio, qua ad capitis ſui & ad nerui originem adducitur. At cùm nullus neruus in linguæ extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt hanc eductionem illi muſculo attribuere, quàm cum quibuſdam fateri motum quendam voluntarium in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author. Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos coniunctè recenſuimus: nunc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis continentur. *Pectoris muſculi.* Pectori foris ſparſi ſunt muſculi, qui ipſum attollentes ad animam ducendam ſunt vſui, è quibus à ſummis ſcapulis vnus ad primam coſtam pertinet: alter ad ſextã, tres præter hos à collo in varias pectoris priores ſedes profecti, id latius explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres veluti digitos diſcretus iniectuſque mediis coſtarum quà maximè curuantur, pectus vniuerſum reuellit atque diſtendit. Subter hos autem iacent muſculi inter coſtas poſiti vtrinq; duo & viginti: in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt. Ex *Μεσοπλεύριοι muſculi.* anatomicis tamen nonnulli vtroſque ad ſui principium adducentes thoracem conſtringere prodiderunt. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos eſſe prodiderunt, vt ſint inter coſtas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam muſculorum vis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorum coſtarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro ſeptem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit. *Scapularum muſculi.* Eorum autem qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus vnus eſt & amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus, alterq; tenuis illum ſemper comitatus ſcapulam ſurſum attrahit. Duo alii hanc retro abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorſi vertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſſis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus, ſed ex occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoq; ſubleuare. Deorſum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, iſq; ſimul humerum deprimit. *Humeri muſculi.* Hos muſculos alii maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus medioctis ex mammarũ ſede in humeri caput ſe confert, ipſumque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quò humerus, ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediamq; humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata humerum infrà depellit, ſuperior altiùs erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub iſtius parte infetna alius enaſcitur, quo humerus quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, humerumque tendit, & inclinat moderatè: alterũ ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, eum ſimiliter extendit, ſimulque ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis is porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſſidet alius è vertice lati oſſis tractus, cuius eſt rotum brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media æqualiter reflectit. Sequuntur alii duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope humerus citra vllam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipſum variè contorquent. Brachium (hoc & multi Latini *Muſcu. in humero qui brachium mouent.* vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, vnus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radii regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intro conuerſus ad vlnam, alteri obliquè inſidet ad X literæ ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertent, ſi alter

ſi altet altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum attractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem vlnam circunferunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inferuntur, & illum obliquè poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui verò illum ad ſupinum ducunt, extrà quidem poſiti ſunt. In brachio muſculi ſunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intrò agunt, in interiore brachij regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera brachii parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic verò ſupra pollicem. Iidem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura inſuper quintum muſculum illis adminiſtrum dedit, qui ab exteriore brachio duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in brachio muſculorum, qui digitis mouendis ſunt, tres parte interiore ſibl incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tendonem tenuem latumque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor ſunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem brachii regionem declinans, digiti minimi & medici lateribus tendones iniicit. Suprà verò alii duo, quorum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibras tendonum expanditur. Trium poſtremorum vis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere. Manum ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie conſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, vbi palma altior eſt & editior. Hi quos diximus tendones iuuant, quorum eſt digitos ab aliis plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicem & indicem conſtitutus, ad indicem illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonibus flectentibus ad digitorum radices cohæreſcunt, tenueſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinum conuertant. Præter hos alii numerantur vndecim exigui ſub palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiuſque digiti articulum pertinent: trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad ſecundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. Dorſum vt non oſſe vnico conditum eſt, ita neque id vnicus vtrinque muſculus à capite ad os ſacrum excurrens mouere poſſit: ſed cùm ſingulas ſeorſum vertebras flecti oporteret, à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli vtrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter intentæ dorſum eiuſque vertebras erigerent aliàs ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo verſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinque numerantur tres & viginti. Interiores verò, qui ſpinam in pronum & priora incuruant, vtrinque duo, vnus à capite ductus per colli perque thoracis quinque ſuperiores vertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os ſacrum. Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo ſequantur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta coſta nati, horumque muſculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequuntur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum, directo tractu permeantes in pubem. His proximè ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos

Manus muſc.

Dorſi externi muſc.

Interiores.

Abdominis muſc.

Genitalium muſculi.

orti, membranæ ſpecie ventrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant. Viro teſticulus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeuntibus muſculis: feminæ verò, quia teſtes intus gerit, vnico. Veſicæ ceruicem muſculus vnus ambit in orbem, cuius vis eſt exitum & quaſi oſtium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere deſierit, vehementer expellere, ne quid inſideat reliquiatum. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem attigunt, impetumque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, vnus rotundus in orbem ductus, cuius eſt podicem coangustare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in tranſuerſum finit, illumque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum vtrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur.

Muſc. in coxa femur mouentes.

Iam verò qui femur mouent à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorum alii crus extendunt, alii ſurſum adducunt, alii circunducunt. Ex his qui extendunt, vnus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos pòſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, introque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochanteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris vniuerſum ambit, & ad genu vſque cingit: cuius complures extant fibræ, aliæ poſteriores à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtræque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſſimæ aliæ idipſum ad priora ſuperioraque conuellunt. Qui verò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma vnico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circuntenſus, qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis ilium neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt non ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi à pectine deriuari, vnicus eſt ab huius parte priore femori circuntenſus, deſinenſque in genu caput interius. Circunducunt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter à ſummis partibus pectinis, qui coëunt ad coxendicem, illamque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnum trochantera pertinent. Eundem motum, licet infirmiùs, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam.

Muſc. qui in femore poſiti tibiā mouent.

Femur integunt & obuallant ii, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſſi, vnus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes, qui patellam continet illigatque ſubditis oſſibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahitque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus, hic quidem interior ex oſſium pectinis commiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpatium à tergo implent alii tres ordine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducunt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus inſertuſque tibiæ capiti, quam prorſum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit.

Muſc. qui in tibia poſiti pedem mouent.

In crure muſculi oriuntur, qui pedis tarſum pediumque mouent. Tres prior pars continet, vnum tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit, ad pedis pollicem vtrinque ductus, Alterum ſuræ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui æquè intenti pedem ſurſum mouent: altero verò actionem obeunte,

motus

motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hoſque contractus extendit. Huic vtrinque vnus aſſidet trifariam diuulſus. Quocirca tametſi præcipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt. Parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in omnem plantę cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem ſe profert, quæ ante pollicem eſt. Quintus ſub illis demerſus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus inter cruris oſſa conſertus, duplici tendone tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur. Hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundem vſum alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enim quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos æqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducant. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt: illic & alij duo viſuntur ad pollicem minimumque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Pedis muſculi.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſsitas.

CAP. VI.

QVAS ſuprà recenſuimus corporis partes ſatis eſſe viderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet & contineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrumque foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam conferre & impartit: idcirco cor velut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eoq; arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmoneſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritum aëremque aptiſſima: ipſum deniq; diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahiq; poſſent. Porrò autem quoniam eorum & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circunfluo aëre aliiſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neque diutiùs poteſt conſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutioniſque iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earumque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro, ſenſus rationiſque ſedes: media pectore comprehenſa, ſpiritus ac vitæ domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricumque partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinam corporis relegauit, proculque amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrum principum facultatum ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent conturbarentque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteriſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui ventriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alij miniſtri complures illotum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio. OEſo-

Cordis neceſſitas.

Partium nutrientium neceſſitas.

Partium nutrientium vſus.

phagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quæcunq; accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic paratq; iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciunt: quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venę quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibique iungit, quod in ſanguine velut fæx & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretam bilem: renes dilutum humorem, quem demum in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibique adhærent. Tot igitur taleſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & vſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum mobiliumque partium geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummamque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriaque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque conſenſu: his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integraq; conſeruatur. Horum enim nihil temerè conditum eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vſuſque partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam, perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularum ſuarum compoſitionem, quàm figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem ſitum atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

Partium omnium conſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

De partibus interioribus infero ventre concluſis.

CAP. VII.

VENTREM externa circumſcriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinq; per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandemque ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id vniuerſum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana, peritonæos inde dicta, quòd à ſpina vtrinque emergens vmbilico prioribusq; ventris partibus, ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circumſepit. Quanquam enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & virium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coërcens, diuulſa facilè diſrumpatur: mollis ſimul illa, vt quodammodo laxari poſſit, dum venter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernuntur iuxta ſpinam conſpicuò ſeparatæ: parte autem ventris priore vſque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eademque cenſeatur. In ventris autem detecta capacitate primum conſpicitur omentum, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quod veluti innatet, ſummumq; inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe conſpersis, quem venæ & arteriæ exiles paſſim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, vnde ſurgens altero quaſi extremo in ventriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur ventrem imum contegens, hincque reflexum colo inteſtino committitur, quâ id ventriculum contegit, vt ſic duplicatum veram marſupii ſpeciem exhibeat. Obtenſum autem imo ventriculo & priori inteſtinorum regioni, tanquam tegmentum quoddam, inſitum in illis calorem tuetur ac fouet. Omento detracto deſectoque in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris ventriculo, huiuſque continuata ſtomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingreſſus,

Peritonæũ.

Omentum.

exituſq;

exitusque communis per podicem, quæ quaſi portæ duæ continuatione communis viæ conſentiunt. *Stomachus ſeu gula.* Quandoquidem ab ore in ventriculum ſtomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσοφάγον, nos gulam appellamus: is velut inteſtinum quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, moxque ſub pulmones demerſus in quinta dorſi vertebra conſidit. Hinc paulùm exurgens, mox vt ſe erexit, diaphragma penetrat, atque demum ſummo ventriculo à læua committitur. Vnde videri poſſit œſophagus ceu via quædam eſculentis potulentisq́; deuorandis ad ventriculum directa: hic autem velut commune receptaculum *Ventriculus.* & prima concoctionis officina. In eum quippe vſum ampla huic intus eſt capacitas, ſimulq́; *Figura.* figuræ ſpecies rotunda & globoſa, vt in ſe plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium inſertionem in modicam longitudinem ſe diffundit. *Situs.* Poſitus eſt ſub ſepto tranſuerſo, & à malo punico initiũ ducit medio corporis ſpatio; niſi quòd leuiter in ſiniſtram deflectit: huc enim maximè ſuperior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Poſterior pars vniuerſa ſpinæ inſidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohæreſcit: os verò quod veteres cor appellare conſueuerunt, non illi, ſed diaphragmati veluti pendens & ſublatum affigitur. *Conſenſus.* Neque verò illis duntaxat, ſed omnibus denique circumſedentibus partibus nexu atque conſenſu iunctus eſt iocineri, lieni, inteſtinis, cordi & cerebro, idque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. Ab ima eius parte qua ad dextram ſub iocineris fibras in profundum ſe abſtruſit & abdidit, exitus eſt ad inteſtina, πυλωρὸς dictus, quòd prolabentia è ventriculo alimenta tanquã ianitor cohibeat. *Pylorus.* Hunc autem parte ſuperiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è vẽtriculo nihil excidit, nihil elabitur quod nõ exquiſitè (ſiquidem id potuit) perfractum ſit & comminutum. Duo intus glanduloſa tubercula πυλωρῷ aſſiſtunt, quæ dũ applicant ſeſe propiusque admouent, viam exitumque claudunt, reſerant verò dum relaxata ſe abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio noſtro, ſed naturali duntaxat impulſione. *Inteſtina.* Hinc exordium capiunt inteſtina flexuoſis gyris circumiectuque longiſſima, extrèmo continuata podici. *Vſus.* Exportandis purgandiſque fæcibus condita quidem ſunt: at tantam totque gyris implicitam circunductionem natura ad abſolutæ diſtributionis munus accommodauit; ne alimentum confeſtim elabens, gulæ inſaturabilique abdomini nos ſubiugaret, & ne ſordido deiiciendi crebriùs miniſterio indignæ hominis dignitate ſeruituri nos manciparet. Itaque in tanta viæ longitudine vix vlla poteſt alimenti portio foras elabi; quæ non antè cuipiam ſugentium venarum ori ſe applicuerit, vt inde quicquid vtile eſt & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. *Numerus.* Omnium porrò inteſtinorum vnus eſt continuuſque ductus, vnus & idem vſus, vt proinde vnum videri poſſint, niſi figura, magnitudo, ſubſtantia, ſituſque ea disiungeret: quamobrem ſenario ſunt numero veteribus comprehenſa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enaſcitur omnium arctiſſimum, ἔκφυσις id eſt exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà ſub iecur & venam portam ſe recondit. *Ecphyſis ſeu δωδεκαδάκτυλον.* Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in ſe bilis acrimonia laceſſitum. *Ieiunum.* Id modicè inuolutum ad ſpinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius. *Ileon.* Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile; ſed tamen maximum ex omnibus & longiſſimum, in orbes plurimos atque anfractus actum, indeque nomen ſortitum, quaſi flexuoſum multiſque gyris conuolutum, quod ſubter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque poſitum eminentiores totius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur diſtributio. *Cæcum.* Quartum eſt cæcum, à quo alui fæces ſpeciem primùm & nomen habent: ab alimentis ſiquidem dum per tenuia inteſtina ferebantur, ſucta eſt & allecta purior vtiliorque ſubſtantia, reliquiæ verò ſupernacuæ ſunt fæces: quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc inteſtinum peruenerint. Cæcum idcirco dixère, quòd egreſſui introitum aduerſum non

acceperit, ſed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur: figura enim paruum aliquem oblongumque ventrem repræſentans, reni dextro ſecundum coxam inſidet. *Colum.* Hinc ſequitur κῶλον, quod per iecoris caua primùm obrepit, vbi folliculum bilis atringens illique nonnunquam annexum, amarorem coloremque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo inſternitur: hinc ad ſiniſtrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in poſteriora demergitur cohæretque reni ſiniſtro, à quo demum laxius apud coxam ſiniſtram eminet. *Rectum.* Sextum inde poſtremumque in os ſacrum deuoluitur, rectaque pergit in podicem: vnde rectum appellatur inteſtinum, pleriſque aluus. Vnum cœlon præter cætera plurimis quaſi cellulis diſcretum extumeſcit, niſi qua parte ſiniſtro reni aſſidet: hic enim læue conſpicitur, & multo anguſtius ſe ipſo factum: quod vt in coxam ſiniſtram ſeſe extulit, à recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premente vinculo facta, perſpicuè diiungitur. In cœlo fæces diutiùs commoratæ vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tantiſper retinentur, dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat gulæ, ventriculi, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atq; ſitum deprehendere: *Compoſitio.* compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtantiam, ita in ſingulis inueſtigemus. Gulam, ventriculum inteſtinaq; omnia duplex tunica cingit atque componit: quarum interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectum & longitudinem porrectæ, ad ipſam quoque gulam pertinent, vt ventriculo, gulæ, totique ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tum gulæ in tranſuerſum fila producit, ſed ea in ventriculo corporea magis atque carnoſa, in gula membranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa gerit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulæ omnino deſunt. Cæterùm vtraque in inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire, quę ſubditos eoſq; tranſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè non propriæ harum ſubſtantiæ, ſed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoque viſcera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hæc ventriculo connecti, nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quæ tria eſſe prodidimus, prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quam inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyùs in procliue, quaſi per lubricum, præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atque cumulatior. *Meſenteriũ.* Inteſtinorum omnium communis eſt per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur, copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eiſque per lumborum & oſſis ſacri longitudinem aduſque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo membranarum productionibus ſeſe mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuoſiſq; marginibus quaſi implicata inteſtina adhæreſcant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dumque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tutò inter eas confertæ ſunt venæ frequentes, ab inteſtinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellant. Intexuntur his & arteriæ complures ab Aortæ trunco, qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Sparguntur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri coniugatio promittit. Media inter vaſa neruoſque ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus & diductiones, adenes, id eſt glandulæ inſiſtunt, quæ tum ſiſſiones illas diuelli non ſinant, tum inteſtina ſuo madore proluant. Itaq; ſi à meſenterio vaſa, neruos, & membranas demes, adipe glanduliſq; reliquũ omne refertum cõſpicaberis. Supra meſaræon

primis

primis lumborũ vertebris inſidet caro πάγκρεας appellata: plurimis ſcatet ea glã- *Pancreas.* dulis, quibus & ſua mole venarum, arteriarum, neruorumque tenues illic ramos ſuſtentet ac fulciat. Diffunditur enim à ſepto trãſuerſo deorſum ad renes: vtrinque autem ad iocinoris lieniſq; ſedes. Duodenum inteſtinum atq; ei per tranſuerſum innixam venam portam, huiuſq; riuulos in ventriculum & lienem traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorumque tenuitates, quotquot illic ſunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere *Iecur.* cæteriſq; viſceribus. Viæ ab inteſtinis ad iecur ductæ ac directæ, venæ illæ quidẽ ſunt meſaraicæ, quę illuc è ventre alimentum deuehunt. Id enim primã & principem ſtatuimus nutriendi officinã, quòd ingenita ſibi facultate ſanguinem efficiat proferatq;: eſt enim ipſa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnũ id datũ hominibus, præſertim helluonibus abdomini ſuo natis, ſubter quidem concauum, ſuprà & extrinſecus prominens, ferè in fibras quinq; (Græci λοβοὺς appellant) diſſectum: quamuis conſpectum à nobis eſt (nec rarò) ſolidum nulliſq; fibris diuulſum. Dextrã corporis regionẽ ſub ſepto trãſuerſo obſidet, ab eo digiti latitudinẽ diſiunctũ, ne fortè obeſſet illi qua[ſi f]labello præcordia ventilanti. Inſidet autem leniter ventriculo, omnemq; illi[us e]ditiorẽ partem nõ modò dextrã, verum etiam priorẽ fibris ſuis amplexatur. Ex ſepto tranſuerſo ex dextris præcordiis atque ex ſpina id pendet ac nititur, quibus atq; ventriculo per medias membranas & venã cauam adhæreſcit. Vix deniq; pars vlla corporis habetur, quacũ illi per venas aut arterias non intercedat cõmunio. Membrana integitur tenuiſſima, in qua exilis neruus ſenſu præditus è ſexta cerebri coniugatione excidens abſumitur: multis arteriis, ſed quamplurimis venis, vt quarum initiũ eſt & origo, conſpergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) ſtabilit atq; firmat, propria quidem viſceris ſubſtantia atque moles, primuſque αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit ſpeciemque ſanguinis ardore toſti, exhauſtoque vapore aridi atque cõcreti. Ex iocineris porrò maiore ſæpius fibra bilis folliculus parte caua reſima- *Cyſtis fellis.* que propendet, veſicula quidẽ ex ſimplici tunica conſtans, omni ſtaminũ genere inrexra, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculũ. Duo enim bili ferẽdæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena porta iecur ſubit, quo bilem in ſe allicit: alter ad duodeni terminũ ieiuniq; initiũ, aliàs autem in ventriculi fundum proiectus, quò bilis exuperantia exigitur atq; expellitur. Hac enim ſolent inteſtina ad fæcum deiectionẽ quaſi adhibito ſtimulo acui & irritari, ipſæ autẽ fæces ſubflauo colore infici. Hanc veſiculã nonnunquam deprehendimus ſub nigris calculis iiſque duris ac ſolidis confertã. Lienis parte ſiniſtra ſub præcordiis ex aduerſo iocineris poſitus eſt, viamq; veluti porum quendam ex illius cauo ſuſcipit, *Splen.* qua craſſam lutulentamq; ſuccorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodũ tetragona, aliàs rotũda linguæ bubulæ ſpeciem offert: qua ventriculũ cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non vna omnibus magnitudo, vt neque color vnus, ſed facilè commutabilis ex naturarũ varietate. Turgeſcit enim hoc viſcus humorũ appulſu, quos laxa raritate combibit. Perexiguũ ſimiæ ac propè nullũ: viſum eſt aliquãdo mole ſua & magnitudine iecur ſuperare: quod adhibitorũ medicorũ ſententia exiſtimatũ eſt iecori, ad ſanguinis confectionẽ opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longũ ventriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit: appenſus autem eſt connexa parte non è ſepto, vt iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiã hunc extrinſecus integens & obuelans emergit, quã exilis neruus permeat tractabiliũ qualitatũ iudex & æſtimator. Venæ intrò ſe inferũt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur: arteriæ inſuper plurimæ & eæ amplæ ab aorta, mox vt è ſepto trãſuerſo excidit acceptæ, quarũ ſpiritu & calore raptã melancholiã attenuat, & in vtile accommodatumq; ſibi alimentũ conuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamen & ſqualido. Quod à nutritione reliquum fecit, craſſum quidem & vinaceæ fæcis æmulum, in os ventriculi per venæ ſuæ extremum eòdem pertinens deſinenſque profundit. His vaſis diffuſum circumiicitur lienis corpus, non id quidem caro ſimplex, ſed

Renes. παρέγχυμα rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiendis fęcibus deſtinatū. Ad renes & veſicam ipſa nos rerum ſeries iam accerſit. In lumborū vertebris ingens illa vena caua conſidit, quæ à iocineris conuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectæ ſunt partes velut in ramos ſparſa diffunditur. Huic vtrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (ὀρὸν Græci vocant, nos vrinam) accommodati. Poſiti ſunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior eſt, quanquam aliquando is depreſſior comperitur. Incubant ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus iis ſubiecti partibus, quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interiectæ ſunt, κενεῶνες propterea Græcis appellatæ. Inhærent autem illis vincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipſos velat & contegit, ſenſum ſimul illis quendam obruſum impertita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſſimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecundum naturam vnicus eſſet, ſed qui quod numero diminutum fuerat, miræ magnitudinis mole exæquaret compenſaretque: gemini autem cùm habentur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Quà venam cauam ſpectant ſinuati ſunt: extrinſecus ad ilia gibberi oblongi & quaſi in teruſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam vrinam ſinerent fuſius elabi, compacta denſaq; ſubſtantia firmati ſunt, quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtrique vena (emulgentem recentiores dixêre) è proximis venæ cauæ ſedibus deriuatur, in reſimam partem inſerta. Similis eſt arteriarum ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & vtrorumque vaſorum tenuiores rami, in renum ſubſtantiam diſperſi obliteſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria membrana ſuccinctus, quæ propriè incerniculum eſt percolandæ vrinæ: non enim cum multis exiſtimandum eſt id in rene ſinum medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinē per venas emulgentes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut ſerum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit,

Vrinæ ductus. moxq; per οὐρητῆρας profunditur in veſicā. Sic enim appellāt Græci ductus & vias vrinæ, quæ ex reducta parte emergunt, & deorſum ad veſicam contendunt. Proceri ii quidem & valentes, qui tametſi ſimplici tunica vt venæ præditi ſunt (hinc pleriſque venæ albæ nuncupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla ſocietate copulantur: ſed veſicæ prorſus ſunt aſſimiles, cuius propriam ſubſtantiam planè referunt. Protenduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in veſicæ latera retorquentur, eaque ſubeunt, ne quidem directò, ſed obliquè: membranam enim findunt, in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuant, ne ſi directus pateret ingreſſus, qui in veſicæ

Veſica. capacitatem inciderat humor, retrò compelli regerique facilè poſſet. Itaque vrinæ receptaculum eſt veſica, vbi tanquam in laguncula quadā ea aſſeruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidem, quò fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto inteſtino innixa affixáque. Hæret autem illi ipſique coxarum oſſi membranarum interiectu, quas peritonæum exprimit: ex eoque genere tunica illam extrà circumſepit, quam ſuprà monuimus omnium eſſe viſcerum communem. Propria enim veſicæ ſubſtantia ſimplex eſt membrana, ſed quæ triplici ſtaminum genere contexitur. In hanc venæ complures tendunt, per quas alimentum capeſſit: ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ ſpiritus effundant. Conſpicuus eſt & canalis vietus iam totus & emeritus οὐραχὸς Græcè dictus, è fundi tumentiore parte in vmbilicum ſurrectus: hoc olim dum vtero geſtaretur infans, necdum pudendo meieret, vrina è veſicæ capacitate in vmbilicum confertim redundabat. Ceruix qua vrinam reddimus particeps eſt carnis, vtpote muſculo cincta quem ſuprà σφιγκτῆρα diximus appellati, cuius eſt exitum intercludere, ne nolentibus nobis effluat vrina. Fœminæ breuis eſt ceruix, mari productior, vt quæ in extremum vſque penem porrigitur. Sequuntur nunc teſtes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima

Teſtes. gignendi inſtrumenta cōmemorant: quia in eis facultas inſit σπερματικὴ, id eſt ſemina-

ſeminalis. Subſtantia ij quidem molles & quam aptè glandulæ aſſimilaueris, & in qua vis illa potiſſimùm conſidet. Albi ſunt ij, figura oblongi, rotundi, & cauernoſi: maribus extant atque eminent proprio inuolucro cõcluſi pendente ab inguinibus, huic ſcroto nomen eſt, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſſimilis eſt exortus: *Vaſa ſeminaria.* dexter enim ex vena caua emergit paulùm ſub rene, læuus autem è vena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lentò longoque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærent, quippe qui extra peritonæum ſuprà os pectinis ſint emerſuri. Sua vtrique comes eſt arteria, quæ ſimili atque vas ipſum tum ortu, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore ſtatim erumpat, ſiniſtra ab emulgente arteria. Aſſiſtunt illis & exiles neruorum propagines è ſexta ea cerebri coniugatione, quæ per ſeptum tranſuerſum infrà procurrit. Hæc itaque vaſa mox ab origine ſenſim ad latera deflectunt, tum dein ſuſtolluntur ad ilia & ſupra pectinem, in ſcrotum denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nuſquam non obuallata. Hæc plerunque videas ad mediam vſque productionem puro ſyncerōq; conferta ſanguine rubere, adeò vt venas eſſe iudices: vbi verò longiùs fuerunt progreſſa, albeſcit quicquid in eis concluditur, quaſi rudimentum futuri ſeminis. Teſtium illa corpus intrò nõ ſubeunt, ſed tenero id circumuectu amplectuntur ſuper epididymida. Eſt autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod teſticulo propter caput incumbens, mediam inter illum & vas ſeminarium ſedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vaſa ad os pectinis reſiliunt atque reflectuntur, *Paraſtatæ.* hincque quaſi præcipitata in decliue coxarum ſpatium aguntur, dũ ceruici veſicæ vtrinque aſtent. Hanc demum comitantur adusque penis radicẽ, vbi in vnum eundemq; canalem confluunt, qui ab vrinæ ductu diuerſus eſt: ſed & hi quoque ambo dum pudendi medium attigerint, eôdem concurrunt, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vaſa hæc per quæ ſemen è teſtibus foras iaculamur, quanquã appellatis ſeminariis cõtinuata ſunt, nomen tamen cõmutarunt, dicunturq; Græcis παραστάται, nobis quaſi aſtites. Duplices itaque ductus teſtibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò ſit omnis horũ progreſſio maioribus quaſi theatris ante omnium oculos propoſita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rurſus admonere, quæ à veteribus prætermiſſa ſæpe diſſectionibus indicaui. Peritonæum vniuerſum duplex eſt, cuius vna tunica venæ cauæ, arteriæ maiori, renibuſq; ſubſternitur: *De peritonæo obſeruatio.* altera ſuperior hęc contegit omnia, vt vndique cincta ſuas quoq; productiones omnes, geminas inter tunicas tutiſſimè mittant profundantq;. Itaq; exterior peritonæi tunica quam dixi renibus ſubſterni, cùm ad os pubis iam propiùs acceſſit, in ſeſe quaſi reducta coactaque velut canalem quendam efficit laxiorem, quò permeant ductus latores ſeminarii, remeantque iaculatores paraſtatæ. Hinc deuoluitur in ſcrotum, vbi laxiùs ſe explicans, omnia illius interiora ſublinit ſuccingitque. Alterum peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque diſtrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipſum ea non conſcendit, ſed ventris coërcita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi poteſt nuſquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus ſeminarii in ſcrotum illabantur, quæ tamen Galeni reliquorumq; omnium eſt aſſertio: ſed in omni enterocele atque epiplocele, tunicam interiorem neceſſariò diſrumpi, externam verò duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina ſint, enarraturus. Alterum inſtrumentum & tanquam noſtræ procreationis hortus eſt vterus, *Vterus.* qui propria legitimaq; actione ſemen excipit, concipit, & fouet, euſque dum fœtus abſolutus conſummatuſque ſit. Virginibus quidem admodum exiguus mulieribus etſi vterum geſtauerunt, niſi vbi grauidæ ſunt, non multò maior quàm vt manu cõprehendatur. Simplici tunica is cõtinetur: ſed ea craſſa denſaq; & carnoſa, quæ omni valentium ſtaminum genere intexta, latè cum neceſſitas eſt poſſit explicari. Figura illi rotunda, niſi quòd ad ceruicẽ paulò ſit longior, pyro maiuſculo

BIBLIOTECA ... NUELE

ſimilis. Poſitus eſt in coxarũ capacitate, quæ mulieribus quàm viris eſt amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proxime os ſacrum, claudere compleƈtiq; debuit reƈtum inteſtinum: ſuper hoc verò vterum huicq; inſidentem veſicam, quæ os pectinis iam attingit. Aſtringitur itaque neƈtiturque vterus veſicæ, atq; recto inteſtino tenuibus ex peritonæo duƈtis appendiculis: ſimiliterque coxarum oſſibus validis, ſed tamen laxis vinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingentes proceſſus, qui curuatis inflexiſque cornibus aſſimiles, vtrinque ab vteri introitu ſurſum ad ilia coxarumq; oſſa incuruati retorqueantur.

Teſtes. Horum in extremis fixi hærent mulieris teſticuli, compreſſiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: vaſis ſeminariis circumfunduntur, ab eiſq; cinguntur, quorum eadem atque in maribus eſt origo. Conſidunt tamen in lumborum muſculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cùm nec ipſi teſtes extrà ſint. Quocirca breuis illis eſt via, at non direƈta, ſed pluribus gyris anfraƈtibuſque flexuoſa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuum multitudine compenſaretur. A teſtibus per cornua iter eſt in vteri interiorem ſinum, per quod acriter contendit Galenus ſemen eòdem intrudi & inferri. Atqui noſtra memoria viri celebres habiti ſunt, alii vetuſtiſſimum Herophilum ſequuti, è teſtium inuolucro iter eſſe cenſuerunt in neruoſam vteri ceruicem, iuxta illius os interius: alii è teſtibus tum in ceruicem, tum in capacitatẽ vteri vias duci volunt, quorum ego ſententiæ ſubſcribo. Venæ arteriæq; plurimæ ſparſæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab iis tum venæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaque alii riuuli in corpus vteri ad nutritionem obliterantur, alii patente oſtio exituque in vteri ſinus deſinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menſtruus ſanguis ſtatis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maxime autem in anguſtum deducuntur iis, quæ è vita exceſſerunt, vt nequaquam illa ſenſus internoſcat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur vteri ceruicem, per quos menſtruum virginibus aliquantum erumpit. Diſſeƈtus in longum vterus duos ſinus promit dextrum ac

Vteri ſinus. ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos, inanes & admodum leues, anguſtos adeò vt fabam maiuſculam vix capiant. Communis eſt ab iis via in os vteri, quod eſt arƈtiſſimum, eique glandi ſimile, quæ in extremo eſt maſculi genitalis. Ceruix id ſequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine vt foras in obſcœnas mulieris partes deſinat. Subſternitur hæc ceruici veſicæ, eiq; per communem muſculum penitus implicatur. Itaque feminis tria extant foramina, ſupremum veſicæ peranguſtum, medium vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu plerique tradunt in virginibus exili membrana dirimi venulis conſperſa, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrumpi ſolet, vnde ὑμὴν & ὑμένιον Græcis appellatur: at potiùs cẽſeo ceruicis latera nõdum venerem expertis, duntaxat quaſi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in obſcœnis vuluæ eſt oſtium cartilaginoſum, rugoſis cuticulis implicatũ, quæ arcent ne aura frigidior intrò ſubeat: in cuius rimæ medio interiacet muſculoſa caruncula, quæ νύμφη Græcis & κλειτορὶς appellatur, virilis penis præputio aſſimilanda. Quæcunq; circa fœtum ſolent in vtero naſci, cùm illius conformationẽ ſcrutabimur, cumulatè ſumus tradituri. Quocirca ſatis videor omnem ventris inferioris deſcriptionem impleuiſſe.

De partibus vitalibus. CAP. VIII.

MEDIVS in corpore venter cordi ac vitæ deſtinatus eſt, vtpote cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquã ſtragula creati ſunt, qui illius feruorem frigidiore hauſto ſpiritu temperent. Circumſcribitur hic venter ſuprà iugulis ſeu clauibus, infrà diaphragmate, circumcirca dorſo, coſtis atque peƈtore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulũ & ſeptum tranſuerſum

Diaphragma. appellamus, præterquam quòd inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aluique fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & inteſtinis

inteſtinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè ſimplex eſt muſculus, iſque rotundus, cuius ſummum caput in coſtarum extremis ſtatuitur, vbi multæ carnis eſt particeps: deſinit autem in medium quod membranoſum eſt & tendoni finitimum. Annexum id malo punico, circumductumque per breuium coſtarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorſum ſimulque deorſum obliquè contorquetur ad duodecimam dorſi vertebram. Tres inſignes canales id traiiciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viuitque venis & arteriis è proximo ſuſceptis, parteque media exiles neruos admittit, de quib. poſthac plenius verba fient. Id vtrinq; valens tegit membrana, ſubter quidem peritonæos, ſuper ea quę coſtas ſuccingit. *Membrana coſtas ſuccingens.* Hæc enim eſt quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducitque, inter quam & coſtas congeſtus humor pleuritidem committit. Ea igitur primum è dorſi ſpina per coſtas vtrinque ſubtenſa diaphragma quoque vniuerſum integit, ſublataque in os pectoris medium, laterum concurſu duplex facta, mox in dorſi ſpinam (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Itaq; omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interſeptum poſſis appellare, aut (ſi Feſti verbum placet) diſſepimentum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſſit. Hæc ipſa venas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne pondere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Eſt autem id membrana *Pericardiũ.* cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: cæteris enim in thorace membranis omnibus vna ſuccingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius: non enim proximè adhæreſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamen fruſtra conditum videretur, natura in hoc ſpatii tenuem humorem aquæ perſimilem coniecit, quo ſemper cor maderet, ne fortè ardore aſſiduo torreretur. Pericardii è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circum oppreſſum. Caput quod & baſin rectè nuncupes (eſt *Figura.* enim figura pyramidis) ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi inſignis & *Situs.* conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehenditur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuerſum quaſi ſepultum conditumque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua ſunt animalia, grandius iis cor datum eſt, ceteris autem puſillum aut mediocre. *Magnitudo.* Cordis autem caro denſa eſt roboris nacta plurimum, vixq; patibilis: ita enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſarii motus agitatio. *Subſtantia.* Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (vt quæ muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuum euadit, cor neque muſculum eſſe, neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur quoquouerſum exporrectis, quo motus omne genus impleat atque præſtet, in quibus tamen roboris multò plus ineſt quàm in muſculis: vt quos ex ſemine non ex neruorum, aut vinculorum tenuitatibus ei datos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam conueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nondum dextrum cordis ſinum ſubeunte, in exteriorem ambitum productus. Quibuſcunque porrò animantibus pulmo datus eſt, iis in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: *Duo ſinus.* in piſcibus vt mutis ita pulmone deſtitutis, vnicus apparet, & in conſpectum ſe dat. Dexter modicè concauus eſt, pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremum cordis verticem pertingit, pariete craſſiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus iſque attenuatus ſpiritus contineri debebat, cuius cor principium eſt atque origo: in illo autem ſanguis denſior concretiorque ſpiritu, atque is paucus, qui alendis pulmonibus ſatis eſſet. Vtroq; cauo carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque vtriuſque bini ſunt canales. In dextrum enim vena caua è iocinere

Digitized by Google

Canalis cordis. per ſeptum ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplum ſed breuẽ ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit irrepitq́ue in pulmones, qua iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimentum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit, ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hâc atque illac perflueret: hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitum. Nihil huic quidem commercii intercedit cum vena caua, quandoquidem duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit: totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici verò qui illuc inſeruntur. In læuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve tranſuehit, arteria dictus eſt: veruntamen quòd nondum craſſior hic aër in vitalem ſpiritum conuerſus ſit, vna duntaxat tunica ei ſatis erat; ideirco arteria venoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffuſa: quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici condita ſit, nihil cum arteria venoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, vt cerui, vt damæ, os tanquam radicem aut baſin gerunt: quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidem velut membranam, mediocribus velut cartilaginem, maioribus (vt elephantis, bobus, & hominibus) os cartilaginoſum. Cor auritum *Auricula.* eſſe multi prædicant, huicq́ue vtrinque è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuum introitus poſitas, quarum in primis eſt arteriam venoſam venamq́ue maiorem fulcire, quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtinerent. Dein etiam ita conditæ ſunt, vt ſanguinem & ſpiritum cor in ſe promptius attraheret, ſibiq́; ventilationem moliretur, ipſis nimirum follium inſtar agitatis atq; inflatis viciſſim & concidentibus. Cæterùm mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitum: quæ quidem membranæ ſunt in canalium atque vaſorum extremis, quarum dilatatio extremitates obturat, contractio recludit. Iis vaſis & canalibus qui in cor ſubeunt & materias inuehũt, membranæ foris intrò ſpectant, ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit: vena caua membranas tres pro valuis accepit, arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorem circundant. Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuerſa eſt valuarum conſtitutio, vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa, in vtraque quidem ternæ. Sic igitur rerum natura tulit, vt dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ vocatur) materias prolectet: in ſinum quidem dextrum, ſanguinem ex vena caua, in ſiniſtrum, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuent, vt hauſtæ materiæ cedant: aliorum autem diſtentæ patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat. Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor (συστολὴ dici ſolet) acceptaſq́; materias de ſe refundit, ſpiritum quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem: è dextro ſanguinem attenuatum per venam arterioſam in pulmones, hocq́ue tempore iſtorum valuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde

Pulmonis vſus. ſatis. Pulmo ſpirandi officina nullo vel minimo puncto temporis intermiſſo mouetur, ſpiritum identidem reciprocando ducit redditq́ue. Hauſtum hunc conficit præparatq́ue cordi, vt iocineri alimenta ventriculus: cuius demum acceſſu innatus calor ventilatus refrigeretur, & vitalis ſpiritus alatur foueaturq́ue tanquam pabulo. Quocirca pulmonum caro mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſ*Subſtantia.* ſimilis, ad hauriendum concipiendumq́; ſpiritum aptiſſima. *Figura.* Figura quæ vngulam bubulam æmuletur. *Magnitudo.* Eam præ ſe fert molis amplitudinem, vt in viuentibus pectoris vniuerſum cauum impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapſusq́; flacceſcit, nec ſi fiſtula infletur, tumorem tantum referre poſſit, quantus *Conſenſus.* in viuente extabat. Conſidit in dorſi vertebris, quib. & pectoris oſſi interſepiêtis membranæ vinculo committitur. Illum eadem geminũ facit, vna quidẽ parte in dextris coſtis, altera recũbente in ſiniſtris: atq; vtriuſq; binæ ſunt inſignes fibræ,

præter

præter quas minor quædam aliarũ velut ſoboles; in dextra parte tanquã ſtratum ſubiicitur venæ cauæ cõtendenti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quam pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſupputationẽ aliúmve affectum congeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere; hincque per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem verò ad aſperam arteriam atque foras tuſſi propelli. Triplici vaſorum genere retis modo implicatorum pulmonis

Compoſitio.

cato ſuſtinetur & cohæret, vena arterioſa, quę è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur: arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in ſiniſtrum cordis ſinum intruditur: aſpera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in minores tandemque in minimas diſſecta, in pulmonem vniuerſum decurrit. Itaque trium vaſorum extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur; vt in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec vſquam continuatæ cernantur. Quocirca aër in pulmones hauſtus inſpiratione, primùm quidẽ aſperas arterias duntaxat implet, neq; continuò in leues illabitur, quas venoſas appellauimus: verùm illinc in ſubſtãtiã pulmonum diffuſus conficitur, atq; iam ſatis extenuatione præparatum, cor diſtentum læuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt ab ore via in ventriculum directa ferebatur; ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, vt idcircò rectè biuias fauces poſſis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula

Fauces.

reconditur, eſculentorũ potulentorumq; via: extrà parte priore & obuia in longũ huic adhæreſcit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocãt, qua ſolus ſpiritus deducitur.

Aſpera arteria.

Fiſtulam planè refert breuem edendæ voci aptiſſimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim cõplent in dimidiatos orbes ad C literæ ſpeciem actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiã his intus alia denſa ſubtenditur, cuius villi in rectũ abeunt: alia extrinſecus velut tegumentum omnẽ cingens arteriam: his etiam ſuffultæ venulæ tenues alimentũ fundunt atq; ſubminiſtrant. Eam profectò fieri decebat arteriæ compoſitionẽ, quæ tracto redditoq; ſpiritui aſſiduè pateret, & vocem ſuauem ac ſplendidam ſuggereret laryngi: nam mollior abſonã atque abſurdam; ſiccior verò intentã, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquã accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, vt craſſioribus eſculentis in ventriculũ illapſuris locum daret cederetq;. At verò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. Summum arteriæ caput λάρυγξ appellatur, propriũ edendæ vocis inſtrumentũ.

Larynx.

Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterũ ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illic quidem firma atq; dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (lõga enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe vinculis neruoſis obſtrictas, vt tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe videatur, orbiſq; figuram implere. Inferum extremum aſperæ coniunctũ arteriæ, quàm ſummum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocẽ. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt vel coanguſtari, claudi vel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione: coarctatur anguſtiorque fit; cùm vox elidi debet: at prorſum laxatus patefit, dum inſpiratio reſpiratióve ſimplex inducitur. Motibus tam variis atque diſtantibus natura multiformes muſculos adhibuit; quos ſuprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum vellunt atque deducunt, habentque idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro cõmunis ſit origo, iſtos quoque è ſexta coniugatione, ad pectus, cum iis qui ad os ventriculi contendunt, aliquantum deriuari compertũ eſt, hincq; ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti: inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autẽ loco vnde regrediũtur, ſiniſter maximã arteriam;

[*Paria 3. recurrentes & vocales nerui.*] qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò eum arteriæ ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit: his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atq; conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearũ ope cõpletur. Laryngis introitum ſummumq; oſtium, ne quid mandendo deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim ſemper pateret) contegit occluditq; membrana [*Epiglottis.*] cartilaginoſa, oblonga, fiſtularũ linguæ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis oſtio, quò id firmiùs obſeraret. Hęc dum inſpiramus atque reſpiramus, ſurſum erigitur: incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidem præſertimque potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranam irrigat madefacitque pulmones, prodeſſe creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ ſunt glandulæ, quæ humore ſuo ſubditas illas partes imbuerent. Non igitur inter vorandum arctè obſeratur, quemadmodum dum ſpiritus intercluditur: tum enim eatenus depreſſa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem concluſi ſpiritus erumpere poſſit & excedere. Id autẽ quia præſtat epiglottis, ſimul verò quia eadem ducti redditiq; ſpiritus modum acceſſu receſſuque ſuo temperat, hincque omnes vocum varietates modulatur, primum illa nimirum ſtatuitur vocis inſtrumentum. [*Lingua.*] Cæterùm lingua ori indita explanatæ diſtinctæq; vocis fictrix atq; moderatrix eſt, & mentis voluntatiſque nuntia. Eadem ſapores diiudicat, eximio & voluptario guſtandi ſenſu prædita. Subſtãtia illi rara atque laxa, vt humore ſaporum vectore facilè imbuatur: quocirca tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis eſt. Nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextram læuamq; dirimit, vt hoc, vti & reliqua ſenſuum inſtrumenta, geminum foret. Cumque ſummè volubilis eſſet & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem ſolueretur, ſubdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiuſculis totidemq; arteriis perfunditur, duobus item neruorum cõiugiis: altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus efficit, altero molli internoſcendis ſaporibus deſtinato. Pertinet autem irrepitque hoc genus magna ex parte in externam ambientemque tunicam. Lingua ad radicem quà latior eſt & faucibus cohæret, oſſe valido quaſi baſi nititur ſuſtentaturque, quod ὑοειδὴς Græcis dicitur, literæ Y ſpeciem habens. [*Tonſillæ.*] Huic vtrinq; aſſiſtunt glandulæ, quas peculiari nomine noſtri tonſillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis eſt eructandi ſaliuam, vt madefiant lingua, larynx, arteria, ipſiq; pulmones. [*Columella.*] Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, voci ad ſuauitatem atque modulationem velut plectrum conducibilis, Græcis γαργαρεών, quibuſdã ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit. [*Palatum.*] Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atq; linguæ per neruum vis data eſt ſapores internoſcendi: ad vocem id iuxtà ac reliquæ oris partes neceſſarium, multis ſcabrum aſperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem præparet. Hæc ſunt vniuerſa quæ oris mediiq; ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram: nam dentium vt oſſium explicationem proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

De capite. CAP. IX.

CEREBRVM humanæ mentis arx & domicilium, cogitationum rationiſque ſedes, motus omniſque ſenſus fons & origo: corporis ſummam partem tenet, ſurſum ſpectans, cœlo proximũ. Vt enim huius vniuerſitatis parens menſque illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco conſedit, ita decebat cerebrum noſtræ [*Calua.*] mentis arcem ſummo corpore collocari. Quoniam verò id viſcerum præſtantiſſimum, futurum erat irruẽtibus extrinſecus iniuriis obnoxiũ, naturæ prouidentia vndiq; circunſeptum eſt oſſeo tegumento, quod ſuprà caluam appellauimus. [*Meninges.*] Hanc vtrinq; obuelant membranæ, quarũ interior craſſa meninx appellata villis cõpluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, q inde foras elapſi fuſius latiuſq; circũiecti alte

ram

Digitized by Google

ram exteriorem membranã conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proximè ſubiectam. *Pericranium.* Craſſior dura illa meninx cùm eſſet, cerebro vt propugnaculum aduerſus caluæ occurſum data eſt: altera aurẽ ſubeſt tenuis atq; mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei quàm proximè adiunctum, quod & locis compluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò geminatæ atque duplicatæ meninges altius impulſæ, primùm cerebrum à cerebello, quod Græcis eſt παρεγκεφαλὶς, prorſus diſterminant: rurſumque cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextram læuamque per ſumma duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres ſint omnes geminis membranis ſeiunctæ, omneſque iiſdem ſuprà ſubterque ambientibus comprehenſæ. Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximum, quod ſit plurimarum virtutum ſedes. *Cerebrum.* Pars prior (vt dixi) gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirũ coanguſtantur omnia. *Ventriculi duo priores.* Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulùm reflexi in imam ſedem derorquentur, qua baſis eſt cerebri, & os quod à cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus eſt qui χοάνη, id eſt infundibulũ, aut πύελος, id eſt peluis, appellatur. *Telus.* Huic ſubter craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit ſuſtinetque tanquam baſis os ἠθμοειδὴς, a dextra læuaque pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocãtur. *Glandula.* Quæcunq; igitur in ventriculis tempore congeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhæreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatũ pedetentim inſtillent, foraſque deturbentur. In illa autem ventriculorum caua, venarum arteriarumque riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atq; implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδὴς appellãtur, quiq; capacitates intus ſuccingunt & implẽt. *Chiroidei contextus.* Ex inferis quoque partibus, atq; ex ipſo cõtextu admirabili, per ea quæ modò cõmemoraui foramina, arteriæ tũ in cerebri corpus, tũ in eius ipſius ventriculos emergunt euaduntq;, illis contextibus vt dixi innexæ. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti, cùm iam in cerebri baſim permanarint, eaſq; capacitates attigerint, quæ cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eaſq; plurimas diſperſæ multiformi varioque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſſimilem contextum conficiunt struuntq; (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei nõ prorſus exceſſit, ſed medius inter id & craſſam meningem collocatur. *Rete admirabile.* Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt, quæ per cunei oſſis & craſſæ meningis foramina elapſæ, in cerebri corpus eiuſque ventriculos commeant, eo quem dixi modo diſtributæ. Iam verò prioris cerebri ſecretio ac diremptus quem in longum fieri memoraui, nequaquã aduſq; cerebellum perducitur, ſed circa medium inſiſtit, vt ſit priorum duarum partium in mediam quandam eamque indiuiduam concurſio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi, propriis ductibus in tertium quendam confluunt ſeipſis longè minorem, quique nulla ſuccingente membrana ſed ſua duntaxat duritia conſiſtat, tanquã fornix aut camera, vnde καμάριον dictus eſt & ψαλοειδές. *Medius ventriculus.* Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges ſeiungunt diſcluduntque, occipitis oſſe tegitur: cerebro quidem durius atque ſiccius, cuius pars extrema per ſpinæ fiſtulam illapſa, in oſſis ſacri imum traiicitur, à qua vt ex arboris caudice rami, ſic duriores nerui proferuntur. *Cerebellũ.* In eo ventriculus ineſt atque ſinus prioribus minor, maior autem fornice: qui initio latiùs patet, at verò arctatur extremo ſuo in mucronem compreſſo. *Poſtremus ventriculus.* A medio fornice canalis eſt proprio tegumento velatus, qui vnicus pertuſis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitum ſita eſt glandula diuerſæ atque cerebrum ſubſtantiæ, quæ venis & arteriis in cerebrum fuſis pro firmamẽto eſſe creditur, κωνάριον hanc appellant. *Conarium.* Partes quæ à dextra & à læua canali aſſiſtunt, tument extantque adeò, vt plerunq; applicatæ ſeſe contingant: atq; idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem

Glutia. Vermis.

porrectæ, γλουτία dictę ſunt. His vtrinque copulata eſt renuis & valida membrana, quæ canalis ſuperiora contegit. Membranæ in longum incubat epiphyſis vermi ſimilis, hinc σκωληκοειδῆ appellāt, reliquo quidem cerebro durior, ex multis conſtans particulis, quas renues membranæ vinciunt copulanrque, vt produci contrahiq; vermis ritu poſſit. Huius dorſũ glutiis & copulanti membranæ adhæret, quod ſua craſſitudine glutiorum diſtantiam propemodum implet. Itaq; vermis hic dum longiùs extenditur porrigiturq; per canalis longitudinem, fitq; idcirco ſubtilior, inter glutia procumbir, & obturar canalē: contractus aurem in ſeſe ampliorq; factus, inrer glutia delabi non poteſt, quinimo reuolutus ſeeũ vnà retrorſum vellit ſubleuatq; membranam, quæ glutia coniungit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorſum abſcedit. Ea eſt omnium partium cerebri

Functiones.

hiſtoria, quarum actiones ſic in cõmune conferũtur. Priores ventriculi omnium maximi, craſſiores cerebri ſordes (nam tenues per ſuturas euadunt & foras ſe danr) ſuſcipiunt & congerunt, quæ quia cerebrum amplum, frigidum, humidumque habetur, quamplurimæ ex circumiectis partibus eò confluunr. Inde ſtillant aliàs per priora in os ſummum narium, quod vnà cum adhærrnte membrana ſpongiæ modo pertuſum eſt: aliàs per peluim ſubditaque foramina dilabuntur in palatum, quanquam iis addita glans curſus celeritatem retardat. Alter porrò vſus præſtanrior eſt, ad quem natura ventriculos accommodauit, dum vitales ex corde ſpiritus in reris contextum effuſos illicque præparatos, in priores ventriculos rranſmittit, vbi deinde vi innata cerebri in animales conuerſi, in omnes ſenſus & in medium ventrem, tandemque in poſtremum diffluunt, vt ad ſenſus motuſque functiones ſupperant ſatiſque ſint. Similis eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus comprehenſarum ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab exrernis ſenſibus intrò natura

Odorandi instrumētū.

produxit, deinceps exponemus. Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimillima, quæ ſummo narium oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſident. Sub his exiles proceræque productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunr, quas in nernorum numero veteres nunquam collocarunt: at his tamen odoratum atque vim eam, quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter cæteras ſenriendi vires è calua nõ exiliret. Si quando priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundant, tubercula ſtillãt in nares ſubditas, vt intelligi poſſit in hæc vias è ventriculis patere. Iã verò neruorũ qui ex ventriculis in ſenſuũ inſtrumenta conrendunr, propagatio-

Prima neruorum cerebri coniugatio.

nes hæ ſunt. Omnium prima in oculos rraiicirur atque infigitur, cuius nerui inſignes ſunt, & inter cęteros maximè concaui, dicti Gręcis ὀπτικοὶ, molles ij & ampli, per quos videndi ſpirirus inuehitur. Duo quidem ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui à media curſus via quaſi decuſſati coitionem faciant, moxq; diducti in

Secunda.

ſuum quiſq; è regione oculũ fertur. Altera propagario eſt neruorum oculos mouenrium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inſeri videntur, exortu ramē in priores cerebri partes magis vergunr & accedũt, vnde nõnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos ob-

Tertia. multiplex.

ſepiunt atq; mouent. Tertia cõiugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis conſtat neruis iiſq; renuibus, & quaſi in vnum compreſſis atq; coarctatis, quornm complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, hiq; ab ima cerebri parte naſcuntur ſecundum quam linguę ſirus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorē maxillam abir, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergir, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuia patente quidem oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur: at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiorque factus, vt qui motum pręſtiturus eſt, in temporis cum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectà in inferiorem maxillã multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in denrium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouent; perque illorum foramina excidunr:

transmiſſi

tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, vt inde diffiſi in gingiuas denteſq; ſuperiores, in cutē faciei prætenſam, & in superū labrū diſpergantur. Simul autē dum hi malæ foramen euaderent, vnū de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorem vergit: hic inde in natium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quæ naribus cum palato & ore communis eſt. *Quarta.* Quarta ſocietas & conuenientia, poſt tertiam proximè originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquā verò vtriq; primo exortu concurſionib. inter ſe cohæreſcūt, vt confundi, & è calua eodē foramine excedere & prodire videantur, mox tamē vt aliquantum ſic proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatū & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. *Quinta.* Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximeq; inter ſe cōiunctis, vt pleriſque ſinguli putentur, cùm tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdā exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibuſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcum nuncupant: foraſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. *Sexta multiplex.* Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui Λ nomen poſuit patens extremum, caluam exit, compluribuſque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ii, quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminarique debent, diligentiùs intuenti duodecim aut etiam plures apparent. Omnes dum per ceruicem feruntur, propemodum coniuncti apparent, vtrinque cum arteriis ſociati quæ inibi ſunt. Longiùs autē progreſſi bipartitò dirimūtur. Alteri intrò per coſtarum radices abeunt membranis vincti, hincq; deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incumbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremum contingant. Hoc longo viæ tractu omnia propè inteſtina & viſcera quæ ſub diaphragmate poſita ſunt, lien, renes, veſica, teſtes & vniuerſum peritonæum, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proximè è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cęterū in prolapſione & tranſitu, ſpinæ medulla illis duriores neruos è vicinis ſedibus diſpergit, vt ex ambôrum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugii nerui ad œſophagum inclinant, cui vtrinque connexi aſſiſtunt; pariterq; demiſſi ori ventris ſe impingunt, in reliquū eius corpus aduſque fundum diſiecti, in exilesq; exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hæc propago, nequaquam durioribus neruis vti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimum quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes, œſophagum, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu villi quidam emergunt ac dimanant, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, ſynceris iſtis è cerebro neruis præditæ ſint & inſtructæ, continuataq; cognatione ſibi conſentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis ſpatium aliquantū proceſſit, rami quidam retorquentur ad laryngis muſculos: ſuntq; ii nerui recurrentes, de quibus abundè ſuprà dixi. *Septima.* Septima poſtremaque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam ſpinæ medulla elabitur: inde cum ſexta digreditur, maximaque parte in villos muſculorum linguæ interiores ſoluitur, quos ipſos multifariam intexit. Minima quædam huius coniugii portio in rectos laryngis muſculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amploſque lacertos, qui ſcapulas ſurſum adducunt: alia denique in eos qui tonſillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hæc neruorū linguam mouentiū coniugatio dici, quam reliquis ſicciorem dvrioremq; haberi ipſa planè origo commōſtrat. Hæ ſunt omnes è cerebro ner-

uorum origines atque progreſſus. Iam verò ne quid eorum quæ ad caput pertinent, deſideretur, de ſenſuū inſtrumentis tempeſtiuè hîc agendum duxi. *Auris.* Auris ad auditionē introitu ſemper patet duro, & multis anfractibus flexuoſo, ne ſonus derepente affatimq; intrò ſubiens ſenſum lædat. Nam imum anfractum craſſior meninx ſuccingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipſam membranam fuſus explicatur, quæ foramini per tranſuerſum obiecta, inuectum ſonum ictumque aërem excipit, defertque in cerebrum commune ſentiendi principium. Extrà autem quæ appellantur auriculæ prominēt cartilaginoſæ, multiſque flexibus externis iniuriis oppoſitæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, néve appulſæ voces laberentur atque errarent: pars ſuperior eaque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra. *Naſus.* Naſus homini tantùm altior eminentiorque in facie, quo quaſi integumento nares occultantur, tum odorum ſpirituſque via, tum mucoſæ eluuiei emungendæ riuus. Illàc ſiquidem hauſti ductiq; ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperam arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æquè diſterminat interſeptum cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia eſt, per quæ cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui à ſpongia nomen eſt, in palatum verò per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces communem viam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. *Oculi.* Aſſiſtunt vtrinque oculi, pars corporis precioſiſſima, qui tanquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editiſque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ii vt reliqui ſenſus gemini parte priore, in quam progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, vtiliter excelſis vndique partibus circumſepti. Primùm enim à ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent, & naſus in medio quaſi murus oculis interiectus, à dextra & à læua temporum oſſa. *Palpebræ.* Palpebris teguntur molliſſimis tactu, ne læderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquieſcunt, vt & genæ inter has atque malas collocatæ: ſuperiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, eáſque aperiunt cum celeritate maxima. *Cilia.* Palpebrarum extrema cilia ſunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorū occurſus: hoſce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. *Muſculi.* Lubrici facti ſunt & mobiles, vt aſpectum quocunque vellent facilè conuerterent, ob idque vtrinque ſeptem his muſculi circumiecti, è quibus vnus ſurſum, alter deorſum, duo ad dextram læuámque trahunt, alii duo illos circunferunt, ſeptimus ſuſtinet & illigat. *Tunicæ.* Ex tunicis quaternis atque externis humoribus conditi ſunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id eſt adnata & adhęrens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhęreſcit. *Humores.* Altera cornu ſimilis, κερατοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorū telæ, ἀραχνοειδής. Humorum extimus eſt ὑδατοειδὴς ab aqua dictus, alter *Compoſitio.* ὑαλοειδὴς vitro fuſo ſimilis, intimus κρυσταλλοειδής. Omniū autem compoſitio huiuſmodi eſſe deprehenditur. Adhærens tunica oculi poſteriora contegit excipitq; muſculos omnes, ex pericranio hęc quidem nata, proximè illi adhęreſcit cornea, vniuerſum oculum vndique cingens, quæ tametſi à dura cerebri meninge proficiſcitur, quàm illa tamē durior firmiórq; externis rebus obiicitur, pellucida quidem, vt per eā cerni poſſet. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuerſum cōprehendit. Quoniā verò hæc tunica à poſterioribus partibus cornеę propemodum adhęreſcit, à prioribus autem longiſſimè diſtat, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ, ſic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula Latinè, κόρη & γλήνη Græcè vocatur, è quo acies eſt qua cernimus, hoc enim rerum ſpectra ſpirituſque proſiliunt: naſcitur autem hæc ex tenui meninge. Rhagoidē circumcirca proximè ſuccingit arachnoides, colore nigra, arteriis

veniſq;

venisque conſperſa more ſecundarum vteri, ex videndi neruo tenuiſſimè fuſo dilatatoque nata, qui ex cerebro nonnihil ſecum detulit eius contextus qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palàm eſt nihil prorſum intercedere. Quantum ſupereſt interioris capacitatis, id replet vitreus humor copioſiſſimus, is quidem & craſſitie vitro fuſo ſimilis: in quo proinde cryſtallinus veluti innatans ſtabilis & cõſtans inſiſtit, nulla tunica diremptus. Poſitus autem is eſt non in vitrei medio, ſed parte eius priore, pupulæ prorſum obiectus, vt ea ſede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic duriſſimus glaciem concretam aut cryſtallum referens. Figura non planè globoſa, ſed qua pupulam ſpectat preſſior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus autem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de videndi ſenſu. Guſtatus ore continetur vndique ſeptus ad vſum & incolumitatis cuſtodiam, quodque cibi & potionis iudex ſit. Quocirca lingua & palatum eius inſtrumenta cùm ſint, ſatis videntur antè ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non priùs definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta.

Guſtus.

Tactus.

De neruis. Cap. x.

PARTIVM diſſimiliũ inſtrumentorumq́; corporis omnẽ iam videor compoſitionem planam feciſſe, vt omnis illarum deſcriptio facta explicataque putetur: nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primùm verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communique opera gubernantur: hæ ſunt venæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſuprà, obiter duntaxat, & (vt dicere ſolent) perfunctoriè dictum: nunc verò plenam abſolutamque illorum propagationem exponemus, qua legentis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto viæ curſu deflectam, quam de neruis paulò antè ſuſcepi tractationem hîc perſequar. E cerebro, tanquam è radice caudex, profunditur ſpinæ medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars vſquequaque mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantum progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes verò, vtpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, à poſteriore & ex ſpinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è ſimili vnumquodque naſcatur, vixque à duro poteſt molle quicquam proficiſci, quanquam durum quippiam ex molli prodit, non primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine aut regionis per quam ducitur ſicciore natura areſcens, durius robuſtiuſque ſe ipſo redditur. Sic enim ſuprà proditum eſt, complures è tertia coniugatione mouẽtes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrentes, qui longo viæ tractu, mouentium vim & naturam acceperunt. Attamen neque hos inter exquiſitè duros collocare poſſis, quòd ab illorum robore plurimùm deſciſcant, vt idcircò ratum ſit & conſtans omnium exquiſitè durorum, cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo. Itaque medulla per ſpinæ fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediens, duobus inuolucris conueſtitur, quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quæ eundem ac meninges vſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla dirumpatur. Sequuntur vertebrarum nodi, vinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati: quos prætetea vniuerſos alia tunica extrinſecus integit & firmiſſimè colligat. Hîc miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Medulla igitur tamquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motusq́; gratia propagatis: à ſingulis quippe vertebris bini eo, quem nunc dicturus ſum modo, expromuntur atque proferuntur. Prima atque ſumma hinc ſurgens coniugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ vertebræ foramina prodeunt: quòd non vt reliquos omnes per articulos compageſque

Spinæ medulla.

Neruorum duriorum origo.

Medullæ tunicæ.

Prima neruorum è ſpina coniugatio.

elabi tutum eſſet, vt qui tenues frequenti motu diuulſi frangerentur. Puſilli autem cùm ſint, non extra muſculos huic vertebræ incubantes procurrunt. *Secunda.* Altera συζυγία inſigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam ſecundamque vertebram à lateribus poſita eſt. Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum vſque verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irrepit, primæ implicita coniugationi. *Tertia.* Ex his foraminibus, quæ inter ſecundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, alia proficiſcitur coniugatio, ad eos muſculos ſeſe applicans qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retrò deflectunt, atque hæc eſt tertia. *Quarta.* Huic quarta confuſa in muſculos effertur capiti ceruicique communes, quorum eſt caput retrò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas deniq; particulas, quæ ponè aures ſitæ ſunt. Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam vertebram intercedit. *Quinta.* Quinta coniugatio ſimulatque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartę permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtributa: altera verò ſextæ. *Sexta.* Hæc autem poſt quintam vertebram excidens, ad ſcapulas plurimùm deriuatur: inſuper verò proximis vtrinq; ſeſe attexit, & tenues de ſe villos in ſingulas ceruicis vertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atq; inſerta, non modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem (vt multis viſum eſt) ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quæ neruoſa eſt & muſculi principiū cenſetur, hi ſe penitus inſerunt: in ipſaque via fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intrò ſub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem contendunt: horum eadem origo quæ ſuperiorum eſt. *Septima.* Septima coniugatio ſub vertebra ſexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectunturque in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi. *Octaua.* Similis propemodum & octauæ coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & vlnam multiplex proceſſus, totus abſumitur, nec vltrà pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptum tranſuerſum promouetur. *Nona.* Nona poſt octauam vertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod ſuperior ſibi adiiciens quaſi arripuit: ſed huius quoque nonnihil abit in vicinum muſculum, qui primus atque ſummus in thorace, medium inter primam ſecundamque coſtam ſpacium tenet. Itaque nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum ſe appulerit, ne fortè periclitaretur, inter oſſium tumores atque nodos ſe abdidit, illincque tutò triplici propagine in manum diſiicitur, vna quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fiſla: tertia in ſummæ manus externam regionem inflexa. Cæterùm non hæc modò, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intrò via tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. *Decima.* Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim vertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadem quoq; dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quæ ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. *Nerui ex dorſo.* Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt vertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tum in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinæ longitudinem excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicant, dum qui ex verarum coſtarum radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demum omnes pectoris particulas tenuiſſimè fiſſi ſparſiq; diffunduntur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos abeunt. *Nerui ex lumbis.* E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioreſque muſculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eòdem deriuari. *Neruus ex oſſe ſacro.* Ex oſſa ſacro quatuor qui vtrinq; excidunt, ex ſuo quiſque foramine in ctus vniuerſum iter habet. *Nerui omnes quot.* Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidē è ceruice,

è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum cõiugij experte deducit: at re vera hic inter vincula annumerandus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborum vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnum quaſi faſciculum coniecti, parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo aperti abditique muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atq; magnitudo, ſuum cuiq; ramum impartiunt. Vnde mox alij in crura ſparſi deorſum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alii verò per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alii media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ direpti abſumuntur. Id vnum ſolerter (ſiquid aliud) natura proſpexit, vt illos oſſium, cartilaginum, atq; vinculorum quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò non omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierunt, ſic continuò per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his non pauci tenues rami per amplum pubis foramẽ exeunt, alii in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penem, & teſtes habẽtur, alii in peritonæi, veſicæ & vteri membranas, alii in cutem quæ femur circunfundit adusq; genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Neruorũ in crura diſtributio.

De venis. Cap. XI.

IECUR venarum eſſe originem hic pro hypotheſi conſtituam, cuius tamen veritatem multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua venæ plurimæ in ventrem & inteſtina diſperſæ finduntur, arboris cuiuſpiam radices imitatæ. At verò pars conuexa venam craſſiorem edit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis eſt & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum diſtribuant, non modò tuborum ductuumq; ſimilitudine, ſed concoquendi quoque viribus inſigniti. Pręter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimùm viget, cuius cauſa in ſimplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: ſimplex autem tunica ſatis erat quæ ſanguinem vtpote craſſiorem coërceret atq; contineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam verò venæ omnes hac quæ ſequitur diſtributione diſiectæ diſpartitæque ſunt. A iecoris introitu reſimaque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & inteſtina tanquam à trunco radices aguntur. Ac primùm duo ab ipſo ſtatim egreſſu cernuntur, alter minor, iſque ſuperior, qui comite arteria multis ductibus totus in ventriculum abit, aliis quidem in ecphyſin, aliis in ſuperiora dextraque protenſis. Alter riuus multò maior aliàs ſub duodenum inteſtinum, aliàs ſub ieiunum ſe demergens, idque tranſiliens in meſaræon contendit: quod priuſquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui ſanè & duodenum, & ductus qui ad bilis veſiculam tendit, & reliqua quæ inibi ſunt vaſa inhæreſcunt. Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium ſecundus haberi debet: è quo in tranſitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum eſt, in lienis ſubſtantiam multis quaſi radicibus diſciſſum ſe inſerit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rurſum riuulos concurrunt: vnus in os vẽtriculi parte tumentiore ſe infert, alter in omenti partem ſiniſtrã retorquetur. Tertius è caudice riuus in pancreas primũ immerſus, mox deinde per meſaræi radicem quæ ſpinæ adhæreſcit, longo tractu in ilia ſiniſtra procurrit: multiſq; riuulis diſſectus omnem coli inteſtini productionem irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem iſthac deductione comes aſſidet arteria. Poſt hunc alius in dextram cõtendit, per pancreum in duodenũ ſparſus inteſtinum, bilis folliculo ferè è contraria regione obiectus. Nihilo hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextrã regionẽ profert,

Venarum compoſitio.

Vena meſaraica.

Ad ventriculum.

Ad lienem.

Ad colon inteſtinum.

Ad cæcum & omentũ dextra.

Ad omenti ſiniſtra. atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur. Reliquus ſtipes quà iam meſenterium attingit, riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtram perreptat. *Ad ileon.* Vbi verò per meſenterium aliquantum iam proceſſit, totus in duos finditur: horum rurſus vterq; in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia omnia inteſtina ipſumque cæcum multiplici ſobole diſpergitur: pars quædam minor in meſaræi glandulas immiſſa deſinit. *Ad glandulas meſenterii.* Ea eſt venarum meſenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. *Vena caua non eſt continuata venis meſenterii.* Hæc porrò iecur mox vt ſubiit, alios in id ramos ſpargit, ferè quidem in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demum ſectione partitioneq; multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti oblitereſcunt. Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partem diffuſis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modò dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtribui, continuatæ ſunt, neque ad illas extremitatibus ſeſe applicant, neque aliud quicquam præter iecoris ſubſtantiam illis commune intercedit. *Venæ cauæ diuiſio.* Cæterùm vena κοίλη, id eſt caua dicta, ipſo ſtatim è conuexo egreſſu, bipartitò finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta: alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundum lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinæ inſidet, ſed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiéte membrana, corde & pulmonis fibra ſuffultus, per ſublime ad claues & iugula concedit, plurimosque ramos eo tractu profert ac diffundit: *Ad diaphragma.* primum in diaphragma duos, qui deinde multifariam fiſſi longè lateque ſe pandunt. *Ad interſeptum.* His proximè exeunt capillorum modo tenues venæ, in membranam thoracis interſepientem & in cordis inuolucrũ, quarum extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt. *Ad cordis ſubſtantiam.* Altiùs autem vbi vena caua cordi iam aſſiſtit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, vt per quam denſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autem eo ſanguine quem ſuis ventriculis conceptum, caloris ſpirituſq; beneficio tenuiorem fecit atque putiorem. *Ad cordis ſinum dextrum.* Suptà multò capacior alia in dextram aurem dexrrumque cordis ventriculum demerſa illabitur: hanc multis non venam, ſed aptiùs membranam dicere placet, ex ſiniſtro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum ſinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altiùs hæc penetrat, neque iam ipſo ingreſſu venæ ſpeciem retinet, ſed mox vt cor attingit, in illius ſubſtantiam degenerat prorſumque obliteſcit: quod ſanè argumenrum Ariſtotelicos eò adduxit, vt venas omnes è cordis ſubſtantia naſci putarent. *Vena arterioſa.* Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit, quæ in pulmones ſurrecta, arteriarum modo tunica duplici obuallatur, cuius antè propagationem expediuimus. *Ad quintã vertebram dorſi.* Paulò ſupta cordis aurem dextram, caua vena aliam rami ſpecie edit, quæ ſolitatia omniſque coniugii expers (hinc ἄζυγες Græcis appellatur) in quintã dorſi vertebram primùm delapſa, mox deinde per ſpinæ longitudinem excurrit in imam partem diaphragmatis. *Ad coſtarũ interualla.* Hanc eandem non paucæ corporum diſſectiones oſtendunt à caua deriuari antequam ad cor accedat. Eadem per ſpinam incedens vtrinque in omnia interualla coſtarum ramos effundit, ſupremis duntaxat duobus aut ad ſummum tribus exceptis quæ aliunde prodeuntibus venis ali poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice & ortu ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longiùs verò progreſſi per coſtarum longitudinem tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, interſepienti membranæ à dextera committitur, in quam complures venulas prætenues conſpergit: moxque in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in ſubſtrato puluinari recumbit. *Iuxta ganglũ diuiſio.* At verò priuſquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingẽs conſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas feſtinant inclinati. Huc autem flectuntur per ſumma & inferiora thoracis, cùm nondum ſupta claues euecti ſunt: excedunt verò & emanant in axillas per id ſpacium, quod inter claues & primam thoracis coſtam interce-

intercedit: hinc meritò interiores venæ dici ſolent. Ab his nondum foras elapſis, multæ in progreſſu ſurgunt vtrinque propagines; primumque ex eo loco vbi vena caua in duos ramos diſtrahitur, exiles venæ in proximam adiectamque glandem abſcedunt: ab ipſo deinde ramorum exortu alii tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eique ſubditi aduſque malum punicum decurrunt, quo tractu in ſingula coſtarum interualla partis prioris ramulos explicant: quorum vnuſquiſque alteri cuipiam venæ fit obuius, quam ex illa coniugii experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtrarumque venarum (tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra thoracem euadunt, tum in mammas, tum in externos muſculos inſperſa. Præterea verò ex eiſdem amplis ramis inſignes venæ in tria coſtarum ſuprema interualla multifariam diffinduntur: & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas & quoſdam interiores ceruicis muſculos ſe conferũt. Poſt quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis ſpinam demerſæ, per interiora foramina ſupremarum ſex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venæ cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedant. At verò vterq; protinus vt de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis fruticatur: quorum vnus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium pectus & ſupra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atq; hi ambo exiles ſanè ſunt. Tertius in eos muſculos ſe proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eumque muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachium atq; deductiones faciat hęc vena interior, poſteaquam ex axilla euaſit, paulò pòſt edicetur. Iam verò vt quę ſupra iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ conſpicuæ ſint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptum, quem prope glandem ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaq; venæ cauæ ramis, quos tanquam magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, vtrinq; inſignis vna vena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus aſſidet. Quocirca quatuor ex ea quæ ſub clauibus eſt regione venarum propagines ſurſum contendunt, quas tum primùm iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertæ ſunt, & ſupra claues emerſerunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ ſunt, quòd altiùs conditæ perpetuò deliteſcant: aliæ autem quæ ſubter cutem exiſtunt, externæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum verò vtraq; mox vt à primo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidem corporibus ſimplex omnino perſiſtit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione rectâ ad caput aſcendit: altera principio quidem deorſum veluti deflexa claues circumplectitur: moxque ſurſum reducitur, aliàs ſoliuaga, aliàs interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti ſobole in proximos muſculos diſiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc iccirco venam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minimè exhauſta obliteſcit, ſed longiùs progreſſa cubiti flexum petere contendit. Vnde perſpicuum eſt humerariam venam non minore, imò plerumque maiorẽ ſocietate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerumque obſeruauimus tanquam ramum erumpere atque naſci ex interiore vena, mox vt thoracem egreſſa ad axillam feſtinat, vt proinde ſecta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in ſcapularum muſculos deflectens abſumitur. Quartus humilis eòdem in muſculum ingenrem demittitur, ei plerumque occurrens venæ, quam à baſilica in humerum efferri iam diximus. Quod porrò externæ iſtius iugularis reliquum eſt, quà iam ad aures ſeſe applicat, variè diſtractum atque diſiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis

Baſilica diſtributio ab axilla.

Iugularium ortus.

Vena ad ſcapulas & humeros.

Ad caritis externa.

poſteriora,alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouerſum progredi videntur, vt dextræ venæ ſiniſtris, priores poſterioribus extremis ſuis obuiæ,in ſummo vertice concurrant. Atqui intrò ſe inferunt,ad auris radicem quo loco inferior maxilla ſuperiori committitur,viam habent & introitum, quà maximus in cerebrum patet acceſſus. Interior autem iugularis ſurſum aſcendés gulæ aſſiſtit vtrinque vna: cumq; iam ad maxillæ regionem ſeſe extulerit, iis qui effuſi ſunt ab externa ramulis alios complures immittit atque conijcit: quique hac confuſione implicati ſunt, alii in fauces & guttur pertinent, alii in eos muſculos qui penitus laryngi circumiecti ſunt, alii inſignes in linguam, alii in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares ſupra palatum emergunt,ceruicis intima ſecutæ,dum capitis baſin attingant:quo ductu in eas partes quæ inter palatum & baſin poſitæ ſunt,ramulos effundunt: quorum tandem extrema deſinunt in nates. Ex eiſdem ferè ſedibus ramulus vnus editur proferturque inter primam & ſecundam ceruicis vertebram,moxque alter occiput & primam ſummamque vertebram, qui tamen hinc elapſus in pericranium quibuſdam diſſipatur, aliis integer patente foramine in occipitis oſſe intrò ſe recondit per meninges ad verticem diffuſus:ſolet hęc à quibuſdam vena puppis appellati.

Ad fauces & oris intima.

Vena ad nates.

Ad interiora capitis.

Reliquæ iugularium extremitates, per ſuturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum,moxque è baſi media eò pergunt, vbi duplicata craſſa meninx cerebrum à cerebello dirimit: ſicque geminationis illius firmitate ſuffultæ, ſurſum irrepunt in cerebri ſummum quaſi faſtigium, in quo vacua regio ineſt, quam ſuprà torcular diximus appellari. Quinetiam venę quas dixi ad aurium radicem intrò inuehi & inferri, mox propaginibus multis diſperſæ, à latebribus media inter caluam & craſſam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus eſt in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuiſſimis, quos iam venas vix auſim dicere,in omnem cerebri ſubſtantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuiſſimè diſſecti, in priores ventriculos concedunt, ibique exilibus arteriis implicati,contextum illum ſtruunt atque componunt, qui à Chorio, id eſt à ſecundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum eſt omnis venarum in caput & cerebrum diſperſio: nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur. Baſilica vena, quæ & interior brachii vena & axillaris appellatur, ſtatim vt ex ala exceſſit,in amplum humeri muſculum & in eos ferè omnes qui illi aſſiſtunt, propaginem mittit, inibi penitus exhauſtam, reliqua totaliàs ſimplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque ſubter cutem emergens ad cubiti nodum feſtinat. Quò tamen priuſquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit baſilicæ truncus, eoque interim vix ſpacio ramos diſpergens in interiores cubiti muſculos, ſubter cutem ad carpum accedit, vbi in venas complures neque eas quidem obſcuras diffinditur, quarum ſit ad minores inferioreſque digitos diſtributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur. Cephalica altera brachii vena, quæ eadem externa eſt & humeraria, à clauibus per ceruicis muſculum flexuoſa declinat in humerum, à quo mox recto tramite deorſum contendit, ſimulque venas prætenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodum cubiti proximè appulerit, tripartitò ſecta ramum vnum in brachii ſuperiores muſculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifeſtè conſpicuus cum altero coitionem facit, quem nunc diximus eò quoque è baſilica traiici: ſitque eiſtarum congreſſu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per extremam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentique ſobole in ſuperiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicem conſertam, capitis venam dixère. Cæterùm media vena è brachii flexu diſcedens radium aſcendit, euadenſq; in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorſum deflectens, riuulis

Venarum brachii diuiſio.

Cephalica.

Mediana.

riuulis baſilicæ ſuos quoque permiſcet: alter ſurſum euectus cephalicæ ramis ſe complicat & inſerit.

Diſtributionem variari.

Hæc venarum eſſe ſolet in brachium & manus diſtributio, quæ tamen in non paucis variari cernitur, & nonnunquam eiuſdem hominis in dextro ac ſiniſtro diſpar. Plerunque vena nulla exiſtit media, eſt qui cephalicam, eſt qui baſilicam in apertum non proferat: deprehenſum quandoque eam quæ pollici aſſiſtit à baſilica, eam autem quæ minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis oſtenditur naturæ varietas, ad quæ nulla neceſſitatis lex cogit: atqui non in venis (vt neque in ſtirpibus) vna ſemper & ſimilis eſt neceſſaria fruticantium ramorum proiectio. His omiſſis tempeſtiuum iam fuerit venarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua ſimul è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lumboſque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appenſus, prętenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert.

Venæ emulgentes.

Continuò autem vt ille lumbis inſedit, in renum corpus eas venas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari: à quibus plerunque fibræ tenues in ipſa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente ſiniſtra vas exit ſeminarium, quod multis flexibus in teſtem ſiniſtrum abit: dextrum autem vas non item, ſed ex ipſius cauæ trunco maiore duci ſolet.

Ad lumborum regiones.

Iam verò cùm ſub renes truncus hic peruenerit, ad dextram læuamque exiles venas ſpargit in tranſuerſos abdominis muſculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ inter coſtas adulterinas & ſuprema coxarum oſſa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ in ſingulas lumborum vertebras vtrinque permeant, per ea vertebrarum foramina ſe inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in ſpinæ medullam, aliæ maiores in eos muſculos erumpunt, qui ſpinæ extrinſecus accubant, hinc ſimul in externa poſterioraque corporis longè latéque diffuſæ.

Vena caua in crura diremptio.

Decem venarum coniugationes.

At ipſa vena caua cùm ad poſtremam vertebram oſſiſque ſacri initium appulſa eſt & adducta, in duos tota finditur ramos ampliſſimos, in crura obliquè prolapſuros. Quò priuſquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes edunt: primã quidem retrorſum in ψόας interiores lumborũ muſculos: ſecũdam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os ſacrum & inſtratos illi muſculos: quartam in podicem & rectum inteſtinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quanquam inter eas quæ ferè ſeptem ſunt, vna ex loco medio diſiunctionis ramorum venæ cauæ prodire ſolet. Quinta coniugatio ad veſicam eiúſque ceruicem flectitur: eademque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipſos quoque teſticulos quadam ex parte ambiunt. Sexta in muſculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quæ ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter ſe radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiuſque lacertos: octaua ex commiſſura oſſium pectinis elapſa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in muſculos crurum interiores figitur: decima ſubter cutem ab inguinibus per ilium regionem aſcendens, iis venis fit obuia quæ extrinſecus per thoracis latera deorſum trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus, in ſuũ quiſque crus proficiſcitur: atque ſub inguine productio quædam emittitur in priores femoris muſculos, per quos ſparſa omnis diſſipatur: altera ſubter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidẽ & manifeſta, à qua cõplures riuuli in ſubditas regiones penitus deducti ſunt. Hæc eadem paulò ſupra genu tripartitò finditur, ramumq; vnum per priorẽ & interiorem tibię regionem tectã deiicit in ſubiectum malleolũ, vbi clarus atque conſpicuus, ſaphena dici ſolet.

Saphena.

Alterũ maximum per poplitem recondit in abditos atque poſteriores cruris muſculos, vbi frequenti ramorũ ſobole diſperditur. Tertiũ per cruris poſteriora retorquet, qui dein ſub cute per externam tibiã in ſubditum malleolum decurrit: longiùs autem progreſſus, ſuprà infraque in minores digitos abit, quemadmodum prius

extremis riuulis maiores pedis digitos circumplicat. Medius is qui per poplitem abit in ſuram, ferè bifariam ſcinditur, & extrema ferè deficit, alterum ad inferiora, in ſuperiora alterum, qui vtrinque aſſidentium venarum riuulis implicatur. Hæc vniuerſa ſunt quæ de venarum diſtributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt, victæ iam atque emeritæ, in venis habendæ non ſunt, vt neque in fœtuum ſecundis quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

De arteriis. CAP. XII.

Arteriarum vſus.

Arteria cur quàm venæ pauciores.

ARTERIARVM nō longè impar nec diſſimilis eſt, atq; venarum deſcriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effuſi, cùm hæ canales ſint atque ductus, debent vtiq; in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequens eſt propagatio, quòd ſanguis craſſior in exiguas procul que remotas partes, vix niſi venarum ductibus poſſit commeare: ſpiritus autem ſanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapſus, per cæcas occultaſque partium vias, in diſtantiora poſſit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit vt arteriam ſemper vena comitetur, niſi cū ortus varietas eas coniugi non permittit: arteriam etenim quæ ex corde ſecūdum ſpinam delabitur vena nulla ſectatur, vt neque eas quibus contextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræquè vnaquæque vena comitem arteriam obtinuit, tum quòd diuerſa origo id plerunq; non ſinit, tum quòd in complures partes exiguas maximè ſub cutem diffuſæ ſunt venæ, quibus nulla erat arteriarum neceſſitas. Itaq; inſignioribus & magnitudine præcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in ſingulis effecerit, definiendum deinceps breuiterque deſcribendum.

Arteria venoſa.

Ex læuo cordis ventriculo vas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & ſtipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ, ſimplicique tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erunt: iis nempe venis comparatæ, quæ ex meſenterio in iocineris portas ducunt vehuntque alimentum, ſic enim & ipſæ ductum de cælo hauſtumque in pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterùm truncus is quem dixi, protinus vt è corde proſiliit, duas arterias in illius ambitum reflectit: alteram in mediam eius regionem, alteram ad baſin circaque dextrum ventriculum. Mox totus in duos eoſque diſpariles ramos diffinditur: quorum qui amplior, in quintam dorſi vertebram in læuū torquetur, inferas corporis partes peragraturus:

Ramus arteriæ ſuperior.

in partes autem ſuperas, quòd eæ minùs multæ eſſent, minor alter efficitur. Hic itaq; pulmone ſuſtentatus ad iugulū pergit, ipſaque via ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagines defluunt: vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quæ extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat. altera in pectus & mammas ad extremas vſque coſtarum cartilagines effuſa: tertia in foramina ſupremarum ſex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit, baſilicam venam plurimum ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorſum reflectitur: quæ cùm ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruenerit, ramum vnum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram porrigit: externæ ſiquidem venæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, vti neq; cephalicæ, quas per

Arteria ad brachia.

humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum eſt, necdum ſupra claues egreſſum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec diſſimiles propagines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo perſpicuum eſt, dextrum arteriæ ramum longè editiorem ſiniſtro exiſtere.

Iugulares.

Carotides porrò duę arterię poſteaquam ſupra claues cum interioribus venis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum tectà feſtinant, quo tractu in ſingularum vertebrarum foramina riuulos edunt, qui medullę membranis impliciti pariter cū illis in caput efferuntur. At carotides ipſę in maxillę confinio bipartitò ſcinduntur, vt vtriuſq; pars vna retrorſum & in poſteriora, altera,

In prio-

in priora & aduerſum ſpectet atque flectatur. Quin & huius duo inſuper fiunt rami, alter in linguam & inferiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum muſculos effunditur, qui demũ in verticem ſummum aſcendens, oppoſitæ arteriæ extremis explicatur.

Ad caput.

Pars verò quam in poſteriora flecti dicebam, duos æquè ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet per extremum futuræ à λ nomen aſſumentis, irrepit in caluam ad cerebelli baſin, hoc tamen tranſitu diſperſis in partes circumiectas ramulis. Maior ramus partim per id foramen quod ad infimam eſt auriculam, permeat in caluam, eò quidem deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis: partim ſurſum ad cuneum & cerebri baſin euehitur, in multas exileſque arterias diductus, quæ variæ vtrinque inſertę atque implicitæ nullius membranæ interpoſitu, contextum admirabilem conſtituunt, cerebri baſi ſubſtratum, atq; in oſſe cunei reconditũ.

Ad cerebrum.

Ex hoc demum arteriatum contextu tanquam ex radicibus in ſtipites concurſantibus, arteriæ duæ ſurgunt, quę per craſſæ meningis foramina ſcandũt in cerebrum, mox ſubtiliùs diſpertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt, idipſumq; ambiunt: aliæ in eius ventriculos producuntur, quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarũ fibris è ſummo torculari delapſis, contextũ illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt arteriæ in ſuperiora diſtributio.

Rete admirabile.

Ramus alter totius arteriæ à quinta dorſi vertebra in quam ex corde deflexerat, ſecundum ſpinam ad os vſque ſacrum decurrit, ſemperq; ad læuã paulùm declinat, vt œſophago in thorace, & venæ cauæ per lumbos incedenti, det locũ.

Arteria quæ ad inferiores partes.

Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem quæ ſpatium inter quintã vertebram & cordis baſin medium implet, cuius extrema in aſperam arteriam ſurſum adducuntur. Alii deinde rami in ſingulas vtrinq; vertebras exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarum interualla proferũtur, in eoſq; muſculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinſecus inſternuntur: aliæ ferè bifariam ſectę partem non modicam ad ſpinæ dorſiq; exteriores muſculos, partem alteram in ſpinæ medullam vtrinque inſerunt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autem expromi. Cùm iam ſepto tranſuerſo aſſidet arteria, duos in id ramos, vnũ ad dextram, ad ſiniſtram alterum tranſmittit.

Ad diaphragma.

Sub hæc autem ventriculo, iecori & lieni ſuum cuiq; ramùm impertit: ex eiſdem propè ſedibus alios in inteſtina per meſenterium diſſeminat: nec longè ab his duo prægrandes cõcedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgẽtes arterias dicere, à quibus fibræ tenues in renum thecas deſinunt.

Ad viſcera.

Succedunt his arteriarum rami, quarum eſt in teſtes trãſuectio: ſolet autem quæ ad ſiniſtrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria naſci, aut profectò nõnihil ab ea mutuari: quæ verò ad dextrum ſpectat, ex maiori trunco proficiſci, quanquam eſt cùm quippiam ſumit ab emulgente dextra: procurrunt autem & inuoluuntur teſtibus hæ pariter cum venis ſeminariis. Vt ſuprà de venis attuli, ita & nunc illis comites arterias ſtatuo è ſingulis lumborũ vertebris ad ilia abdominiſque muſculos efferri. Perſpicuum ſatis eſſę poteſt arteriæ truncum, multis ramorum proiectionibus maiore ex parte exhauſtum, multùm iam extenuari atq; minui, cùm os ſacrũ attingit: vbi iã totus in duos ramos finditur, quos ſubiecta crura excipiunt.

Ad crura.

Atq; cùm ad hũc vſque locum vena caua tempore minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hîc primùm in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis cauſa venis inuehuntur. Ex primis crurum ramis vtrinq; arteria vna, adultis quidem areſcens & emerita, per quam conceptui vita tenebatur, permeat in vmbilicum.

Ad umbilicum.

Hinc quoq; in os latum & illi adiecta corpora, quædam excurrũt propagines venis ſimiliter diſtributæ: omnium autem maximè inſignes apparent, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris vterum, in vtriuſque ſexus genitale, in veſicam & podicem adeunt. Quæcunq; poſt has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demerſæ intima perineãt, in ramos effuſæ & abſumptæ, qui neutiquam vt venæ ſubter cutem extant. Cùm enim illarum quàm venarum maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atq; delitéſcere tutiùs erat, & minùs crebra propagatione diffundi. Quid igitur ſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint venæ & arteriæ, ex his perſpicuum eua-

dit. Nunc quod integram abſolutamque reddat orationem, præſtandum, atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

De membranis & cute. CAP. XIII.

TANTA ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſſitas, vt nullam natura partem prætermiſerit, quam membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruos venas, arterias, inteſtina, viſcera denique omnia, propriis quibuſdam membranis conueſtita, & iis veluti concluſa contineri cernuntur. Has quidem ex vſu atque officio, quòd veluti teguméta partes ſingulas ambiant atque definiant, tunicas propriè dixerunt. Præter quas tamẽ aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune mébranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minimè poſſunt tergora ea duo, ex quibus conditus eſt ventriculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraque veſica, venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Græcis χιτῶνες, longiſſimè tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illæ ſiquidem propriam ventriculi, vteri, & aliarum quas divi partium ſubſtantiam complent. Hæ verò partes integrè iam formatas conueſtiunt, diſterminant aut ſuſtinent. Illæ ex propriis fiunt villorum productionibus, quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeuntur. Hæ nullum villorum genus nouerunt, ſed ſui vndique ſimiles omnis motus naturalis expertes ſunt ſolius ſenſus compotes. Diſcriminis hoc poſtremò argumentum efficax, quòd ventriculus, inteſtina, vterus, cæteraque eius ordinis, cùm ex propriis tunicis tanquam ex ſubſtantiis compoſita ſint, hoc tamen inſuper membranæ genere teguntur, quò firmè cohæreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaq; hoc loco propriè membranas appellamus, ſunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes, pondere ſuo premant: denſæ tamen ac robuſtæ, vt arcere poſſint externas iniurias, ipſamque partium ſubſtantiam continere ne fuſa diſſipetur. Lariſſima in his differentia ſpectatur, prout varia eſt partium quibus addictę ſunt natura. Alię enim ſimplices ſunt tenues & pellucidę, duplices aliæ craſſæ & valentes: figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accommodantur cóformatione. Ex his verò præſtantiſſimæ quæq;, quibus partes principes obductæ ſunt & obtectæ, proprium nomen acceperunt: reliquarũ verò perpaucæ. Pericranium appellatur quæ caluam extrinſecus ambit, duplex illa quidem & firmiſſima. At ſcapulas, coſtas ſingulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarumque partium oſſa, quæcunque ſeorſum integunt, promiſcuè atque communiter περιόστεα dictæ ſunt. Muſculum vnumquenque ſua quædam membrana ſepit & obuallat, eaque ſimplex multoque tenuior quàm perioſtios, cuius vniuerſum genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuoluunt, meninges appellantur, altera craſſior, tenuior altera, quarum productiones omnem ſpinæ medullam, ex hacque dictas neruorum propagines circumſepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, ſpinæ fiſtulam intus ſuccingit: itemque quarta extrinſecus vniuerſam ſpinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorum ſunt ſtructura, proprias appellationes eas ſortitæ ſunt, quas ſuo loco explicauimus. Aſperam arteriam tum quæ intus, tum quæ foris continet illiúſque cartilagines connectit, proprio eſt nomine deſtituta: ſimiliter quæ gulam, quæ ſtomachum oblinit, ruſum verò quæ vel pulmones, vel iecur, vel lienem, vel denique renes ambit. At verò quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapſa, diſſepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Feſto diſſepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium naſcitur, & è ſummis membrana vtrinq; coſtas ſuccingens ὑπεζωκὼς ὑμὴν Græcis vocata. Ita propemodum è peritonæo (quòd duplex eſt infimi ventris mébrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ diaphragma ſuccingunt, tum quæcunq; ventriculũ, inteſtina, iecur, lienẽ, renes, veſicam, vterũ, omentum atq; meſenterium

contegunt

Margin notes: *Tunica.* — *Membrana.* — *Tunicarum differentia.* — *Membranarum differentia.* — *Pericranium.* — *Circa oſſa.* — *In muſculis.* — *Meninges.* — *In oculis.* — *Diſſepiens.* — *Succingens.* — *Circa viſcera & inteſtina.*

contegunt & obducunt, quibus propria ſeorſum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo eſt ex partium quas inuoluunt ſubſtantia atq; mole, è qua pingue craſſumque recrementum foras circum illã emergens ac pedetentim ſicceſcens, dum fœtus conformatur, coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem ſentiendi vim ex neruorum ſentiẽtium tenuitatibus in ſe conſperſis contextuque mito conſertis & implicatis, vt iccirco à multis falsò exiſtimatum ſit omnem membranæ ſubſtantiam à neruis tractam eſſe. Cæterùm dictorum fidem id confirmat, quòd è ſexta cerebri coniugatione conſpicuos cernimus neruos ſentientes, & in membranam diſſepientem, & in eam quæ coſtas ſuccingit illabi: alios quoq; in ventriculi, hepatis, lienis contegentem membranam, maximè verò in peritonæum, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta ſurgunt. Talis propemodum fieri deprehẽditur ad oſſium muſculorumq; membranas diſtributio, ſed quæ tamen ſit ab eorum neruorum villis, quos emittit ſpinæ medulla: adeò vt ex his colligere ſit membranarum ſubſtantiam, tametſi non vniuerſa à neruis defluxit, ab illis tamẽ omnem ſenſus poteſtatem accepiſſe. Hæc de membranarũ ratione ſatis. Cutis non diſſimilem videtur conditionem ſequuta, quę membranarum modo à prima conformatione ex ſemine concreuit, vt corpus vniuerſum obiret atq; circundaret, tanto reliquis mẽbranis craſſior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulò rarior quidem effecta, & crebris exilibusq; ſpiraculis peruia, vt interiorũ exhalationi pateret: mediam inter carnem neruumq; naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus componi. At reuera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarum venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quò alimentũ ſpiritumq; profundant. Eôdem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inferuntur, compluribusq; locis longa propagine conſperſi apparent, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur. Super hanc quæ vera eſt & germana, altera veluti exile tegumentum poſita eſt, quæ ſumma cutis & cuticula nobis, Gręcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi obortà puſtula, cõſpicuò cernimus à vera cute diuelli, atq; in intertrigine diſcerpi & atteri. Contextu illa perpetuo vniuerſum corpus obtegit, niſi qua perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atq; podice. Cum ſubiectis partibus illa quidem minimum habet cõmercij, ſed duntaxat ex neruorum, arteriarum, venarumq; fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccirco tota propemodũ detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt quæ non deglubantur. In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem voluntarium illius motum ſequatur qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quam ſummam muſculi faciem vehementer ſiccatam & quaſi torridam. Veruntamen in labris nõ is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuum palmis plantiſque pedum, tum vt ad prehendendi munus quoquouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi (vt dixi) nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

Membranarum ortus.

Membranas non e neruis naſci.

Cutis compoſitio.

Cuticula.

Cutis foramina.

Vbi cutis hæreat ſubiectis partibus.

De carne mollibúſq; partibus. CAP. XIV.

SOLIDAS atq; præduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de molliotibus quæ carnis ſpeciem habent, dicendum ſuperſit. Ne hîc autem à vulgato nominum vſu diſcedã, placet id molliorum partium genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti. Simplex ea nuſquam inueniri poteſt, quæ per ſe ipſa conſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumlecta, vi ſua & multitudine concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecarique ſolet differentias: vna muſculorum eſt, quæ propriè caro dici debet, altera glandularum, tertia viſcerum quam Græcis παρέγχυμα vocari diximus. Muſculorum caro tota

Caro quid.

Caro triplex.

Simplex caro.

ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam ea originem duxiſſe exiſtimatur. Non enim aliud atque ſanguis eſſe videri poteſt, qui circa villos concreſcens inanitatemque inter eos mediam implens & quaſi ſufficiens, robur iis accerſit & continet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis videor de ea tranſegiſſe, quum omnem muſculorum numerum atque ſummam recenſui: niſi quis præterea inde diſcrimina quædam ſtatuenda putet, quòd alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa: alia è contrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neque profectò diuerſi cuiuſdam ea generis (quamuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita.

Glandulæ. Glandularum porrò ingens eſt numerus, quæ cùm omnes ex craſſa denſaque materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, quòd aliæ aliis ſunt rariores, neque omnes vna pariliſque ſubſtantiæ ratio comprehendit. *Glandularum differentia.* Hinc & illarum vſus diuerſus euadit, magna varietate diſtinctus: quęcunque denſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tum venarum, tum arteriarum quaſi pro firmamento coniectæ ſunt: quæ verò mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accommodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem poſitæ, perpetuo quodam munere ſaliuam eructant: & eæ rurſum multò maiores, quæ laryngi vtrinque aſſidentes linguam & os ſubditaſque partes madore proluunt. Has Latinis tonſillas, Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoq; generi aſcribuntur, quæ in mammis ſunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum præſertim lacte circumfluunt, aliàs verò denſæ & contractæ. Finitimi teſtes his ſunt, quorum tamen ſubſtantiam ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium, θυμὸς Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris: tum præterea quæ in axillis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus μύγκεα magna ex parte conditur: itemque lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volunt, atque inſuper quæ inguinum capacitatem implent: aliæ denique complures quibus vaſorum in brachiis atque cruribus diductiones confirmantur, quas ſigillarim percenſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt, quæ cùm ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur.

Parenchyma. Iam verò in parenchymate appellato maior exiſtit diſſimilitudo, nō modò ex figura atque magnitudine, verumetiā ex ſua ipſorum ſubſtantia, quæ ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidem ex affuſo ſparſoq; humore primo ortu compacta eſt, vnde rectè affuſio dici videtur: at nō vt in muſculis ex ſynceero ſoloq; ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimùm ex ſemine: atq; vt varia futura erat cuiuſq; viſceris conditio atq; neceſſitas, ita multiformis eſt hęc ſubſtantia comparata.

Differentia. Vnius cordis parenchyma proximè ad muſculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio ſeiunctum, quòd durius multò ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminum genus attexitur: illa verò quæ in muſculo, non item. Ab hoc iecineris propria ſubſtantia eſt, quam concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cùm tamen palàm ſit fieri nō poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine, cùm nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptarique poſſit, qui non antè ſit iecoris eius opera cōfectus? Renes atq; teſtes quanquam glandularum naturam exprimere videntur, in hoc tamen genus parenchymatis aſciſci debent, vt qui non glandularum more arteriis atq; venis robur & firmitudinem addunt, ſed eximia vi pollent, qualis eſt à ſemine noſtri ortus initio, viſceri ſua cuique conceſſa. At lienis ſubſtantia propiùs quàm illi carnis naturam æmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis.

Spinæ medullam & cerebrum in carnibus eſſe. Multò grauiſſimam quæſtionem atque cōtrouerſiam faciunt ſpinæ medulla & cerebrum, quæ quoniā in principib. habētur, ortus ſui primordia ſemini (vt reliqua viſcera) accepta

accepta teferunt, debentq́; annumetari intet pattes ſimiles. Atne diuerſum in his genus ptætet omnem omnium veterum ſententiam conſtituendum ſit, in catnis vniuetſum genus coniici neceſſe eſt.

Non omnem carnem eſſe calidam.

Neque verò id obſiſtit quòd natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorum ita inteſtinorum nec paucotum viſcerum cato omnis calida cenſetur, non proprerea tamẽ vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cùm præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ cõplures, quæ tũ in cerebro, tũ in aliis locis poſiræ ſunt, frigidę appareant. De venarũ, arretiarũ, inteſtinorũ, aliorumq́; partiũ carne, quæ proptia cuiuſq; aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoq; huc alia ſe ingerunt multis implicata difficultatibus, quę tamen quoniã nondum in diſputandi genus delabor, explicate hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relatutus.

Partium differentia.

Hîc tamen poſtremò ad futuram aliquando diſputationem animaduettendum duxi, non omnem ſpermaticam parrem ilico ſolidam eſſe, vt neq; carnem omnem ex ſanguine exptesſam eſſe & effectã: ſed ſi in partiũ differentiis ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam pleriq; carniformen dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria: de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. CAP. XV.

Adipis procreatio.

MEMBRANÆ atq; cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eaque frigida ſanguinis portione genitus, quæ è venis excidens moxque affuſa frigidis exanguibuſque membranis, tanquam congelans ſimiliter arq; craſſius oleũ frigore dureſcit. Hinc corporibus quib. frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus verò paucus innaſcitur: qui æſtibus, immodicis laboribus, & inediis fundi atq; diſſipari ſolet. Albeſcit autem ex earum partiũ natura quib. apponitur & cohæret.

Differentia.

Quoniã igitur illi primũ ortum confert tũ ſanguinis tũ loci in quẽ inciderit natura, horũ certè differentia magnã illius diſſimilitudinẽ ſuſcitabit: vt ſit alius alio craſſior ſiccioŕq;, vel tenuior arq; mollior. Hos autem nominis varietas toto ptopè genete diſiunxit, vt id quidem ſeuũ appellate mos ſit, quod craſſius & magis tetrenum eſt: adipem verò qui humidior & liquidior.

Seuum.

Vnde cotnigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habẽt, ſeuo pingueſcũt: biſulca ſciſſiſve in digiros pedibus, & nõ cornigeta, adipe. Horũ enim humidior temperatioŕq; natura, vti profecto & hominis, cuius corpus puro ſyncetoq; adipe oblitũ eſt atq; delibutũ. Neq; tamen is paſſim ſui ſimilis, ſed pro pattis vi & natura diſpar.

In ventre.

Venter inferior, vt qui magna ex parte mẽbranoſus eſt, & longè diſſitus à fonte caloris, multo adipe confertus eſt, eoq́; duriote ac ſicciore qualis potiſſimũ renes ambit & obſepit.

In pectore.

Quæ ſub pectote partes conditæ ſunt, minus adipis cõgeſſerũt eiuſq; mollioris: qualis circa pericatdiũ & cotdis baſin videri ſolet. Hac propemodũ lege qui circa muſculos & cutem, crutũ partiumq́ue inferiorũ concreuit, duriot ſiccioŕq; deprehenditur, quàm qui thotacis & brachiorum muſculos atq; curem perungit. Ar nihilominus neque frigidiſſimis neq; ſicciſſimis locis gauder, quòd cuiuſdam ſit caloris particeps.

Vbi concreſcat & quibus de cauſis.

Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, vt raró mẽbranas quæ oſſa conueſtiũt. Sic in hominũ natutis qui vel calidiſſimi ſunt, vel frigidiſſimi arq; ſicciſſimi, adipem nullũ coaceruant, neq; huic gignẽdo idoneã materiã habent in venis: qui verò à mediocritate in ftigidũ humidumq́; deuergunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eotum ſanguis totus in adipem procliuis eſt, non poteſt cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocitca his multò promptius materię vis abit in adipẽ, quàm cordis reliquarumq́; parrium calor poſſit diſſoluere. Qui natutæ mediocritatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quęcunq; in carnoſas calidaſq́; partes influet, vi caloris tota diſſipabitur & euaneſcet: quæ verò in membranas infertur, illarum frigote ea veluti conglaciat.

Aliam cerebri & ſpinæ, aliam oſſium eſſe medullam.

Iam de medulla. In maiotibus hæc oſſiũ capacitatibus concreſcens nõ minus cõſiſtit quàm adeps: at maximè dureſcit quę in ſpinæ fiſtula cõti-

netur, eoq; magis quo longiùs à cerebro profluxerit, cuius illa ceu ſtipes quidam eſt & portio longius exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liqueſcunt aut diſſipantur, quin potius ſoliditatem acquirunt: reliquorum oſſium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapſaq; diffunditur. Vnde intelligi poteſt quantum illarum inter ſe genera diſtent. Itaque quibus animantibus oſſa non vt leonum vel aquilarum robuſtiſſima & ſolidiſſima eſſe debuerunt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum ſunt conſequuta. Non tamen inanis ea derelicta eſt, ſed medulla multa refercitur, quæ ex communi oſſium alimento per tenues venas eò penetrantes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde ſenſim multoque tempore præparationem accipiens albeſcit atque concreſcit, dum ſit idonea oſſi nutriendo, cuiuſmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurum oſſibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illæ cauernæ nō inſunt, ſeu quòd gracilia, ſeu quòd minus ad motum ſint neceſſaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magiſq; fuſum, ſed qui tamen illi proportione quadam reſpondet. Cerebrum & ſpinæ medulla alium (vt dixi) ſuæ ſubſtantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium ſimilarium numero non ſint, conſiſtentiam tamen habent & proprium vſum, vt illorum quædam hîc ratio nobis ſit ineunda. E ſummis digitis vngues emergunt, tanquam clauſulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos deſinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam ſemper emanat, quod in vnguium radices confluens, materia fit illis perpetuò augeſcentibus. Lati quidem facti & modicè duri, vt ſummis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehenſionem. Sic pilis ex craſſiore & fuliginoſa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per anguſta cutis ſpiracula tanquam foras propulſa, impacta hæret in tranſitu, vt non ſponte vacuari poſſit, ſed alia rurſum è profundo ſublata hanc ferit impellitque, tum hanc rurſus alia, & multo tempore coniunctæ aliæq; ſuper alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant anguſtū ex tranſitus anguſtia ſtipatum: quod denique à ſui ſimili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum: huncque in modum quaſi ſuccreſcendo ſemper augeſcit. Non omnibus æquè locis prouenit, ſed his maximè quibus cutis ſicca calidaque plurimum ineſt: frigida enim & humida huic proferendo continendoque ineptiſſima. Vbi ſicca duraque cutis, vt in capite atque mento, prolixior rigidiorq; pilus profertur, & in animantium genere iis ferè, quibus tergora denſa ſunt & dura, vt capris, vt ſuibus. Pilorum & vnguium radices tenellæ ſunt & molles: quod verò ex cute extat, validum ac prædurum. In homine pili partim ſimul, partim poſtea gignuntur. Ingeniti quidem ſunt in capite, ſed propriè in palpebris & ſuperciliis, quos ab ortu pari ſemper magnitudine natura cuſtodit, & ne augerentur in duriſſimam & ſimilem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modò, ſed vt vallum quoddam oculis obiecti, ne quid extrinſecus incideret, aut è capite deflueret. Qui pòſt gignuntur, primùm erumpunt in pube & ano, mox in alis, poſtremò viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo ſunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decurſa & planiſſimè expoſita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, ſoletſq; partium deſcriptio atque hiſtoria contexitur.

Vnguium ortus. — *Pilorum procreatio.* — *Pili duplices.*

Conſectionis ratio. CAP. XVI.

PARTIVM corporis humani enarratio eum curſum exitumq; tenuit, qui ſeorſum ſingulas primùm ſimiles atque ſimplices, deinde compoſitas explanaret: ſic enim exiſtimauimus omnia magis perſpicua futura, ſi ad naturæ imitationem ex ſimplicium æſtimatione compoſiti cognitionem caperemus. Quiſquis volet quæ antè conſcripta ſunt dilucidè conſequi, ſibique in apertum & ante oculos ponere, eam quam monſtro ſæpe viam terat, & alio cadauere muſculorum, deinde oſſium exiccatorum aptiſque compagibus reuinctorum, alio viſcerum

Anatomes modus.

ſcerum interiorum conſectionẽ inſtituat, alio venarũ quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio deniq; neruorum quos à cerebro atq; ſpina in ſenſus artuſq; ſingulos ſtudioſè diligenterq; proſequatur: hæc enim ſumma eſt & conducibilis inueſtigandi ratio. At pleriq; omnes ex vno eodemq; corpore omnia aut certè quã plurima ſibi commonſtrari rogant, quorum nunc deſiderio *Anatomica adminiſtratio.* ſatisfacturus, quo quæque loco, quóve ordine, qua induſtria (nulla earũ partium quæ variè implicitæ ſunt aut diſrupta aut confuſa) exhiberi poſſint & expromi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectum ſit bona carnis habitudi- *Cadauer.* ne, integra conſtantique ætate, ſtatura mediocri & appoſita, incorruptum & partibus omnibus abſolutum, nec morbo, nec vulnere interemptum, verùm *Inſtrumenta.* ſuſpendio, ſtragulis, aquáve extinctum. Id præcelſo editoq; ſcamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili, conſidente ſpectatorum corona, inſtructi paratique conſectores & adminiſtri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, ſcalpella, vncos, ſtylos teretes, ſerras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & ſpongias. Qui autẽ cõſectioni præeſt, enarrata principio huma- *Narratio.* ni corporis dignitate, qua id cæteris præſtat animantibus, eoq; tres in ventres & in artus diſtributo, omnes horũ externas ſedes explicet, quæq; illis veteres tum Græci tum Latini nomina indiderunt. Hæc præfatus, mox de vniuerſa corporis cute deq; ei ſubdito adipe dicere inſtituat. Quod dum facit, iubeat inferiorem *Ventris conſectio.* ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris oſſe ad os vſque pectinis: rurſumque per tranſuerſum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum ſectio cadat in vmbilicum. Sublata deinde cute, vmbilico autem intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis denſior, vera quãuis craſſior, rarior tamen & crebris foraminibus peruia. mox qui huic adeps adhærebat, in conſpectum ſe dabit. Ab his muſculorum abdominis explanatio facienda, *Pag. 25.* quo interim ſpatio adminiſtri, octo muſculos ſuo quoſque ordine ſecernent, eas venas in tectis intactas ſeruantes, quæ ex pube in mammas efferuntur. Poſt hæc *Pag. 30.* de peritonæo dicendũ: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine ſunt muſculis, conſectores ſolum atque nudum relinquent, aut ſaltem id ſimiliter atque cutem lineis duabus ſecabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus in conſpectum veniat. Succedit de vm- *Vmbilicus. Pag. 76.* bilico breuis quædam expoſitio, quæ dum fiet, miniſtrorum erit vmbilici vaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniam complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne fortè inteſtinorum conſectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent, in dextrum hypochondriũ, arteriæ verò & ductus qui ad fundum veſicæ ſpectant, in pectinem vel inguen reclinare. Aperto ventre infimo, innatans omentum conſpicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus, du- *Omentum.* plex proponatur, eiuſque ad ventriculum & colum inteſtinum adhæſio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius vt neque venarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem aliò res procedat, decet hoc loco inteſtinorum viſcerumque omnium ſitum ſpeculari, vt his nondũ à naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atq; reſpondeant: quod quidem non leue momentũ ad medendi artem obtinet. Deinde verò ſuſcepta inteſtino- *Inteſtina. Pag. 32.* rũ narratione, conſectores id quod rectũ appellant, eo loco vbi ad coxam ſiniſtrã eminet, locis duobus obſtringent funiculis acu traiectis, medioq; inter hos ſpatio illud execabunt, mox inteſtina omnia à meſenterio ſenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quidem quàm maximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adhæſioneſque ſingulorum complurium que vaſorũ inſertiones: è quibus ne fortè præter modũ ſanguis effluat, tutũ erit venã quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propiùs accedatur, id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus item vinculis excipiendum erit, medioque ſpatio conſecandũ, vt ilicò omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportẽtur, in quibus demũ quiſquis volet poſſit exemptorũ ſubſtantiam, figuram, tunicas, villos, reliquaq; omnia nullo periculo nulloq; labore contueri. Nũc autẽ viſcera

omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quò ſe apertiùs ante oculos proponant, ſanguis qui in ventris capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriẽdus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus. *Meſenterium.* Explicandum deinde eſt meſenterium cum ſeptem venis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore à miniſtris pandetur atque extendetur, vt quæ dicũtur conſpicua fiant omnia. *Ventriculus.* Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculum ſede. A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nõnulli impleuerunt, vt ſuo ſe tumore manifeſtiùs promeret, naturalemque ſitum teneret. Quem vt omnes conſpexerint, pyloron ab eius ima parte deductum, hincque ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit. *Cyſtis fellis.* Hinc omnibus in ſuas ſedes quantum fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſermone vſurpare, mox eam ſublatis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiuni inteſtini ſubſtantiam infigit. *Multorũ obſeruatio.* Sub hæc verò venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum contendit, & eius in ſeptem ramos enarratam diſtributionem nunc lucidè contueri datur, ſed ramum eum maximè qui ex ingenti illo ſtipite in ventriculum & lienem concedit, ſua comitatum arteria, quæ ab aorta è diaphragmatis ſedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, ſingula quæ dixi primo ſtatim obtutu oculorum futura ſunt obuia: ſin obeſius, ex trunco in primis qui ad portas eſt, deinde ex ramis eius ſingulis, adeps ſummo digito leniter eximendus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ vt perſpecta ſatis fuerint, pancreas quidem intactũ relinquetur: at meſenterium extirpandum & radicitus tollendum eſt, ſecta quidem vena portæ ſub eo loco quem vinculum obſtrinxit, & adacta nouacula per meſenterii radicem, quæ arteriæ maiori in longũ adhæret. Hoc ipſo autem opere ſpeculari liceat arteriam & neruum, qui è lumbis in meſaræum diffunditur, ſimulque primas omenti radices. Obſeruandum hìc ſedulò ne quod ſubiectorum vaſorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. Sanguis denuò qui recens illapſus eſt, exhauriendus, corpuſque omnino ſiccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis ſigillatim dici ſolent, ſeorſum planiùs commonſtrare. Ne tamen ea labefactetur ſocietas qua hæc cum ſuperioribus coniunguntur, nondum diſcindi aut eximi commodè poſſunt, aut ſi fortè id vlla ratione efficere cogemur, priùs quæcunque circunſtant vaſa arctiùs vincienda ſunt, maximeque vena caua mox vt emerſit è iecore. *Renes & veſica.* Poſt hæc de renibus & vrinæ viis habendus eſt ſermo: ac tum temporis membranulas quæ illic cõplures extant quaſi exortus tum meſenterii, tum omenti, atq; ſuperiorem peritonæi membranam (id enim duplici conſtare proditum eſt) adiectumque renibus adipem, adhibitis vncis atque ſcalpellis conſectores circumcident & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora exiſtent arteria maior, eique aſſidens vena caua, nerui vtrinque per lumborum muſculos propagati, & quicunque demum proceſſus ab eorum ſingulis, tum in renes, tum in teſtes atque veſicam contendunt. Quoniã autem in hunc ordinem de renibus & viis vrinæ mentio debet incidere, emulgens tùm vena, tum arteria vincienda eſt, dextrà quàm ſiniſtra potius, quòd ab hac ſiniſter vrinæ canalis deriuetur. His tum inde diſſectis vaſis, ren dexter extirpabitur incideturq; parte tumentiore, vt qui intus latebat ſinus, iam in conſpectu ſit, vtq; ſtylo terere hinc in canalis inſertionem traiecto, omnis ratio exprimendæ tranſmittendæq; vrinæ cognita ſit. Cùm autem ad veſicam oratio transferetur, cutis ab imo ventre dextrorſum per penis radicem ad ſcroti extremum interſcindetur, detectum nudatumq; os pectinis diiungetur, obtuſiore nouacula in medium cartilaginoſæ commiſſuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipſiſq; coxis in poſteriora magna vi retortis. Diductis his ipſoq; pene in ſiniſtrum inguen reducto, tota veſica propalam eſt, & quæcunque ei aſtant particulæ. *Vaſa ſpermatica & teſtes.* Spermatica vaſa atque teſtes iam explicare decet, parteq; ſiniſtra quam integrã reſeruauimus, idipſum vas ab emulgente per medias peritonæi membranas perſequi adusque coxam ſiniſtram.

ſiniſtram. Inde teſtis ſiniſter abripietur à ſcroto, penituſque diducetur, quò manifeſtius pateſiant quæ in eo ſunt omnia. Quin & paraſtates indicandus eſt intrò ad veſicæ ceruicem recurrere, & in penis canalem confluere, omnia deniq; quæ pleniùs ſuis locis à nobis ſunt prodita. Hæc demũ vt eximantur, vinciẽdæ ſecandæq; ſunt emulgentes, tollendiq; renes, itẽ ductus vrinæ, vaſa ſpermatica, teſtes, genitale ac veſica, vena tamen caua & aorta quantũ maximè fieri poteſt illæſis. Si alicunde ſanguis largiter affluet, aut conſtringendus continuò locus erit, aut cõſuendus, quantumque ſanguinis circunfluet ſpongiis combibendus.

Vterus. Porrò autem ſi fortè mulier conſecatur, quæcunq; de vtero dici debuerunt, modicè ſublata duntaxat veſica, hic apertè commonſtrabuntur, ſitus, cornua, teſtes, canaliũ inſertio, ceruix, oſtium geminum, omnium deniq; venarum quæ ad hunc vtrinq; feruntur infixio. Vterum autem vt vnà cum cæteris miniſtri abſtulerint, ſolùm reſtabit inteſtinum rectum, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum ſenſuſq; intendere conueniet. Hoc tandem eiecto nihil in ventre inferiore præter venas & arterias reliquum erit.

Partes thoracis. Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes tranſiri: in quas dum incumbent conſectores, eorũ adminiſtri cutem interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarum, arteriarum, neruorumq; propagines ac muſculi, ſuo quæq; loco & ordine clariùs in conſpectu & oculis ſint omnium, in quibus adminiſtrãdis non alium curſum teneri velim, quàm qui de illis ſuprà eſt à nobis conſcriptus. In thorace igitur primùm cutis detrahenda, ſub qua muſculi, mammarum glandulæ, ſubditæque coſtæ enarrari commonſtrarique debent.

Mammæ. *Thoracis apertio.* Hinc capacitas interior adeunda, ducto ſcalpello ex punico malo per os medium pectoris in ſummum iugulum, vt coſtis deinde in contraria verſis ac retortis, diſſepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in ſuum quæq; latus diſtrahi poſſit. Id autem ſi factu operoſum nimis & fallax lubricumque videatur, altera diſſecandi conſuetudo inueterauit, quæ diſciſſis vtrinque extremitatibus coſtarum cartilaginoſis, os vniuerſum pectoris tollit: quod tamen dũ fit, cautio adiungẽda eſt, ne vena caua quæ ad iugulum eſt vulneretur: ſimul verò nerui proponentur, qui firma adhæſione oſſis interiora peruadunt.

Partitionis ſeptum naturalis obſeruatio. Hinc diſſepientem membranam ſtylus alter in longum, alter in tranſuerſum actus, alioqui lapſuram excipiet atq; continebit. Quibus ita rectè conſtitutis, omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenſeri apertèque depromi poterunt. Primùm quidem diaphragma è coſtarum extremis natum, iiſq; ſuprà ſubterque annexum: deinde verò membranarum tum coſtas ſuccingentium, tum interſepientium adhæſio mutuaque ſocietas.

Pulmones. Quibus apertis pulmones deſcribere contemplarique expedit, vt ii cor amplexentur, omnemq; capacitatem impleant: quos tamen qui volet ori folle addito, aëre ſpirituque diſtendere, is præter ſitum eos quoque motus ſtudioſè comprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur.

Cor. Ab his pericardium ſuprà aperietur, obſeruato humore quem concipit. Mox ſuſcepta cordis tractatione, ſitus eius omniumque canalium qui tum in id inferuntur, tum ex eo ſpectant in pulmones, obſeruandi. Quanquam autem qui operi explanando præficitur, hic quãdã orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, horumque ſubſtantiã atq; magnitudinẽ fortè expediuit; nondum tamen cor incidi debet, neq; cæterorũ quicquã quæ tum illic, tum ſub diaphragmate poſita ſunt diuellendũ, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturaliſq; conſtitutio vnà pereat. Quocirca iſtorũ vt aliorum complurium plenior commõſtratio in poſterum differetur.

Vena caua. Nunc verò vtilis ſe offert venæ cauæ ſpeculatio, quã miniſter dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma ſurſum commeare, hacque parte dextra ad iugulum feſtinare, proceſſuque propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete ſuo ſiniſtro illius dextrum ventriculum ſubire atque circumplecti: pauloq; ſuprà, venam coniugii expertem in quintam dorſi vertebram deiicere, quæ mox deorſum excurrens multis riuulis octo vtrinque coſtas inferiores alit.

Nerui. Omnibus hanc ipſam conſtitutionem ſeruantibus, commo-

dum eſt de neruis è ſexta cerebri coniugatione huc miſſis verba facere: de hiſque rurſum qui è dorſi medulla in ſingula coſtarum interualla vtrinq; portigun- tur. Hi enim nunc conſpicuò diſcerni poterunt, vt & ii ſanè qui per coſtarũ radi- ces vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per diſſepientem membranam in medium diaphragma ſe inferunt, & qui per ſterni concaua in diaphragmatis *Arteriæ.* ſumma apud malum punicum figebantur. Qui autem vnà cum œſophago ven- triculum ſubeunt, poſthac apertiùs eminebunt. Iam pars aduerſa adeunda eſt, ſi- niſterque pulmo ſimiliter erigendus, vt ſimulatque arteriarum è corde diſtribu- tio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in ſpinam, eiuſque in duos inſignes ramos ſurſum deorſumque latos diremptus ſpectetur. Quæ omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum atq; venarum productiones memo *Iugulum & ceruix.* rabuntur, iugulum atque guttur detegendum aduſque oris interiora, findendaque eſt maxilla inferior, adacto cultro in eam menti commiſſuram multò arctiſ- ſimam atque contumaciſſimam, quæ primores inter dentes conſedit. Quod ſi non facilè præſtari poteſt, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut ſerta deſe- cari. Cùm autem ſic nuda & in medio poſita erunt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipſam denique ceruicem fit, clariùs elucebit. Quòd ſi illarũ productiones in extremum animo eſt promouere, decet adminiſtros per otiũ eas in brachiis conſequutione qua- dam retegete: at priùs tamen cautione quadam vinculis excipiendi ſunt rami *Nerui recurrentes.* omnes, ſtatim vt è ſtipitibus ſuis emerſerunt. Nerui recurrentes hunc iam ordi- nem tenent, vtrinque ab arteriarum ramis quos circumplicant, ad laryngẽ ſur- ſum perſpicuè reducti. Poſt hos ſunt guttur, larynx, epiglottis, tonſillæ, lingua. & *Partes oris.* quicunque huc nerui pertinent atque venæ: deinde columella, palatum & den- tes, quorum non minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atque breuis ex- plicatio. His ita permixtè vniuerſeque citra vllam diſruptionem aut ademptio- nem commonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimulque illa denuò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in *Exemptio partium internarum.* clariſſima luce expoſita. In primis itaque & vena caua & aorta ſub ganglio exe- cabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximẽ verò iis qui in ceruicem & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinã, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Sum- ma lingua, aſperaq; arteria tum demum ab œſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem, tota dirimetur aduſque diaphra- gmatis concurſum, deinde verò arrepta ſublataque lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itemq; diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quæ- cunque vaſa in id pertinere diximus: teſtabunt duntaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirparorũ debet accuratiùs ſub- ſtantia percipi: itemque figura, magnitudo, partiumque numerus, quammaxi- mè autem ventriculorum cordis, valuularum & vaſorum in pulmonibus conſti- tutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt pro- ximo ſpectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autẽ quæ reliqua ſunt viſcera eximantur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & re- nes medius interponitur diſcindenda: tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpel- lo vnà cum adhærentibus ei neruis, qui tum manifeſtiſſimè ſe promunt, ſecerne- tur, moxque nouacula per diaphragmatis radicem acta, id primùm, deinde ven- triculi, iocineris, atque lienis vincula circuncidet. Apprehenſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet ani- mum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ compluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exempta fuerint, licet ſubſtantiam, figurã, magnitudinem, partiumque numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſa- gaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt. Iam verò extis omnibus ſub-

Digitized by Google

Arteria & vena.

ſublatis, aorta ſpinę accumbere adusq; renes ſola conſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hic pulchrè offertur ad venarum arteriarumq; in omnes artus diſtributarum conſectionem, hanc tamen non alia via atq; ratione adminiſtrandã ſtatuo, quàm quæ ſuprà eſt à nobis expoſita.

De capite.

Quocirca de capite præcipiendum iã eſt. Poſt eius capillos atq; cutẽ, pleriq; ſolent caluæ oſſa omneſque ſuturas ediſſerere, quòd dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, moxque ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion emanant villi ſpectentur.

Meninges.

Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quò turgidiores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruentur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollenda palamque indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergantur, vtque cerebrum à cerebello copulatæ diſterminent.

Cerebrum & eius partes.

Ab his autem cùm cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur, dum detracta ſuperiora illa medullæ portione, priores intus ventriculi, quique in eis contextus eſt choroides, pateſiant: dumque ſenſim ablato eo quaſi fornice qui ventriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſſit oculiſque luſtrari cum glutiis vtrinque aſſidentibus.

Neruorum coniugationes.

Priuſquam hinc vltra pergatur, ſeptem neruorum coniugationes explicari commonſtrarique ſigillatim debent, cerebri quidem lateribus molliter alternè ſublatis: hæ ſiquidem diu incorruptæ manent.

Rete mirabile.

At contextus admirabilis vt & certè vermis atque glutia, tridui quatriduive cadaueribus præſertimque ſtrangulatis flacceſcunt atque contabeſcunt, vix vt ea clarè detur internoſcere. Recens autem extincto animante cõtextum illum choroidem è prioribus ventriculis perſequi conueniet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniusque cernetur.

Cerebellum.

Poſtremò autem cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiusque in ſpinæ medullam deriuatio: itemque venarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata.

Spina dorſi.

Quòd ſi prætereà ſpinam omnem in longum diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui volet cum muſculis conſequutione quadam ad extremum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum prorſus ordinem imitatus, quem ſuprà de neruis ac muſculis conſcripſi.

Senſus.

Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum compoſitio non minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti poteſt. Quocirca hîc iam rei finem pono, cùm ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ conſectionis ſatis ſuperque explicata videatur: nam ſingula quæ vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed (vt dicitur) ſuo marte minimaque meditatione ſuffecerit, hic fruſtrà viderer perſequutus.

PERORATIO.

Anatomes neceſsitas & præſtantia.

Firmiſſima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta humani corporis cõſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabitur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiumq; notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem facilis patebit. Si prætereà fructus commoditaſque ſpectabitur, conſectio eam ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit verſari examinarique debent. Vt enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas rectè poſſunt animo concipere, niſi priùs locos & regiones quibus obtigerunt vel ſenſibus luſtrarint, vel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profectò ſi quæcunque

ſolet ars medendi tractare percipienda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere, in quo omnia contemplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atq; illuc errans & vaga eſt omnis rerum cognitio, futilis parumque ſtabilis memoria, quæ in hoc tanquam ſolio non conſidit atque ſuſtinetur. Res quidem quàm verba multò ſunt conſtantiores, & quibuſcunque vel morbo, vel ætate ingraueſcente, vel diuturnitate temporis mentis ſenſa vaneſcunt, iis prius nominum quàm rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tanta in rebus & in locis vis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaq; vt ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.

Libri I. de part. corp. humani deſcriptione, finis.

DE ELEMENTIS,

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

Nihil firmum eſſe quod non ex cauſis per demonſtrationem cognitum ſit.

QVi parcè ac leuiter in philoſophia artium omnium procreatrice verſari, medendi artem diſcēdam tradendámve ſuſcipiunt, ſatis ſuperq; ſe facturos exiſtimāt, ſi humani corporis anatome decurſa, è veſtigio ad ſingulorum morborū cognitionē curationemq; feſtinent. Hoc dum illi compendio ſibi viam parant, moliunturq; breuem ac facilem artem, in perpetuæ obſcuritatis latebrā præcipites ſe deuoluunt, & quaſi luce menti erepta, denſam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Eſt enim ipſa ratio lux mentis, quam qui deſpuunt, neque rerum cauſas intueri, neque quid quaque in re verum ſit exquirere, neque falſa diiudicare poſſunt: ſed omni æuo ſingulari illo ſplendore deſtituti, cæco quodam & temerario nixu ſurſum deorſum [illegible]ahuntur: diſſolutam & ſine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantem futilemque rerum confuſionem animo conſequuti, cunctis in rebus quaſi modò naſcentes obhæſitant, nihil ratum, nihil comprehenſum, nihil fixum habentes, ſed ſemper in ancipiti & eo loco ſtantes, à quo leui momento poſſint dimoueri.

Inueſtigandi ratio ſeu ordo reſolutorius.

At verò qui admirabili quodam philoſophandi ſtudio concitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorum impreſſa ſunt veſtigia; ii rerum cognitione primum accepta quæ ſenſibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione, minimum tenebuntur, ſed vltrà progreſſi mentis agitatione eò ſe conferent, vnde tanquam prægreſſis ex cauſis illæ ſuam originem traxiſſe videantur. Hinc ſenſim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tanquam in extremo conſiſtat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes ſenſu conſpicuas diſſolutum iam ſit, ab his deinceps ad ea tranſeundum, quæ cogitatione ſola diſcuntur, & altiùs inueſtigandum ex quibus elementis pars vnaquæq; condita ſit, & quæ ſit elementorum permiſtio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant in illis, & quo ſpiritu quóve calore ſeruentur. Quum analyſi hæc inuenta perceptaque fuerint, compoſitionis dein ordine conſpicuū fiet, quæ ſint effectrices omnium cauſæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium ſingularum functiones ſint, & quæ naturalis omnium adminiſtratio. Sic vniuerſa contrahetur phyſiologia, quæ naturalem de homine contemplationem demonſtrationis vi conſtituit.

Humani

Humani corporis in partes tum compoſitas, tum ſimplices diſſolutio. CAP. I.

HVMANVM corpus vnum efficit tum continuatio serieſque partium, tum omnium conſentiens & in molitionem vnam conſpirans illa cognatio. Id autem ſimplex cùm minimè ſit, varium efficitur partium diuerſi generis ſtructura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis diſcluſæ iacent, ſed etiam aliæ ex aliis ſunt conditæ, aliisque aliæ figuris inſignes, prout ſua cuiuſque conditio & facultas poſcere videbatur. Itaque corpus vniuerſum, in caput, thoracē, ventrem & artus dirimi diſtrahive poteſt, ex quibus coagmentatum apparet, hæc ipſa rurſum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontem, naſum, auriculas, aliaque plura: thorax in pectus, latera & pulmones: venter in abdomen ſubditaque viſcera: artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus.

Totius humani corporis diſſolutio vſque ad ſimplicia.

Rurſum verò hæc ſingula minutiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & oſſa. ſimiliter cætera membra qui penitus introſpiciet, ſentiet vnumquodque in hæc omnia vel certè plurima diſſolui, vltra quæ iam nihil vel diligentiſſima ſenſuum obſeruatio poſſit cognoſcere. Sunt enim hæc vndique ſimilia ſunt, vnam pariliemque omnino ſubſtantiam adepta: vnde primùm Ariſtoteli ὁμοιομερῆ, id eſt eiuſdē naturæ partes nuncupantur, quæ ſimplices quoq; dici poſſunt, in quibus nimirum tanquam ſenſu minimis corporis diſſolutio conſiſtit.

Partes ſimilares & diſſimilares.

Simplices & compoſita.

Sic quidem vltimæ ſunt & extremæ, quæ tamen ſi compoſitio ſpectabitur, primæ fient omnium. Ex harum enim compactione aliæ partes conſtāt, quas ἀνομοιομερῆ, id eſt naturæ diſſimilis, appellant, vt plerique ſimplici nomine illas ſimilares, has verò diſſimilares. Illas præterea primas & ſimplices, has compoſitas, quòd illæ iſtarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in diſſimilarium compage & coagmentatione ſubſternuntur. In compoſitis modus ſtatuitur, vt hæ minus, hæ verò magis compoſitæ iudicentur.

Totius compoſitio ex ſimplicibus.

Eſt autem & cùm diſcernendo partium geſtiones & munera ſpectantur, atque tum quoniam officiorum actionumque gratia, corporis partes conditæ ſunt, omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere poſſumus, inſtrumentum licet appellare, & quaſi ſubſidium ad aliquid agendum.

Pars organica ſiue officialis.

Deinde ex actionum geſtionumque differentia & ordine, inſtrumentorum differentiæ ponuntur. Sic vniuerſum corpus animę inſtrumentū ſtatuimus, & viſionis oculum, concoctionis ventrem, comprehenſionis manum, progreſſus pedes. In his verò & digitus minus eſt inſtrumentum quàm manus, & hæc minus quàm brachium, hoc deniq; minus quàm corpus vniuerſum.

Inſtrumenti ratio.

Quoniā verò organum non ſui ipſius, ſed obeundi muneris gratia eſt conſtitutum, vt opus efficiat, debet apparationem quandam & inſtructionem in id obtinere, vnde & nomen inuenit. Eſt autē ea figuræ cōcinnitas, quæ ſua eſt cuiuſq; & qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignū eſt. ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus, id idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocirca ſi exquiſita petetur nominum ratio, inſtrumentariæ id eſt formatæ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἐσχηματισμένῳ, atq; hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa vero per figuram.

Parti ſimilari inſtrumētariam non oppoſ.

Prima ratio.

Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere, omniaque turbare, qui parti (vt ita dicam) ſimilari inſtrumentariam opponunt, perinde atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generum, ſi enuntiantur de eiſdem, palàm eſt contraria non eſſe. Atqui venas & arterias oſſaque plurima ſimili natura cùm ſint, inſtrumenta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem.

Secunda.

Ea nequaquam inſtrumenti ratio eſt, vt ex partium varietate concretum ſit, cùm ferream ſecurim opifices plerumque totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum.

Tertia.

Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmentum totius appellatione dici. Quo errore quidam adducti, venæ & arteriæ tenue fragmentum, cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſſimilium partiū eſſe cenſuerunt, ignorantes illa nō ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantiæ no-

mina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmẽta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non ilicò eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit, eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, vt particularum diſſimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, vt quæ pars inſtrumentaria ſit, eadem ſtatim ex varia natura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur. CAP. II.

PLVRIMA habet humanum corpus continetque ſimplicia, ſine quibus neque diu, neque conuenienter conſeruari poteſt: vt ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, vtiles humores, & quæ ab his defluunt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula, tendones, membranas, neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itemque adipem, medullam, pilos & vngues: hæc omnia quidem ſimplicia, ſed quibus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt.

Pars corporis quid. Definitionis explicatio.

Pars enim, eſt corpus toti cohærens communiq; vita coniunctum, & ad illius functionẽ vſumve comparatum. Itaq; ſanguinẽ in venis vel humores toto corpore fuſos partes nõ dicimus, vti neq; ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus. Illi quanquam ſunt corpora, vti & oculorum humores, nuſquã tamen hærent coniuncti, ſed fluxi deerrant quaſi vaſe concluſi. Siquis humor intus fortè concreuit, hæſitq; ventriculo aut lieni, quia tamẽ illi verè coniunctus non eſt, neq; communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neq; calli, neq; verrucæ, neq; tophi. Sed neq; ex carne tumorem vndelibet erumpentẽ, licet alatur & viuat, partem verè dixeris: quia præter naturam & prodigioſè cùm ſit, nullam functionem nullumque vſum toti, ſed potiùs incommodum affert. Sic neq; oculi dimidium pars eſt corporis ſimpliciter & abſolutè vocanda, quòd nullam functionem nullumque ſola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum eſt, quòd neque organon neque ὁμοιομερὴς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum eſt tenue oſſis aut nerui fragmentum.

Pilos corporis partes non eſſe vt neque vngues.

Iam verò omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis, ſcrutemur num pili & vngues corporis partes & eſſe & dici poſſint. Illi quidem è corporis materia conſiſtunt, hærentq; toti firmiſſimè, propria quadam circumſcriptione definiri neque profecto præter vſum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti ſunt, vt communi totius vita fruantur, in partibus corporis non habentur. Non enim illi oſſium aut ſtirpium more viuunt, nec alimento intrò adacto tractóve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in longum ſuſcipiunt, ſed materia quadam vice alimenti (propriè ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctaque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt viſceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palàm fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur à nobis.

Aduerſæ rationes.

Non pauca tamen his obiici poſſunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoq; in longum atque latum increſcunt, pariterq; in profundum, & ætate craſſiores dure̋ioreſq; euadunt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita craſſiores ſunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non creſcunt in immenſum, ſed definitam incrementi legem & metam habent, quemadmodum & ſtirpes, fidem facit eos vera nutritione increſcere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque ſubiecta adaugeſcũt, quoniam continenter ſuggeritur & accedit (hoc teſtimonio quòd deraſi vel præciſi ſemper ſubnaſcuntur) continua adiunctione deberent tandem in immenſum luxuriare atq; grandeſcere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis conſtitutos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt ſtirpibus videtur alimentũ omnem ſubſtantiã intrò ſubire, quod prima ętate alit & auget: & tandẽ ceſſante incremento tantùm alit.

Aduerſorum refutatio.

Hęc quidẽ non mediocriter vrgent, ſed illa magis, quòd pili vel vngues præciſi omni ætate vel decrepita & præcipitata recreſcunt: deinde quòd hecticis & tabidis, quibus reliquum corpus

non

non augetur modò, ſed etiam planè exhauritur & liqueſcit, ii ſoli diffundũtur & grandeſcunt: neq; his modò, ſed etiam vita deſtitutis corporibus. Quibus apertè conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, ſed excrementi redundantis vi & egreſſu ab radice duntaxat illos increſcere. Emergit autem id præparatum pulſumque vi caloris, indicio quòd defunctis non ſemper augeſcunt. Quòd pueris ætate procedente in latum ſparguntur, efficit partium à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excremento tãdem ſicciori aduſtioríque facto acceptum refertur. Quòd autem, cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltrà promitti trahíque poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi poteſt eam, quæ in ſpinæ fiſtula tenetur, non aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò, ſed proprio quoque perſungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recõdit alimentum.

Spinæ medullam corporis partem eſſe.

Cæterùm quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimentum, quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſímque mutatum in oſſis naturam tandem faceſſit.

Oſſium medullam partem non eſſe.

Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates, vt crurum, vt humerorum, quanquam firmior ſolidiorque ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquam commeatus aliquis congenitus datuſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptaque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles cõcoctum excrementũ (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in concordiam adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totam verò partim alimentum partim excrementum eſſe prodiderunt. Ea ne præproperè deſit, illapſi extrinſecus alimẽti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perfuſa erat & ſanguinéo, ætatis progreſſu alba fit, & vt reliquũ corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibíque iungit, quod vita nulla conſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor. Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quẽ palam eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti concoctioniſque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit à frigido.

Adipem corporis partem non eſſe.

Quod ſi illius efficiens eſt frigidum, quomodo corporis pars eſſe poſſit?

Prima ratio.

Quem confirmamus humorem in venis nondum partem eſſe, quî putemus extra venas frigoris vi concretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, videbitur ſimiliter gelati in ventriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modò illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quod hæc vt cæteræ partes omneis non ex concreſcente, ſed ex conuerſo mutatoque ſanguine gignatur.

Secunda.

Eſt & aliud quod adipem vt medullam à communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertiturque in vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alii fit nutrimentum.

Tertia.

Deinde omnes tum ſimplices tum compoſitæ, propria quadam circumſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilem ſeruant: niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed vicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos, non vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe.

Quarta.

Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: atque inter illas ſanguinem, adipem, medullam, genitale ſemen & lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos verò accuratiùs ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ verè exiſtimari debent

Decem par-

tes corporis ſimplices.

partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: vnde huc digreſſa eſt, eôdem redeat oratio.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. CAP. III.

Elementum quid.

CORPORIS vniuerſa moles tametſi varia compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahiturque partes, quæ ſimilares cùm ſint, iam non vltrà in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratioque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quidque primùm conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum offenditur, quodque diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole præditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione deſignamus, quæ omnium primæ fuerant, & ex quibus compoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudamque intelligimus: verùm quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus. Principia quidem ſunt, quæ ſingula ſeparatim minimè ſubſiſtunt, concurſione implexuque ſuo corpus efficiunt. Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principiis condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autem ſimpliciſſima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minimè ſubſiſtunt, implexuque mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis partes, ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elementa ſunt corporis, quæ prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, non quę componunt, ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elementa falsò quis affirmet, cùm id minimè conſtituant, nec in eo prætetea ſeruentur: eius verò cauſæ ſunt & principia. Ad hunc modũ ſtirpis principia æſtimanda ſunt, ſemen & ſuccus è terra libatus ac hauſtus: elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cùm duxerimus non eſſe ſenſuum ope, ſed mentis acie æſtimandum, non alienum ſit inquirere ordinem ſimilium partium: quæ cum ſint elementa ante oculos poſita, num alia quædam ſint illis priora, quæ ad ſenſus permanare non poſſint: an item illis inſerantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aër, & ignis.

Principia. Elementorum & principiorum diſcrimen.

Quibus rationibus terra, aqua, aër & ignis rerum omnium elementa dicantur. CAP. IIII.

Elementorum facultates eſſe contrarias.

SI quæ in natura ſunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiſcuè gignendis ſeſe accommodēt, illa ſanè & plura eſſe neceſſe eſt, & quodammodo contraria & affectioni ſubiecta. Nam quod vnicum & ſimplex eſt, non habet à quo afficiatur, cùm à ſe ipſo pati non poſſit. Neque plura vnius ſimiliſque rationis ſi fuerint, inuicem agent; ſed mutuò ſe fouebunt tanquam vnum ſint. Quinimò ſi fortè illis contrariæ qualitates deferantur, niſi his pariter ſubſtantiæ inſint mutationi affectionique ſubiectæ, ſuo illa congreſſu ne minimum quidem mutabuntur, ſed illæſis ſubſtantiis nihil diſſimile ſibi compoſitum reddent. His argumentis tanquam fuſtibus vis illa & turbulenta concurſio atomorum immutabilium, per inane volitantium, in exilium relegata, & de natura mundoque depulſa videri poſſit. Itaque vt ligna, lapides, & animantia mutationem patiuntur, ſic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia ſunt, neceſſe eſt omnino prædita eſſe qualitatibus valentiſſimis, quarum diſſidio & repugnantia non ipſæ modò qualitates

Elementorum ſubſtantias mutari.

litates ſeſe obtundant, ſed & adiectorum vicinorumq; corporum ſubſtantiæ totæ immutentur atque conuertantur. At quænam hæ ſunt validiſſimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas, in vnum aliquem quinque ſenſuum cadit: atq; vt ſuum quæque ſenſum mouet, ſic illi quadam proportione reſpondet. Vnde cùm ſit tactus ſenſuum primus, iſque plurimum corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omnium primæ ſunt & maximè corporis participes: quod certè efficit vt ab his ſummis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca nõ candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, nõ quæ cæteros ſenſus, ſed quæ ſolũ tactum concitant qualitates omnium ſunt potentiſſimæ. Ex harum autem genere aliæ ſunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calot, frigus, humor, ſiccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, craſſo, tenui, læui, aſpero ſunt corpore, quæ variæ dicuntur & quaſi multiformes. Harum quippe ortus principib. illis refertur acceptus, quę omnium & ptimæ ſunt & potentiſſimæ. Elementa igitur ex quorũ concurſione omnia gignuntur atq; concreſcunt, ſi conuerſionibus mutationibuſq; ſeſe plurimùm exagitant, debent his ipſis qualiratibus pollere, & quibuſcunque corporibus illæ naturaliter ſummæ inſunt, hæc ipſa in prima rerum omnium elemẽta aſſeruntur. Sunt autem ea, terra, aqua aër & ignis. Eſt quidem calor ſummus ignis, qui ceu feruor quidam eſt & exuperantia caloris. Aër calidus, vduſq; ceu halitus, cuius humor diſſipabilis, quædam eſt fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate ſubtili ambientem locum implens celerrimè. Humor aquæ pergelidus quidam liquor eſt: vt terræ ſiccitas firma quædam conſtantia & ſtabilis grauitas, quibus ſubſidit & ſuis clauditur limitibus, cùm cætera elementa nonniſi externo contineri poſſint. Quanquã igitur quæ aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre reſperſa ſunt, id tamen non ob pleniorem aquæ humorem accidere putandum, ſed quòd is in craſſiore fluxaque ſubſtantia politus, dum in vias receſſuſque corporum inſeritur, conſiſtit, retentuſque diutius illa afficit, madidiotaq; reddit, quod aër præ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor eſt is quem diſquirimus. Neque præterea ignis inde quòd maximè deſiccat, ſiccior quàm terra iudicandus. Id enim non per ſe, ſed caloris interiectu efficit, quatenus corporum humorem ſuo calore exhaurit ac diſſipat: at terra affuſum humorem combibens per ſe ſola ſiccat. Aër perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum vberiorem è corpore ſudorem exciunt euocantque. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis ſummæ obtigerunt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihilq; leuius, ſic terra nil ſiccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: aquam ſynceram nullius medicamenti vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ præterea ſic illis inſunt, vt ne minimum quidem poſſint augeſcere, remitti verò poſſint: quod argumento eſt eas qualitates licet ſummas, infinitas tamen non eſſe, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Eſt porrò ſua cuique elemento retuſior altera qualitas, ſimplex illa quidem, ſed quæ ſummum generis ſui gradum non impleat. Ea in igne ſicciras eſt caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra ſiccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum quibus inſunt corporum ratione diſtent, affines tamẽ ſunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo conſertæ ea ſunt rerum omnium primordia, quorum nobis propoſita fuerat diſquiſitio.

Tangendi qualitates omnium primas eſſe & valẽtiſſimas.

Primas qualitates elementis primũ inſidere.

Elementa quatuor.

Vt aër ſit humidior aqua.

Terram eſſe ſicciorem igne.

Summæ elementorum qualitates.

Remiſſæ elementorum qualitates.

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. CAP. V.

SI quatuor ea ſunt rerum primordia, ex quibus ſurſum deorſum vltrò citroq; commeantibus, mundi natura eſt continuata, neceſſe eſt eorum viciſſitudine, cùm reliquorum omnium, tum hominis corpus conflari, ex hiſq; ceu ex primis rerum initiis conſtare. Quod tametſi vel ſimplici argumentatione in mediũ

propoſita planum eſſe debet, inductione tamen res quaſi ob oculos poſita, veritatem pleniùs illuſtrabit. Vna manet omnium firma conſenſio, corporis vniuerſitatem ex partibus diuerſi generis primùm conſtitui, deinde diſſimiles has conſimilium ſtrue & compoſitione integrari. Iam verò docendum haſce conſimiles ex primorum quatuor elementorum concurſione naſci. Has quidem olim ex ſemine ortus ſui primordia duxiſſe, fiet poſthac promptum & obuium demonſtratione, ſimul eaſdem adoleuiſſe materni ſanguinis beneficio, qui alimenti vice ſuffectus eſt. Parentum ſemen ex parato ſanguine factum eſſe extra omnem controuerſiam eſt, adeò vt nemo qui rem perſpexit, ambigat omnem partium ſubſtantiam à ſanguine aut proximè aut tandem proceſſiſſe. Nomine ſanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc verò eſculenta poculentaque ingeſta nobis innouarunt. Hæc porrò ſiue animantium carnes erant, ſiue piſces, ſiue terræ fruges & ſtirpium fructus, à promiſcua elementorum concurſione aliquando ſunt procreata, eo ſanè ordine quem pulchrè nobis cecinit Lucretius:

Similares corporis partes ex elementis ortas eſſe.

Lib. 7.

Lib. 2.

Sic tempeſtiuis ex imbribus humida tellus
Vertit ſe primùm in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam, & noſtro de corpore ſæpè ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.

Simplici elemento nihil poſſe nutriri.

Nihil etiam ſimplici elemento nutriri, vt neque naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta neceſſitate excogitauit. Atqui ſi puram aquam terræ conſperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alendis ſtirpibus ineptum atque minus accommodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum, craſſioribus naturis duas reliquas contrarias inſeri & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aëris, & ignis ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum videmus, vt reliquorum vis & ſubſtantia in terram & aquam penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortus fieri conueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum ſeminibus deriuantur, alia quidem ſtatim & proximè, alia longa adeò rerum ſerie, vt cùm multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile videatur à ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiam eodem omnium ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò ſingula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cùm ſolutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris diſſipatur, id omne in vniuerſam ignis naturam reuolat: ſpiritus ſubſtantia partim in ignem, partim in aëris regionem offuſam nobis refunditur: profluens humor aqua rurſum fit aut halitus, qui tum aquæ, tum aëri confinis eſt: ſolidiores partes quibus craſſior ineſt firmitudo, vbi ſenſim fuerit aqueus humor exhauſtus, tandem diſſolutæ in cinerem & terram abeunt: neque admodum diſſimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Corpora noſtra interitu diſſolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes producunt, ætheraq́ æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omnium primus attigit, promulgãs nimirũ homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnumquodque conſiſteret. Nam paulò antè apertè confecerat hominem non poſſe ex vnica re conſtare, cùm dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. CAP. VI.

Aduerſariorum rationes.

VIDEMVS apud multos iuniores puerilem veteque inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ii vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorũ ſubſtantias, ſed qualitates duntaxat in nobis aſſeruari. Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina.

Prima.

Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes,

Secunda.

ſed neque eas quæ nos circunfundunt, ſi rei gignendæ adhibeantur, ſpecies ſuas

Tertia.

prætereà retinere, verùm protinus euaneſcere, quãdo noua compoſiti forma ex permiſtione ſuccedit. Quæ tanquam abſurda vt funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatimque excutere.

Prima confutatio.

Ergo calidi, frigidi, humidi, ſiccique appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora verò aut ſummis hiſce qualitatibus excellũt, aut depreſſis prædita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant vario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnem, & vinum, & piper, aliaque innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os, ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multa, ſed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Si quis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & confuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronuntiatis ea corpora ſolùm deſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, ſiccique temperatura omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cęcus in contemplandis rebus eſt, vt qualitates puras animo cõcipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret?

Secunda confutatio.

Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorũ naturas, ridiculũ ſanè eſt & dementiæ proximum. Nam quæ apud nos extant, impura tametſi fortè ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiam eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fontes à quibus iſta fluxerunt. Hæc enim norma, hæc regula, hæc præſcriptio naturæ, vt omnia ordine quàm optimo ducat: atqui optimum erat & ornatiſſimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibuſdam manare. Potuit autem natura omnia ſic efficere quàm optima, & mundi elementa ſeorſum pura (vti & cœlum) collocare.

Vbi pura ſint elementa.

Quid igitur illa eſſe prohibet, ſi eſſe poſſunt? Ad vniuerſi medium terra ſimplex eſt, grauiſſima, ſicciſſima, omnis expers humoris: ad cœli concaua interioremq; faciem ignis eſt leuiſſimus & ardentiſſimus, neque tamen pellucidus, neque perſpicuus & illuſtris, vt noſter, qui fumus quidam eſt accenſus. Etenim tenuiſſimus ille cùm ſit, nihil ſolidum admixtum habet: non igitur lucere poteſt: lux quippe non tenuiſſimo, ſed denſo flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quòd præterea effectio omnis ab efficiente quodam fit corporeo, à quibuſdã eum neq; vrere neque luculenter calefacere proditum eſt. Mediis autem ſpatiis intericcta quę ſunt, extremorum mutationes turbulentas ſuſtinent, quorum communione impuriora fiunt. Quòd ſi extremorum confuſione ſuam ſubſtantiam non exuerunt, pàlam eſt iiſdem exemptis puram ſimplicemque ſubſtantiam reſtitui. In ſumma verò etſi quæ apud nos extant, vera non ſunt elemẽta: quia tamen iis proximè accedunt à quibus olim manarũt, par vtrorumque ratio cenſetur.

Tertia confutatio.

Illud autem quod aiunt elementorum formas euaneſcere, cùm in compoſitionem ea cõcreuerint, quantũ obſcurat & inquinat omnem philoſophiæ ſplendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permiſtione, quod in ſimplici rerum trãſmutatione: vbi recens aliqua forma in ſubiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque decedit: cæterùm dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent.

Elementorum formas in miſtione ſeruari.

Adeo vt ſi illis congredientibus herba naſcatur, in ea ſeruentur illorum ſubſtantiæ: dumque rurſum herba concoctione in ſanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet herbæ forma intercidat noua naſcente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, ſed ſtabiles permanebunt quoad vlla compoſiti ratio conſtabit,

Lib. de natura hum.

quamuis non vna & perpetua permiſtionis proportione. Sic enim de his ſtatuerunt viri præclariſſimi, primus Hippocrates, qui ſingula quæ ad gignendum cõfluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem contulerunt: & omnia per interitum eò recedere vnde ſunt accepta: quod fieri neutiquam poſſet, niſi priſtinas illa naturas retinuiſſent. Huic accedit Ariſtoteles, qui locis compluribus

5. Metaph.

elementum definiens id maximè vbique ſolet inculcare, quod cuique compoſito primum ineſt, & in quod vltimum corpora diuiduntur: imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno aliiſque ſimilibus ignem atque terram facultate, &

3. de Cælo cap. 3.

(vt dicere ſolent) potentia ineſſe, hæcque ex illis manifeſtè ſegregari. Quòd ſi illorum ſubſtantiæ occidiſſent, qui fieri poſſet vt demum ſeiungeretur? Hæc ſanè portentoſa fuerat opinio, qua dum iuniores veterẽ philoſophorum diſciplinam permiſtioniſq; rationem aſſequi minimè valuerunt, ab illorum ſententiis temerè defecerunt. Ne quis igitur vnquam huiuſmodi captioſa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permiſtionis vis atque ratio.

De elementorum permiſtione diligentior inquiſitio. CAP. VII.

Quæ corpora permiſceri poſſunt.

PERMISTIONI aptiſſima ſunt ea corpora quæcunq; in exiguas tenueſque portiones facilè dirimuntur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minimè permiſtioni cedunt. Neque verò fieri poteſt vt illa verè miſceantur, niſi contrariis inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuerſioneſque ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur contraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi dirimi facilè ſecarique poſſunt, ea tum ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accommodata. Miſtionem efficient, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperataque coibunt.

Paria quodammodo eſſe debent.

Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, ſic illorum ſubſtantiæ totæ franguntur comminuunturque, ſic & qualitates omnino temperatione confuſæ ſe retundent, vt illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. Hæ quidem nequaquam diſſipatæ aut extinctæ oblitescunt, ſed repreſſa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemque referuntur. Hinc corpus vnum prodit conſimile, quod re ipſa ſimpliciter vnicum iam eſt: nam contraria quæ in permiſtionem venerant, non energia, id eſt efficacia vel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manent. Ad hunc igitur modum perfectè fit miſtio, quæ eſt diuerſorum in vnum atq; idem concretio. Aqua aquę,

Miſtio quid. Definitionis explicatio.

aut vinum vino ſimili infuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fiat in totum perfuſio, hæc tamen integra manent, nõ hebetata. quòd enim contraria non eſſent, nequaquam ſeipſa mutauerunt. Neque ſi mihi & ſinapis grana, aut etiam adamantem, ſapphirum, & margaritam planè leuia facta contritaque confuderis; aliam permiſtionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à ſenſu, quæ potiùs collocatio quædam eſt, & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoréve quopiam perfunditur, tametſi non ſenſu modò, ſed reapſe confuſa ſunt illa, nihilq; re vera ſit vel minimũ ſpongiæ quod humore conſperſum non madeat, quia tamen in vnum atq; idem illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas, naturali permiſtione vacant. Imò ſi quatuor elementorum ſubſtantiæ optimè confuſæ cohæreſcant, niſi pugnandi vi & poteſtate retundantur temperenturque, in vnum minimè coaleſcent. Quod cum Empedocles affirmaſſet elementa exiguarum partium appoſitu ſolo permiſceri, id iuſtè Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo iis legibus quas antè dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in vnum concretio, & præterea ſi viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio vtique non erit, ſed procreatio. Cum enim contrariorum vires præter modum impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potentiore victum perimitur, in illiuſque naturam faceſſit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignum igni, neque alimen-

Digitized by Google

alimentum corpori permisceri dicimus, ſed illa occumbere, noua autem oriri. Niſi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant, non erit vlla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere, aliud gignere, aliud permiſtionem, aliud ortum: & eam opinionem non poſſe defendi, quę elementorum ſubſtantias perire, ſolaſq; qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis tota perfundantur. CAP. VIII.

QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iam eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuaq; complexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cùm viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illam perfodi vel ſecari: rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſumque quoquouerſum ſubire, materiam materiæ inijci molemq; moli. Etenim aquę materiam in lana eſſe dixerunt, non quibuſdam modò inanibus ſpatiis concluſam, ſed per totam illius ſubſtantiam fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers eſt humoris. Ad hunc modum non ſolùm quatuor elementorum qualitates, ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partium ſimilarium prodiderunt. At verò iſta quî poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit, manifeſtum eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locũ ampliorem. Quod ſi eſt, neceſſariũ conſequitur, aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus, aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos vocant poros & anguſtas vias latere, in quibus aër, aut ſpiritus tenuior, aut aliqua materia cùm eſſet, exhalatur, cedenſq; liquori ingreſſum præbet. Si enim nullũ interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndique inacceſſum aliud corpus penetret, niſi conſectiones vtrinque fiant, quà demũ tranſitus fit? Atqui ſi hoc modo corporũ ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltem illorum adusq; minima diuiſio, ſic vt huius minimum corpuſculum, illius minimã particulam contingat: id certè indignũ philoſophia videri ſolet, credere aliquid eſſe in rerum natura minimum, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremũ & indiuiduum perduci poteſt diuidendo. Quinetiam ſi illuc veniri poteſt, continua fractione comminutioneque facta, corporum ſubſtantiæ in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ ſe mutuò deſtruent. Ad poſtremum verò quum exiguum quiddam permiſcetur maiori corpori, quomodo vſque adeo diſtendi aut ſecari poterit, vt per vniuerſum maius ſe diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſubſtantiæ mutuò ſe penetrent, & eodem prorſum ſitu conſtitutæ ſint & collocatæ: nec fieri poteſt vt in ampliorem molem diffuſæ per minimas ſectiones conſcitæ colligentur. Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoëm eò neceſſitatis adegerunt, vt non commentitium quiddam modò, ſed ſomnio quoque ſimillimum adferret: qui vt hanc ſubſtantiarum permiſtionem tueretur, elementorum formas à perfectarum ſubſtantiarum dignitate & vniuerſo genere detorſit, vt non in qualitates, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eandem materiam æquabiliter fuſas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fuſiorem hic diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricatum opinionum fluctibus atq; iactationibus, in tutum & tranquillum portũ nos recipiamus. Elementorũ ſubſtantias miſtio totis totas non inſerit, ſed qualitates duntaxat miſcet atq; confundit, vt per totius compoſiti molem æquabiliter ſint

Rationes eorum qui ſtatuunt corporum ſubſtantias totas totis permiſceri.

Confutatio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Auerr. [illegible]

Elementorum ſolas qualitates per totas miſceri.

Miſtionis ratio.

Digitized by Google

fuſæ. Primùm enim quatuor illæ mundi ſimplices naturę dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autem quamminimas portiones ſe diſtrahunt, eoque ſe ordine componunt, vt quæque tandem alterius diuerſique generis cuipiam cohæreſcat; nihilque ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguæ portiones, ſuam formam, qualẽ ante permiſtionem, integram quæque retinent: neque enim intenſionem neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At verò elementorum qualitates contrarię totis totæ ſe permiſcent, & mutua quadam repugnantia ſeſe viciſſim ad moderationem quandam redigunt, fitque illarum confuſione temperamenti quoddam ſimilare genus per vniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ' ὅλα tẽperari nequeunt, ſed duntaxat cõtinua appoſitione cõnecti: qualitatum tamen conſummata eſt permiſtio. Quumque hæc abſoluta fuerit, temperamentum accedit æquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuerſorum in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum ſubſiſtit, conſentaneum eſt id ipſum ab vnica & conſimili, vnum ſimplexque fieri. Quæ porrò in hoc genito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, vinctæ, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formæ præſentia. Vnde priſtinas ſibique inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendio refrigerare. Solùm igitur poteſtate inſunt: atque ſic vt cùm temperamento per obitum diſſoluto ad ſe redibunt, parteſque propriis elementis reddentur atque reſtituentur vniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem vindicentur reſumantque priſtinas vires. In hunc modum miſtæ temperatæque elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata. Hæc autem forma ſeu perfectio ſui vbique perſimilis eſt adeò, vt non modò particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum nõ aliis permiſta ſubſtantiis intelligimus, totius ſpeciem gerant. Miſtum enim iam eſt horum vnumquodque, totiuſque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neque verò flagitium eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præſentique imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aër, aqua & terra, nunc in ſimularis corporis compoſitionem dum confluunt, eandem ſimilitudinem ſpeciemque gerunt, omniumque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima diſputationis excurſio, quæ ſimplices rerum naturas perſequuta ſic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Quod miſtũ eſt, ſimplex id eſſe.

Elementorũ ſubſtantiæ quamuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

Totius ſpecies vnicuique vel minimæ particulæ cõmunis eſt.

Duæ formæ eidem inſunt parti, vna vt præparatio, altera vt perfectio.

Libri ſecundi de Elementis finis.

DE TEMPERAMENTIS LIBER TERTIVS.

Quid temperamentum, vtq́, id perperam definierit Auicennas. CAP. I.

ELEMENTORVM confinio proximè iuncta eſt atq; connexa temperamenti proprietas, quę quodammodo propago & ſoboles permiſtionis eſt. In hac cognoſcenda atque tractanda rerum continuata ſeries expoſtulat, vt ab elementorum vi & natura rursũ exordiamur, & ab ea maximè qua modò ac planè paulò antè deſtitimus. Simplices mundi naturæ quò in permiſtione integræ & incolumes ſeruarentur, & ne ſi pauca multis, aut parua magnis componerentur, debiliorum occaſu ea quibus multum eſſet roboris ac virtutis potiùs accreſcerent quàm perfunderentur, æquales quodammodo

Principum qualitatum in miſtione comparatio.

Digitized by Google

dammodo eſſe debuerunt. Hanc æquabilitatem nòn magnitudine molis, non pondere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vberior eſt in nobis copia: ſed poteſtatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non niſi efficientium & principum qualitatum, quæ in miſtis elementis ſunt, obſeruatione æſtimatur. Hæ perraro vſquequaque, ſæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ non vtique indiuidua, verùm latitudine definita limitibus coërcetur, in quorum ambitu miſtio contineatur: hos autem vltra citraque interitus eſt atq; diſſipatio Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatũ concurſio, vt miſtionem ſic & continuò temperamentum progignit. Eſt autem temperamentum, non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio. Poterit & id earum quæ in miſtis elementis ſunt principum qualitatũ harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti, aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti, concentum haudquaquam efficiunt, niſi primi cum vltimis temperati, & medij vtriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant: ita neq; diuulſorum elementorum qualitates, neq; coëuntes illæ quidem temperamentum efficient, niſi moderata & cõcordi quadam mediocritate ſeſe mutuò complectantur. Non igitur ipſa rerum primordia per ſe & abſolutè perpenſa temperamentum ſunt: neque illórum miſtio, ſed miſtorum comparatio.

Temperamentum quid.

Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimùm conſentiunt elementorum miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt. Non deſunt qui temperamentum à miſtione hoc diſcri[illegible] [illegible]nunt, quòd hæc maximè elementorum propria ſit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametſi quodam ordine ſe conſequi videmus, ſic tamen iuncta ſunt, vt neque miſtio citra efficientium qualitatum opem, neque ſine elementorum omnium ſubſtantia temperamentum induci poſſit. Non enim ſi quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire ſtatuat & coaleſcere, mutuaq; repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem ſubeat, vt neque ex duobus illis facta perfuſio, exacta miſtio cenſetur. Perfectum enim non eſt, ſed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triũmve duntaxat elementorum connexione fit: cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamẽtum concentus quidam eſt quatuor principum qualitatum, ex omnium elementorum permiſtione.

Quo diſtet temperamentum à miſtione.

Temperamentum non eſt ex ſolis qualitatibus.

Hanc temperamenti rationem cùm minimè perſpiceret, nec ſatis animo complecteretur Auicennas, ſubabſurdam commentus eſt definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eamque ſimplicem emergere confirmat, quæ vna ſuperſtes reliquis in congreſſu pereuntibus; omnium vires poteſtate complet, easq; quaſi ſuo ſinu complexuque recipit. Id autem quàm abſonum ſit quamque ſecum pugnet, hoc imprimis patefacit, quod fieri nequit vt omnes per actionem qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quæ validior cùm eſſet, conflictus principia dedit. Sed eſto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periiſſe: quænã tum reſtabit in genito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non inſident, atque ea contraria, quî fiet temperamenti per ſingulas ætates conuerſio? Quæ inſita erit illi cauſa morbi, ſenij, vel interitus? Adde quòd neque dum corpus diſſolutione occidet, poterunt ſimplices naturæ in vniuerſitatem recurrere ſuis inſtructæ qualitatibus. Illas enim vnde ſibi reſument, quæ iam diſſipatæ in compoſito non manent? Itaque nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, cùm vanitas quædam ſit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumq; vexauit, nos clariſſimorum philoſophorum imitatione, vt elementorum ſubſtantias, ſic omnino & qualitates in compoſito teneri fatemur, ex harumque perfuſione & concentu temperamentum conſiſtere.

Auicennam malè definiſſe temperamentum.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Contraria in idem confluere, & vnde ſingulorum vires æſtimentur. CAP. II.

QVAM illæ variè comparari ſoleant: æſtimari certò non antè poteſt, quàm ſi-
gillatim cuiuſq; vires quantæ ſint expenderimus. Auerrhois vt eſt in o-
Contra Auerrhoëm. mnes ferè cõtumelioſus, ſic & Galenum erroris falsò inſimulauit, quòd ſummas
Dialogorum elementorum qualitates in temperatione haberi cēſuerit. Hæc dum paucis im-
lib. 1. mutatis corrigere vult, omnia deprauaſſe videri poteſt, qui tum ſpecies, tũ quali-
tates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimique
putat. In illa formarum remiſſione quantum ſit lapſus, perpēſum à nobis alio lo-
Ratio prima. co eſt. Nunc verò ſi qualitates ſummas in confuſionem quandam adductas, ait
ſeſe mutuò poſſe ad mediocritatem deducere, cur non ſimiliter ſeſe prorſus in-
terimunt? Sunt ſanè media hæc vti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinatio-
nem quandam apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atque vrgent
ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſſis quidem gradibus conuenien-
ter congruenterque concurrere, ſummas verò haudquaquàm poſſe: neq; tamen
Secunda. vlla in id probabilitate ſe muniunt. Si enim repreſſæ qualitates peræquè inter ſe
pugnant ac ſummæ, neque modò extremis extrema, ſed & media mediis aduer-
Tertia. ſantur, cur eæ quàm ſummæ potiùs in idem coibunt? Quemadmodum calor nu-
meris quatuor definitus, & frigus pari receſſu conſtitutum, cùm miſcentur te-
porem ingenerant, ſic prorſus accidere compertum eſt, ſi extremis illa numeris
concurrant. Nam aqua quæ ex feruentiſſima & æquè gelida paribus portionibus
Quarta. permiſcetur, mox tepeſcit, ac ſi ex mediocribus temperaretur. Quis enim eo im-
pudentiæ veniat, vt in eo tepore extrema derepentè aboleri dicat? Nónne palàm
confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione congreſſuq; naſci, hoc-
que vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt, diſſidere? Nihil aliud teporem eſſe iu-
Elementa in miſtione ſummas qualitates retinent. dices, quàm calidi frigidique pari portione confuſionem. Ergo ſi ſummas ele-
mentorum qualitates in permiſtionem & temperamentum coire Galeni fert o-
pinio, non illa iacet ſuis patrociniis deſtituta: ſed præter commemoratas hac ſe
fulcit ſuſtinetque ratione, quòd æquales quodammodo eſſe cùm debeant, non
magnopere ſeſe valent commutare atque infringere: quocirca permanent qua-
les fermè puris ſimplicibusq; elementis inſidebãt, hoc tantùm diſcrimine, quòd
Ariſtotelis expoſitio. nunc per totas confuſæ eandem communemque materiam obſident. Quod ab
Ariſtotele ſcriptum videmus, ſummas in permiſtione qualitates ſummam vim
concurſu adimere, & aduſque moderationem quandam reprimere, de viribus
id omnino accipiendum nobis eſt. Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ
ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi vinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas
vires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiasq; retudiſſe perhibentur. Ita
Quomodo contraria eidem non inſunt. contraria eodem ſubiecto contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa vna
eademque ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſſit à con-
trariorum vtroque nomen obtinere, ſed ab eo duntaxat cuius vis præſtat atque
vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare nõ licet
Quæcunq; concurrunt in miſto qualitates ſeſe tandem atterunt. mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem
ſtatu. Quinetiam quæ in permiſtionem & temperamentum venerunt, quodam-
modo pares, etiam ſi per initia non luculenter ſe viciſſim demoliũtur, diuturni-
tate tamen & dierum numero, diſparili proportione euadunt. Sic per ætates
temperamentorum incidit conuerſio, ſic morborum, ſic ſenii & occaſus ingeni-
Senii & interitus cauſa. tam nobis cauſam circumferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in
hæc ſi non præter rem, longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quàm com-
Quinta ratio. mentitia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in
permiſtione qualitates, ſiue illarum dũtaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem
Temperamentum eſt ex virium comparatione. vtrobique proportio conſtabit, idemq; temperamentum: nam quacunque pro-
portione fuerint integra, eadem erunt & illorum (vt ita dicam) medietates. Sed
labor fortaſſe longiùs: eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto cor-
pore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine
ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione tempera-
Vires à duobus æſtimari. menti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiusque in ſubſtantia
molem, neutrũ verò ſeorſum conſequũtur, ſed ex vtriſq; ſpectantur & cõſiſtunt.

Qui

Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodẽ eſt ordine atque qui in ampliore conſiſtit: minus tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contrà autem ignitum candenſque ferrum tametſi depreſſiore quàm flamma eſt calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniam denſa multaque ſubſtantia præditum eſt. Neque igitur cui intenſus eſt calor, id ſtatim acriùs calefacit, quàm cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſius calefacit, quàm cui in anguſtum eſt coërcitus, ſed vtrinque virium vt dixi robur æſtimandum. Id autem cùm animo & cogitatione complecti difficile atque arduum videretur, medici iuxtà ac philoſophi ſenſibus tanquam incorruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt, omnium vires ex efficientia & operibus tactu conuenienter æſtimantes.

Vires effectu cognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualesq́; ſint. CAP. III.

HVNC in modum ſeparatim examinatæ vires, ſi deinde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendẽt. Quatuor naturarum cùm æquales vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccique pares ſint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iuſtumq́; temperamentum dixere, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatumque appelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo: tria nũquam poſſunt. Cùm igitur quatuor ſint ea, ex quibus temperamentum abſolutè conficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis æqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cuius humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potentior eſt, paribus iis quæ in altera oppoſitione ſunt contrariis. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ, quæ duorum ſimplicium exuperãtia proceſſerunt ſeque extulerunt. Nam duæ cùm ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neque vnius vtraque poſſit extremitas principatum obtinere, fit neceſſariò vt non plures duabus excellant. Eodem rationis momento fit, vt quamuis ſex numerando percenſeantur coniugationes, illarum tamen quatuor duntaxat poſſint natura conſiſtere. Hæ ſunt calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quas coniugatas quatuor temperaturas aut compoſitas appellant. Nouem igitur ſunt temperamentorum genera, quæ permiſtionis differentias & proprietates conſequuntur: vnum temperatiſſimum, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo: ſimplicia quatuor, totidem compoſita. Temperatiſſimum quod eſt, indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc receſſerunt, longè lateq́; fuſa ſunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo diſtant, neque aut frigida, aut humida, aut ſicca, vno eodemq́ue omnia ſunt ordine. In compoſitis porrò euincentium qualitatum aut par eſt receſſus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum ſiccumq́ue appellamus, ſiue illa pari ſunt ordine, ſiue calidum ſicco præſtat, ſiue contrà ſiccum calido. Vnde intelligitur octo cùm ſint imparia temperamenta, vniuſcuiuſque tamen ex maiore minoreque receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimilium partũ, tum infinitæ corporum naturæ & proprietates conſurgunt atque conſtant. Hoc præclarè Lucretius poëmate ceciniſſe viſus eſt:

Temperies.

Intemperies quid.

Simplicia quatuor temperamenta.

Coniugata temperamenta quatuor.

Innumeras eſſe particulares temperamentorum differentias.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filo. Et rurſum: *Lib. 2.*

Semina multimodis in rebus miſta tenentur, *Lib. 4.*
Conſtituunt eadem fruges, arbuſta, animantes,
Verùm aliis alioq́; modo commiſta. *Lib. 1.*

Si affines in permiſtione qualitates erunt, conſtans diuturnumq́ue temperamentum fiet: ſin diſcordes, inconſtans prorſuſque mutabile. Quod medio cre

definiuimus id (quia in ſumma rerum æqualitate, vix vlla poteſt aliã vincere atq; diſſipare) omnium diutiſſimè ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet, idq; tum à ſe, tum ab externis cauſis minus afficitur: deinde quæcunq; illi confinia & finitima ſunt: quæ autem ab illo abſceſſerunt & longiore interuallo diſiuncta ſunt, celerius intercidnnt atque diſſoluuntur. Calidum bumidumque omnium minimum ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe id vnũ præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeò vt ne conſtare quidem ipſum poſſe multi ſint opinati: cùm enim aſſiduè nulloq; puncto temporis intermiſſo humor vi caloris diſſipetur, pro calido humidoque temperamento, breui tempore calidum ſimpliciter irrepet: hoc deinde in calidũ ſiccumq; traducetur. Sub hæc verò dum abſumpto exhauſtoq; humore, calor alimento fomentoq; deſtitutus ſenſim langueſcet, ſiccum abſolutè ſuccedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm diſiectus atq; fuſus extabuerit, ſiccum & frigidum, quod omnium verè poſtremum ſtatuitur.

Quid iuſtitia, quid pondere temperatum, vtrumq; in rerum natura verè ſubſiſtere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quæ diximus quatuor rerum initia, omnium quas mũdus habet ſubſtantiarum extrema ſummè contraria tenent: horum in medio collocata ſunt reliqua eorum quæ gignnntur intereũtq; corpora, & animalium & ſtirpium & inanimorum omnium. Quodcunq; medium ad vnguem obtinebit, extremorum exacta æqualitate permiſtisque paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id eſt, temperatũ appelletur: quod ipſum & in vniuerſa ſubſtantia verè ac protſus pondereq; (vt dicere ſolent) medium habetur. At verò ſi in toto vel corporum, vel viuentium, vel animalium genere, vel in vniuſcuiuſq; animalis ſpecie extrema ſint conſtituta, extra quæ nihil poſſit illiuſmodi conſiſtete: totius comprehenſæ latitudinis medium quiddam mẽte complectemur, quod quia ab extremis illis pari abeſt interuallo, & εὔκρατον, id eſt temperatum, & σύμμετρον, id eſt conſentaneũ atq; moderatum dicetur: non quidẽ ſimpliciter, ſed in ſuo genere vel ſpecie. Id quaſi iuſtitiæ ritu temperatum omnino eſt, quod generis ſui decoram illam & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus abſolutum, ſalubriter, integrè & naturæ ſuæ congruenter ſe gerit, omnibusque muniis, ad quæ natura ſua ducitur, incorruptè fungitur. Alia autẽ inanimorum, alia ſtirpium mediocritas, alia animantium: & in animantibus, alia rurſum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem eſt temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia intemperatum id dicere mos eſt quod à mediocri medioque diſceſſit, fient ſanè huius vt & temperati complures differentiæ. Leonem verbi gratia deſignare licet in ſpecie ſua frigidum, qui tamen in animalium atqne in vniuerſæ ſubſtantiæ genere, imò fortaſſe & alteri ſe frigidiori collatus, calidus ſit. Hunc ſubſtantiam quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum eſſe quis rectè dixerit: aliàs ſimpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuerſæ ſubſtantiæ medio receſſit, id ſimpliciter intemperatũ eſt, parem non obtinens extremorum portionem. At comparatè vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, ſtirps frigidior eſt: vel ſpeciei ſpecies, ſicque leo calidus, homo autem frigidus eſt: vel ſingula ſingulis, quæ aut eodem ſunt genere, aut in diuerſis. Comparatè autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cùm ſit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vſurpare cõſueuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates nõ diſtinguẽt, eos neceſſe eſt in ſalebras incidere operoſiſq; nexibus implicari. Quod iuſtitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum eſt conſenſu, qui illud in omni tum genere, tum ſpecie inueniri non dubitant. At verò quod verè & quaſi pondere temperamentũ intelligitur, nec haberi, nec in rerũ naturæ ordinẽ (tanquã ſit repugnãtia) admitti poſſe, contentione decertãt Auicennas, Auerrhois, & quicũq; in Arabum familiam ſe tradiderunt. Fieri enim non poſſe exiſtimant, vt ex paribus contrariorum viribus miſtum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla admo-

Temperatum ad pondus quid.

Temperatum ad iuſtitiam.

Intemperatum multiplex.

Intemperatũ dupliciter.

Contra eos qui negant temperatum ad pondus.

ad moderationem repreſſio illorum concurſu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confuſione recens nata) fieri nullum poteſt vſquequaque & ſine vlla exceptione medium, ſed id neceſſe eſt in extremorum aliquod eſſe propenſius. Cæterùm multò aliter res habet. Nam ſi elementorum ſummæ qualitates vt & ſubſtantiæ in permiſtione non pereunt, ſed aſſeruatæ temperamentum conſtituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus miſtas, exquiſitè temperatum proferre, quod in proportionis ſitum eſt æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta ſit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionem vel repreſſionem cõtrariorum moliatur: tanta tamen eſt vt paria contraria poſſit confundere ac verè permiſcere in vnũ temperamentum: minus enim virium & inæqualitatis contrariorũ temperatio deſiderat, quàm illorum diſſolutio atque occaſus. Ergo perfectè & æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per hæc palàm fit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidoque temperamento in calidum ſiccumque quiddam abit, neceſſe eſt per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo ſubſiſtat, in conſpectu atque oculis omnium mox erit, vt internoſcendi temperamenti ſummam rationem attigero.

Prima ratio.

Altera ratio.

Hominis tactum, diſcernendi temperamenti legem eſſe & iudicem. CAP. V.

QVISQVIS compoſiti corporis temperamentum ex inſertis elementorum portionibus æſtimare volet, cognitionem multis obſtructam difficultatibus & à rebus obſcuris petitam ſuſcipiet: occultæ enim ſunt & penitus abdita ſimplicium vires, adeò vt iudicii noſtri infirmitas, quanta ſit cuiuſque in concretis portio, inuenire ſe poſſe diffidat. Horum igitur ſiquid certum reddi poteſt, id non niſi ſenſuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originem traxit à ſenſibus. Quemadmodum colores internoſcimus conſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus: ſic opinor & de principibus qualitatibus quæ ſub tactum recidunt, non eſt tactui fides abroganda, ſed cuique ſenſui de iis quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & vero nuncio credendum. Si quis fortè ſpreta fideli ſenſuum conſtantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonſtrationes requirit, quibus olorem album eſſe, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat; is profectò deſperata cognitione certi, omnia in ſuſpicionẽ & ignorantiã trahet.

Elementorum in mistis portiones ratione cognoſci nequeunt.

Senſu quodammodo noſcuntur.

Senſuum præſtantia.

Quid referemus enim quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quò vera ac falſa notemus?

Lucret. lib. 1.

Sublatis ſenſibus, qui quaſi fundamenta quædam ſunt ſcientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde ſumi poſſit demonſtrationis exordium:

Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.

Idem eodem libro.

Idem lib. 4.

Cùm igitur ſint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ; ſi quid illis ad demonſtrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confuſam perturbationem acta concidet, atque ex poſterioribus ſuperiora neceſſariò connectentur. Ergo quod ἐνεργείᾳ ineſt reipſa, aut (quod dicere ſolent) actu, calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve eſt, id tactu liceat internoſcere, non leonis quidem aut equi, aut canis, ſed ſolius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut aſino potius quàm homini animantium prudentiſſimo ac ſapientiſſimo, diſcernendi ſcientiam defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, aſinis verò largitur, à quibus nũquam poſſumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum beſtiæ loquantur expectamus, hominum conſentiente authoritate contenti non ſumus? Ne quis igitur anguſtos ſenſus noſtros reddat, aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præ-

Hominis tactum iudicem eſſe temperamentorum.

Hominem temperatum eſſe medium in vniuerſa ſubſtantia.

ſtantiquè naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex ſit & regula. Atque eius potiſſimnm hominis qui optimi ſit habitus, quique omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, at certè quaſi luſtitia quadam cenſeatur. Is itaque quod omnium quæ ſub ſenſum veniunt calidiſſimum eſt, velut ignem aut aquam quæ ad ſummum ferueat, calidiſſimum quoque decernet: niuem aut glaciem frigidiſſimam: & quod paribus illorum modis dimenſionibuſque perfuſum componetur, id vt in medio extremorum ſitum, ſic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque ſi manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut ſentiet. Rurſum terram vel cinerem, vel tale quippiam quod planè ſit aridum, ſi pari aquæ modo conſpergatur, vt humidi ſiccique verè medium obtineat, id demum tangens atque tractans neque durum neque molle ſenſu percipiet.

Hominis tactum & cutẽ medium tenere vniuerſa ſubſtantia.

Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis eſſe perſimilem, eſſeque hunc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi & ſicci. Is autem cùm per totam cutem æquabiliter fuſus ſit, quæ rerum externarum appulſus ſentiat, palam fit hanc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis ſuperlationis expertem, eam præſertim quæ manum integit, maximeque ſummos digitos.

Cutis lex & regula temperamentorum.

Quocirca huic rectè internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio regulaque cognitionis & iudicii defertur, ſi modò ab his quæ extrinſecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo ſit conuerſa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti foſſoribus callo ſit obducta. Quæ enim ſic affecta erit, improba & iniqua æſtimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio,

Lib. 4.

Denique vt in fabrica ſi praua eſt regula prima,
Normaq́; ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendosè fieri atq; obſtipa neceſſum eſt:
Praua, cubantia, prona, ſupina, atq; abſona recta,
Prodita iudicus fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibenda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualem natura eam conformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illam compoſitione temperiem accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura.

Cap. VI.

Compoſitione & ortu calidæ partes. Frigidæ.

VT primùm tactus æſtimatione, ſic rurſum ſubſtantia & compoſitione partiũ corporis humani temperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt, ex hoc caro tota fermè condita eſt, quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt. Cernuntur & in nobis quædam vſq; eò frigida, vt nemo ea poſſit in dubium & controuerſiam adducere: quod genus ſunt oſſa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto ſunt frigidiora quãto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt.

Cutis temperata eſt.

Inter vtraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æquè permiſtis conſtituta, tanquã ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri molliſque, & humidi ſicciq; medium occupauit. Quò fit vt ab vtriuſque oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neq; iis quidem compoſitis modò, verumetiam per totas commiſtis. Quocirca vt ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactioneque, cutis videtur media temperie contineri. Reliquarum autem ſimilium temperamenta ſic illius comparatione dimetimur.

Partium calidarum ordo.

Frigidarum ordo.

Spiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidũ, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur; hoc lien, lienem tenes, cutis his ſuccedit temperata. Ab hac in frigidum propenſus eſt adeps, deinde cerebrũ: hoc frigidior ſpinæ medulla, hac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequuntur duriores motibus accommodati, ab his eſt vena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, his omnibus frigidior eſt tendo, hoc rurſum frigidius vinculũ, chondroſyndeſmos proximus eſt: deinde cartilago, os ei finitimũ, ab hoc pilus eſt, vltimo loco pituita omniũ quæ in corpore ſunt frigidiſſima. Quæ alterius oppoſitionis ſunt

Google

nis ſunt qualitates, illis à natura hoc modo ſunt inditæ. Pilus omnium eſt ſicciſſimus: hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondroſyndeſmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui deſtinatus. Ab his cutis ſuccedit temperata. Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus: cor hoc ipſo iam eſt humidius: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum, mox oſſium medulla, adeps proximè illi eſt, ſubſequitur ſanguis, poſtremò piruita omnium quæ in nobis ſunt, vt frigidiſſima ita humidiſſima. Hæc poſterior humidorum ſiccorumque ſeries tactus iudicio confirmata eſt, cui & ſubſtantiæ compoſitio prorſus conſentit. Cùm enim in nobis dum viuimus non ſumma ſit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concreſcere, neque extremus is calor inſit, qui concreta liquare poſſit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id ſtatim ſiccum cenſeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi ſiccique tactus erit æquus æſtimator & arbiter. Cæterùm altera oppoſitione qua ad veterum imitationem partium temperamenta digeſſimus, neque tactu omnia, neque ſubſtantiæ compoſitione, ſed nunc hoc nunc illo, aliàs vtroque modo ſingula dimetimur. Cor ſolo tactu definitum eſt calidiſſimum, quòd diſſecto animantis pectore, digitiſque in ſiniſtrum cordis ſinum immiſſis, ſentiatur hic locus omnium qui in animali ſunt calidiſſimus. At ſi ſubſtantia ſpectetur, cor ſimplici carne frigidius exiſtet. Venæ & arteriæ quia ſpiritus & ſanguinis contagione incaleſcunt, poſſent perinde atque cor calidæ cenſeri: cæterùm ex compoſitione quia exangues ſunt, inter frigidas habentur. Porrò autem pulmonis ſiue compoſitionem, ſiue calidum bilioſumque nutrimentum, ſiue cordis vicinitatem & adhæſionem reſpicies, illum ſanè iecore tum calidiorem tum multò ſicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc ſtatuat, niſi fortaſſe ab inducto aëre frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit? Adeps concretione frigidus cenſetur, cuius tamen ſubſtantia ad inflammationem apta & habilis calorem ſignificat. Cerebrum ſubſtantiæ compoſitione Ariſtoteles frigidiſſimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cùm adhibuerit, cumque à circumfuſo quouis aëre refrigeratum lædi cognouerit, calidum eſſe contendit. Itaque de partium temperaturis nonniſi diſtinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

Siccarum ordo.

Humidarũ ordo.

Humidum ſiccumq́; tēperamentum tactu cognoſci.

Calidum aut frigidũ non vno ſemper modo cognoſci.

Cor, quo temperamento.

Venæ & arteriæ.

Pulmo.

Adeps.

Cerebrum.

De vniuerſi hominis temperamento, neque viuens omne calidum eſſe. CAP. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex ſimilium compoſitione, imitatione quadam exprimimus. Nam os, neruus, aliaque ſimilia ſuis ſubſtantiis integra manent in nobis, neque ſimiliter atque elementa in confuſionem adiguntur, qua ſeſe viciſſim conuertant. Ab his tamen ſingulis calidis, frigidiſque, par eſt tum humores quoſdam atque vapores, tum verò & ſpiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variiſq; temperamentis, in vnum commeantes atque confuſi, ſeſe demũ temperent, fiatq; ceu vnum totius temperamentũ, non illud quidem ſimplex, ſed ex multorũ concurſione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui ſimplicem qualitatem id eſſe proponunt, cùm apertum & perſpicuũ ſit, ſimilem quamq; partem propriũ & ingenitum retinere temperamentum, neque ex mutatis illis ſimplex vnũ totius effici. Ea communione euecti tum vapores tum ſpiritus, in corporis extima in ipſamque cutem confluunt, eamque ſic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorſus ſit temperamento quo & vniuerſum corpus: ſi quidem ab his quæ extrinſecus imminent cauſis, aduentitiam illa conſtitutionem nullam acceperit. Quo fit vt ſolius cutis contactu liceat de vniuerſi corporis temperamento pronuntiare. Quemadmodum igitur antè demonſtratum eſt cutem vniuerſæ ſubſtantiæ medium obtinere, ſic fiet puto ex his manifeſtũ atq; promptum, hominem qui iuſtitia ſit temperatus (quales plerique

Totius corporis temperamentum vnde ſit.

Non poſſe id ſimplicem eſſe qualitatē.

Cutis eodem eſt temperamento atque totũ corpus.

Hominē eſſe temperatum ad pondus.

paſſim viſuntur) eundem quaſi pondere & in vniuerſa ſubſtantia temperatum inueniri. Huc accedit, quòd ſingulæ partium temperaturæ ſeorſum æſtimatæ, in commune relatæ ſi comparentur, calidæ frigidis, & humidæ ſiccis, omnium quædam æquabilitas accerſetur, & cognoſcetur homo partium ſuarum compenſatione temperatus. Tales plerunque ſenſus comprehendit exili quadam latitudine à medio diſiectos: nam exquiſitè & ad vnguem temperatus, vt indiuiduo quodam ceu puncto diutius conſiſtere non poteſt, ſic quaſi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs complectimur atque informamus. Palàm eſt autem alios quoſdam ab hoc deficere, alios ſuperiores eſſe, & hi verbi gratia calidi ſint, illi frigidi: idcirco neque viuens omne dominatu calidum haberi. Cæterùm quò hæc illuſtriora clarioraq; euadant, incudi illa reddere & iterum tundere conſilium eſt. Quod enim explicatum à nobis eſt hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex ſpiritus tum vagi tum fixi affuſione, id componi teneriq; ſentiendum. Quandoquidem propria cuiuſque partis temperatura quam quatuor elementorum permiſtio tulit, non alia ineſt viuenti atq; animali iam primùm extincto. Si enim derepentè id ſuffocatum de vita deceſſit, corporis partibus quæ ſuperant nõ ſic puncto temporis ſua potuerunt temperamenta perire, neq; fieri potuit vt quædam elementa tam ſubitò euaneſcerent aliis recens genitis, nouaq; proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agentis vnaquæque particula frigida videtur, atque ſi ea quæ ex primorum elementorum comparatione eſt temperatura ſpectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur, viuentis eum calorem qui per corpus diffuſus omnia regit ac moderatur, & cuius appulſu vita ineſt, cuius exceſſu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficiſci. Sic propemodum & ſtirpibus ſuum quendam ineſſe calorem, cuius ope alantur, increſcant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum ſuperſunt, folium, lignum, cortex, vt vetus nomen ſic ſuum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tum animantibus, tum ſtirpibus non ſolùm ineſſe, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quique philoſophi prodiderunt. Cùm enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidum vincere, & in actionibus ſuperare pronuntiant: neque modò formicam aut ſalamandram, ſed & papauer quoque & mandragoram, quòd non niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidumq; eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuum verò, frigidum ſiccumq;: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iam verò quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentum, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim ſolum vitæ calorem qui functionum opifex eſt ſpectamus, vt ab hoc viuens omne, calidum iudicetur: neque ſolùm primam illam & verè materiatam ex elementis concretionem, qua vnumquodque frigidum eſt: ſed id proprium perfectumque temperamentum eſt, quod ex prima elementorum confuſione & ex feruido calentiq; ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, vno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cenſebimus, animantes verò alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanam ſpeciem omnium mediam; in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquæ, aeris & ignis: ſi modò aeris igniſque appellatione non ſolùm ea quæ verè ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à præclaris tum philoſophis tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Non in omni viuente calorē excellere.

Temperamentum totius ex multis conſtare.

Partē vnamquamque ex quatuor elementorum miſtione frigidam & ſiccam eſſe.

Viuentium calorem non ab elementorum miſtione naſci.

Lib. de longitud. vitæ.

Quomodo æſtimandum totius temperamentum.

Quænam in viuentium genere calida ſint, quæ frigida.

nt

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. CAP. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulò altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui vitæ comes eſt, calidæ: amborum comparatione, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, quædam vt cutis temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrum, ſeu os pituitáve ſit, eam ſine controuerſia tactus calidam cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus, omnes promiſcuè calidas cenſuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur, quod tangente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis peruestiganda. Omnes quidem intus partes tangenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidam adeptæ ſunt, quòd is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, à quibus integrum fieri diximus viuentis particulæ temperamentum, alius quoque calor ex cordis vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadam ſimilitudine reſpondens, qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione arceſſitur. Quoniam verò hic partium ſubſtantiam non complet, in temperamenti notione nequaquam comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capſula, quæ tota eſt membranoſa, calidiori ſit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri poſſe ſtatuo, vt de proprio interiorum partium temperamento ſolus tactus decernat, quippe cui ſyncerum illud & purum non occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Iudex tamen bonus is eſſe poſſit vnà cum ratione, quæ ſubſtantiam atque ſtructuram explorabit. Solus verò ſatis eſt de totius integriq; corporis, cùm reliquorum animantium tum hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atq; his potiſſimùm videtur accommodatus.

Plurimas interiorum partes calore aduentitio incaleſcere.

Solus tactus nequit interiorum partium temperamenta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quaq; id ratione accidat. CAP. IX.

HVMANVM corpus patibile cùm ſit & affectioni ſubditũ, ab aduerſis cauſis, ſiue prægreſſæ illæ ſint ſiue antecedentes, ſiue proximæ & continentes, multa ſolet perpeti atque ſuſtinere. Sic enim plerunque à cibo pleniore, à vini potione, ab æſtu, à balneis, ab exercitatione incaleſcit vehementiùs, quemadmodum contrariis ex cauſis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio, per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconſtans, adeò vt ſi per ſe & ſolitariæ ſuæ naturæ id relinquatur, leuiſſimè transfuga à ſeipſa deſciſcat, & tota quammox tanquam adſcita & aduentitia exoleſcat. Itaq; quoniam hac euaneſcente corpus ad ſe priſtinamque conſtitutionem redit, temperamentum autem conſtans eſt & firma corporis habitudo, conſtat illam temperamenti ſpeciem minimè permutare. Cæterùm ſi fortè illarum efficientiũ cauſarũ aſſiduus ſit appulſus, nulloq; puncto temporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit vt tum demum temperamentum, ipſaq; elementorum proportio cõmutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primùm vi cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aër diffuſus in cæcos & abditos receſſus, incaleſcit, ſi quidem cauſæ erant caloris effectrices: hinc in humores & teneră corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demũ ſolidiorẽ molem occupat. Pergente autem cauſarum impetu, neceſſe eſt ſingulas ordine ſuo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à priſtina conſtitutione in contrariam calidioremq; faceſſere. Hæ quandiu ſic mutatæ ſuam adhuc ſpeciem retinent, temperamentum etiamnum manet nihil mutatum: adſcitus enim duntaxat & arreptitius is calor eſt. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorum partium (non enim omnes aduerſis æquè obſiſtunt) tanta deceſſio, vt frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primùm toti irimigrat temperamenti mutatio. Summotis verò

Aduentitiæ corporis qualitates in temperamẽti ratione non cõtinentur.

Vt innatum temperamẽtum ab externis cauſis permutetur.

tum cauſis, cùm corpus non vltrà illarum vi pulſabitur, quæcunque partes ſupra modum incaluerant nondum tamen formis ſuis ſpoliatæ, ad ſuperiorem temperamenti modum ſponte ſua recurrent: calidæ verò hæ quidem permanebunt quarum iam ſpecies exoleuit. Quoniam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudque inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multo promptiùs & procliuiùs ab eſculentorum potulentorumque longo vſu, ſi quidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentũ in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertiorque meditatio ſuccedit. Cùm enim corpus humanum ex variis ſit particulis conſtitutum, aliis quidem mollioribus, vt carne, vt neruo, aliis ſolidioribus vt membrana, cartilagine, oſſe: quæcunque harum magis patibiles ſunt, primæ à ſua commoderatione decedunt: ſolidæ verò non niſi longo tempore & ingenti cauſarum incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſunt. Quinimò cùm ſint illæ fibris quibuſdã firmiſſimis intextæ, quibus plurimum ineſt firmamenti & roboris, ſic illas duco aut nunquam vlla vi labefactari poſſe, aut tenuiter vſq; adeo & parcè, vix vt toto æuo inſigne quicquam perpeti poſſint. Itaque quorundam ego iudicium ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque temperamentum in illis conſtituo, cuius tanta vis eſt & ſoliditas, vt quocunque ſiue contrariorum longa conſuetudine, ſiue ætatum decurſu fiat mutatio, in id tamen ingenitum temperamentum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpuſque primam naturam ſemper redolens, expeditiùs eò ſe referat vnde deceſſit. Ex quo fit vt qui à prima origine ſit intemperatus, quamuis arte in mediocritatẽ vindicetur, verè tamen temperatus nunquam ſit, neque ei prorſum ſimilis, cui temperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quædam & adumbratio. Quinetiã duos ſi fingamus diuerſo natos temperamento, qui fortè quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe videantur, non tamẽ iiſdem prorſum gaudent & oblectantur. argumentum proculdubio diuerſa his ſupereſſe naturæ primordia, quorum non paruæ etiam nunc reſtant veſtigia. Quæ cùm Hippocrates intima ratione animoque luſtraret: vniuerſa vno complexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quibus non conuenit: eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & victus conſuetudine: quæ diuerſæ cùm ſint & plerunque pugnantes, in vno corpore conſiſtunt: ſed aliis quidem partibus, vt hæc carni atque mollioribus, illa fibris duntaxat penitus inſideat.

Primum & ingenitum temperamẽtum ſemper in nobis quodammodo ſeruari, neque prorſus mutari poſſe.

25. Lib. 2.

Vnius & eiuſdem multa eſſe temperamenta.

Quid ætas, quot ætatum differentiæ, vtque illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. CAP. X.

VT multa nos aſſiduè circumſtant incommoda, quorum vi huc illuc traducimur, ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate temperamenta decurſu vitæ commutemus. Hæc eſt illa mortis ac interitus pernicies, hæc inteſtina calamitas, quam nulla ars, nulla humana induſtria effugere, ſed ne reprimere quidem poſſit. Etenim ſi cui ab ortu temperato vel Æſculapius præſit, qui illum ab iis quæ foris ſunt, aut quæ intrò ſumũtur cauſis, ſaluum & incolumem ſic tueatur, vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamen à ſemetipſo ſuaque ſponte magis magiſque conficietur conſumeturque, donec extremum vitæ ſpiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim ſpatio mutationes neceſſariò ſuſtinet. Has qui annorũ ſpatiis & interuallis dimenſi primùm diſcreuerunt, ſimul ætates appellarunt. Vt ſit ætas id vitæ curriculum, quo luculenter corporis conſtitutio per ſe ſuoque nutu mutatur. Non quæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpentibus pilis, ſed quæ duntaxat temperamento & primæ conſtitutioni omnium functionum cauſæ incidit conuerſio, ea ætatum ſingularum diſcrimen facit. Rurſum neque ipſius temperamenti ab externis cauſis, aut æſtu immodico, aut cæli ardore, aut intemperatiore viuendi conſue-

Inſitus noſter calor ſemũ & interitus cauſa interior.

Quid ætas.

Vnde ſpectetur ætatum mutatio.

conſuetudine mutatio, ſed quæ ab interiore fit & ſemper aſſidente interitus cauſa, vnica diſcernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter ſe diſſimiles, ex ea ipſa quæ incidit varietate ſtatuentur. Vitæ ingreſſu vt omnis animans ex ſemine & ſanguine fluxis humidiſque rebus nuper genitus eſt, ita & humidiſſimus videri poteſt: cui caro præhumida & muccoſa, nerui, vincula, imò & oſſa tenera flexibiliaq́; adeò vt facilè ſequantur quocunque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus pluſq́; ſiccatur & areſcit, vt cùm extremam ſenectutem attigerit, non modò oſſa arida ſint & humoris expertia, ſed etiam caro neruoſa atque dura. Qui ergo ſenſim ætate progrediens ſenſim quoque exareſcit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum verò in vitæ extremum declinabit, tantum & ſiccitate contabeſcet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum ſitum eſt tempus, id quoque humoris ſummæque ſiccitatis eſſe particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in ſiccum animantium progreſſionem omnium ſententiæ confirmant. Cæterùm quod alterius eſt oppoſitionis, animal ſtatim vt in lucem editum eſt, ingenti calore affluit, quantum immutabilem perſiſtere ad medium vitæ curſum exiſtimant: hinc ſenſim langueſcit in extremum, quod omnium eſt frigidiſſimum & morti iam ſimile. Huius oppoſitionis quod medium eſt, haudquaquam principio ſed extremo quammaximè adhæreſcit. Ita enim Galenus ſingularum ætatum temperamenta tactione explorans, cùm pueros, iuuenes, adoleſcentes millies conſideraſſet, præterea eundem infantem puerum adoleſcentemque factum, hunc nihilo calidiorem deprehenſum confirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vt poſteri omnes id conceſſerunt, ſic neque ipſi tot ſeculis confirmatam opinionem repudiabimus: quamquam fieri poſſe vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ætate florentes, tactu expenderit, nihilo ſit ipſe totannorum prolapſione vel temperamento, vel tactu immutatus: aut ſi qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam firmo & conſtanti iudice vti potuit ad ætatum ſecretionem? Iſtorum proximus liber pleniorem diſputationem conferet. Nunc verò ſi ſtrictius vitæ curſum partiemur, iunctiſque duarum oppoſitionum extremis ſuum ætati cuique temperamentum adſeremus, fiet ſanè vitæ exordium calidum & humidum, extremum frigidum atque ſiccum: medium ſicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidoque nondum id, ſed quod illi deinceps eſt, mediocre apparebit. Si non abſolutam illam & indiuiduam temperiē, ſed qualem ſenſus iudicat inueſtigamus, temperata ætas cenſebitur, quæ punctū vitæ medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquanto maius poſt ſpatium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidoq́; vincit & excellit, at non peræquè. Initium ſiquidem calidum eſt & humidiſſimum, quod verò ſequitur ſimili calore viget, humore autem longè eſt inferius: vt quamuis ſiccum id non ſit, ſed ne ad mediocritatem quidem depreſſum, initii tamen collatione ſiccum plerunq́; iudicetur. Quod à medio in extremum vitæ tempus extenditur, id omne frigido & ſicco tenetur, hoc tamen diſcrimine vt pars vltima tum frigido, tum ſicco excellat: quæ illam præcurrebat, & frigore & ſiccitate erat temperatior. Vniuerſæ igitur vitæ quinque omnino ſunt ætates ſuis temperamentis inſignitæ. Omnium prima adoleſcentia in annum ferè quintum & viceſimum producta, hinc nomen habens, quòd tum corpora ob humoris vbertatem plurimùm adoleſcant. Humoris autem maior minorque copia, complures illius ordines ſecernit. Infantium ætas, omnium humidiſſima ad tertium quartùmve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ad viceſimumquintum adoleſcentia, totius appellationem ſortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus eſt, ad triceſimumquintum aut quadrageſimum annum excurrens, cuius propria eſt venuſtas, agilitas, & ferocia: calida quidem parceque humida, quæ idcirco prægreſſæ ætatis comparatione ſolet calida ſiccaque cenſeri. Succedit conſtans & matura ſui vbiq; ferè ſimilis, temperata, vix annum attingens quinqua-

Ab ortu in vita extremum animal ſiccius redditur.

Caloris in vitæ decurſu mutatio.

Ætatum temperamenta.

Ætates quinque.

Adoleſcentia, cuius partes ſunt quatuor.

Iuuentus.

Conſtans ætas.

Prima ſenectus. *Vltima ſenectus.*

geſimum. Illinc ad quintum & ſexageſimum ingraueſcens eſt ætas & præcipitata, prima illa ſenectus, quæ ſiccum frigidumque corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium poſtrema vitam claudens ætas eſt decrepita, frigidiſſima atque ſicciſſima: quæ & vltimum ſenium dici ſolet. Hinc eorum manifeſtè proditur atque detegitur error, qui temperiem ipſam, quatuorque temperamentorum coniugationes vitæ ætatibus quadam proportione contulerunt.

In ætatibus non omnes inuenire temperamentorũ differentias.

Neque enim vlla eſt ætas calida & ſicca abſoluto ſermone, quòd vincenti ſiccitati abundans calor natiuus comes eſſe non poſſit: neq; vlla ne ſenectus quidem frigida & humida eſt, cùm ex propria partium ſubſtantia atque commoderatione, non ex humorum aut ſuperuacaneorum affluentia temperamenti ratio ſpectetur. Illis quidem annorum numeris, vt crebrò eiuſmodi temperamentorũ mutationem adferentibus, ætates circumſcripſimus, tametſi aliàs plerunque ad alios limites excurrunt, cùm vel multò breuior erit vitæ curſus, vel longiùs prorogabitur, ad annum fortaſſis centeſimum.

Exemplum mutationis quæ per ætates fit.

Ab origine autem quodcunque quiſpiam temperamentum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ætatum decurſio commutet. Velut ſi fortè temperiem is naſcens extulerit, neque vlla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprioque impetu ſic ille ducetur, vt in pueritia atque adoleſcentia calidus ſit & humidus, florida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolutè temperatus, alijs deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat.

Qui temperatus aut puer aut ſenex eſt, non ſimpliciter eſt temperatus. *Exemplum aliud.*

Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quòd inter pueros mediocritatem obtineat, & pubes quoque & adoleſcens, itemque iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò abſolutè atque ſimpliciter non ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtanſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca. Qui porrò calidus ſiccuſque natus fuerit, inter pueros calidus ſiccuſque viuet, & hanc innati temperamenti conditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodò retinebit: vt & cùm ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat.

Proprium temperamentum exiſtit media ætate. *Temperamenta tum à natura tum ab ætate ſpectari.*

Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidusque ſimpliciter eſt. Cùm autem ſenex euaſit, frigidus atque ſiccus: at ætate media calidus ſiccuſque ſimpliciter. Sic enim fit vt cuiuſque proprium, & quod à natura ingeneratum vocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium temperatiſſima eſt & cuique familiariſſima, purè conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua: cumque id quod à natura prodiit, comparatè duntaxat, quod verò ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat: conſequitur æſtimandis temperamentis ætati quàm naturæ vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatum decurſu fit temperamenti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortuſque contulit. De his iam ſatis multa.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. CAP. XI.

Temperamenta ab elementis nõ ab humoribus naſci.

AB elementorum viribus primò ſimilium partium; ex his deinde corporis vniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, vt proinde palàm eſſe debeat omnem temperamenti rationem elementis primùm deberi, his acceptam referri, in iis ſitam eſſe, vt quæ totius ſubſtantiam compleuerunt. Humores ipſaque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidẽ libro dictum à nobis eſt, & poſthac plenius fuſiuſque demonſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiuſq; partium temperamentum æſtimari: neque demum ab illorum dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquam nomen imponere.

Alia temperamentorum, alia

Hinc fit vt ii laqueis inexplicabilibus ſeſe inuoluant, qui nullo nominum rerumque delectu, hunc (verbi gratia) bilioſo temperamento eſſe pronuntiant, illum ſanguineo, pituitoſo, aut melan-

cholico

cholico alium: cùm hæc non temperamentorum, ſed dominantium humorum ſint nomina. Cui enim ſanguinis eiuſq; optimi plurimũ ineſt, is iure ſanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melancholicus, cui deniq; pituita pituitoſus. Humorum iſtæ redundantiæ confinibus ſibi temperamentis haud ſemper reſpondent: quòd non rarò candidos & molles, eoſque tactu frigidos obſeruare ſit, quibus ingens bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos, ſubnigros atque graciles, qui huius eluuiei minimum congeſſerunt. Videas præterea non paucos prima origine frigidum ſiccumque temperamentum adeptos, quos tamen melancholicos eſſe minimè iudices, neque atræ bilis proluuie ſuffuſos. Quin & ſenes extremi, quorum ætas frigido ſiccoque laceſſitur, minimum melancholiæ coaceruant, ſed ſiquis his ſuperfluit noxius humor, is maximè pituitoſus eſt: vnde & ſenes à ſuperuacuorum redundantia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidoque temperamento prodiderũt: quos nihilominus ſuperior ea demonſtratio arguit & inſimulat, qua confectum eſt, eum temperamenti ſtatum ætate nulla poſſe recipi, ſed continuò vt editum eſt animal, annorum numero & diuturnitate corpus ſiccius euadere. Huc accedit, externarum cauſarum vi, multoque magis alimentorum varia ſubſtantia & facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac succreſcere, cuius nequit origo corporis conſtitutioni tanquam efficienti cauſæ tribui. Quis quæſo tam delirus ſit, vt in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturam eſt, cui nulla cum corpore communio familiaris intercedit? Ergo quamuis qui prima ætate per vaſa ſparſus eſt humor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitateque ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quædam moderatio, quarta melancholicus humor, poſtrema pituitoſus ob caloris coctioniſque infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum cauſarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerumque diuerſa: non vtique ex humoribus, ſed ex conſtitutione propria definiendum eſt corporis temperamentum. Quæ humorum ſunt nomina petiti artificis non eſt corpori accommodare: quare nullum prorſus temperamentum ſanguinem dicere permittimus, vt nullum bilioſum, nullum melancholicum vel pituitoſum, quamuis aliàs bilioſum hominem, aliàs ſanguineum, pituitoſum aut melancholicum rectè appellemus. Videor equidem iam omnem de temperamentis diſputationem compleuiſſe: cui nihil attinet illorum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodius relata.

dominantiũ humorũ eſſe nomina.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Quis humor quauis ætate abundet.
Temperamenta ſunt partium corporis non humorum.

Libri tertii de temperamentis finis.

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO,

LIBER IIII.

Calorem quendam in nobis cunctiſq; viuentibus ineſſe, eumq; diuinum. CAP. I.

VNIVERSAM hominis naturã cùm altius inueſtigare & perſequi conaremur, primùm quidem concretũ hoc corpus in minimas quaſque ſimiles particulas anatome diſſoluimus. Hinc verò aliam earũ compoſitionem, ſiqua erat, ſpeculantibus, deprehẽſum eſt vnamquamq; ex primis ſimplicibuſq; rerum naturis, terra, aqua, aëre & igni conſtare: ex harũ permiſtione varias enaſci temperamentorũ

Quid traditũ ſit hactenus.

Quid reſtet tradendum.

differentias, quorũ ſua cuiq; pati proprietas inſideret. Nondũ autem ab hac contemplatione digreſſi, rurſum ſcrutemur ecquid præterea pati cuiq; penitus inhæreſcit aut aſſidet, quod pleniorẽ illius cognitionem faciat. Quid illa ſint vetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidum primigeniũ, quid natura atq; triplex in ſimilaribus ſubſtantia, vt hæc ſingula cõſiſtant, vnde & quibus viribus gubernentur. Quoniam autem vnus calor præ cæteris ſenſum manifeſtè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua ſerie quadam quaſi conſerta ex aliis alia nectemus.

Caloris vi omnia contineri & regi.

Animantium generi cõmuni lege eſt à natura tributũ, vt inſiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis numerantur, caloris temperatione perfundi, morte verò cõſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, vel ſenſus ipſe declarat, nullaque id alia demonſtratione, ſed vnius eſt ſenſus præſtantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam verò in ſtirpibus minùs aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minùs quàm animantes hoc ſalutari calore conſeruari, omnemq; omnium ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectuſque æſtimabit. Conſtans enim eſt & rata ſententia, omnia viuentia propter incluſum in ſe calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, coque nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animantes præterea ſenſu affici & moueri: quanto que perfectiora hæc fuerint opera, tanto caloris vim atque ſubſtantiam vberiorẽ adeſſe. Quòd ſi vlla id ratione ſuaderi debet, vnius Solis præſtantia ſpectetur, qui dux & princeps moderatorque mundi cuncta viuentia luce ſua luſtrans, illa pariter caloris ſui tẽperationẽ fouet, & ad ea quæ dixi opera ſuſcitat. Hæc ſi externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nónne optima ratio eſt quempiam in eis calorem ineſſe operum effectorem, eumque Solis maximè calori concordem eſſe & conſentaneum? Rectè igitur Ariſtoteles vitam vno calore contineri, ſine calore neque animalia neque ſtirpes viuere, tanquam protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionem eſſe definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philoſophorum conſenſio vitã calore finit, mortem caloris extinctione.

Calorem noſtrum non eſſe prorſus elementarem.

Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum vita fruetur, & quas dixi functiones licèt obſcuras de ſe promet, neque extremæ ſenectutis frigus, quod in temperamento dominatur, huius poteſt caloris ſuperare vires.

Prima ratio.

Hoc viuunt ſerpentes, quas tamen temperamento frigidas commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuerſum frigidarum ſtirpium genus.

Secunda.

Ex quo iam video poſſe quaſi connexum quippiam effici, calorem hunc ſupra elementorum naturam eſſe.

Tertia.

Ab eo enim contrariorum quod ſuppar eſt ac infirmius, alterius excellẽtis conſpectu nihil quicquam agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tanquam in vincentem cauſam refertur. Atqui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamento, calor depreſſus eſt, & inferior quàm frigus: non igitur hîc vi & operibus poteſt frigus ſuperare, neque in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt vitæ functiones referri. Quocirca ſiquis calor vitæ functionum effector eſt, vt certè eſt, nequaquam is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt hunc vitę calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs diſputatum eſt à nobis.

1. Dialog.

Calori noſtro non opponitur frigus.

Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione videtur Ariſtoteles mortẽ definiens, vitali huic calori nõ frigus tanquã contrariũ oppoſuiſſe, ſed extinctionẽ, quæ eius ipſius eſt priuatio.

Quarta.

Vt igitur lumini contrariũ nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atq; ſi vel minimum luminis corpus illuſtret, idipſum illuminatũ dicimus: ſic & de vitali calore ſtatuo, qui quantuluſcunq; corpus poſſideat, idipſum regit atq; moderatur, ca'idumq; denũtiat.

Quinta.

Qui volet huius eſſentiã pleniùs cognoſcere, oboculos ſibi proponat ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſſima quidem cùm ſint, & igneo elemento confertiſſima, vt plerunq; nos vrant, tamen vitali hoc calore deſtituta iacent, ſicuti & vniuerſum inanimorũ genus: quod argumentum planè conuincit igneum nõ eſſe, neque ab elementorũ miſtione hunc ortum quẽ proponimus calorem.

Sexta.

Quinetiam ani-

animantis demortuæ cadauer, tametſi partium ac totius ſtructuram figuramque retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet: haberet autem ſi ab elementis naſceretur, cùm in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eum per quem vita inetat, non ex prima elementorum miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Spiritum quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorem continet. Cap. II.

Spiritus neceſſitas.

QVONIAM igitur caloris indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungique poteſt, neceſſe eſt extra molem eā ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduentitium. Atqui cùm nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illucq́; momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus, fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſterni ſubſtantia tenuiſſimam, pernicitate velocem, quæ ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atque cùm eiuſmodi ſit aërea, aut ſi rectiùs appellare velis ætherea, optima ratione debuit talis calori ſubiici, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuique perpetuò calor inſidet; vt neutrum poſſit ab altero dirimi.

Spiritus nomina.

Plato quidem rariùs eam materiam calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignem frequentiùs, vt interdum calorem. Ariſtoteli crebrò ſpiritus eſt dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: aliàs quidem à tenuitate & velocitate, aliàs à viribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planiùs Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus ſit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aërem, & ventum, & auram, & vnamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici ſpiritum ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare rectè quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronunciant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes.

Animum triplici corpore teneri.

Quò autem ſpiritus neceſſitas atque ſubſtantia pleniùs demonſtretur, repetenda ſunt & replicanda veterum philoſophorum decreta: quorum primi Academici cùm perſpicerent fieri non poſſe vt naturæ quàm maximè diſpares, nullius idonei medii interiectu ſocietatem inirent coirentque, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum, priuſquam emanaret immigraretque denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodam illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquam ſimplici veſte indui: quod immortale & ſempiternum nunquam ab animo abſolui diuelliq́; poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac ſimplex, ſed tamen impurius, minùs illuſtre & ſplendidum ſuperiore: non à ſummo id opifice procreatum, verùm elementorum præſertimque tenuiorum permiſtione concretum, à quibus nomen inueniens aëreum & æthereum appellatur. Duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus, in tertium hoc mortale caducumque corpus, ſeu potiùs in tetrum & tenebricoſum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit hoſpes: donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuerſus, municeps fiat & ciuis deorum.

Spiritus neceſſitas & vſus.

Hanc corporis atque animi communionē confirmans Alexander Aphrodiſeius, ſpiritum quem propoſuimus ait perquàm idoneum vinculum illis interponi, qui aduerſas naturas interiectu ſuo conciliet atque contineat. Is enim extremo vtrique familiaris & accommodatus, cùm non ſit prorſus ſine corpore, craſſo quidem corpori inſeri poteſt: cùm verò tenuior ſplendidiorque ſit, poteſt cum animo connecti. Sicque vtriuſque quodammodo particeps, naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinam cum terrena.

Cuique animæ par-

Hæc quanquam mentis corporiſque communionem nonniſi ſpiritus interiecti

ti vt menti ſuum ſubiici ſpiritum.

nexu fieri demonſtrant, eadem nihilominus & cæretis animæ partibus caducis par eſt accommodare. Etenim animæ pars mortali condirione genira, impura licer nequè vt mens ſyncera ſir, longo ramen inreruallo terreni huius concretiq; corporis ſtatum antecedit, vt citra vinculum ei nequeat inhæreſcere. Quocirca rectè prodidit Ariſtoteles in ſemine ſpumoſoque corpore ſpiritum, in ſpiritu naturam contineri, quæ propottione reſpondet elemento ſtellarum: apertè quidem ſignificans ſpiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam vinculum interponi. Neque verò menti ſolùm, ſed & vnicuique animæ parri caducæ proprium ſpirirum atrribuit, omnemque animæ facultatem affirmar corpus aliud participare, idque magis diuinum, quàm quæ elemenra dicuntur, atque prout nobilitate obſcuritateve animæ inrer ſe differunt, ita & huius corporis naruram diſtare. Quapropter ſi tū Ariſtotelis tum cærerorum rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet vnamquanque animæ partem ſpiritu quodam ceu fundamento niri, per quem tum corpori inſidet, tum omne officii munus exequirur. Eſt igitur ſpiritus corpus æthereum, caloris facultatumque ſedes & vinculum, primumque obeundæ functionis inſtrumentum. Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondum plenè ſit aſſequutus, corporis noſtri ſtructuram contemplatus, arterias adeat, in cordis ſinum & in cerebri venrriculos introſpiciat, quos dum inanes ac nullius propè humoris parricipes videbit, neq; tamen fruſtrà ac temerè rantos à natura condiros, hæc quidem menre contrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem auram eos rum impleuiſſe, dū in viuis fuit animal, quæ tamen eo animam agente leuiſſima cùm eſſer, ſine ſenſu euanuerir. Huius fouendæ gratia inſpiratione aërē introducimus, qui non modò corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque ſumminiſtrat. Corporis aurem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, vr quæ craſſiore recrearur alimento ex omnium elementorum permiſtione concreto: quare neceſſum eſt aërem hauriri & arrrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungarur, eique velut in paſtum cedar. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſubſtantia, vix vlla profectò nos ad inſpirandum neceſſiras impellerer.

Spiritus quid.

Spiritus ſubſtantia vbi vigeat.

2. de animal. gene. cap. 3.

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. CAP. III.

NON alienum inſtirutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quæ licet de medio ſumpra erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidem facienr. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperanria, maximè verò flammæ, quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea aurem fumus eſt aut aëreū corpus accenſum, neurro ſeorſum, ſed iunctis ambobus abſolura: huius enim tanquā mareria fumus eſt, cui flagrans calor accedens flammā efficir. Flammam ambiens aër ruetur idoneus, neq; craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimenro quodā circūcludimus, vt tū eò nequeat liber affluere & illabi, mox flāmam peranguſtè coarctaram marceſcere reſtinguiq; conſpicamur. Neq; ideo ſolùm aër deſiderarur, vt vel refrigerationem flammæ præſtet, vel fumoſam exuſtamque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrunq; ſatis eſſet accommodatus aër denſus & humidus, qui tamen flāmam fouere non poteſt. Reſtar igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flāmæ tanquam pabulum accedat, & libero flatu alius aliusq; accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flāmæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenrer obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partem abſorbere, id planè declarar, quòd dum rimæ, vel renuiſſimæ parefienr atq; reſerabuntur, confeſtim ac repête ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eū nimirū reſarciat qui antè fuerat exhauſtus. Quibus apertū eſt flammā vt fumoſa ſubſtanria, ita & ambiente aëre foueri atque ſuſtineri. Prærer hæc aurem tertiū illi fomentū & pabulū confertur, ex prærpingui quadam mareria, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidē corporum

Ariſtot. 2. de generatione.

Gal. 3. de tempera.

Quid aër flammæ conferat.

Aërem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flammæ pabulum.

omnium celerrimè promptiſſimeque inflammatur, quod tenui ſubſtantia, multo aëre, ſpirituq; perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quantò enim vnumquodque ad olei naturam propiùs accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptum vt inflammetur: quo autem abeſt longius, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps, huiuſq; ſolius gratia conflagrare: quodcunque autem olei eſt expers, flammam non alere.

Corpora inflammari ob oleoſam ſubſtantiam quam in ſe habent.

Videbor hoc loco magnum quippiam & veteribus inauditum offundere, ſed quod longè ſit veriſſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatũ. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſyncerum oleũ arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpisve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidẽ affluentius ſoloque preſſu, aliud parcius maioreque induſtria: huius etiam cauſa quæcunque viuunt inflammari poſſe compertum habemus. Quin etiam inanimorũ genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur, quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem vel oleũ appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcunque viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei ſimilem continent humorem.

Alter humor alimentarius.

Præter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè eſt ad inflammationem idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluens, ab elementis aſcitus & confectus in cæcos arctosque viuentium corporum receſſus, qui quidem concoctione mutationem atque vires iam accepit, nondum tamen in illorum ſubſtantiam planè conuerſus: hunc humorem dicere placet alimentarium.

Tertius humor elementarius.

Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam viſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quique rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum eſt communis. Vniuerſum inanimorum ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatum ſuſtinetur: at alimentarium aut olei ſimilem humorem neutiquam nouit, ſed hi viuentibus duntaxar propriè tribuuntur, vt intelligere ſit eoſdem ad vitæ caloriſque tuitionem partes primas obtinere.

Triplex humoris in ſtirpibus demonſtratio.

Triplex id humorum genus quiſquis volet perſpectum ſibi eſſe, in materia è ſyluis cæſa cogitationem defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut reſinam in ſtillans vaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis vi primùm aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleum: quod non priùs elici poteſt quàm illa plenè exaruerint: ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleum elici debet. Siquis porrò ligneam materiem viridem recensque cæſam igni mandet, principio videbit ægrè incendi, propterea quòd multo ſcatet humore, quem è terra pro alimento ſibi hauſerat. Is enim eſt, qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliqua ſubſtantia proptè à flamma depaſcitur, quia potior manet pinguis illa quæ olei ſpeciem gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cùm omnem ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorſus erumpet & euolabit: in ſubiectis tamen carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperant: quo tandem exeſo diſſipatoque cinis duntaxat aridiſſimus reliquus erit.

Alia demonſtratio.

Idem propemodum temporum diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſiceeſcunt. Primùm enim exhauſtus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo ſimilis humor, poſſuntque illæ ocyſſimè ſuccendi: Hic verò annis procedentibus adeò exhauritur, vt inflammari prorſum nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ ſolo conſtant aqueo humore. Poſtremò autem & hic atteritur, qui tanquam glutinum erat terrenis partibus connectendis: tum igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadit, quæ extrema eſt omnium conſumptio. Stirpes reliquæ omnes, itemque fructus, ſemina, animantium particulæ, eaſdem propemodum mutationes diuturnitate ſubeunt. Ergo

Concluſio.

ſi rem vniuerſam in caput referemus, in corpore quod accenſum conflagrat, ſiue id lignum eſt, ſiue lucerna, ſiue quiduis aliud, flammæ proxima materia eſt fumoſus quidam vapor, halitus modo efflatus: in hoc qui ſummus ineſt feruor, ſpecies quædam eſt & perfectio flammæ: hæc autem aëris circumfluentis continuo acceſſu fouetur. Halitus porro ex illa olei ſubſtantia ſuſcitatus emergit: quæ flāmæ pabulum eſt. Ea autem olei ſubſtantia in ſubiecta denſiore, aut ligni, aut ellychnii materia conſiſtit, vtranq; verò alimentarius humor olim fouit, neque ſinens diſſipari reſarſit, copioſioremque exaggerans eandem auxit.

Humidi primigenii, quod tum caloris tum ſpiritus ſubiecta eſt materia, demonſtratio. CAP. IV.

Spiritus ex duobus conſtat.

AD hæc autem ſi quæ corporis noſtri ſunt transferimus, ſpiritus quem in nobis ineſſe demonſtrauimus, quia tenui eſt & ętherea ſubſtantia inſito calore perfuſa, ei proportione reſpondet quæ propriè flamma appellatur. Neque enim calor ipſe ſolitarius, neque ſubſtantia tenuis quam ſeorſum cogitatione comprehendimus, ſed quod ex amborum ſocietate nexuque conditum eſt, verè ac propriè ſpiritus dicetur. Hunc autem alit ſuſtinetque pinguis & oleo perquam ſimilis humor, non is quidem adeps quo partes quam plurimas oblini cernimus; ſed alius multò diſſimilis & aëreus, qui in partium ſimilarium ſubſtantiam conſertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & induſtria poteſt (vt præmonuimus) ſecerni. Is tum ſpiritus, tum innati caloris fundamentum eſt atque prima ſubſtantia, quem proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus eſt, & communis viuentium omnium, in quo ſpiritus calore perfuſus primùm & per ſe conſidit, adeò vt neutrum eſſe poſſit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Ineſt autem in ſimilaribus quibuſque particulis eius generis humor, quem omni viuentium generi eſſe datum, ſuprà ratione confecimus. Hunc planè expreſſit Ariſtoteles, dum ait: Calidum autem ipſum in nonnullis pingue habetur, quæ res ſimul efficit vt neque facilè inareſcat, neque facilè refrigeretur. In nōnullis alio ſucco præditū eſt. Hæc ille: reuera enim non ſolùm hic pinguis, ſed etiam triplex commemoratus humor tum noſtrum calorem, tum omnem ſolidæ partis ſubſtantiam continet atque firmat. Os (hoc vnum in primis ad exemplū adhibere liceat) quandiu in animante conſtitutum alitur & continet in ſe vim caloris, alimentario madeſit & conſpergitur humore anguſtis ſpatiis affuſo. Ab animante autem defectum id anulſumque, ignis cedit ardoribus, inceditur q; celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationē eſt habilis: cùm verò is iam incendio abſorptus fuerit, ſuperſtes etiam tum erit oſſis conſtantia & firmitas: idque communis illius ceu viſci vi & beneficio. Eadem ferè & in cæteris ſimilaribus eſt ratio. Triplex itaque cùm ſit omnis earum humor, elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidē propriam illarum ſubſtantiam complent, tertius illis aduentitius quodammodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali, hic quidem abſorberi ſiccarique poteſt, at reliqui duo nunquam funditus, ſed neque maiore ex parte diſperdi poſſunt: nam priuſquam in id diſcrimen res veniat, propria detracta materie ſpiritus calorque emarceſcet, & animal vitam naturæ reddet. Diſſipata enim materia quæ ſpiritus & caloris propria eſt ſedes, quæ ſpiritum continet atque ſeruat, qui fieri poteſt vt ſpiritus ſubſtantia & calor diutiùs perſiſtat? At verò qui integra valetudine frigorum vi intolerabili adeò opprimuntur, vt quàm mox è vita excedant, iis calor intercluſus extinguitur, ſuperſtite quodammodo ſpiritus materia. Vehemens inſuper animi deliquium ſi hominem rapit, & caloris & ſpiritus ſubſtantiam vnà in breui diſſipat, citra vllam primigenii humoris iacturam. E contrario autem huius diſſolutionem fieri manente ſpiritus ſubſtantia, aut hāc quidē manente natiuo calore diſſipari, naturalis rerū ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuentium humorem, quatenus ſubſtantiæ noſtræ portio quædam eſt, à prima ſtatim origine ſuſcepta, ab alimētario diſtat atq; ſecernitur. Ab aqueo aūt abeſt, quòd tametſi vterq; ingenitus eſt

Humor natiuus & primigenius.

Lib. de longitud. vitæ cap. 2.

Triplex partium ſolidarū humor.

Exemplum in oſſe.

Trium humorum mutua comparatio.

Trium humorū quod diſcrimen eſt.

nobis,

nobis, hic tamen omnium corporum vel inanimorum communis, nihil ſocietatis, nihil commercii habet cum calore & ſpiritu: ille verò plurimũ, vt qui eorum ſedes eſt & fomentum. Hic idcirco eſt quem præ cæteris natiuum humorem appellarunt, alii proprio ſi fortè inepto nomine, humidũ radicale: nos id vt primigenium ita dicere poſſumus vitale & ſalutare humidum, quod ſpiritus & caloris totiuſq; vitæ fundamentum eſt & pabulum.

Quis trium natiuus humor propriè dicendus.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia; & de cæteris humorum differentiis. CAP. V.

SIMILAREM vocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem, & ſui vndique ſimilem ſenſus æſtimatione iudicamus, primamq; illi ſtructuram ex elementorum temperatione naſci. At verò ne ſic ad vnguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorum ſint elementorum magis minúſve participes: neque cogitatione modò, ſed etiam (ſi quis ſtudioſè penituſque introſpiciat) ſenſu varietas quædam animaduerti poteſt.

Partem ſimilarem non prorſus eſſe ſimplicem.

Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdam ſubſtantiis eſt condita, hæc verò ex primarum ſimpliciumque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò ſubſtantias illas nondum partes corporis appellamus, ſimilarem partem compoſitam dicere vſus non admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimans eam quæ ex aliis quibuſdam particulis conſurgit.

Qua ratione pars ſimilaris appellatur ſimplex.

Sübſtantiæ autem illæ tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida, carnoſa & ſpirituoſa: his enim vtar recentiorum verbis.

Triplex ſubſtantia partis ſimilaris.

Solida primum eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque conſtans, per quod toti robur ineſt & firmamentum, & qua tanquam baſi reliquæ ſubſtantiæ innituntur.

Solida quæ.

Hanc enim ea quæ carnoſa appellatur vndique circumfundit & obuallat, infercitq; ſpatia inter fibras vacua, quaſi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici conſueuit.

Carniformis quæ.

Commune quidem illi carnis nomen eſt inditum, ſed cuius ſubſtantia in magna ſit varietate. Quæ enim muſculorum fibris innaſcitur, propriè caro appellari ſolet: quæ autem viſceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affuſionẽ: inteſtinis, gulæ, ventriculo, vtero, vtriq; veſicæ, arteriis, venis, neruis, & membranis quæcunq; inſidet, cõmune illa quoq; nomen mutuatur, vt vnicuiq; parti ſimilari ſua ſit caro.

Caro triplex.

Spirituoſam ſubſtantiam ſuprà ſatis perſequuti ſumus, prætenuem nempe & æthream eam quæ partis ſimilaris eſſentiam complet & abſoluit: illa quidem in ſolida ſubſtantia primùm & maximè conſiſtit, omniumq; functionum eſt opifex.

Spirituoſa ſubſtantia.

Quò autem clariora ſint omnia, & hæc ſuperioribus quaſi annexa conſentiant, ſolidam ſubſtantiam ex aliis rurſum conſtare meditemur, nempe ex terreno craſſamẽto (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius conſtantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & ſpiritus fundamentum appellauimus.

Solidæ ſubſtantia rurſum ex triplici conſtat.

In hoc igitur naturalis ſpiritus (qui eſt æthrea ſubſtãtia paulò antè cõmemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiam propagatur, ſicque calorem & naturam ſecum proferens, his partem ſimilarem vniuerſam perfundit.

Natiuum humidũ prima eſt ſedes ſpiritus.

Ergo omnes quæ in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerantur, carnoſa & ſolida: in ſolida craſſamentum illud terrenum, humidum primigeniũ, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærent, firmaque id ſoliditate conſiſtit.

Omniũ ſubſtantiarum enumeratio.

Ne quid autem hîc intactum & quaſi prætermiſſum deſiderari poſſit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam contemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecundarios propriè appellant genera, ab optimis quibuſque medicis celebrata, iſtis comparemus.

De humoribus ſecundariis.

Quod in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe continet aqueum, qui cùm ſit omnium corporum communis, ad hunc numerum minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & viuentium proprius, naturaliſque ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & inconſideratè videtur Auicennas cum aqueo eundem

feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum vnus conſtituendus eſt is humor, qui carnoſa vocatur ſubſtantia, & qui ceu concretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimilaris partis: hunc manifeſtò videre licet in carnibus, dum igni immodicè torrentur, liquari & plurimùm defluere ferriq́; in prunas largiter. Alter eſt qui ceu proximum partis alimentum illi iam anneċtitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhæreſcit, ſed roris vice in partis ſubſtantiam diffuſus propiuſque adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis venisq́; continetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſitè elaboratam, & ex qua pars ſimilaris alitur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilariũ ſubſtantiam pertinere: quanquã varia commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur ſanguis, ad hæc ſecundariorum humorum genera neutiquã pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac verè ſuccos recipit, de quibus ſuo loco futura eſt commemoratio. Iam verò ſi præſcriptum ordinem inuertemus, ex ſanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarii, conſequutione quadam fient. Cùm enim ſanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarumq́; perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecundus autem cùm iam vice alimenti in partium ſubſtantiam influxit uſque apponitur: tertius vbi circum partium villos & ſtamina concreſcens illis anneċtitur & agglutinatur: quartus quũ iam illis aſſimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecundariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. CAP. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitioq́; diſciplinæ ſibi conſtet, in quartum hunc humorem toto animo omniq́ue ſtudio incumbendum, explicãdumq́ue pleniùs quid cauſæ erat cur eum in cunctis viuentibus ineſſe, tot tantiſque rationibus contenderemus, quantumq́; momenti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat. Quicquid vitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quum ſit, totus tamen diuinus eſt atq́; cæleſtis, & in æthereo ſpiritu ſubſiſtit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuerſum quantum eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei vim ineſſe caloris valentiſſimam, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur, nos impendio adureret: atqui non vrit: eam igitur neceſſe eſt humoris temperatione perfundi, viuentiumq́ue calorem ac ſpiritum idoneo conuenientiq́ue humido contineri quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia: quemadmodũ in his corporibus quæ apta ſunt vt inflammentur, flammæ ſedes & pabulum aëreus quidam eſt humor. At quoniam complures ſunt humorum ordines, compluresq́ue in nobis differentiæ, æſtimandum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſſit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifeſtum: quare in promptu quoq́; eſt horum neutrum eam eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtantiam. Neque prætereá ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtentiam accepit partium ſolidarũ craſſamentum: vt qui omnium ſit corporum communis. Reſtat igitur innati càlidi ſubſtantiam eſſe, vel carnoſam vocatam ſubſtantiam, vel id humidum quod radicitus inhærens vitale & primigenium appellauimus, quodq́ue olei cuiuſdam ſpeciem oſtendit. Conſentaneum autem magis eſt & ad veritatem propenſius, in hoc quàm in illa potiùs calorem vitæ collocari. Permanens enim eſt & conſtans humidum hoc primigenium, in ſolida ſubſtantia firmatum, neque niſi annorum ætatiſque decurſione imminui poteſt: carnoſa ſubſtantia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud ſiquando iacturam accepit, non reſarcitur: hæc marcore exhauſta, rurſus in amplam molem aſſurgit: nam carnoſæ ſubſtantiæ magnitudo variatur, etiamſi prætereà non augetur animans. Itaq; ſi innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atq́;

Subſtantiam caloris humidam eſſe.

Quiſnam humorum corporis eſt ſubſtantia innati calidi.

Humorem oleoſum eſſe innati calidi ſubſtantiam.

modera-

moderari, par eſt vtique hunc in ſtabili humido permanere. Quin & noſtræ originis contemplatio, vitalẽ calorem vnà cum humido primigenio à ſemine, carnoſam autem ſubſtantiam à materno ſanguine deriuari commonſtrat. Etenim prima fœtus conformatione dum ſimilarium partium procreatio inſtitueretur, corpus ipſum ſeminis, primùm in quædam rudimenta ſeſe extendit, deinde verò in exactam ſpeciem. Dum enim ea rudimenta ponerentur, videri poterat corpus ſeminis adumbrationem quandam partium ſimilarium lineamentis ſuis exhibere, quæ quaſi fibræ erant & ſtamina filis quibuſdam tenuiſſimis araneorum ſimilibus contexta. Hæc eſt igitur conſtans & verè ſolida partium ſimilariũ ſubſtantia ex puro ſemine concreta: ad quam deinde ſenſim influens & illabens ſanguis maternus, villos & ſtamina vndiq; circumſedens illic concreſcebat, fiebatq́; ſubſtãtia carnoſa ex ſanguine: quæ affuſa inſperſaq́; locis inanibus, moles eſt partium ſimilarium. Quancunq; autem ſolidior illa ſubſtantia ab ortu conditionem acceperit, eandem totius vitæ curſu retinet. Nam ſtamina ex humido liquidoq́; ſemine creata, quanquam diuturnitate magis magiſq; ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium (quod aridiſſimum eſt) veniant, ſemper tamen eius humidi quod à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi in omnem vitam recondunt: quod vt recèns natis & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulumcunq; idipſum eſt, quod in vitæ extremũ reconditur, ſecum id ſpiritum & calorem ex ſemine aduexit, hoſq́; retinet tum ſibi tum ſolidæ ſubſtantiæ perennes & indiſſolubiles. Ex quo intelligi poteſt carnoſam ſimilarium partium ſubſtantiam à ſanguine, ſolidam verò & quicquid in eius compoſitione ineſt, ſiue craſſamentum, ſiue humidum primigenium, ſiue ſpiritus, ſiue inſitus calor, id omne olim à ſemine natum proceſſiſſe, & tanquã illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturam plurimum redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit innati calidi quam exquirimus ſubſtantiam, præſtantem illam quidem & vitæ conſeruatricem, non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodit, ſed ad primigenium humidum, quod ſuam ſemini originem refert acceptam, pertinere. Ergo ſi qua illius promenda eſt definitio, calidum innatum eſt humidum primigenium inſito ſpiritu & calore vndique perfuſum. Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, at rariùs nec ſatis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

Totam ſimilarium partium ſolidam ſubſtantiam ex ſemine naſci.

Quatuor in ſolida ſubſtãtia quæ ex ſemine prodierunt.

Innatum calidum quid.

Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. CAP. VII.

QVOD generatim atque vniuersè phyſici proponunt hoc loco contrahentes, naturam eſſe definimus vim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quantum poteſt longiſſimè. Etenim ne fruſtra condidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquam deſerit, ſed eius gubernacula tractans partes omnes in ſuum quamq; opus ducit & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit peruestiganti, vis & poteſtas caloris prima in mentem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. At verò qualitas ſyncera caloris, etiamſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neq; dum intenſione creuit, continuò integriores firmioresque functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, ſed illius quoq; ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerunt, ſed alteri compoſitæ rei principio. Moderato autem cuiq; calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcuè & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum quicunque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi propriè agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt

Natura humana definitio.

Naturam nõ ſolùm calorẽ, ſed ſubſtãtiam eſſe.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

calidum innatum quale ſuprà circumſcripſimus. Id enim animal ab initio conformauit, auxit, & tanquam omnium operum naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perindeatque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem vno eodemque ortu ex ſemine prognata. Quum veteres naturam & virium ſubſtantiā tum ex ſpiritu tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis conſtare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus ſuſtinentur vires enumerant, quàm propriè naturę nomen vſurpent, cùm carnoſa illa ſpecies nequaquam ſit à ſemine contracta: quæ autem verè natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huicq́; totius vitæ curſu moderatur. Quæ purè natura dicitur, carni nō eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminaliſque ſubſtantia aliorum omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterū hæc ipſa principia, non vt quæ ſolent accuratè à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt & omnis compoſitionis expertia: ſed etſi fortè ſenſu ſimplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis conſtant elementis ſe prioribus. Craſſamentum enim quod ſubſtratum atque ſubiectum eſt, ex denſis terreniſque elementis plurimum quidem conditum eſt, non tamen tenuiorum prorſus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & ſpiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compoſitione acceperunt, ſed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorſus ſubſtantia ſit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione ſit concreta. Hinc fit vt rurſum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod à prima ſtatim origine ex elementorum & caloris diuini perfuſione contractum eſt. Illic tanquam in prima functionum omnium cauſa conſiſtunt, quicunq; caducæ naturæ limitibus coërciti, nihil ſupra hanc diuinius quicquam neque ipſam animæ ſubſtantiam inueſtigant. His igitur natura eſt temperamentum in ſpiritu & humido primigenio ſitum: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoq; natiuum appellant. Tot modis natura dici ſolet: nam quod Hippocrates aliquando quatuor humorum congeſtionem, aliquando corporis formam & figuram hoc nomine ſignarit, præter vſum eſt & conſuetudinem loquendi. His iam decurſis, pleniùs adeunda nobis eſt innati calidi & ſpirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat inſtitutus.

Naturæ ſubſtantiam ex quatuor elementis conſtare.

Naturam eſſe temperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, ſtatus mutationem ſubeat. Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidaque eſt innati calidi ſubſtantia, eò cumulatior & plenior, quò magis ſit caloris humoriſq; particeps. Talis eſt omnino in ſemine miſtiſq; ortus noſtri primordiis, quæ caloris atq; humoris natiui ſummum habent complementum, vt aliàs nunquam pleniùs affluere poſſint. Quæ ortui proxima eſt ætas, tanta iſtorum abundantia circumfluit, quantā nulla ætas conſequuta aut arte aut induſtria poteſt excedere, ſed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquiſitiſſima viuendi lege conſeruate, alioqui perpetuari & ſempiternis ſeculorum ætatibus ſuſtineri poſſet animans. Illa porrò ſumma cùm ſint infantium ætate, moderata tamen eſſe dicimus, ipſamque innati calidi ſubſtantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor ineſt, licèt ſit ſummus, quia tamen humido perfunditur, mitis eſt omninò & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licèt vberior, haud tamen diffluit, ſed calore coërcetur: ſic ſumma quæ ſunt, ad moderationem quandā exquiſitè ſunt temperata, vt infantibus & puerulis redūdans humor, pari quodammodo ſpiritu & calore ſit aſperſus. Hinc ætate progrediente ſenſim vi caloris membra ſicceſcunt: ſimul quoque & robur & incrementum conſequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionem profuſa. Id itidē ſentiens Hippocrates, ait corpus quodcunq; augeſcit & robur accipit, neceſſariò calidum eſſe, illaq́; ob innati calidi vim conferri. At verò cùm iam oſſa, nerui atque membranæ non vltrà ſequi ducive poſſunt,

In ortu ſummus eſt tum calor tum humor.

Summus quamuis ſit, tamen eſt temperatus.

Membra tēpore ſicceſcere.

Lib. de natura humana.

ſunt, incrementum omne ſiſtitur; tum verò membris ſummū robur ineſt, ſummæque vires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ profectò argumento ſunt, ætatem floridam humidum primigenium iam ſiccius obtinere. Cæterùm hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitum calorem & ſpiritum, quantū à primordiis acceperat, quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantum ſubſtantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundē qualitatis & acrimoniæ genuit arrulitq; adoleſcentia: quandoquidem ſicciore facta mareria ſolet calor omnis vires ſuas vehementiùs proferre. Hac igitur viciſſitudine quia diſperdita ſubſtantia qualitas increuit, parem calorem ſenſus æſtimatio illis fortaſſe decernit. At verò infantis plurimus eſt naturalis calor, iſque blandus & halitus ſimilis, vt ſubſtantiæ æſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redactā: quam ob cauſam is reuera minùs eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intenſo.

Media ætate licet humor ſit paucior, atamē eſt ſit ſuus calor.

Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò comparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneumque calorem eſt conſequutus; quem etiam aduentitium externumque appellant: non quòd extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quòd bene temperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atq; ille ad naturæ munera vires habeat. Itaq; infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multoq; magis qui febre iactantur: at natiuus in iſtis nō ineſt priſtino æqualis, nedum maior.

Reuera infanti copioſior eſt calor quam ætate media.

Sed ad nos iam redeamus. Ab ſummo ætatis vigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit, & paulatim collabitur, vſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulum, id vniuerſum incendio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorans ſeſe nequeat ampliùs effundere. Hinc verò quoniam nimiùm exeſa diſſipataq; inſiti illius & primigenii humidi ſubſtantia, nō eſt ſatis apta pari calori fouendo, neceſſum eſt vt dum ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus areſcere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebuſque poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſariò reddatur, vt ſui ipſius ratione ſit poſtrema vitæ die frigidiſſimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs ſubſtantia, aliàs qualitas ætatum progreſſu ad ruinam defluens, in perniciem agitur.

A media ætate calorem minui.

Cæterùm quoniam exhauſto pabulo calor vnà reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quæ pabulum abſumit, vt certè eſt, fiet protinus idem calor interitus ſui cauſa. Gaudet quidem & iucundè fruitur humidi commercio, cuius etiam ſi interitum non expetit, ipſum tamen neceſſariò affert: ſublato autem humido conſequens eſt & calorem tolli. Vnde hic calor dum conſeruari & perfici naturaliter deſiderat, ſemetipſum is conficit & interimit: & quem ſui occaſum & obitum non intendit, eum tamen conficit.

Calor ſe ipsū deſtruit & conſumit.

Sed quoniam nihil quod genitum eſt & natura conſtat, primum & per ſe ſui exitium molitur, ſed quàm longiſſimè prorogari & in rerum natura conſiſtere peroptat, ne ipſe quidem calor per ſe & ex inſtituto, ſui interitus cauſa fuerit, verùm vt dicere ſolent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiam agens, ipſe quippe humidum conficiens, ſe ipſum pariter diripit atq; vaſtat. Quocirca non alia eſt ortus noſtri, alia interitus cauſa, ſed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem extremum vitæ diem morte conficit.

Non per ſe, ſed ex accidenti id efficit.

Dixerit hic aliquis. Si ſummus ætatis vigor calorem profert tactu acerrimum, ſenectus autem ignauum & inertem, neceſſitas eſt medio tranſitu moderationem quandam percipi caloris, qualem & ſuperior de temperamentis tractatio confirmauit. Quid eſt igitur quā ob rem nō hanc ſimiliter vt infantiū ætatē, aut fortaſſe conuenientiùs liceat in tēperatis numerare? Nunc ſanè diuerſa nobis atq; tū eſt temperati ratio: illic enim tempe-

Obiectio.

Solutio.

Inclinantiū non ſimiliter atque infantium ætatem dici temperatam.

ramenta tactu & qualitatis ordine, hîc ſubſtantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ ſuccedit ætas, ractus iudicio remperatum præber calorem, at verò paucum id eſt, nec ei ſimile quod ſummè expetitur laudaturque omni vita, & quale infantium ætati ineſt plurimum, naturæ muniis congruentiſſimum. Pollerenim hæc ætas eius humidi facultare, quod tum naturæ iucundiſſimum, tum calori affine temperiem accetſir, ſubſidiumque confert ad actiones. Altera verò quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deptehenditur. Etſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & valens, is continuò eſt temperatus: non id tamen retrò commeat, vt qui temperatus ſenſus iudicio confirmatur, is natiuus ſit & noſtræ naturæ familiaris. Hîc animo ttactare & contemplari liceat rem cognitione digniſſimam, humidi quippe primigenii, atq; caloris ſocietatem. Tanta enim eſt horum conſentiens, conſpirans & continuata cognatio, vr ſemper mutuas operas conferant, nihilque vnum efficere poſſit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi par quodammodo atq; puero calor inſidet, naturæ ramē operibus ille obſcurior & infirmior eſt quam pueri, quòd quadam ex parre exhauſto humote factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitum non minùs atque calorem ad narnræ opera conferre. At certè illa eſſe diuerſa declatat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero conſtanre alterum ſenſim diſſipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic vt efficiens eſt præcipnum, humidum vice materiæ ſubſternitur calori, magiſq; patitur. Quibus magna vi frigoris inſitus calor repentè extinguitur (quod hyeme per Alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet) humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubitò diſperdere? Ar verò contrà humidum euaneſcere diſſoluíve non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, iis vnà cum calore innatum humidum diſperditur, vt illius nihil reſtet aut certè perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem ferè ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tamen calor & humor.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. CAP. IX.

QVALEM ætatum decutſio affert calidi noſtri commutationem: talem exiſtimauit Hippocrates ex anni tempotibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: æſtate verò diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aëris frigus corpora contingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intrò repellit in profundum, foriſque cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coërcet, vt nihil eius aut minimum poſſit effluere: ſicque illa partibus intimis vires colligens, multò quàm priùs robuſtior euadit. Æſtate contrà, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenra laxat, & interiores tū ſpiritus tum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque diſſipari, exiguum verò intus contineri. Vèr & autumnus iſtorum moderationem quandam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora calotis ſubſtantiam augent minuuntve. Eius verò qualitarem ſic commutant, vt æſtas feruentiſſima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatque vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerumque excedens, aduentiria reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtantia caloris nihilo ſit frigidiot, ſed priorem ſtatum retinet iis maximè corporibus, quæ plurimo ſanguine & calore prædita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorum iniuria læduntur, ſic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omnium externæ ſaltem partes refrigeſcūt, ita quicunq; imbecillo ſunt corpore, aut ſine ſenſu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorſus ex hominum vita demigrant. Iam verò calidi commutationem quæ per anni tempora fit, ſi quis ei conferat quā ætatum inclinatio protulit: hyemis parte poſtrema,

Hyeme vberior eſt in nobis copia caloris quam æſtate.

Æſtate acrior in nobis eſt calor quam hyeme.

Temporum anni & ætatum comparatio.

poſtrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidum: vere autem eam ſortietur conditionem quã in pueritia & adoleſcentia: æſtas proportione reſpondet florenti ætati: autumno ob eam quæ æſtate fit diſperſionem, pauca eſt ſubſtãtia caloris, ſed ea minùs acris quàm æſtate, vnde poſſit autumnus inclinanti & præcipitatæ iam ætati conferri. Sub autumni finem hyemiſque ingreſſum, calor in nobis modicus ineſt, qui quoniam corpus etiam tum laxum eſt & patens, promptè refrigeſcit, eique non admodum fit diſſimilis qui ſenectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas ſimilis ferè mutationis eſt occaſio. Quanto enim ad Auſtrum & medium illum cingulum, qui Solis ardore torretur, magis inclinata eſt, tanto paucior hominibus ineſt calidi ſubſtantia, ipſa verò qualitas acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tãtum in corporibus abundat beneque temperata eſt innati calidi ſubſtantia, niſi fortè cùm ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitam agit. Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, quî fieri poſſit vt hyeme quàm ęſtate innatum calidum ſit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit? Cùm aſſiduo ſubſtantię fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur, neq; vitare poſſimus ingenitam nobis ſenij ac interitus neceſſitatem, fieri certè nõ poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quædam fiat deceſſio, non modo maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aër minus hyeme quàm æſtate diſſipat, interior tamen noſter calor non minùs pabulum ſuum populatur & cõficit. Quòd ſi fortè coercitus intus calor concoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtauretq; humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quodq; olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit vt de innati calidi ſubſtãtia quotidie magis magiſq; detrahatur, neq; poſſit vlla hyeme abundantior eſſe quàm æſtate prętergreſſa: quemadmodum neq; florentium ætati poteſt vel optimis alimentis par ei comparari, quàm infantium ętas prę ſe ferebat. Sed tamen Hippocratis ſunt illa: Ventres hyeme & vere natura eſſe calidiſſimos, tum verò & magnam innati calidi copiam ineſſe. Ab hoc igitur medicinæ parente cùm nefas ſit deſciuiſſe; verborum illius vim & bene dicta ſic interpretari conſilium eſt: eo loco innatũ calidum non eam puram ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes à ſemine contraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ætati plurimã eſſe prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctamque vberioris alimenti appulſu, vel omnem ſubſtantiam quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minùs. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſaq; corporis moles innati calidi ſubſtantia ſunt: ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoq; contineri: qua etiam pubeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quàm infantium & puerorum ætati, quiuis rectè cenſuerit. Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neq; innatum idipſum eſt, quod à prima origine ſemen nobis indiderat. Itaq; naturalis calidi ſubſtantia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarum à ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factaq; impurior adultis, atq; etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiritus eſt: fieri quidem haudquaquam poteſt, vt vna eademque nominis ratione, creſcentium ętas & hyems plurimum habeat innati calidi: ſed qui ita pronuntiat, neceſſariò ὁμωνυμίαν inducit.

Innati calidi ex regione varietas.
Quæſtio.
Solutio.
Veram calidi ſubſtantiam hyeme non augeri.
Obiectio ex Hippoc.
Solutio.
Quid eo loci Hippocrates calidum appellet.
Duplex dici innatum calidum.

Natiui tum caloris, tum ſpiritus differentia, hoſq; partibus ſingulis inſitos; aliunde influentibus gubernari. CAP. VII.

PARTEM vnamquamque ſimilarem innato calido & proprio ſpiritu inſtructam eſſe quoad in vita ſit animans, neque citra opem illorum poſſe vnquam conſiſtere, perſpicuum iam eſt & euidens. Similares partes non vno eodemque omnes temperamento tenentur, ſed os frigidius eſt aridiuſq; neruo, neruus vti

Triplex ſubſtantia cuiuſque partis ſimilaris ſu-

a eſt ei propria.

& membrana carne frigidior atque ſiccior. Quoniam igitur compoſitæ rei temperamentum ex ſimplicium quibus conſtat permiſtione naſcitur, fit neceſſariò vt eæ ſubſtantiæ quas parti cuique ſimilari datas eſſe meminimus, diuerſam in hac atque in illa parte tum ſpeciem tum ſubſtantiam ſortitæ ſint, neque vna temperamenti lex atque modus inſit omnibus.

Quot partes corporis, tot ſunt ſpiritus & totidem natura.

Quare qui in oſſe ineſt ſpiritus ab eo diſtat qui in neruo, hic rurſum ab eo qui moderator eſt carnis. Sic humidum primigenium ipſamq; innati caloris ſubſtantiam aliam os adeptum eſt, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæq; ſimilaris. Eſt autem in his varietas non modò ex ſubſtantiæ multitudine, ſed ex primorum elementorum vnde cōditæ ſunt temperatione profecta. Qui partium functiones ſtudioſè animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis ſubſtantiam gignere poſſit aut reſarcire, neque contrà: hac adductus functionum diſcrepantia, quæ illas tota ſpecie diſcludit, mox opinor cauſas quæ illarum ſunt effectrices, pari interuallo diſiunget. Hæ autem quum ſint ſpiritus & innatum calidum, quibus naturæ ſubſtantiam compleri diximus, conſequens eſt totidem ſtatui ſpirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum varietates, quot partium ſimilarium differentias numero dimetimur, vt vniuſcuiuſque partis ſua hæc ſint, cæterarum nulli eadem prorſus impertita.

Spiritus & vires influentes.

Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum ſpiritu præpotente valent, vt non ſeipſis duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus tanquam iugi de fonte promant, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, aluntur: his in vires functioneſque ſuas concitati, conſtantem & perpetuam operum functionem edūt. Vnde intelligitur præter innatos ſpiritus qui ſtabiles & in vnaquaque parte fixi ſunt, tres inſuper errantes & vagos influenteſque exiſtere,

Naturalis. Vitalis. Animalis.

vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffuſum: alterum vitalem quem cor aſſiduò per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes irrigat ſenſus motuſque compotes. Hunc quidem in cerebri ventriculis viiſque ſenſuum contineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam planè conſtat: at naturalem ex iocinere proferri, non vſque adeò eſt ſenſu compertum. Cæterùm ſi vis eſt vlla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda, conficient ſuprà adductæ Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere communis & influens ſtatuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum. Non enim ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, qui nempe craſſior mediam inter corpus facultatemque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo vniuerſum animal gubernant principes tres facultates, totidem ſpirituum vehiculis, ex ſuis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ.

Partes omnes tum inſitis tum influentibus viribus gubernari.

Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitum ſpiritū, aut vires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpirituum vires, ſed in breui omnia conciderēt à principiorum viribus & fauore deſtituta. Itaque quum ſint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, & iecur, adde ſi videtur & teſtes: aliæ ab his natæ & quaſi earum viribus ſubſeruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, ſeminis vaſa: reliquarum omnium inſitæ vires influentibus inde viribus gubernantur: aliæ manifeſtiùs, vt muſculus: aliæ obſcuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametſi neque vena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat: ſatis tamen hæc in illas deriuari declarat aſſidua quæ fit earum nutritio. Neq; enim citra influxum poſſint eæ perſiſtere & vita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur: niſi id fortaſſis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorū viſcerum modo regatur. Hæc ſiquidem vt vberiores ſpiritus atq; vires acceperunt, ſic venis, arteriis atq; neruis indigent, quibus manifeſta fit & conſpicua gubernatio.

Non partes omnes indigere animali ſpiritu, vt alios.

Ex his denuò planū fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atq; diffluere, eoque pertingere vbi neque vena, neque arteria eſt: harum enim adminiculo non vbiq; indiget: animalem autem ſpiritum nuſquam poſſe citra neruos

aut eorum villos atque ſtamina contineri, aut vires ſuas prodere. Optima id quidem ratione à natura inſtitutum, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Naturalem ſpiritum fieri materiem vitalis atque animalis, vtque ſpiritus & aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur.

CAP. XI.

Naturalis ſpiritus procreatio.

HAc autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partium ſubſtantiæ ſeruari nutririque ſolent. Alimenti purior magisque aërea portio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum à ſpiritu iecori ingenito vim accipiens, eiusque vbertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quantum per venam cauam vnà cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratum attenuatumque, in aëris propè ſpeciem mutatur: atque ex dextro cordis ſinu per communes eosque arctiſſimos aditus, in ſiniſtrum ſinum viam capeſſit & permeat, vbi hauſto per pulmones aëre temperatum, materia quædam fit, cui calor & vis conceſſa vitalis ſpiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffuſum atque conſertum. Quæ portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhauſto per nares elaboratoq; aëre, fomentum incrementumque recipit, & vi proprietateque ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadam ſpiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motum, ad ſenſum, ad omnes denique animales functiones aptè comparatus. Itaque vapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi vitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhibet, debet primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Quantum hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur, vitalis aëreus eſt, animalis autem æthereus. Vitalem peræquè ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in ſubſtantia ſpirituum varietas ineſt, efficit quidem vt non vnius eiuſdemque ij ſint naturæ: at genus vnum communemque appellationem eos participare quid quæſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatutum.

Vitalis ſpiritus creatio.

Spiritus animalis vt generetur.

Naturalis primus eſt omnium, vereq; ſpiritus dici debet.

Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiari munere præditus eſt, vt quum propriæ facultati ſe vehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui, qui ſuus eſt cuiq; parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius ſubſtantiam conuenienti atque idoneo foueri alimento. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid craſſius & concretum magis eſt, id ſolidæ ſubſtantiæ craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: vapor illinc ſublatus vnà cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum continet, ſimul verò & circumfundentis nos aëris per diaſtolen tranſmiſſio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtantia, id ſibi allicit reponitque in alimentum, quod in affluente humore medium eſt inter vaporem & craſſiorem ſubſtantiam. Itaque particulæ toti ſimilari alendæ vnus ſanguis ſufficit: ſed cuius ſingula conuenientibus earum ſingulis accommodantur, vt ſuo poſthac loco pleniùs afferetur.

Naturalis ſpiritus inſitum nutrit.

Vnde & quomodo vnaquæque partium ſubſtantia alatur.

Quarti libri de ſpiritibus & innato calido,

FINIS.

DE ANIMÆ FACVLTATIBVS LIBER V.

Quid anima. CAP. I.

Præfatio.

TERRENO concretoq; corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quaſi concentum nexuit, ſiue aſpectabile, ſiue abſtruſũ id & ſenſibus incompertum foret, ſic omne ſuperior commentatio explicauit, vt nihil inſuper deſiderari poſſe confidam, quod eius fabricationem & ſtructurã pleniùs adornet. At quoniam non in ſolius corporis, ſed in hominis qui ex corpore & animo conſtat, meditatione verſamur, quum ad exitum iam perducta ſit corporis tractatio, nunc animi eiuſq; partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, ſi quidem vllum eſt ſtudium percipiẽdi hominis atq; cognoſcendi. Inuoluta nimis & obſcura animæ cognitio, & quam ceu minùs obuiam non

Animam ſolis operibus cognoſci.

Corporis actiones nec à ſe, nec à corpore proficiſci.

ſit prõptum attingere. Quocirca ſenſus noſtros effugientem illam, ſolis functionibus operibuſq; proditis, cernere mens poſſit: vti & vnamquamq; reconditam cauſam ex effectibus qui conſpicui ſint & obiecti ſenſibus, ea ſolet excutere. Itaq; dum in viuis eſt homo, plurima munera exequitur, quę morte cõſumptus ne minimum quidem attigerit: quod argumentum ſanè eſt horum munerum non corpus ipſum efficientem cauſam haberi, ſed ineſſe quippiam viuenti quo ſit is præſtantior atq; potentior demortuo, & quo ad obeunda munia ſe comparet. Ineſt quidem in homine quædam actionum habilitas & efficiẽtia, ipſa deniq; vita quæ propria quædam eſt viuentis functio: verùm actionem veterum philoſophorum imitatione animam cenſere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, niſi forte immodico ſopore longiùs profecta remigrare non poſſit, anile ſanè & plenum ſuperſtitionis eſt. Quare quum ſint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabunturque, quemadmodum & motus omnis, neq; à ſeipſis vnquam firmè ſubſiſtant: neceſſarium eſt quoties actiones obiri cernimus, ſuperiorem his cauſam mente complecti, quam

Actionum corporis cauſam eſſe animam.

Anima quid.

illæ velut vmbra corpus conſequantur. Ergo actionum vitæ ſtabilis & conſtans quædam in nobis eſt cauſa, qua præſente vita actioq; omnis perficitur, qua decedẽte ſimul vita perit atq; diſſipatur. hanc tantiſper dum nequeunt aliter illius eſſentiam cognitam habere, omnes quidem animam eſſe profitentur: vt ſit anima principium & cauſa functionum viuentis corporis. Nihil verò refert ſi quis organici corporis perfectionẽ eſſe ſtatuat: quod enim viuens eſt corpus, id continuò naturale eſt & organicum. Nam quatenus viuit, alimento ſanè vtitur, organaq; adeptum eſt tum ad concoctionem, tum ad alimenti diſtributionem accommo-

τοῦ ὅλου ἐντελέχεια.

data, ſine quibus neq; alimento vti poſſit, neq; viuere. Ergo quum viuens omne corpus ſtatim ſit organicum, quicquid illi vitam conferet actionesque vitales inducet, anima cenſeatur: ea autem totius eſt perfectio.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ ſint. CAP. II.

VIVENTIS corporis ſpecies eſt anima, cui vita tanquam propria peculiarisque actiò comes eſt & ſocia. Cuicumque igitur illa inſidebit, id animatum reddet pariter & viuũm, animamq; ſortietur ceu veram eſſentiam, vitam verò vt

Vnde ſumantur verum differentiæ.

propriam illius functionem. Vnde exquiſita animatorum ab inanimis differẽtia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis verè decernuntur. At nihilominus quoniam plerunq; relicta eſſentię obſcuritate, ad eius proprias functiones quæ manifeſtiores ſunt diuertimus, idcirco ex his plerunq; differentias rectè nobis cõparamus. Sic Philoſophi pręſtantiſſimi & animã vita definierũt, &

Viuentium differentia & ordines.

ex vitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hîc ſequuti, ab infimo viuẽtium ordine per ſingulos gradus ad hominis vſq; naturam progreſſione facta,

facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora ſolius naturæ beneficio viuant, quę Φυτὰ id eſt terra edita dicuntur, alia ſentiant, alia ratione & intelligentia prædita ſint, tres viuentium differentias mente complectimur, naturale, ſentiens, & intelligens: tres quoque animæ ſpecies iiſdem nominibus inſignitas, quæ ſunt naturalis, ſentiens, & intelligens: quibus hæc reſpondent viuentium genera, Φυτὸν, id eſt terra editũ ſiue ſtirps, brutum, homo.

Tria animæ genera.

Etenim proptię illa inferiorum generum conditionem ſubeunt, quòd diſcluſa diſiunctaq; ſeparatim ſubſiſtant: quòd nunquàm in idem coire conciliaque poſſint: quodque ſigillatim de vnoquoque animæ nomen ennncietur.

Quo diſtent genera a partibus.

Quæ enim in ſatis ac ſtirpibus naturalis ineſt, ea ſanè eſt anima, à qua & ſtirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quæ item beluis præeſt ſentiens, ea quoque anima eſt, quæ non animatas modò, ſed etiam animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animam eſſe non dicat. Sic autem ſeiugatæ ſunt atq; diſtractæ, vt neq; quæ hominis intelligens eſt anima ſit ſentiens, neque quæ beluis ſentiens imperat, ſit naturalis, vt neque homo belua eſt, neque belua ſtirps: alioqui in magnam confuſionem adigerentur rerum ſpecies. Quinimò eidem nequeunt pariter inſidere intelligens & ſentiens, vel ſentiens & naturalis: quoniam neque complures ſubſtantiarum formæ, reuera eiuſdem eſſe poſſunt ſubiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neq; beluam & hominem. Hæc igitur tria ſint diſcreta animæ genera.

Eadem nomina generum & partium animæ.

Efficit autem nominum inopia, vt iiſdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animæ deſignentur: vnde permagnis ſæpe obſcuritatibus ſcripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligẽs eſt, cõtinuò ſentiens eſſe dicimus, id eſt ſentiendi facultate præditum, & quod ſentiens eſt, id quoq; fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc non principum formarum, ſed vel partium, vel facultatum ſint nomina.

Partes animæ quæ.

Partes animę eas dici velim, quę ſociatæ atq; connexę, in totius vnam & integram ſubſtantiam cõſpirant, quibus ſeorſum ſingulis non aptè poteſt totius nomen accõmodari. Quæ tria modò ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens, & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur, vt partes ſunt animæ, non autem vt genera: eadem diſcluſa ſedibus, genera conſtituunt. Animæ partes geometricis figuris rectè viſus eſt Ariſtoteles contuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neque ex aliis ſe prioribus conſtat, neq; ab angulo in angulum alterum, exporrecta linea diuidi poteſt. Secundus ab hoc eſt tetragonus, qui trigonum poteſtate cõcludit: vt pentagonus tetragonum atq; trigonum. Vt igitur in pentagono qui ſimplex eſt figura, trigonus & tetragonus vt partes inſunt poteſtate dũtaxat, non reipſa (neq; enim illic trigonum neq; tetragonum, ſed pentagonum duntaxat figuræ nomen & rationem habere dicimus, alioqui nõ ſimplex eſſet, ſed iam ex compluribus compoſita figura) ſic procul dubio intelligentem animam homini ſimplicem ineſſe ſtatuẽdum eſt, cuius partes ſint ſentiens ac naturalis; non hæ quidem energia, ſed poteſtate duntaxat conſiſtentes. Ea eſt partium animæ ratio.

Facultates quæ.

Appetens verò, cogitatione finges, & ad locum mouens, neq; genera, neq; partes ſunt animæ, ſed vnius eiuſdemq; partis facultates, eius nempe quæ ſentiens appellatur. Hæc non animãtium ordines atque gradus ſecernunt, vt quædam ſentiant quæ loco nequaquam moueantur: ſed adeò inter ſe connexa ſunt & apta; vt diſſolui numquam poſſint, & cuiq; animanti vniuerſa pariter inhęreſcant.

Omne animal appetere, imaginari, & loco mouere.

Omnium quippe animantium tactus ſaltem eſt communis: hoc autem primo ſenſu quicquid præditum eſt, ſtatim voluptatis atq; doloris eſt particeps; poteſtq; peſtifera à ſalutaribus ſecernere, & quodã deſiderio ad res ſalutares accedere: vnde fit vt quicquid ſenſu vllo præditum eſt, id ilicò appetitu quodam ornatum eſſe videatur. Quum autem res ſalutaris ſenſu percepta in communem ſenſum referetur, tum orietur voluptatis & eximiæ delectationis comprehenſio, hæc verò deinde appetitum concitabit: ſic comprehenſione & appetitu impulſum animal eò trahitur moueturq; vt optata conſequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ ſenſu pollet, eadem pariter & phantaſiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animantia, ſed & muſcæ & vermes & vniuerſum inſectorum genus, quinetiã oſtreæ

Digitized by Google

&conchylia & ſpongiæ & quæ inter frutiees, & animalia ambigũt, ζωόφυτα Græcis appellantut, plantanimes à quibuſdam diei eœpetunt: hæe tametſi ſede ſtabili vitam degunt, compuncta tamen in ſeſe coguntut, diffunduntur verò lætotum occntſu: indicium ſanè quòd tum motu, tum ſenſu valent & prædita ſunt. Cæterùm vt in illis ſenſus appetitusque plurimùm obſcurus ineſt, ita & motus incertus atque confuſus: vt hac tatione nonnunquam cenſuetit Ariſtoteles motu illa priuari, & eorum quæ ſentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens, nequaquam noua quædam animæ genera conſtituunt, ſed quum ſentienti ea ſemper inſint & aſſideant, in idipſum genus pertinent, euius vires & facultates

Facultas quid.

rectè dici poſſint. Eſt enim facultas vis illa & poteſtas quam anima tanquam de ſinu ſuo promit, & ad munerum functiones ptofert. Id autem perinde eſt atque ſi dixetis inſitam & vetnaculam animæ proprietatem: quæ ipſa quidem eſt accidens, ſed animæ intimum atq; adeò inteſtinum, vt pleriſq; illius eſſentia putetur. Hinc non tatò vnaquæq; pats animæ, facultatis appellatione deſetibitut. At cui exquiſita nominum rerumq; notio cutæ fuerit, is nõ eſſentiæ animæ, ſed viribus

Omnia opera tribuenda ſunt eſſentiæ.

quæ ab illa dimanant, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem vſus licet opeta facultatibus teferat accepta, ea tamen ptimùm ab animæ ſubſtantia emanare cenſemus, quæ vnà facultates ad opus impellit. Vna ſiquidem animæ ſub-

Vnius eſſentiæ complures facultates.

ſtantia multis facultatibus & viribus ſe fundit atque oſtentat: haud ſecus ac pomum, quod teneta vnum vatias ſpargit qualitates, odotem, ſpeciem, & colotem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cœli ſe vertices conuettit aſpectumq; tefert, vim aliam qua ferrum ad ſe ptolectat. Aloë vim & facultatem habet putgandi,

Quot opera, tot eſſe facultates.

ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicattieis. Itaque dum vna animæ eſſentia complura de ſe profert opera, vatias in hæc facultates accommodat, vt ſit ſua cuiuſq; opetis facultas, neq; ſint vnius & eiuſdem facultatis opera diuerſa. Vnde quum par ſit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentiis harum quoq; diffetentias liceat numerando peteenſete. Etgo cùm vniuſcuiuſque quatenus vnum eſt & vno modo ſe gerit, vnicus ſit modus: ſi anima quæ ſimplex eſt ſubſtantia, aliis aliiſque motibus varia efficit opeta, varias quoq; in hæc vites facultateſq; tanquã inſttumenta confert: quibus multifatiam

Facultatem eſſe quandam proprietatem rei, nõ partem eius.

ſe exhibens diuetſos promit effectus. Has autem facultates neq; animæ ſubſtantiam, neque eius vllam partem eſſe inde intelligitur, quòd illæ nonnunquam exoleſcunt atque pereunt integra ſuperſtite animæ eſſentia. Etenim vis & facultas augeſcendi poſt vigotem annis confirmarum intercidit & aboletur: quæq; viridi æuo conſtans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametſi eadem ſupeteſt animæ ſubſtantia. Quinetiam nullo ſeminis concurſu, ſed quadam putrida colluuie quæcunq; vltrò ſuaq; ſpõte prognata ſunt: quæcunq; collatis perfuſiſq; diuerſorum generum ſeminibus emetſerunt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur ſentiente, facultatis tamen gignendi ſunt expertia: ſiquod ab eis ſemen editur, ſterile id toto genete eſt ac minimè fœcundum. Ex quibus petſpi-

Facultatis & partis diſcrimen.

cuum eſt facultatem ab animæ parte hoc potiſſimùm diſtare, quòd illa poſſit ab animæ ſubſtantia ſeiungi atque diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſolnatut. Facultas quamuis ingenita ſit animæ, tamẽ accidit & inhætet: pats animæ ſubſtãtia eſt & quædam illius ceu pottio. Hæc ſeorſum conſtituta aut in ſtitpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſiecta nunquam conſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur. CAP. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numetum animaduetti ptoditum eſt: quot vniuſcuiuſq; partis animæ facultates ſunt, quot earum differentiæ, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnumquodque effectione quadam completut, & in lucem prodit: eaque effectio motio eſt efficiẽtis. Efficiens igitut quippiam id præcurrat neceſſum eſt,

aut

Digitized by Google

aut fortaſſe compluta, quorum tamen vnum ſtatuatur tanquam primaria aut princeps cauſa.

Animā eſſe primariam cauſam, facultates eſſe adiuuantes cauſas.

Huiuſmodi eſt anima quæ quum inter omnia quæ in nobis ſunt vi & efficientia præſtet, propriis facultatibus quaſi cauſis adiuuantibus & inſtrumentis tum corporeis, tum incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autem proximæ & continentes operum ſunt cauſæ, quarum obſeruationem atque cognitionem ſatis ſuperque medico ſufficere plerique cenſuerunt: in earum igitur inueſtigationem nobis eſt diligentiùs incumbendum.

Naturalis partis animæ facultates tres. Functiones

Partium animæ omnium ea prima ſtatuitur quæ omnium viuentium communis, natura & animæ pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atque moderatur. Huius geſtiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum ſtirpium, tum animantium genere, quæ defecta non ſunt & oblæſa vt mulus: eæ ſunt, procreatio, nutritio & accretio:

Opera.

opera autem ſunt ſtirps ſurgens è ſemine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augeſcens ſtirps aut animal: hoc ſaluum & vita conſeruatum. Tres præſunt illis effectrices facultates, procreatrix, altrix & quæ auctrix appellatur.

Quo tempore quæque facultas dominetur.

Quo tempore fœtum geſtat fœmina, omnes tametſi in commune idemque opus conſpirant, procreatrix tamē illa vis dominatū habet: edito iam partu ea langueſcit, moxque aboletur vt dentes emiſerit, quumque ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignendorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis conſtitutum certumq; modum hunc prouexerit. Quod reliquum eſt vitæ tempus, in ſolius altricis eſt poteſtate: quæ quum vitæ totius ſit comes & conſeruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarū duntaxat erat adminiſtra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augēdum valet, procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ ſunt vnius eiuſdemq; partis animę multæ vires, quę propriis ſe operibus exuſcitant & expromunt.

Quæſtio.

Si fœtus vtero geſtatus tribus illis continetur, editus verò dū adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica, quónā illæ auolarunt? perierúntne prorſus, an illic præterea ignauæ iacent & quaſi feriatæ?

Solutio.

Perſiſtit vna quidē facultatū ſubſtantia in diem vitæ ſupremum, neq; à ſuis illa viribus manet deſtituta: quorſum enim genito iā animali eoq; edito debeat procreandi vis perire? quid illam ſuſtulerit?

Qua ratione facultas quædam pereat.

Verùm quoniam prima illa ſeminis natura quò vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa vacabit finemque conſtituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eique adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui ſenio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quæ in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illæſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis vitiis irretita. Iam verò quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicandumque eſt.

Procreatio quid.

Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum autem quæuis ſubſtantia in alteram commigrat, vt ſemen in os aut in cartilaginem aut in neruum, ea propriæ eſſentiæ commutationem & conuerſionem neceſſariò ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul verò eadem in aptam & conuenientem naturæ ſuæ figuram conformatur: hiſque duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & conformatione.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Ergo quum ſit ſua cuiuſque actionis vis quædam efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vſu mollienda ſunt) non vt duæ ſpecies, ſed vtique partes, quibus illa abſolutè completur. Vna partis vniuſcuiuſque ſubſtantiam qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figuram illi compagemque & ſitum propriis vſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantiæ, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadā commutatione

extulit. Alia enim oſſis, alia nerui eſſentiam compleuit, & ſimiliter vnluſcuiuſq; partis ſubſtantiam ſua quædam facultas ingenuit, cui licear à partis narura nomẽ imponete. Ad hunc prope modum multas quiuis inſtituere poſſit confotmatricis partis differentias, vt ſua cuique inſtrumento præſit, quæ propriam ei figuram atque poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent, quæ duæ vnius procteatricis ſunt partes. Huius aurem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſumque adeo fœtum perficere.

Vis quæ ſemẽ generat dici nõ debet procreatrix.

Quæ in adultis nobis facultas ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionem exhiber, procreatrix dici non meretur, alioqui quæ vel ſanguinem vel lac vis generat, procrearricis quoque nomen ſibi vendicaret: neque qui ſemen confert propriè generator eſt: non enim hic fœrus particulas effingit aut profert. Abundanrer igitur ſic enumeratæ videri poſſunt quæcunque procreatrici parenr faculrates.

Altrix facultas quæ.

Altrix porrò eſt quæ adiectum alimentum in corporis ſubſtanriam conuertit eique aſſimilat. Quum enim corpotis noſtri ſubſtantia aſſiduo fluore variis ex cauſis continenter diſſipetur, neque tamen præproperè abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta, propriũ certè alrricis faculratis munus eſt nonnihil ſubſtantiæ pro diſperdira reſarcire: quod quidem vel par eſt ei quod effluxit, vel eo vberius vel parcius.

Nutritio quid.

Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenri in corporis ſubſtanriam conuerſio & aſſimilatio: quæ omnino rriplex deprehendirur, vna priorem corporis habirum conſeruat, alrera extenuar, tertia ſaginat & amplificar. Animans omne quoad vitam degit, neceſſe eſt quodammodo nutriri, ſiue firma id, ſiue ægra ſit valetudine: nunquam enim otio perfruitur illa vis alrrix, vt quam planè naturalem eſſe conſtar.

Nutritionem a procreatione differre.

Obiici autem poteſt corpori nihil aſſimilari, quod non plenè conuerſum ſit & commutatum: atqui ea commutario nurritio eſt: non aliud igitur fuerir nurritio quàm procreario, in qua ex alimento tanquam ex marerie portio quædam ſubſtantiæ corporis progignitur. Verum id quidem, dum os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil prorſus fit quod antè non eſſet. Prius enim & os erat & neruus, neque ad hæc ſimpliciter facta eſt mutatio, neque ad ſubſtantiam ſe ſuis viribus ſuſtinentem & ſolitariam, ſed ad eam quæ pars ſit alrerius. Sunt qui tamen ineptè hoc ſtatuunt diſcriminis, nutritionem motum eſſe ad materiam, quæ prius exiſtit te forma ornetur: procreationem verò motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtanriam ſimpliciter & per ſe fit, procreationem: quæ verò fit ad ſubſtantiam alreri iam per ſe conſiſtenti adhęrentem, hanc nurritionem appellemus.

Auctrix quæ.

Augendi facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit atque profert. Ipſa autem illius geſtio accretio eſt, nempe corporis quoquouerſum porrectio atque prolatio. Quod corporis eſſe dico, non de vnaquaque parte accipiendum: non enim ſi quid in maiorem carnis molem arque tumorem dilatatur, id continuò augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas duntaxat animantium parres, maximeque ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcunr, animal parirer vniuerſum creſcir, quanquam idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in longitudinis ſimulque latitudinis & alritudinis dimenſiones contendunt atque diffundũtur, quod ſolius naturæ eſt opus: nulla enim ars poteſt corpus, quanrumlibet tencrum atq; ſequax, inregra continuatione in omnem parrem dilarare, ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſariò fiet aut latitudo aut altitudo contractior.

Accretio à procreatione differt.

Augetur autem propriè quod ortum iam eſt, & integram formæ ſuæ abſolurionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progreſſio ſit (veluti quum domus exædificatur) non vtique accretio, ſed conſtirurio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dum aqueus humor raritate diffuſus vertitur in aëra) occaſus quidem eſt & interitus, non accretio. Imò neque ſi aqua ſic raritate fundirur vt ſuam inſuper ſpeciem retineat, augeri tum putetur, ſed rareſcere: quia vetcrem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integra id iam ſpecie abſolutum eſt, neque illam incremento mutat, & priſtina continuatione ſoliditateque corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palam fit quanrum ab ortu vel interitu

diſtet

diſtet accretio: In illis ad nouam ſubſtantiam, hîc ad amplitudinem & molem fit progreſſus: gignitur quod nondum eſt neque ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimentique appulſu confirmari, vt quod auctum eſt in ampliorem molem fuſum, inde ſibi robur firmitatemque concilieт. Sic igitur accretioni affinis eſt & coniuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſſit, ætate adoleſcendi dum ſequax eſt corpus, pleniorem vberioremque nutricationem, eſſe eam accretionem quam proponimus: quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementũ fieri non poſſe, niſi vberior alimenti fiat acceſſio, quàm propriæ ſubſtantiæ deceſſio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adoleſcentes febribus diuturniſque morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parcius alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuò tanquam comitem aſſidere. Quinetiam quòd ſit vniuſcuiuſque viuentis corporis certus & conſtitutus incrementi modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatiſque temporum ſpatiis peruenitur: quòd etiam plerique eo ſint ſtatu, vt licet vberrimè ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo eſt, non modò appellatione, ſed & functionibus & editis operibus plurimùm diſſidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas. has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius eſt munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſſimilare, non modò quantum effluxit, ſed & largius ac fuſius, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, conſeruetque priſtinam earum ſoliditatem atq; robur.

Non quicquid plenius alitur & pingueſcit, augetur.

Prima ratio.

Secunda.

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere.

CAP. IV.

FACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel adminiſtræ parent, huc referendæ videntur. Sunt autem hæ, attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarum neceſſitate corpus alitur & ſuſtinetur. Nulla enim eſt ne minima quidẽ corporis particula, quã non alimenti benignitas attingat. Id autem non eò appellit per ſe impetuque ſuo motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in forum concedimus: ſic enim nunquam in ſuperas, ſed omne in inferas partes quæ ſub iecore ſunt, grauitatis pondere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externoque pulſu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex ventriculo aut iecinore, ſi per venas in omne corpus pulſum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtè illuc confluet, neque quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur vt ſit ſua cuiuſque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare eſt & conueniens, ex ſanguinis mole priuata benignitate proleetet. Quum enim partium corporis perampla ſit varietas, ob quam non omnes vnius & eiuſdem alimenti ſuauitate paſcuntur, neque eiſdem deliciis capiuntur, erit cuiuſque partis quædam vis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundum veluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnum ſuccum, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta vnumquempiam è corpore humorem, naturarum ſubſtantiarumq; ſimilitudine trahunt. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſſitas vnicuique parti ingenita, neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quæ quod inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atq; deſiderio res vnaquæque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certè reſpuere. Trahit porrò vt quod familiare eſt ſibi annectat, eiuſque ſuauitate perfruatur, & ſibi

Quatuor facultates quæ nutrici miniſtrant.

Attractricis neceſſitas.

Vnde nata vis attrahendi.

Ex altricis facultatis neceſſitas.

Digitized by Google

tandem prorſus aſſimilet: quod dum efficit, id neceſſariò continet & conſeruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet, idipſum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem neceſſaria quoque intelligi poteſt continens atq; concoquens facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro, ſeu fructus quiuis aut vinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimùm à corporis noſtri natura diſtare videbitur, neque poſſe in noſtram ſubſtantiam conuerti, planeq; aſſimilari nobis, niſi multifariam varièq; mutatum. Neque verò id vniuerſum concoctione mutari poteſt: nam quantumcunq; benignum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quæ perniciem tantam exturbet. Alimenti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere non poteſt: atqui ad eas non adit ſuopte impetu: neceſſe eſt igitur alliciatur & attrahatur. Tractum autem adiectumq; niſi aliquantum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt: non enim quod aſſiduò huc illucque rapitur, concoctionem facilè ſubit, vt quæ non ſic momento temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt vim ineſſe, quæ alimentum contineat: in ſumma verò quatuor facultates naturales ſuas cuiq; parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tum demum perfectè aſſimilatur, neque vlla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quam non præueniat agglutinatio, & ante hanc appoſitio, variæ quidem functiones ex propriis effectis conſpicuæ. Cæterùm hæ non ex aliis, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id ſibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retentionem, tum concoctioně conſequitur, eſtque neceſſarium vt dum alimentum concoctione concreſcit fitque craſſius, retentum id parti ſimul affigatur. Ipſa porrò aſſimilatio naturalium functionem ſuprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas ſumma quum ſit in quam reliquæ contendunt, vna præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ ſubminiſtrant, omniſq; nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Alia demõſtratiõ quatuor facultatum naturalium.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Præter eas quatuor, non aliam quandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcendi, aliam ſecernendi. Cap. V.

NON leui quidem diſputatione philoſophi medicique certant, ſitne in ſtirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirificè congruunt naturalem quendam appetitum rebus ineſſe: atque vt animantia non niſi appetitu animali incitata progredi & incedere, ſic neq; ſtirpes, neque corporis noſtri particulas quicquam allicere aut depellere, niſi illius naturali appetitu odióve ſtimulatas. Quod enim familiare ſibi iucundumq; eſt, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius deſiderio tenentur: quod verò nociturum & aduerſum eſt, id quia deſpuunt & aſpernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota controuerſia eſt, num vt in animalibus, ita in ſtirpibus, & in his quæ ſola duce natura reguntur, propria quædam inſtituenda ſit appetendi facultas. Hanc equidem minimè neceſſariam duco, ſed quæcunque attrahit, eadem quod familiare eſt atque ſalutare appetit: hoc autem iucundum eſt & amicum, quia ſimile: ſimilitudo quippe amicitiam, amicitia deſiderium ſeu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas eſt, eadem quod noxium & peſtiferum eſt auerſatur & reſpuit, quia inimicum atq; diſſimile. Hinc autě alia difficilior quæſtio exiſtit: ſtirpéſne ea ſenſu

quodam

quodam, vt nos percipiãt & internoſcãt quæ ſibi ſalutaria peſtiferáve ſunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis noſtri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrantur, iiſque vim tribuunt internoſcendi ſalutaria à peſtiferis. Hanc diſcernentem & quæ ſuauia inſuauiaque diſtinguit facultatem, ſenſum quendam appellant, non vtique ceu aſpectum, auditum, odoratum, guſtatum, aut tactum: ſed proprium quendam & naturalem ſenſum, qui quæ nutrire poſſint & quæ ſecus, duntaxat diiudicet. Itaque non modò ventriculum, iecur, parteſq; ſingulas, verumetiam frutices exiſtimant ſuauium & idoneorum ſenſu atque voluptate affici, hæcq; ſi deſint protinus appetere, quia verò appetant eadem attrahere, vt tandem optatis fruantur & voluptatis fructum percipiant. Hæc Platonis conſulta eſſe perhibent, quem conſtat ſtirpes nonnunquam animantes appellaſſe. At verò Ariſtoteles his aduerſatur, qui ſatis omnibus atque plantis vim illam inſidentem ſalutarium & idoneorum attractricem, cenſet appetitu ſolo naturali impelli, citra vllam vtilium cognitionem. Neque vllam ſtirpibus vim ineſſe poſſe, quæ idoneum ab alieno diſcernat & internoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quam communem ſenſum appellant. Appetitus autem is, vt cæteris quibuſq; rebus eſt ſuus, grauibus vt deorſum ruant, leuibus vt in ſublime conuolent: ſic propemodum magneti purgantibuſq; medicamentis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hunc verò appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigentia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quumq; ſimilis atque iucundi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem, appetitus attractionem, eoque fruetur attrahendi facultas, ſi quidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentũ obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atque prudentia ſtirpes corporiſque noſtri particulæ regi viderentur. Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate controuerſia eſt, dirimitur. Quòd enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernant, quodque natura in morbis poſt concoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi verò ſecretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At verò ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in venis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quæ nihil depellere poteſt, quod non antè à reliquis quaſi euulſerit. Quæ verò ſuperuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit, & quæ ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio non propriæ cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed vel expulſionis vel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iiſq; propria quadam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. CAP. VI.

PARTES corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatique inſeruiant, omniumque vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quæ naturales appellãtur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiam addictæ parti, vt oſſi, vt cartilagini, & reliquis quoq; omnibus: nulla enim pars eſt in nobis vel minima, quæ nõ ſe ipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ, quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiumque omnium vtilitatem & commodum natæ. Sic œſophago manifeſta vis eſt alimentum trahendi, ſic ventriculo, vt & iecori præter proprias, communes illæ

Actiones propriæ.

Actiones communes.

Quæ facultates, qua-

bus partibus maximè vigent.

omnes inſident, inrer quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in inteſtinis expultrix validiſſima, concoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ facultas præſtantiſſima, eique profundendæ & deiiciendæ non imbecilla: reliquarum autem ii ſunt experres. Sic deniq; vtero vis continendi robuſtiſſima, qui fœtum nouem integris menſibus reconditum gerat: nec parum huic validæ allectandi ſeminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorſus nullæ.

Naturales facultates quæ habent instrumenta. Quod villorũ genus cuique facultati ſeruiat.

Itaque partes illæ vr & aliæ nonnullæ, quæ non modò priuaro, ſed publico quoque munere funguntur ac vigent, inſtrumentorum ſpeciem acceperunt, & iis muneribus ad quæ in primis ſunt propenſæ ſtaminum villorumque proprium genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorum genus: alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta, alia rranſuerſa quæ ad pares rectoſque angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur concoquendi vis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus ſuum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, tranſuerſis expultrix, continens obliquis. Vt enim in muſculis villi nutu noſtro & arbitrio contracti, & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis, recti villi ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioreſq́; facti alimentũ attrahunt: tranſuerſi autem aſtricti, ſubditam capacitatem in anguſtiam adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt: cæterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia planè continent, nihilque vel attrahunt vel expellũt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiam villorum genus eſt conceſſum, alias tunica ſimplici vt in vtero, aliàs vt in ventriculo duplici. Quibus verò iſtarum virium vnica data eſt, vt inteſtinis, iis (tametſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique aſſidentium numerus ex functionum varietate cognitus, villorum differentias explicat: econtrario quoque villorum varietas conſectione cognita renuntiat quot cuiuſque partis ſint facultates, gulæ, ventriculi, inteſtinorum, arteriarum, venarum, vteri, vtriuſque veſicæ & aliorum, ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta.

Peculiares facultates villis non indigere.

At verò quæ ſibi duntaxat priuatiſque commodis dant operam, vt oſſa, vt cartilagines, etſi quò ſe alant naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamen villi opere indigent, ſed ingenita vi omnia efficiunt & edunt. Neque porrò ventriculus neque inteſtina vt ſe duntaxat alant & conſeruent, ſuos villos ad proprii alimenti attractionem & retentionem, aut ad ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accommodant. His iam videor vniuerſam principum naturæ facultatum ſummam attigiſſe, nec non reliquarum omnium, quarum illæ opera & miniſterio vtuntur, numerum percenſuiſſe: quocirca tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem transferre.

Externa ſentiendi facultates. CAP. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non vtique ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomen acceſſit, duo prima ſummaque genera exiſtunt: aliæ rationis ſunt participes, huius expertes aliæ, quæ ſenſus duntaxat imperu feruntur.

Facultatum animalium demõſtratio.

Quæ brutis animantibus ſupra naturalem illam vim moderatur, præcipuamque adminiſtrationem tenet ſentiens anima, tota quidem eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neque vt corpus ex partibus coagmentata diſparibus: aliàs vnum eiuſdemque generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret: Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum diſcrimina internoſcit, cogitatione fingit, ſomniat, meminit. Hæc vnius & eiuſdem ſunt eſſentiæ munera, non tamen ea dum exequitur & perficit, vno ſimilique modo ſe ſemper exhibet, ſed vt varia corporis inſtrumenta ad effectionem accommodat, ita aliàs aliter ſeſe

expri-

exptimens illa profett. Vnde quum ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones, vt poſſint ſingulæ ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neque vna quapiam concita ſit neceſſe alias continuò proferri, aut vna pereunte reliquas omnes patitet occumbete: optima ſit ratione vt ſua ſit cuiuſque propria quædam facultas, ſintque totidem ſentiendi facultates, quot functionum differentias numerando percenſuimus.

Animalium facultatum diuiſio & numerus.

Vniuerſum igitut animalium facultatum genus ita partiemur, vt aliæ rationis, aliæ ſenſus ſint effectrices: hatum autem quæ brutis animantibus imperant, aliæ externa ſentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoſcunt. Quæ demum externa ſentiunt, quinque ſtatuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, guſtandi, atque tractandi. Qua videt animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratut, nec guſtat, nec tangit, vti neque ex aduerſo fieri quicquam poteſt: tanta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quam & inſttumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit.

Facultatem eſſe formam inſtrumenti.

Quocunque ſentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt, ſenſus tanquam forma & ratio.

Videndi facultas.

Aſpectus qui facultas eſt videndi, tanquam forma in cryſtallino oculi humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cetnendi otganum: circumfuſum id humoribus, tunicisque ſeptum, quæ vſum ei confetunt, vt melior completiorque ſit viſio. Cernit quidem ſimpliciter oculus cryſtallino, integrè verò ac perfectè viſus inſtrumento: ſub hunc autem ſenſum veniunt ij maximè colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcetnitque ſingulos, cæterorum autem nullus.

Definitio.

Quocirca cernendi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo ſita coloris circa materiem, per medium re ipſa conſpicuum excipit. Quum autem vnuſquiſque ſenſus à prima anima quaſi præciſus abiunctusque videatur, & ſua cuique ſpiritus portio illinc ad functionem & miniſterium tributa ſit, poterit reliquis ad viſus exemplum finitio accommodari propria.

Audiendi facultas.

Præcipuum audiendi inſtrumentum eſt aer quidam prætenuis auribus ingenirus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem poſitus, quò audientis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aëtem atque ſpiritum, qui primum eſt audiendi inſtrumentum, ambit, quemadmodum opticus in oculo neruus cryſtallinum humorem: ſic in omnibus per influentem ſpiritum & per neruum maxima inſtrumento ſocietas intercedit cum intimo ſentiendi principio. Huic igitur aëri inſidens audiendi facultas ſonum verè percipit, eiusque diſcrimina diiudicat.

Odorandi facultas.

Odorandi proprium inſtrumentum extra caluam non excidit, reſpirantibus quibuſque animantibus opertum & penitus conditum in iis extremis cerebri, quæ ad naſi ſummum pertinent.

Vnde nomen habeant externi ſenſus.

Vnde intelligitur hos quinque ſenſus non quòd foras exprompti ſint & promineant, ſed quòd externarum rerum propriis organis cognitionem capiant, idcirco extetnos appellari. Illic conſtituta odorandi facultas, per narium ductus, vnà cum ſpiritu hauſtos rerum odores comprehendit, qui ſubiecta eius ſunt materia in qua ſolet verſari.

Guſtandi facultas.

In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumque regionem diſpergi narrauimus, guſtandi facultas conſedit, rerum ſapores internoſcens, ſpongioſæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita eſt.

Tangendi facultas.

Cæterùm vis tangendi nullo proprio concluſa organo coërcetur, ſed quum tactus ad animantis vitam maximè videretur neceſſarius, toto corpore æquabiliter fuſus eſt. In his autem neruis potiſſimum collocatur, qui duriores iam facti intrò foraſque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non vt colores, ſapores, odores, aut ſoni, vno poſſunt nomine deſignari, multis quidem contrariorum pugnantiis diſcretæ: quarum extrema ſunt calor & frigus, humor & ſiccitas, mollitudo duriries, aſperitas læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnulli complures tactus inſtituerunt, qui has ſeorſum differentias percipetent, quaſi ex obiectatum qualitatum varietate ſenſuum numerus petatur: non ſic autem, ſed ex organorum differentia facultatum numerus æſtimandus. Atqui vnum eſt atque ſimplex tactus inſtrumentum. Diſtat præterea ſenſus hic à

cæteris, quòd non omnia ſubiecta prorſus ſentiat: quæcunque enim obiecta ſibi temperatione ſimilia offenderit, non ſentiet, quia ab illis nihil patitur. Senſus autem non niſi perpeſſione quadam fieri poteſt. Reliqui verò ſenſus eas omnes quæ ſub ſe recidunt qualitates ſentiunt, ab hiſque patiuntur: quia diſſimiles ſunt omnes. Commune autem eſt omnium ſenſuum, vt ſit vnuſquiſque poteſtate talis, quale idipſum eſt quod percepturus eſt: hoc enim extrinſecus poſitum ſenſum impellit ac mouet: quòd ſi ſenſus ab ſubiecta re afficitur, neceſſe eſt tum ſimilitudo tum diſſimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia ſimilitudo: quum finis attingitur, diſſimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs ſuo loco recitabitur. Commune præterea eſt, vt vnuſquiſque tum ſubiectas ſibi res cognoſcat, tum earum priuationes, tum verò exceſſus immoderatos, ſed via rationeque diuerſa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blandè impulſus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo mutamento laceſſitus: exceſſus autem & exuperantias non citra offenſionem obtæſionemque ſuſtinere poteſt: vnde & illas quia graues ſint & violentæ, multi non ſentiri putant. Itaque diſtant inter ſe ſenſus omnes, longeque ſunt diuerſæ atque ſeiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quæ comprehenditur natura, verumetiam ex proprio cuiuſque inſtrumento. Hoc viſui aqueum eſt & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfuſus eſt, à cerebro conſtitutus atq; profectus, quod omnium partium humidiſſimum eſt & frigidiſſimum. Auditui aëreum eſt inſtrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam eſt fumoſa & ignea: tactui inſtrumentum datum eſt planè terrenum: guſtatui (quia ceu tactus quidam eſt) id etiam terrenum, ſed humoris quoque alicuius particeps.

Omnem ſenſum perceptione affici.

Facultatum differentiæ ex inſtrumentis.

Interiores ſentientis animæ facultates. CAP. VIII.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porrò ſpecies habet, vim diſcernendi communem, vim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animæ non tanquã partes, ſed vtique facultates eſſe, perſpicuum ex iis fit quæ de partium & facultatum diſcrimine à nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidem corpore tãquam in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quòd reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proximè aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima vires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ pares tanquam radij in centrum deuergunt, ſic à ſenſibus viæ quædam & foramina patent, per quæ hauſtæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellant. Nigrum ab albo poteſt vnus aſpectus diſcernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo diſcernat, atque eorum quæ variis ſubiecta ſunt ſenſibus differentias diiudicet, facultatem quandam eſſe neceſſe eſt iſtis præſtantiorem. Nullus enim externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quòd ea non vnus idemque ſentiat: quemadmodum ſi ego hoc, tu verò illud ſeparatim perceperis, à neutro certè noſtrum diuerſa illa cognoſcentur. Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modò homines, ſed beluæ quoque internoſcunt, neceſſe eſt vim quandam eſſe communem & promiſcuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia diiudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcendi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idque principium quod vniuerſum animantium genus conſtituit, à quo & animantes omneis vel quæ infimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps ſedem

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus communis.

Diſcernendi facultas.

Senſus communis præſtantia.

dem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines à miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omneſque ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos viſu videre, & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimina conſtituit, ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum ſenſum cum externis quinque quodammodo eundem eſſe, hoſque ab illo omnes tanquam à fonte riuulos deriuari; & vim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſuum inſtrumenta ſe diffundere, eorumque famulatu vti & opera. Hæc autem quia ſe variè gerunt, & vnius opificis vſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates conſtituere par eſt, ſed quarum ſit vna eademque cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus vna facultas, quæ externarum rerum varietates diſcernit, internoſcit, & iudicat. Altera eſt vis & facultas conſeruatrix, quæ impreſſiones & veſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectam rem incumbit, ſimul quoque in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiendi facultas, quę rem vnà percipit atque ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectraque ab eis emiſſa recipiunt, quæ deinde interiorem ſentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas ſenſus præbuerunt, retinet & conſignat in ſe. Digreſſis ſublatiſve rebus iſtæ diutius inhærent, & quaſi exſculptæ conſeruantur: hoc indicio quòd tum abſtractas res ſenſus ille cognoſcit ac percipit, vt cui earum cuſtodia eſſet concredita. Effigies illæ ſpectraque rerum cerebro inuſta atque inſculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit; quemadmodum res externæ ſenſuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates exſtimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia eſt interiorum, obiecta ſpectra apprehendit & concipit: atque vt in ſenſu tria quidem ſunt, res obiecta, vis ſentiens & actio quæ ex illorum congreſſu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, ſimulachro, facultate fingendi, & ipſa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob ſimulachrum verſatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat ſimulachra atque veſtigia. Ex iis autem confuſis & permiſtis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ ſub ſenſum non venerant, vt homines volantes, boues alatos; hocque à ſuperiore facultate diſſidet. Vnde quum in multa feratur nunquam ſenſu percepta, & quodammodo vim imitetur rationalem, ab Ariſtotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerum ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa, mox euaneſcunt, aut altiùs quaſi in theſauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur: hæcque imaginum conſeruatio, cuius antè mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans eſſe proditur, illis quòd imaginum impreſſionem ſeruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non poſſint. Hanc confirmat tueturque meditatio & cogitatio, quæ ipſa crebra eſt repetitio atque recurſio imaginum, quatenus imagines aliorum ſunt. Eſt & altera memoriæ ratio quum quis affectionem illam & ſimilitudinem rei alterius ſpectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione quò facta eſt impreſſio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſaque ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi, diuerſa: illa ſiquidem quòd imaginem conſeruaret, hæc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſſio & affectio quædam eſt, hæc verò actio: aut ſi dicere malis, illa memoria eſt patiens & ſuſtinens, hæc verò agens. Vnde perſpicuum eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quæ ſenſum & notitiam temporis habent, & quæ ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eandem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiens eſt anima. Hæc tamen non propriè & per ſe tempus ſentit, ſed quatenus motionem & effectionem agnoſcit, quam tempore aliquo acceperat. Sic igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſentis per ima-

Vis & facultas conſeruatrix imaginum.

Facultas fictrix, quæ phantaſia dicitur & imaginatio.

Meditatio.

Memoria duplex.

Memoria propriè quid.

Digitized by Google

ginis ſpectationem, cum temporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autem hæc memorandi facultate concita ſtimulataque ab imagine, quatenus imago

Numerus interiorum facultatum.

eſt exemplarque ſuum refert. Itaque vt omnes ſentientis animæ interiores facultates functionesque in ſummam referamus, externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in principem intimumque ſenſum commeant. Horum beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eoque munere vis diſcernendi ſe exhibet atque promit. Simulachrorum ſi altior fiat impreſſio, tum conſeruatrix etiā memoria, cuius facultas conſeruandi ex cerebri conſtitutione intelligi poteſt qualis quantaque ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbens, ſi ſeorſum illa verſat ſpectatque vt nihil præterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effictio eſt, quam propria fingendi comminiſcendique facultas exprimit. Si verò illa non in ſe conſideret, ſed vt ſimulachra & imagines externarum ſunt rerum: tum meminiſſe dicitur, ipſeque actus memoria eſt, propria memorandi facultate completus.

Omnes interiores facultates in eadem parte conſiſtunt.

Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neque alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio, alterius verò memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdem partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebrique philoſophia defeciſſe, qui vim illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nam vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſiùs. Satiſne videmur omnes ſentientis animæ facultates connumeraſſe, ánne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia?

Somnus & vigilia ad intimum ſenſu pertinent.

Planè cōſtat ſomnum & inſomnia animantibus tanquam munera propriaſque functiones attribui: at nequaquam his obeundis aliæ quædam ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimùm inter ſe diſtant, & verè oppoſita ſunt: hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodem vt ſubiecto recipientur conſiſtentque, & vnius eiuſdemque facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt vigilia, illius autem vinculum & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuſpiā priuati ſenſus affectiones hæ ſunt, ſed primarij illius & communis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiam ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere.

Somnus.

Itaque quum primum illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrum, ex laſſitudine aut longis excubiis impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſſis, neceſſariò ſomnus obrepit, in quo vacationem quandam feriarum vice habent ſenſus omnes, quòd eorum vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutemque datus & ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio.

Inſomnium cuius ſit facultatis.

Nam quum ſit inſomnium viſum id & ſimulachrum, quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdemque inſtrumenti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnumque capeſſit communi & principe ſenſu: huius ergo erunt inſomnia, non vtique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulſione poſitarum imaginum: idque maximè noctu & dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſque functionum ſuarum vacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorum veſtigia aduolant confluuntque ob fingendi vim: quæ per vigilias ſenſibus opere vario detentis, & mente viuis cogitationibus obtuta, offunduntur ſupprimunturque.

De appetitu & mouendi facultate. CAP. IX.

SVPRA ſentiendi cognoſcendiq; vires alia quædam eſt vis appetendi, quam & appetitum dixerunt, clara quidem & aperta functione ſe promens. Nullū enim animantis genus eſt, quod nō aliquando impetu atq; perturbatione in-

citetur,

citetur, quod non rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem eſt, Græcis ὀρμὴ appellata. Hinc nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed à ſingulis diſſidet, à diſcretione, memoria, & effictione, quanquam eas, præſertim verò effictionem, naturali quodam inſtinctu conſequitur. Quocirca & facultas quæ illius eſt effectrix, à cæteris diſtabit, eaſque tanquam aſſecla comitabitur, eritque ſentientis animæ ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tanquam finis aut princeps inſideat. Neque verò ſolùm hominibus, ſed & beluis & ſtirpibus & inanimis ſua quædam ineſt appetitio, vt nihil prorſum natura conſtare poſſit, quod non appetendi facultas impellat. Cæterùm id lato peramploque diſcrimine: quandoquidem & ſtirpes alimentum proliciunt, & omnia generis cuiuſcunque ſint inanima, proprio quodam motu aguntur, naturali appetitu concitata. Eodem & corporis vnaquæque particula, ſi quando inanita fuerit, quod ſibi familiare eſt alimentum ad ſe conuertit & rapit è venis. Huius ſumma vis in iecore conſidet, è quo tanquam è fonte in omne corpus diffuſa, partium ſingularum vires ſuſtinet. Alter ab hoc appetitus eſt communis ille ſentiens, in cerebro ſitus, cuius tamen ſeminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incendia in teſtes pudendaque & in os ventriculi natura conieccit: in illos quidem libidinis (ſic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Conieccit & fomitem in cor qui ambitionis author eſt & excandeſcentiæ. Atque duo hi fomites quum ſint diſtincti ſedibus, vnus cupiditatis, alter excandeſcentiæ, vno tamen eodemque appetitu reguntur, qui ſentiens eſt & animalis. Vniuerſum ergo animantium genus, ſentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & abſolutionem continet omnis deſiderij animalis atque bruti. Quicquid ſenſu vllo præditum eſt, eius rei quam ſenſerit comprehenſione in appetitum ducitur, quo demum illam conſectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus ſui modo in complures ſpecies diſtrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffuſus, illecebram & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe ſentiens ab his quæ foris occurrūt ſtimuletur & excitetur: omnes quidem animales, ſed variis orti principiis. Tertius præter hos eſt appetitus, qui quid cum ratione deſiderat, qui mentis rationiſque conſilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinoſque ardores refrenat & coercet: ea eſt voluntas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere ſolent & incitare quæcunque bona videntur, tametſi talia fortaſſe non ſunt: at mentis appetitum ea duntaxat quæ reapſe & verè bona ſint poſſunt incedere, ſoloque veri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt. Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſque eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui ſtirpium eſt: animalis ſiue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam eſt etiam reliquorum particeps. Rurſum verò animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido vel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus annuntiauerit deſiderium. Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incedere, atque ſui inceſſus finem quendam habere, cuius gratia moueatur, demonſtrari hinc poteſt, quod rerum omnium agendarum ſtatus quidam ſit finis. Motionem & progreſſionem animal ſuſcipit, vt rem eam conſectetur, quæ ſpeciem boni & iucundi præ ſe fert, aut eam declinet quæ triſtis & aduerſa iudicatur. Quocirca triſte aut iucundum finis eſt, cuius gratia animal motum intendit, perſequens aut fugiens. Hoc quidem poſtremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primum ad motionem inducit, huiuſque initium affert. Immobile enim obiectum quum ſit, primò ſenſum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendique facultatem, quæ quum rem ſubiectam vt iucundam & voluptariam apprehenderit, ſimul

Appetitio poſtrema eſt facultatum interiorum.

Appetituū differentia.

Appetitus naturalis.

Appetitus animalis.

Appetitus rationalis.

Inceſſus efficiens facultas.

inſurgens appetitus illius deſiderio tenetur: atque hic ſi promptus eſt & efficax, confeſtim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc recte vt alia plurima videtur Ariſtoteles demonſtraſſe, cognitionem & appetitum principia & cauſas eſſe actionis atque progreſſionis animalium, ab his que animalia cieri concitatique ad motum. Cæterùm quòd appetitum proximam cauſam ſtatuat quæ animal mouet & conturbat, quodque nullam inſuper mouendi facultatem inſtituat, cui ſit hoc muneris præcipue conceſſum, non ſatis dilucide ſingula videtur exequutus.

Mouentem facultatem aliam eſſe a ſentiente.

Nam reuera mouens illa facultas eſt à ſentiente & ab appetitu diuerſa.

Prima ratio.

Primùm enim vulgatum eſt & conteſtatum, alia ſenſus, alia motus eſſe organa, alioſque neruos: vnde obtingit eiuſdem artus, velut cruris aut brachij, motum perire illæſo tactu, qui in omnem cutem fuſus eſt: contraque tactum aboleri ſaluo motu & incolumi.

Secunda.

Quinetiam motio diuerſum quiddam eſſe intelligitur à ſentiendi functione, omniſque ſenſus perpeſſione quadam & affectione accepta obiri ſolet; motus verò non niſi adnixu & roboris contentione. Quibus planè conficitur ſentiendi atque mouendi non modò inſtrumenta, ſed etiam obeundi rationes & efficientes facultates plurimùm differe. Quod ſi eſt, conſequens eſt continuò animalem appetitum, qui à ſenſibus & cogitatione ducitur, illaque perpetuò comitatur, omnino à progrediendi facultate differre.

Tertia.

Iam verò ſingula perſequamur. Imperfecta animalia quæ ſolo tactus ſenſu prædita vitam agunt ſtabilem, vt conchylia, oſtrea, conchæ: ſenſu quidem illa doloris atque voluptatis tenentur, & fingendi cogitandique facultatem, licet obſcuram inexplanatamque, quemadmodum & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametſi compuncta ſeſe contrahunt & in anguſtum ſe adducunt, nequaquam tamen progredi compertum eſt, neque organa motus habere. Quod ſi progredi non poſſunt, neque ad inceſſum facultatem habent. Quorſum enim hæc data illis eſſet ſine neruis, ſine muſculis, ſine vllis quæ his proportione reſpondent inſtrumentis, quæ ſunt ad motum perquam neceſſaria. Nunquid otioſam & inertem illam omnique opere & negotio vacuam: nunquid in tantis rebus natura committens fortuitò atque fruſtrà illam ingenuit. Quæcunque igitur appetendi vis eſt in illis, ea nulla ratione mouet. Quocirca præſtat vim mouentem ab appetente & ſentiente, quæ ſemper comites ſunt & coniunctæ, nunquam ſeparabiles, ſeiungare, quòd eorum quæ ſentiunt animantium, alia mouentẽ vim habeant, alia huius ſint expertia.

Quarta.

Huc demum perſuadendi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipſiſque hominibus neruorum reſolutione prehenſis obuenire ſolent: illis enim motus periit, quum interiores animæ vires plenè conſtent, atque adeò ipſe appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integrè valent: atq; tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quàm ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari; eſſeque mouentem vim ab appetente diuerſam.

Quinta.

Sed & hæ ſedibus diſcluſæ apparent. Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedem habet, maximè in parte poſteriore, quam Græci παρεγκεφαλίδα vocãt, à qua tum ſpinę medulla tanquã caudex, tũ plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi verò & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam conſtat ſentientes neruos, eoſque molles in ſenſuum organa profundere. Non hinc tamen exiſtimari velim promouentem illam vim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentientis ſumma vis eſt & vltima facultas quæ ſeorſum collocatur, vti viſus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi vires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuò quamcunque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſſit, vt vis ea quæ mouet ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam

Quem vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neq; omnes omnino eſſe animantes.

C A P. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſque operis inſtrumentū haberi ad proprias functiones accommodatum, ſuprà quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriumque inſtrumentum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaslibet functiones comparatum eſt, ſed ratione varia latoque diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis vel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vnà cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt & propriè accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum, & effuſum lætitia geſtit: ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinantur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo.

Interiorum facultatum inſtrumenta.

At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quæ à communi illo cerebri fonte deriuentur. Viſus, auditus, atque guſtus foris quum ſint, neruos habent concauos per quos vis influat: ſimiles habet & olfactus quanquam intimus eſt: atque hi molles ſunt omnes à priore cerebri parte nati.

Sentiendi inſtrumenta.

Tangendi ſenſus paulò durioribus inſtructus eſt, quos ſexta cerebri coniugatio ad interiora viſcera foràſque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquiſitè duri ſunt mouentes appellati, qui tametſi motum voluntarium non efficiunt, vim tamen motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrumenta.

Alios tangendi, alios mouendi eſſe neruos.

In his verò paulum inſiſtamus, & ſcrutemur quæ ratio eſſe poſſit, vt inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij mouentes ſint, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe aſſerentur alios è cerebro, alios à parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus vtriſque originem. Quod cauſæ eſt igitur, cur eorum qui à cerebro nati ſunt, hi ad motum accommodantur, ad ſenſum autem illi? Eadem vtriſq; eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influens, compoſitionem eandem facit Galenus: quęnam igitur ſortitio hæc eſt, quę diſcriminis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt. At qui è ſexta coniugatione in viſcera, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multò iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione protenduntur motum eis præſtaturi. Neq; id modò ex longo viæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, quòd poſteriorem quàm illi originē acceperint. Quocirca tam variæ huius facultatis cauſa non in mollitudinem aut duritiem referēda eſt. Quònam igitur aliò? in compoſitionem.

Aliam mouentium, aliā ſentientium eſſe compoſitionem.

Huius verò compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, diſſerā pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tangendi ſenſu præditum: contrà verò quæ idipſum ambiunt meninges, immobiles per ſe ſunt, præſertimque craſſior: tactu autem eæ valent exquiſitiſſimo. quæ ſingula vt Galeni fide confirmata ſunt, ita etiam vulnerata apertaq; calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa.

Cerebrum moueri, meninges ſentire.

Hæc autem morborū euentus pleniùs declarant, quod in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerunq; dolor affligit, multoq; minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine eſt: at ſi vel minima occaſio aut humoris aut etiā vaporis acrioris in meninges efferatur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuerſam naturam commonſtrāt. Atqui ſpina & nerui omnes vel eo authore medullā habent è cerebro, eamq; meningibus conueſtitam, quæ ſingula talem vim & naturam habēt, qualē ab exortu acceperunt. Quocircà neceſſe eſt medullam in ſpina atq; neruis (tametſi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouentem, eius verò membranas vim ſentientem & tractabilem tum ſuſcipere, tum aliis particulis conferre.

Vim mouendi eſſe à cerebro, vim ſentiendi à meningibus.

Si enim corpus cerebri ſenſus eſt expers, multò magis quæ in ſpina aut neruis eſt medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouam accepiſſet? Aut quomodo cerebri corpus vim illi ſentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque

nerui & tangendi & mouendi vim obtinent, vtriuſque functionis inſtrumenta ſunt, parte tamen diuerſa. Qui ſentientes dicuntur, ſolius tactus, nullius autem motus authotes ſunt, quod genus ij ſunt qui è ſexra coniugatione in interiora viſcera & in extimam cutem abeunt. Hi quanquã non à ſolis meningibus (vt nonnulli quondam cenſuerunt) ptoducuntur, ab eis tamen ſubſtantiæ ſuę plurimum receperunt, à cetebro minimum: ſtatim enim à tenui meninge orti vt ad craſſiorem appulerunt, mulrũ incrementi, roboris & virium illinc aſciſcunt ſibi.

Cerebrum motus & ſenſus principiũ, & quomodo.

Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contra verò qui ex ſpina orti, magnam cernuntur medullæ copiam ſuo exortu continere. Ergo prior cetebri pars ſenſus, poſterior verò motus principium eſt atque ſedes, meninges autem tactus ſunt origo: omnium autem animalium functionum efficiens eſt cerebrum ſuis meningibus conueſtitum. Qui nerui multa medulla cõferti ſunt, mouendi inſtrumenta exiſtunt, tangendi autem ij quos maiote ex parte meninges

Mouendi inſtrumentum proprium.

protulerunt. Hoc ſi exquiſitiùs ptonunciandum eſt, motus voluntarij ptoprium organum eſt muſculus: qui quum ex ſimplici carne, ex vena, artetia, atque neruo conditus ſit, ex netuo tamen qui inter cætera principatum habet, cuique ptæcipua mouẽdi functio refertur accepta, vim omnem aſſumit. Hic in muſculi principium, quod caput appellant, inſeritur primùm in paucas portiones diſtributus, ſed quæ rurſum in alias tandemq́; in fibras prætenues diffindantur. Omnes rurſum in muſculi fine coëunt, vbi neruum patem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de inſtrumentorũ ratione conſtitutis, ptomptum fuerit vulnera quæcunq; paulò antè infligebantur eadem perſanare.

Argumentorum ſolutio.

Itaq; ſi mouendi facultas eandem cum ſentiente ſubſtantiam eſt ſortita, neque hæ disiunctæ ſunt animæ partes, cur non omnia quæ ſentiunt animantia vt rerum comptehenſionem quandam & appetitum habent, ſic etiam progrediendi vim ſunt aſſequuta? Quia (inquam) motus inſtrumenta non acceperunt, quibus deficientibus neceſſe eſt & functiones & earum facultates deeſſe. Quanquam igitur tactu omnia prædita ſunt animantia, quòd vnus ad ſalutem & conſeruationem maximè ſit neceſſarius, eoq; dempto animal effugere non poſſit tractabilium qualitatum exuperantias, quarum occurſu mors ſtatim irtuit: reliquis tamen ſenſibus qui boni cuiuſdam & locupletioris notæ, non neceſſitatis gratia conditi ſunt, non omnia inſtruuntur animalia: imò vetò ab eiſdẽ homo quandoq; tum ortus tum morbi vitio deſetitur, quum ab idoneis inſtrumentis deſtituitur. Alia animantia ſolo tactu vigent, cui alia guſtum, alia alios denique ſenſus adiecerunt. Inretioribus autem facultatibus quia minus diſtinctam hæ inſtrumentorum rationem deſideratent, plurima (vt antè dixi) conſtant animantia, ſed quædam obſcuriùs, quædam magis inſigniter efficienterque. At verò progrediendi facultate ea duntaxat vigent, quibus ſpinæ medulla, aut ei ſimile quiddam acceſſit.

Imaginationis & memoria eadem ſedes.

Haud diſſimularet hoc loco adeunda eſt, ſed funditus euertenda iuniorum propè omnium abſurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri ventriculo poſtremo, phantaſiam verò, id eſt cogitandi fingendiq; vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè; ita demum iactationẽ habuit in populo. Verùm quæ ſuprà productæ ſunt à nobis rationes, palàm faciunt memotiæ atque imaginum facultates vna eademq; eſſentia contineri, ſede vna firmari, circa ſpectra eadem negotiari, ſimilique vti inſtrumento corporeo, quanquam eſt efficiendi ratio diuerſa. Quandoquidem fit nec raró vt cauſa efficiens vna, eodem vſa inſtrumento diuetſos idcitco ptomat effectus, quòd diſſimiliter id adhibeat operi, aliterque vires intendat. Hoc ſi poteſt tactus efficere, vt antè proditum eſt, id ipſum multò faciliùs præſtabit princeps ille intimuſque ſenſus, qui quanquam in organo eſt cotpoteo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obſeruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius ſunt poteſtare, quas dum vult exhibet. At non ſic externæ, quæ quia expromptæ ſunt nec liberæ, ab inſtrumentorum neceſſitate pendent. Quare occultas illas & intetiotes facultates, nõ eſt neceſſe

ſedibus

Google

ſedibus & inſtrumentis diiungere. Si Ariſtotelis & Peripateticorum rationibus illi non cednnt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iiſdem principiis informati, læſa memoria non modò occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere inbent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunq; ea ſit, hanc eandem & recordari & rerum impreſſiones cõſeruare. Pluribus non ago, quòd ipſa illorum declinatio ad libidinem prorſus effiɛta videatur. Quomodo autem fieri poſſit, quum ſint illæ facultates in eadem ſede, vt vniuſcuiuſque actio impediatur aliis conſtantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet poſthac illuſtrius.

De intelligentiæ facultatibus. CAP. XI.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens eſt ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animantibus: quæcunque enim præſtantiora edit opera, eorum effectrix eſt & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omnique materia ſeiugatas & nudas, vniuerſales rerum notiones atque formas, huius opera omnium animantium vnus homo cognoſcit. Vnde ſtatim huius eſſentiam ſimplicem eſſe, indiuiduam, ab omni materia & corpore abſtractam abiunctamque deprehenditur: neque demum vllius inſtrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hiſq; potiſſimùm à ſenſu diſtare. Iam verò ſi inſtrumento corporis intelligentia non opus habet, neque profectò ei miſcetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorſumq; impatibilis euadit. Itaque intelligentia ſimplex eſt, incorporea, ſeparata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione Deo proxima, homini diuinitus & extrinſecus accedens. Omnis tamen eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere ſolemus) ab hiſce rebus tracta eſt quæ ſub ſenſum recidunt, hoc argumento, quòd quem natura cæcum ſurdumq; progenuit, is non poſſit Geometriam edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit vllam de ſaporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerum externarum, quæ omni materie ſpoliata communi ſenſu continentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus mouere non poſſunt: ab imaginibus tamen primùm cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici, neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus vacuas & abſolutas excipiat, & tanquã theſauros conſeruet. Solent Peripatetici hanc intelligentiã patibilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur. Quoniam verò quicquid in rerum natura conſiſtit, præter materiam, effectionem & perfectionem demnm conſequitur, ſine qua temerè & fortuitò naſceretur: neceſſarium eſt patientem intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodammodo quum ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexiturq;, atq; ex his tanquã ex materia & ſpecie fit res vna. Itaq; ſentiens anima tanquam materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autẽ materia fit intelligẽtiæ agentis, quæ propriè & maximè debet ſpecies cenſeri, & ſimplex formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltrà progreſſura receptui canit, nullã præſtantiorem, nullam nobiliorem formam inueniẽs: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt nunc materiæ, nunc formæ conditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquã ex materia & ſpecie ratio atque mens conſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidem diuinitus adiecta nobis. Hoc autem rectiùs accipi velim, nempe quòd intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eademq; ſit atque intelligentia patibilis, fiatque ex illis res ſimplex, quæ tamen

Intelligentia eſt incorporea.

Intelligentia.

Omnis intelligentiæ actio ducta eſt à ſenſibus.

Intelligentia patibilis.

Intelligentia efficiens.

Intelligentia agens omniũ ſumma eſt & ſuprema.

Mens vt cõſtet ex duabus intelligentiis.

duarum rationes obtineat. Neque reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit: ſed vt accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarũ diuerſa eſt ratio. Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem ſingulares, mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit. Hîc duæ iam ſe promunt intelligentiæ facultates, vna patibilis, agens altera. *Componendi facultas.* Quoniam verò agens intelligentia non modò ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas in vnam componit, hincque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ iſthæc efficiat ſtatuenda vis eſt intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant. Enunciatione compoſita tum deinde iudicare ſolemus, *Iudicandi facultas.* & decernere quid verum falſumve ſit, quid bonum & honeſtum, quidve pernicioſum: quæ omnia efficit vna iudicandi facultas. *Ratiocinatrix facultas.* Hinc demũ ex aliis alia nectentes, quàm plurima complexione concludimus, ſicque inductione aut ratiocinatione ſcientiam aut opinionem comparamus, idque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. *Contẽplatio.* Supra has omnes ſe extollit contemplandi facultas, quæ ſapientiæ rerumque æternarum ſtudio tenetur. *Actio.* Quiſquis autem illius amore & ſuauitate non ſatis illectus, ad res caducas ratiocinandi vim conuertit, omneque ſtudium ad humanas refert commoditates & vſus, is vice contemplationis, actionis ſibi facultatem adhibet. *Conſultatio.* Si quid autem rectè facturus eſt, aliam facultatem accerſet ſibique iunget, quæ conſultandi eſt & deliberandi. *Prudentia.* Ita iis instructus ſi quam habet ſcientiam vel opinionem, bona conſultatione ad domeſticarum aut ciuilium rerum adminiſtrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici conſueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. *Ars.* Sin verò illas ad vilioris operis & artificij conſtructionem adducat, artemque ſibi paret, artificem facultatem exhibebit. *Voluntas.* Hoc loco volunras exiſtit, non vtique ſimplex & temeraria, ſed libera & quę boni cuiuſdam opinione per conſultationem ducta, quod bonum eſt & vtile ſeligit, *Electio.* vnde electio à quibuſdam dici ſolet, quam Græci προαίρεσιν, nos conſilii facultatem appellamus: hęc ab intelligentia non ſubiecto aut eſſentia, ſed cogitatione duntaxat & definitionis ratione diſtat. Ex conſilio & propoſito rem vnamquamque perſequimur, ſi bona ac vtilis videtur: ſi verò tanquam mala reprobetur, eam declinamus. Hincque ſurgit effectrix facultas quæ conſilij conatus implet & exequitur, & qua ad rem perſequendam impellimur: hæc autem eſt omnium facultatum intelligẽtiæ poſtrema. Memoriæ & recordationis facultates non primùm & per ſe in intelligentia, ſed in communi ſenſu collocantur, huiuſque duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere poſſunt, quemadmodum nos poſthac in his quæ de functionibus tradentur, pleniùs diſſeremus. Ne autem certos inſtituti mei limites prætergredi videar, his ſummatim decurſis, quæ propriè Philoſophum decent, ad vnius vitalis animæ facultates me confero.

De vitali facultate, quam Ariſtoteles eandem atq; naturalem exiſtimauit. CAP. XII.

EXPLICATVRO mihi vitalis noſtræ facultatis ſubſtantiam atque præſtantiam, quamplurima obuerſantur inuoluta ſummeque ardua, quibus præclari philoſophi Ariſtotelis patrocinio corroborati, contendunt nullã eiuſmodi vim in nobis ſeorſum inſidere. *Vis naturalis & vitalis vna & eadem ſunt Ariſtoteli.* Is enim quum omnes animæ partes atque facultates ſigillatim numerando percenſeret, hanc omnino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prætermiſit, ſtatuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctorumq; viuentium communem, quam eandem nullo nominum diſcrimine, nunc altricem, nunc vitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & præſentia, nutritio atq; vira in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretioneque definit, quòd vſque eo dum vita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur. Itaque ſi eo authore vnum idemque ſunt vita & nutritio, itemque viuere ac nutriri: quæcunque

facultas

facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuerſa eſt vitalis facultas. Quinetiam inſitum calorem, cuius ſubſidio natura omnia cõcoquit corpusq́; nutrit, ſine quo nõ poſſunt animalia, ſed ne ſtirpes quidem conſiſtere, vitalem appellat, quòd inde ſit omnium viuentium ortus, & vitæ permanſio, quodq́ue eo deficiente, interitus ſit omnium. Quanquam autem omnis vitæ & interitus cauſam huic ipſi calori acceptam refert, quem inde vitalem & ſalutarem conſueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quæ à naturali ſit diuerſa: ſed hanc vt omnium primam in eo vitali calore conſtituit, ita & vitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex eſt functionum corporis, ſed animæ eiuſque facultatum tanquam vehiculum & inſtrumentum, ſine quo eæ neq; alimentum conficere neq; aliud quicquam poſſint efficere, ſed ne conſiſtere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem verſari, vbicunq; calor fuerit deprehenſus. Atqui plurimum in corde hunc vigere & flagrare ſenſus confirmat, illincq́ue vbi plurimus eſt & vberrimus, tanquam à fonte quodam in omne corpus diffundi atq; deriuari. Qua conſtanti validaq́; ratione aſſeuerat vitam & facultatem quæ ſemper cum iſtius caloris integritate ſimul eſt, vniuerſum quidẽ corpus ſuſtinere, ſed totam ex corde tanquam è fonte & principio quodam fluxiſſe, quod tũ vitalis, tum naturalis facultatis prima ſit ſedes primaq́; origo. Hoc viſceris dignitatem & præſtantiam luculenter declarare, quòd omnium in corpore primum vita fruitur, poſtremumq́; mortem oppetit. Deinde ſedem quæ in corpore medio eſt, dignam quidem haberi, & tutò ſub pectore conditam, vbi arx vitę cõmodiſſima ſtrui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & inſiti caloris principium eſt, ibidem naturalem altricemq́; animam omnium quidem primam collocari: non enim hæc poteſt citra caloris opem aut alimentum conficere, aut corpus nutrire. Quocirca à perenni illo fonte caloris nequit vita & prima nutriendi facultas ſeiungi. His demum tanquam conſequens annectit, cor primam eſſe & ſummam conficiendi ſanguinis officinam, hincq́; venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuerſum proferri. Quicquid virium cor in perfectis animantibus accepit, idipſum in exanguibus parti cuipiam tribui, quæ cordi proportione reſpõdet: in ſtirpibus autem ei quæ media inter radicem & ſtipitem interponitur. Sentientis porrò animæ ſedem eòdem intruſit, hac duntaxat ratione adductus. Animal omne qua animal eſt viuit, neq; fieri poteſt vt id quod ei tribuit vt animal ſit, non etiam eidem vitam conferat. Quocirca concludit quocunq; id principio animal eſt, eodem quoq; idipſum viuere, neque ſeiuncta hæc diuerſaque eſſe principia: alioqui enim vt duo principia, ſic duæ fierent cuiuſque animantis animæ, & vtrouis qualibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum conſtaret atq; viueret. Ex quo demum infert vnam eandemq́; eam ſubſtantiam eſſe qua id viuit & animal eſt: tametſi varia id diuerſaq́; fit ratione & cogitatione, neq; qua ratione eſt animal, eadem ipſa viuit. Itaq; ſi in corde aut in alia parte quæ huic proportione comparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidem eſt ſentiendi principatus, quo animal omne conſiſtit. Iam verò in quo ſenſus, in eodem voluptas & dolor ineſt, perceptioq́ue iucundi atq; moleſti, ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Præterea ex ſenſu ſurgit cogitatio & comprehenſio, ex hac autem & ex appetitione, inceſſus itioque animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes ſentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendiq́ue vires è corde duci, externorumq́; ſenſuum in capite quidem poſitorum originem cordi acceptam referri, omneſq́; tum mouentes tum ſentientes neruos illinc tanquam à fonte primo deriuari. Ergo anima illis inſtructa facultatibus in corde potiſſimùm quidem inſedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibuſque ſingulis inhæret. Hoc planè declarant animalium quæ inſecta vocãtur deſectæ partes, & ab arboribus auulſi rami: viuunt enim priſtinaſque functiones etiamnum retinent, ſeruarentq́ue diutiſſimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumẽto eſt partes has tantã in ſe animi vim habere, quantã & ipſa olim integra. At perfecta animantia & homines, non viliori & abiectiori conditione viuunt,

Vim eam naturalem in corde eſſe.

Cordis præſtantia.

Nutriendi vis in corde.

Venas & arterias ex corde naſci.

Sentiens anima in corde.

Motus & imaginatio in corde.

Nerui à corde.

Cor animæ ſedes.

Anima in toto reuera tota eſt, & in qualibet parte tota eſt poteſtate.

Digitized by Google

quàm ſtirpes & inſectorum genus. Ex quo fit, vt integri cuiuſque viuentis vnica
ſit anima, quæ vniuerſa corpus vniuerſum continet. Si dum id in partes diſtractú
eſt, partium vnaquæque propria anima regitur, fient tum complures animæ, quę
prius vnica fuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem vnica eſſe dicitur, at

Anima vna diſſimilimas actiones edit.

poteſtate complures, quòd ex ea fieri multæ poſſint. Vnica autem & ſimplex quę
in nobis ineſt anima, diſpares longeque diſſimilimas functiones idcirco edere
poteſt, quòd varias facultates & diſparia partium temperamenta ad illas accom-
modat: quemadmodum vnus idemque artifex, variis inſtrumentis diuerſa ple-
runque & diſſimilia opera condit & reponit. Ea igitur eſt Ariſtotelis de partibus
animæ eiuſdemque facultatibus, & de communi earum ſede ſententia, ex omni- 1
bus philoſophiæ monumentis deprompta: ita ſibi quidem cohærens ſuiſq; prin-
cipiis conſentanea, vt nullis argumentis, nulla diſputatione quæ de vniuerſo ſit
genere, conuelli labefactarique poſſit.

Medicos Platonem ſequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. CAP. XIII.

CÆTERVM ſi ſingula diligenter ſtudioſeque ſpectabimus, in quibus maxi-
ma multoq; certiſſima vis ineſt demonſtrationis, non pauca ſanè occurrent,
quæ planè vniuerſa illa redarguant, commonſtrentque luculenter, præter duas
animæ partes, quæ pro certis atque conceſſis receptæ ſunt, tertiam vitalem eam-

Vitalis neceſſitas demonſtratur.

que diuerſam haberi, cuius ſit vnius ſedes in corde. Perennis enim & conſtans 2
deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius aſſiduitate perpetua
eſt ſpirituum procreatio. Hanc autem cuiuſnam facultatis opera fieri arbitrabi-
mur? Non animalis, vt cuius motus omnis eſt ad arbitrium, qui orta defatigatio-
ne ſenſim ingraueſcit atq; demum intermittit: cordis autem & arteriarum mo-
tus non eſt in noſtra poteſtate vt nobis pareat, ſed continuatus nullius cauſæ vi
laceſſitus, & qui nunquam interrumpi poteſt. Neque præterea hic à naturali fa-
cultate regitur, vt quę corporis nutritioni duntaxat addicta eſt & mancipata, nec
tam apertos motus ſolet expromere. Aut ſi hos profert in nobis, quid eſt cauſæ
cur non ſimiles efficit in ſtirpium genere, in quibus tamen nihil tale conſpicitur?
Neque demum inſitus & naturalis calor tantæ motionis eſt author, tum ob eas 3
quas modò percenſui rationes, tum quòd is per ſe quum ſimplex ſit qualitas, non
poteſt eſſe efficiens cauſa motionis: aliàs enim naturam eum eſſe confirmare-
mus. Sentire quidem rectè videtur Ariſtoteles, motionem illam ex materiæ &
refrigerationis neceſſitate quadam fieri: cæterùm iſthæc neceſſitas, incitãs dun-
taxat & impellens, non autem efficiens cauſa rectè poſſit exiſtimari, ſed aliam ſu-
periorem atque præſtantiorem ſcrutari neceſſe eſt. Erit igitur in vitali cordis ca-
lore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorum quæ poſthac referam
opèrum effectrix, quæ vitalis quoque nuncupata, à naturali & à ſentiente pror-
ſus diſſideat. In hæc fortaſſe quum penitus introſpexiſſent, quicunque ſub duce

Auerrhoidis cauillus.

Auerrhoide in hanc Ariſtotelis ſententiam iurarunt, hac diligenti rerum obſer- 4
uatione adacti ſunt, vt vitalem eam facultatem intromittant, atq; ſuſcipiant, ſed
quam (ne violetur iuſiurandum) modo quodam incomprehenſo ſomnient ve-
riùs quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi.
Itaque duas conſtituunt ei differentias, vnam vitalem, alteram altricem, iudi-
cantque vitalem altrici in opem & ſubſidium fuiſſe additam. Hoc illi commen-
to probabile quiddam afferre videntur, ſed tamen Ariſtotelis mentem offun-
dunt, qui vnam eandemque vim nunc altricem, nunc naturalem, nunc vitalem
conſueuit appellare. At mihi cum illis controuerſiæ nihil eſt, qui eò iam adducti
ſunt, vt nobiſcum concedant tres in nobis facultates conſiſtere, naturalem, vita-
lem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & 5
cohæret. Iam verò tempeſtiuum eſt demonſtrare haſce tres, non modò cogita-

Animalem facultatem lædi aliis illæſis.

tione, ſed re ipſa & eſſentia inter ſe diſtare, eſſeque ſeiunctas. Omnia enim quæ-
cunque ſic comparata ſunt, vt poſſit eorum vnumquoduis vel lædi & labefactari,
vel prorſus interire & extingui, aliis conſtantibus & inuiolatis, disiuncta ea ſunt,

neque

neque vnam eandemq́; ſubſtantiam complent. Atqui in oſſe, in cartilagine. cui *Prima ratio.* ſecundum naturam firma ſit conſtitutio, nullus ineſt ſenſus nullaque ſentiendi facultas: vitalis tamen & naturalis inſunt, quarum beneficio alitur, atque viuit. Lethargus, ſenſus omnes motumque conſopit, totamq́; vim animæ ſentientem *Secunda.* ſtupidam reddit, reliquis integrè valentibus. Paralyſis quamcunque partem ve- *Tertia.* hementer prehenderit, ſenſu motúque priuat, aliis permanentibus quæ partem non ſinunt contabeſcere. Sicque multifariam vis ſentiens aut omnino lædi poteſt, aut partem quampiam deſerere, aliis in nullam offenſionem incurrentibus. Cæterùm in atrophia, palàm eſt ex nutritionis errore vim altricem incommodo detrimentoque affici, necdum tamen alias conenti. Nec profectò deſunt qui iu- *Naturalem lædi aliis illæſis.* dicent partis cuiuſpiam nutritionem ſenſumque prorſus exterminari, vita duntaxat ſuperſtite, quum nempe ea liquefacta in totum extabeſcit, ſolamque vitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obſiſtitque ne illa conſumpta putredine diſſipetur. Eſt enim putredo vitæ aduerſa, neque aliud quàm vita obſiſtit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione ſublata integrum præterea manet neque putreſcit, id ſanè viuit, vitalique facultate ſuſtinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictum fuiſſe animaduerto, hanc vim datam eſſe corpori pro ſale, ne putreſcat, q, hæc vna poſſit omnē interitus perniciē retundere, arcere, præcludere. Hæc. n. ſumma eſt illius actio, non vt corpus alat, nō vt rerū occurſum ſentiat, ſed vt vitā & integritatem cōſeruet. Quinetiā quū *Vitalem lædi poſſe aliis illæſis.* quis peſtilenti febre malè torquetur, affligiturque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quumq́ue pulſus obſcurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in corde vitali, cuius hæc ſunt opera, negotij plurimū exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis ſolent facultatibus malum inferre, ſic hoc maximè peſtilens vitalem vim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Itaq; poteſt quæuis vna facultas noxam & incommodum ſubire, reliquis aut nondum aut non peræquè læſis: quin fortaſſe poteſt in quapiam corporis particula vis animalis ex morbo perire, ſimul cum hac & naturalis, vna ſuperſtite vitali, quorum omnium rationes poſthac vberiùs afferemus. Vnde planè perſpici poteſt, tres illas non modò cogitatione, & (vt dicere ſolent) ratione, ſed re ipſa propriaq; ſubſtantia diiungi.

Tres animæ facultates ſedibus atq; locis diſcludi. CAP. XIV.

NVLLA vis animę quæ potiſſimum obſtricta ſit corpori, quicquam poteſt efficere citra inſtrumenti alicuius ſubſidium. Quum autem vel animæ inſtru- *Tres animæ partes locis diſcludi.* mentum vel domicilium offenſionem acceperit, neceſſum eſt profectò, aut ipſius quoque facultatis ſubſtantiam lædi, ſi inde originem duxit, quod plurimi confirmant, aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus cōtortos & deteriores reddi, præpediriq́; functiones. Quare ſi cor vna eſt omnium facultatū ſedes; quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates neceſſariò peræquè lædentur. Hæc autem perſpicuè falſa eſſe & inania, declarant, quæ in peſtilentibus febribus aliiſq; venenatis morbis obtingere proditum eſt. Quin & poſthac apertius erit, multis ex cauſis cor eiuſq; actiones affici, conſtantibus aliis viribus. Itaq; tres eæ quæ ſunt, non eſſentia modò, ſed ſedibus quoq; & principa- *Iecur naturalis animæ ſedes.* tu diſiectæ ſunt, neque in eodem poſſunt ſolio conſidere. Quòd ſi earum opera & effectus magna cum cura & diligentia intuebimur, non operoſum fortaſſe fuerit propriam cuiuſque ſedem deſignare. Perſpicuè cernimus eſculenta potulentaq; in eas partes, quæ ſub præcordiis poſitæ ſunt, maximè in ventriculum illabi; ibi primùm concocta, deinde iocineris vi in ſanguinem cōuerſa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune ſentiendi principium à ſen- *Cerebrum principis animæ ſedes.* ſibus omnibus circumſederi quis non videt? eoſque per ſomnum comprehenſo cerebro quaſi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque ſuam conferre per vigilias liberato illo & ſoluto? At cor in ſomno ſemper cietur & agitatur, nunquam facta intermiſſione officii conquieſcit. Hoc ſi ſenſibus prima eſt ef- *Prima ratio.* ficiendi cauſa, cur non eorum functio ſimiliter perpetua ſit & continens? Con-

Secunda.
Tertia.

quaſſato compreſſoque vehementer cerebro, animans continuò ſenſus omnis motusque expers obtorpeſcit: cerebrique offenſione fiunt obliuio, ſtultitia, deliratio, apoplexia, quibus tum principes tum ſenſuum præpediuntur actiones, ab hisque malis liberant quæ cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia.

In iecore naturalis eſt.

Malè autem affecto iocinere ægrè corpus alitur, aliàs atrophia extabeſcens, aliàs corrupto humore turgidum: quumque ei viſceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad ſalutem corpus omne reducetur. Nemo eſt tam delirus qui conſtantibus his malis velit facere medicinam cordi, aut hanc ſi fortè tentet, non hallucinetur, expectationemque ſuam decipiat. Itaq; ſenſuum actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ ſub præcordiis ſunt, explentur ac vigent. Vbicunq; autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidem conſentaneum eſt vim & facultatem earum effectricem dominari, ſuumq; principatum habere: nam hac iſta ratione ductus etiam Ariſtoteles vitæ principium in corde collocat, quod omnium primũ viuit, poſtremum emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendique ratione, altrix vis & naturalis in iocinere, animalis ſeu ſentiens in cerebro, reliqua vitalis in corde conſtituenda videbitur.

Argumenta à propriis canalibus.

Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones ſubſidio veniunt: venæ quidem naturali, nerui animali, arterię virali. Omnes quidem quemadmodum & ipſas facultates ex corde naſci prodidit Ariſtoteles, nequicquam à mente ſua, nequicquam à ſe ipſe diſcedens: rectè exiſtimans illic facultatem & partem animæ figi debere, vnde illius inſtrumentum naſceretur, ductusque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnemque pulſationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, ſi præterea neruos è cerebro, venas è iecore primam originem duxiſſe commonſtrem, videbor etiam planum feciſſe, illud domicilium eſſe animalis facultatis, hoc verò naturalis.

Venas à iecore naſci.

Vt in arboribus vniuerſoque ſtirpium genere, maiora minorum ſunt principia, & truncus omnium ampliſſimus deorſum radices agit, ſurſum autem in ramos diffinditur, hi rurſus in alios exiliores, dum tandem in tenuiſſimam ſobolem vndique propagetur atq; fruticetur: hincq; vnus omnium conſenſus in trunco principium conſtituit, & eam vim quæ ſtirpi moderans, alimentum trahit diſtribuitque ſingulis partibus: ita ſanè in venis atque neruis ſtatuendum videtur.

Prima ratio.

Cæterum vena caua quà cordi aſſiſtit multò quidem tenuior eſt, quàm vbi è iocineris conuexo emergit: quinimò hîc in duos ramos diffinditur, quorum vterque duplo maior eſt eo, qui ad cor ſurſum irrepit: quod planè argumento eſt non è corde, ſed è iecore primam venis originem eſſe.

Secunda.

Huc accedit, è cauis regionibus interioreq; facie, iecur venã ad portas emittere quæ ſerpens multiplici lapſu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit in ventriculum, in omentum & meſenterium. His autem (venæ tametſi ſunt) nulla intercedit cum corde communio aut ſocietas, ſed ne cum his quidem venis quæ è iecoris facie conuexa emerſerunt: quare ſtirpium exemplo iecur venarum origo conſtituendum eſt. Ex quo intelligitur partem in ſtirpibus inter radicem & truncum interpoſitam, quam Ariſtoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis ſimilitudinem ſpeciemque gerere, vt in qua vis inſit naturalis, eam prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit.

Tertia.

Poſtremò vt perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis ventriculo naſci animaduerſum eſt, ſic terrenis animantibus iiſque vocalibus dexter ventriculus adiectus eſt, in eumque inſerta vena caua, vt inde erumpente reiectoque ſanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt piſces omnes, dextro ſinu defici atque deſtitui, omnium iudicia ſenſusque confirmant, quòd aquatilia neq; pulmones habẽt, neq; vociferantur, neq; ſpiritum ducunt. At nihilominus ſanguine aluntur in venis recondito, ipſæq; venæ omnium iecori ſic affixę ſunt, vt apertè hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis ventriculum (vt quem non habeant) nec inſeri, nec inde poſſunt educi. Quid q̃ vena in piſcibus vix cor attingit, poteſtne inde exoriri vnde longius abeſt atque diiungitur?

Neruos non à corde, ſed à cerebro naſci.

Eadem propemodum ſunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palam eſt cor non attingere, neq; ei vlla cõmunione iungi: vt idcirco nemo (niſi

(niſi qui in contemplãdis rebus cæcus fuerit) exiſtimet à corde tanquam à principio eos emanare. At ſi diligenter cerebri ſtructura animo ſenſuque luſtrabitur, clarum erit & euidens neruos omneis ſentientes illinc deduci, ortusque ſui primordia accipere. Si ſubſtantia ſpectabitur, eos cerebri tanquam ſurculos arboris partes eſſe, ſed quæ in extrema corporis progreſſæ, tum viæ longitudine, tum locorum per quos tractus eſt ſiccitate, mira ſoliditate dureſcant. Spinæ etiam medulla vera cerebri ſoboles, quã foras excedit ampla quidem eſt, tãtò deinde gracilior facta, quantò longiùs proceſſit. Ex hac autem tanquam ex arboris ſtipite, quamplurimi vtrinq; nerui adeò expreſſè & perſpicuè diffunduntur, vt niſi ſenſuum fides & præſtantia tollatur, hæſitari non poſſit, omnes aut proximè aut medullæ interuentu ex cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia, quæ ob duritiem eorum ortum meningibus tum cerebrum tum ſpinę medullam circumplicãtibus, acceptum referret. Ab his fortaſſe nerui omnes inuolucra quædam acceperũt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus ſunt exemplo, intus inſeritur) origo cerebri ſubſtantiæ datur. Hæc autem prima eſt & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læſa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex inſtrumentorum poſitu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos eſſe debet, vim & facultatem animæ naturalem in iocinere, ſentientem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quaſi in ſede propria conſtitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modò ſimplices facultates, ſed loco ſedibusque diſcluſas haberi.

Neruos non naſci à meningibus.

Rationum quas aduerſarii proponunt confutatio. CAP. XV.

AT iam video Sophiſtarum veriùs quàm Ariſtotelicorum turbam his obſtrepere, qui tametſi planè vident naturæ functiones in iocinere, animales in cerebro, vt in ventriculo chyloſin, & in oculo viſionem: has tamen fateri nolunt facultatum eſſe ſedes, vt neq; neruos à cerebro, venas à iocinere proferri. Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniàm (inquiunt) non vt medici ſenſuum æſtimatione de his iudicio decernimus, ſed vna duntaxat ratione demonſtratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas ſcriptum reliquit, Philoſophos qui vires omnes reponunt in corde, omnia altiùs proſpexiſſe, inueſtigaſſeque rationes magis neceſſarias: medicos verò quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos, facultates illas ſedibus diſtraxiſſe. O delirationem incredibilem! deſipientis enim arrogantiæ eſt argumentationis neceſſitatem ſenſuum authoritati anteponere. Sed quid neceſſitatem dico, quum nulla in id neceſſaria argumentatione, ſed ne ſatis quidem probabili adduci poſſint? Nunquid quod ſenſu comprehenſum eſt, poteſt vlla ratione conuelli? Tanta eſt eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuerſia concertationeque perpetuò verſari, quàm ſinceram puramque rerum cognitionem capere: atque quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conantur. Quænam autem eſt eorum tam firma conſtansque ratio? Cor quia nobiliſſimum eſt & vitæ fons, idcircò animæ omniumque eius facultatum ſedem eſſe & principium: cerebrum autem, iecur, ventriculum, reliquàsque partes illarum inſtrumenta duntaxat eſſe: omnes in corde altiſſimis defixas eſſe radicibus, at illarum functiones aliis partibus aliàs comparere. Eſt igitur (inquiunt) cor principium, quod omnes facultates ſinu complexuque ſuo continet atque fouet, non autem principium edendæ depromendæq; functionis. Hac interpretatione, quam plerique quaſi ex tripode dictam ſuſpiciunt & admirantur, putant Platonis medicorumq; obſeruationem Ariſtotelis argumentationibus reconciliare, ſicque omnem ſe controuerſiam dirimere. Sed quàm vanus & irritus hic labor, velle eos qui ex inſtituto diſtracti ſunt, in concordiam adducere? Cor, inquiunt, omnium eſt facultatum origo, quia nobiliſſimum. Quaſi verò rex qui totius eſt imperij nobiliſſimus, omnium ſubiectorum vires in ſe vnus comprehendat: & quia penès illum ſit omnis necis & vitæ poteſtas, idcirco ſubiectis propriæ vires non inſint, quibus quæ ſua ſunt procurent. Expendamus autem ponderemusque diligentiùs controuerſam *Confutatio.*

hanc rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos. Si iecur & cerebrum non primariæ ſunt ſedes, ſed inſtrumenti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura ſolùm habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi reſpondebunt: cæterùm temperamento quàm conformatione plus effici: ſanguis enim in iecore, & ſpiritus animalis in cerebro, à ſubſtantiæ proprietate & à temperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enaſcitur, quæ cauſa eſt efficiens; in vnaquaque particula vt temperamentum, ſic & ingenitam oportet quandam facultatem ineſſe, quæ functionum eius eſt opifex. Hoc quidem & illi tanquam planè conſequens fatentur: quum vitalem ſpiritum ex corde videāt per carotides arterias in contextum admirabilem, & in cerebri ventriculos efferri, illicque in animalem conuerti. Iſthæc autem conuerſio vndenam & à quo prodiit? Nónne ex vi aliqua quæ cerebro propria inſideat & ingenita ſit? Neque hoc illi diffitentur. Neceſſe eſt ergo hanc iſtam vim inſitam quæ ſpiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: quî enim fieri poſſe intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & poteſtate ſit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuiſſe Auicennæ decretum, ne dicam ſubterfugium, ſpirituum omnium vt certè facultatum vnam eſſe eandemque ſubſtantiam: atque quum ea ſit vitalis ſpiritus in corde, portionem quæ in cerebri ventriculos contendit, temperationem quandam adipiſci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamē ſpiritum vim nouam illinc nullam conſequi, quæ non antè fuerit, neque ſubſtantia, ſed qualitate duntaxat mutari & noua conſtitutione, quę ſpiritum illum vitalem aliter atque prius verſans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primùm ſeſe expromat. Prius enim huius facultatis ſubſtantia ei ſpiritui inſidebat, quum adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea ſe functionibus exprimebat, quòd impedita eſſet nec rebus conſentaneis & adiuuantibus inſtructa. Solers iſta quidem & ſubtilis rerum notatio, ſed tamen falſa nimis & fallax aſſenſio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nónne ſimul ſubſtantiam & ſpeciem mutauit? Si ſpeciem, nónne & facultatem? Aliàs enim nulla fuerit toto corpore ſpirituum ſpecie diſtinctio. Quod ſi fatentur, neque vlla profectò fuerit humorum ſpecie differentia, ſed ſolo accidente diſtabunt, ſanguis, lac & ſemen. Et quicunq; ingerentur cibi, non in ventriculo, non in iecore, non in venis, nō in reliquo corpore, aliam quàm in qualitate mutationem ſubibunt: erit vna eadēq; omnium vbiq; ſubſtantia ac ſpecies, nō eorum modò quæ in corpore continentur, ſed ipſarum etiam partium. Hoc autem quid aliud eſt, quàm rerum ſpecies ac differentias de medio tollere? quàm omnia in idem ſubſtantiæ genus contrudere? quàm rerum ortus & interitus in naturæ mundique exilium agere? quàm omnia omnibus confuſa permiſcere ac perturbare? Quòd ſi ſpecie diſtāt corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non item ſpiritus ſubſtantia & ſpecie inter ſe diſtabūt, quos palàm eſt multò tenuiores eſſe, & facilè mutabiles, vt expeditius quàm illi partium quibus aſſidebūt, vim & conditionem ſubeant? Itaque conſentaneum magis eſt, vt cerebrum à corde, ita animalem ſpiritum à vitali, ſpecie atque ſubſtantia differre, diuerſiſque illos facultatibus teneri. Quicunque aduerſa ſuſtinere contendent, multis aſtricti vinculis, eò quo minimè voluerint imprudentes reuoluentur. Quocirca multò melius quàm illi & luculentius Alexander Aphrodiſeius, quamuis impenſe Ariſtotelicæ diſciplinæ ſtudioſus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquiſq; partibus proprias vires addixit. qui quū alias eſſe diſtinxiſſet quæ famulantur & ſeruiunt, alias quæ regunt & quaſi dominantur, ſubiecit animæ principatum in corde cōſtitui, vires autem eas, quæ velut ſubiectæ famulantur, in varias corporis partes diſiici. Nam quæcunque ad animalis facultatis demonſtrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari poſſunt. Quiſquis igitur volet naturalem contemplationem medicis obſeruationibus confirmare, omni depoſitá concertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalem, eſſentia, ſede, inſtru-

Aduerſariorum ſubterfugium.

Confutatio multis argumentis.

Cerebri, cordis & iecoris virium ſpiritus ſpecie & ſubſtantia differre.

Confutatio.

Concluſio.

inſtrumentisque diſcludat. Nunquam enim futurum eſt, vt qui eas turbulenta confuſione connectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonſtret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexandrum, ſed reliquos propè omnes Ariſtotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali diſcreuiſſe, alios inſeruientes quaſdam facultates membris aſſignaſſe, alios non vnam & eandem, ſed planè diuerſam inſtrumentis originem dediſſe, indicium ſanè vacillantis & fluctuantis opinionis tanta interpretationum varietas. Quanquam verò vnus Ariſtoteles admirabili ſcientia, atque iudicio, in cæteris ferè ſuſpiciendus eſt, & à nobis venerandus, hîc tamen primus temerè fregit authoritatem veteris diſciplinæ, atque vt nouam conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne ſi illas cum Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa eſſe animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque ſalebtas ſi Plato incidit, ne illas quidem Ariſtoteles vlla declinatione vitare poſſit & effugere, vt qui alteram animæ partem immortalem, caducam alteram inſtituat. Hinc Themiſtius vtrique opinioni impedimentum hoc accidere tradit, quòd non ſimplicem, ſed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his ſtatuendum ſit, paulò pòſt fuſiùs diſſeretur à nobis, quum animæ ſubſtantia & integritas explicabitur.

Quid vitalis facultas cæteris præſtet & impertiat, in quibus inſit, quo accedat ordine, quid vita.

CAP. XVI.

ID quidem peruagatum vel apud idiotas omnium ſermone percrebuit, viuere ſtirpes, viuere animantia, viuere ſuperos: hos quidem ſolius mentis agitatione, iſta ſenſus impulſu, illas verò natura duce. *Argumenta.* Quum autem vnus homo naturæ, ſenſus mentiſque viribus teneatur, ſitq; naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid eſt quod duorum iſtorum conſpiratione & mutuis officiis non ſatis gubernamur & conſeruamur? Si omnis vitæ functionum cauſa ad hæc referri putetur, quid præterea cor nobis additum eſt? qua impellente neceſſitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id ſuperuacaneum videtur, aut prima omnium facultatum ſedes. Hæc quidem ſunt quæ nonnulli inexplicabilia eſſe dixerunt & nondum comprehenſa, quæ tamen extricare & in perſpicuam lucem proferre conabimur. Animantium genus naturalem & altricem vim cum ſtirpibus quidem habet cõmunem, eamq; poſitam in iecore: ſed quæ tamen præſtantioris cuiuſdam ſit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionẽ animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. *Vim altricem in animantibus perfectiorem eſſe quam in ſtirpibus.* Stirpi alimentũ eſt ſuccus impurus atq; lutulentus è terra hauſtus: animãti verò id quod iam multiplici mutatione præparatum eſt, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptaq; coctione & rudi quadam alimenti conuerſione ſtirpes aluntur: animantes autem non niſi vtilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum ſerie in ſanguinem ac demum in corporis ſubſtantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis eſt in animantibus concoctio, & alimentum id perfectionis aſſequitur quò nequit in ſtirpibus peruenire: neceſſe eſt omnino vim quandam præſtantiorem in animãtibus quàm in ſtirpibus nutritionem moliri, eamq; aut generis cuiuſdam eſſe præſtantioris, aut acceptis aliunde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributũ eſt, cuius calor & facultas toti corpori, maximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniumq; functiones & munera compleret. *Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animantibus.* At verò ſtirpibus quæ ſolius naturæ beneficio viuunt & vigent, vnica vis altrix obtigit eo ſuſtẽtata calore, qui tanquam materia ſubiectus eſt. Hic porro lãguidus eſt atq; iners, in omnem ſtirpis ſubſtantiam diffuſus nec facilè diſſipabilis, hoc indicio quòd arborum defracti, auulſi aut abſciſſi rami aliquantum viuunt, poſſuntq; inſiti reuireſcere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis ſede ſtabili ſcopulis adhærent, vt conchæ: & quæ ſponte ſua intimoque motu huc illuc promiſcuè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne inſectorum genus, quorum

reſectas partes ſeorſum moueri conſpicimus: omnia quidem vitæ ſuæ calorem exiguum habent, eumque toto corpore æquabiliter conſertum, neque in iis vlla eſt ſedes cordi verè comparata, è qua hic calor quoquouerſum in omnes partes influat & illabitur: his enim ita poſitis, abſciſſæ partes neque viuere, neque moueri poſſent.

Iecur & cerebrum cordis indigere auxilio, demonſtrantur.

Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum deſectæ continuò vita priuentur, argumentum eſt non ex ſe, ſed aliunde influentibus viribus eas ſuſtineri, neque proprio ſolùm calore vt ſtirpes, verùm etiam aſcito gubernari, & ſupra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire.

Quid cor cerebro conferat.

Porrò autem vitalis facultas animali etiam ſuccurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiam ſuggerat, ex qua demum ſpiritus profertur animalis. Hinc nonnullis exiſtimatum eſt, vitalem animalis gratia potiſſimùm conditam eſſe, quòd ei plus quàm naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiam ſubiicit qua in opus excitatur erigiturque, vt citra cuius opem vis animalis qualiſcunque fuerat ex ſemine producta, ignaua & languida otiaretur.

Animalis facultas omnium poſtrema.

Itaque hæc omnium poſtrema rectè conſtituitur, quæ in fœtu dum vtero geſtatur, tum obſcuras vires oſtentat, tum minimùm videtur neceſſaria: at quum iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus diſtendens, deprimenſque ſpiritum ducit ac reddit, hec tum exiguam opem fert cordi.

Vitalem facultatem non modò alias perficere, ſed etiam conſeruare.

Cæterùm hęc ipſa vitalis facultas non modò cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ ſunt perficit, ſed etiam eaſdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quæ aut vinculis aut aliis quibuſcunque cauſis opprimentibus inciderint: per has enim cordis aſpiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In ſyncope tantiſper dum vitale robur corporis partes non illuſtrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermiſſionem faciunt: mox autem vt id excitatum reuixerit ac ſeipſum collegerit, omnes illæ quaſi recreatæ recurrunt. Abſonum autem & abſurdum fuerit, exiſtimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate deſtitui, in quod tamen diſcrimen Auicennas adducitur, & quicunque ſtatuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur temporis articulo, particulis ſuæ inſunt propriæ & ingenitæ vires, quemadmodum & cordi, ſed quas tamen nulla vis princeps ſtimulet & incitet. At nihilominus ſi robur id vitale perdiu abeſt, nec influit (quemadmodum quum præceps & inſolens ſyncope hominem tollit) inficiari nolim partiũ facultates tandem corruere & intercidere, animalque prorſus vitam dimittere: tanta quippe eſt vitalis neceſſitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiant. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm ſtirpium facultati eſt impoſitum, quòd præſtantiore magisq; ſalutari vitæ genere corpora colluſtret, vnaq; reliquarum omnium perſeuerantiam & firmitatem contineat.

Vita animantium quid.

Eſt enim animantium vita facultatum actionumque omnium conſeruatio. Huc autem à corde cum ſpiritu caloreque defluit. Mors eſt vitalis roboris omniumq; facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompſit Ariſtoteles, eas non modò ad animantes, verùm etiam ad ſtirpes accommodauit, vt longè lateq; paterent. Vis porrò iſta vitalis, totius animæ pars non eſt, quòd ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quodq; illius ope nihil ſeorſum viuat: ſed totius eſt animæ ſumma quædam facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quaſi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine. CAP. XVII.

Trium facultatum conſenſus in toto animante.

TRES animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis & ſede ſeiunctæ ſunt, fieri tamen non poteſt, vt poſteaquam in vno eodemque corpore coierint, tum inde quaſi diuulſæ & ſeiugatæ prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione vſq; eo omnes inter ſe aptę & connexæ ſunt, vt vnaquælibet reliquarum ope conſiſtat.

In parte corporis poteſt vna facultas perire aliis manentibus.

At verò fieri poteſt vt cuiuſpiam particulæ, vna animalis facultas pereat aliis commorantibus: aut ſimul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, vna ſuperſtite vitali: quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis ſpirituſq; vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquã illabitur. Tametſi igitur dum vita eſt, ſemper nutriri animal

verum

verum eſt & compertum, non tamen id in particulis fieri eſt neceſſariũ. Vna vitalis cæteras perficit atq; conuertit, & ab eiſdē mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulũ ei ſuggerit, animalis autē pectus pulmoneſq; agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquæ duæ materiam ſubſiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, qua ipſa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas concentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & vnaqualibet intercidente, reliquas etiam pariter emori. Cæterùm quoniam variæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offenſiunculam accipiat, aliis nondum læſis: quamuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiatque omnium communis.

Poteſt in toto animali vnaqualibet lædi aliis non læſis.

Hoc autem intercidũt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiorem, poſtremò autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vitalis, deinde naturalis afficitur, à vitali animalis: vt cui illa materiam & vitæ formam miniſtrat, tandem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hunc ordinē tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars vnica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi vnaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo pòſt tempore vnus ſit omnium interitus.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Is itaque ex mutuo conſenſu affectionum ordo ſtatuitur: cæterùm in actione & adminiſtratione corporis, alius multò diuerſus. Exortu quidem prima eſt altrix, deinde vitalis, poſtrema animalis.

Ordo procreationis.

Nobilitate & principatu prima atque præſtantiſſima eſt animalis, ab hac vitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta: hæc enim vilium ſtirpium communis eſt: vitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior vtique videtur, obſcurior verò & inferior animali, vt cuius cauſa maximè condita ſit: finis autem in quem reliqua contendunt, ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter viuere, quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolùm ac ſimpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omnium ſummam eſſe & principatum tenere.

Ordo præſtantiæ & dignitatis.

In actionum autem & vitæ neceſſitate omnium prima vitalis ſtatuitur, quòd non modò reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuoque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eā neceſſe eſt ſpiritus & vis influat vitalis: quæ ſi læditur, mox vtriuſq; functio interpellabitur, quaſi in vtriuſq; opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerſo, vna omnium iudicabitur maximè ad vſum vitæ neceſſaria.

Ordo neceſſitatis.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur, hincq; Ariſtotelicorum rationes diſſolui.

CAP. XVIII.

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricemque dixerunt, vt quæ eius duntaxat gratia & officio vita fruuntur. Beluæ eam ipſam quidem, atque inſuper alteram ſentientem ſunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpoſitu aptè coniugatis, vna fit totius anima, cui pars illa præſtantior nomē dedit. In homine omnes hæ partes inſunt, quibus tertia inſuper accedit, mens appellata, tanta profectò familiaritate cum illis conſentiens, vt ex omniũ concentu vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis eſt particeps.

Partes animæ interpoſitu vitalis facultatis iungi & vnam efficere animam.

Cæterùm hæc non ex illis tanquam ex diſcretis ſeiunctiſq; partibus condita eſt, quoniam vna ſimplex totius eſt forma, omnis expers coagmentationis & ſtructuræ, verùm naſcitur ex illis, quemadmodum poſteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonũ ſi decenter aptetur, fiet tetragonus, nō compoſita quidē verùm ſimplex figura: ad hunc deinde accedens accōmodatuſq; alius

Qua ratione ex his partibus vna fit & ſimplex anima.

trigonus pentagonum efficit, re ipſa quidem ſimplicem, at poteſtate compoſitum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & conformatur, primùm naturalis anima emergit ſeque prodit, deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione, anima ſentiens comparet & elucet. Hæc verò quanquam ſimplex eſt, vt in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis vnius & eiuſdem aut reuera complures formas, aut vnam compoſitam fateri cogamur. Ineſt tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas: quemadmodum quæ in oſſe, aut quæ in carne eſt forma, quum iam totius ſpeciei appulerit, ſupererit quidem non re ipſa & energia, ſed tanquam præparatio & facultas miniſtra formæ ſuccedentis: quod plenius alio loco diſputauimus.

Lib. 1. dialog.

Poſtremò autem quum mens conſilij rationiſque particeps immigrabit, quæ ſentiens fuerat anima, iam non reapſe commorabitur & reſidebit, ſed vt facultas quædam & ſuperioris illius quaſi præparatio.

Argumenta eorum qui putant non ſimplicem eſſe noſtram animam.

Hoc loco dubitatione & rerum obſcuritate æſtuant quidam philoſophi, qui putant fieri non poſſe vt ſimplex noſtra ſit anima. Etenim mens intelligentiaque noſtra ſempiterna habetur & immortalis, quæ extrinſecus nobis acceſſit: ſentiens autem anima mortalis & caduca, quaſi ex corpore procreata. Illa quaſi ſeparata & ſimplex, corpori non permiſcetur, ſed ei duntaxat vt naui gubernator aſſiſtit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuelliq; poteſt. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur & intelligat, corporis ſubſidio non indiget: hæc verò nihil efficere poteſt citra idoneam corporis eiuſque organici præparationem, cuius certè perfectio quædam eſt & abſolutio. Harum igitur rationum animaduerſione complectuntur & efficiunt fieri non poſſe, vt tam diſpares diuerſæque naturæ, communi ſocietate in vnius eiuſdemq; ſimplicis ſubſtantiam coëant. Itaque ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis ſententia recipitur, hoc vtrobique impedimentum accidere contendunt, vt non ſimplex, ſed ex diuerſis partibus concreta ſit anima. Sic igitur grauiſſimis hiſce vexati implicatiq; rationibus hærent in ſalebra.

Solutio.

Cæterùm quiſquis quæ ad hanc controuerſiam litemq; minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, cenſebit animā quæ in nobis eſt rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus componi, ſed ſimplicem eſſe & tanquam reginam (quum acceſſerit) aliarum principatus obſcurare, vt vna præſtantiſſima dominetur, quæ omnium vires atque facultates haud ſecus atque pentagonus, ſimplex illa comprehenſas teneat. Quæcunque enim præſtantior eſt & ſuperior, ſupparis vires omnes habet. Hinc fit vt ſimplex ea & ſingularis, vna poſſit omnia in nobis vel diſſimillima efficere, ſed alia quidem per ſe, alia corporearū facultatum adminiculis. Vt enim ſoluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, ſic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis ſoluta vinculis omnia ſentit, idque purè, dilucidè, & quale quidque ſit: at verò his terrenis concretiſq; corporibus interſepta, non niſi quinque nuntiis externa cognoſcit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuerſum alit, vtens vitalibus hominis vitam ſuſtinet.

Animā noſtram eſſe immortalem.

Hæc igitur omnibus fons eſt & principium mouendi, quod à ſe non ab alio quoquam mouetur. Qua potiſſimum ratione planè cognoſci poteſt, animam immortali conditione ſuſtineri: hinc etiam quòd infinitam rerum innumerabilium cognitionem capit, memoriamque retinet, quòd res occcultas ab omniq; ſenſu & corpore ſeiunctas inueſtigat, quòd tot res & tantas nullius concreti corporis ſubſidio efficit. Quæ enim his eſt ornata viribus, nequaquam concreta eſſe poteſt ex terrena mortalique natura, nihil admiſtum, nihil concretum, nihil coagmentatum capit. Itaque ſimplex quum ſit, nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illam turbido motu ſemper vacare, nec dolore nec ægritudine pulſari.

Vnde fit vt læſo corpore animæ actiones lædantur.

At multa è corpore exiſtunt quæ illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundant & impediant. Corpore acri & vehementi quadam ſtatus conuerſione confracto, illa confeſtim emigrare cogitur. Quæ mala quum adſunt, quid cauſa eſt cur illa functiones ſuas non implet? An propriæ ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius violatum eſt? At nullũ ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod propriũ illius eſt domiciliũ præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumẽtis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctũ conclaue contrudatur, nequit quæ artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima vitioſo corpore, quod eſt tanquã domicilium, coërcita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis interpellabitur: ſin multum, tantam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

Inest autẽ in homine aliud earum facultatũ genus, in quibus mores verſari proditum eſt à virtutum magiſtris. Eſt id quidem genus vniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibuſq; ſeiugatæ. Siquidem ſuprà enucleatè diſputatũ demonſtratumq; eſt, vnamquamq; non niſi proprio appetitu ad agendũ impelli. Itaq; vt animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. *Appetitio triplex.* *Rationalis.* Has enim inter ſe diſtare atq; ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondũ compotes. Quinetiam adulti qui prudentia præditi ſunt, multorũ plerunq; importuna cupiditate flagrant, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: *Cupiditas.* hincq; frequenter acerrima pugna committitur, planè oſtendens nõ vnicã, ſed duas ſaltẽ eſſe facultates, vnã rationi obtemperantem, alteram voluptatũ amicam. Quum autẽ ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, *Iracundia.* qui ita vitiorũ blanditiis & voluptatibus ſuccũbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: tumq; rationi aſſiſtens iracundia tanquã auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt non modò duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, conſtanter prudenterq; quippiã deſiderat: quæ verò huius eſt expers partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore, hæc in corde. Cupiditatis rurſũ partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes, hæc in ventriculum effuſa. *Cupiditatis partes duæ.* Appetendi autẽ facultates iis quas dixi ſedibus diiungi, ex propriis earum perturbationibus clarum erit & perſpicuũ, quæ ſunt huiuſmodi. *Exuperantia aut defectiones cupiditatis.* Libidinis perturbatio aut ægritudo eſt mulieroſitas, contraria autem offenſio eius atque faſtidium, μισογυνία, id eſt odium mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionẽ, circa vinum temulentiam: *Exuperantiæ & defectiones excãdeſcentiæ.* offenſiones autẽ, cibi & vini faſtidiũ, & ſtuporem, quo qui tenetur, ſuauitatẽ cibi non ſentit. Vtriuſq; autem mediocritas eſt temperantia. Vis animi in corde inhærens, vt in variam materiã quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetitione ſua fertur & incumbit, ita variis perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriã perſequitur & honores: auaritia quæ pecuniam & opes auet: Ira quæ iniuriam punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat. Quum verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: ſin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam verò ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitant, *Sedes facultatum m. radicum.* diligenter animaduertimus, conſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat atque inhæreat. Par eſt enim vnamquamque facultatem in ea potiſſimùm parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu cæteriſque huius ordinis perturbationibus concutimur, conſpicue & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui vehementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodam languore præcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiorq; fit, vt cibi potuſq; quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vterũ gerentes alienorũ ſordidorumq;, vt luti, vt carbonũ, extraordinaria appetentia laceſſitæ, mox abſoluuntur atq; liberantur, ſi qua potione ventriculum ac iecur expurgẽt. In delirio, obliuione, & ſtultitia, vt ſummus ille ſplendor rationis

extinctus eſt, ira & cerebrum grauiter afficitur, huicque non autem cordi adhibita præſidia, ex vſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuiq; obuia, nihil iam ambigi debet, appetitionẽ eam quæ compos eſt rationis in cerebro tanquam in arce propriaque ſede collocari: eam verò quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnũ inter omnia viſcera maximo ardet incẽdio, vt hos poſſit impetus inflammare: poſtremam autẽ quæ cupiditas appellatur, ſubter præcordia, maximè verò in iecore conſidere.

Duo appetitus mortales.

Poſteriores duæ quia variis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ: atqui ſi patibiles, mortales etiam ſunt & caducæ: neceſſum enim eſt affectionum diuturnitate contabeſcant.

Rationalis immortalis.

At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationum fluctibus iactatur, nulliſque vitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetẽdi vim, incorpoream eſſe mentis ſupremæ conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes.

Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, vna eademque mentis ſubſtantia teneatur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſque ratio diſcernenda. Sic quam in corde conſtituimus vim excandeſcentiæ, cauendum prouidendumque eſt ne cum vitali, tanquam vna ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eademque ſubſtantia comprehenſæ, diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operumque varietas renuntiat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius ſint ſubſtantiæ. Vbique enim appetens facultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primò ſeſe offerebant: iam pari verborum contractu, earum functiones proximus liber decuttat.

Libri quinti de animæ facultatibus finis.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS,

LIBER VI.

Alimenti in ventriculo confectio. CAP. I.

Præfatio.

FACVLTATIBVS cognatione tanta functiones cohærent, tamque immutabili continuatione iunguntur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, fueritque neceſſe nobis pariter de ambabus ſuperiorem ſermonem facere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenſeret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rurſum dicere inſtituo, neq; profectò enitor vt illas nobis adeſſe demonſtrẽ, neq; vt earum differentias enumerẽ, quippe quas omnes iam ſuprà plenè cumulateq; ſumus complexi. Verùm à facultatibus tanquã à cauſis conuerſione facta, articulatim diſtincteq; ediſſerere contendo, qua lege, quo ordine vſæ ſuis illæ ſpiritibus, ſuiſq; particulis & temperamentis, tanquam inſtrumentis functiones omneis ſuas compleant, vt ſimul inde partium omniũ corporis humani cõmoditates & vſus in promptu ſint & eluceant. Primùm autem omnes ſigillatim ſcrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibuſque ſuis partibus abſoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemque profertur: atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, poſtremò vitæ functiones attingemus.

Alimentum eſt materia altricis facultatis.

Summum ſupremumque naturæ munus eſt nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius eſt tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, conuertit, propriiſque ductibus in omnes extremaſque corporis par-

tis particulas diffundit atque confert. Quodcunque durius & ſolidius eſt alimenti, dentibus in ote conſtructis manditut, extenuatur, & molitur, nec leuem inibi conuetſionem accipit, admiſcetq; ſibi quodammodo animatis qualitates, vt priſtinam ſpeciem & naiutam vix retineat. Quod ſanè potiſſimùm efficit tum diligens confractio atque confectio, tum pituitæ oris petfuſio, quæ ad alia quoque plutima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ cius, quæ ipſi quoque ventriculo continuata eſt & cõmmunis, attrectatio. Manſum iam & ad nutritionem ptæparatum alimentum, ctebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idque excipit ſtomachus via communis per quam illabitur in ventriculum. Eſt autem hic & cibi & potionis tecepraculum: omniaque tectis in interiote tunica poſitis fibtis à gula detrahit, atq; eiſdem gula ab ote prolectat, perinde ac ſi dicas ventticulum per gulam quaſi per manum ab ore cibos etipere. Hæc porrò actio à ttanſuerſis villis, qui in extetna ſunt gulæ tunica, adiuuari videtur. Cùm enim quippiam ſiue aridum ſiue humidum ab ore depellimus, tranſuerſæ fibtæ quæ infra idipſum ſunt dilatãtut, quæ autẽ ſupra cõtrahuntur, idq; adeò atctè vt intet deuorandũ plerumq; hauſtus ſpiritus, tametſi tenuis eſt, ſimul impulſus & adactus temigrare vix poſſit. Itaq; partim vẽtriculo trahẽte, partim dettudente gula, ciborũ fit depulſio. Ventriculi attractionem incitat appetentia, & iis qui extta modum appetunt promptior celeriórque fit depulſio: cùm enim fames immodica dominatut, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerumque etipit, vt fame latrantem ſe obſonet. Quæ ſibi adduxit, ſinu ſuo complexuque tecipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum miniſterio includit, complectitur, continet ſuprà ſubterque & omni ex parte adeò comptefſè, vt his circumiici & protſus adhæreſcere videatur, nec inane quicquam relinquat, ſiquidem conuenienter & ſecundum naturam ſe habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus ventticuli coarctatus, haudquaquam plenè concoqui poſſet. Tum igitur pylorum intetcluſum ac prorſus obſignatum reperire eſt, vt non modò arceat craſſiorem cibum, ſed nec liquidum ac maximè profluentem elabi ſinat. Ea profectò ratione concludit cohibetque accepta, nec ante legitimum naturæque præſcriptum tempus effluere quicquam patitur, niſi cùm aut magno copiæ pondete, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſſitur. Eſt autem id legitimum rempus, quo plenam perfectamq; concoctionem abſoluit. Hoc interim ſpatio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, ſed tum proprio ingenitoq; calore & ſpiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & ptoximæ partes illi inferunt, iecur, lienis, cot, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calotem coërcet duntaxat atque continet. Cæterùm ptopria ventticuli ſubſtantia concoctionis illius abſolutionem petficit, idq; non modò vulgatis & notis illis qualitatibus, verùm etiam tacita & recondita proptietate. Itaque his omnibus tanquam miniſtris adiutus ventriculus primùm quidem alimenta in vnũ cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, ſimul verò omnia frangit & exretendo comminuit, vt iam partes omnes quandam ſubſtantiæ æquabilitatem adeptæ videri poſſint. Quæ dum ita exquiſitè permiſcentur, neceſſariò quum ex miſtionis lege, tum ex affectionis natura mitigãtur, & depoſita omni qualitatum exuperantia in quendam medioctitatis otdinem adducuntur & recidunt, fitq; vniuſmodi eiuſdemq; naturæ ſubſtantia, ſpeciem quandam ctemoris conſequuta. Hoc primum eſt concoquẽtis facultatis opus, ciborum in ctemorẽ conuetſio, quam & ventriculi & vicinarum partium ſolo calore fieri ctedibile eſt. At vetò id concoctio nondum cenſeri debet, quòd talem ars ſola plerumq; nobis exhibeat, ſed duntaxat præparatio quædã ad concoctionem. Poſthæc vetò cremor hic aptam & accommodatam nutriendo animali qualitatem atq; ſubſtantiam ſumit, tumq; perfectè mutatut & conficitur: eaq; mutatio & in chylum facta conuerſio, concoctio ea eſt quã definimus. Fit autẽ hæc non modò vi & atdote caloris, ſed etiã tota ventticuli ſubſtãtia, & inſita quã diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrũ

Alimenti præparatio in ore.

Alimenti in ventrem depulſio.

Ventriculi attractio.

Ventriculi retentio.

Coctio ventriculi.

Coctionis ratio.

Cauſæ efficientes χυλώσεως.

coquit & exterit, quod non leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & prædutas minutæ aues conficiunt, omneſque crudum quippiam ſubigunt & mutant, quod vix audeat homo attingere: ſic coturnix veratrum coquit & mitigat, nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitũ, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit & aſpernatur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum ventriculus acceperit, id demum vincit atque mutat, omneſque in id tum qualitates, tum naturæ ſuæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametſi ingratum guſtatui videtur, poteſtate tamen & viribus conueniens eſt & ſalutare. Idipſum autem concoctio eſt, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem conuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (vt iuniorũ nomine vtar) elixatio: eſt enim in humido facta coctio. Quidam ex veteribus hanc falsò corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpatio in ventriculo commutata putreſcere exiſtimãtes, quòd priſtinam ſaporis odoriſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtoq; tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſalubritatẽ, non guſtatu, non olfactu, ſed viriũ præſtantia & ſubſtantiæ familiaritate ponderandã eſſe & æſtimandam. Eius porrò quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, inque ſuas tunicas ſugẽdo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat: ex quo demum fructum voluptatemq; percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamen nonnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancque ex tenuiore benigniore que chyli vapore ſuſtineri: externam verò ex ſanguine alimentum capere per venas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinentes, atque directas. Ego verò vt hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neq; paſtionem eam quam ex chylo ventriculus capeſſit verã nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulã. Exanguia (fateor) nõ pauca animantia, vt conchæ, vt vermes, ſucco aluntur, qui veram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimandum eſt idipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt vt chylus proximum ſit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe videatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximeque interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alebatur, nullo nimirum tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur & incrementũ ſuum capeſſet. Quinetiã oſſa quæ longiore interuallo quàm ventriculus à ſanguinis natura recedũt, ſanguine ali fatemur: quanto magis igitur ventriculi membranæ ſanguinem pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent? Qui fit igitur, inquies, vt cibus ventriculo conceptus, famem & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque ventriculum paſcit neque nutrit? Fames quidem & animalis appetẽtia totius eſt ventriculi, præſertimq; oris eius, tũ temporis potiſſimùm excitata, quum ſupra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapſa in ſeſe concidunt, conuelluntque grauiter vicina ſibi præcordia & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſto inaruerunt. Hoc interim ſpatio ventriculus tum ſe ſuamq; capacitatem implere & quaſi farcire, tum verò ſucci vtilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autem deſiderio eum laborare argumento eſt, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominante fame, dum quis cibum capit, nõ protinus vt hic intrò demiſſus eſt, ſed aliquanto pòſt ſatiatur deſiderium, quum perutilem ſuccum ventriculus in tunicam rapiens ſumma cum voluptate amplexatur, ſibique apponit perinde ac ſi eo verè aleretur. At certè ea nequaquã propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille vacua tunicæ ſpatia referciẽs, in vaporem

Concoctio quid.

Alimenta coctione non putreſcere.

Vt ventriculus chyli benignitate fruatur.

Totum ventriculũ ſanguine verè nutriri.

Quæſtio.

Solutio.

Fames ex cauſa fit duplici.

fuſus

Digitized by Google

fuſus & extenuatus ad extremum vaneſcit: isque ſua potius qualitate quàm ſubſtantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per ventriculi corpus & molem effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur: cæterùm animalem non modò ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate præditum in ventrem demittitur, compeſcit.

Ingeſtus cibus famem ſedat animalem, non autem naturalem.

Vt è ventriculo per inteſtina & venas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio. CAP. II.

POSTEAQVAM perfectè planeque cibos ventriculus concoxit, iisq; abundè ſaturatus eſt, os internum cui pyloro nomen eſt diducit, aſpernaturque quicquid alimenti reliquum eſt, tanquam redundans ac moleſtum. Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorum vſa viciſſitudine expultrix exurgit, quæ tranſuerſas fibras contrahens, ventriculum coanguſtat: atque iam confectum chylum à ſe excludit, detruditq; per pyloron in inteſtina. Cæterùm quum ſit ventriculus in naturalium inſtrumentorum numero, cautio etiam atque etiam adhibenda eſt, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligentiaque præditum producamus, quòd prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium ſaluti conſulat. Non enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accommodaret, ſed dum ſinu complexuq; eos continet & vndiq; comprehendit, propriæ ſaluti atque voluptati dans operam, neceſſariò eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum eſt tanquam onus inutile à ſe deponit exigitque, non quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idq; viribus incumbat. Itaque dum ſibi prouidet, & in eo maximè eſt occupatus, aliis etiam vtilitatem & fructum affert, non quidem ex inſtituto, ſed fortuitò tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione geruntur omnes ventriculi functiones, ſi modò integer eſt & incorrupta ſanitate, nec quorundam iniuriis laceſſitur, quæ vel magno copiæ pondere, vel qualitatis acrimonia ſtimulent. Quæ ſanè quemadmodum & quæcunq; poſthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex viuorum atque mortuorum conſectione comprobari ſolent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in inteſtina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neq; huius gratia fibras rectas habent inteſtina) confeſtim præteruehitur, à depellendi facultate, quæ in inteſtinis ineſt longè valentiſſima, ad cuius muneris functionem vtraq; tunica fibras obtinuit tranſuerſas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flexuoſa circuitio, haud ita facilè alimentum perlabitur. In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportunè in iecur per meſenterii venas tranſportari. Vix enim fieri poteſt, vt in tam longo viæ tractu vlla ſucci portio præterfluat, quæ non ad cuiuſpiam venæ os aliquando ſeſe applicet, & quæ ſi primum fortè ambitum præterlapſa erit, ſecundo vel tertio, vel alio deinceps conſequente non arripiatur, ſuctaq; apprehendatur. Quod autem hunc anfractum prætergreditur, nec raptum fuerit in meſenterii venas, tanquam inutile & ſuperuacaneum in craſſiora inteſtina deiicitur, quò ſimul ac peruenerit excrementi appellationem ſumit: honeſtiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus tandem in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo reſident dum propulſentur foras. Alui extremum podex eſt, quem σφιγκτὴρ muſculus ambiés atq; circumfundens marſupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi ſinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidem expellentibus inteſtinis, nonnunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbantur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionem hanc prorſum naturalem eſſe, retentionem verò voluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur. Quanquam autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quam plena & abſoluta concoctione ſit mutatus, in ipſo tamen per inteſtina

Expulſio ventriculi.

Non agit ventriculus precognitione quadam.

Alimenti per inteſtina depulſio.

Alimenti diſtributio ad iecur.

Excrementum alui.

Excrementa retineri voluntate, expelli vi naturæ.

Inteſtina cibum concoquere.

tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completam adipiſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſſit quæ in eis eſt commutandi facultas. Simul verò eo tranſitu atque prolapſione, vtile quippiam & conueniens inteſtina ſugunt, ſibique apponunt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè commemoratum eſt) perfruuntur. Cæterùm vera eorum nutricatio per venas fit meſenterii, quæ ſanguinem è iocinere reuehunt, quemadmodum eædem viciſſim chylum comportant.

Chylus adiecur tranſuectio per venas meſenterii.

Vt enim arboris tenuiſſimæ radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent venarum ora, quantum chyli coctum eſt, & à reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent: ab hiſq; venis minoribus ad maiores permanat, dum tandem ad iecoris portas ſe applicet: ad hanc quippe regionem aditus eſt & introitus per multiplices admodum vias, eaſq; peranguſtas.

Venæ meſenterii præparant iecori.

Præparant hæ quidem chylum iecori, conferuntque quaſi rudimentum ſanguinis, quale in eis per conſectiones deprehendi ſolet, idcircò ſanè quòd à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referunt & æmulantur. Si arteriæ, quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omninò perexiguum eſſe debet, quòd craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintq; arteriæ ſpiritui halituiq; trahendo accommodatæ.

Cibi adiecur diſtributionem ratione potius quam ſenſu cognoſci.

Qui vnum ſenſum æſtimatorem iudicemque adhibuerit, meſenterii venas ventriculi & inteſtinorum nutricationi, non autem ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet, quòd omnes ſemper rubro, nunquam albo ſucco confertæ videntur: quodq; in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neq; ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniam aliæ nuſquam viæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari. Exiſtet autem mox quæſtio non parum difficilis atq; ardua, multùm & ſæpè quæſita, per ſingulásne meſenterii venas tum nutritio tum diſtributio ſit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutæ.

Quælibet meſenterii vena ſanguinem continet atque chylum.

Omnes vna ſanè & communi conditione ſeruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis vtrunq; datum eſt, tum vt in iecur chylum tranſportent, tum vt ex hoc in inteſtina ſanguinem refundant: neq; id quidem temporum & officiorum quadam viciſſitudine, ſed ſimul vna eademq; humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem venis permiſcentur chylus atq; ſanguis, trahentium tamen partium naturę & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atq; ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, nō obſcurè fieri deprehendimus.

Superiores ad diſtributionem, inferiores ad expulſionem magis aptæ.

Ad hæc verò ſciendum probè eſt, ſuperiores venas quæ in ventriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multoq; apertius in teneſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerumque ſuperiora nihil noxæ & incommodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atq; diſtribuunt, tametſi aluus inferior continenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, vno eodemque temporis momento nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio: hic per venas inferiores in aluum detrudetur exigeturq; foras, alimentum verò per venas ſuperiores in iecur raptum concedet.

Diſtributio attractione fit.

Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterii venis, tum verò iecore per venas. Rapiunt autem id maximè ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem, veruntamen aliæ permultæ ſunt cauſæ quæ tranſuectioni celeritatem addant, vaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtantiæ tenuitas & vis quædam penetrandi, cauſa eſt vt vinum album promptiùs quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat: id enim expeditiùs trahentis vim conſequitur.

Quomodo venæ poſſint ſupra modum impleri.

Si diſtributio, expoſita modò ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipiemus corporis habitum eiuſque venas extra modum impleri? quod in illo habitu athletico vſuuenire compertum eſt & proditum. Nulla ſiquidē tum partibus abundè ſaturatis ineſt appetentia, quę trahendi

deſide-

deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentum trahit, vt eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, non eſt quòd noui deſiderin pulſetur, nec quòd ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquam gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè, quicquid vini abſorbuerunt, in venas id omnino permanaſſe. Quinetiam ſi tenue ac potens vinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur patent aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum vſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat, vixque vlla ex parte commutatum profundi cernetur. Quòd ſi aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractum in venas peruadere; edoceat is queſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodum vias, venaſque prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragret. Non liceat ad trahendi facultatem confugere, eamque moleſtè obtrudere, cui nihil hic loci relictum eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus inſito, tacitiſque diſcordiis plurimum inter ſe diſſident, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his non excitabitur vis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quę illa tam aduerſa in venas & corpus alliciat. Cęterùm quum illa quoquouerſum permeantia, omnia traiicere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænam obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm quòd illa aut ſubſtantiæ tenuitate, aut alia quapiam vi ingenita ſibi, in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quæſo obſtabit quo minus multa etiam alimenta prætenui ſubſtantia aliiſq; facultatibus valeant, quibus velut impulſa promptiùs ferantur ac permanent in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad ſatietatem ſe impleuit, omnemque cupiditatem tum ventris, tum reliquarum partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an non potiùs humor in venas ſe protrudet, quàm partium vi prolectetur? Si hæ ſatietatem expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorum ponderibus ſeſe obruent? At (inquiunt) ventris ori ingenita vis eſt appetendi, quæ cùm ſenſu quodam eximio, indigentiæ atque plenitudinis moleſtiam percipiat, ſaturari quidem poteſt: reliquæ autem partes eo ſentiendi munere deſtitutæ ſunt, quæ quoniam ſatietate nulla premuntur, naturali quodam deſiderio, tanquam ſtirpes, ex venis nullo puncto temporis intermiſſo alimentum rapiunt, neque fieri poteſt ſi materia ſuppetit, vt aliquando illę trahendi finem faciant. Hæc mihi videtur delicatior (vt ita dicam) molliorque ratio, quàm philoſophi vis grauitaſque poſtulat. Si enim partes aſſiduè trahunt, inſaturabiliter explentur, eſtque naturalis earum cupiditas inſatiabilis. Hoc verò quid aliud eſt quàm partes perpetuo & inſanabili malo teneri? quàm morbum cum integra valetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus; quòd aſſiduo deſiderio ad trahendum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, ſi partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent infirma atque etiam ægra valetudine cenſeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullum ſenſum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitum reperire poſſit æſtimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, venas & habitum corporis, cùm ſupra modum implentur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauiſſima mala impendere, quæ proſpiciens Hippocrates iubet habitum ſoluere ſine mora. Hoc & natura ſæpe aggreditur, dum onere oppreſſa & quaſi extincta, miris conatibus ſuperuacuam molem per nares, per vterum, aut mariſcas à ſe tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum eſt, partibus naturalem quendã ſenſum ineſſe conuenientis & aduerſæ qualitatis, eoq;

Multa alimenta tenuitatis impetu in venas permeare.

Subterfugium quorundam.

Confutatio multis rationibus.

Google

naturale deſiderium incitari. Quod ſi eſt, cur non item moleſti ponderis atque grauitatis ſenſus ineriti? Iam ſi quis ineſt, vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale deſiderium expleri ſatiarique debet. Quocirca ſi ſupra hanc mediocritatem eas impleri contingat, non id ſolùm trahentis facultatis deſiderio, ſed iis maximè cauſis quas ſupra recenſui, fieri neceſſum eſt.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

EX inteſtinis autem & ventriculo ſecretis à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad iecur per quaſdã illinc vſq; ad πύλας, id eſt portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplam, ad quam tenues meſenterii venæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam coctusque perlabitur, qui tamen mox rurſum diſperſus in omne iecur diſtrahitur. Quas enim venas ad portas natura in vnam coniunxerat, mox rurſum in iecoris corpus diſiecit, quæ quum tenues & admodum anguſtæ ſint, non facilè & celeriter poteſt ſuccus diſtributionis impetu allatus per has peruadere. Quocirca is in iecore diu multumq; cunctatur, & in tranſitu hæret: eſtque tarda eiuſmodi tranſuectio loco retentionis & moræ, quæ abſolutæ concoctioni neceſſario debetur. Quum igitur tanta ſit venarum per iecur diſiectarum exilitas, ſuccus totus ad eius carnem propriamque ſubſtantiam proximè accedit, à qua vniuerſus vſquequaque attingitur. Ob hanc verò moram diutinam, & ob exquiſitam in iecore contagionem, chylo per minima quæq; diſtributo, tum celerior tum integrior ſanguinis aſciſcitur ſpecies, quàm ſi ampla capacitate, qualis eſt aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parum confert quòd quæ in iecore ſunt venæ, tenuibus admodum tunicis ſunt præditæ. Quem igitur chylum ex venarum meſenterii præparatum, & rudi quadam ſanguinis forma adumbratum iecur accepit, hunc per eam moram & contagionem, vera & impreſſa ſanguinis ſpecie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius ſine delectu particula, ſed quæ duntaxat illius propria eſt caro atque ſubſtantia effectrix eſt, quam reliquæ omnes in id vſum quendam & commoditatem habent. Dum ea caro quæ ſubſtantia concretum & coactum ſanguinem exprimit, allapſum ex ventre chylum ſenſim enititur in propriam naturam commutare, ſibique prorſus aſſimilare (eſt enim hic ſcopus vnus in quem vnaquæq; particula caloris ſui munus dirigit atq; refert) primùm quidem craſſiorem reddit & colore rubrum: quumq; iam ad quandam mediocritatem acceſſit, ſanguis verè eſt & appellatur, tantò à iocineris ſubſtantia deficiens, quantò ventris chylum ſuperat. Ex quo percipi poteſt ſanguinis confectionem, non modò caloris beneficio, ſed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignuntur humorum, vt lactis, vt ſeminis concoctionem æſtimari velim: vt non aliud ſit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quædam aſſimilatio, ſeu gradus quidam & aditus ad aſſimilationem. Geniti iam ſanguinis portionem quandam familiarem ac benignam ſibi iecur adiungit, agglutinat & aſſimilat, non vt ventriculus aut inteſtina chylum, ſed nutritione perfecta illam in propriam naturam conuertens. Reliquam verò ſanguinis partem ceu redundantem & ſibi ſuperuacaneam, in venam cauam perlabi ſinit, à qua in totum corpus diſtribuitur per venas ſanè quàm multas, in omnes partes corporis pertinentes. Cæterùm priuſquam hanc diſtributionem oratione perſequamur, ſanguinis procreatione paulò altius repetita, inueſtigemus quinam & quales quotque humores vnà cum ſanguine gigni ſolent. Muſtum recens ab vuis expreſſum coniectumque in dolia, cernimus ab innato ſibi calore efferueſcere, mutari, & concoqui: hinc ſuperuacanea comparere quæ prius quidem confuſa inerant, ac tum primùm concoctionis vi ſecernuntur atque ſecedunt, alterum quidem grauius magiſque terrenum: quod in fundo ſubſidens fæcem appellant: alterum leuius magiſque aëreum, quod per ſumma innatat & flos vini dici ſolet. Simili profectò ratione chylus in iecur transfuſus, cùm humidus quidam liquor ſit, quodammodo feruet & concoquitur, tandemque nonnihil

Iecoris retentio.

Iecoris concoctio.

Caro iecoris opifex ſanguinis, & quomodo.

Vtiecur alatur.

Quatuor humorum ortus & procreatio.

nonnihil craſſum exiſtit, ſeci reſpondens, nõnihil etiam tenue & leue flori conſimile: hoc bilem flauam dicimus, illud melancholicum humoré. Hæc quidem ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alendum minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento permiſceri non par erat. Quamobré natura illa ſegregans, flauam bilem in propriam veſiculam ad iecoris portas conſtitutam, melancholiam verò in ſplenem confert & reponit. Itaque veſicula proprio ductu & via ex iecore bilem flauam attrahir, eamque ſynceram, néc alio quoquam humoré adulteratã, tùm quòd viæ anguſtia craſſiorem illabi non ſinir, tum quòd eiuſmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax eſt & acris hic humor, veſiculæ tamen proprioque receptaculo triſtis non eſt aut infeſtus, ſed mutua cognitione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucunditatis ſenſum percipir. Cæterùm eo haudquaquam alitur; quòd vſquequaque amarus ſit nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quem ſuſcipit per venam conſpicuam ex portis iecoris in ſuum ipſius collum inſertam. Cùm bilis copia ſupra modum turgeſcit, onere ſe leuat quod ab ſe in inteſtina exigir atq; deponit, idq; via altera quæ magna ex parte in ieiunum inteſtinum contendit. Hæc ſecretio tum inteſtina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tùm eas ipſas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à ſqualido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt & ſuauis, attrahit & in ſe recondit, per venarũ tenuitates diffundens: aſſiduã deinde opera ſummaq; adminiſtratione hũc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet ſuccum commutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ ſunt & ingentes) pulſationem accommodans. Qui in ſplenẽm allicitur ſanguis; eum qui in iocinere continetur craſſitudine ſuperat: verùm cùm in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuerſus neq; craſſior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimentũ, & in eius carnem ſenſim illabitur. Id autem quamuis tenue ſit; nequaquam tamen rubrum eſt, ſed ſubnigrum lienis colore: quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber: ſic enim conueniebat vnumquodq; familiari & cognato ſibi humore nutriri. Craſſior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec ſubigi potuir, tanquam ad nutriendum inepta, in os ventriculi proprio ductu quaſi eructando eiicitur. Hæc quidem cùm auſtera ſit & acerba, ventriculum aſtringit & in anguſtum adducit, vt inde omnis illius actio firmior ſit & validior. Deinde verò in ventris capacitaté relabitur: hinc vnà cum alimentis in inteſtina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulſatur: non enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neq; flaua bilis quæ iamdudum expulſa, alui ſuperuacua infecit. Ruiſum autem vini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortum atq; ſubſtantiam placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis à fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubctudum, auſterum & aſtringens deprehenditur, quòd crudis partibus viſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut bimum qui deguſtabit, iam maturatũ id, ſuaue, plenũ caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine à quo vtraq; bilis ſecreta iam eſt, crudus quidã humor confuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quòd ſegregari excludique non deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentũ, quod manens cum ſanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriã tempore mutetur & integrè coquatur, fiatq; ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non quemadmodũ dictus ſuprà melancholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri deber, quum ſit ad nutriendũ apta: neq; præterea muco mananti è naribus, neq; ei lentæ craſſæq; pituitæ ſimilis eſt quã in ventre & inteſtinis neceſſariò gigni perhibent. Hæc enim ventriculi concoctione deficitur, vt ne ſuccus quidé omnino ſit: quam autem hîc definimus, ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulò pòſt fuſius perſequemur.

Bilis tum flauæ tum atræ ſecretio.

Vt flaua bilis in cyſtim trahatur.

Cyſtim ali ſanguine.

Bilis inteſtina deiectio.

Vt lien melancholiam trahat.

Lien quomodo alitur.

Purgamentum lienis quomodo mittatur.

Pituitæ procreatio & locus.

Digitized by Google

Omnes humores ſimul gigni, & ab vno eodemq́ calore. CAP. IV.

Lib. de naturalibus facul. 3.

QVVM tam multiplex ſit & varia humorũ natura, fierine poteſt vt omnium vna ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatoq; calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum variis argumentis fulcire nituntur, iiſq; ab hominum naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli ſtatu ductis atq; depromptis. Ex his enim quæcunque in calorem propenſiora ſunt, bilem, quæ in frigus vergunt, pituitam: vt mediocria ſanguinem gignunt.

Expoſitio, aut ſi mauis confutatio.

Si in hoc procreationis humorum ſumma cauſaque tota conſiſtit, quum in vnoquoq; homine calor vniuſmodi ſit & ſimplex, vnicus duntaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contrà verò cui natura aut ætate iam acta decurſaq; calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicuè ſunt falſa & inter ſe vehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gignuntur in nobis.

Vnde diuerſi humores gignantur in nobis.

Dum enim alimentum ſanguinis formam commutatione nanciſcitur, reliqui humores pariter ortum habent. Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt hanc humorum differentiam non calori, ſed alimento aſcribendam eſſe. Atque vt apertius id explicem, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil protſus communi rerum natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam miſtionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicuntur, ex illorum quadam mediocritate conſtant. Hinc fit, vt chylus ex alimento factus, quanquam ſimplex & vniuſmodi intuentibus appareat, reuera tamen partium diuerſarum mutua permiſtione concreuerit, quarum aliæ calidæ ſunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ calore humoreq; excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam varium & multiformem chylum agit, quid difficile exiſtimes varios humores inde procreari, quando maximè à naturæ interpretibus proditum eſt, ab efficiente cauſa ſimplici, complura diuerſaque gigni, ob eam quæ in materia eſt diſſimilitudinem?

Neceſſariò quatuor humores in nobis gigni.

Vt ſimplex omnino nullum poteſt alimenti aut chyli genus haberi, ita fieri non poteſt, ne ex grauiſſimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum ſimplicemque humorem commutentur. Etenim ſi quis melle, alliis, porris, aut cæpis veſcatur & vino meraciore, ſitq; is calidiore natura & ætate florenti, non idcirco duntaxat ſynceram ex his bilem, quanuis certè multam eam & feruidum ſanguinem ſuſcipiet.

Ex chylo temperato in temperato corpore omnes fieri humores ſuo genere temperatos.

Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtantia ſanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidaque pituitam, ex frigida atque terrena melancholicum humorum efficiet: omnia quidem ſui generis quandam mediocritatem adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidum verget, bilis quidem abundantior efferetur, eaque calidior, quemadmodum & ſanguis: & pituitoſus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nam vnuſquiſque humor certa temperamenti latitudine circumſcribitur, per quam diuagari poteſt. Ex melle non modò copioſior, ſed etiam calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur eſt calidum, plus bilis eiuſque calidioris ex ſimili alimento is coaceruat, quàm cui id in frigidum vergit. Eſt igitur ſanguis alius alio calidior frigidiórve, & bilis bile calidior, & pituitoſus melancholicúsve humor alius alio frigidior, neque ſuus cuique ad vnguem definitus eſt gradus. Ex quo intelligitur non omnes quæ in alimento ad bilem aptæ ſunt partes, in omnibus æquè corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignendæ ſunt, ſemper in pituitam abire, ſed varietatis plurimum afferri, ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iuſta comparatio gignendi humoris ſpeciem definiet.

Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore.

Ruſum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, ſed etiam à

iam à

Iam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & abſonum videatur, ſiquis dicat temperatum aut frigidum iecur nil prorſum bilis habere, nec alimenta frigidiuſcula illius quicquam proferre. Quod obiici ſolet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non eſt vſquequaque verum, quòd ab aliis etiam cauſis proueniat, attamen ab illis maximè redundantia quædam fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem: quemadmodum iecur & alimentum ſi frigidiora ſint, pituita ſuperfluet: ſi temperata, ſanguinis erit vbertas: ſi temperatus calor & alimentum terrenum, melancholicus humor redundabit. Cæterùm non ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortum habere neceſſitas eſt, quum omnes (vt dixi) ex eodem chylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare conſilium eſt, vt humores quatuor ſimul & vno eodemque temporis ſpatio gignantur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet, in eumque pari robore & conatu vbique incumbit: veruntamen non eius partes omnes parem mutationis modum ſubeunt, quòd non ſimilis ſit omnium conſtitutio. Hinc accidit, vt qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atque tenui, ſanguis ex medіocri, melancholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur vnus idemq; calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, eaſque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione ſanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, ex terrena melancholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſariò conſurget humorum varietas. At inquiunt pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi perfectius coquatur, ſanguis fiet, ex hoc demum caloris vi & exuperantia bilis: ſic contendunt neceſſe eſſe vnumquodque prius leuiter quàm perfectè concoqui, ſic gradatim ad ſummam perfectionem perueniri. His quidem rationibus vrgent & pungunt quaſi aculeis, quas tamen refellere licet. Quanquam enim pituita dicitur ſanguis leuiter & modicè coctus, aut ſanguinis rudimentum & quaſi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiatque ſanguis: non tamen contrà neceſſe eſt, omnem ſanguinem parcè concoctum pituitam dici, aut ex hac prouenifſe, vt prius pituitæ quàm ſanguinis ſpeciem acceperit. Hac enim ratione quicquid id eſt quod alimur, ſiue cibus, ſiue vniuerſus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctionem obtinuit. Quinetiam ſi ex pituita totus fit ſanguis, ex hoc deinde bilis flaua, poſtremò atra, vnus duntaxat humor erit in nobis, neque ſimul complures conſiſtent. Deinde verò quia omnis humor coctione cogitur craſſiorque fit, flaua bilis ſanguine craſſior euadet, nullus naturalis exiſtet melancholicus humor, ſi ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit ſecernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorum ortu & differentiis veterum præceptis ſtabilita ſunt. Non ergo humorum procreationes atque differentias ex vnius caloris vi & gradu, aut ex ſolis qualitatibus, ſed etiam ex propria materia æſtimabimus, quæ ſua eſt cuiuſque humoris propria & familiaris. Alia quidem ſanguini, alia melancholico ſucco, alia bili flauæ ſubiecta eſt materia: neque fieri poteſt vt ex puro ſanguine bilis gignatur & prodeat: ſed vnumquemque neceſſe eſt ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, idque ſimul & vnius eiuſdemque efficientis caloris opera.

[Margin: Omnes humores ſimul gigni.]

[Margin: Rationes eorum qui putant humores ordine quodã gigni.]

[Margin: Confutatio.]

[Margin: Non omnem ſanguinẽ ex pituita fieri.]

[Margin: Humorum differentiæ ſpectantur nõ modò ex qualitate, ſed etiam ex materia modo.]

Vt ſanguis à iecore delapſus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. CAP. V.

POSTEAQVAM ſuccus quem in iecore confici & ortum accipere demonſtrauimus, à ſuperuacaneis expurgatus fuerit, rubet iam ſyncerus in eam venam perlabitur, quæ in conuexo iocineris ſita eſt & caua appellatur. Hoc autem loci aquoſo & tenui humore ſanguis perfunditur, quo tanquam vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam anguſtas tum meſenterii cum ie-

[Margin: Vrinæ à ſanguine ſecre-]

coris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè eſt accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo ſecernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in veſicam. Idcirco enim venæ cauæ vtrinq; renes aſſident mox ſubter iecur poſiti, vt expeditiùs celeriuſq; id muneris obeant. Cæterùm non omnem eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus ſanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaq; renes per ductus venarum emulgentium vrinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter ſe conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri vix poteſt, vt ſyncera illa atq; pura trahatur, ſed cum ea tum flauæ bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingente interiorem renum capacitatem elabi profundiq; in veſicam: at ſanguis, nempe illis craſſior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primùm apponitur, hinc annectitur; demum aſſimilatur, & in eorum ſubſtantiam faceſſit.

Vrina in veſicam propulſio.

Vrina quum prælongis validiſq; ductibus è renibus in veſicam depulſa fuerit, rectò commeare non poteſt, quòd obliqua ſit ductuum in veſicam inſertio. Coaceruatur autem illic & continetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiuè eam reddere cogamur.

Vrinæ mictio.

Quum verò illius influxu veſica iam turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, vrinam propellit: idq; ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tanquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprioq; impetu profluat vrina. Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionẽ adiuuant, potiſſimum dum ad imum ventrem conſtricti veſicã intrò protrudunt & impensè contrahunt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſæ vrinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues.

Veſica vnde alitur.

Veſicam vrina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares venas vtrinq; in illius ceruicem inſertas influit, quemadmodum ſanè tum vterum, tum bilis folliculum nutriri conſtat. Hæc eſt omnis viſcerum inferiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio: nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur.

Venarum vſus in corpore.

Quando iecur quidem ſanguinis officina atq; principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iuſtitiæ quadam mediocritate ſanguis vnicuiq; parti conferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat. Hęc etenim ſi defuiſſent, quęcunq; iecori viciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutæ penuria languerent & extabeſcerent, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare conituntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodam riuo tubos complures, tum magnitudine tum ſpatiis diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodius & conſequi poſſe: ita profectò per venarum productiones è iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfunduntur.

Quibus viribus ſanguis permeat in venas.

At non vt aqua per riuulos, ſic per venas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris vi expellitur, tum à propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè conſequentes extrudunt: ad huncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò iis quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ ſingulatum partium vires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente ſanguine prolectant, quòd ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atq; iucundum, idq; proprio venæ ductu ad ſe pertinente.

Vt ſanguis illabitur in carnem & alias partes.

Quæ inter venas media interponuntur ſpatia, quanquam ductus non habent in ſe directos; alimentum tamen ſuſcipiunt, nec præparcè, vt aliquis putauerit, ſed abundanter: id autem halitus ſpecie per tenues occultoſq; propinquarum venarum tranſitus, tum incidit, tum rapitur. Non enim ex ſolis

vaſorum

vaſorum finibus & oſculis, verùm etiam, vt author eſt Ariſtoteles, per quæq; anguſta venarum foramina alimentum effluit, & illabitur in carnem in aliaſq; particulas. Diſtributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtantiæ qualitas perlata ſit. Verùm hoc interim temporis ſpatio venæ maiores quem in ſe continent ſanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquiſitiùs elaborant & conficiunt, idque aut inſita ſibi vi & facultate, aut ea quam à iocinere illapſam acceperunt: id enim communi medicorum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in venis ſummum perfectionis gradum adipiſci.

Lib. 2. de gen. anim. cap. 4.

Sanguinem in venis perfici maioribus.

Sanguis autem ſimulac è venis amplioribus in anguſtiores, quas vnicuiq; parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaq; commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis, quos ante commemorauimus. Dehinc verò per oſcula aut cæca exilium venarum foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnem partis ſubſtantiam influit, perq; omnia ſpatia diffuſus combibitur: fitq; tum vera iſtius humoris appoſitio, quem non ineptè quis rorem appellauerit, quanquam non aquę ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulò craſſior. Appoſitus iam hic continenter aſſiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiorq; fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhæreſcit: eſtq; hic tertius humor ex ſecundis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum verò naturæ vi & vniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit, vt ei demum perfectè & vſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque ſanguis vt primùm in puſillas partium venas adductus fuerit, ſenſum mutatione ad illarum ſubſtantiam & temperamentum accedit, dum perfectè aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, idque nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio.

Vt ex ſanguine quatuor fiant humores ſecũdarii.

Quocirca ſanguis qui oſſa, cartilagines, vincula, membranas, & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum venarum extremitatibus iam albeſcit. Quum verò inter illarum partium fibras atque in media ſpatia illabitur, pleniùs ſanè conuertitur, & quandam partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſſium cauernulis eſt medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, oſſis eſt proximum alimentum) perſpicuè iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: vinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt: deinde verò pleniùs confectum calore coactumque parti agglutinatur & adhæret, in eiuſque naturam tandem faceſſit, idque propria partis vi & facultate, quæ propriè aſſimilans eſt, & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in aliis, vt ſua inſit cuique peculiaris.

Vt ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Simili prorſus ratione totidemq; interpoſitis mutationibus caro alitur, non modò ea quæ muſculorum, ſed & quæ iecoris & quæ reliquorum eſt viſcerum. Quum enim ſanguis è venarum oſculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio ferè mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhæreſcat. Cæterùm in hac multò celeriores fiunt mutationes, vt idcirco vix vllo ſenſu percipi poſſint, vixq; fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, vt proinde leui facta mutatione ali poſſit: non ſic autem oſſa, cartilagines, vincula & membranæ, vt à quibus ſanguinis ſubſtantia longiùs abſceſſit.

Caro citius alitur quam aliæ partes.

Non diſſimili ratione nutriuntur venæ & arteriæ, quæ quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non poſſunt eui momento in ſe conuertere: ſed quæ portio tunicis proximè aſſiſtit, primùm commutata albeſcit, moxque tanquam ros in anguſta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſſiorque facta annectitur, tandemque aſſimilatur.

Vt venæ & arteriæ nutriantur.

Quot concoctionum genera, quis cuiuſq; proprius ſit humor, quod excrementum. CAP. VI.

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magiſtra adminiſtrantur, ſumma atque ſuprema nutritio exiſtit. Hæc autem à natura fit, quæ ſpiritus caloriſque appulſu & opera alimentum aſſiduè exagitat: id enim eſt tanquam ſubiecta materia in qua verſatur, & in quam vires exercet ſuas, dum plenè & omnino in corporis ſubſtantiam ſit conuerſum. At non derepentè, ſed longa continuataque rerum ſerie fit ea conuerſio: multorum enim operis concurrentibus variè commutatur, expurgatur, in omne corpus diſtribuitur, huicque ad extremum aſſimilatur.

Perfecta cōcoctio non vbique fit.

In ea longa diſtributione multiplex incidit concoctio; varij gignuntur humores, diuerſa item ſuperuacanea. Itaque aſſumptum alimentum quanquam vbique mutatur & omni corporis loco conuerſionem ſubit (quandoquidem vnaquæq; corporis particula proprio calore in id incumbit, & quaſi culturam ſubigendo adhibet) non tamen vbicunque ſit; concoqui id iure ac meritò aliquiſpiam dixerit. Non enim quæuis vel leuiſſima alimenti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore ſaporéve mutatur, ſed duntaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, concoctio exiſtit. Quæ perfecta futura eſt concoctio; haud quidem exiguo breuique tempore, ſed mora & cunctatione quadam abſoluitur. Quocirca firmum ratumque eſſe debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentum diu multumque hæret, & vis illa continendi valens eſt, ſimulque concoquendi facultas copioſo circumfluit & abundat calore.

Triplex concoctio.

Hoc autem tribus tantummodo locis conceſſum videmus, è quibus etiam triplex exiſtit concoctio, prima in ventriculo, ſecunda in iocinore, tertia in ſingulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, ſuaque ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque alimentum tanquam ſubiecta materia, ſuus genitus humor, ſuumque excrementum.

Prima coctio ventriculi.

Itaque prima omnium eſt chyloſis, quæ in ventriculo magna caloris vi perficitur, vertiturque multiplex & varium alimentum in quippiam vnius ſubſtantiæ, candidum id quidem & ptiſſanæ cremori perſimile. Huius præparatio quædam prægreſſa eſt in ore, qua non atteritur modò & molitur cibus, ſed & leuem conuerſionem ſubit, qualem manifeſtò cernimus in ſubrubro vino; quod pauco momento ore conceptum tum ardorem tum ruborem deponit. Eius autem abſolutio in inteſtinis eſt, quæ ipſa modicam concoquendi more ventriculi vim obtinent. Quanquam enim è ventriculo valente & cui integritas eſt valetudinis, nihil prorſus excidit quod non plenam concoctionem acceperit, ſi quidem ad hanc aptum erat: quoniam tamen innatus partium calor nunquam otioſus conquieſcit, neceſſe eſt, quæcunque in inteſtina illabuntur, perfectius quodammodo mitigari & concoqui.

Secunda in iecore.

Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre hauſtus, propria iecoris vi quæ in eius ſubſtantia potiſſimùm inſidet, in veram ſanguinis ſpeciem conuertitur, quam à chylo conſtat non modò colore, ſed etiam vniuerſa ſubſtantia planè diuerſam eſſe. Hic ſanè adumbrationem quandam in venis meſenterij prius accepit, in quibus iam ruber conſpicitur, perpolitur verò in vena caua aliiſque maioribus, in quas è iecore lapſus confluit. Vires enim habent venæ non ſolùm continendi diſtribuendique ſanguinis, ſed etiam concoquendi; haſque à iocinere originis ſuæ principio & quaſi fonte, quemadmodum à ventriculo inteſtina, mutuantur.

Tertia in partibus ſingulis.

Tertia concoctio in partibus fit ſingulis, qua appoſitus adiectuſque ſanguis iam è priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti ſubſtantiam conuertitur. Hæc rudimentum quoddam & primordium capit in venis exilibus, in quibus antè diximus ſanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio atque nutritio, omnium concoctionum finis.

Duæ coctiones cōmunes ſunt.

Mammarū aut teſtium coctio non eſt communis.

Priores duæ concoctiones in communem totius corporis commoditatem & vſum comparatæ ſunt, at tertia peculiaris eſt & iam parti cuique ſua: neque hanc idcirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiam parti; ſed vt ſibi duntaxat commodet atque proſit. Mammæ quidem & quæcunque in eis ſunt glandes rapto tractoque ſanguine aluntur, hunc

tur, hunc in ſuam naturam conuertunt: at inſuper eædem ex redundanti functionis vbertate lac generant, quo partus alatur. Sic teſtes per vaſa ſeminis adducto ſanguine conuerſoq; ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſeruatio. Quanquam autem hæ partes actione ſua non ſe ſolùm, ſed alia quoq; iuuant, quoniam tamen hæc extra corpus ſunt, neq; in illius dominatu, non vtiq; generalis, ſed peculiaris duntaxat concoctio dici debet. Quot partium in humano corpore ſunt differentiæ, totidem ſtatuere licet peculiarium concoctionum varietates.

Primæ concoctionis quis humor, quod excrementũ.

Primæ autem illius generalis ad nutriendum idoneus humor in ventriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primum quod in corpore conſiſtit alimentum. Huius autem excrementum eſt ſtercus, Græcis ὑποχώρημα & σκατὸν, quod tenera in ventriculo cum vtili ſubſtantia confuſum erat: ſed cùm poſteà è ventriculo & è ſuperioribus gracilibuſq; inteſtinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua craſſior, impurior, & fecis æmula, in cæcum inteſtinum vel in colum, mox in aluum irruit, vbi primùm fex alui dici ſolet.

Secundæ humor & excrementa.

Alterius concoctionis vtilis humor eſt ſanguis, aut ſi vniuerſa complecti volumus, omnis humor quicunq; à Græcis χυμός, à nobis ſuccus appellatur: quo nomine non modò purum ſyncerumq; ſanguinem, ſed eos etiam qui cum ſanguine gignuntur humores naturales quidẽ & nutritioni accommodatos deſignamus. Superuacaneum autem eius eſt vrina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac profunditur in veſicam: ſimiliter melancholicus humor quem lienis ad ſe rapit, ex craſſa terrenaq; chyli portione factus, quæ naturæ concoctionẽ ſubterfugit, neq; potuit iecoris vi mutari. Eſt & tertium eius excrementũ flaua bilis ea quæ in fellis veſiculam reconditur: ex tenuiſſima hæc calidiſſimaq; chyli portione (qualis plurimum eſt pinguis atq; dulcis aſſa & torrida, quaſi flammeam in acrimoniam aſſumit: quocirca excrementum verè eſt omnino ſuperuacuum, necalendo corpori accommodatum. Qui autẽ iam ab his expurgatus eſt reliquus humor, purus eſt & mediocris ſuccus atq; ſecundum animantis alimentũ, quod in omnes partes diſtribuitur.

Tertiæ concoctionis humores & excrementa.

Tertiæ concoctionis opus & vtilis ſuccus eſt vniuerſum eorum humorũ genus, quos aliquando diximus ſecundarios appellari, in quorũ ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus eſt partiũ venis, ſecundum quĩ tanquam ros in partes influit eiſq; apponitur, tertium qui affigitur, quartum qui iam in partis ſubſtantiam concedit eiq; aſſimilatur. Huius quidem ſuperuacanea ſunt, quæcunq; vaporis ſpecie ſine ſenſu per cutis ſpiracula exhalantur, & quæ paulò craſſiora ſordium ſtrigmentorumq; ſpecie cuti extrinſecus adhæreſcunt, & ſudores qui tanquam reliquiæ ſunt ſeroſi humoris illuc euecti, & tenui bile perfuſi.

Qui ſudores ſint naturales, qui minus.

Hi enim ſi corpus rarum nec cutis denſa eſt, plerunque modicè erumpunt, idq; ſponte & naturaliter. Qui verò per ſe extra modum emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neq; poſſunt inter naturalia excrementa referri, vt neq; puris, neq; ſaniei, neq; tuberculorum eruptio. Rurſum qui à manifeſtis cauſis, vt à balneis, ab immoderata exercitatione, ab æſtu fiunt ſudores, non modò hoc excrementi genus; ſed vtilis quoq; humoris, nonnunquã & tenuioris ſanguinis quippiam proiiciunt atq; diſſipant. Iſthæc quidem ſuperuacanea ſunt communia, & quæ ab omnibus particulis promiſcuè dimanant, maximè à muſculis & ab aliis quæ extrinſecus circumiectæ ſunt partes.

Quæ partis cuiuſque ſint excrementa.

Præter hæc alia quædam in conſpectum ſe dant, ſua quibuſque partibus peculiaria, quemadmodum pili & vngues partium ſolidarum ſunt excrementa, renum autem & veſicæ ea quæ cum vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi refunditur, pulmonum ſputa quotidiana, cerebri excrementum eſt id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα & μύξα, id eſt mucus, aut κόρυζα, id eſt deſtillatio, ſolet appellari.

Mucum narium diu ventriculi pituitam non eſſe.

Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictum eſt, retinetq; quandam illius conſtitutionem frigidam atque humidam, quumque ex vniuerſo cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantius congeſtum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quanquam autem id pituitæ temperamentum accepiſſe videtur, nequaquam tamen verè pituita

Digitized by Google

eſt: hæc quippe in ſolo iecore gignitur, & in vtilium ſuccorum numero cenſetur: illud cerebri planè excrementum eſt: hæc poteſt in ſanguinem concoctione conuerti, illud nunquam, ſed caloris vi ſicceſcit & in tophos cogitur. Huius ſpeciem præ ſe fert ea, quæ in ventriculo & in inteſtinis gigni procreariq; ſolet: pituita enim non eſt, ſed ne ſuccus quidem omnino: concoctionis autem primæ cruditas eſt quæ euinci non potuit, vel ex cibi craſſa & tenaci natura, vel ex ventriculi inteſtinorumq; imbecillitate concreſcens. Quum etiam exanguis membranoſaq; ſit ventriculi & inteſtinorum ſubſtantia, neceſſe eſt & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum eſt) alba, frigida lentaque inueniri.

De ſanguine, vtq; is conſiſtat in venis. CAP. VII.

Sanguinem non eſſe ſimplicem multis demonſtratur rationibus.

LICET è iecore erumpens ſanguis in venas, ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatuſq; ſit, non tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſmodi: ſed ex variis eum ſubſtantiis conſtare demonſtrat tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior, alia durior: quæ vt non omnes ex eadem ſimiliq; ſubſtantia naſci, ita nec eadem nutriri ſuſtentariq; poſſunt. Seminis è quo gignimur materiam palàm eſt non prorſum vnius eſſe modi, ſed in ea partes conſiſtere varias, adhiberiq; craſſiorem portionem ſolidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus, frigidamq; frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadam & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex, ſed mixtus atq; compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longiſſimè à ſe diſſidentes, ex vna eademq; prorſus materia commodè vitam ſuam tuentur? Semina in terrā proiecta, itemq; ſtirpes non vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia, deniq; vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimento haurit, à quo ſi fortè deſtituatur, mox extabeſcit & emoritur. Tantúmne in ſtirpes beneficium atq; priuilegium natura contulerit, hominibus negauerit? In tam immenſa hominum & temperaturarum varietate, omnéſne eodem ſimiliq; cibo gaudebunt? Si nō omnes vna cibi ſubſtantia æquè ſeruat ac ſuſtinet, neque profectò tam multis & variis partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnum atq; purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Itaq; ſanguis qui è iecore emerſit maioribuſq; venis concluditur, exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt. Id verò apertè in eo conſpicitur, qui ſecta vena ex integre ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerum in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſſimiles: alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatans, alia in imo craſſa, ſubnigra ac verè terrena, alia medio ſitu in iſtarum mediocritate conſiſtens, per quas & quarta quædā portio erudior effuſa eſt. Quicquid in hac concretione cernitur, medici iuxtà ac philoſophi ſanguinem appellant, qui communi ſententia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorum commoderatione, pronuntiāt. Quid igitur (inquies) vitioſúmne fuerit ſanguinem puriſſimum in nobis contineri? Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendum conſtare, videtur non eſſe procurandum vt purus atq; ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorum vſu varii ſucci erunt in nobis accerſendi. Eſt hoc (fateor quidem) neceſſe: veruntamen non idcirco quærenda ſunt alimenta, quæ varios illos procreent: ſed omnes ex optimo & puriſſimo quoque procedunt: vixque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquam eſt allaturus. Porrò autem quicquid illud eſt in venis contentum, quod in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine à cæteris ſeiunctum humoribus, quòd è venis ſiue foras, ſiue in ventrem, ſiue in veſicam, ſiue in vterum, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam denique capacitatem excidat, concreſcit in grumum, quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Proxima autem & continens concretionis cauſa, fibræ ex ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe conti-

Obiectio.

Solutio.

Propria ſanguinis nota.

Sanguis omnis concreſcit ob fibras quas habet.

ſe continet. Neque enim ceruos neque damas de hoc numero (vt Ariſtoteles fecit) auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etſi non ſummè, coire tamen ſanguinem videmus. Quod ſi à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi vim & poteſtatẽ haberet. Ita verò accuratè diligenterque ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil vt ſenſus in calido etiam nunc ſanguine poſſit percipere, nihil vt in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamẽ ſeiungi hæ ſepararíq; hac ratione conſueuerũt, ſi vel calens tepidusq; ſanguis per linteum transfundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve concutiatur dum refrixerit, quo modo ſolent mulierculæ ſuillũ præparare. Quin etiam quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis vt mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox vt hæc reſtixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibræ illæ prorſus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos ſpecie quadã aſſimilatæ pituitæ in errorem induxerunt. Hæ quotieſcunque exemptæ detractæq; fuerint, reliquus ſanguis & à concreſcendi ratione in quam ſua ſponte ferretur, & à nutriendi pręſtantia longiſſimè diſtabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è ventriculo, qui ferè totus quum neruoſus ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadamtenus impertit, qualem obtinere videmus tum eorum plurima quæ vomitione redduntur, tum propria ventriculi inteſtinorumq; excrementa, ſummè nimirũ pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, verã ſanguinis ſubſtantiã coloremq; adipiſcitur. Itaque concreſcendi vim ſanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerunque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto. Hinc non paucos cernimus macie confectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt, isq; bene temperatus: alios optimum corporis habitum & carnis molem conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in ſanguine facultas, ſed & magna vis eſt venarum, quæ conceptum ſanguinem coire nunquam ſinunt, niſi fortaſſe ex rara quadam & abdita morbi cauſa, ex qua vidimus quempiam poſt diuturnũ languorem de vita exiiſſe, cui ſanguis vniuerſus in venis concreuerat, adeò vt demum coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodum Ariſtoteles affirmat, conſeruandi ſanguinis facultas in venis eſt ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadã vi & familiaritate, quæ profectò efficit vt hæ naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Huius apertum id eſto indicium, quòd in mortuorum venis refrigeratus etiam ſanguis non concreſcat, quem tamen in viuentium inteſtina, aut in ventriculum ac veſicam irruentẽ, tepor à concretione non præſeruat. Quicquid igitur venæ concludunt, & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrum ſit, vt liquidã picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cuiuſcunque demum ſubſtantiæ ſit aut caloris, ſi ex his profuſum mox dureſcit atq; coit, id vniuerſum ſanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiuſmodi ſecundum naturam eſſe, & vitio carere exiſtimandus eſt.

Venæ ſanguinem conſeruant, ne concreſcat.

Sanguinem in venis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quótque eius ſint differentiæ.

Cap. VIII.

QVALISCVNQVE autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdum bonus eſt, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum vi concreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atq; etiam in athletico habitu conſiſtit, probè, malus verò vitioſè, vt in vtroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porro bonus ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperamento & colore variis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimaque, bilis etiam appellatur: melancholicus ſuccus, pars quæ craſſa, frigida ſiccaque eſt: pituita, quæ cruda nempe, frigida

eſt & humida: ſola verò ea quæ tum ſubſtantiæ tum qualitatũ mediocritate quadam cõtinetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Nõ defuerunt qui ſanguinem vniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant, quàm trium ſuccorum mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinem purum in venis cõtineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potiſſimùm ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addũt ſanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores conuerti, neq; ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci æquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt: ſin inæquabiliter, eum dũtaxat, qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut bilioſum, aut melancholicum dici volũt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quæ lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex iis tribus idoneè temperatis conſiſtit, lactis nomen ſibi aſſumere.

Rationes eorum qui dicunt ſanguinem eſſe triũ humorum permiſtionem.

Confutatio.

At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earum differenriæ, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quinetiam ſi partium corporis, quas hi nutrire debent, varietas perpẽdetur, vt quædam ſe offerẽt, ad quas tres reliqui humores accommodari poſſunt, ita quædam etiam deprehendentur calidæ & humidæ vt caro, quædã temperatæ vt cutis, quæ non niſi puriore ſanguine nutriri poſſunt. Quocirca neceſſe omnino eſt, præter tres reliquos ſuccos, purum ſanguinem etiam in venis haberi, eumq́ue longè reliquos multumq́ue ſuperare. Inepta igitur & iniqua cenſeri debet ſanguinis cum lacte collatio: nec dum ſanguis corrumpitur, vniuerſa eius ſubſtantia in bilem tum atram tum flauam faceſſit, ſed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti ſanguinis ſpeciem oſtendens. Itaque qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis ſuccis perfunditur, ſed ea proportione, vt in temperata & mediocri conſtitutione purus ſanguis multum antecellat, cæteriſq; præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt, poteſtq; in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omnium autem pauciſſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quodq́ue ex venæ ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quàm per ſummum innatet bilioſi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorum in ſanguine permiſtio.

Quatuor humorum in ſanguine proportio.

Non eſſe ſynceros humores in venis.

Cæterùm id nondum ſatis liquet, ſintne ii veri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſuq́ue comprehendimus, ánve ad illorum duntaxat ſpeciem atq; ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & controuerſiæ plena diſputatio, quòd difficilè ſit intelligere, vt humores puri ac veri conſiſtant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) propriè vereq; bilis dicitur, vſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirũ quæ ne propriæ quidem veſiculæ, à qua ingenti ſenſus voluptate allicitur, alimentum ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatem, atq; adeò à nutriendi benignitate deſciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præſtantia vnquam poſſit in familiarem atq; alimentariam reduci. Nec eſt quòd dicat quiſpiam, non hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtã corpus nutrire. Si enim omni ſubſtãtia totoq; genere alimenti rationem exceſſit, quoquo modo benigniorum temperatione perfundatur, integram omnino priſtinamque naturam reſeruabit, atque benigniora fortaſſis in corporis ſubſtantiã faceſſent, illa certè nunquam: quemadmodum neq; lapidis aut ferri puluis tenuiſſimus, quanquam cum pane eſt accuratè ſubactus, nutriendi vires conſequitur. Quocirca bilis ea quam in ſanguine atq; in venis teneri fatemur, vera haudquaquam eſt, neque eius ſimilitudinem ſpeciemq; gerit quæ in folliculũ reconditur, maximè ſi integrè ſanũ eſt corpus. Hoc & ſenſu cõprobamus,

mus, nullam animantium partem (ſed ne pulmonem quidem, quē tamen vnum præ cæteris eâ nutriri aſſeuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus ſanguis dulcis eſt in ſanis, qui tamen ſi amara bili perfunderetur, eius ſapore inficeretur, quemadmodum ſi fellis tantulum lactis copiæ iniicias. Præterea vera bilis ſi cum ſanguine in corpus perferatur, vt in ictero, corp⁹ flauo defœdat colore, nil autem tale ſanis accidit. Iiſdem propè rationibus demonſtrari poteſt, nec atram bilem, nec ſuperacaneam pituitam fieri poſſe conueniens vſquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in ſanorum ſanguine continentur, ſynceros non eſſe, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atque in lienem coniecti ſunt. At nihilominus ab æſtu, ab exercitatione, à balneis, à calidiorum cauſarum vehementiori occurſatione, non ambigimus partem ſanguinis tenuiſſimam in flauam bilem eámq; amaram conuerti, quemadmodum & reliquas ſanguinis partes perſiſtente ſimilium cauſarum impetu, in affinem ſibi & finitimum humorem. Idem propè accidit, & quum ex vehementi obſtructione orta putredo, ſanguinis molem inuaſerit. His ergo ex cauſis præter naturam alii humores à ſanguine gignūtur in venis. Quinetiam plerunque in has permeant ex aliarum partiū vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum veſicula fellis velut in ictero intercluditur: melancholicus ſuccus, quum lien vel obſtructus, vel quauis ex cauſa imbecillior factus, non poteſt ſanguinis limum prolicere: pituita, quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur cauſis puri atque vitioſi humores in venis ſanguini permiſcentur, è quibus illos demū cernimus per multa morborum genera foras ſubter cutem erumpere. Cæterùm corpus quod omnino ſanum & integrum eſt, quacunque etiam temperie naturaliter ſit affectum, ſi nec alimentorum vitio, nec aliis externarum cauſarum iniuriis laceſſitur, puros atque ſynceros humores nullos habet in venis ſanguini permiſtos, ſed eo dūtaxat modo quem nunc expoſui.

Hippocratica ſententiæ interpretatio.

Videri ne poteſt Hippocrates his contrarium attuliſſe? Libro quem de humana natura conſcripſit, hominem ait, quoad vita fruitur, omnia in ſe continere, ſanguinem, pituitam, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educendæ ſit idoneum, pituita euomitur: eo autem quod bilem flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natum eſt, atra bilis purgabitur: ſin vulnus acceptum fuerit, ſanguis profluet. Hæc autem accidere compertum eſt quouis die ac nocte, hyeme & æſtate. Verè quidem hæc ſunt ab Hippocrate pronunciata, verumtamen quæ ex corpore, non è venis neceſſariò, ſed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (ſi verè pituita dici ea debet) è ventriculo & inteſtinis, melancholicus humor è liene, in quibus locis ſolet eorum humorum aut potiùs excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta ſanitate ſunt, idcirco difficiles fieri cēſuit purgationes, quòd quum deſint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, ſanguinē id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorem. Quibus quidem verbis ſignificat, ſana corpora cum ſanguine reliquos humores in venis reuera nō habere, ſed poteſtate duntaxat: quia fieri poteſt, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi cauſarum vis & vehementia, ex variis partibus ſanguinis, varios excitet & proliciat.

Sanguinis differentiæ.

Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentiæ, quòd alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauus & cōſiſtentia tenuis, alius craſſior atque nigrior; alius demum liquidior & albior. Quum autem à priſtina natura deſciſcens, vitio corruptelaque deprauatur, & è limitibus iam exceſſit, non naturalis appellatur.

Sanguis non naturalis duplex.

Excedit autem bifariam, aliàs paululum ob leuem modicamq; intemperiem ſubſtantiæve mutationem nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus: hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minimè: aliàs multum, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque hic non ſimplex, ſed in multis permiſtus eſt humoribus. Hæc de ſanguine: nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Digitized by Google

Pituitæ & vtriuſque bilis differentiæ. CAP. IX.

Humor quid.

HVMORIS quidem appellatio quanquam propriè Latinis qualitatem duntaxat eam deſignat, quæ Græcis eſt ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluentem & liquidam ſubſtantiam hoc nominis accõmodant, vt id ſit humor quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicũt, quicquid in corpore profluens liquidumque cernitur, ſiue id chylus eſt, ſiue mucus, ſiue ſputum, ſiue vrina, ſiue ſudor, ſiue ſanguis, ſiue pituita, ſiue bilis tum flaua tum atra.

Humorum differentia.

At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendum diſtribuendumque erit, percenſebuntur quidem humorum alii toto genere ſuperuacanei (hos ſuprà vniuerſo excrementorum genere ſumus complexi) alii verò ad nutriendum & corpus ſuſtentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus, ille fortaſſis cremor, hic ſuccus rectè nobis appellabitur.

Succus quid.

Eſt quidem chylus in ventriculo: at ſuccus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alii primi ſunt & pręgredientes, alii ſecundarii & conſequentes, quorum iam antè rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis, pituita, & bilis, tũ atra, tum flaua: hi enim ſinguli quemadmodum & ſecundarii, conſtitutionem acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoq; non præſtent, neque præſcripto fine potiantur. Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnino vtilis eſt, alius non naturalis, qui non ſatis probè alere poteſt.

Excrementorum differentia.

Similiter excrementorum aliud naturale, quod in corpore optimè ſano naturæ legibus prouenit, aliud præter naturã. Naturale aliud vtile, quod vſum quempiam confert in corpore, vt bilis in veſicula, & quæ in liene eſt melancholia, aliud prorſus inutile, vt fex alui, vrina veſicæ atque ſudor. Non naturale eſt, quod citra naturæ præſcriptum à cauſis præter naturã gigni ſolet.

Triplex eſt vnuſquiſque ſuccus.

Itaque tum pituita, tum vtraque bilis triplex eſt omnino, alia ad nutriendum apta quæ alimentaria dicitur, alia ſuperuacanea, quæ aut naturalis eſt, aut præter naturam. Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars tenuiſſima, per venas diſtributa, tum vt affines naturæ ſuæ particulas nutriceтur & alat, tum vt reliquo ſanguini qui præ craſſitudine non ſine multo negotio per venas perlaberetur, tranſuectionis promptitudinem afferat: quod quum præſtiterit, ſi quid minus vtile reſtet ac ſuperfluat, id vnà cum ſudoribus defluit & foras erumpit.

Bilis excrementitia & vtilis.

Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis veſiculam amandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excrementorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhæteſcentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret.

Bilis naturalis duplex.

Ea ferè flaua exiſtit, & mediocritatem quandam tum ſubſtantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur colore pallidior & ſubſtantia tenuior: vtraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamen eſt, & naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex.

Bilis vitellina præter naturam.

Vna eſt vitellina, Græcis λεκιθώδης appellata, quã flaua à naturę modo deficiens proferr, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione conſequatur, quæ & colore & craſſitudine omnino vitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, à quibus nomen ſibi aſciuit.

Auicennæ error de bile.

Auerrhois rectè mihi videtur Auicennam erroris inſimulaſſe, qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpiſſimè labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitę aut melancholię portio flauę bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa comminiſcitur maioris & minoris famæ genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febrium differẽtiis, mirificè (ne dicam ridiculè) implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias denumeraturus, quaſi inconſtans aut certè iam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quędã & inaudita ſimpliciũ genera inuehere conatur.

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genita.

Quas tres hactenus cõmemorauimus bilis differẽtias, omnes in iecore generantur atq; in vaſis. Præter has aũt aliarum par numerus recenſetur, quę ſępius è pręcordiis originẽ habent:

vna eſt porracea Græcis πρασοειδὴς, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut cæruleo colore glaſtum referẽs. Harum gignendarum eſculenta quædã vitioſa & mali ſucci non modò occaſio, ſed etiam cauſa fiunt, cuius generis cenſentur allium, porrum, cæpa, naſturtium, & ſinapi, maximè eorum folia. Dum enim nequeunt à ventre deuinci, neque in chylum conuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & cõmoretur, perſiſtente ventris incendio, in æruginoſam commutabitur: hæc demum in eam quæ glaſti colore tincta apparet, minus quidem viridis quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hęc genera nonnunquam in venis ac iocinere, idque per morbos graues & ardentiſſimos, qui vehementi caloris incendio bilem vitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernicioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſummè vſtis fit & in conſpectum ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima.

Melancholici humoris differentiæ.

Melancholiæ autem multæ ſunt differentię, vna quidem qualitatibus mitior, quæ cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea. Hanc medicorũ præcipui viſi ſũt μέλαιναν καλεῖν χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολήν, id eſt atrum vocare ſuccum, nõ atram bilẽ. Sicuti plerumq; melancholicum ſuccũ vel melancholicum ſanguinẽ, non atram bilem.

Vtilis & nutriens.

Supernacanea eſt, quam liẽn ſanguinẽ expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodũ & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non autem corporis excrementum eſt, quippe quæ & lieni & ventriculo nõ mediocriter conducat.

Excrementitia.

Quocirca naturalis eſt, & nondũ atra bilis, ſed ater humor nũcupari debet. Quantum verò huius vel exuſtione, vel nõ naturalis caloris vi putreſcens, acidam aut acerbam qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam fit.

Præter naturam triplex.

Eſt autem ea triplex, vna ex melancholico ſucco vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, eſt acris & mordax, eo diſcrimine à ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex vſta ab non vſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet: haudquaquam enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari: ſed ita ſummam dico humorũ ſiccitatẽ & quantam maximã poſſunt in corpore ardoris vi conſequi.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Altera ſpecies ex ea fit bile quã vitellinã dixerunt. Exuſtione enim hæc primum in porraceam, deinde in æruginoſam, pòſt in cæruleam, nouiſſimè in atram omnium pernicioſiſſimam commigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melancholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terrã impacta, fermenti more & quodã quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine parti ſe affigens adhæreſcensq;, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium vitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

Ex ſanguine nulla proxime bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſariò pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autẽ ſanguis è venis illapſus fuerit in ventrem, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatẽ, illic quidem primùm concreſcit in grumos, tandemq; putreſcit. Excernitur is pleruṅque liquidæ picis modo nigerrimus, ſummè malignã ac verè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tũ nomine, tum re ipſa ab atra bile differt, quandoquidem extra venas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tũ humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neq; ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo aut inteſtinis coaceruatur, vehementi calore dureſcit, vti mox erit manifeſtius, nũquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

At verò pituita ſalſa quoniã caloris cuiuſdã præter naturam eſt particeps, ſi vehemẽtius & prorſus torreatur, acrem atramque bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt: vnde intel-

ligi poteſt non omnem atram bilem ex melancholico aut biliofo humore naſci.

Pituita nutriens. Porrò autem pituita quæ verè & propriè dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiusq; ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum vt ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neq; verò vt ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed venæ ipſæ ad id operis perficiendum, ſatis virium & caloris obtinēt. Cæterùm neutra bilis poteſt vlla vi in ſanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoq; adeò refrigeretur, vt fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit. Ex

Pituita acida. qua aliæ duæ præter naturam emergunt. Vna eſt quæ acida vocatur, ſummè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi confectionem, vix vllam aut minimam in iecore atq; venis accepit. Paucus admodum calor ei ineſt, qui perfacilè diſſipatur & euaneſcit, atq; tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Patet enim atque vna ratio eſt ac in pleriſq; fructuũ ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſponte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem valentior impertitus eſt calor à natura, ij vt vinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt.

Salſa. Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hac putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtantiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporē inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hæ pituitæ ſpecies conſiſtunt in venis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initium duxit, qualitas autē aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt. Superuacua pituita extra venas conſiſtit, cuius ſunt differentiæ

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera. quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunq; aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur muco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem, cuius particeps eſt, ad muci conſiſtentiam coëgit. Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem, vt iam partibus concluſa poſſit adhæreſcere, vitrea tum appellabitur, quæ tertium genus eſt. Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget, quam multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex deſtillatione principio, tandem in extremam tophi & calculi duritiem euaſiſſe. Ea certè omnis eſt atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoſcere qui ab excrementis, quive à venarum ſuccis, ortus ſui primordia acceperint. Nunc de animalibus functionibus tranſigendum nobis eſt.

De animalibus functionibus. CAP. X.

Sentientis animæ vis & materia. QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimentum prorſus incumbit, ſuaſque omnes in id geſtiones confert: ſic altera pars animæ quæ ſentiens eſt & appellatur, in iis rebus externis verſatur, quæ circumiectæ ſunt nobis, totaque negotiatur vt illarum cognitionem capiat, ſuiſque miniſtris & nuntiis ſenſibus rerum omnium notiones in ſe cōprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua aſſiduè concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficiq; ſolet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quemcunq; illa ſubſtantiæ modū eſt adepta, cerebri corpus tanquam propriā arcem ingeniumq; domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in ſe ſuoque quaſi ſinu complexa. Has quidem propriis quibuſdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia inſtrumenta confert & accommodat. Omnium

Spiritus animalis primum inſtrumentum. primum ſpiritus eſt animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem ſublaro, primùm elaboratur, deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à ſecundis nomē habet, vi cerebri ingenita in animalē cōuertitur. Illic noua ſpecie & dignitate præfulgens, ſentiētis animæ vires cōſequitur,

& ad

& ad illius cuncta mīnia illo ſe ſplendore aptat & comparat. Hoc plurimo conferti ſunt ventriculi, interioreſque cerebri ſinus, vnde tanquam è iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos, tum in ſenſuum inſtrumenta, tum in muſculos motores profluit. Hic autem quum iam inſidet, aliam fortaſſis ſpeciem ex partis natura ſuſcipit, qua particulatim illi addicta eſt, eiuſque ſeruitio prorſus mancipatur. Quod ſi eſt, non vnus idemq; fuerit videndi, audiendi, odorandi, guſtandi, atque tangendi ſpiritus, quinetiam ab illis longiùs diſtabit qui motioni deſtinatus eſt.

Corporis inſtrumenta.

Alterum inſtrumenti genus ex craſſiore magiſque terreno corpore conſtat, vt in quo tum ſpiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ ſeruari debent. Non vna id eademq; vbique ſubſtantia prædirum, neque vniuſmodi, ſed multiplex & varium.

Varia ſentientis animæ inſtrumenta.

Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod varia & multiplici ſua conformatione ad omnes animi actiones agitationeſque ſeſe iungit & applicat, viſioni verò oculus & qui ad hunc pertinent nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, guſtatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines, vt motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt, ancillantur & miniſtrant. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea, in hiſque ſpiritus ſiti diſpares & varij: ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neq; quicquam poſſunt citra illorum opem præſtare, non modica varietate diſtinctæ ſunt; tametſi omnium vna eſt eademque ſubſtantia. Quæ igitur ſic comparata ſunt organa, vt in ſubiecta conformataq; materie familiarem quendam ſpiritum obtineant, in eoq; ſpiritu facultatē, quæ organi ſpecies eſt & ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri abſoluiq; poſſint, hoc iam contextu ſigillatim aperiam.

Quo diſtent ſenſuum actiones.

E ſenſibus externis alij contrectando munere ſuo funguntur, vt tactus & guſtus, qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt, alij medij cuiuſdam corporis interpoſitu ſentiunt, vt viſus, vt auditus & olfactus. Corpus autem id medium intercedens, aut aër eſt, aut aqua: vtrunque enim elementum ad inuectionem eorum quæ ſentiuntur idoneū eſt: nam colores & ſonos per aërem percipiunt quęcunq; terrenæ gradiuntur aut ſerpunt animantes, per aquā verò aquatiles.

Sonus vt fiat.

Dura itaq; & ſolida corpora, quum aut in aëre aut in aqua inuicem colliduntur, ſonum edunt ac ſtrepitum, in hac quidem obſcurum, in aëre verò perſpicuum: maximè verò ſi illa leuia ſint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligāt. Aër igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in ſe incurrentia continetur, primùm ſonitum efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi & continuum aërem cōmouet, atq; hic repente alium, donec ſucceſſione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulſus deinde ſequentem impellit. Hinc accidit, vt non ſimul ac corporum alliſio conflictuſq; inciderit, ſed aliquantò poſt ictum ſonus audiatur, priuſq; à propinquo quàm à lōginquo.

Auditio vt fiat.

Sic exterior aër agitatus impulſuſque, per aurium tortuoſos & flexuoſos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruaditque aduſque interiorem illum aërem membrana obtenſa concluſum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ aſſidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota ſtrepat & perſonet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhæreſcit, illiuſq; interuentu audiendi ſpiritui, qui cum illo implicitus eſt, confertur: hoc demum exploratore & miniſtro recepta ſtrepitus imago, ad ſentiendi principiū tranſmittitur. Sed hæc apertiùs iudicabuntur æſtimabunturque ex odorandi ratione.

Odorum effuſio.

Nam cedrus, thus, aliiq; odores incenſi calefactiq; ſuauem & iucundum odorem ſpirant, qui in arido quaſi fumo ſitus eſt. Hic ſenſim tanquam vapor per intermedium interiectumq; corpus conuolat & ſparſus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër eſt, aut aqua: nam piſces & aquatilia quæque, quamuis ſpiritum non ducant, odorari tamen comprobatum eſt. Quanquam verò iam odor propius ad nares appellietur, non tamen prius poterit reſpirantibus animalibus odorandi ſenſum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os ſummum & meninges in cerebrum pertinent, pateſiant, poſſitque vnà cum attracto ductoq;

Inſecta & piſces vt odorantur. ſpiritu, odor vt ad pulmones, ſic ad cerebrum olfactumq́; permeare. At quibus promptus atque expoſitus in aperto eſt odoratus, neque operculo tanquam vallo quodam communitus, vt apibus & inſectis (ſic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo cõueniunt, & citra vllam reſpirationem olfaciunt, ipſique odores non attracti illorum ſenſum feriunt & incitant. Quod ipſum piſcibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam ſine anhelitu & ſpiritus reciprocatione videntur odorari. Ad illorum ſimilitudinem accedit & viſio. *Color.* Color enim aut fulgor perſpicuum medium colluſtrans, in conſpectum oculumq́; cadit. Id medium aut aër eſt, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod iſtorum naturam imitatur. Hæc autem ſi idonea futura ſunt ad videndum, *Lumen.* perlucida fieri oportet & luminis præſentia colluſtrari. At lumen neque corpus eſt, neq; quicquam quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neq; puncto temporis poſſet medium omne circumiectum illuſtrare, neque in perſpicuum corpus omnino penetrare. Itaq; lumen eſt actus & perfectio perſpicui, ex lucidi corporis præſentia. Quicquid aſpectum ciere debet, id ſi ſimplex color eſt, in medio perſpicuo eoque illuminato oportet conſtitui: ſi verò ſplendidum & fulgens eſt, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conſpici quidem non poteſt in lumine, quia exiguum eius lumen maioris ſplendore offunditur: at in tenebris iſtorum vnumquodq; videtur ſenſumq́; ferit, quòd proximum & circunfundentem aërem leuiter illuſtrat, vt ſe potiſſimũ vendicet à tenebris. Ignis verò quod ancipitis ſit naturæ, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim ſuo lumine propinquũ aërem illuſtrat, vt nõ is modò, ſed alia etiam videri poſſint: interdiu verò perſpicuum, iam medium, *Viſio vt fiat.* tanquam color aliquis mouet. Fit autem viſio quum perſpicuum illuminatumque aërem medium rei color aut imago afficit, aër deinde aduſque oculum protenſus affectuſq́; aſpectum concitat. Tum enim rei aſpectabilis imago per pupillam in cryſtallino humore excipitur. Hinc demum prouehente ſpiritu, per *Viſio quo differt ab aliis ſenſibus.* opticos neruos in cerebrum & commune ſentiendi principium confertur. Hoc autem diſcrimine ab auditione & odoratione ſeiungitur: quòd in his motione non derepente, ſed paulatim per media facta, ſenſus feriatur: in viſione autem non progreſſione, ſed ſubitò facta medij aëris mutatione, quemadmodum & lu- *Multarum opinionum confutatio.* minis appulſu, rei ſpecies cernendi obtutum ſtatim mouet. Vnde intelligi poteſt non defluentibus quibuſdam, quaſi exuuiis à re conſpecta ad oculum demiſſis viſionem fieri, quia non continuò vt obiecta res eſt videretur: & prius propinquo quàm diſtanti ſe proderet. Adde quòd tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non poſſit. Neq; præterea viſio fit, foras à conſpectu erumpente lumine, quod cum alio externo iunctum coëat: nec ſpiritus radio ab oculo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo reſiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire poſſit, qui repente ad aſtra vſque pertineat, omnemq́; interiectum aërem quantus eſt impleat? Quod ad iſtius fidem afferri ſolet de baſiliſco, aut muliere cui menſtrua defluit purgatio; inefficax prorſus & irritum videtur: nam neq; baſiliſcus hominem interimit, neq; mulier quum menſes profluunt, ſpeculum præſertim æneum polluit atque fœdat, videndi ſpiritu ab oculo manante, ſed tetro quodam & diro vapore, qui foras vt ab ore & à reliquo corpore, ſic etiã ab oculis erumpit & emanat. Hæc eſt eorum ſenſuum ratio, qui nõ niſi medij cuiuſdam interpoſitu obiectas ſibi res compre- *Qui ſenſus medio non indigent.* hendunt. Guſtus autem & tactus medio corpore nõ indigent, ſed coniunctione quadam & contrectatione functiones ſuas obeũt. Etenim ſi vel ſapor in guſtandi neruum, vel calor pungenſve ſtylus in nudum apertumq́; tangendi neruum incidit, eximiè & acriter ſentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At verò ſi aut pupillę rem candidam adiicies, aut aëri qui auribus eſt ingenitus ſtrepitum inculcabis, aut in narium ductus odorẽ penitus immittes, nulla omnino vel ob- *Guſtatus vt fiat.* ſcura erit perceptio. Itaq; ſapor ſucco humoriq́; permiſtus, aut (ſi rectius mauis) in humore conſtitutus (eius enim qualitas quædam eſt & affectio) ſimulac adhibetur admouetúrque linguæ, diffuſus cum humore guſtum incitat, moxque

ſpecies

ſpecies eius & imago vi ſpiritus iu primatem ſenſum infertur. Quod ſi fortè in duro concretoque corpore, vt iu ſale ſapor erit, id non antè poterit ſenſum mouere, quam calore liquefactum & dilapſum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non poteſt, guſtandi ſenſum prorſus non afficit: quemadmodum neque cui arida & ſcabra lingua ex morbo torretur, is bonus eſſe poteſt ſaporum æſtimator. Tactionem porrò fieri conſtat, ſi tractabiles qualitates qualeſcunq; eæ ſint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proximè fieri, nulla qualitate per neruos in ſentientis animæ principatum relata: neruum cerebri, veluti ſurculum arboris partẽ eſſe, in eoq; cerebri totam vim contineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones diſcernat: in eo autem ſenſus facultatem conſiſtere, in quo quidẽ & ſenſus ineſt doloris. Quod profectò ſi conficit, idem de aliis quoque ſenſibus erat afferendum. Horum ſiquidẽ nerui tum molles ſunt, tum ſubſtantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturã propiùs debeant quàm tangentes nerui accedere. Deinde verò quæ tangendi neruis interceptiones & obſtructiones obtingunt, ſubditis particulis ſenſum motumq; adimunt: quod dilucidè commonſtrat tangendi vim non eſſe neruis ingenitam, ſed à cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum poſſe rerum qualitates diiudicare, ſed inſtrumentum duntaxat eius eſſe facultatis, quæ princeps in cerebro conſedit, illucq; oportere omniũ ſenſa conferri. Hæc ſingula mihi ſatis videtur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, quorum altero ait, Dolentes parte aliqua corporis, ſi omnino dolorem nõ ſentiunt, iis mens ægrotat: altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtantibus, qui vehementior eſt, alterum leuiorem obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui commune eſt, vt perpetiendo ſentiat: primùm enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationemque ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondũ eſt, ſed quæ fit eius apprehenſio atq; cognitio. Quũ enim princeps illa ſentiendi vis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, affectiones quæ illis obtigerunt percipiet, tum quodammodo & rudiùs ſentire dicetur: propriè verò quum eas cerebro communi ſentiendi principio renunriabit. Senſum autem affici immutariq; ab externis qualitatibus, non ſic propriè audiendum eſt, vt priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim à colore albeſcit oculus, neque à ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulceſcir. Sed vt aureum ſigillum in ceram, non aurum, ſed imaginem imprimit, ſic propemodum & res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorumq; ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt, quas hic foris illapſas intra ſe admittit præaltè condendas. At verò quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere, non partium eminentia, vt quæ annulo ſignatur, iudicamus. Nam colori, ſapori, odori qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuerſionem mutationemve ſuſtinet, neq; priorem ſtatum exuit, quin potiùs dum in rerum cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat, agendo gerendoq; excolit, perficit & confirmat.

Tactio vt fiat.

Lib. 7. de placitis Hippoc. & Platonis.

Expoſitio, aut forte confutatio.

Vt ſenſus affici dicãtur.

Senſus interioris functiones. CAP. XI.

QVÆ ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modò habentur & conſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actuque ſunt, ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur, Ita enim ſi quis de Sole in opacum ſe conuertat deflectatque, primùm offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aut viride, quod in puniceum mox ſe conuertet, proximè in purpureum, atque ita deinceps in alia, poſtremò in atrum, à quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut viride conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyſſimè in labentem amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcunq; ſtant in littore moueri videbuntur. In aliis porrò ſenſibus à validis ingentibuſque ſonis ſtrepitus relinquitur: à vehementi fœdoque odore, olfactus

Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantũ conſiſtere.

Vt ſenſus interior afficiatur.

fœditatem aliquantum retinet, fitq; in reliquis ſimiliter. Iam verò ſenſuum inſtrumentis acceptæ formæ illæ ſpecieſque rerum, mox per neruorum capacitates atque ductus vehente ſpiritu in cerebrum commeant: adeò vt quom ſenſus exterior rerum quæ foris ſunt occurſu pulſatur, interiorem pariter impellant & excitent illarum ſimulachra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt, in quæ is incumbit, quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaq; ſpecies illæ rerum ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idemq; principium, in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annunciant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcendi facultate comprehendit ac percipit.

Cognitio.

Eſtq; illius munus perceptio atq; cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet.

Cogitatio.

Atq; quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua & vna, quia tamen complurium poteſtatem habet, multa & varia cognoſcit, horum diſcrimina cernit, eaq; tandē diiudicat. At nequaquam illa componit connectitque, vt ex eis verum aut falſum quicquam conſtituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur.

Diſcretio ſeu diſtinctio.

Verùm quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temerè congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoſcit, deinde diſcernit, vel ouis lupum inimicum prehendit, ſecretio potiùs cenſeri debeat, quàm iudicium aut exiſtimatio.

Memoria conſeruans.

Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens conſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, moxq; tum propria vi & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra vllum materiæ veſtigium, ea autem diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio. Spectra cerebro iouſta aliàs alia ſe magis minusve expromunt & obiiciunt animæ ſentienti, prout illuſtriùs obſcoriùſve impreſſa fuerint. Inter vigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tum ſimulachrorum ſtimulis agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vſus comminiſcendi illa

Imaginatio.

& fingendi facultate, quę Græcis eſt φαντασία, illa quidem per ſe, & vt ſimulachta ſunt, obuertit, aliàs quidem ſimplicia & qualia fuerant inſculpta, aliàs commiſta atque confuſa citra vllam compoſitionem aut copulationem. Neque hoc tantùm, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquam ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit, vt io Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atq; in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollens, nonnunquam (vt ouis viſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionē, ex qua verum aut falſum elici poſſit, & citra vllam rationis complexionem, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hę quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verumtamē quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palam & apertum fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtāt, & eo diſcrimine ſeiunctæ ſunt, quòd illæ ſint comparationes & collationes quædam eorum quæ ex ſenſibus hauſta acceptaq; fuerant, hæ verò nouæ ſunt confictiones formarum, quæ ſunt ſupra ſenſum, ab his ductæ quæ aliquando ſub ſenſum inciderant.

Memoria efficiens.

Iam verò quum accidet primarium ſenſum ſic derelicta ſeruataque ſpectra contueri, vt non illa per ſe duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, ſed ex illis vſus opera facultatis memorandi in res externas ſe referat, vnde ſpectra illa prodierant, ſimulq; percipiat ſe aliquando illas cognouiſſe, tum meminerit earum, eritque ipſa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, ſed planè efficiendi. Eæ quidē ſunt functiones

nes omnes, quas primarius ille ſenſus & promiſcuus inter vigilias facultatum ſuarum ope a obit & exercet. At quando fieri non poteſt vt perpetua ſit ſenſus agitatio, ſed neceſſum eſt, quum ſpiritus vigiliis ſupra modum diſperditi fuerint atq; diſſipati, agitationis vigorem prolabi & quietem ceſſationemq; ſuffici, tum procul dubio arctior ſomnus obrepet. At quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principem ſenſum efferetur, quod pueris & temulentis ferè obringit: aut quum larga frigidi humoris eiuſque ſuperuacanei copia ſuperioribus ſedibus ſe immiſcuerit velut in lethargo, vbi quaſi nexu quodam & impedimento ſic primus ſenſus offunditur, vt ſe minimè poſſit extricare: ſomnus vtique intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant ſopori. Si arctior atq; profundior ſomnus occupat; non modò externi ſenſus, ſed & interiores facultates conſopitæ iacent, vt neq; diſcernere, neq; fingere & comminiſci quicquam poſſint: nullamque in illas vim habet ſpectrorum turbulenta concurſio. Vnde tum nullum inſomnium offendit, aut obuerſatur eaque ratione ſtatim à cibo non ſomniant animalia, neque quum primùm egreſſa in lucem ſunt, vt infantes. Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humorisve copia diſcernendi comminiſcendique vires obterat & præſtringat, licet tum fortaſſe multa ante ſenſum viſa, multæque motiones obuerſentur, eas tamen inſomnia non dicimus, vt neque is verè ſomnus eſt, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & ſtatu incolumis ſit & libera vis diſcernēdi, quæcunq; tum ſimulachra vim illam fictricem exagitant & impellunt, internoſcit & detegit, neque illorum errore trahitur: ſed quum nocturna ſpectra occurrent, agnoſcet tum ſe dormire, tum ſomnia ea eſſe quæ videntur, neque illis tanquam veris aſſenſum adhibebit. Eodem prorſus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque ſibi ſomnia confingunt. Cæterùm dum ex cauſarum mediocritate ſic placidus & moderatus ſomnus obrepit, vt diſcernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera ſit, nulliſque quaſi vinculis irretita, ex rebus quas vigilans geſſerit, ſenſerit, cogitauerit, ſpectra plurima in quiete iactabūtur, quæ tanquam res veræ ſint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim diſcernendi tum vincta conſtrictaque non obſiſtit, atque iccirco ad ea quæ viſa ſunt quaſi accepta ſenſibus veraque ſint, aſſenſum dormiens adiungit, neſciens ſe dormire. Atque id propriè ſomnium eſt, nempe viſum quod in quiete occurrit, tanquam verum ſit exiſtimatum. Eadem propemodum ratio reddi poteſt eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & vnde accidat, vt tam multiplex & inaudita viſorum copia obuerſetur, & vnde poſſit tanta illorum varietas trahi: nō aliò ſanè poteſt referri quàm ad corporis humorumque affectionem variamque perturbationem. Affectio enim & conſtitutio cauſa eſt vt in ſomniis atque delirantibus, alij metuenda & horrenda terroriſque plena iactent animo, alij iurgia quædā furioſa & effrenata, alij delicias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut ſpiritibus aut humoribus obtigerit, cauſa eſt omnino vt ſpectra & effigies rerum vehementius agitatæ appareant, non quales veræ ſunt, ſed diſtortæ, præpoſteræ & portentoſæ, quod frequens eſſe ſolet in temulentis, & in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia conſiſtunt, nec fluctuantia nec immoderatè agitata, ſolidæ & incolumes à ſenſibus effigies ſe obiectant, diſtincta digeſtaq; ſomnia occurrunt, ad veri ſimilitudinem expreſſa.

Somnus.

Inſomnium quando nullum ſit.

Inſomnium falſum.

Inſomnium quando verè ſit & quomodo.

Inſomniorū varietas ex corporis affectione proueniat.

Vt fiant appetitio atq; morales actiones. CAP. XII.

APPETITIO motus eſt & interior quædam agitatio, qua quod bonū eſt & vtile quæritur. Quum autem, vt anima, triplex ſit omnino, ea quæ naturalis appellatur cunctis rebus eſt ingenita, & nunquam ſeparabilis ſemper illis inſidet: reliquæ non item. Quæ ſentiens & animalis dicitur, ſit dum appetitus aut ab iis quæ intus ſunt rebus, aut ab iis quæ extrinſecus irruunt, impellitur. Res interiores ſunt venereus ardor & ſtimulus in pudendis ortus ex ſemine:

Appetitus, id eſt ὄρεξις triplex.

Cauſæ quæ mouent appetitum.

ventriculi maximeque ſtomachi exinanitio & immoderata ſiccitas: ſanguis aut bilis in cordis ſinubus efferueſcens. Externæ autem res ſunt, quæcunq; ſubiectæ ſenſibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt. Itaq; ſi in pudendis congeſta eſt ſeminis copia, ea ptimò pruritum quēdam & titillationem naturaliter inuehit, hæc deinde ſenſum, mox verò interiotem ſentiendi facultatem mouet, nō modò vigilātibus, ſed & plerunq; dormientibus nobis. Ab animaduerſione demum rei delectabilis vt appetitus impulſus fuerit, eam quàm mox ardenter expetit, atq; tum in conditionem ſtimulantis rei ſe conuertens, libidinem parit, quæ ipſa eſt propria venereorum cupiditas & appetitio. Quū ſtomachus ſupra modum exinanitus triſti quodam ſenſu afficitur, comprehendens vis illa interiot irritata, cibum & epulas concipit; illarumque ſpectra ſibi obuerſat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt: hic demum concitus captuſque rerum ſuauitate, in illarum deſiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quæ fames appellatur. Haud diſſimiliter aridiore facto ſtomacho, ſitis accenditur, quæ humidi frigidique deſiderium eſt. Vtranque appetitionem, ſitim inquam & famem, genus vnum comprehendit, quod eſt cupiditas & cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut ſanguis efferueſcens, illud vſque adeo incendit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi ſenſui obiectet, quibus apprehenſis excitatur animalis appetitus, qui cordis irritamento, compulſus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddam ſit, incurrit: vniuerſum hoc appetitionis genus Græcis eſt θύμωσις. Quum porrò rerum externarum blandimentis pulſatur vis illa interiot apprehendens, mox in illarū deſiderium communem ſentiendi appetitum adducit, qui ardenti rei vtilis deſiderio inflammatus, mox deinde peculiarem quendam appetitum irritat & illicit tanquam adminiſtrum, vt amborum communi cōcurſu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malive ſpecie nobis obiecta fuerint, ea ſi cum ratione ſequimur aut fugimus, tum appetitio eſt rationis particeps: quum autem aduerſus rationem incitamur vehementiùs, & delectationis vis eſt maior quàm rationis, tum contra mētis decretum allicitur appetitio quę rationc vacat. Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimiciſſimo mentis vitæque tranquillæ ratio concitatur & inflammatur, quumq; illa ſe ſæpenumero iactant inconſtanter, vt animi ſtatum conturbent, perturbationes inſunt. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tanquam in venis medulliſq; inſederint, tum morbi exiſtunt & ægrotationes, quarum omnium fons & veluti genus eſt intemperantia. Sic enim quum inſurgit vehemens vini appetitio, neque adhibita ratio hanc ipſam perſanat & reſtinguit, tum excitata iecoris & ſtomachi cupedia ſe ſatiat ebrietate, quæ ſi frequens erit, naſcetur demum ebrioſitas: hæc quidem ægrotatio eſt & affectio manens, illa verò perturbatio mouens. Similiter ſolent cæteri intemperantiæ morbi enaſci, inhærere, & penitus inſeri. Sic iugi formoſæ mulieris intuitu & apprehenſione, communiſque illius & promiſcui appetitus incitatione, in teſtes & pudenda promotio fit & illapſio ſeminis ac ſpirituum: vnde licet nulla prius ſubeſſet interior cauſa, tum nihilominus libido incenditur. Sic non modò homines ſed equi & beluæ, audito tubarum ſonitu ſtrepituque armorum, excandeſcunt, animique impetu rapiuntur. Sic quum quis læſus eſt iniuria, eius apprehenſione vis animoſa cordis, quæ eius eſt appetitus, Græcis dicta θύμωσις, incitatur, quę cùm eam vindicate & vlciſci cupit, neque rationis manſuetudine lenitur, tum ira exardeſcit: hæc ſi mox deſiſtat, excandeſcentia dicitur: ſin inueterata ſit, odium: ſi acerbior, diſcordia: ſi vlciſcendi tempus obſeruat, inimicitia. Horum omnium offenſio contraria eſt verecundia. Quum vehemens eſt de diuitiis expetēdis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offenſionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimique iudicabuntur honores, horum ſtimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria eſt animi demiſſio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidē futuri boni opinione excitari ſolent cupiditates. Cęterùm futuri mali apprehenſio, ſi adeò vehemens erit, vt ſuperato ſpretóve rationis imperio

τὸ ἐπιθυμητικόν, id eſt libido.

τὸ θυμοειδές.

τὸ ἐπιθυμητικόν.

Perturbationes morbos præcedūt, vt actus habitum.

Vt à cauſis externis incitetur omnis appetitus.

Offenſio ſeu defectio contraria exuperantiæ.

Deſideriū eſt futuri boni.

Metus futuri mali.

imperio animus fortitudine non conſiſtat, tum metu conturbabitur: qui ſi malum propinquum eſt, timor: hic autem ſi permanet, formido: ſi laboris metus erit, pigritia dicetur: ſi valde concutiat, terror: ſi mentem de loco mouet, pauor: ſi vltrà proceſſit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria cenſuerit, ſolet effugere. Vbi verò iam mala inſtabũt, aut ſpetata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cum labore, afflictio cum vexatione corporis, ſolicitudo cum cogitatione, moleſtia permanens, deſperatio ſine vlla rerum expectatione meliorum. Contrà verò ſi potiatur rebus ſecundis, aut aduerſis ipſe careat, voluptate perfruetur: hæc autem ſi placida eſt atq; conſtans, gaudium dicitur: ſi profuſa & inanis, lætitia: ſi magis geſtiens, & ſe efferens inſolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animale appetitum vnicum eſſe, qui cupiditas appellatur, ſed dũ ſingulis ſeſe accommodat, varias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quę ad θύμωσιν & animi impetum referuntur, quaſq; Plato ex corde naſci commemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuſcitat, idq; primùm è iecore. Vnde quum tria ſapientiæ ſtudioſi bona ſtatuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi: quumq; omnis appetitio boni cuiuſdã aut veri aut ementiti gratia ſit, in idq; referatur, quę ex iecore ſurgit cõcitaturq; appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quæ autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis verſatur: at quæ animi ſunt bona, hæc ſola voluntas appetituum regina conſectatur, de qua ſeorſum mox diſſeritur.

Ægritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur vnũquodque genus cupiditatis.

De progreſſione & tactione. C A P. XIII.

QVONIAM verò vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximũ his eſt vt de inceſſu atq; tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates vna continentur eſſentia, quæ in cerebri corpore collocatur: ſed quæ tamen variis inſtrumentis vſa, vnicuiq; tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Nõ enim tutum fuerat eſſentiam illam animæ in cerebro tanquam in arce poſitam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, niſi ſatellitibus & ſuarum virium quaſi internuntiis vteretur. Quocirca in omnes ſenſus externos, in omnes corporis partes, quæ extra arcem illam & extra caluam poſitæ ſunt, anima ſpiritus emittit tanquam adminiſtros & portitores virium quas à ſe diffundit, munus quamq; ſuum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra vllum ſpiritus ſubſidium. Itaq; ſpiritus is verè primum cẽſeri debet animæ inſtrumentum, quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox ſenſuum organa & muſculi. Quod magna quidem aſſiduè fiat in motibus ſenſibuſq; ſpirituum diſſipatio, neceſſe eſt magnam iſtorum vim & vbertatem in arce contineri. Eorum materia continentur è corde per carotides ſuggeritur, præparaturq; in admirabili cõtextu, ac dein in choroide vi ambientis cerebri in animalem ſpiritum conuertitur, qui priores ventriculos prorſus implet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi conſtantiq; agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſponte mouetur, nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens: quapropter inter meninges inane ſpatium natura reliquit, quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum ſe contrahit, compreſſiſq; lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus è prioribus ventriculis, tum in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumẽta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex cõtextuum arteriis vitalem ſpiritum, ex naribus aërem allectat & attrahit. Hoc ipſo tẽporis momento via quæ ex tertio ventriculo in poſtremum ducit, prorſus conniuet, & ab inſidente epiphyſi, cui à verme nomen eſt, inter glutia concidente atq; prolapſa intercluditur, vt nihil ſpiritus poſſit tum ex poſtremo illo ſinu in medium remigrare. Contrà verò accidit in cerebri cõtractione: epiphyſi enim ſublata, ipſiſq; glutiis amplius diductis, via patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat:

Animam externas functiones inſtrumentis perficere.

Spiritus animalis aſſidua procreatio.

Quantum igitur cordi valuæ, tantum cerebro vermis & glutia conducunt. Sic diffuſi diſperſiq; ſpiritus, irrigant implentq; ſenſuum inſtruméta: ſic poſtremus ille ventriculus ſpiritu ſemper cōfertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per ſpinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimoq; ductu: & qui ab hac prodeunt nerui maiores, ſuis ij quoq; exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſſimaſq; neruorum fibras diffunditur, tametſi hæ præ exilitate cauæ non ſunt, neq; vllam viæ productionem ſuſtinent. Hoc igitur loco quàm plurimi in quæſtioné diſceptationemq; vocant & quærunt, ipsáne ſpiritus animalis ſubſtantia dū motus ſenſusve inſtituitur, commeet in neruos. Hanc quidem vſque eò influere, dum manifeſta ſit medullæ & neruis capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiam inter omnes planè conſtat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodum ſibi perſuaſerunt. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ non ſunt. Quaſi verò ſpiritus, qui tenuiſſimus eſt, patentem alueum vbiq; deſideret, neq; ſenſim illabens poſſit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtantiam irrepit & penetrat, ſi craſſus & lentus humor, ſi pingue oleum inſtillatum penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non poſſit omnem eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, inq; neruorum origines hunc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationū momenta confirmant. Adde, intelligi vix poſſe qua ratione conueniens vitium facultatiſq; diſtributio fiat citra vectoré ſpiritum.

Spiritū animalem non ſ[illegible]am per ma[illegible]ſtrum canalem diſtribui.

Spiritus animalis, diuerſus à vitali, vector eſt facultatum.

Quum vitalis ſpiritus in animalem commutatur, à cerebro eiuſq; meningibus nouam ſpeciem & vires nouas aſſumit aſciſcitque ſibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos ſentientes, tangentes ac mouentes ſecum prouehit. In his autem ſemper præſens adeſt, quoniam iugis illa quam commemorauí cerebri agitatio, eum aſſiduè profundit atq; diſtribuit. Quanquam verò ſemper in neruis dum ſani ſunt ſpiritus hic adeſt, non tamen neceſſariò motum efficit, ſed neruorum duntaxat & muſculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc ſpiritum, motionem ſenſumq; confert? eſtne hoc ipſo quicquā præſtantius? Explicandum hoc planiùs & fuſius eſt.

Spiritus animalis neruorum duntaxat robur continet & ſeruat.

Senſuum inſtrumenta neruiq; omnes & muſculi, ſpirituum viriumque animalium continenti illapſu & aſpiratione firmantur, ſimulq; ſtabilimen & præparationem quādam ad obeunda munia aſſumunt: hoc certè argumento quòd præpeditis obſtructione quadam interceptis viis, velut in paralyſi, non modò ſentiendi aut mouendi ſpes adimitur, ſed omni prorſus robore diſſoluto languescunt. Dum verò accepto ſpiritu omnia ſuo robore conſtabunt, bene inſtructa & compoſita erunt ad opus, & tum integrè functiones ſuas obibunt: ſed modo planè diuerſo. Senſus enim externus perpeſſione quadam percipit, quum ſubiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur.

Voluntas primaria eſt motus cauſa efficiēs, ſed non præcipua.

Non ſic autem motus, ſed ſola actione is perficitur, nulla re extrinſecus irruente: quum primum enim appetitus aut voluntas mouenti facultati per neruos & muſculos cum ſpiritu diffuſæ imperauerit, in quamcunque illa partem intenderit, continuò illius mouens facultas concita motum exercet & imperio paret. Eſt quandoq; hoc voluntatis imperium promptum quidem & euidens, ſed plerunq; obſcurum vſq; adeò ac tenue, vt nos prorſum fugiat, velut in oculorum & palpebrarum motu, in pleriſq; tum capitis, tum manuum geſtibus, in dormientium reſpirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intenti videmur. At quum paralyſis artus occupat, quia tum nerui à ſpiritu & facultate deſtituti ſunt, nulla vel efficaciſſima voluntas motum poteſt efficere. Ex quibus intelligi poteſt præcipuā motus cauſam ad ſpiritū & facultaté potius quàm ad appetitum pertinere, illucque refundi: & præter appetitum ſeu voluntatem, aliā propinquioré atq; coniunctiorem motus cauſam haberi. Hoc porrò voluntatis im-

tis imperium parum omnino efficax videbitur, niſi conatus quidam & intentio animi tanquam comes accedat. Nonenim ſiquis velit aut oculos in diuerſa cõtorquere, aut omnes ſimul partes motibus impellere, aut ſenſibus omnibus pariter & perfectè quippiam percipere, omnia ſtatim efficiat, etiam ſi bene valeant & integra ſint inſtrumenta. Cuius ſanè hæc vnica eſt cauſa, quòd non poteſt animus omnia ſimul animaduertere, neq; eſſe ad ſingula intẽtus. Ergo non ſola voluntas ſatis eſt, ſed animi quædam eſt intentio neceſſaria, quæ facultatem in particula alioqui ſopitam & languidam concitet in opus. Hæc autem facultas animalis, quę vectore ſpiritu in quancunq; particulam per neruum influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentioneq; pulſabitur, motum faciet: primumq; dum neruum ac muſculum contendet, & in ſeipſum firmiùs contrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & contrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contentio ea & contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur: neq; membrum citra laborem & defatigationem diu multumq; extendi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio, quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer tenſum aut contractum membrum eſt, vt in brachii porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, idq; frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intentione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum, laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore concutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarũ niſu vno eodemq; loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilem ſuſtentat.

Animi intentio admodum eſt neceſſaria.

Tria quæ motum efficiunt.

Quæ cõſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIII.

EIVS partis animæ quæ rationis atque conſilii particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nunquam foras & in apertum ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtrumenti egeat ſubſidio: ſed quum ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ veræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligentiam altiùs penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente tũ patiente condita eſt, dum illas agentis vi & impulſu contuetur, puras, indiuiduas atq; ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaq; agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque tamen ab eis quicquam patitur, ſed in earum materiam quodammodo tranſit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hæc vna cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc rectè animam ſeu mentem formarum omnium præſtantiſſimam atq; ſummam appellauerunt, quòd vna reliquas omnes cernat atq; percipiat. Cæterùm non in illis duntaxat ſingulis verſatur & conſiſtit, ſed in notionum quaſi ſyluam ingreſſa, ex ſingulis vniuerſales quaſdam colligit: neq; ex his modò, ſed è ſingulis etiam rebus quæ nobis obuerſantur, vniuerſales formas à materia diuellit & exuit, propriamq; eſſentiam ab ipſis quibuſque rebus diſcer-

Mentem inſtrumento nõ indigere.

Vt mens intelligat, & rerũ notiones concipiat.

Notiones generales.

Digitized by Google

nit. Ea eſt ſimplicium notionum tum ſingularum tum vniuerſalium ratio, in *Compoſitio.* quibus veritas aut falſitas nulla verſatur. Ad has porrò quum mens componendi facultatẽ adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falſitas iam eſt. Deinde verò de compoſitis iſtis planũ *Exiſtimatio ſeu iudiciũ.* iudicium proferet, hoc aiens bonum eſſe, illud inficians eſſe honeſtum: in quibus vt quædam rectè diiudicat, ſic plerunque dum diſtorta & falſa pro veris ſumuntur, iudicii error incidit. Hanc vt iudicandi ita diſcernendi functionẽ poſſis appellare, ſed quæ tamen multò ſit ea præſtantior, quam communis ſenſus proferebat. Mens porrò ſe ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima *Ratiocinatio.* admirabili eoq; libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut *Inductio.* argumentatione. Nam ex ſingulis primùm tanquam ex quibuſdam exemplis *Argumentatio.* vniuerſalia inducit theoremata, communeſq; rerum & generum ſummas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus ſcientia habetur vel opinio. Si ex neceſſariis principiis atq; theorematis argumentum concluditur, ſcientia fit, quæ ipſa neceſſariorum duntaxat & æternorum eſt: ſin verò ex pro-*Scientia.* babilibus, opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non vl-*Opinio.* tra progreditur, ſed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extre-*Contemplatio quæ & philoſophia.* mo conſiſtit, quid in illis verum falſúmve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationum epulis. Ea eſt quam contemplantem intelligentiam appellant, quæ maximè & duntaxat circa res eſt vniuerſales, neceſſarias & ſempiternas, quæ eædem admirandæ ſunt, difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas ſapientia eſt, eiuſq; functio ſtudium eſt ſapientiæ, quod qui colunt ſapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum con-*Praxis.* templatione viuunt. At verò quum mens intelligentiaq; noſtra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem conſequutione quadam & progreſſione adducetur, ſi in illis non prorſus inhæreſcat, neq; illarum contemplatione tota teneatur: ſed iam cognitum habens & compertum illas poſſe mutationem ſubire, quærat & inueſtiget, moliaturq; ad quandam hominum commoditatem & vſum illa referre, tum ſanè practica erit intelligentia, quæ tota in actione verſatur, omneſq; ratiocinandi progreſſus in hominum commoda tanquã in finem ſupremum dirigit. Vt autem hominum bona alia præſtantiora ſunt, vt rei domeſticæ aut publicæ adminiſtratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter *Prudentia.* atq; in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præſtantiora illa tractat, & in *Conſultatio.* hominum commoda fructuſq; refert. Quæ quoniam commutabilia ſunt & opi-*Sagacitas.* nione dubia, de illis conſilium captat, conſultat, deliberat. Atq; ſi non hebes eſt, ſed ſagacitate pollens ac ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti deſiderio tenetur, non feſtinanter & citò quaſi auguratione quadam, ſed recta ratiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturoq; tempore, quodcunque bonum in conſultationem poſitum eſt, aſſequitur: atque ea bona eſt conſultatio ex prudenti ſagacitate genita, mala verò conſultatio, ſi quid horum econtrariò accidat. Qui ad bene conſultandum aptus idoneuſque fuerit, quo aut publica bona aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens cenſebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit recto conſilio bo-*Ars.* num finem proſpicere atq; conſequi. Cæterùm quum agens illa practicaq; intelligentia, quæ conceperit noueritq; theoremata, non ad bene beateq; viuendum, ſed ad viſius quoddam opus & artificium refert: hoc ſi bono conſilio & maturo rectaq; ratione facit, arte quidem facit: quę ipſa certam rationem atque *Voluntas.* viam præbet operis faciendi. Quid demum conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona conſultatione hoc illúdue agendum eſſe deliberauerit, quia bonum & vtile: aut vbi artis bono conſilio ſtatuerit opus quoddam ſubeun-*Electio.* dum faciendumque, quia item vtile: tum ſanè rationis participem appetitum mouet allicitque. Is demum quicquid bonum exiſtimatum eſt eligit, idque non ſimplici & pura voluntate, ſed ea quæ bono conſilio & deliberatione confirmata eſt. Hæc autem tantæ eſt efficacitatis, vt quæcunque bonorum ſpecie agenda faciendáve ſelegerit, illa mox perſequatur & perficiat, & idcirco vna videri poſ-

deri poſſit omnis actionis effectioniſve cauſa atque principium: contra ſi quicquam reiecerit tanquam noxium & infeſtum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum ſit, ſi continuò vt pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægreſſa trahimur, ſimplex ea voluntas eſt: quæ ſi incontinentes ſumus, ſępius à bruto appetitu pręualente laceſſitur & euincitur. At verò ſi conſultatione adhibita nectemus multa & conferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſi hoc aut ſi illud fiat, mala multa impendere: tum ſanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti ſpeciem prę ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligentis animæ mentiſque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas ſentiens anima protulerat. Quid omnes dico? nónne inſuper illa tum meminit tum reminiſcitur? Meminit illa quidem, atq; ad vſum memoriæ eas quoq; vniuerſales notiones reuocat, quæ intelligentia menteq; capiuntur.

Memoria mentis.

Nulla quidem generum aut formarum haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra, quæ in mente aut in communi ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquando poſthac mentem ipſam & intelligentiam denuo concitent: ſed à generibus atq; formis ſolùm notiones emergunt, quæ ſemper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra, vt quæ ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animę conatu actioneq; ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autē mens & intelligētia meminit.

Vt fiat memoria.

Quum notiones illæ generum aliquando diſperditæ euanuerint, ſingulorum ſimulachra ex quibus illæ hauſtæ conceptæq; fuerant, & quæ ſenſus communis retinet, rurſus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa ſimiles atq; olim generum notiones eliciet. Hæ dum in mentem veniunt, ſi præteriti temporis ratione ſuſcepta, mēs pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atq; nouiſſe, id profectò eſt intelligentiæ memoria. Quocirca mens aut intelligentia nō per ſe atq; primùm meminit, ſed principis ſenſus interuentu atq; auxilio: in quo, vt inquit Ariſtoteles, memoria per ſe & primò ineſt, non ſic autem in mente.

lib. de memoria.

Quandiu itaq; conſtans & dilucidum erit externæ rei ſimulachrū, id è principe ſenſu mentem impellens, memoriam rei à qua ductum eſt poterit excitare.

Recordatio.

Quod ſi non vniuerſum id retinebitur, ſed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta eſt, pars verò tam puſilla reliqua eſt, vt neq; animum ciere, neq; rem externam repręſentare integrè poſſit: tum profectò illius periiſſe memoriam dicemus. Cęterùm ſi puſilla ea pars tanquam origo & ſeminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hęc confeſtim contextu & ſerie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum continuatione & ſerie priſtinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiſcitur, ipſaq; illius actio recordatio eſt, collapſæ memoriæ reuocatio.

Solus homo recordatur.

Hæc idcirco non beluarū, ſed ſolius eſt hominis, quòd non niſi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neq; etiam beluis propriè ineſt memoria, quòd præteriti & futuri temporis perceptionem nullam habent, ſine qua meminiſſe non poſſumus.

Solus homo propriè meminit.

Quæ bona aut mala iam ſæpius ſenſerunt, agnoſcunt illæ quidem, ſed tanquam præſentia ſint, nulla elapſi temporis obſeruatione. Neque enim apes neque formicæ, quæ alimenta ſibi in hyemem recondere putantur, in futurum proſpiciunt: verùm ea ſolius eſt naturæ quædā inconſiderata nec pręmeditata molitio.

Poſt mortem non meminimus.

Mortuis nobis ſtatim omniū rerum quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam hæc ex communi ſenſu pendebat, qui ipſe patibilis eſt, & pereuntibus nobis ſimul occidit: quare ab illo ſeiuncta mens immortalis, illiuſq; ſubſidio deſtituta præteritorum meminiſſe non poteſt.

3. de anima.

Eſt vbi Ariſtoteles communem ſenſum fuſa nominis appellatione intelligentiam appellat, eamque patibilē & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occaſu, quia intelligentia quæ patibilis eſt extinguitur, ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis & immortalis.

1. de anima.

Idem alio loco, Amare, odiſſe, affectiones continentis, non illius ſunt quatenus ipſe eſt: quapropter continente corrupto neque meminit, neque amat, quia non erant illius hæc, ſed communis quod iam periit. Mens

illa & ſimplex noſtra intelligentia, quum è corpore diſceſſerit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim cõſeruabit. Non enim tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neque ab his hauſtas rerum notiones ſuſcipiet quibus cognoſcat: ſed ipſa per ſe omnia ſpectans nihil aliud quã merus erit actus, à ſua ſimplici natura id obtinens, vt tùm ſe aliaq; intelligat, tum intelligatur à ſe. Ea neq; componit quicquam aut diuidit, neq; vlla connexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, vna comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur à ſe, nunquam defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas. Cap. XV.

LIBERANDA hìc poſtremò fides eſt quam ſuprà dedimus, dum quæſtionem illam explicare ſumus polliciti, nunquid fingendi, ratiocinandi & memorandi functiones diſcretæ ſic habeantur, vt vnaquælibet lædi deprauarique poſſit, aliis ne vel minimùm quidem offenſis. Id quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerunt, ſimplici quadam ratione eaq; non planè comprehenſa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtroſa viſa obuerſari, eſſeq; in his ſimulachrorum comprehenſionem, ipſamq; fictricem facultatem offenſam conſtante ratione ac iudicio, quo hæc plerunq; agnoſcunt ac iudicant falſa eſſe ac mendacia: quemadmodum & dormientes quæ vident in ſomnis, ſæpè iudicant non vera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio & phantaſia, ſalua & conſtante tum ratiocinatione tum memoria. Alii in delirio peruersè iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcunque obuerſantur agnoſcunt, ſatiſque præteritorum meminerunt: in quibus conſtat rationem turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim cõcludunt iſthęc obuenire nõ poſſe, niſi quę effectrices earum ſunt facultates, locis ſedibusq; diſiungantur. Quũ firmiſſima ſit hæc eorum ratio, experiamur, ſi poſſimus eius cornua ſummouere, vt hac minura cõtrouerſia quid lateat veritatis fiat perſpicuũ. Philoſophorũ id quorũdã authoritate celebrari video, ſimilẽ imò & eandẽ animę eſſentiã cunctis ineſſe hominibus, neq; in hoc quàm in alio vſpiam perfectiorẽ inueniri, quòd omnino ſimplex & indiuidua ſit, cui nihil addi minuìve poteſt, quin ſpeciẽ mutet. At nihilominus ſimplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs ſegniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma eſt memoria atq; ratiocinatio: alios tum rerũ tũ literarũ memoria præſtare, quibus nihil aut minimũ ſit rationis ac iudicii: alios ſolido ac benè naturali eſſe iudicio, quorũ non æquè prõpta ſit cogitatio, aut firma memoria. Has autẽ facultates varias efficit nõ animæ eſſentia, ſed corporis & inſtrumentorum eius varia conſtitutio, ex temperamento & conformatione contracta: horum quippe conditionem animæ facultates atq; mores ſequuntur. Neq; verò inſita ſolùm & congenita nobis, ſed & adſcititia conſtitutio animi facultates moreſq; mutat: & corpore puro omniq; ſorde vacuo candidi ſunt mores vegetæque animi vires: impuro autem & ſordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa tamq; varia ſint hominum ingenia, tamq; diſpares eorum mores, alii ſobrii, alii vinoſi, non aliunde petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adſcititia conſtitutione. Iam verò ſi corpus grauiùs morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditáve animi ſede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus ſpiritusque vehementer concutitur, vt in febriũ ardoribus, mens conſtare non poteſt, ſed concita turbido motu commouetur. Sin verò corpus morbo proſternitur, animæ vires pariter elangueſcunt, neque laboranti integræ poſſunt conſiſtere. His ita ad rem ſubiectam conſtitutis non difficile ſit aduerſariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita cauſis concutitur, ipſi quidem fatemur non protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco neceſſum videtur ſedibus illas diſcludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionum varietas? Quęcunque

cunque facultas natura aut vitio infirma exiſtit, irruentibus cauſis minus obſiſtit promptiuſque offenditur: quæ verò firma eſt ac valida, minus offenſionis & iacturæ ſuſcipit. Quum itaque leuior erit delirii perturbatio, cui comprehenſio fictióve infirma erat, is ſola comprehenſione delirabit, multaque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præpoſterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem vehemens incidet delirii perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, alias diſpari. Non abſimilis eſt in cæteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduerſa vis peræquè irruet, imbecillior quidem proſternetur, validior obſiſtet irruenti iniuriæ, etiam ſi eadem ſede conſiſtant. Itaque ex leuibus aſſumptionibus nec planè cognitis rationem ſuam concluſere, qui cogitationem, ratiocinationem ac memoriã ſedibus atque inſtrumentis ſeiunxerunt. Indignum erat Philoſophi grauitate atque conſtantia, quod non ſatis exploratè perceptum fuerat & cognitum, ſine vlla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidiſſe ſatis: nunc de vitalibus, quibus pulſus & reſpiratio aſſident.

Calorem noſtrum perpetuò refrigeratione, pabulo & expurgatione indigere, alioqui extingui ipſum & extabeſcere. CAP. XVI.

SIC eximia & illuſtris illa rerum natura tulit, vt omnia quæ aluntur & quæ creſcunt, contineant in ſe vim caloris, ſine qua neque ali poſſunt neq; creſcere: inter hæc verò animantes, quarum quàm ſtirpium perfectius erat vitæ genus futurum, vberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione vitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Rurſum in animantibus quæcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo ampliùs circumfluunt & abundant, quàm quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autem noſter calor quanquam æthereus, frigidi tamen aeris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flamma medicis cucurbitulis aut anguſto conclaui coërcita marceſcit, ita & quum animanti fauces præcludũtur, obturanturq; omnia cutis ſpiracula, quàm mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidem cauſa triplex, quòd denegata ſit refrigeratio, quòd idoneũ deficiat pabulum, quòd offuſus aër nullus ſit, in quem fumoſa ignis caloriſve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de cauſis conſequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is trium contrariarum adminiculis ex neceſſitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu vehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, quòd frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. *Refrigeratio denegata.* Qui enim nos circumſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atq; lucernæ flammã foras euocat prorſuſq; diſpergit, nihil aut certè perquam exiguum illius reliqui faciens: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. Contrà frigus moderatum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuum calorem continet & à diſſipatione tutatur: tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multumq; adeſt, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduerſus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem noſtrum diſſipet, offenſionem affert, verùm hinc etiam quòd neutiquam refrigeret, imò verò cor & interiora viſcera magis ac magis inflammet, vnde propria illorum ſubſtantia conſumitur & in perniciem agitur. Tale quiddam manifeſtiùs infert calidus feruiduſq; aër diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemq; aëre continenter & aſſiduè verſati ſuffocamur, æquè vt in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aër, reddito ſpiritu facilè concaleſcit, vt deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quin etiam motio vehementior, æſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditq;, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit, & ignauum inertemq; reddit: quemadmodum mediocris ventilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterùm neq; in balneis, neq; in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac vnica cauſa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta

corpori neceſſitas eſt quàm tranſpirationis, ita hauſti frigoris commoditas maior eſt, quàm nos vndique cingentis. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aëre circunfunditur, celeriùs extinguantur & intereant, quàm qui in hypocauſto conſtituti ore atq; naribus *[Pabuli inopia.]* frigidum aërem ducunt. Porrò autem ob alimenti egeſtatem is vitam amittit, cuius os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, ſed eius maximè pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam cõſeruat. Id quidem planius declarat corpus quodcunq; in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aëre & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum *[Superuacaneorum retentio.]* quis autem plurimo attracto aëre eoq; frigido hunc vniuerſum ſic pulmonibus comprehendet, vt nihil deinde illius exſpiret, cum profectò tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: non refrigeratione prohibita, quòd frigidus hauſtus ſit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quænam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirũ quòd fumoſa inſiti caloris ſpirituſq; ſuperuacanea non reddantur: atque vt flamma à craſſo multoque fumo, ita cor ab illis immoderatè congeſtis opprimitur atq; ſtrangulatur. Huius id eſto indiciũ, quòd qui ſic grauiter vehementerq; affliguntur, exſpiratione alleuantur recreanturq;, eſtq; ea *[Tractum aërem aptum eſſe conſeruando calori.]* tum illis vnica medicina, quę ſuffocantes halitus atq; fumos eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonatas, ambiens nos aër in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autẽ non aër, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatẽ illis ſuppeditat, niſi quum immodicè exardeſcens robur eorum adimit, omnibusq; orbat viribus. Ab humore nonnihil etiã vaporis & halitus pro caloris ſpirituſq; pabulo trahunt, in quẽ *[Aquatilia ſatis refrigerari citra aëris appulſum.]* commodè fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animãtes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eoq; puriore præditis, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atq; nutritione indiget: quæ ſanè aër facilè confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxq; partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At verò piſces, quibus multo minus tum caloris tum ſanguinis ineſt, cùm non æquè ſubito tantum refrigerii deſiderent, ſolius aquæ contagione appulſuq; ſatis commodè ſuſtinentur.

Pulſus & reſpirationis vſus: vtq; inter ſe diſtent. CAP. XVII.

[Cordis pulſatio.] IN ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris vi quodammodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animantium, vim poſuit cientem agitantemq; motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt vis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aërem idoneum in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis, foras expellit. Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illas diſtendit atq; demittit, vt partes in *[Vt pulſus calorem refrigeret: & quid præſtet commodi.]* quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quandiu ergo harum omnium partium ingeneratus calor moderatus erit, iſq; exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare videbitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quæ à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidem eodem modo atq; eodem tempore atq; cor attollit & ſummittit. Cùm attolluntur ac dilatantur, ſeſe ſuaq; ſpiracula aperiunt, & vndiq; ad ſe tum ambientem nos aërem, tum proximi ſanguinis tenuem portionem trahunt. In his enim communes tranſitus exiſtunt per tunicarũ ſpiramenta & oſcula, alii in cutem, alii in inteſtina & viſcera, alii in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuerſus animantis ſanguis profunditur. Cùm verò ſummittuntur atq; contrahuntur, fumida & halituoſa ſuperuacua, quæ ex humorum & ſpirituum vſtione proueniunt, tum

in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arteriæ ſuo pulſu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipſum ab omni eluuie liberent & expurgent. Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis commodè poteſt arteriarum pulſatione conſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quæ multo ſanguine & calore vigent ſunt pulmones, in piſcibus verò branchiæ.

Reſpirationis vſus & neceſſitas.

Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis valet pulſatione agitationeq́; ſua refrigerationem conſequi & ſibi aſciſcere, tum temporis pulmones ipſamq́; ſentiendi vim premit & irritat, efficitq́; neceſſitate quadam, vt mouendi facultas diaphragma & thoracem hincq́; annexos pulmones, crebrò tollat deprimatq́;. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem ſpiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimuntur & concidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpitatione hauſtus eſt frigidus aër, celerrimè ad intima quæq; penetrat, iiſq́; refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt verò reliquarum partium calorem arteriarum pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio temperat, eundem purgat exſpiratio, fumoſa excremēta propellens. Quocirca inſpirationi rectè comparatur diaſtole, exſpirationi ſyſtole. Ergo vnius eiuſdemq́; vſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolùm diſtant & diſſident, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus eſt neq; interruptus, extra omnem arbitrii noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate.

Reſpirationis & pulſus differentia.

Quod enim reſpirationē excitare poſſumus cùm volumus, & eandem crebriorem aut rariorem, tardiorē aut velociorem reddere, contraq́; ſedare & cohibere cùm volumus, apertè commonſtrat eam eſſe motum voluntarium, noſtroque ſubiici arbitrio. Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus etſi volumus. Reſpirationem prorſus continere & cohibere arduum in primis eſt & difficile: quod ſi exiguo quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca non illa ſimiliter atq; ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur.

Reſpirationē eſſe liberam.

Erunt igitur in motibus voluntariis alii prorſus & abſolutè liberi, quos quoties & quantum volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente neceſſitate: alii liberi quidem, ſed à quibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti: quod genus ſunt reſpiratio, vrinæ & excrementorum alui retentio. Fiunt hæ quidem ab animali facultate, idque muſculorum beneficio, vnde & arbitrio noſtro fieri dicuntur: cæterùm quoniam multa plerumque actiones illas perturbant, magnaque neceſſitate laceſſunt, non quantum & quomodocumque volumus, illas complere poſſumus. Quare quanquam liberæ ſunt & voluntariæ, non tamen abſolutè, ſed corporis affectibus ſubditæ.

Liberorum motuum duo genera.

Qua ratione fiant reſpiratio atq; pulſus. Cap. XVIII.

Reſpirationis inſtrumenta.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarū partium calorem fouet: ſed & cordis calorem reſpiratio continet, ad quam pulmones planè accommodati ſunt & à natura contributi. Huius quidem efficiens cauſa eſt, libera illa & voluntaria facultas, cui inſtrumenta præſto ſunt, diaphragma & thorax variis muſculis agitatus, tum iis qui inter coſtas poſiti ſunt, tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdum & iis qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis via, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia verò aër, qui tum per os tum per nares attrahitur. Itaq; mouens illa & voluntaria facultas, dum ardoris neceſſitate tanquam ſtimulo impellitur, muſculorum ope thoracem, ſimulque quadā conſequutione pulmones diſtendit, qui leues atq; rari facilè ſequuntur quocunq; ducas.

Inſpirationis & exſpirationis effectus.

Dilatati autem neceſſariò implentur leui quodam profluenteq́; corpore per aſperam arteriam irruente, cuiuſmodi maximè eſt ambiens nos aër. Compreſſo autem thorace vnà pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriā excluditur. Si modica ad reſpirādum aſtringimur neceſſitate, huic obeundę vnū certè diaphragma ſuffecerit, quod deorſum

impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit, reductum autem eoſdem comprimit colliditque. Sin autem grauior vrget neceſſitas, præter diaphragma thorax modicè attolletur, eorum muſculorum ope, qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent: contrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens in medioctem naturalemq́; ſitum. Cùm autem maxima ſit inſpiratio, illis omnibus actionem ſuam conferunt ii muſculi, qui thoraci extrinſecus incumbunt & quos maximè ab humeris ad rhoracis ſuperiora deriuari diximus, omniumque vno impetu atque conatu thorax plurimùm diſtenditur. Plurimùm autem contrahitur in vehementi exſpiratione, qualis eſt appellata exufflatio, ita quidem thoracem infra naturalem ſitum comprimentibus iis muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent, ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horū muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & exſpiratione. Inſpiratione ambiens aër per os & nares in aſperam arteriam inſiliens, non modò eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos, ſed & omnem ferè eius molem implet, adeò vt vniuerſam thoracis capacitatem inflatus ſpirituque turgens pulmo occupet.

Inſpirati aeris præparatio.

Qui hauſtus aër fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, illicq́ue concoquitur & præparatur vi carnis quæ planè tenuis eſt, mollis & aërea, vt proinde huiuſce operis, quemadmodum & caro iocineris, ſanguinis conficiendi cauſa maximè conſtructa eſſe videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus & impurus, & derepente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari, & familiarem innato ſpiritui qualitatem longiuſcula mora recipere.

Vt aër fiat ſpiritus pabulum.

Poſt hæc autem elaboratus diligenter ſpiritus, in ſiniſtrum cordis ventriculum artipitur, ex quo, accedente etiam ſanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit, vi cordis inſita, eiuſq; innato ſpiritu & ingenti caloris incendio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias effuſus, ſalutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reiiciũtur tum cordis & arteriarum pulſatione, tum pulmonis exſpiratione.

...rium ...tanis ...ontio ... pulmones.

Quum igitur thorax attollitur, aſperæ pulmonum arteriæ aëre per inſpirationem implentur, ſimul autem læues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id prauitate ſuffocet: venæ arterioſæ tenui ſanguine diſtenduntur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depreſſo thorace pulmones in ſe concidunt, vaſis hiſce omnibus quodammodo coarctatis, per aſperas quidem arterias exſpiratio fit excrementi fumoſi, per læues autem, quas venoſas diximus appellari, præparatus & quaſi concoctus in pulmone aër, in ſiniſtrum cordis ſinũ coniicitur. Qui in venis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimento truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus: veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quàm parùm comprimi poſſunt exſpiratione, vt neq; dilatari inſpiratione, ſed eos motus præſertim ſubeunt arteriæ, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo autem ordine collocata ſunt tria hæc vaſa, vt aſpera arteria vbiq; media & inter læuem arteriam atque venam interpoſita cernatur: non hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aër, mox in læuem tranſfertur: ſed cùm extremæ omnium fibræ in omnem pulmonis ſubſtantiam diſperſæ ſint, quicquid in illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſummè rara) tum aër, tum fumoſum excrementum facilè commeat, & exſpiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec poteſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retrò commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſq; materiæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximã vim addit cordis motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per læues arterias præparatum aërem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex

&ex vena caua ſanguinem allicit in dextrum ſuum ſinum, idque patefactis horum vaſorum valuis. Syſtole ex dextro ſinu per venam arterioſam ſanguinem in pulmones effundit, ex ſiniſtro verò confectum iam vitalem ſpiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) ſimulque in minores emittit, quo tempore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quanquam igitur earum motus cordis pulſationi ſimilitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, vt ex earum contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, committuntur autem in diaſtole. Dilatantur enim, dum compreſſum cor in eas ſpiritum immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in vapores extenuati copia implentur: non enim fieri tum poſſet vt omnes vno eodemque momento pulſarent, quòd nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quæ tamen ſuam originem aut certè conſeruationem cordi acceptam referat. *Cordis & arteriarũ pulſationes diſtant.* *Vis pulſifica.*

Cæterùm quæ in corde vis ineſt pulſus efficiens, ea vitalis nequaquam eſt, quæ tum ſpiritum tum vitalem in eo calorem gignit: hæc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa verò arteriis & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc vitalis vires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & ſalutarem calorem impertit, nullaque pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contrà, quum à corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motioneque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe videatur. Ex quibus profectò perſpicuum fit, vim illam pulſantem plurimum à vitali diſcrepare, eſſeque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certaque is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione à vitali eæ diuerſæ ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateq; verba fecerim: nihil ſupereſſe arbitror, quod huic tractationi videatur attexendum. *Vis pulſifica alia eſt à vitali.*

Libri ſexti De functionibus & humoribus, finis.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQVE DE SEMINE LIBER VII.

PRÆFATIO.

CORPORIS totius conſtitutionem, partis cuiuſque ſitum, vſum, figuram, ex elementis compoſitionem iam antè expoſuimus, & quibus facultatibus adornatus homo ſingulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum cauſas ſtatuimus, nunc ordinis ratio locuſque poſtulat, vt inueſtigemus quænam ſint earum cauſæ. Quapropter toto animo & ſtudio omni perquirendum, ſitne præter primam illam ex elementis compoſitionem communemque rerum omnium procreationem, ſingularis quædam in animalibus vis, quæ facultatum cauſas in ſe contineat. Hoc enim pacto futurum eſt, vt hac ſerie ſæpius repetita atque paulo altius relata, ab iis quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, in occultas & abditiores cauſas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dumq; explicabimus quas vires obtineat procreandi facultas, quomodo quoq; ordine partes conformẽtur ſingulæ, vtq; fœtus in vtero gubernetur: tum ſimul omniũ quæ libris ſuperioribus tradita ſunt à nobis, ſumma

cauſa & ratio perſpicuè elucebit. Neq; profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is eſſet numeris omnibus cognitus & exploratus: quiſquis diuerſum doctrinæ ordinem inſtituet, eum neceſſe eſt in obſcura multa & inexplicabilia inuolui. Primũ enim (inquit Ariſtoteles) nouiſſe oportet, an ſit vnumquodq; de quo futura eſt diſputatio: deinde quid ſit: tertio loco vnde & à quo id ſit. In hunc itaq; locum hominis procreationem tradere diſtulimus, quamuis fortè nonnulli pulchrum putarẽt, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum diſtinctio vnde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditum. CAP. I.

Procreandi neceſsitas.

QVæ rerum omnium pulcherrimæ ſunt ac ſummè diuinæ, id vnum præ cæteris diuinitatis ſuæ ſpecimẽ obtinent, vt ſempiternæ quidem ſint & immutabiles, nulli affectionum impetui ſubiectæ. Hæc autem cùm ſumma quædam ſit perfectio, & præſtantiſſimũ ſupremumq; bonum ſit bene viuere, vitaq; frui lætiſſima, iure ac meritò quæ mortali conditione generata ſunt, eò aſpirant, & eſſe viuereq; natura deſiderant. Quanquam autem fieri nequit vt id perfectè & omnino conſequantur, hoc tamen nacta ſunt, vt quodammodo ſempiterna ſint: non numero quidem, verùm ſpecie, quæ ſemper eſt & æterna. Quapropter immutabili æternitate continuantur viuentium ortus & procreationes, vt quod ſingulari ſubſtantia ſeruari nequit, ſpecie ſaltem perſiſtat. Etenim vſuuenit vt vnumquodq; indiuiduum cùm mortale & diſſolubile ſe ſentiat, aliud ſibi ſimile opter in ſuum locum reponere, in quod & languidam & inclinantẽ ſuam vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quaſi repueraſcens atq; renouatum, quodammodo perpetuum fiat & æternum. *Procreandi vis ſtirpium.* Hæc eſt illa procreandi libido: quæ vt ſpecies in perpetuum ſalua conſeruaretur, cunctis eſt viuentibus à natura tributa. Hanc enim & frutices acceperunt, quas procreare manifeſtum eſt, atq; etiam nutriri & increſcere. Quum autem hæ alimento iugiter inhæreſcant altiſſimis defixæ radicibus, nec ad mouendum ſint aptæ, ex ſeipſis progignunt nullo alterius congreſſu. *In ſtirpibus confuſi ſexus.* Huiuſce rei cauſa natura promiſcuũ ſexum maris ac fœminæ ſtirpibus attribuit, vt confuſas ac perpetuò mixtas haberẽt maris ac fœminæ vires. *Procreatio animantium.* At verò animantes quia non ſolùm in procreationem & nutritionem incumbunt, ſed prætereа ſenſus ac cognitionis participes ad alias quaſdam præſtantiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ ſexu diſtinctæ ſunt. Sic enim melius ad alia quædam præſtantiora cognitionis munera ſe conferũt, *Sexuum neceſsitas.* nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt. Si quando igitur generare debent, commiſceantur coeantq; neceſſe eſt, & (vt inquit Ariſtoteles) ex ambobus quaſi vnum fiat animal. Fieri itaq; non poteſt vt vel mas per ſe, vel ſola fœmina ex ſeipſa animal perfectè generet, quanquã plerumq; rudem quendam & inchoatam molem producit: quod de mola & gallinarũ ouis, quæ noſtri ſubuentanea dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim ſunt & irrita, quòd maris ſocietate ſit opus, qui procreationem perficiat. *Mas. Fœmina.* Rurſum neq; omnis in mare poteſtas gignendi ſita eſt: vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroq; ſexu eſt opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animam ſpeciemq; conferat. Eſt enim mas, à quo motus procreationiſq; origo manat: fœmina verò, quæ materiam ſegetemq; ſubminiſtrat: quapropter mas id animal eſt quod in altero gignit: fœmina verò quod in ſeipſo. Hiſce de cauſis mas & fœmina tum facultate, tum quibuſdam corporis partibus, quæ ad procreationem atq; coitum accommodantur, *Commiſtio.* inter ſe plurimũ diſcordant: hinc Ariſtoteles generandi principia facultate diſtincta conſtituit. Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certè nequit vt inuicem omnino miſceantur atq; confundantur, vti neq; ipſa illarum *Ortus noſtri principia vera et proxima.* principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum naſci prædicant, ſic ex mare & fœmina coniunctim confuſis aut intereuntibus, nouus homo progignitur. At verò quum complexu coituq; generent, neceſſe eſt ſal-

eſt ſaltem ab vtroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & poteſtas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum vicariis aut inſtrumentis, tertium quippiam gigni. Eſt autem ea materia vtriuſq; ſemen, in quo tametſi actu & reipſa mas & fœmina minimè compareant, viribus tamen & poteſtate inſunt, vti mox cõſpicuè cernetur. Quamobrem aliquiſpiam id rectè noſtri ortus verum proximumque principium ſtatuerit. *Semen quid.* Semen igitur eſt ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam conſtituuntur, non quidem vt ex materia, ſed vt ex motus efficiente principio. Primam ſeminis naturam atq; rationem perſcrutaturus Ariſtoteles, demonſtrat planè id nec corporis *1. de ortu animal. c. 18.* noſtri partem eſſe, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: concludens propterea id prorſum in reliquiis & excrementis haberi. *Seminis materia quæ.* Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles ſunt & ad nutriendum prorſus ineptæ, aut certè vtiles, quæ ſola copia ſuperfluant. Atqui ſemen non inutile excrementum eſſe inde conſtat, quod iis qui vel ex ætate vel ex morbo peſſimè ſe habent, inutilis excrementi plurimum ineſt: ſeminis verò nihil vel certè minimũ, & ſiquid è ſeminis vaſis emittitur, id prorſus infœcundum eſt, nec quicquam conſtituere poteſt ob eluuiei illius permiſtionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuſpiam excrementi portio quædam ſemen eſt. Omnium autem vtiliſſimum atque puriſſimum eſt vltimum, ex quo iam vnumquodq; membrum alimentum capeſſit atq; ſuſtinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dũ igitur purior ac planè confectus ſanguis in membra diſtribuitur, accedensque illis aſſimilatur, poſtremæ concoctionis atque etiam nutricationis redundans & ſuperfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus: id autem ſeminis eſt materia. Semen igitur excrementum eſt & reſiduum alimenti vtilis atque vltimi. Id putat Ariſtoteles ſanguinem eſſe, hoc indicio, quòd ſi vi nimioq; conatu reddatur, nondũ facultate teſtium plenè conuerſum (vt iis accidit qui ſupra modum rei venereæ indulgent) cruentum id plerunq; prodeat. Imò & in ſpermaticis vaſis cruentum id plerunque animaduertitur. *Seminis natura.* Ariſtoteles ſemen ait magnam vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedens, ſimilem atque proximum alimentum, ſubſtantiam & facultatem conquiſiuit: vtrunq; enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque ſemen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum eſſe colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam eſt, tale & ſemen poſſe effici. Vt autem id portio quædam ſit vltimi alimenti, vtq; in ſolidis quibuſq; particulis gignatur, hoc loco fuſiùs aperiendum.

Seminis materiam in ſolidis partibus progigni, vtque ab illis teſtium vi ſecernatur. CAP. II.

Prima ratio. PRODITVM quidem ſuprà iam eſt & rationibus confirmatum, partes omnes corporis ſanguine nutriri: ex quo corporis (ſimplex enim non eſt & vniuſmodi) vnaquæque pars quicquid ſibi conueniens eſt & familiare prolicit. Id halitus ſpecie tractum, mox vnaquæque pars mutat & conuertit, inque ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimentum perfectè ſibi aſſimilat, & in ſuam naturam ſubſtantiamq; mutat. *Secunda.* Qualis itaque eſt cuiuſque partis ſubſtantia, tale prorſus euadet & illius alimentum. Prima autem ſolidarum partium ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, vt poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarũ ſubſtantia, in ſeminis naturam atq; materiam faceſſit. *Tertia.* Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia verò alimentum & vitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidæ ex ſemine ortum habent: omnes ergo alũtur ſemine. *Quarta.* Rurſum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit quod fluore diſſipatum eſt: at diſſipatum eſt quippiam ſpermaticum. ergo ſpermaticum erit quod in eius locum ſufficitur: id autem proximum eſt alimentum & ſanguinis pars puriſſima pleniuſque confecta. *Quinta.* Hoc iam fiat obſeruationũ meditatione planius. Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinẽ modicè

iam albeſcentem continere, qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cùm non è teſtibus eò refluxerit, argumentum eſt hæc vaſa ex ſanguine diutius concepto ſemen quodammodo conficere: atq; dum ſanguinem in ſuam naturam vertere nituntur, hunc prius in ſemen commutare: pollent itaq; hæc vi quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis vaſa inter venas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam acceperunt: neq; igitur aliis venis per corpus vniuerſum diſperſis, vis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione venæ ſimiliter atq; hæc vaſa flexuoſæ haberentur, poſſet in eis multò facilius humor ſimilis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidam verè ineſt, qui per eorum tunicas inſertus, proximum ſit eis alimẽtum. Iam verò ſi venæ hoc muneris & dignitatis à natura ſunt adeptæ vt ſemen generent, maiori profectò ratione in arteriis, neruis, membranis, & in oſſibus, eadem vis inſidebit, quòd hæc ſpermatica magis ſint quàm venæ. At ne quis fortè contentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicatque nec vero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id verum ſemen eſſe quod in ſpermaticis vaſis reconditur; nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere cõtendebam, ſed id duntaxat, quicquid eſt, propiùs quàm ſanguinem ad ſeminis vim & naturam accedere. Siue igitur id nondum ſemen, ſiue inchoatum crudumq; ſemen appellet: ſatis ſuperq; factum putabo ſi docuero, proximum id vnũ partium nutrimẽtum, quod Ariſtoteli vtile ac vltimum dici ſolet, tum partium alendarum, tum verò ſeminis gignendi materiam ſuffici. Quæ prior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accõmodata, ea vt facilè & citò alit, ita cùm tenuis ſit plenaq; ſpiritus, quàm mox in ſeminis materiã conuertitur. Huius quidpiam ſolidis partibus ſemper aſſiſtit, ſemperq; ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tametſi vera eſt materia, non tamen ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus eſt. Qua autem is ratione ſecretus, in teſtes adducatur, hoc loco narrandum eſt.

Materia ſeminis in teſtes ſecretio.

Vt in liene vis quædam ineſt ad proliciendum melancholicum humorem comparata, in renibus alia quę vrinam alliciat, ita & teſtibus conuenit vim quandam ineſſe, qua ſeminis materiam ſibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam proprium coniunctumq; alimẽtum inuitent & attrahant. Cùm autem magna ſit & vehemens hæc eorum vis, quæ in corpus vniuerſum permanat (cen mox aliis multis rationibus planum fiet) nimirum tum vberiorem materiam quàm ſibi opus eſt, tum verò hanc ex vniuerſo corpore eliciẽt & euocabunt. Vt ergo iecur ex inteſtinis ſuccum rapit per venas meſenterii, ſic teſtes per ſeminis vaſa materiã ſugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus aſſiſtit, hæc verò ab omnibus circumiectis venis grandioribus, hæ à minutis quæ iam vix capilli magnitudinem adæquant, & quæ partes ſingulas alunt. Ea enim attractio manet ac perſiſtit dũ vaſa & teſtes impleantur: neq; enim prius intermittit quàm teſtes copia turgeant atq; ſaturentur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violentur euellunt.

Semen in teſtibus aliquandiu morari & confici.

Ex his poteſt intelligi Ariſtotelem iure optimo falſi inſimulaſſe Polybium, qui libro de natura ſeminis Hippocrati aſcripto, hanc ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri cenſuerit, ipſumque ſemen ceu colliquefactum quiddam eſſe, motu agitationeque ſecretum: neque id in vaſis aut teſtibus aliquando ſubſiſtere & commorari, vt tempore mutationem ſubeat. In hæc autem quoniam ille plurima ſcitè attulit, ſatis erit ſubiecta obſeruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutius abſtinuerit diſſecta, copioſiſſimum craſſiſſimumque ſemen comperitur, quo & vaſa & teſtes & epididymis turgent: quod non niſi ſumma vi trahendi teſtium fieri potuit. Contrà verò accidit ſi quod animal effrenata & indomita venere feratur. Teſtes enim è vaſorum inuolucro rapient, eaq; prorſus exinanient, vt ſi demum confectionem fieri contingat, nihil omnino ſeminis ineſſe deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu ſemen emittitur, id neceſſe eſt congeſtum prius fuerit & coaceruatum, tractumq; vi præpotente teſtium.

Semen non ab omnibus partibus ſecerni.

Obſcurior alia ac ſcrupuloſior dubitatio hîc difficiles explicatus habet. Multa enim pleriq; proferunt, quibus perſuadeãt ſeminis quam diximus materiã, & in partibus ſingulis progigni, & ab

ius q-ot-

Google

iis quotquot ſunt in teſtes confluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundũ. Quæ tametſi firmiſſimis rationibus Ariſtoteles viſus eſt confringere, alias tamen ſubiungam, ex quibus id nequaquam fieri poſſe demonſtrem. *Prima ratio.* Si enim de minima quaque particula ſeminis quippiam decederet, cùm nihil extare poſſit minus minimo, neceſſe eſſet vnico concubitu vniuerſum corpus in ſemen quaſi liquefactum diffundi. *Secunda.* Quoniam verò minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm ſenſu comprehendimus, nullum poteſt fragmentum haberi, non poteſt de illa quicquam decedere. *Semen non ex omnibus manifeſtis partibus ſecerni.* Neque præterea ex omnibus ſenſu manifeſtis tum ſimplicibus, tum compoſitis quippiam ſecernitur ad ſeminis cõſtitutionem: copioſum enim id colligi neceſſe foret quod fœcundum euadit: nec fieri poſſet vt tantula quæ eiicitur ſubſtantia vim haberet ad procreandum fœtum, quòd è ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe non poſſit. *Prima ratio.* Quinetiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcunda, vt totum eſſe ex iis a- *Secunda.* nimalibus intelligitur, quæ vnico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet ſeminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuerſum conformet, non ſic potuit totum ſemen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaq; parte fiat partis ſimilis deceſſio. Quamobrem rectè cẽſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non à toto corpore demitti. *Semen ex tribus principibus, ut ſecernitur.* At nihilominus hác neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore quæ tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quòd cui vnumquodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur: quemadmodũ ſi leuius erit vitium, prolem ſuſcitabit ægra infirmaq; valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quæ poſt aures ſunt reiectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiendum, vt ex illius principiis principibusq; partibus neceſſariò profluat. Sunt qui putent hanc non modò è principiis, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni: non quidem ex vnoquoq; oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in ſeminis materiam conferri. Deinde verò quod à neruo vel ab oſſe profluxit, non modò illius, ſed etiam omnis nerui vel oſſis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia, ſimilares omnes partes effici: idq; eius facultatis opera, quæ in ſemine ſita omnia conformat. Non deſunt qui ſeminis materiam, vltimi quidem alimenti ſuperantem partem eſſe dicant, quæ tamen non à toto decedat, ſed contrà quæ ad totum eſſet proximè acceſſura.

De teſticulis & eorum præſtantia. CAP. III.

MAGNAM quidem vim eſſe teſticulorum ſeminis ſecretio deceſſioque docet, qua ij ex vniuerſo corpore materiam proliciunt: at multò maximam declarant tum vires quas ij corpori impertiunt, tum verò completa ſeminis abſolutio. *Teſtium robur primò.* Quibus enim execti ſunt teſtes, etiamſi eorum vaſa læſa non ſint, vis illa & facultas effectrix ſeminis occumbit: vt licet ij ætate ſint adulta atq; florente, non tamen rei venereæ voluptate oblectationeq; teneri poſſint, omniſque generandi poteſtas ſit erepta. *Secundo.* Simul his extingui deprehenditur maſculus & virilis animus, totaq; viriditas & flos roboris cum teſtibus excinditur. *Tertio.* Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neq; ſanguis bonus, neque color ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quemadmodum in ſenibus, pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimumq; redditur & minus hirſutum, atq; (vt ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. *Quarto.* Neq; verò hanc ſolùm roboris temperamentiq; mutationem incidere, verumetiam propriæ ſubſtantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, quòd caſtratorum animalium carnes quadam dulcedine & ſuauitate guſtatum mouent: quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos referunt, euomuntque graue quoddam virus acerbitatis ſuæ. Si teſticulis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriaq; ſubſtantia inuertitur atque mutatur, teſticuli dum aderant, iſtorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præſtantiæ cauſa

Quomodo teſtes corpus muniant.

ſunt & principium, vt quidam exiſtimāt, quòd in ſe illabentem ex vniuerſo corpore tum calorem, tum ſpiritum, denſa compactaq; ſubſtantia, tanquam ſpeculum radios in vniuerſum corpus refundant. Neque quòd in illis congeſtum ſemen, robur & calorem eiuſmodi corpori imperriat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoreq; corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene tranquillumque reddit. Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriaq; facultate obtinent, haſque ſuas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis tum ſentiendi tum mouendi vim, cor arteriis pulſandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori venire, quò perfectius id & ſalubrius vitam agat, eſſeq́ue ad meliorem vitæ ſtatum & conditionem vtiles. Porrò autem ad generis conſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſſitas, vt idcirco in principum partium numero cenſeatur. At certè Ariſtoteles hoc vno argumento, quòd quædam animalia, vt ſerpẽtes & piſces omnes, ſemen fœcundum profundant, quibus tamen teſtes à natura denegati ſunt, viſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectionem & ad generis cuſtodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, vt ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus: aut ſi quæ emiſſo ſemine ſine teſticulis generāt, vt piſces atque ſerpentes, omnium procreandi rationem mancam atq; imperfectam cenſemus, quippe quæ non niſi temporis longinquitate perfici poteſt. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum inſecta & muſcæ, tanquam affixa diutius incumbunt, teſtes additi ſunt, qui pleniùs ſemen excolerent & complerent, idq; foras profunderent: nullam enim in his poſſe creationem ſine teſtibus perfici, vna experientia ſatis confirmat. Ergo non (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat vſus gratia conditi ſunt, neque vt motum ſeminis ſtabiliorem faciant, neque vt pondera telis textorum ſic vaſis ſeminis adiecti ſunt, vt illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare nõ poſſe, quòd exectis teſticulis vaſa ſeminis intrò ſe contrahant, occludanturq; eorum viæ, per quas euadere iam ſemen non poſſit. At verò quid de iis ſentiet, quibus non execti, ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibus immodicè refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut vitio aut morbo affecti ſunt, velut in gonorrhœa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt & incorrupta ſanitate, & viæ ſatis parent, vt per eas abundè id poſſit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum eſt & minimè fœcundum. Quamobrem efficiendi ſeminis teſtes primi ſunt authores, vaſa deferentia id quodammodo præparant, iaculanria verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ ſibi diutius à coitu temperarunt, omnia conferta ſemine videntur, ſed quod (vt dixi) concoctionis varietate diſtinctum ſit: hoc autẽ qua ratione fiat, explicãdum excutiendumq; planiùs eſt. Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis vaſorum anfractibus longo viæ tractu hęret cũctaturq; diutius: ita in arteriis quæ illis anfractu quodam ſubſtratę ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atq; retinetur. Hac mora & cunctatione vtraq; vaſa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, ſenſim in ſimilem ſibi ſpeciem mutare: & vt illius colorem ita planè & ſubſtantiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluunt & circumplicant, tractus delatusque fuerit, coquitur, aptusq; perficitur ad animalis procreationem: idq; tum robore & calore eorum vaſorum quæ teſtes ambiunt, tum verò ipſorũ teſtium ingenita vi. Glandes enim cùm ſint, & ſpongiæ modo rari, complures fiſtulæ ſeminis confertæ in eos ex vaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria vi conficiunt.

Teſticuli vtiles corpori. Vtiles ad generis conſeruationem. Nullum perfectum animal ſine teſtibus gigni poſſe.

1. de gener. animal. c. 4.

Quomodo ſemen in teſtibus & vaſis cõficiatur.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. CAP. IV.

In ſemine vim ſummam eſſe cum calore & ſpiritu.

SEMINIS ergo materiam è vena caua elici, idque perfectam tum coloris tum ſubſtantiæ mutationem in teſtibus habere, vna ſenſuum fide confirmatum putamus.

putamus. At verò in ſemine quod fœcundum eſt & ad procreationem comparatum, præter eam materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris vim ſummam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iiſque ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In iis ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maximè inſectorum eſt) fœmina particulam ſui quampiam inſerit in marem, & veluti materiam ad opificem adhibet, in hanc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem coniicit. Diu coit genus id animalium, quouſque conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his ineſt vis procreatrix, vt ſi quid quaſi medium intercedat, nihil quicquam poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proximè animal condere, & propriam cuiuſque membri naturam nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio membrum effingere. At in perfectioribus animantibus, quæ non modò procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, mas tanto facultatis robore præditus eſt, vt cùm de ſe vim quandam cum ſeminis materia in fœminam emiſerit, poſſit ipſe vel abſens ſeminis interpoſitu prolem gignere. Itaque quodcunq; fœcundum eſt & vtile ſemen, ſimplex id non eſt, ſed vtique compoſitum, materiamq; habet vltimi alimenti excrementum, & in hac facultatem quandam opificem, quæ tota eſt ætherea ſpiritusque plena. Hanc inſitam non eſſe materiæ id planè demonſtrat, quòd in ſemine appellato, quod per morbum cen per gonorrhœam præter voluntatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo rectè ſemen nũcupare poſſit, niſi fortè inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum: hominémque demortuum hominem ſolent appellare. Cæterùm quæ in fœcũdo ſemine facultas conſiſtit, ea eſt quæ per ſe agit, omniſque motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia vis ea tanquam inſtrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat, manum, & faber ſecurim adhibet, vt ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum, hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impellit: ita in his animantibus quæ ſemen profundunt, hoc quidem proximè mouet & agit, ſed à propria quadam vi & energia quã getit, incitatum. In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſoque ſemine (non enim omnia vt dixi, emittũt) non id quidem tanquam efficiens primarium & inſitum generat, ſed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in ſeminis materia coërcetur, vitam impertit, & partes conformat, ſumma illius facultas, non ex mole, ſed ex viribus ſpectanda. Cùm itaque duo in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiendi vim habet, non ab omnibus corporis partibus, à quibuſdam tamen neceſſariò ſecernitur: hæc verò quæ prorſus eſt efficiens, ab vnaquaque vel minima demigrat: quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant, ſemen non mole, ſed viribus à toto defluere. Cæterùm qua via quàve ratione hæc ex toto deceſſio fiat, vtq; ex duobus illis vnum ſemen conſtet, aperiendum. Seminis craſſior materia, cum ſolidis partibus appoſita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, ſed præparationem duntaxat & patiendi conſtitutionem, ob quam facilè poſſet in illarum ſubſtantiam conuerti. Ea verò cùm ad teſtes rapitur, vim ſuam etiam tum retinet, & præparationem habet, ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam ſuffici atque ſubſtitui. Seminis materia quanquam vaſorum teſtiumque vi exquiſitè adeò coquatur, vt craſſior albiorq; euadat, nequaquam tamen ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna vbertate ſpiritus influant, eiq; materiæ penitus confundantur. Quandoquidẽ horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea vaſa materiam: per arterias verò formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes. A cæteris autem particulis & ab vniuerſo corpore credibile eſt nonnihil ſpiritus atque facultatis derepente in teſtes irruere, idque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu: cuius hoc eſto

Vis & facultas [illegible] alia eſt [illegible] materia.

Seminis materia ex corpore lapſa, vim habet duntaxat patiendi.

Vis & facultas cum ſpiritibus influit.

Quid teſtes ſemini præſtant.

indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuerſum eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum ſpiritibus ex vniuerſo corpore, maximè verò ex principibus partibus confluxerunt, illi demum ſeminis materiæ infidunt tanquam procreationis magiſtrę & opifices. Quapropter non teſtes ſemini vim tribuunt quâ fœcundum eſt, ſed hæc ab vniuerſo corpore ſuſcipitur. Quid eſt (inquies) quamobrem teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimento rapta hauſtaq; eſt, non vires illas & facultates, vtquę ab vniuerſo corpore cum ſpiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum eſt efficientia? Ea ſanè quòd materiam ſeminis concoquunt, ac planè in alteram ſpeciem conuertunt, ſimulq́ue ei formam eam à qua ſemẽ eſt & appellatur (quemadmodum mammæ lacti ſpeciem) ex ſe ij tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiſcent materiæ, eorumq́ue facultates inſerunt ſemini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hacq́ue ratione ſemen perficitur omnium viribus ornatum.

Nullum in teſtibus eſſe generandi ſpiritum.

Neque igitur facultas, neq; ſpiritus generans in teſtibus collocandus eſt: ſed hęc propriè totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo. Neq; in perfectis animantibus quæ ſemine generant, vllus eſt ſpiritus qui generans dici meretur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli vim habent ingenitam, quæ illapſos vndiq; ſpiritus in vnius generantis eiuſq; ſimplicis naturam commutent: ſed ſi quis eſt in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quędam eſt omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ac ſpiritum teſticulis attribuere, huncq́ue ex multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, vix fortaſſe poſſit rationibus conuinci, quemadmodum neque ſi ſemen ſimplex ac prorſum vniuſmodi, non ex multarum partium naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunq; hæc conſtituta ſtabilitaq́ue fuerint, teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi: non quia ſingularis cuiuſpiam animalis vitam, ſed (quod præſtãtius eſt) quia eius vniuerſum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali neceſſitate ſinunt occumbere.

De ſeminis natura, præſtantia & viribus, idq́, omnium tum ſpirituum tum facultatum cauſam eſſe. CAP. V.

Album craſſumq́, ſemen.

IAM verò ad ſeminis contemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quænam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcunq; abſolutè coactum coctumq́ue eſt, id vt colore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur, planeq́ue imitatur vaſorum ac teſtium naturam: cuiuſmodi plerunque ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterùm non ſicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, ſed ab ingenito & interiore vaſorum ac teſtium calore. Neque tamen vti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habẽt, coctione cogitur, in quibus vi caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aëreum aut potius æthereum eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo permiſta, aut oui candidum diutius agitatum, à coërcito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum vitalẽ ac reliquos tanquàm concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cumq́ue ſit ea materia non parum cohærens & tenax, ab immixto ſpiritu facilè in ſpumam eamq; denſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni vix poſſint, vt neque in butyro. Ea certè de cauſa veteres fabulantur Venerem ex ſpuma prognatam fuiſſe, & Græcis ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ quaſi ſpumans Dea Venus eſt appellata, & ἀφροδισιάζειν deſpumare in libidinem. Itaque ſemen etſi aëreum eſt, multo ſpiritu eoq́ue calido confertum, calore tamen in ſpumam conuerſum concreſcit albeſcitq́ue. Cuius etiam rei indicium eſt, quòd ſub dio poſitum liqueſit, cumq́ue iam planè refrixerit, ſpiritusq́ue euanuerit, nigrius id effectum dilapſumq; diffunditur.

Vnde ſemen albeſcat & denſetur.

Remanet

Remanet enim velut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifeſtò deprehendi ſolet. Ex his autem quæ euentuū obſeruationibus confirmata ſunt, palàm fit id quod propriè ſemen appellamus, natura calidum humidumq́; haberi. Iam verò ſeminis vires quantæ ſint verbis explicemus, idq́; ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totum, ſed promiſcuè & confuſè. Nam quale vnumquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet. Semen igitur (inquit) tale eſt, motumq́; habet & principium eiuſmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eademque ſit animæ viribus inſtructa. Omnia enim quæcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expreſſam atque ſolidam perfectionem conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis materia in vterum emiſſa homo tandem procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis confotmatum conſpicamur, quoniam tamē ex illinc aliquando comparebunt & exuſcitabuntur, viribus & facultate præditum eſt, omnemque animæ poteſtatem obtinet. Quum enim ſemen in animantis vtero conceptum non ſecus ac ſtirps vita fruatur & alatur, animā id in ſe continet naturalē & altricem. Ea quoque quæ ſenſus particeps eſt, à qua animalis nomen aſſumit, temporis progreſſu accedit, quum moueri incipit: tum demum rationis vis, cuius appulſu homo dici meretur: non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt, non actu & reipſa: priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur: principio enim hęc omnia vitam ſtirpis viuere videntur. De anima quoque ſenſus participe ſimilis atque eadem eſt ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt conſiſtere. Ex quo fit vt in ſemen extrinſecus ea nō appellant: neq; enim ſolitaria & per ſeipſa accedunt, quòd à corpore ſeiungi non poſſint, neque corpore quodam ſuffulta, quod diuerſum ſit à ſemine. Recta igitur vt ſemper in ſemine poteſtate fuerint, nunquam ſeiuncta. At verò mens illa ſimplex, nullius corporis terrena mole inſtructa vel indigens: ſola extrinſecus accedit, eaque ſola diuina eſt, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ vis alterius corporis eſt particeps; quod magis diuinum eſt, quàm quæ elementa appellantur. Quoniam verò protinus huius libri initio demonſtrare propoſuimus, omnium quæ in nobis conſiſtunt facultatum cauſas: iam ex his tanquam certa demonſtratione confici poteſt, ſpiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primā elementorum temperiem eſſe; nec ex ea, ſed è ſemine ſolo originem habere. Quanquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem ſeſe redigent, nequaquam tamen vllum animal vel ſtirpem efficient citra ſeminis, quod aut reipſa & actu, aut poteſtate duntaxat inſideat, appulſum. Poteſtate dico ob ſtirpes, quæ è terra ſponte ſua emergunt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtriſque enim non minima vis percipitur ſeminis, aut caloris qui eius poteſtatem habeat. Huius verò caloris vires & naturam Ariſtoteles memoriæ propagauit, ſuprà quàm ad naturalem ſpectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quæcunque alii affectus partibus inſunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici poſſunt. At ratio qua iam caro aut os eſt, non fit » poteſt: ſed à motu efficitur, proficiſcente ab eo quod genuit, quodque energia » tale eſt, quale poteſtate eſt id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens eſt, » quæcunque in viuentium numero habentur, ſui ortum non primis rerum elementis, ſed ſemini acceptum referre. Obiicies hîc fortaſſis, id ſemen ex primis conſtare elementis, omnemq́; vim ſuam ex illis adeptum eſſe. Hoc certè non eſt

Seminis quātæ ſunt vires.

2. de gener. animal. cap. 1.

cap. 3.

Anima naturalis & ſentiens ex ſemine prodeunt.

Mens diuinitus accedit.

Spiritus & facultates nō ex elementis, ſed ex ſemine naſci.

2. de gen. animal. cap. 1.

vſquequaque verum, ſed à diuiniori quodam magiſque excelſo principio robur aſſumit, quanquã eſt ex elementis concretum. Nam (inquit Ariſtoteles) omnis animæ ſiue vis ſiue poteſtas, alterius cuiuſdam corporis particeps eſſe apparet, eiuſq; diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Verùm quemadmodum nobilitate obſcuritatéve animæ inter ſe diſcrepant, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in ſe ſemen cuiuſq; fœcunditatis ſuæ cauſam, nempe ipſum calorem, qui igneus minimè eſt, neque id generis facultatem aliquã æmulatur: ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumanteque corpore coërcetur, & natura quæ in eo eſt ſpiritu proportione reſpondet elemento ſtellarum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque conſtitui quicquam denſis, vel humidis, vel ſiccis videtur. At verò Solis calor & animalium, non modò qui in ſemine continetur, verumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterùm calorem in animalibus contentum, nec igneum eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt. Hoc itaque Ariſtotelis decreto perfacilè liceat facultatum omnium & ſpirituum cauſas intelligere: quibus equidem in totum aſſentior & ſubſcribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digreſſus, ſciri velim omnium genitorum primam conſtitutionem ex elementis proficiſci, omnemque materiam, omne temperamentum, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecundas qualitates appellauit, molle durum, rarum denſum, craſſum tenue, & ſimilia, ab iis ſumptas eſſe. At propria cuiuſque ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quòd eſſe dicitur, nequaquã ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis eſſentia atque ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quàm qui ex elementis eſt ortum habet, ſic & eſſentia ratióque carnis qua caro eſt, aut oſſis qua os eſt, neutiquam ab elementis his denſis atque concretis, ſed ab elemento ſtellarum planè cæleſtem naturam ſumit: & hæc in cæleſti quodam ſpiritu conſiſtit, hic autem ſpiritus eſt in ſemine, per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum ſtirpium propria natura cæleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſdã obtinent occultiores & reconditas, quas etiam cæleſtes appellant, nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circumſpectis rebus omnibus rationibuſque ſubductis, hanc de ſemine ſummam facio. Seminis materia vtilis atque ſyncera, eius alimenti quod partibus ſolidis attribuitur portio quædam eſt, quæ vi teſticulorum attrahente, de ſingulis corporis partibus ſecreta deceſſit. Ex hac teſtes & vaſa ſuo quo prædita ſunt calore ſemen generant, quod tamẽ fœcundũ atque fertile neutiquam habetur, niſi plurimus ſpiritus vitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permiſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fœcundum, id ſubſtantia craſſum eſt & ſpumans, colore albũ, pondere leue, natura aëreum, temperamento calidum & humidum. Eius ſubſtantia & craſſitudo ex elementorum conſtat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum atque cœleſtem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tum naturalis & altricis animæ, tum eius quæ ſenſum, morum & appetitum habet. Hic dum efferueſcit, quæ compreſſæ atque tacitæ in eo delireſcebant facultates, in actum erumpunt & viribus ſeſe oſtentant. Omnes has facultatum adumbrationes ſemen, nõ ab elementorum permiſtione, ſed à parentis corpore conſequutum eſt, in quo energia conſiſtunt. Ex quo intelligi poteſt eum hominem, qui emiſſo ſemine generat, omnes quoque corporeas facultates vnà producere. Cæterùm animum & eam animi partem quæ princeps eſt, quæq; mens nominatur, minimè is confert, quia cùm animus ſit à corporis natura diuerſus, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed extrinſecus in id illabitur ceu diuinum munus.

cap. 3.

Rerũ omniũ formæ diuinæ ſunt.

Δυνάμεις ἄρρητοι.

De fœminarum ſemine. Cap. VI.

FOEMINA ſemen proferre, hac potiſſimum ratione doceri poteſt, quòd teſticulos & ſeminis vaſa acceperint, crebris flexibus atq; circuitibus intorta, haud ſecus ac in maribus enata. Quæ omnia ſi natura non fruſtrà condidit, generandi

generandi ſeminis facultatem ſimul his attribuit, huiuſque cauſa fabricata ſunt. Rei veritas ſenſus teſtimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu ſibi temperarunt diſſectis, in vaſis ſemen circunfluere, idque iam albeſcere conſpicitur, æquè ac in maribus: in ipſis verò teſtibus, craſſius & perfectius.

Fœminis ſemen ineſſe.

Quinetiam per inſomnia eæ interdum fatentur ſemen non minori ſe voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quæ diutius veneris ſtudia intermiſerũt, vt per inſomnia, ita obſcœnarum partium titillatione copioſiſſimum craſſiſſimumque ſemen erumpit. Quæ cùm integra ſenſuum fides affirmet, non aliunde rationes petendæ ſunt, quibus doceatur ſemen in mulierum vaſis haberi, idque concubitus magna voluptate profundi.

Fœmina ſemen fœcundum eſſe.

Non idcirco mulieribus id conceſſum eſt, vt duntaxat impetum illis & quaſi ſtimulum adderet ad venereos amplexus, ſed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulò poſt afferemus. Id autem vim habere procreantem atq; fingentem inde colligitur, quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à teſtibus & à vaſis acceperit, quòd etiã mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolem gerit horum malorũ hæredem: quòd demum partus ſit plerunque matri ſimilis: quæ omnia non maternus ſanguis, ſed quod ab illa profuſum eſt ſemen efficere poteſt. Ergo ſemen quod de mulieris partibus ſimilaribus deceſſit, ad ſimilium partium effectionem & conformationem vim quandam obtinet: tametſi ea profectò minor eſt & infirmior, quàm quę à maris ſemine confertur. Qualis autem & quãta ſit ea vis, declarant oua quę ſubuentanea dicuntur, & rudiores molæ quas mulieres quandoq; proprii duntaxat ſeminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his ſiquidẽ procreationis eſt quædam adumbratio, & rudis materiæ concretio, quã maris ſemen ſi ſuis inſtructum viribus acceſſiſſet, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus abſoluiſſet. Neque tamen hoc per ſe & ſolitarium, ſed fœmineo duntaxat permiſtum quicquam perficit.

Rationes quibus Ariſtoteles cõtendũt fœmineũ ſemẽ eſſe infœcundum.

In aduerſam partem multis rationibus contendit Ariſtoteles, vt demonſtret mulierem ſemen nec habere nec emittere. Eum certè humorem qui in mulierũ vaſis manifeſtò cernitur, & quibuſdã in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, ſatis quidem animaduerterat: at is (inquit) ſeminis rationẽ nõ habet. Loci enim proprius eſt, & vteri velut quædã profuſio, qualis etiã viris minimè fœcundis ſponte ſua plerunq; erũpit. Itaq; cùm antè ſemen id eſſe definiſſet, ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundũ naturam conſtituuntur, hunc iſtum humorẽ qui nõ ſit ad generandũ accommodatus, ſemen nõ appellauit. Eum humorẽ qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunq; (inquit) ſine ea voluptate quæ fœminis per coitũ euenire ſolet, concipitur, ſi locus turget, & vterus propius deſcendit.

2. de gen. animal. cap. 4.

Non deſunt qui eodẽ interpretationis genere, hunc mulieris humorem ſemen appellent, ſed quod fœcundũ non ſit. Rationes autẽ quæ illi fœcunditatis vim adimũt, hæ ſunt.

Prima ratio.

In omni rerum procreatione aliquid eſt vt efficiens, aliquid vt materia: quæ quanuis in fruticibus vnum idemq; eſſe videantur, forma tamen & rationis dignitate longè lateq; diſtant. In perfectioribus autem animãtibus, vt hæ facultates ſexibus diſtinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuerſa ſunt.

Secunda.

Quocirca cùm ſit mas efficiens, fœmina verò patiens: hæc ad procreationem, nõ verum ſemen, ſed materiã duntaxat cõfert. In quibus enim mas à fœmina ſeparatur, natura generãdi principia nõ miſcuit, ſed prorsũ vt viribus ita & ſedibus ea disiunxit.

Tertia.

Si fœmina ſemen gerit fœcundum, cùm alterum principium nempe materiam contineat, poterit citra maris congreſſum, ex ſe ipſa fœtum edere: hoc ſi fieri poteſt, fruſtrà mas erit. Abſona autem hæc ſunt: fœcundum igitur nõ eſt mulieris ſemen, nec quicquam conſtituere poteſt.

Quarta.

Oua ſubuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariũt, imperfecta ſunt & infœcũda.

Quinta.

In piſcium genere cùm fœmina oua depoſuerit, mas deinde illa ſemine conſpergit: quæcunq; id attigerit vitam aſſumunt, reliqua autẽ irrita & à maris calore deſtituta contabeſcũt. Ex quibus perſpicuũ eſſe volunt, fœminæ ſi quod ſemen ineſt, id vim nullã habere efficientẽ & procreatricem, ſed tanquam materiã maris ſemini ſubiici: quæ tamẽ ardoris ſtimulo fœminã ad coitũ impellit, ſimulq; vterũ

ad concipiendum parar & accommodat. Maris autem ſemen tum materiã, tum vim & faculratem eximiam habens, procreationis efficiens eſt & opifex. Quapropter mas formam motuſque principium, fœmina verò corpus atque materiam affert. *Sexta.* Hæc rurſum valida iſtiuſmodi ratione ſtabilire conrendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fœtum diu geſtar atq; alit: hoc aurem efficere non poteſt, niſi ſuperuacaneorum redundanriam frigido humidoq; ſuo temperamento congerat: eiuſmodi ergo cùm ſir fœmina, neque copioſum, neque craſſum, neq; calidum, idcirco neque fœcundum ſemen poteſt efficere. Hoc cùm Ariſtoteles animaduertiſſet diligentius, mox ſubiunxit, ſi ſemen eſſer, menſtrua non eſſenr: idcirco aurem illud deeſt, quoniam hæc inſunt. Iraque fœmineum ſemen non eam elaborationem, non eos virales ſpiritus, non eas denique vires quas maſculum poteſt obtinere, quanquam ſimilem ortus ſui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere ſeminis appellationem ſortiri, aut ſi ſemen dicendum videbitur, quia non fœcundum id eſt, & modicùm à menſtrui ſanguinis natura diſceſſit, homonymiam committi.

Solutio. Ar verò ſi altius omnia ſcrutabimur, ſolui quidem hæc porerunr. Etſi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philoſophiæ theorematis depromptæ ſunr, hoc tamen duntaxar efficiunr, maris ſemen præſtantius atq; fœcundius eſſe quam fœminæ: non autem illud ſolùm vim habere efficientem, hocque prorſus infœcundum tanquam mareriam ſubiici. Commenririum enim videtur, & anicularum figmenris proximum, ſolum maris ſemen ex marerno ſanguine citra vllam fœminæ opem, perfectum quicquam progignere: nec eſt profectò earum muliercularum dictis fides habenda, quæ aſſeueranter pronuntiant ſe nulla coitus voluptare vreto concepiſſe. Vr autem quæ à gallinis eduntur oua ſubuentanea, ſic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquam fœcunda eſſe. Neceſſum eſt igitur amborum ſemina mutua ſubſtanriæ familiaritate & amicitia ſe copulent & prorſus confundantur, ſi qua inde furura eſt abſoluta procreatio. *Vnde ſemen fœcundum dicatur.* Semen non idcirco fœcundum appellamus, quòd ſolùm ex ſanguine quippiam generet: ita enim ne maſculum quidem fœcundum haberetur: ſed hinc quòd dum alteri confunditur, ad generandum conferat. Nunc aurem quis demonſtrare poſſit, fœmineum non opitulari maſculo? *Controuerſiæ ſolutio ex Ariſtotele.* Si nobis permirtetur Ariſtorelis rationem huc accommodare, ea certè quamuis ab aduerſario petita, rem noſtram omnem conſtiruet, & quaſi ſepimenro aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrunque ſexum in fruticibus miſcuiſſe, quòd ſola vis maſcula (licet terra materiam ei conferar) non ſatis ſit quæ procrearionem in ſtirpibus efficiat. Quòd ſi in his, multo magis opinor in animantibus, quæ pręſtanriori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris ac fœminæ vires coniungi, nõ idcirco duntaxat vt fœmina materiam ſuppeditet, ſed vt copulatis atque confuſis amborum viribus, ſemẽ vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris abſolutiſque viribus præditum, tanquam opifex in ſubiectam materiam incumbit. Hæc de ſemine procrearionis humanæ principio: nunc de materno ſanguine diſſerendum.

De menſtruo ſanguine. Cap. VII.

Menstruum non quemadmodum ſemen vltimi alimenti, ſed ſanguinei portionem quandam eſſe hoc eſt indicium, quòd non mariſcæ, non fluxus ſanguinis è naribus, non varices, non tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere ſolet, quandiu id profluit: ſi quid horum erumpit, deterior fir menſtrua purgario, quòd huius materia aliò rapta diſſipetur. *Menſtrui neceſſitas & productio.* Eorum animantium quæ viuum fœrum edunt, fœminas menſtruo abundare neceſſum eſt, vr hoc fœtum, quem ſtaro rempore vtero gerunt, plenè alanr ac ſuſtentent. Quò aurem hanc alimenti vbertatem narura ſuppeditarer, fœminam imbecilliorem frigidioremque mare conſtiruit. Hic quidem quia plurimo calore circumfluit, omne quod ſuſceperit alimentum perfectè mitigat atque coquit: & ſi quid prærerea redundar, id potenter diſcutit. At fœmina quæ haud ita multum à mare perfectè calido diſ-

do diſiuncta eſt, alimentum ſatis quidem conficit, infirmiorem tamen calorem obtinuit, quàm vt quod redundat poſſit diſcutere. Proinde illi ex frigida imperfectaq; natura, menſtrui ſanguinis vtilitas acceſſit. Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in ſe viuum continent, menſibus nō purgantur: minus enim ſanguinis obtinent, aues quidem quia ſicciores, piſces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorum animantium genere mulier plurimum menſtrui ſanguinis emittat. Calida enim & humida eſt illius conſtitutio, caretq; pilis, cornibus, vngulis, aliiſque particulis, in quas ſolet cæteris animantibus ſuperuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventriq; indulgent, & vitam inertem otioſamq; traducūt, quoniã exercitationis defectu & caloris inopia minimū ſuperuacui ſanguinis diſcutitur, eius plurimū coaceruant. Vnus ergo ſanguis redundans, tum viris materia prima fit ſeminis, tum mulieribus menſtrui.

Quæ animalia menſtrua habent, & quæ non habent.

Quæ mulierũ, quæ parum.

Vt enim maribus, ſic etiã fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuerſi mutatio: ac tum temporis increſcēte iam & vegetiore facto natiuo calore, pubes erūpit, vbera tumeſcunt, corpus libidine titillatur, exuberans ſanguis calore veluti extenuatus effunditur, vixq; ſuis receptaculis coërcitus, viam ſibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus ſanguinis è naribus profuſiones, puellis verò menſtruorū eruptiones obtingere. Illis ſiquidē venæ quæ ad nares conſtitutæ ſunt, his verò quæ in vterū inq; eius ceruicē inſeruntur, faciliùs promptiuſq; reſerantur & patefiunt. Itaq; qui in vena caua redundat ſanguis, in vteri venas perlabitur, haſq; copia & calore diſtendens aperit, vt ab earum oſculis ſtillans dimanet, profluatque è partibus obſcœnis. Imminuta copia circumciſaq; redundantia, quod reliquum eſt & corpori neceſſariū venæ retinent: dum verò menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora venarum, ſponte ſua occludentur, & conniuebunt. Menſis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accreſcit, quantum antè profluxerat, idq; ſimili prorſus ratione, naturæ impulſu per vterum deponitur.

Quo tempore menſtruum erumpat.

Quomodo ſiſtitur.

Non eſt autem quòd aliquiſpiam exiſtimet, hanc duntaxat ſanguinis redundantiam circuitus cauſam eſſe, quoniã iis etiã quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quanquam parcius, ſtatis tamē circuitibus profunditur. At huius circuitus cauſa aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus, ſtatiſq; periodis exequitur, aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referenda eſt: quæ vt luminum varietate, tum creſcens, tum ſeneſcens, menſem dimetitur, ſic hominis vt ſanè reliquorum omnium humores, rata ordinis conſtantia regit atque moderatur.

Circuitus menſiũ cauſa.

Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis vtilioris, & ei prorſum ſimilem qui in venis pro alimento eſt, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimū in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis vitiatū, & quaſi ægrotãs. Etenim à puriore ſanguine ſecernitur naturæ beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente luna. Hoc excidente, ſi nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactæ fruges, moriūtur inſita, exurūtur hortorū germina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortū facit: ei autē quæ vterum non geſtat, concipiendi ſpē adimit. Mulierū quę purgantur ſpiritus & vapor ab ore, ſpecula atq; eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiē agit, homines antē miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaq; elephanticorum vitia infert: idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat, ei etiã cui prius eſt, debetq; familiaris eſſe, grauiſſima affert incommoda, viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiuſq; perniciei quamplurima.

Menſtrui natura.

3. lib. 4. ... 9.

Menſtruū quid.

Menſtrui pernicies & malignitas.

Quum itaq; tanta ſit eius pernicies, ſitq; vis ei tam peſtifera, vix animum induco fieri poſſe, vt ex eo fœtus in vtero geſtatus alimentum capeſſat: imò tum optimè ſolet mulier vtero concipere, quū ab hac fœda eluuie munda repurgataq; fuerit, quumq; purus exiſtet tū vterus tū reliquus ſanguis in corpore, ex quo demū fœ-

Fœtum menſtruo non ali.

tus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eum, ſed quantum poteſt, puriſſimum atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibique iungit. Quonam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus, in grauidis concedit? Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulierib. plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia, atque vt in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt, quàm quæ vterum non geſtant. Hunc autem natura intus continet, ne ſi viam patefaceret, cum eo vtile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouæ prolis procreationem inſtituens, in vitæ diſcrimen plerumque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus alitur, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinem notamus, qui purgatio eſt & excrementũ purioris. At verò quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab vtero factam deiectionem ſæpiùs veteres ſignificarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronunciemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam ſatis eſt: nunc verò de hominis procreatione tradendum.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione.
Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere conducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, vt eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne vniuerſum genus intercideret, libidinẽ quaſi ſtimulum ex ſeminis ardore vtrique iniecit: & partibus obſcœnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium, vt ſua ſemina in vnum conferrent, alioqui prorſus inutilia futura. Quare præter teſticulos, quorum eſt ſemen generare, conditæ ſunt partes obſcœnæ iiſque inſigniores duo nerui eximij ſenſus inſerti, qui viris deſinunt in glandem, venereæ voluptatis ſedem.

Seminis eiectio. Dum itaque qui concauus eſt in pene neruus, ſpiritus copia impletur, penem arrigit, viaſque diſtendit, per quas ſemen directè & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, ſeminis vaſa & teſticulos irritat. Hinc mirificè impulſum ſemen turgidumq; ſpiritus vbertate, vix poteſt ſuis vaſis contineri, ſed cogitur foras exilire ingenti voluptate, viris quidem quodam quaſi ſaltu ob viæ flexum & longitudinem, mulieribus verò languidius. Vt autem omnes hæc cauſæ maiores ſunt in viris quàm in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quamuis hæ pluribus modis oblectantur, nempe dum ſemen erumpit, atque

Seminis attractio. etiam dum vterus viri ſemen auidè ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias vates, qui vtrumq; ſexum fingitur expertus, mulierum partes viſus eſt tutari. Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in vteri ſinum, quoniam eius os internum conniuere occludique ſolet, ſed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quo plerique ſeminis vaſa & teſticulos deriuari prodiderũt. Illuc igitur viri & mulieris ſemina confluunt: hincque (vt author eſt Ariſtoteles) in vterum anguſto ore rapiuntur.

2. de gener. animal. cap. 4. Profuſio (inquit) ſeminis nõ intrò fit, vt quidam volunt, os enim vteri anguſtum eſt, ſed antè, quo fœmina mittit vaporem illum nonnullarum recrementum: eodem enim mas etiam mittit quod fuderit, & aut ibidem manet ſemen emiſſum, aut intrò ab vtero trahitur, ſi calidus eſt & modicè temperatus. Cuius rei indicium

Aph. 23. l. 6. quòd locus qui modò madebat, reſiccatus mox ſentiatur. Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet vterus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale ſemen conditur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit vterus ad ſe ſemen, quemadmodum cucurbitula. Idipſum videtur alio loco planiùs expreſſiſſe. Quemadmodum è profundis cuniculis ceruus ſerpentem narium inſpiratu

Obiectio contra Galenũ. allicit, ſic vterus viri ſemen è ſua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua in ſolum vteri ſinum eiacu-

Digitized by Google

eiaculari. Quum illa vterum gerens fortaſſe concumbet, quónam tandem ſemen id vteri ſinu ſuſceptum euadet? Obſignatum enim tum adeò eſt os vteri interius, vt nihil vel minimum ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum patiendi tempus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret, & grauiſſima tum animi tum corporis incommoda neceſſariò inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicennas, inconſideratè ſtatuit grauidam mulierem, nullis virium conatibus, poſſe in concubitu ſemen effundere. Ad hunc itaque modum ſemen prolectat vterus, ſi quidem validus eſt & inanis, appetenſque veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit vterum geſtire: miroque ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, vt ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde continet auidiſſimè ac in ſinus ſuos recondit, adeò certè id vndiq; comprehendens, vt nullum intus ſpatium inane ſinat: quin & in id ſeſe contrahens, os ſuum adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimum quidem dehiſcat: ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ prodidit, iis quæ vtero gerunt vteri os comprimi, hocque teſtimonio, ſi obſtetrices immiſſo digito, os vteri conniuere ſentiant, mulierem concepiſſe pronuntiant. Cæterùm ſi imbecillior erit vterus, quod in vitioſis affectibus fit, aut ſi minus appetens erit ſeminis, vt in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam ſunt venere: viri ſemen in ceruice aliquantum conſidens, mox foras excidit & elabitur. Id autem mulier fœcunda facilè apprehendet & retinebit, ſi integra ſit valetudine, ſi pauco antè tempore repurgata & munda ſit à menſibus, ſi pariter cum viro aut paulò pòſt id eiaculetur. Ita enim ſi eodem impetu atque vir ſemen emittit, aut ſi paulò antè cùm iam libidinis furor plurimum incenſus eſt, vterus ingenti voluptate & auiditate id allicit & in ſe recondit. Contrà verò ſi multò pòſt aut antè quàm mulier, vir ſemen emittat, cùm nempe vel nondum efferueſcit, vel iam ceſſauit impetus libidinis in muliere, vterus aut ſemen non prolectat, aut certè non continet: neque ſi continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo deſtitutũ eſt, ſpiritusque totus euaneſcit. Neque profectò ſeminis attractio neque retentio, conceptio eſt, tametſi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò enim auidus vterus ſemen attraxit, quod diu continere non potuit, ſed biduo aut triduo ſinit elabi. Eſt & cùm id diutius inutiliter reſeruat, vti in mola, quæ nec conceptio vera eſt, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus cibo graui & immutabili, quem tamen traxit ac continet. Eſt igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua ſeminis poteſtas exuſcitatur, & inſitum ſibi munus reipſa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda exceptum ſemen ſuo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: ſic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti eſt conceſſa, ſopitam ſeminis vim & delireſcentem in eo poteſtatem excitat, & ad agendum extimulat, vt energia fiat & dicatur: Tum temporis ſemen opus aggreditur & ſuſcipit, quod antè nuſquam agere potuiſſet: alioqui enim mas ſolus in ſeipſo generaret. Itaque ſeminis poteſtas in actum erumpit & exuſcitatur vteri vi: atque ea ipſa exuſcitatio conceptio eſt. Auicennas & qui eius inſtitutionem ſequuntur, perperam cenſuerunt ſeminis poteſtatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in concubitu. Primùm itaque vterus ſemen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud ſecus atque ventriculus tractum contentumque alimentum conficit: vt enim concoctio ventriculi, ſic conceptio vteri propria eſt actio. Ex his profectò quiuis perſpicere poſſit, quæ ad probam & exquiſitam conceptionem deſiderentur. In primis enim neceſſarium eſt, maris ſemen tectà affatimque emiſſum, fœcundum eſſe, nec tenue vt vel ſerum vel aqua, nec mole exiguum, ſed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, ſeminiſque appetentem, auidè hoc ipſum trahere è ceruice. Tertiò tractum vndique amplecti ac continere, in totum conniuente illius oſculo. Ad

Vterus vt ſemen comprehendat.

Conci ſendo rationes.

Conceptio quid.

Auicennæ error.

Quæ neceſſaria ſunt vt bona fiat conceptio.

hæc vterum fœcundum eſſe, qui ad ſeminis conceptionem ſit idoneus. Is autem eſt, inquit Hippocrates, qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore denſior factus, maris ſemen refrigerat, ora- que vaſorum obſtruit: nec humoris affluentia ſeminis fœcunditatem tanquam terra paluſtris extinguit: nec ſiccior alimenti vbertatem inhibet: nec calidior ſemen ipſum ardore torret & exurit. In ſumma omnis immoderata abſit intem- peries. At modicè intemperati optimè commodeque generant, ſi coeant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, ſeſe enim temperant & certa ratione moderantur. Cum ſimilibus autem ſi commiſceantur, nequic- quam valent producere. His ergo omnibus vniuersè concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque ſi vnum deſideretur, fieri poteſt vt conceptus ad abſo- lutionem perueniat. Srerilitaris aut impeditæ cõceptionis cauſæ, huius loci non ſunt, quòd in præſentia ea duntaxat, quæ natura duce ac veluti magiſtra profe- runtur, perſequi ſtatuimus.

Prima animalis conformatio. CAP. IX.

AGE verò iam vtero conceptum ſit fœcundum ſemen, quid id deinde præ- ſtet ac moliarut enarrandũ. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur: ſanguinea tamen animantia è ſemine omnia lucem accipiunt, oriunturque hoc à mare in fœminam emiſſo. Maris ac fœminæ fœcunda ſemina, vbi conſentanea quadam moderatione opportunè conuenẽr, mutua quidẽ amicitia tanto com- plexu iungentur vereque permiſcebuntur, vt fiat amborum vis vnica eademque natura. Mox deinde ſuſcitata vis illa in ſemine latens, huius materiã variè diſtra- hit, eiusque partes ſecernit: non enim eſt exquiſitè vnum & omni ex parte con- ſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intrò & in medium totius molis ſe recipiunt: craſſæ verò ac magis terrenæ illas ambiunt & circũcirca obuallant: ex quibus duriori- bus factis atque coactis vteri contagione & calore, obuoluentes fœtum mem- branæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoides, à farciminis ſpe- cie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quàm quæ totum con- ceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſſibus ad vtrum- que apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus anne- ctitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemen ſeſe colligit in anguſtum, & parte ſui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram concreſcit, quam Latini ſecundas, Græci χωρίον appellant. Semen etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæ- ret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob idque externa & ſumma eius facies in

Cotyledones. membranæ conſtantiam coit. Leuis autem cùm ſit, vtero cõmittitur & adhæreſ- ſcit per ora vaſorum quæ in vterum deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quæ ſemen alimentum ad ſe rapit: perforatur enim membrana, vt quæ mollis adhuc

Amnios. & recèns ſit coacta. Præter has autem & tertia quædam amnios appellata gigni- tur, circumcirca vniuerſum conceptum amplectens & inuoluens, valida certè & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intrò concluſum eſt tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc

Spiritus in ſemine opi- fex qualis & unde. mox turgeſcit ſpiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id temporis quic- quid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritum abit, non eum quidem venti flatusque plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius diſtentione torquetur, ne- que per vteri ceruicem flatus vlla vis erumpit. At verò ſic in ſpiritum id verti putamus, vt ſpiritus ille caloris omniumque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis medium ſe colligat: non enim (vt multi Ari- ſtotelem interpretantur) is euaneſcit, aut auolat a ſemine, ſed in eo perſiſtit o- mnium partium conformaror & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, hasque vbi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnem vitam quantum poteſt diutiſſimè & ſaluberrimè conſeruat. Itaq; hic ſpiritus non modò primum vehiculum & inſtrumentum eſt procrea-

tricis

Digitized by Google

tricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuinaque vis conformandi) ſed etiam teliquas omnes natutales, quibus nutrimur & augemur, earumque auxiliatias is vnus in ſe omnes ſuſtinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatum genus ex ſemine initium originemque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat à parentibus emiſſum, natutæ rationem ſumit: aut ſi explicatius hoc diei mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ vis & quaſi intercepta, tum ad agendum exuſcitatur, dum primum id innatum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionẽ eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſſis natutam appellare, quemadmodum nos rectè vocare ſolemus dormientem muſicũ. Itaq; hic ſpiritus facultates habens & narutæ inſtrumentũ, tres bullas in medio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quæ tum proximæ ſibi rudimenta quædam & ptincipia exhibent trium principiorum, cordis, iecotis & cerebti. Non tamen ſpititus in his quaſi fixus inhæret, ſed pet totum ſeminis corpus vagatur, nũc quidem ad externa pergens, nunc verò craſſiuſculæ iam membranæ occurrens, & ad ſemiuis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratũ eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt, imò hic ſimul cũ natura quoquouerſum ſe diffundit & cuncta ttanat. Efficientis ſiquidem natutæ vehiculum eſt & inſtrumentum, quæ effingit partes ſingulas. Has autem quia totas pet intima conformat, ſi verum eſt Atiſtotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus vti ſtaruarũ fictor, qui in interiores materiæ partes minimè deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad inſtitutum reuertor.

Rudimenta trium principum partium.

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur.

Cap. X.

ARISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principium cor inſtituens, non abs re, dum ſibi ſuiſque principiis vult conſentire, hoc contendit primum effingi & ſeorſum conſiſtere in iis animalibus quæ ſanguine prædita ſunt. Id enim primum cohærere atque conſtare neceſſe eſt, ex quo inctementum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt, quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis conſiſtat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, idque ſenſu primum percipi. Adhæc quum per obitum cor poſtremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus ſiquidem commune eſt, vt quod primùm conſtitutionem & ortum acceperit, id poſtremò deficiat, quaſi natura decurſionem reducem agens, à calce ad carceres, vnde initium ſumit, redeat. Quod autem primũ gignitur, id eſſe vitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quæque ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt, vitalem calorem in corde fixum atque ſtabilem, in ſeminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haudquaquam recipiunt, neque fatentur cor venarum eſſe originem: neque ſimilatibus diſſimilaribuſque partibus motionis nutricationiſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſimè id per obitum vita omni deficere, quamuis fortaſſe motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitæ genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine ſtatuunt homini ineſſe quàm plantis. Hę quia aluntur & increſcunt, viuunt quidem, at non vitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quando nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione reſpondet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atque ſtirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex viuendi ratio, quæ quoniam ad vitam animantium tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod ingenti caloris &

Cor ex Ariſtot. primum conformari.

Confutatio.

ſpiritus copia hanc actionem vegetiorem abſolutioremq; reddit. Solet tū temporis animantium vita, ipſaque vis & ſpiritus vitalis appellari, nempe quorum appulſu præſtantiore quodam viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor ſed iecur primum viuere, & primum conformari. Hæc ita quidem variè diſputari ſolent ratione vtrinque probabili. Cæterùm ſi de obſcuris non modò ingenii acie, verumetiam obſeruatione iudicandum eſt, conceptum intelligemus nunquam otioſum eſſe, ſed ſtatim initio partes omnes eius in ſuum quamq; opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis ſuæ adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet non pariter omnes ſummam conſequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore ſeminis portione, quæ in vteri medium concedit, loci tepore ſuſcitatur ſolidarum partium materia, quæ ſpiritus omniumque virium & facultatum atque etiam opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore exurgit, in actuſque proprios erumpit: ac primùm multo ſpiritu turgeſcens ſe diffundit, omniaque permeans, partes varias quæ ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt & vniuſmodi, quanquam tale apparet) ſecernit, calidas à frigidis, tenues à craſſis & terrenis, vt ſingulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, à quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerunt, comparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultateque confertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis & cerebri. Ac tum etiam generans facultas ſeminis materiam commutat aptamque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculæ apparent, quæ in oſſa abituræ ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fiant & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quædam inſtituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iā die ſeptimo cerni poteſt, at multò apertius decimoquinto, quū in ſemine iam conſpicuæ ſint partes & ſubſtantia & ſitu diſcretę. Poſt id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa, primùm rudia & inchoata principia, cor, iecur ac cerebrum in propriá loca ſeiungit, propriaque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fœtum obuoluentes robur nanciſcuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicum deductæ, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis vteri cohærent. Tum temporis è iecore tum vena porta, tum caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis araneatum tenuiores emergunt, ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, hypezocya membrana, atque peritonæos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtenduntur. Cutis concreſcit omnia contegens ex ipſo quoq; ſemine, non vt quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimque duritiem conquirunt, ex coacto & verè congreto ſemine. Ab oſſibus quicquid vi caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſium extrema reponitur, ad vinculorum conformationem, partim circumcirca & in longum effunditur, vt membrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem viceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & conformatæ quodammodo iam apparent, ſed perfectè in maribus die triceſimo, in fœminis triceſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulumcunque initio conceptum eſt à parentibus, id nihil auctū, nihil amplificatū ſatis eſt partibus omnibus conformandis. Tum inde ſanguis ex vtero prolicitur, qui primùm circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtantiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum, ſemidigiti aut (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculæ magnitudine verè ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur. Caput pateat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: penis conſpicuus, ſub quo ſcrotum milii magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute

tenuiſ-

tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per vmbilicum venæ ferebantur ſanguine confertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo, conformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, idque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat. Senſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primùm imaginem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autem ea tum in muſculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimento. At verò quoniam magna eſt partium tum in dignitate, tum in facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omnium natura omnes æquè promoueat: ſed dum ipſa vniuerſim in omnes vires ſuas exercet, accidit vt aliæ partes citius, aliæ tardius formam conſequantur, & genitæ appareant: ac tum primùm vſu quodam dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à veteribus conformatarum partiũ propoſitus eſt ordo, non agentis eſt naturæ, ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullumq; prius aut poſterius altero: maiora verò natura priuſquam minora comparent, quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornantur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citius, quædam tardius, prout quæque ignem nutrimentumque nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreandi ordinem ſpectes, ea pars primùm gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motuſque principium in ſe obtinet: valentiore enim ea facultate, tum generante tum propria agente prædita eſt. Poſt hanc verò cæteræ, quæ illi ſunt vtiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſterius compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes, cor, iecur & cerebrum, priuſquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuæ primordia ſumunt, tametſi omnium primus vmbilicus perfectè conſiſtit. Hac igitur via & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. CAP. XI.

SPECIE atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus eſt, omnique ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob idque ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris aſſiduò aridior fit & ſiccior, cuncta firmantur, membranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum & trigeſimum. *Quando primum ſentit fœtus.* Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis oſſibus ac paulò durioribus factis, mouêri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimoſecundo, *Quando primum mouetur.* aliæ menſe tertio, aliæ nõniſi medio prægnationis curſu eum loco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans aliàs ſecundo & quadrageſimo die, alias quarto menſe primos motuum inſultus obſeruat, quum quaſi volitantis muſcæ excuſſionẽ vel titillationem percipit. Tanti cauſa diſcriminis non ſexui, ſed vel robori bonæq; conſtitutioni fœtus, vel prægnantis naturę tribuenda eſt. Quanquã hoc tempore vnaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integrè conſummata eſt atque firma. Proinde hinc ad nonum vſque menſem, quo fœtus lucem ortumque accipere conſueuit perficiuntur ſingulæ, nutriuntur & increſcunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris conſequutus eſt, vt ſeipſo regi & ore ſumptum alimentum conficere valeat, amplior factus, vberioremque cibum expoſtulans & aërem ampliorem, quem ad natiui caloris re-

frigerationem ſpiritu ducat, viā & egreſſum ipſe ſibi facit.

Situs infantis in vtero.

Vtero geſtatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nares applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput ſic dimittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, naſus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars, in matris abdomen, poſterior in dorſum vergit, ſi mas geritur: nam fœminæ aduerſo ſitu collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tum venarum tum arteriarum ad vterum pertinentium alia adnata ſunt vaſa carne ſuffulta per ſecundarum medias regiones diſperſa, quæ tandem in vmbilicum coëunt, ex quibus

Vmbilici vaſa.

fœtus ſanguinem & ſpiritum aſſiduò rapit. Duæ ſiquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maiorũ lumbis ſubiectos inſertæ. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinent: vt qui per has ex ſecundarum venis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate, vt cuncta humi naſcētia) tractus eſt ſanguis, rurſum in fœtus iecore perfectionem ſuſcipiat, & quaſi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per venam cauam quoquouerſum deriuatus, partibus ſingulis paſtionem affert: omnes quippe hinc alimētum capeſſunt. Concoctione iecoris quę perfectior quædam eſt αἱμάτωσις, quatuor humorum differentiæ gignuntur in fœtu, haud ſecus ac in adultis.

Vrina fœtus vbi continetur.

Vrina licet pauca (quo enim ſanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & veſicam ſecernitur: hinc autem effluit, non quemadmodum nobis per veſicæ ceruicem, ſed eo ductu qui in fundum veſicæ inſeritur, redundat in vmbilicum, illincque ſpargitur ſub membranam allantoïdem, vbi collecta ſeruatur ad pariendi tempus.

Vbi ſudor.

Alterũ vniuerſi corporis excrementum, quod ſudor eſt, ſub amnion membranam excipitur, eoque fœtus circumfuſus eſt, vt cutem vſquequaque contingat. Inter allantoïdem tunicam & chorion nihil incidit: ſed hæ quaſi continuatæ ſunt. Nullum excrementum ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibum capeſſat, neque ventriculo concoquat: tametſi recens in lucem editis ex aluo elabitur quippiam ſimile craſſo, nigro & lutulento ſanguini: quod iecoris recrementum eſt, ex cuius cauis in inteſtina exciderat, in quibus cumulatũ ſeruabatur in pariendi tempus.

Infantis excluſio.

In hunc igitur modũ alitur, augetur, perficiturq; fœtus. Cæterùm circa nonum menſem factus grandior, copioſiore (vt dixi) egens alimento & ſpiritu: diutius concludi nō patitur. Proinde primũ ſeſe conuoluit, caputq; declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in ſublime diſtēdens. Id autem nonnunquam molitur vno mēſe ante partũ. Ac ſic ſe innertens nihil defringit, quòd laxior ſit vmbilicus, duos plerumque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtum præcingens. Inſtante partu ille calcitrans, primum amnion membranam manuum pedumq; crebra impulſione diſrumpit, ac tum miſcetur vrina ſudori. Poſt hæc verò maiore impetu ſeſe conuolutans, plurima acetabula diſſoluit: quo tempore mater ventris tortiones experitur, defluitq; ſanguis in vteri capacitatem. Poſtea verò ſecundæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę diſcerpuntur membranę, ac tũ aquæ ex vtero defluunt: cumq; nil amplius hæreat, fœtus excidit ceu maturum malum ex arbore, ſoluto ſponte pediculo.

Pariendi modus.

Hæc quidem fœtus molitur. Vterus verò qui nouem continenter menſibus tota ceruice connixerat, fœtum auidè comprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, vt obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc verò amplius, vt obſtetrices allantoïdem tunicam, & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his verò ore ad fœtus prolapſionem ſatis patente, vniuerſus vteri fundus, quamproximè poteſt ad os ſe contrahit, fœtumque foras propellit: cui & aliæ quæ circumſtant partes ſuppetias ferunt. Ipſa quoque mulier non mediocriter ſibiipſi opitulatur, & viribus connititur ad fœtum ſtrenuè excludendum, contractis intentiſque his qui in abdomine ſunt muſculis. Fœtus in os vteri delapſus, capite corpori viam parat, ſeq; foras dat per lubricam ceruicem, vt quam copioſus effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduoq; opere conueniunt, fœtus, mulier & vterus, quem ipſi aliquando vidimus tanto impetu fœtum extrudere, vt ſimul foras excideret. Quo autem pacto os vteri tantopere do-

dehiſcat, vt per id fœtus elabatur, neſcit Galenus, nec aliud quàm admirari poteſt. Auicennas tamen in ea eſt opinione, vt exiſtimet pubis oſſa tum neceſſariò ſeiungi, horumq; commiſſuram quaſi diſſolutam patere: quod tamen fieri nulla ratione poteſt, nec eſt vſu deprehenſum: rectum tamen inteſtinum & podicem grauiſſimè premi conſtat. Ita quidem ex naturæ præſcripto paritur infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina verò ad partes obſcœnas conuerſa, quoniam in vtero illis quoque contrarius ſitus erat. Fœtus exitus anguſtia ſecundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum ſequentes cernuntur vmbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans vociferatur, ac ſine magiſtro, duce natura lac è mammis exugit, quod eò magna prouiſione reconditū fuerat: ſanguis enim qui menſibus ſingulis excerni conſuerat, ſubſiſtit non in ipſo quidem vtero (illic enim concreſceret in grumum) ſed in venis maioribus. Hic in vniuerſum corpus redundans in tres diſtribuitur portiones. Prima ea eſt, quam fœtus per acetabula vi ſua pro alimento trahit, hæcq; non modò menſtrui, ſed etiam totius materni ſanguinis (vt Auenzoari credimus) pars eſt ſynceriſſima & longè optima. Altera ſanguinis portio, nullo item cōtaminata vitio, cùm primùm fœtus mouetur, in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa, recens nato infanti familiare & conueniens ſuppeditet nutrimentū. Tertia in ipſo iam partu & multo pòſt tempore copioſè è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierum ſanguine continentur, & menſibus ſingulis naturæ impulſu foras exturbantur, hincq; menſtruorum nomen inuenerunt. Vna tamē ea portio quæ in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur, verum eſt menſtruū nutricationi ineptum, non mollis tantummodo copia, verumetiā qualitate noxium & infeſtum. Tanta autem cùm ſit menſtrui pernicies, quemadmodū ſuprà diximus, mulier ſi à partu non commodè expurgatur, vita eſt in diſcrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti, mulieri expurgandę ſatis eſſe pronuntiauit: verū omnino aut duos & quadraginta, aut certè triginta. Quæcunque grauidis ſub partum incidunt ſymptomata, maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, omnia verus hic menſtruus humor prorſus acceſſiuit. Veterū diuturna obſeruatione animaduerſum eſt, mulierem quæ profluentibus menſtruis fortè conceperit, fœtū edere ad elephantiaſin propenſum: definitumq; eſt à quibuſdā, quoto ætatis anno illa in conſpectū ſe dabit. Huius cauſam ſtatuunt, quòd per id temporis fœtus neceſſariò augetur & increſcit ex menſtruo prorſum vitioſo & corrupto, quod ſuæ perniciei radices agens tandem ſuam prodit malignitatem. Si verò haud ita multùm antequam menſes erumpere conſueuerūt, mulier concipiat, quoniam iam quiddam in venis huius eſt menſtrui, in lucem proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœliciter autem & integra ſanitate hic ortum accipiet, quē nuper expurgata mulier conceperit: niſi aliunde à parentibus vitium quaſi hęreditate contrahat. Iam de infantis figura & ſimilitudine.

15. de vſu partium.

Purgatiò menſium poſt partum.

Veri menſtrui pernicies.

Quibus ex cauſis fit, vt nati parentibus ſimiles diſſimilésve ſint. CAP. XII.

HVIVS quæſtionis ardua & tāta obſcuritate inuoluta eſt inueſtigatio, vt quicunq; in hac verſati ſunt veteres, de cauſa diſſentiant. Quò autem hæc breuiter ſummatimque perſtringam, omiſſa Ariſtotelis de hiſce ſententia, triplex inprimis ſimilitudinis genus commemorem, vnum in ſpecie, alterum in ſexu, tertiū in effigie. Quæ in ſpecie exiſtit ſimilitudo, maximè ex ſubiecta materia proficiſcitur. Hinc quod ex animalium diuerſi generis concurſu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris ſpeciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis conſita: contrà verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, ſi canis & vulpes, vel aſinus & equa coëant. Qui certè euentus argumento eſt, multò copioſiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autem mas nihil niſi ſemen ſuppeditet, conſequens eſt ipſum quoque ſemen fœtui pro materia ſubiici: alioqui fœtus matrem

Triplex ſimilitudo.

Species ſeu genus.

omnino exprimeret & ſpecie referret, quod perſpicuè falſum eſt & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentiũ & principum quæ in ſeminibus inſunt qualitatum emergit. Si enim vtriuſque parentis ſemen calore ſiccitateq; plurimũ excellat, mas procreabitur: contrà ſi frigus humorq; vincat & exuperet, *Sexus.* fœmina. Sexus diſcrimen non ſolùm ex partibus obſcœnis, ſed etiam ex reliquo ferè corpore ſpectatur: ex barba, partiũ amplitudine & voce. Ergo ex robuſtis parentibus, calidis, ſi temperantia quadam venerem exercẽt, mas ferè exuſcitatur: rurſumque à dextri teſticuli ſemine, & in dextro vteri ſinu, mares, à ſiniſtris verò *Effigies.* fœminæ. Formæ & effigiei ſimilitudinem robori facultatis conformantis, quæ in ſemine opifex eſt, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere ſemper fœtum patri ſimilem gigni, quòd patris ſemen validius ſit materno: inquit fœmineum quandoque præpollere, propterea quòd nouem menſiũ ſpatio vim plurimam ſumit ex menſtruo, atq; hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri ſimiles euadant, aut interdum vna parte matrem, alterâ patrem repræſentent, *Diſputatio de effigie.* cùm neutrum ſemen reliquum prorſus euincit. Hæc autem ſententia vix ſibi conſtat, quòd effectricem conformatricemque vim non modò fœmineo ſemini, ſed ipſi quoque menſtruo concedat. Sed neq; ex iis rationibus cauſam reperies, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti ſpeciem ſimilitudinemq; gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Quum etiam mas matris effigie in lucem editur, rationem ſtatuit, quòd in vtriuſq; ſemine calor & ſiccitas excellant: quæ pudenda foras protrudant, ac reliqua depromant quæ maſculi ſunt ſexus, ſed tamen inquit in fœmineo vis effingendi præpollet. At ſi vis hæc (vt idem quã pugnaciſſime tutatur) temperamentũ conſequitur, qui fiet vt maſculum ſemen temperamento ſit potentius, fingentem autem facultatẽ habeat imbecilliorem? aut vndenã accidere poſſit, vt tanta vis conformandi inſit fœmineo ſemini, quod nihilominus conſtanter aſſeuerat crudum eſſe, frigidum & aqueum, ſemperque *Vera effigiei cauſa.* maſculo imbecillius? Probabilius eſt igitur, vehementi comprehẽſione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potiſſimum data eſt hominibus, tanta vis eſt & poteſtas, vt ſicuti plerunque corpus cogitantis immutat, ſic & in conceptum ſemen vim ſuam *Demonſtratio.* conferat. Hoc teſtimonio quòd dum mulieri, quæ nuper vtero conceperit, vel ceraſum, vel fragum, vel vinum in ſinum effundetur, ſi animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac ſimilis eſt eorum ratio, quæ in malacia accidunt, ſi grauida eo cuius flagrat deſiderio minimè potiatur, infans illius ſignum geret. Veterum etiam literis proditum eſt, mulierem albam, prolem nigram genuiſſe, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentoq; animo diu Æthiopis imaginem comprehendiſſet. Si pauo dum ouis ſuis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodũ etiam gallina colore varios emittet, ſi variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduerſione comprobata ſint, ſimilitudinis quæ in effigie eſt, ea iuſta cauſa videri poteſt, quam Plinius commemorat, è celebri quopiam *Lib. 7. de nat. hiſt. c. 1.* authore depromptam. Hauſta (inquit) imago ſub ipſo conceptu, ſimilitudinum reputatio eſt. Cogitatio enim vtriuslibet parentis animo ſubitò tranſuolans, effingere ſimilitudinem exiſtimatur. Hinc alios auis ſimiles, alios patribus enaſci videmus: nonnunquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipſum degenerare. Suntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenii varietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles ſint animi & ſimiles omnibus, ſinguliſque in ſuo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorſus aſſentior, & verè (vt loquar) omnino mihi perſuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de ſimilitudinum cauſis, in quibus neque vitioſas neque monſtroſas affectiones, quæ præter naturam ſunt, intelligi velim. De gemellis nunc reliquum eſt, vt breuiter diſſeramus. Si quod ſemen vir eiaculatur, ſtatim dilapſum vteri ſinus ambos ex æquo ſubeat, hiſque concluſum foueatur, affluente tum muliebri ſemine: gemelli procreantur, authore Hippocrate,

crate,

crate, quanquam Ariſtoreles aliam cauſam refert. Si æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli vnius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſq; tamē vmbilicum, propriaſq; tum venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoq; ſecundas acceperunt, eaſq; prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat: quos (tametſi complures erunt) vnus idemq; concubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen vtero concipitur, quod mulieri perquam rarò, canibus autem & aliis pleriſque animantibus frequentiùs accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim vno tempore, ſed dierum interiecto numero eduntur ij fœtus: eſtq; vt concipiendi ſic & pariendi tempus varium. Corporis moles ad alimenti ſanguiniſque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunq; artus ad iuſtam paremq; magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo viro puſillum, ex procero procerum fœtum parit: rarò tamen vir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Gemelli vnico fiunt concubitu.

Vnde & quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec eſſe præterea dubitandum, an ſemen pars fiat conceptus. CAP. XIII.

POSTEAQVAM vniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiuè poſtremo loco de animæ viribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum, animam in ſe continere, tum naturalem, tum ſenſus participem, idque poteſtate non re ipſa & energia. Nemo enim ſemen animam iam habere, vti neq; profectò animal eſſe dixerit, quod tamen vt euadat, poteſtatem & vim habet. Præditum enim eſt diuino & cœleſti calore, qui non in elemētis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo. Hic autē ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & vehiculum primumq; agendi inſtrumentum: atque in omne ſeminis corpus penitus immergitur, eiq; fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, vti neque anima cuius eſt ſedes. Quòd ſi à materia nunquam ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit. Quocirca vt in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vnà cum ſpiritu confert. Primum tamē in ſemine deliteſcens, ſenſum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu vteri vi excitatur, & opere ſe oſtentat. Nam mox ſimul ac ſemen concipitur, vis conformandi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolū quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuperuacua omnino intercidit & euaneſcit, vt multorum fert opinio: at verò quoniam poſtea in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam ſeruari, ſed idcirco otioſam, quòd ei deſit materia. Nutriēdi inſequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deſerit. Hæc à parente defluens nō (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia ſufficiatur vegetior: ſed quaſi repueraſcens perpetua fit, non ſecus quàm quæ in ſtirpium ſeminibus ineſt. Eadem de ſentiente facultate ratio eſt, quæ in fœtu redintegrata, interim otio ſopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, ſuaq; depromit opera: his demum mouendi vis appellit. Cæterùm princeps pars ea animi quæ mens appellatur, & rationis præſtantia excellit, ſeparabilis quum ſit à corpore, nequaquam in materia poteſtate continebatur; ex qua demum temporis progreſſu erūperet. Alioqui enim immerſa corpori, ipſiuſq; egens perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquā citra organum corporeum poſſet efficere. Ab ſummo rerum autem conditore primùm creata, in præparatum inſtructumque infantis corpus vniuerſum, temporis momento commigrat, idque menſe quarto fieri proditum eſt, quo tempore cor & cerebrum conſummata iam ſunt. Cæterùm humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut lethargo ſopita, nondum

Spiritus qui in ſemine eſt præſtantia.

Infantis ſentiens anima ducta eſt à parentibus.

Naturalis facultas.

Sentiendi facultas.

Mens & intelligentia.

Quæſtio.

poteſt quæ ſua ſunt munera proferre. Si animus ille in quo ineſſe quiddam cœleſte & diuinum doctiſſimi illi veteres putauerunt, poteſtate nequaquam inhærebat in ſeminis materia, quid cauſæ eſt cur non ſimiliter vt hominum ſic etiam equorum, canum, brutorumq́; cæterorum fœtibus accedit? Quoniam ſic ſummus ille rerum omnium conditor ſingulari ſua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen ſi naturæ rationem penitius introſpicimus, luculenter profectò deprehendemus, in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam & compoſitionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinam illam mentem & ratiocinandi facultatem elicit, vel eam ſaltem admittit & conſeruat, tanquam conuenientem, & cunctis functionibus obeundis conſentaneam. Quanquam enim (vt Ariſtoteles eſt author) nihil cum eius actione communicat actio corporea, corpore tamen malè affecto, aut non congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaq; ſucceſſus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis ſententia comparent, qui tres eas ſitu atque ſubſtantia ſeiugauit. At minimè putes ſentiendi anima appellente, altricem perire, & cùm ſumma illa rationis particeps acceſſerit, quam omnium vim habere exiſtimant, cæteras intercidere. Illi enim hæ ſemper aſſideot, eſſentia ſedibuſque diſtinctæ.

2. de gener. anim. c. 3.

Obiectionũ quarundam ſolutio.

Ariſtoteles de hoc ipſo facultatum ordine inquit, non idem ſimul animal & hominem fieri: ſed prius quidẽ animal, deinde verò hominem, poſtea & hunc quoque hominem. Quum in fœtu primùm ſimplex & ſolitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique non erat: neque quum ſentiens anima acceſſit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid ſtirpium modò viuit, id pro ſtirpe ducendum: quoniam iam ſæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in ſtirpibus quodammodo perfectiorem haberi, & quæ ſemini ineſt, poteſtatem in ſe hanc continere ſentiendi: neque quod eandem cum animali vitam agit, animal ſtatim eſt: neque ſi animal, continuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per ſe viuere ac ſentire conſpicimus Et quanquam, vt alibi à nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeò connexæ ſunt vt ſeiungi aut diuelli nequeant, nec vlla poſſit occumbere aliis ſaluis & conſtantibus, gigni tamen poſſunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quàm genitæ ſunt: non enim interitu in ſemen redeunt, vnde emerſerũt. Quare omnium ſimul facultatum interitus, momento fit.

Ex qua ſeminis parte facultates ortæ ſint.

Cæterùm ſi Ariſtotelis ſententiam inſtitutionemq́; proſequimur, quæ ad veritatem propenſior videtur, hæ facultates & animę partes non ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu, in quo omnem vim & poteſtatem conſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore vis atque facultas nondum re ipſa agens, ſed poteſtate: huius autem inſtrumentum eſt ſpiritus, vtriuſque verò ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atque craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas, & quæ in ſpiritu vis delitеſcit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritum, quemadmodum terrena eius materia in ſolidarum partium & ſpermaticarum ſubſtantiam faceſſit.

Ariſtotelis interpretatio.

Ex his autem intelligi poteſt, eos aut perperam aut contumelioſè Ariſtotelis ſententiam detorſiſſe, qui eum dicunt ſtatuiſſe ſemen ſolius opificis, non autem ſubiectæ materiæ rationem habere.

1. de gen. animal. c. vlt.

Sæpenumero enim hic ſeminis appellatione eam facultatem deſignauit, quæ in terrena craſſitudine conſiſtit: hanc autem demonſtrat conſtituti fœtus partem non fieri, ſed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) ſemen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc eſt: ſicut nec à fabro quicquam ſecedit ad lignorum materiam.

Lib. 3. cap.

Quibus certè nihil aliud inferre conatus eſt, quàm opificem quatenus opifex eſt, partem nõ fieri cõſtituti artificij. At ſeminis corpus ille fœtui pro materia ſubiecit.

Fœmineũ ſemen partem fœtus fieri, 3. de gener. animal. c. 1.

Oſſa (inquit) in prima conſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulò pòſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. Iam verò ſi maris ſemen, multo magis fœmineũ pars fit conſtituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, vnde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis,

animal

Digitized by Google

animal (iuquit Ariſtotelcs) ortus ſui materiamà candido ſumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) amboque à fœmina proficiſcuntur: quod autem in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit, fingitque ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundum propè modum, vel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuum partum edunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtiruit, quæ dein menſtruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menſtruũ, candidum verò terrenæ ſeminis ſubſtantiæ proportione teſpondet. His omnem iam videor hominis orrum atque adcò vniuerſam Phyſiologiam complexus, quæ hominis (dum proſpera fruitur valetudine) conſtitutionem naturamq; continet. Nũc qui affectus illi præter naturam obtingere poſſunt, & quæ horum ſint cauſæ, proximo deinceps opere narrandum.

Libri ſeptimi Phyſiologiæ, De hominis procreatione,

FINIS.

IO. FERNELII AMBIANI PATHOLOGIÆ, LIBRI VII.

De morbis eorumq; cauſis,

LIBER I.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. CAP. I.

EXIMIAM corporis humani ſtructurã, ſi natura qualem inſtituit, integram tueri atque conſeruare potuiſſet, ars vtique nulla medendi inuenta vnquam excultáve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu ſuo continet, ita & hominis certus interitus: iſque variis externatum iniuriarum incurſionibus tanquam procellis vndique laceſſitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna eſt varietas & inconſtantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penituſque perſpectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis ſuas quæque functiones edant, corpuſque conuenienter naturæ regant atque moderentur dum integrè ſanum eſt, totam denique naturalem contemplationem in Phyſiologia, quæ totius artis quaſi ſolum quoddam atque fundamentum eſt, fuſiore demonſtrandi via ſumus perſecuti. Nunc igitur preſſo contractoque ſtylo de aduerſa corporis valetudine, quæ verè medica eſt conſideratio, tradendum, & expendendum qui morbi, quæ ſymptomata illi impendere ſoleant, quibus ex cauſis hæc orta procedant, & quibus ſignis adeſſe noſcantur.

Sequentium librorum argumentum.

Hiſce enim abſoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ inſalubria & præter naturam ſunt, quorũ vi & impulſu homo de optimo vitæ ſtatu decedit. Sigillatim horum vnumquodq; excutiam, & in ſingulis, quantum exercitatio vſuſq; medendi expoſcit, commorabor. Quoniam verò nulla eſt ſingulorũ ſcientia, vt omnia certa via & ratione ſtabiliam, docẽdi initium ab vniuerſis illorum ducam generibus. Hæc aurẽ tria ſunt, morbus, cauſa, & ſymptoma.

Morbus quid.

Morbus eſt affectus contra naturã corpori inſidẽs. Quæ Græcis eſt διάθεσις, affectus nobis appellatur: non ea quidem præciſa argutaq; ſignificatione, quam Ariſtoteles vſurpauit, ſed admodum ampla & multiplici verbi poteſtate, quæ omnem corporis conſtitutionẽ contineat, ſiue in ſubſtantia, ſiue in qualitate & temperamento, ſiue in conformatione & figura, ſiue in magnitudine, ſiue in numero ea conſiſtat.

Digitized by Google

Affectus autem omnis mutatione quadam motuque facto induci gigniq; ſolet quumque cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat, eique vim infert, aliquid ea quidem efficit, hicque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum verò corpus patitur & afficitur, hicq; eius motus affectio eſt atque perpeſſio, Græcis πάθος vel πάθημα. Ex affectione tandem proficiſcitur affectus, qui Græcis eſt διάθεσις, quaſi impreſſum affectionis veſtigium. Sublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio; ceſſat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſtè ab affectione ſeiunctus: eiuſmodi eſt vlcus à candente ferro corpori inuſtum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimum ſubſiſtit, nec certè permanet, ſed ſeiuncta cauſa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: ſic putrida febris, quæ calor eſt præter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiẽs eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertiò & quum ex affectione nullus emergit affectus, ſi leuis eius nec magna vis eſt: vt quum leuiter pungente acicula aut igne acrius ardente dolor affectioque premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet punctionis aut vſtionis veſtigium, nulluſq; affectus. Et quum ex impuro ventriculo tenuis acerque vapor ſublatus, cerebrum meningeſque tentat, dolor quidem ineſt ac ſæpe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe obiiciunt atque repræſentant: hæc quidem affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondum vllus contractus eſt affectus, quemadmodum neq; in ventriculo quum eius concoctio malè affecti iecoris contagione impeditur. Multò quidem euidentius timorem, mœſtitiam, excandeſcentiam, aliaſque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectum hominem exercent. Quanquam igitur Græcis idẽ ſunt διατίθεσθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tamẽ iidem ſunt διάθεσις καὶ πάθος, id eſt affectus & affectio ſeu perpeſſio, vt rurſũ diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita ſanè affici & ægrotare. Solùm ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tũ affectu tũ affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones contra naturam ſunt, corpuſq; variè fatigant, morbi tamen idcirco non ſunt, quòd minimè in affectuum ſint genere, ſed numerentur in ſymptomatis.

Qui differũt affectio & affectus.

Quid contra naturam, quid præter naturam. CAP. II.

OMNIS porrò corporis conſtitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis exiſtit: atque non naturalis alius præter naturam, alius contra naturam. Præter naturam, qui tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam vim infert: eiuſmodi eſt fœdus ictericorum color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeò obſcurus, vt neque noſtris, neque laborantiũ ſenſibus animaduerti poſſit. Sic vlcuſculum quod neque ſenſum mouet, neq; functionibus obeſt, præter naturam eſſe dicimus, nec tamen contra naturam, nec morbum: licet enim idem ſit ſpecie atque ingens vlcus, ad quod efficientium cauſſarum continuatione perueniret (nam ſimilare quum ſit, non vt domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine ſpeciem mutat) quia tamen non perſpicuè functionem lædit, contra naturam dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus eſt, qui non modò naturæ limites exceſſit, ſed & illi vim infert, eiuſque vires & functiones manifeſtè interturbat, atque id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æſtimans, manifeſtam potiſſimum offenſionem expendit, & in hanc præcipuè animum intendit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur contra naturam, vnum & idem eſt atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem intereſt vtrum lædens an impediẽs affectionem dicas. Vt enim quũ actio aut nõ fit aut malè fit, idq; proprio alicuius partis vitio, verè læſam actionem dicimus; ita & quum alienæ rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus veſicæ ceruicem obſtruit vrinæque profuſionem cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læſa actio dicenda. Atque licet nulla ſit partis ſimilaris, eſt tamen inſtrumenti offenſio. At verò quum externo duntaxat vitio peccatur, nec læſa nec impedita eſt actio. Neq; enim ſi vitioſum alimentum ventriculus non concoquit,

idcirco

idcirco læſus eſt: neque ſi vuarum acini integri nihilque mutati deturbantur ex aluo, cruditas eſt, aut concoctio læſa aut impedita: cocti fateor hi non ſunt, ſed minimè tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partis ve ſubſtantia conſiſtere.

CAP. III.

QVICQVID in nobis conſiſtit, aut corporis pars eſt, aut in illa certè continetur. Partē dico quæ ex ſolida ſubſtantia & carniformi, atq; ex innato ſpiritu, in quo natiuus calor & facultas ineſt, conſtituitur. In corpore autē continētur ſpiritus vagi & diffluentes, ſanguis, humores, & excremēta. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque exiſtunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipſas non rerum vmbras ſectari conſilium eſt, tria hæc ſemper animo teneri & quaſi ob oculos proponi velim, cōtenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiuſque vitium & de ſtatu naturali deceſſio, affectus eſt & conſtitutio præter naturam. Quod autem in contentis eſt vitium, morbi cauſa eſt: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, ſymptoma. Quum enim corporis pars ſola primùm & per ſe functionum ſit opifex, eius duntaxat integritas & firma conſtitutio functiones perficit, & ſanitas eſt: infirma verò atq; vitioſa, primùm & per ſe functiones euertit, hęcque ſola morbus cenſetur. Partis appellatione & ſimilarem & organicam complectimur, atq; in organo tum pars præcipua, tum aliæ quæ vſum illi prębent, continentur: vt nō ſolum qui in cryſtallino humore, verumetiam qui in alia quauis oculi parte cōtra naturam affectus ineſt, morbus habeatur. Quum enim cryſtallino partes cęterę ſubſidio veniant, & ad videndi functionem magnum vſum afferant, earum affectus primùm ac per ſe viſionem peruertet, quæ nō ſolius cryſtallini humoris, ſed totius eſt oculi. Quocirca omnis partis ſiue principem ea functionē edat, ſiue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus eſt. At verò contentorum, vt ſpirituum, vt humorum, & ſuperuacaneorū affectus, etiamſi contra naturam ſint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis ſubſtantia non inhæreſcunt. Atq; hi quoniam in nulla parte conſiſtunt, nec per ſe nec proximè ſed morbi interuentu functionibus incommodāt. Hoc verò luculentius explicandum. Anima eiuſque facultates in vniuſcuiuſq; partis innato ſpiritu & calore ſitæ, primæ & principales functionū quæ eduntur, efficientes cauſæ ſunt: partes verò earum duntaxat inſtrumēta, ſine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipſas hîc principales ſtatuimus proximaſque functionum cauſas: ſiue quòd recondita penituſque abſtruſa ſit animæ facultatumque ſubſtantia, ſiue quòd ad agendum in primis neceſſaria ſit inſtrumentorum vis, ſiue quòd fortaſſe, vt præſtantiſsimis philoſophis viſum eſt, animæ facultatumque ſubſtantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterive poſſit, quanquam plerunque inſtrumenti vitio interpellatur. Sed neque partes ipſæ ſimpliciter functionum cauſæ ſunt, verùm conſtitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe cōſtitutio, bonarum: mala, malarum eſt functionū cauſa: atque illa ſanitas, hæc morbus exiſtit. Contentorum autem, vt quæ ſint morborum cauſæ, firma conſtitutio ſanitatis, infirma morbi cauſa fuerit. Non igitur veſicæ, non renum calculi aut grumi numerantur in morbis, ſed neque inteſtinorum lumbrici neque aſcarides, etiamſi toto genere contra naturam ſint, ſed duntaxat morborum cauſæ putantur: atque id ſolùm, dum partibus corporis incommodant. Non enim ſi tanta capacitate quanta eſt cæci inteſtini, citra partis offenſionem continerentur, morbum efficient. Ad hæc neque humores ſi putreſcant in venis, morbum inferent actionémve lædent, niſi partes effectrices contagione prius attingant labefactentque. Ad hunc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliique morbi complures cauſam intus habent in quiete & interuallo otioſam, & quæ non niſi quum partes laceſſit morbum excitat. Ex his, opinor, ſatis intelligitur multa contra naturam atque adeo ipſam necis cauſam interdum conſopitam in nobis contineri, ſine vlla offenſione, & proinde ſine morbo: quemadmodum & gla-

τὰ ἴσχοντα, τὰ ἰσχόμενα καὶ τὰ ὁρμῶντα. Id eſt, continentia, contenta, & incitantia ſeu impellentia.

dium & arthriticum nullo plerunque incommodo circumferimus. Hinc & multos qui iam diu mortis cauſam intus concluſam haberent, derepente nulloque antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solùm igitur affectus contra naturam, qui in partis ſubſtantia conſiſtit atque hæret, debet morbus cenſeri.

De affectu per conſenſum. CAP. IV.

QVI igitur per conſenſum morbus exiſtit, nec ſimpliciter nec abſolutè morbus appelletur. Eſt nanq; affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per conſenſum. Ἰδιοπάθεια affectus eſt contra naturam parti inſidens, eiuſq; proprius. Συμπάθεια affectus eſt contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus eſt quum pars aliquid præter naturam aliunde illapſum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput ſublati, modò mentis actiones interturbant, modò meningum diſtentione vel exeſu dolorem excitant, modò oculis ſimulatas fictaſque rerum imagines obiiciunt atque repræſentant, iis ſimiles quæ per ſuffuſiones cernuntur. Alter eſt quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti ſpina inflammata vel obſtructa, crurum reſolutio incidit, omniſque illorum motus ſenſuſque perit: & obſtructis neruis opticis oculorum videndi actio concidit. Tertius per conſenſum affectus eſt, quum materia ad agendum neceſſaria accedere prohibetur. Exempli gratia, obſtructis pulmonibus, aut reſolutis coſtarum muſculis, aut perforato thorace, quia non ſatis ſpiritus eum efflatu ad laryngem compellitur, vox quæ illius eſt actio aut ſupprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur ſunt obſtructio, impedit quo minus ſanguinis fiat in omne corpus diſtributio, efficitque vt alimenti penuria langueſcat corpus, tandemq; atrophia contabeſcat. Iam verò quomodocunque ſeu naturalis ſeu animalis pars conſenſu laboret, affici ea quidem patique dicitur, quandoquidem & illius actio vel omnino perit vel quodammodo impeditur, minimè tamen idcirco ægrotat, neque ipſa illius affectio morbus eſt, quòd parti non inſideat quare nec illi remedia adhibentur, nec ſi adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque ſi cui parti morbus ineſt, neceſſariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim ſi partis actio læditur, ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porrò autem pars quæ diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectum, fitq; ex ſympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius eſt affectus, non tamen primigenius, ſed ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur, atq; idem plerunque morbus eſt & morbi cauſa. Hæc quidem de morbi notione ſatis.

Triplex morbus per ſympathiam.

Tum ſanitatis, tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. CAP. V.

EST animal tam firma corporis conſtitutione naſci, tamq; iuſtis viuendi legibus contineri ſeruarique poteſt, vt vitam ad extremum ſenium integra atque incorrupta ſanitate ducat: hanc tamen decurſu & ætate progrediente mutari neceſſe eſt, & varias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neq; omnium qui ſani degunt, vna eſt eademq; conſtitutio: nec vna igitur ſanitas. Quinetiam hominis cuiuſq; ſanitas, aëre, cibo, potu, ſomno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarumq; cauſarum vi & impetu laceſſita, plerunq; commutatur, vt perſpicuum eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. Iiſdem rationibus intelligitur, neque morbum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadē conſtitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbum incidit, atq; eum qui extremum vitæ diem breui conficiet, nec denique morbos omnes peræquè graues exiſtere. Itaq; corporis partiſve abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſanitas. Quæ ab hac paulùm deficiens cōſtitutio, nec actionib. noſtris

nocua eſt, nec animali manifeſtè grauis, ſanitas etiamnum eſt, at non perfecta. Quæ dein eò vitii proceſſit vt iam homini conſpicuè moleſta ſit, eiuſque functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſim ingraueſcens tãdem ad extremum, quod mors eſt, perducit. Inter has media quædam interiecta eſt vtrinq; obſcura: quæ idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt conſtitutio. Neutrius enim eſt particeps, & neutrum corpus reddit nec ſanum nec ægrum, ſed inter vtrunq; quodammodo medium. Argutas quidem & multiplices huius verbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profectò rei medicæ parum vtiles, & quæ interpretes in varios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres ordines diſtincta, in neutram obſcurè ſanam, neutram obſcurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conſpicuè elucent, dum vel ex ſanitate in morbum, vel ex morbo in ſanitatem tranſitus eſt. Exquiſitè medium ab vtroq; extremo quamplurimũ diſtat. Quod vna parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquam neutrum, ſed ægrum appellauero. Ariſtoteles ſanũ ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuantia fecit, perinde atq; videns & cæcum. Omnis portò corporis conſtitutio, tum ſana, tum neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, vt ſint totius humanæ vitæ conſtitutiones nouem. Extrema quidem maximè cõtraria ſunt, integerrima ſanitas & mors. Qui ab illa ſenſim ad mortem deducetur, has omnes vitæ conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parum firma: neutra conſtitutio ad ſanitatem propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbum inclinans: morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſſimus & maximè periculoſus. Hæc proximè mors ſequitur vltima rerum linea. Quæ omnium media conſiſtit, indiuidua eſt: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquiſitè diſcernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias ſpecies diſiectæ ſunt, ſed ſolo gradu ordineq; diſtant.

Cuiuslibet conſtitutionis corporis ordines ſunt tres.

Prima ſummaq; morbi genera. CAP. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus inſidet, conſentaneum eſt primas illius differentias ex partium differentiis conſtitui. Partes verò duplices ſunt, aliæ ſimilares, organicæ aliæ. Morbus qui partis ſimilaris eucraſiam naturalemque conſtitutionem peruerterit, ſimilaris appellatur, organicus qui inſtrumenti rationem & ſymmetriam infregerit. Quum autẽ vtrique parti commune ſit, vt particulatum continuatione earumq; coagmentatione & adhæſu conſiſtat, harum diſſolutio vtriuſque morbus eſt, & vtriuſque functionibus peræquè incommodat. Itaq; prima ſummaq; morbi genera tria omnino ſunt, ſimilaris, organicus, & communis, qui vnitatis ſolutio dici cõſueuit. Atque hæc non ex morbi eſſentia, ſed ex partium varietate deprompta ſunt.

Similaris morbi differentiæ. CAP. VII.

HORVM verò inferiora genera ſpecieſque veræ ac propriæ, ex vitiorum quæ contra naturam parti inſident, ducuntur generibus, ſeu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali ſtatu decedit. In parte ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamentum & forma, quæ totius eſt ſumma perfectio. Horum trium naturalis conſtitutio & ſymmetria ſanitas eſt: vniuſcuiuſuis igitur immoderatio & ametria quæ contra naturam euaſerit, morbus cenſeatur. Materiæ morbus eſt immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in ſimilarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres exiſtunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ ſeu totius ſubſtantiæ corruptela. Tria quidem in ſimilari parte diſtincta contineri, totamque ſubſtantiam à materia & à temperamento ſecerni, propria eſſe vniuſcuiuſque vitia, tres hinc oriri ſimilaris morbi differentias, alio opere pluribus demonſtraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca: coniugatæ totidem, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida & humida: quæ

Partis ſimilaris morborum tres differentiæ.

Lib. de abdit. cauſis.

quum exuperant, actionesque manifeſtè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ putæ exiſtunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. *Materia morbi.* Materia immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa: hæcque illius vitia morbi ſunt. Totius verò ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipſamque formam complectimur. *Totius ſubſtantia morbi.* Totius ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alii manifeſti ſunt, alii occulti. Manifeſti qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis ex cauſis demoliuntur: eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis aliarumque partium putredo, ex primarum qualitatum intemperie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atroceſque dolores: & natiui caloris extinctio in ſtrangulatu vel in penetrabili extremoque frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totam ſubſtantiam oppugnant. Eorum alii venenati, alii contagioſi, alii peſtilentes. *Peſtilentes morbi.* Hi ex aëre cœleſtium corporum viribus inquinato ſuſcitãtur, vt febris peſtilens, vt carbunculus, & peſtilens bubo: hique grauiores appellantur. Sunt & alii leuiores, vt exanthemata tum rubra tum purpurea, quæ ſumma cute maculis minimè extuberantibus effloreſcunt: & ecthymata, quę pituitę eruptiones dicũtur: atq; vtriq; conſueti ſunt. Præter hos nonnunquam alii emergunt inſolentes, nouis & inauditis ex cauſis orti, vt paraplegia quædam Hippocrati dicta, vrentes ardores, grauedines anhelosæ, ſudorifica febris, quibus noſtro ſeculo regiones plurimæ perculſæ & afflictæ ſunt: alios verò alia ſecula protulerunt, qui veterũ obliuione obruti extinctive iam ſunt, alios futuris ſeculis poſteritas animaduertet, quum nouę ſyderum concurſiones permiſtioneſque illorum effectrices obtingent. *Contagioſi.* Contagioſi morbi externi cuiuſdam veneni occurſu & contagione inferri ſolent, vt ſtupor à torpedine piſce vel ab opio, & hydrophobia, & qui ſcorpionum beſtiarumque virulentarum morſu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoq; claſſis ſunt lues venerea, elephantiaſis, quiq; ex horum confuſione oriri poſſunt. *Venenati.* Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut aſſumpto originem ducunt. Ex intus genito morbus comitialis, ſtrangulatus vteri à putri ſemine, ſyncope ex putrido ſanguinis grumo, cordis quædã palpitatio. Ex aſſumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius ſubſtantiæ diſſidio nobis eſt infenſum: eiuſmodi ſunt, quos aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiuſq; claſſis plurima intulerunt. Has quidem differẽtias omnes ſimilaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermiſſas aut perperam ad intemperiem ſimplicémve putredinẽ relatas fuiſſe miror. Ita igitur quaſi figura deſcriptæ ſunt omnes ſimilarium morborum differentiæ, luculentius tamen poſthac ſigillatim explicandæ.

Inſtrumentarii morbi differentia. CAP. VIII.

PROPRIA inſtrumenti cuiuſque ratio eſt figura conformatioq; ad ſuum munus obeundum aptiſſima. Ab hac & cranii & ſpinæ dorſi os inſtrumentum nuncupamus, etiamſi compoſitione ſimplex & ſimilare exiſtat. Neque tamen muſculi portio, quæ carnis, venæ, arteriæ, & nerui nonnihil retinet atque diſſimilaris eſt, inſtrumenti nomine digna ſit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta eſt: rudis enim & informis teſtat, minimè apta perfungendis muneribus. Eſt & certa inſtrumenti cuiuſque magnitudo, extra cuius limites quodcunq; egreditur, vitioſum cenſetur. Adhæc verò quę diſſimilaria vocantur inſtrumenta, ſimilarium partium ex quibus conſtant certum definitumque numerum ſortita ſunt. Haſq; partes aptè inter ſe cohærere, ſibiq; conſentire, & bene collocari neceſſe eſt. Itaq; quod ad proprias functiones inſtructum & accommodatum eſt inſtrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumq; ſitum naturæ legibus conuenientem obtinet. *Inſtrumentarius morbus quadruplex.* Horum ſymmetria & naturalis conſtitutio, inſtrumẽti ſanitas eſt: vniuſcuiuſq; vitiũ immoderatius morb⁹ eſt inſtrumentarius. Cuius idcirco quatuor ſunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis ſiue ſitus vitiũ. Hęc aũt denuo

concidun-

conciduntur etiam minutius. Quum enim conformatio aptaque ad opus figuræ concinnitas in multis poſita ſit, ex multiſque conſtet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex læuitate aut aſperitate, vnaquæque horum permutatio, & de ſtatu naturali deceſſio, inſtrumenti morbus dicenda. *Figuræ vitia.* Figuræ morbo tenentur vacij, quibus foras, & varii, quibus intrò crura contorquentur: & quibus caput vel rotundum vel oblongum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribuunturq; contenta, morbus eſt dilatatio nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilatationi opponuntur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio, quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, vt ſpiraculorum cutis denſitas atq; conniuentia ex ſiccitate, vt aſperæ arteriæ & œſuphagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio, quum meatus ab incidente intuſq; hærente materia quaſi infarcti anguſtiores fiunt: quod vitium non modo cuti, ſed & venis, & arteriis, & inteſtinis, ductibuſque omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendique gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt, nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depreſſio, quæ ad phthiſim deducit, ventriculi inducta medicamentorum vi tanta aſtrictio, vt idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, vt quæ eſt ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, veſicæ in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbum dixeris, vt neque telum corpori infixum, neq; humorem craſſum venas obſtruentem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa verò calculi conſtitutio, & veſicæ repletio (quemadmodum & obſtructio) morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne veſicæ capacitas ſatis multam vrinæ copiam excipiat contineatq;. Læuitatis morbus eſt, quum læuis & lubricus aut ventriculus euaſerit, aut vterus, quæ vt firmiùs continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatem infert. Atq; hi quidem morbi idoneam inſtrumēti conformationem labefactant. *Magnitudinis.* Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modum increuit, aut infra ſubſtitit: vt linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vaſtitas, crus quale in quodam viſitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinēt linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurumque conciſa atque minuta quantitas. Hęc autem vitia vel ab ortu nobis adnata ſunt, vel ab alimenti exuperantia penuriáve contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos: *Numeri.* Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem vel eſt rei naturalis, vt ſexti digiti, vt tertii teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familię ſuperare nouimus: vel eſt rei toto genere pręter naturam, vt verrucę & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis, quę vel ab ortu deeſt, vt quum quis mancus naſcitur, vel poſtea detrahitur, vt manus amputatio, idque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quędam ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui in inſtrumenti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum non prorſum & radicitus, ſed veluti ex dimidio pars reſecatur, tum numeri tum magnitudinis morbus exiſtit; idemque affectus ſub vtroque genere comprehenditur. *Compoſitionis.* Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel inteſtini in ſcrotum prolapſus, manus ſcapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In conſenſu, quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, vt in ſtrabiſmo. In hoc genere vitium eſt, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel uluę, vel oris labra cohęrent, idque ſiue ab ortu, ſiue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam continuitatem appellarunt, & ſub genere morbi communis malè ſunt complexi.

Tot ſunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. CAP. IX.

Solutionis continui appellationes variæ.

ILLVD arctè tenet accurateq; defendit Auerrhois, continui ſolutionem propriè partis eſſe ſimilaris, partemque organicam non alia ratione diſſolui, quàm quòd illius oſſa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrumpantur. Eam quoque diuulſionem cutis à neruo, aut nerui à vena, aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, non continui ſolutionem appellat: ſed vitium compoſitionis atque conſenſus, eamq; morbum ſtatuit organicum: quoniam totam inſtrumenti rationem ex ſimilarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur: quandoquidem (vt ipſi aliquādo demonſtrauimus) vera inſtrumenti ratio eſt conformatio, à qua & venam & arteriam inſtrumentum appellamus. Quoniam igitur continui ſolutio rei figuram & conformationem vitiat ac peruertit, ipſa quidem per ſe & primum inſtrumenti morbus eſt: huicq; perinde atq; ſimilari per ſe accidit. Solutioni continui varia ex partium differentiis nomina, poſuerunt. Oſſis enim ſolutio tranſuerſa, fractura dicitur, recta verò, fiſſio. Cartilaginis quæcunq; ſit ſolutio nomen nondum inuenit. Nerui ſolutiones ſunt punctura, & inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum, & contuſio. Venæ & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorum apertio & dilatatio, inciſio in trāſuerſum, & fiſſura in rectum. Membranarum omnis ſolutio ruptura dici ſolet. Cuius leuior ſolutio ſolam epidermidem diuellens excoriatio eſt, at quæ in veram cutem aut altiùs in carnem penetrat, aut vulnus eſt aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnum nullam ſolutionem tolerat, quin continuò animans morte extinguatur. Aliæ complures extant tum ſimilarium, tum organicarum partium ſolutiones, quas quum necdum vſus nominibus propriis notauerit, communi totius nomine appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri coniiciq; debent. A pleriſque autem dubitari video de flauitie aut rubore ceratoidis tunicæ, qui omnia ante oculos propoſita aut flaua aut rubra exhibet, oculiq; videndi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui cùm magnus eſt, auditionem impedit: de fœtore narium, qui odorandi vim interturbat: deq; linguæ amarore, qui guſtatus iudicium corrumpit. Hæc quidem vitia alii ad nouum morbi genus referunt, quod ſecundæ qualitatis morbum appellant: alii ad intemperiem, quandoquidem ſecūdæ qualitates ex primis ortæ proceſſerunt. Cæterùm in maxima rerum ignoratione vtriq; verſantur: illa quippe non morbos, ſed ſymptomata eſſe apertiſſimæ rationes conuincunt. Nam ſi fortè actionem labefactant, non tamen proximè, ſed noui cuiuſdam morbi interuentu. Sic profectò ſymptoma plerūq; nouum morbum accerſit, eiuſque fit cauſa: quemadmodum vehemens dolor aut vigiliæ ventriculi concoctionem impediunt, non per ſe quidem, ſed quòd frigidam intemperiem ingenerēt. Si qui porrò ſortibus, incantamentis, aliiſve perditis magiciſq; artibus, aut etiam diuinitus morbi infliguntur, huius inſtituti limites tranſcendunt: atq; tametſi cauſam omnino trans naturam habeant, poſſunt tamen ſinguli (quia in aliqua corporis parte conſiſtunt) in ſua quæque genera refundi. Ita quidem de ſingulis percontamur, vt diſcuſſa ambiguitate, res ipſa clariùs elucear, nec locus ſit incurſantiū cauillis. Hactenus traditæ ſint ſimpliciū morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. CAP. X.

Morbus qui vnus, & qui plures.

CORPVS aliàs vnus, aliàs multi morbi exercent & infeſtant. Vnus morbus appellatur qui in vna eademque corporis parte conſedit, ſiue vni ſiue multis actionibus officit & incommodat: eiuſmodi eſt ventriculi intemperies, quæ non vnam aliquam, verum omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoq; vnus eſt morbus: licet enim partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniam tamen ex his aptè inter ſe continuatis atq; connexis vnum corpus efficitur, vnus quoque omnium morbus cenſetur. Neque tamen febris in toto corpore vt quod organicum eſt, primùm & per ſe inſidet, neque illius niſi ex accidenti morbus eſt. Cæterùm inflammatio pedis & inflammatio manus vnus morbus nō ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamē continuatione iungūtur

& cohæ-

& cohærent. Iam euidentiùs multi ſunt & diuerſi, iecoris inflammatio, & renum vel lienis obſtructio: quippe qui & generibus & partibus diſcreti ſeiunctiq; ſunt. Morbus vnus duorum eſt generum: aut enim ſimplex eſt aut compoſitus. Simplex qui vnius duntaxat ſimpliciſque generis naturam accepit, ſiue in ſimilarium, ſiue in organicorum ſit ordine: vt calida intemperies, vt renum ſimplex obſtructio. Hic rurſus modò ſolitariùs, modò comitatus exiſtit. Quum nulla eius efficiens cauſa præſens adeſt, nullumque graue ſymptoma, quod ad ſe curantis conſilium reuocet, tum ſolitarius eſt morbus, vt intemperies ſimplex. Comitatus verò quem præſens & continēs cauſa intus fouet atque alit, vt obſtructio: aut quem horrendum ſymptoma conſequitur, vt nephritis aut dolorem immaniſſimum aut ſyncopen inferens. Hæ differentiæ non modò ad ſimplicem morbum, verumetiam ad omnia, tum compoſitorum, tum implicitorum, diſtinctorumq; genera pertinent & accõmodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidem parti inſidentibus & quaſi connexis concreuit vnuſque factus eſt, vt ventriculi intemperies calida & intemperies ſicca. quæ vnam vt coniugatam, ita & compoſitã efficiunt. Sic ex vlcere & intemperie calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit vnus iſq; compoſitus. Quum ab ictu violento depreſſus ſimuſq; factus eſt naſus, figuræ quidem vitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodum dimidii digiti, vel dimidiæ linguæ circumciſio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneũ tuberculum vt nariũ polypus interiori canali adnaſcitur, obſtuctio fit & morbus in numero, vnus quidum morbus ſed cõpoſitus, aut certè vnicus affectus, qui duorum morborum rationẽ obtinet. Manifeſtè compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, aliiq; tumores præter naturã: in his enim & intemperies eſt, & vitiata partis figura, plerunq; & continui ſolutio. Tot igitur morbus vnus differentias habet. Multos porrò morbos dicimus, qui multas variaſq; partes occupant. Atq; hi aut implicati ſunt, aut connexi, aut diſiuncti. Impliciti quum variæ partes quibus inſident in communem vſum aut functionẽ conſpirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidemque functioni incommodant: vt pleuritis & aſthma: horum enim ſocietate & concurſu communia quædã emergunt ſymptomata, quæ vix explicari diſiungive poſſint: vt tuſſis, vt difficilis reſpiratio. Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorũ prior poſterioris eſt cauſa. Id bifariã fit, aliàs ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſariò & proximè febris conſequitur, eiq; connexa eſt: aliàs ex partium conditione, quarum vna cum altera affectum communicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex communi partium ſocietate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium contrahunt. Deinde ſitu proniore, quo renum vitia in veſicam, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculũ, in neruos & in articulos procedunt, illincque ortum habent aſthma, tuſſis, paralyſis, dolor articularis. Tertiò partium robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa ſua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculũ, in inteſtina, in alas & inguina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationem dyſenteria, & ſcirrhum hydrops inſequitur. Ita quidẽ conſequentes hi ſunt, vt prior poſterioris cauſa ſit, non ſua eſſentia, nec proximè, ſed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd niſi ſublato priore vix poſterior eximi poſſit. Qui morbi commutatione quadã ſibi ſuccedunt, & quorũ prior in poſteriorẽ abit, conſequentes quidẽ, at rarò connexi dicuntur, quòd rarò prior ſit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia & phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralyſis. Diſiuncti ſeparatique morbi ſunt, qui in diſtantibus ſeiunctiſque partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec vſus eſt communis, nec vna alteri affectum confert & impertitur: vt pedis vlcus & renum obſtructio, linguæ amputatio & pedis luxatio. Partis autẽ appellatione nõ eam quã aliquãdo preſsè & anguſtè definiuimus, ſed omnem ſubiectam ſedem ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorſus ſedem concurrent, cõpoſitus

Solitarius morbus & comitatus qui.

Compoſitus morbus.

Multi morbi implicitus.

Connexi & conſequentes.

Separati.

Multifariã morbi componuntur.

erit morbus, aliàs minimè. Multiplex autem eſt morborum compoſitio. Interdũ enim ſimilaris ſimilari permiſcetur, vt calida intemperies ſiccæ, ex quibus coniugata fit intemperies: interdum ſimilaris communi, quum vlcus eſt cum calore. Tertiò inſtrumentarius inſtrumentario: vt in digito qui ſupra modum increuit ſimulque diſtorquetur. Quartò inſtrumentario communis: vt quum acceptò vulnere manus inuertitur. Quintò ſimilaris inſtrumentario: ſic ventriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens renitenſque tumor, vnus morbus eſt, vt & affecta ſedes vna, ſed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente continui ſolutione compoſitus. Apertius verò tria morborum genera componũtur, quum phlegmone manifeſtò vlceri accedit. Poſterioribus modis compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in vtroque collocatur ſedemq; habet: atq; idcirco vtriuſq; actionẽ primùm & per ſe ſubuertit, quãquã id ratione diuerſa. At verò in oculo ceratoidis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio, & apparens ſuffuſio, quanquã vno eodemq; tempore conſiſtũt, nõ quaquã tamen vnũ conſtituũt compoſitum morbũ: ſed ij verè impliciti ſunt, quia diuerſis partibus quũ inſideãt, vni eidemq; obſunt videndi functioni. Vniuſcuiuſq; particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet vitiũ, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodũ ſanè & pleuritis, & nephritis & arthritis, totius ſunt corporis, licet non in toto ſint, nec eidem parti inhæreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillæ diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum vnum conſtruunt, non tamen earum morbi compoſitum vnum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem vnum totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc vera ſunt, tamen qui in ſimilari parte morbus eſt, non primùm, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumentum læditur, nec vllus in eo morbus eſt. Vndénam igitur, aut cur illius actio perit? quòd inſtrumentum ad agendum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ſine quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumentum rectè nequit functionem ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eo tamen haudquaquam primùm ac per ſe affecto: quod etiam ſuprà de affectu per conſenſum confirmauimus. Licet autem morbus hic ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundariò lædat, nulla tamen ratione contrà poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neque morbus ſimilaris quòd inſtrumenti actionem ſecundariò lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà quicquid ſecundariò actionẽ lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Cap. XI.

Αἰτιολογία.

VT Philoſophi, qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrimè in cauſarum inueſtigatione notitiaque verſantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata ſit origo: ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem vſumque referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neque curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeò conſertè contexteque cohærent, vt hos aſſiduò foueant atque conſeruent, neque vnquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi via curæ eſt, ij efficientes illas conſeruantreſque cauſas primùm demoliri & circuncidere contendunt, vt his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaque cauſæ omnes peruestigandæ,

ſtigandæ, quæ ad morborũ cognitionem curationemq́; in primis ſint neceſſariæ. *Quatuor* Earum autem genera quatuor ſunt philoſophis, materia, forma, efficiens atque *cauſarum* finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus, in quo (vt ſuprà *genera.* demonſtraui) penitus is inſidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Nõ enim (quod multos fefellit) vitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiã impreſſa inductaq́;. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certè præſtantiſſima atque princeps eſt quæ corpus immutat, deq́ue optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atq; vites ſcrutati conſilium eſt. Humanum corpus aliàs à ſeipſo ab inſitiſq; principiis, aliàs externarum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficientium cauſarum duo fiunt ſumma *Τῶν νόσων αἴτια διττά. τὰ* primaq́; genera: aliæ inſitæ ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu acce- *μὲν γὰρ ἔνδοθέν* pimus: aliæ aduentitiæ, quæ in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum a- *ἐστιν ἐξ αὐτῶν* liæ naturales, præter naturam aliæ: vtræque verò aut ex parentum ſemine, aut ex *ἡμῶν ὁρμώμενα, τὰ δὲ ἔξωθεν.* materno ſanguine profectæ. Naturales temporũ ætatumq́; decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortemq́; deducunt. Hoc genere eſt primordiorum, ex quibus conſtamus, repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi nos quoad viuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidem ocyùs, alios ſegniùs, vt ſua cuique ſtata eſt vitæ periodus, quam vix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturã inſitæ nobis cauſæ dicuntur, quæ vel ex ſeminis vel ex materni ſanguinis vitio exortæ morbos tandem nobis acceſſunt. Quale parentum maximeq́; patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæq́; partes. Bene temperatũ temperiem, calidum verò atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoq; naturalem inſitamq́; temperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quocunque etiam morbo patet quum generat tenetur, eum ſemine transfert in prolem: quandoquidem ex corpore vniuerſo (vt aliquando demonſtrauimus) deciſum ſemẽ, tum morbi tum cauſæ eius vim in ſe continet. Sic ſenes & valetudinarii, imbecilles: nephritici, arthritici, & epileptici filios vitioſa conſtitutione gignũt, qua tan- *Morbi hæreditarii.* dem in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, vt parentibus liberi ſuccedant, non minus morborum, quàm poſſeſſionum hæredes. Quinetiam maternus ſanguis primũ fœtus alimentum, altera eſt temperamenti conſtitutioniſq; cauſa, atque is ſua etiam vitia, at leuiùs quàm ſemen in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti vis atq; natura ex prægnantis conſtitutione ducitur: & cui cibo prægnãs mater plurimùm aſſueuerit, is futurus eſt fœtui iucundus, & vinoſa vinoſum, & quæ medicamentis crebrò vtitur, fœtum profert in medicamenta propenſum. Sic & de morbis animaduertimus, ſi grauidam medio geſtationis tẽpore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur: atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuem: quemadmodum & eius cui abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat, filium in omnem vitã habuiſſe purulentas aures. Vnde intelligi poteſt non modò prima conformatione ex ſemine, verùm etiam toto geſtationis tempore, tum ex materno ſanguine, tum ex aliis humoribus atq; alimentis morborũ procliuitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus noſtri vis eſt, nec parum felices bene nati. Quamobrẽ præclarè humano generi conſultum videretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentiùs in procreandis liberis obſeruandum? Iam verò aduentitiæ cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurrũt, alias ſæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca cauſarũ quæ in nobis *Τῶν νόσων ἐπακτικὰ αἴτια, τὰ* iam editis morbos efficiunt, alia externa eſt, alia interior: hæc rurſum duplex, *μὲν προκαταρκτικά, τὰ δὲ* antecedens & continens, quæ & proxima dicitur: vt tres ſint omnes efficientes *προηγούμενα,* morborum cauſæ, externa quæ & euidens, antecedens, & continens. Euidens *τὰ δὲ συνεκτικά.* quæ extrinſecus aut corpori aut contentis vim infert. Continens quæ in corpore ſita morbo proximè adhæreſcit connexaq́; eſt. inflicti vulneris gladius idcirco

continens cauſa non eſt, quòd in corpore non conſiſtat, licet proxima ſit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximeque neceſſariæ ſunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis ſectatur, quas & vetuſtiſſimi medici ſolas animaduerterũt, obſcuris (vt inquit Celſus) ab arte reiectis.

Cauſarum conſertiò & conſecutio.

Ea porrò eſt adhæſio copulatioque cauſarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat: quumque omnes continuatione quadam & ſerie connexæ ſunt, ordine prima eſt euidens reliquarum effectrix, poſtrema eſt continens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex cauſis neceſſariò ortum habet, ſed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quum cibi potuſq; immoderato vſu ſumma cumulatur venarum plenitudo, quæ has tandem adeò vel diducat vel diſrumpat, vt pleuritis inſequatur, pleuritidis euidens cauſa eſt: cibi immoderatio, plethora, venarum ruptio vel diductio, & ſanguinis effluxio cauſæ dicuntur antecedentes, omnes in corpore poſitæ. At ſanguinis copia lateri impacta putreſcenſque, continens tum illius tum comitis febris eſt cauſa. Si adſtringentium balnearum vſu putrida febris accenditur, hæ cauſa ſunt euidens: cutis adſtrictio, prohibita tranſpiratio cauſæ antecedentes, hinc exorta putredo continens proximaq; cauſa.

Ignorata recentioribus cauſa continens.

Non poſſum autem in neotericorum quorundam errore conniuere, quos tantus ſtupor oppreſſit, vt nulla queant mentis contentione continentem cauſam à morbo internoſcere. Hi ignorata maiorum doctrina ſanguinem lateri impactum, pleuritim, humorumque putredinem, febrem appellant: quaſi humores particulæ ſint corporis, atque in his morbi inſideant. At certè febris nulla in humore, nulla in ſpiritu, ſed in corde corporiſq; partibus tota inhæret: hoc tamen diſcrimine, vt in ephemera partium intemperies ex ſpirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primùm ac per ſe in partiũ ſubſtantia conſiſtat atque defigatur. In his quæ dixi omnia cauſarum genera connexa videre licet. At quum ab auſtrali flatu deſtillatio fertur in pulmonem, eius arterias obſtruens, aſthmaque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vreterem obturat, nephriticumque cruciatum mouet, duæ duntaxat cauſæ euidens & continens concurrunt: vnica verò eaque euidens, quum vulnus gladii ictu infligitur.

Externa cauſæ neceſſitas.

Ex quibus intelligitur cauſam externam & euidentem in omni eſſe morbo neceſſariam, neque corporis neque cauſarum interiorum firmam conſtitutionem, niſi externarum graui impetu labefactari contaminariq; poſſe, & de naturali ſtatu vnquam decedere: rurſumque continentis quàm antecedentis neceſſitatem eſſe maiorem. Iam verò cauſarum morbos efficientium aliæ ſtatuendæ ſunt differentiæ.

Cauſa per ſe & ex accidenti.

Earũ quippe vnaquæque interdum per ſe, interdum per accidens opus efficit & edit. Per ſe quidem, quum propriis inſitiſq; viribus proximè nulliuſque interuentu id præſtat: per accidens verò, quum aliud quippiam excitans & interponens idipſum agit. Aqua frigida corpori affuſa id per ſe quidem & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta denſataque cute natiuum calorem foras erumpentem intrò repellit, qui dein intus collectus & coarctatus, multoque pabulo auctus, vi maiore in corporis ſumma remigrat recurritque. Intus verò ſcammonium vel rheubarbarum corpus per ſe calfacit: at calidam feruentemque bilem expurgans, accidente refrigerat.

Efficiens cauſa triplex.

Cauſa porrò omnis efficiens triplex exiſtit: aut enim principalis eſt, aut adiuuans, aut ſine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita vi etiã ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendum adiumenta affert: hæc Græci συναίτια, id eſt cauſa adiuuans, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, ſine ea tamen effici nihil poteſt. Sed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparantur, cauſa principalis eſt medicamentum proprietate valens, adiutrix cauſa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus conceſſum, quod & illorum vim corroborat adaugetque: in hoc etiam genere ſunt quæcunque medicamento permiſta illius vim exacuunt, vt gingiber,

narдus,

nardus, eiuſque generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur, eſt natiuus noſter calor, ſine quo medicamenti vis ſopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli conſtitutio deſtillationẽ prorítat in articulos, principalis perfectaq; cauſa eſt frigida cœli conditio, & superuacuorum copia: adiutrix eſt humorum tenuitas: cauſa ſine qua non efficeretur, eſt articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſis ſine quibus nihil efficeretur, numerari ſolent locus, tempus, inſtrumentũ. Cauſa omnis quandiu operi aſſiſtit incumbitq; idipſum conſeruat & auget: ſublata verò nihil amplius quicquã efficit. Id eius opus aliàs perſiſtit ac manet, aliàs omnino perit, idque vel breui vel multo pòſt tempore.

Euidentium cauſarum genera. CAP. XII.

QVi firma corporis conſtitutione ortus & in lucem editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tẽpus vitam producet. At ſi illarum immoderatione concutiatur, optimum vitæ ſtatum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabeturq; in deteriorem, quem certè morbum appellamus. Naturalem igitur vitæ curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minimè iactabitur. At verò quotuſquiſq; toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulò conſeruauit, inconſtans volubiliſq; fortuna præcipiti caſu non obterit? Difficile prorſus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Diſcendę igitur res omnes & cauſę, quarum vi aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſariò nobis ferendæ ſunt, & ſine quibus viuere non liceat: aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aër, in quo verſamur, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ verò, gladii ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniaque fortuita. Harum impetus cæci nec arte præuideri nec declinari poſſunt: illæ poſſunt, in quarum obſeruatione ars verſatur. Earum aliæ corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficientium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, aliæ ſalubres. Hæ rurſum duplices, vel quòd ſanitatem conſeruent, vel quòd deperditam reſtituant. Conſeruant quæ moderatæ & corpori ſimiles exiſtunt: reſtituunt quæ ſunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuam faciunt, eandem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparatè & quum ad varia refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quæ ad aliud referuntur ac pertinent. Aër temperatus aliæq; cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtigerint, hominem temperatum & benè habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatæ verò obterunt inferuntq; morbos. Quẽ porrò morbũ inflixerit aër impensè calidus ac feruens, eundẽ depellit ſanitatemq; reſtituit frigidus, qui pari ſità medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit, eique ſalubris eſt cauſa, alteri morbum infert, cauſaq; fit inſalubris. Efficientes hæ cauſæ triplices ad tres quoq; artis partes accommodantur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ inſalubres huc pertinent, de quarum viribus ſigillatim dicendum.

[illegible]

Qua ratione ambiens aër corpora mutet, & cauſas interiores morboſque excitet. CAP. XIII.

OFFVSVM nobis aërem ſanguine præditorum animantium natiuo calori & ſpiritui tum conueniens pabulum tum refrigerationem præſtare, fumoſaq; illius ſuperuacanea excipere: his tribus ex cauſis eorum vitæ tuendæ cõſeruandoque calori perfici in Phyſiologia diximus, vbi & illud animaduerſum eſt, aërem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis vniuerſi calorem, eum verò quem ſpirando ducimus, vnius maximè cordis calorem reſpiratione tueri

Circunſtātis nos aeris neceſſitas.

& cōſeruare. Quoad viuimus neceſſariò ſpiritum de cœlo ducimus, nec animus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aëre teneri conſeruarique poteſt. Inſpirati quàm circumfuſi aëris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora vis eſt, quanto vberiùs & violētiùs is intrò ſubit. Reſpiratione primum quidem os, nares, cerebrum, aſperam arteriam, pulmones, cor, omneſq; arterias is cōfertè implet, ex iis dein in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffunditur. Quacunque is vel ſubſtantia vel qualitate præditus eſt, ea ipſa primùm ſpiritus, deinde humores, poſtremò partium ſubſtantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, beneque temperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat, cor exhilarat, mentem ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit, ſuſcitatoq; calore appetentiam, concoctionem, ſuperuacuorum diſſolutionem expurgationemq; procurat. Craſſus, denſus, caliginoſus, & aliena permiſtione inquinatus, ſpiritus obſcurat, ſanguinem & humores denſat atque labefactat, cor mœſtitia perſtringit, mentem obumbrat, corpus degrauat atque denſat: & oppreſſo atq; debilitato natiuo calore concoctionem lædit, ſuperuacuorumq; diſſolutionem cohibet.

Mira vis aeris nil non peruadentis. Qua ipſius efficacitas pro creādis morbis.

Qui porrò circunfuſus eſt nobis aër, in intima quæque penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos ſolùm, verùm etiam ſolidiſſima quæque & inanima, vt ligna, vt lapides & metalla, quę aliter ſicco, aliter pluuioſo cœlo affici notamus. Tanta quidem vis eſt aëris per cuncta rerum meabilis. Huius autē quàm cæterorum vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporum tempeſtatumque mutatione, aut ex ſalubri loco in grauem tranſitu, aut exorta intemperie, aut quibuſuis aëris inquinamentis, quàm victus mutatione morbis pulſantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius nō vt cæterorum incommoda facilè declines: in cor viſcus nobiliſſimum, in cerebrum, in corpus deniq; omne promptè penetrans ſuis vitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum verò hic opifex eſt vel qualitatum immoderatione, vel ſubſtantiæ vitio, vel ſubita inſolentique mutatione.

Qualitatum eius immoderatione.

Qualitatum intemperies calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior, ſiue à regione, ſiue à ſitu, ſiue ab anni tempore, ſiue à cœli ſtatu talis exiſtit, ſpiritus, humores, ipſumque corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus, veris conſtitutio naturalis, ſtatus cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, ſalubritatem bonamq; valetudinem tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æſtuoſa, locus Auſtro Solique expoſitus, æſtas ignea & torrida, auſtrinus cœli ſtatus, ſpiritus inflammant, ſanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex cauſis morbi plurimi hique acuti ſuſcitantur. Sed & poros reſerant patefaciuntq;, corpora laxant & extenuant, eorum ſubſtantiam, calorisque natiui vim diſſipant: & ſi diu perſeuerant, ſenium mortemq; præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem conuerſus, hyems gelida, ſtatúsque cœli aquilonius, ſpiritus conſopiunt, humores incraſſant, quæ certè cauſæ acutos quidem morbos reprimunt, ſed diuturnos, deſtillationesq; concitant. Deinde poros occludunt, denſant firmantque corpus, huius atque natiui caloris ſubſtantiam conſeruant, & augent, appetentiam præſtant, concoctionem fouent, vitam deniq; longiſsimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergens, humens pluuioſaq; conſtitutio, tenebricoſum ſpiritū facit, corpus multo humore ſuperuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata cōcoctione cruditates fiunt. Quibus ex cauſis deſtillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, vlcera putrida eaq; curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmaq; reddit & obeundis vitæ muniis inepta. Regio ſicca, locus arenoſus in ortum apertus ac patens, ſicca cœli conſtitutio, ſpiritus illuſtrat, humores ſperuacuos abſumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, ſolida fortiaque efficit, & articulos corroborat: quoniam tamen illa denſat, & humores ſiccos durosque reddit, obſtructionum eſt opifex, minus tamen quā ſuperiores infenſa. Tot ergo modis aëris intemperies morborum cauſę fiunt.

Subſtantia vitio & inquinamento.

Vitiata porrò aëris ſubſtātia gignendorum morborum maiorē multò vim obtinet. Hæc licet adeò ſimplex ſit & vniuſmo-

di, vt

di,vt fortaſſe corruptioni ſubiecta minime ſit, variis tamen vndiq; inquinamentis conſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarum, cadauerum aliorúmve putreſcentium expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus vel cœlitus immiſſis vel in ſe genitis polluitur labefactaturque. Hæc igitur vnà cum aëre quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus, tum humores ſuo quæque modo contaminant, & varios eoſq; ferè occultos morbos proferunt. Iam verò ſubitæ inſuetæque temporum, locorum, tempeſtatumque mutationes ſæpe morbos attulerunt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporum mutatio inſigniumque ſyderum exortus, quos tempeſtatum flatuumque conuerſio morbos inuehere ſoleat, diligenter quidem Hippocrates & Ariſtoteles literis prodiderunt, omnium certè eam facientes cauſam, quòd ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſuſq; tranſitus ſit. Multò his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, quòd vnicuique regioni ex ſoli & aquæ natura, ex ſitu & flatibus, quibus iactatur, peculiaris ineſt conſtitutio ſuaq; proprietas, cui non facilè ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſoq; in liberum perflabilemq; aërem vel ſaluberrimum ſit mutatio, imbecillis & iis qui ex morbo conualeſcunt ſæpe detrimento fuit: quòd repente ac vehementer corpus humoreſq; exagitet. Flatuum porrò effrænata incurſio haud ſecus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas velè terris vel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aër nulla ventorũ vi impulſus, quanquam mitis ac lenis appareat, niſi tamen tempeſtate huc illucq; iactetur, requietæ reſidiſque & reſtagnantis aquæ more corrumpitur. Ventus verò ſaluber, præſertimque aquilonius inſperſa aëri inquinamenta purgat.

Repentina & inſolenti mutatione.

Ventus.

Qua ratione quotq; modis eſculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIV.

EVIDENTIVM cauſarum ordine cibus atque potus locum obtinent ſecundum, eorumque vis eſt aëri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit: at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditant, id validiùs contumaciuſque efficiũt. Cibi potuſque vitia gignendis morbis pabulum materiamq; ſuggerunt, è qua & morbi interdum ſponte emanant, nullo euidentis cauſæ impulſu. Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi perturbationibus, vel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum conſtitutio: ſi hæc tota ex cibo potuque profecta eſt, maximam hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicã, Vna gula omnium eſt propè morborum mater, etiamſi alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota ſubſtantia agit, noſque permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipſa, hæc verò poteſtate: ignis atque vinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit quod ſubſtantiæ tenuitate penetrat humoreſq; incidit, quod craſſiore materia corpus adſtringit & dēſat, & quod viſcoſum adhæret, aut contrà detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtantiæ vel familiaritate nos alit, vel diſſidio & inimicitia naturã noſtram depeculatur atque depaſcit. Illud alimentum, hoc venenum appellamus. Totius ſubſtantiæ notionem alibi accuratè expreſſimus, demonſtrantes alimentum non quòd vel temperamento vel materia, ſed quòd totius ſubſtantiæ affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtram ſubſtantiam conuerti eiuſque molem augere: proinde alimento opponi & è regione ſtatui venenum. Hæc quidem ſimpliciter nos immutant: at non pauca bifariam, alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamento & tota ſubſtantia, panis azymus materia & tota ſubſtantia. Trifariam vinũ album, quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtantiæ familiaritate in corporis ſubſtãtiam conuertitur, alimentũ eſt: quod verò corporis firmã naturalemq; conſtitutionẽ quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, id-

Cibus & potus magis vel in ar... via qui vis morbi ...

Morborum materia & velut ſementis à cibo potuq;.

Quid alimentum & cui oppoſitum.

ipſum pariter afficit atq; commutat, alimentum eſt medicamentoſum. Hoc ventriculo exceptũ viq; noſtri caloris excitatũ qualitates & vires etiã tacitas & quaſi ſopitas quibus præditum eſt exerit, hiſq; ventriculũ in quo diutius hæret atq; retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometurq;. Eſt ea quippe agentis patientiſq; naturalis conſenſio, vt quia materiam obtinent communem, mutuas operas conferant in ſeſe, omneq; agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At verò ſi eius quod aſſumptum eſt validæ vires indomitæ fuerint, nec prorſus ventriculi robore euictæ, eæ vel ſubſtantia, vel quoquouerſum expirante vapore, in omne corpus permanabunt, ipſumque cor & cerebrum atque vniuerſum corpus concutient: vt in meraco vino, in allio, in cæpa, in aliiſque compluribus perſpicuè animaduertitur. Hæc igitur dum è ventriculo in inteſtina, in meſenterij venas & in iecur illabuntur, ſuis qualitatibus quicquid attigerint imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo ſunt, non tamen prorſus extincta, nec priſtinis omnino ſpoliata facultatibus, ſed tum harum, tum priſtinæ qualitatis nonnihil etiamnũ manet in ſanguine, qui & in venas maiores, & in minores, & in corporis ſingulas partes effunditur. Quanquã igitur ſanguis alimenti ex quo genitus eſt formam perdidit, qualitates tamen aliaſque vires quodammodo retinet, eaſque impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Ariſtoteles, alimentum initiò diſſimile, tandem nobis ſimile reddi, non de omnium qualitatum, ſed de ſubſtantiæ & formæ potius ſimilitudine audiendum. Etenim lactuca, tametſi coctione mutatur, ventriculum tamen & corpus refrigerat, ex eaque ſanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterum omnium literis & memoria celebratur, omne alimentum tum calidum dũ frigidum, quum in ſanguinem abierit calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, ſanguinis & innati calidi ſubſtantiam, non autem qualitatem caloriſque gradum augere. Quiſquis enim ex lactuca æquè calidum atque ex vino aut ex allio ſanguinem gigni cenſuerit, omnes efficientium cauſarum vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidum, vinum calidum ſanguinem ſuæq; naturę conſentaneos profert humores. Azymus panis & caſtanea craſſum atq; lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuem: mora perſica mala, horariiq; fructus vitioſum, putridum verò quæcunque alimenta iam corrumpi cœperunt. Hinc corporis omniumque facultatum eius peruerſio. Vt enim calx ad arboris radicem conſperſa fructum accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentum maximeque vinum ſuſcitato calore, ſpiritus facultateſq; erigit, mortẽ verò maturat. Dum enim corporis calorem auget, ſubſtantiam minuit: dumque innati calidi ſpiritum & calorem halitu fouet, eius ſubſtantiam, quæ humidum eſt primigenium, diſſipat exorbetque: omnem vitam alacriorem ac vegetiorem, ſed tamen breuiorem facit. Sic ſuæ ſunt vino uique cibo dotes, ſua ſunt incommoda. Ex quibus intelligitur, non modò ſpiritus & humores quibus conſeruamur, ſed & omnem corporis partiumque conſtitutionem ab eſculentis potulentiſq; mutari. Hinc intemperies, hinc obſtructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauiſſimorũ morborũ cauſæ antecedentes continenteſque fiunt. Neque verò vna cibi potuſq; qualitas, verumetiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infenſaq; eſt, tum ea quæ receptacula venaſq; ſolùm implet, tum etiam quæ vires grauat. Hæc enim quia ſupra vires eſt, neque integrè coqui, neque in purum ſanguinem verti poteſt, ſed cruditates multas cumulat, quę quum ab inferiore debiliq; natura nequeant domari, corrumpuntur morboſque generant. De hac rectè Hippocrates: Vbi cibus præter naturã copioſior ingeſtus eſt, hic morbũ facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vaſa implet, nondum tamen vires premit, licet tota in optimũ ſuccum & in ſanguinẽ faceſſat, tuta tamen nõ eſt, ſed maximè lubrica & periculoſa. Natiuum quippe calorẽ è ſenſibus, è mentis & animę functionibus auocat, occupatq; in concoctione. Excrementorũ flatuũq; ingentẽ facit prouentum, quę prę copia non facilè excludantur. Omnis generis humores cõgerit, obſtructiones multitudine accerſit, vias contrahit, in anguſtum que adducit, omnia artè coërcet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onuſtum turgi-

Alimentum omne calfacere qui intelligi debeat.

Diuerſa in nobis vini effecta ſuo quæque momento imprimis ponderanda.

Quæ à plethora corpori mala impendeant.

Digitized by Google

turgidumque corpus ingraueſcit, atq; etiam ſi infirmum victumq; eſt, proſternitur: quia verò infarctum, compactum, ac minimè peruium eſt, nec perflari, nec ventilari poteſt. Hinc perinde atque à multo oleo lucernæ flamma, natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbiq; frigidi (etiamſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia. Quumque diutius inſedit redundantia, corruptelam demum putredinemq; acquirit. Quæ autem coagmentatione aſſidua in ſummum iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentinaq; morte iugulat, aut vaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitum rectè commonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluendum. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons atque origo. Non minus acutè quàm facetè quis intemperantiam medicorum nutricem appellet. Cæterùm quiſquis cibus potuſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus, natiuum calorem corporiſq; ſubſtantiam tuetur & reficit, facultates omnes earumq; functiones corroborat, concoctionem, alimenti diſtributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorum propulſionem, motus denique, ſenſus mentiſq; vires integras incolumeſq; conſeruat. Vna temperantia totius eſt iucundæ ſalubriſq; vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel ærumna premetur, qui vitæ fundamentũ iecerit temperantiã. Iam verò longior inedia, aut tenuior parciorq; victus, non id aptè reſarcit & inſtaurat quod tum natiui caloris, tũ circumfuſi aëris vi neceſſariò diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, quòd in pabuli penuria natiuus calor propriã corporis ſubſtantiam exorbeat. At profectò corpus peruiũ patenſq; reddit, obſtructiones expedit, flatus, alui fæces, vrinas, cerebri omniumq; partiũ excrementa mouet & excludit. Atque ſi impurum corpus vitioſo humore perfunditur, cruditates concoquit & emẽdat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat: craſſos verò cuiq; parti tenacius inhærentes proritat atq; mouet. Itaq; per inediam humorum omnium vires ſe produnt. Bilioſis enim bilis efferueſcit & quaſi ferocitate exultat, quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorẽ, iracundiam, aliaq; ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorem & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatem hiſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influẽs, nauſea, cibi faſtidio, vomitione, animi defectione, hiſq; ue ſimilibus hominem laceſſit. In magna quippe cibi potuſq; parſimonia, vitioſus humor aut in ventriculũ irrũpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, cõſueta videlicet alimenti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægrè ferunt inediam, & tamẽ dum conituntur humoris impetum & ferocitatẽ frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuam ipſi perniciẽ alunt. Per hos verò impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos primùm concitauit, mox certè compeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpuſq; refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo concoquit, domat & in vias deducit per quas naturę impulſu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi periculoſi & ancipites felicem eumque admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat? idque multo mitiùs ac leuiùs quàm dum corpus medicamentorum aliena qualitate laceſſitur. Siquis obiiciat natiuũ calorẽ per inedias cum ſuperuacuo & vitioſo nonnihil etiam vtilis puriorisq; humoris exhaurire, ſicque vires atterere: Id quidem conſentaneum eſt, neque vllum flagitium admitti puto, vires ſinere aliquantum collabi, vt pariter quod vitioſum eſt eximatur: quandoquidem earum iactura leuis promptè reſarcitur: grauior autem omnino metuenda, quam ſequitur exolutio. His, opinior, de cauſis tenuis & admodum exquiſitus victus ab Hippocrate iampridem eſt exploſus: quippe qui tum ſanis tum ægris periculoſus exiſtit, ſi præſertim non modò ſanguinem atq; carnem, verum etiã propriam ſolidarum partiũ ſubſtantiã colliquat, & in maraſmũ coniicit, à quo vix quiſquam ſe recipit. Sed vix eò præcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates, non ſatietas, non fames, non aliud quicquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.

Parſimonia & moderatio cibi ac potus, quæ commoda adferat.

Quæ excernuntur ac ſubſiſtunt morborum cauſas fieri.

CAP. XV.

[illegible]

SVPRA deſcripta cauſarum genera ſecum humorum vitia & alienas qualitates inuehunt in corpus: at quæ deinceps erunt, non extrinſecus, ſed intus è corpore vitia ſuſcitant. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, has autem euidentes cauſas propriè appellemus. Corporis ſuperuacua, quia in corpore continentur & hærent, debent in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illorum vacuatio vel retentio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt non ſimpliciter, ſed quia contra naturam & immodicè in corpore coërcentur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminariq́; ſolent, ſi qualia, quãtum, & quando oportet procedant, corpus quaſi ſarcina leuant, idq́; robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin verò ſubſiſtant, morborum cauſæ fiunt euidentes, quæ dein antecedentes continenteſq́; mouent, quarum morbus ſoboles eſt. Naturæ legibus ad vitam neceſſariæ vacuationes ſunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è veſica profuſio, ſudor vel vniuerſi corporis exhalatio, bilis flauæ è ſuo folliculo, aut atræ è liene in ventrem effuſio. Aliæ quidem nõ ſimpliciter, ſed vel in tempore, vel ex conſuetudine neceſſariæ ſunt: vt hæmorrhoidum menſiumq́; eruptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mammis, ſemen è ſpermaticis vaſis. Horum itaq́; ſuppreſſio, atq́; etiam parcior & non qualis aut quando expedit facta vacuatio, tametſi verè ſymptoma eſt, morbi tamen cauſa fit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam exiſtunt redũdantia naturæ moleſta atque grauis, morborum fit materia. Nam plerunque natiuum calorem vel premit vel obruit, cuius demum functiones periclitãtur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur, putredinem & alienas qualitates ſortita naturę corporique graues. Nonnunquam vias corporiſq́; ductus obſtruens, alimentorum diſtributionem, & excrementorum vacuationem deiectionemq́; cohibet. In volulo, in inteſtini prolapſu, quoniam inteſtinum quaſi vinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, feces prreterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunq́; onerant, vt vomitione reddãtur. Quòd ſi hę præterea putreſcãt, fœtore & praua qualitate ſic vniuerſum corpus inquinant, vt etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è viuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt quum vrina ſupprimitur, aut quum menſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Sic ſuppreſſis vacuationibus neceſſariis, varii omniſque generis morbi prodeunt, neque vlla cauſa euidens ad morbos excitandos eſt efficacior. Hanc enim proximè ſequitur excrementorum prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquent quæ iucunda effrænataq́; voluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentinaq́; vacuatio, etiam ſi eorum ſit quæ toto genere præter naturam ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſum effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur quibus aluus immodicè profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſępe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nam cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus caloriſq́; defluit: hinc tum naturales tum animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Rectè igitur eſt ab Hippocrate dictum, Plurimùm atq́; repente vacuare periculoſum eſſe & naturę inimicum, maxime ſi inſuetum id eſt. Iam verò ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repentinaq́; obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorem vireſq́; diſſipat & exhaurit, quę in ſanguine & ſedem & pabulum habent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremam fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior fit profuſio, his corpora quaſi rabida liqueſcunt, & cruditates, cachexię, hydropes, eiuſq́; claſſis morbi emergunt.

Quotidiana ſuperfluorum vacuationes.

Temporaria.

Motus & quies immoderatior, morborum eſt cauſa. CAP. XVI.

[illegible]

MOTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidem ventriculus, inteſtina, venę alięq́; partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt, excrementaque depellunt:

Digitized by Google

pellunt: & cor arteriæque ſic aſſiduè pulſant, vt nihil intermittant. Voluntarius conſilio voluntateq; ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per ſe imperio voluntateq; mouentur: ab his deinde oſſa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræq; partes, idque veluti oſſis conſequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis partes nihil defatigat, neq; laſſitudine vnquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius verò defatigat, huiusque contentione corpora ingraueſcunt, & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde quies neceſſariò excipit, quæ leuamentum & remiſſio quædam eſt laboris. Itaque laboris requietisque alternus vſus animanti neceſſarius. Porrò autem arbitrii motus velox eſt aut tardus, robuſtus aut imbecillus, vehemens aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & validi ſunt, foſſio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctarumque multa genera quæ corporis robore & vehementi niſu, non celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare: & quicunq; ex robuſto celeriq; conſtant. Hi quidem omnes, quemadmodũ & omnis generis exercitationes, & artificũ operæ vel labores, animantiũ virib. eduntur, ex hisq; manant. Sunt & alii qui extrinſecus accedunt, vt nauigatio, vectio, geſtatio, frictio, equitatio, hisq; ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus accerſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atq; ventilatio flammã. Calorem quippe partibus intimis quaſi ſopitum & torpeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudũ partes traiicit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem, excrementorum omniumq; ſuperuacaneorum expulſionem iuuat. Quinetiam corporis partiumque ſubſtantiam perſpicuè mutat. Celer namque & velox, corpus denſat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robuſtus corpus vegetum durumq; imbecillus laxum molleque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum, firmũ & vegetum: contrà leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, ſed languidum, mollem, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præſtat motus quicunque ſuo ſit genere temperatus. Cæterùm immoderatus, ſiue ſupra corporis vires, ſiue perpetuus nec intercisus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus viriumq; ſubſtantiam exhaurit & diſſipat, tandemq; corpus refrigerat: muſculorum, neruorum & vinculorũ robur diſſoluit, membranas adeò interdum laxat aut diuellit, vt enterocelen excitet. Sed & viſcera concutiens, tenues plerunq; venas diſrumpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruentæ, pleuritides aliiq; morbi. Sanguinem vniuerſum ita plerunq; in venis diffundit, vt concalfactus liquatusq; propriis conceptaculis coërceri haud poſſit, ſed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut ſi coërcetur, capitis dolores, pulſationes ſynochasque febres procreet. Corruptos autem humores qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quiq; à natura tempore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterant, irritat & quaſi in furorem agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro vapore corpus variè laceſſunt: ſed & ipſi quoquouerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morboſque multiplices & varios inuehunt. Impura igitur plethoricáve corpora laborem ne ſubeant. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermiſſio, qualem habet deſidioſa vita, inertem calorem, ſpiritus ignauos, ad omnes ſenſus & mentis naturæque functiones ſegniores facit. Corpus vniuerſum degrauat, languidum, molle infirmumq; reddit; vt tandem verum ſit quod ait Ouidius, Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Exercitationum differentiæ.

Quid motio corporibus conferat.

Quid inertia & deſidia adferat.

Somnum & vigiliam plerunq; morborum cauſas eſſe. CAP. XVII.

His, vt viribus ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & vigilia. Eſt autem ſomnus non ſolùm motus, verùm etiam ſenſus omniſq; animalis functionis

[illegible]

ceſſatio, in qua non modò vt in quiete nerui, muſculi, artusq;, ſed & cerebrum & ſenſus omnes conſopiri ſolent, eſtq; ſomnus omnium quaſi perfugium laborum, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic ſpiritus labore vigiliiſque diſſipatos reſtituit, aliis videlicet ad functionum frequentationem ſuffectis.

Quæ bona à ſomno.

Membrorum ſenſuumq; defatigationem tollit, naturales functiones maximeq; concoctionem & retentionē corroborat & auget. Tum ſiquidem natiuus calor minimè diſperſus, ſed circum viſcera intrò ſe colligens vegetiorq; factus, in cibi crudorumque humorum concoctionem validius incumbit. At verò attrahendi expellendique facultates per ſomnum languidiores ſunt, propterea quòd conquieſcat mouendi vis ſolita quidem illis opem ferre: quodq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditiùs trahenti pellentiq; cedant. Quinetiam ſomnus ſanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionem, immoderataſq; vacuationes omnes præter ſudorem cohibet. Licet enim (vt author eſt Ariſtoteles) corporis ſummę & extimæ partes in ſomno frigeſcant, tumque pluribus tegumentis indigeamus, ſudores tamen vberiùs tandem emanant: quòd humores intus concluſi alimenti cōcoctione diſtributioneq; peracta, manifeſtè & affatim in extima ſūmaq; corporis eruptionem faciant. In vigiliis maior fit per cutem diſſipatio, ſed humorum tenuium, qui obſcurè atq; ſine ſenſu exhalantur.

Quæ mala.

Cæterùm ſomnus immoderatior, ſpiritus offundit & obſcurat, omnes ſenſuum mentiſq; vires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit, functioneſq; naturales infringit, crudos pituitoſoſq; humores & omnis generis ſuperuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauum atq; iners magis quàm quies efficit, deſtillationum, frigidorum diuturnorumq; morborum author. Nihil tam morti ſimile quàm ſomnus, ipſius nimirum imago & ſimulachrum.

Vigiliæ effecta.

Vigiliæ contraria atque ſomnus edunt. Etenim ſpiritus ſenſuſque excitant, promptos, celeres alacreſque reddunt, & partium omnium vires omnes recreant & erigunt. Calorem in omne corpus diffundunt æquabiliter, alimenti humorumque diſtributionem, excrementorum depulſionem accelerant. Et hæc quidem moderatæ. Immoderatæ verò ſpiritus exhauriunt, corpus præſertimque cerebrum ſiccant, & (vt inquit ille) Attenuant iuuenum vigilatæ corpora noctes: ſenſus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenitidis, continuarum febrium acutorumq; morborū procreatricem. Natiuum calorem humidumque primigenium diſſipant, ſicque læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborum cauſas fieri. CAP. XVIII.

[illegible]

SI QVIS animi perturbationibus omnino vacaret, poſſet & ſine his integram nihilominus ſanitate vitā traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita cōprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter cauſas euidentes eaſque neceſſarias collocantur. Sex autem numerari ſolent, metus, mœſtitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiant, & quàm multas comites habeant, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perturbationū animi etiamſi moderatæ ſint, nullus ferè vſus præterquam gaudii. Hoc exhilarans cor ſpirituſq; lætitia diffundit, natiuum calorē ſuſcitat, ſanguinē humoreſq; extenuat, quibus ſalus comparatur cōſeruaturq; ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertibus: nec timor niſi temerariis & furibundis: nec verecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduerſa infenſaq; eſt. Cæterùm hæ modum prætergreſſæ, nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentium cauſarū vim adipiſcuntur. Gaudium profuſum ac inſolens ſpiritum calorémq; tam vehementer è corde in ſumma corporis effundit diſſipatque, vt id caloris beneficio prorſus deſtitutum vel ſyncope vel morte repentina corruat: quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditum eſt, qui tamen omnino vel ſenes erant, vel languidi ac imbecilli. Cęteris omnib. corpus duntaxat refrigerat. Ira verò calorem & ſpiritū è

corde etiam foras,non vt gaudium ſenſim, ſed repentè permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehenſus eſt repentè ſublatus,nec diſſipato calore exanimatus,quòd ſoli audaces & robuſti iracundia efferri poſſint, & iis ſolis vbertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaq; dum cor ira cumulatur & exardeſcit, inflammatus calor in omnia effertur,vt cum homo extra ſeſe percitus feratur. Ea ſpiritus primùm,dein humores corpusque calfacit,inflammat, & plerunq; in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridam febrem, in aliosque ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos. Timor & triſtitia calorem ſpiritumque intrò reuocant, ille quidem ſubitò & affatim,hæc paulatim impetuque nullo.Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen vt ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt,quòd is calor ac ſpiritus in cor ſolùm recurrat. Ea quidem affectione cor vehementer premi & ſtrangulato calore penè obrui fidem facit, quòd pulſus paruus, tardus, rarus & imbecillus euadat. Speciatim verò triſtitia corpus omne,maximè verò cor refrigerat & exiccat, ſpiritus innatumq; calorem obterit & offundit,vigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoresque incraſſat, exaggeratq; melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit.& in marcorē, in aliosque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò violentiùs euidentiusque timor iniicit, qui cæco & repentino impetu percellens, non paucis calore cordis violenter ſuffocato vitam ademit. Nam cunctis vires ſubtrahit ipſe timor. Quòd timentibus aluus interdum ſoluitur,aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Ariſtotele indicium eſſe ſanguinis in aluum compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem ſpiritumque in intima primùm cogit,eumque mox ſenſim foras reuocat,ſed blandè adeò vt neque cor oppreſſum frigeſcat,neque ſpiritus diſſipetur. At verò agonia, id eſt certamen, vtroque motu vehementer concutit: quumq; ex timore & ira conſtet, amborum pericula motu tamen inæquabili intendit. Quæcunq; numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera coniiciendæ ſunt. Excandeſcentia quidem,odium,diſcordia,inimicitia,in iram: timor,formido, terror, pauor, exanimatio,ad metum: dolor animi,luctus,mœror,lamentatio,ærumna, moleſtia,deſperatio,ad mœſtitiam: lætitia,iactatio,animi voluptas,ad gaudium. Neq; duntaxat hæ morborum cauſæ fiunt,verumetiam cura, ſolicitudo, afflictio, omnesque animi moleſtiæ, quas ambitio, auaritia, aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriórve contentio. Harum quippe omnium immoderatione ſpiritus & calor emarceſcunt. De neceſſariis & euidentibus cauſis, & quibus ex modis nos immutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſariis. CAP. XIX.

CAVSÆ verò non neceſſariæ,quas declinare licet, & quibus nulla neceſſitate vtimur,ad ea genera quæ ſuprà de neceſſariis poſuimus referri poſſunt. In ambientium quippe genere collocantur æſtuaria, quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccant,ac demum calore diſſipato refrigerant. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectāt,aliæ calfaciunt & humectant,aliæ calfaciūt & exiccant: vt ſulphureæ,nitroſæ,aluminoſæ, marinæ: quacunq; enim qualitate inſignes fuerint,eadem corpus perfūdent. Ad hæc vnctiones & emplaſtra foris ſuas etiā vires cōtagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altiùs infundunt. Veſtes & tegumenta quibus operimur, interdum per ſe, vt calidorum animantium pelles,interdum accidente calfaciunt, quòd inſitum corporis calorem retinent nec exhalari ſinunt. Florum denique & aromatum odor omnisque fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi præditus, dum intrò ſpiritu ducitur,luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quę ſumuntur claſſe numerantur medicamenta,quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur,primis,ſecundis,tertiiſve qualitatibus aut tota ſubſtantia,ſpiritus, humores, corpusque afficiunt. Inter ea

verò quæ corpore excluduntur, non neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus & vires exhaurit: neque integrè ſano

αἱμοῤῥαγία.

erumpentis quoquam modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profectò venus quoquomodo ſalubris, niſi cui fortè multo iam tempore præter conſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quòd ritillantis aut turgentis materiæ exuperantiam quaſi onus inſenſam deponat. Immoderata verò, ſpiritus, calorem humidumque primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit, inerſque reddit. Horum nihil tamen extremè: quandoquidem veneris modus quidam eſt, nec vt cibo ita venere citra deſiderium quis vtitur. Vix quiſquam ſine libidine venerem exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora ſunt grauioraque pericula. Ad moruum genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæque diuelluntur: eôdem & dolores pertinent, diri immaneſque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio, equitatio, & quæcunq; corpus, humores, ſpiritúſve duriùs exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quanquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus, cõtuſiones, caſus, vulnera, ferarum morſus, venenatarum beſtiarum ictus & quęcunq; fortuitò in nos irruũt, nobiſque quaſi fato impendent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum cauſas, quarum vi immutamur omnes, iam quidem recenſuiſſe videor, quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur, ſedulò rogans vnde morbus vnuſquiſq; proceſſit. Ab his autem defluũt gignunturq; interiores, de quibus proximè diſſerendum.

Interiores morborum cauſæ, quot qualeſq; ſint, vtq; ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Hæc omnia Hippocrates τὰ συνέχοντα appellat, quæ & ſanitatis & morborũ cauſæ ſunt interiores & congeneres.

CORPORIS ſpiritus, ſanguis, humores, excrementa, & quęcunque contentorum nomine complectimur, interiores quidem cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenentur, ſalubres & ſanitatis conſeruatrices appellantur: ſin verò de naturæ bonitate multùm decedunt, inſalubres & morborum effectrices. Decedunt autẽ vel quantitate vel qualitate, quæ duo vitia illis contra naturam inſunt. Quãtitatis vitia ſunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidem non poteſt, deficit tamẽ quum magna eius eſt inopia. Quæ toto genere pręter naturam ſunt, vt calculus, vt lumbrici, ſemper dum adſunt exuperant, nunquam deficiunt. Sanguis, humores, excremẽta ſiue immodicè exuperant, ſiue deficiunt, vitio dantur.

Plethora.
Cacochymia.

Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquorum omnium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam contentorũ omnium intemperies tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius ſubſtantię corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum vitiis omnes conſiſtunt interiores

Spiritus & humores diſperdentia.

morborum cauſæ. Euidentes autem ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatique calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, diſſipantiumq; medicamentorum vſus, alimenti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omniſque motus vehementior, vigiliæ, inſolens gaudium, venus intempeſtiua, dolor excrucians. Eædem quum increuerint, ſanguinis ſuccorumque inopiam tandem inferunt.

Eoſdem obruentia & conculcantia.

Spiritus, innatumq; calidum premunt & humores coarctant, aër denſus & caliginoſus idemq; gelidus, alimentorum vbertas, excrementorũ prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus & mœſtitia. Eadem ſi

Inquinantia.

violenta & intempeſtiua irruerint, haud ſecus atq; laqueus faucibus ceruiciq; iniectus narium calorẽ ſtrangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excremẽta, omniaq; contenta putredine contaminant aër putris & graueolens, ingeſtorum corruptio, eorum putredo & inordinatus vſus, excrementorum ſuppreſſio, ob-

Corrumpẽtia.

ſtructio, hincque cohibita perſpiratio. Quies quoque & ſomnus idem præſtant, at non niſi ex accidenti, & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorumque totam ſubſtantiam corrumpunt aër aut peſtilens aut quo-

uis

uis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorumque ſuperuacuorum pernicies, venenatorum contagio, & virulentarum beſtiarum morſus. Intemperiem in ſpiritibus, in ſanguine, in aliiſque contentis, calidam quidem inuehunt, circumfuſi aëris æſtus omniumque circunſidentium feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His accedunt, cibi, potuſque calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatioque vehemens, ira & vigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigidã verò intemperiem accerſunt, aëris omniumque frigidorum occurſus, alimentorum parcior aut liberalior vſus, eorumq; & medicamentorum intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna ſuperuacuorum ſuppreſſio, otium motuſq; immodicus, ſomnus, metus atque mœſtitia. Siccæ intemperiei effectrices cauſæ ſunt, aëris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus quibus exiccandi vis ineſt. cibi potuſque tenuitas & inedia, extenuantia diſſipantiaq; medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehementior, vigiliæ, mœror, cura atq; ſolicitudo. Humidioris cauſę ſunt humidum & pluuioſum cœlum, balneæ dulces præſertim à cibo, potus liberalior, humectantium ciborum copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otioſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſque naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ compactæque ſubſtantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorumq; animantium & piſciũ eſus, vinum craſſum ac rubrum. Idipſum cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente præſtant. Tenues verò gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potuſque tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimenta aut medicamenta hiſce viribus prædita. Nam animantium extrema piſceſque complures & caſeus, lentum glutinoſumque ſuccum reddunt: mel verò, hordei cremor, ſimiliaq; medicamenta detergentẽ & minimè viſcoſum. Sic ſane humores excrementáve dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorũ talis ſit materia, atq; etiam vehementer calidis atq; ſiccis, aut impensè humidis cum tepore. Corporis ſpiritus humoresq; exagitant atque conturbant, quæcunque humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut ſubitò vehementerq; comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omneſque tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his ſciri poteſt quàm variæ ſint euidentium cauſarum vires. Aliæ morbis materiam ſuggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales ſunt cauſæ. Grauiſſimis proinde morbis maximè obnoxii euadunt, qui gulæ abdominiq; dediti, tempeſtiuam aſpernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant, ſolaſq; huic qualitates impertiunt, vt aëris & occurrentium intemperies, motus & quies, ſomnus & vigilia, & animi pathemata, quæ rariùs morbos excitant. Quot igitur qualeſque ſint interiores morborum cauſæ, & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium deniq; efficientium cauſarum genera vireſq; ſumus perſecuti.

Quæ ſit vniuſcuiuſque morbi cauſa. CAP. XXI.

NVNC morborum ordine repetito, particulatim ſcrutari par eſt quibus ex cauſis vnuſquiſque originem ducat, vt ex earum obſeruatione omnis quæ ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à ſolis euidentibus externiſq; cauſis profectus ſit, alius præter has etiam interiores eaſque vel antecedentes vel continentes cauſas habeat, prima quidem vniuſcuiuſque eſt origo diſcenda. Partium ſimilarium tum ſimplex tum coniugata intemperies, earum quoque putredo & totius ſubſtantiæ corruptio, ab euidentibus plerumq; cauſis fiunt. Hæ ſiquidem dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruunt, primùm prompteq; ſpiritus, qui in tenui ſubſtantia poſiti omni affectioni patent, ab his deinde humores cæteraq; contenta: poſtremò partium ſubſtantiã quę ſolidior eſt, quacũq; vi aut qualitate inſignes ſint, afficiũt. At ſi validæ cauſę eę ſint, & diu multoq; tẽpore aſſiſtant, atq; iis expoſitũ corpus ꝓpinquũ ſit, idq; iã affectioni obnoxiũ (illa quippe quatuor in omnẽ rerũ actionẽ concurrant

Unam aliquam intemperiem adferentia.

Similaris morbus unde.

oportet) affectus etiam proximè in corpus immigrabit. Quinetiam ii morbi ſimilares nonnunquã à ſolis antecedentibus aut à continentibus cauſis emergunt. Etenim vitioſus putriſque humor firmiùs parti adhæreſcens, illius ſubſtantiam tandem corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſæpe deprehendimus. Sic ſuppreſſi ſeminis & quorundam excrementorum malignitas in veneni naturam faceſſens, principum partium ſubſtantiam contaminat. Quacunque autem intemperie alienáve qualitate ſpiritus, ſanguis, humores excrementáve tenentur, mox contagione corporis partes eadem inurunt, eaque interdum leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares aliàs à ſolis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibuſque cauſis originem habent.

Organicus. Iam de inſtrumentorum morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut ſpermatis conformatiſq; facultatis vitio, aut membris in partu poſteáve, dum adhuc mollia teneraq; eſſent, contortis, aut quòd multo pòſt tempore colliſa confractáve vitioſè coaleſcunt, ſiue medici, ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiam inſcitia & errore. Interiores etiam cauſæ plerumque figuram inuertunt, vt tumor præter naturam, ſectio, conuulſio, & reſolutio neruorum. Concauitatis & meatus vitia quidem multa ſunt, quorum coalitus maximè à cauſa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratæ nec bene curatæ, inter ſe glutinantur & adhæreſcunt. Obſtructio ab interiore quoque cauſa, vt à caruncula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore craſſo lentoque interiorem canalem ductumque inferciente. Anguſtia verò fit vel aliquo extrinſecus comprimente introque impellente meatuum latera: vel his in ſeipſa concidentibus, idque cogente frigidorum adſtringentium aut exiccantium vi. Sed & cauſam ſæpe habent interiorem, quum retinendi facultas validior, meatus eorumque oſcula quaſi impetu coanguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperientia, quæ incidendi, detergendi expurgandique vim nacta ſunt, & quæ vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porrò cauſæ ſunt, medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborum, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus, aut acrium, aut abſtergentium vis eouſque interdum inualeſcens, vt partes ipſas vel corrodat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus, humores, tum vtiles, tum ſuperuacui pingues atque glutinoſi. In numero autem pars quæcunque deeſt, aut naturæ conformationiſque vitio, aut ſectione, aut vſtione, aut putredine, aut frigore periit. Si qua autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt validæ naturæ opus, quæ ex vtili eaque vberiore materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus, & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili verò materia fiunt ganglia, melicerides, ſteatomata, atheromata, acrochordones, eiuſque generis tubercula. Partis porrò molem ſupra modum augent, vtilis materiæ vbertas & valida natura, quæ frictione, calore, pice, aliiſque trahentibus iuuatur. Minuunt verò imbecilla virtus, & alimenti penuria, & aliæ cauſæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent vinculorum ſolutio aut laxitas, vt in luxatis, ſiue repentino vehementique motu, ſiue mollientium occurſu fiat: continentium partium diſruptio vel laxitas, qualis in enterocele aliiſq; ramicibus, & in abdomine diſciſſo, & quum vulnerato pectore pulmo excidit.

Communis. Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur, quum illæ inter ſeſe cohærent, aut commune illarum vinculum laxatur, intenditur vel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humórve vel exuperãs, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in cauſis euidentibus motus immoderatior, & quæcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem ſimplicium omnium morborum cauſæ putentur.

Implici-

Implicitorum compoſitorumq́ morborum cauſa.

CAP. XXII.

NVLLA cauſa proprio atque vni eſt ſemper addicta morbo, ſed vna eademque ſimplex morbos plerunq; varios infligit. Solis ardor deſtillationem è capite frigidam concitat, ex qua aſthma, arthritis & paralyſis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſæ contrariæ in morbi eiuſdem procreationem ſæpe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiusq; ductus pateſaciens excrementa diffundit, fluxaq; reddit, ita frigus immodicum quaſi comprimens & coarctans, illa exprimit, depellitq;. Quum itaque morbi complures erunt, vniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum peruestiganda: quòd ſi multæ deprehendantur, obſeruandum implicitæ ne ſint an connexæ, ánve diſiunctæ: quandoquidem earum non minus quàm morborum obſeruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam ſeorſum eximi poſſunt. Et connexis antecedens prius quàm conſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatim ſigillatimque tolluntur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morboſque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipſa plurimorum eſt morborum cauſa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia ſunt, ſanguis, bilis tum flaua tum atra, pituita, aquoſus humor, flatus & quicquid ex his permiſtis conflatur. Omnis autem materia vel per ſe & ſua ſponte, vel impulſa fluit. Sponte, quum vel copioſior eſt, vel colliquefacta, vel iactata vehementius: Talis quippe nequit propria ſede coërceri, ſed ſuopte impetu effluit exciditque. Impulſa verò fluit aut vi partis expellentis ea quæ tum qualitate tum quantitate moleſta ſunt, aut vi frigoris, aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore. Atque hæ cauſæ fluxionis ſunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potius partem incumbat, cauſa eſt pars vel recipiens, vel attrahens. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti. Imbecilla eſt vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa molliſque genita eſt: vel morbo, vt quæ contuſa eſt, obtrita, vulnerata, alióve morbo languida. Pars prona fluxioni ſubiecta eſt, ſi vias ad ſe directas & ingredientes amplas habet atq; latas, egredientes verò anguſtas. Sic ad renes, ad pulmones, ad articulos, ad aliaſq; ſedes in quas humor illabi conſueuit, prona eſt fluxio. Prona etiam fluxionique ſubiecta pars eſt, quæ inferiore eſt ſitu: quandoquidem materia grauis faciliùs deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & vapor & tenuiſſima bilis facilè quoquouerſum excurrit. Attrahit pars quæque fluxionem, dolore, motu, frictione & calore, ſiue ab interioribus, ſiue ab externis cauſis comparata hæc ſint. Humor in parte coaceruatur bifariam, congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis vitio & imbecillitate, quum allapſum alimentum nec conficere nec abſumere valens, non pauca inde congerit ſuperuacua: aut quum valida ipſa plura allicit quàm vt poſſit concoquere: aut quum denſior adſtrictiorque excrementa nec facilè deponit nec diſſipat.

Complures morbi a fluxione & rheumate.

Rheuma cõcitantia.

Rheumatiſmo pars qua obnoxia.

Libri I. de morborum differentiis eorumq́ cauſis,

FINIS.

DE SYMPTOMATIS ATQVE SIGNIS, LIBER II.

Quid ſymptoma, & quâ idratione à morbo & à cauſa diſſet.

CAP. I.

TERTIVM nunc genus reſtat eorum quæ præter naturam nobis ineſſe propoſita ſunt, ſymptomatum oempe atque ſignorum: quæ vt ortu, ita & tractatio oe morbis ſuccedunt. Licet autem morbi compluresque eorum cauſæ penitus lateant & intrò condantur, ſymptomata tamẽ ſignaq; omoia foras ſe dant, & coospicua ſunt nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio: omne ſymptoma ſignũ eſt, non tamẽ omne ſignũ ſymptoma. Eſt autẽ ſymptoma, affectus præter naturã vbiuis cõſiſtens. Hic quidẽ affect⁹ appellatio latius quàm in morbi finitione paret, vt & affectionem omnem contineat. Qui præter oaturam ſimpliciter exiſtit, nõdum conrra naturam eſt, nec corporis functionem vllam manifeſtè offendit. Morbus & morbi cauſa à ſymptomare diſtant, quòd functionem lædant, ille quidem primùm & per ſe, hæc verò per accidens: ſymptoma neutro modo lædit, quia nondum contra, ſed duoraxat prærer naturam eſt. Diſtanr & alirer, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolùm conſiſtant, cauſa in contentis, ſymptoma verò tum io vrriſque, rum in functionibus ipſis. Hac quidẽ nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtanria, vel in contentis, vel in fuoctionibus pręter oaturam exiſtit, ſi nondũ fuoctiones manifeſtè offendir, ſymptoma iudicandũ, vodecumque id originem ducat. Itaq; & corporis nigrities ex Solis ardore contracta, & vrinę aliorũmve excremeotorum color odórve præter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeoque tenues vt nondum functionibus incommodenr, ſymptomata ſunt, oeque io aliud affectuum præter naturam genus conijci poſſunt. Eſt ramen & alrera multò anguſtior huius oominis rario, qua ſolùm affectus prætet naturam ex morbo profectus ſymptoma appellatut. Hoc genus vniuerſum morbi ſoboles eſt, quò nihil eorum pertinet quæ modò percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœrenſque deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterùm quum morbus vnus alium de ſe proximè gignit, vt dum iecoris feruor venrriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidem natus eſt, non ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionem primùm ac per ſe manifeſtò lædit. Atque hi ſunt quos ſuprà conſeqnentes morbos nuncupauimus, quotum priot poſterioris eſt cauſa. Quis enim vel mediocritet eruditus ventriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecotis? Nihil igitur ne diuerſa quidem ratione poteſt morbi atqne ſymptomatis rationem ſibi vẽdicare, quoniam neq; fieri vllo modo poteſt, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidumque iecur malè ſanguinem conficit, hæmaroſis læditur, ex hac deinde corrupri vitioſique humores toro corpore ſuccreſcunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humotum corruptio, licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus, minimè tameo ſymptoma cenſeri poſſit, ſed morbi cauſa, quòd io conrenris ſubſiſtat, actionemque ex accidenti lædar. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici, quanquam fieri poteſt vt ſymproma alterius ſymptomaris ſit cauſa: vt quum ex eodem morbo compluta ſymptomata cootinuata ſerie defluunt. A frigida veotriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum eſt cruditas: hinc porrò lienteria, quæ eſt cira alui deiectio, ab hac demum impedita alimenti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morbotum, ſymptomatum & cauſarum iogens quędam fit concurſio magnaq; confuſio, morbũ neq; ſymptoma proximè antecedit, oeque cauſa vlla proximè inſequitur: ſed ea ſerie ita ſem-

Quid propriè ſymptoma.

ita ſemper ex aliis alia nectuntur, vt morbum cauſa antecedat, ſymptoma verò proximè ſequatur. Quanquam autem idem interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrum tamen ſymptoma dici poteſt. Nam & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neq; morbus neq; proxima morbi cauſa eſſe vſquam deprehenditur. Quamobrem Auicenna tria hæc genera permiſcens confundenſq;, nō planè videtur rerū ſubſtantias diſpertitus. Quum propter ictum dolor acerbiſſimus phlegmonem parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certè dolor proxima continénsve nō phlegmones, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio verò collectionis, hæc demum quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa deniq; inflammatio, quam propriè phlegmonē appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia, inflammationis putredo, dolor verò incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicenna, vt perſuadeat ſymptoma in morbum verti commutarique, quum capitis dolor ex ſtomachi vitio, exceptus diutius perſiſtit. At verò dolor hic ex ſympathia tametſi capiti fit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam commutat: ſed vel ipſa capitis intemperies, vel alius quidam morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. CAP. II.

MORBVM proximè tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma idque proprium & indiſſolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam alia in partium ſubſtantia, alia in excrementis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera, actio læſa, excrementorum vitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione, hæc verò ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa vtq; omnia pateant apertiùs, obſtructio fit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, hacq; functione læſa bilis cum ſanguine manens in totum corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroq; colore deturbatur, & icterus fit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcunt flaueſcuntq;, & alui excrementa albicant bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſerie ſimplices corporis affectus excrementorumq; vitia ab actione læſa proficiſcuntur. Iam verò læſarum functionum differentiæ ex integratum numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales. & animalium aliæ ſenſus, alię motus, alię principes. Senſus porro quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes verò functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum vnaquæq; bifariam læditur, quia aut non fit, aut malè: & malè rurſum bifariam, aut diminutè aut deprauatè. Cæcitas viſionis eſt priuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficile ſit iſtorum imitatione cæteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percenſere, ſi vniuſcuiuſq; tres conſtituantur differentię. Eadem propemodum in lęſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus, tum functionibus inſignita ſit, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minimè, vel remiſsè, vel deprauatè edatur, erunt vniuſcuiuſque partis, vt ſimilaris eſt, ſymptomata duodecim. Si eadem quoq; ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori communes vires accepit, aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia, bradypepſia, dyſpepſia læſæ communis concoctionis vitia ſunt: totidemq; & in attractione, & in retentione, & in expulſione conſiſtunt, ſed quibus propriæ appellationes non ſuppetunt: quemadmodum neq; læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatum genera functio læſa comprehendit, quorum alia in alias partes incidunt pro cuiuſque functionibus connumeranda.

Functionis cuiuslibet offenſa tres differentia, quæ primi generis ſūt ſymptomata.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici, tam in extrementis conſiſtunt differentiæ. CAP. III.

Secundi generis ſymptomata.

Tertii generis ſymptomata.

SIMPLICES partium affectus præter naturam, qui functioni nulli incommodant, ſenſibus ferè obuij manifeſtique ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine, niger in elephantiaſi. Odoratus ſunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus vniuerſum expirat. Ad auditum referuntur ſoni præter naturam, quales ſunt aurium tinnitus, pulmonum fauciumq; ſtertores, dentium ſtridores, ventriculi atque etiam colli rugitus, inteſtinorum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguam inficiunt, guſtatu deprehenduntur, cuiuſmodi ſunt oris amaror à bile flaua, ſapor acidus è melancholia, aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabra, arida, & rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur ſymptomata generis ſecundi, quæ ſimplices ſunt corporis affectus. Tertium porrò genus in excrementis ineſt, quæ præter naturam vitium contraxerunt aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Subſtantiæ vitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturam eſt, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. At quum non id quod excernitur, ſed ipſa illius excretio præter naturam exiſtit: vt ſanguis è naribus, ex auribus, ex ore, ſeu ſputo ſeu vomitione, è veſica vel aluo profluens, & quęcunque circa naturæ præſcriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia inſunt, quum aut eorum color à naturæ modo recedit, vt ſi vrinarum, deiectionum, menſium, ſputorum, aut vomitionum niger eſt color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut grauęolentia ferit: aut ſapor amarus, ſalſus, acidúsve ſubeſt: aut lentor vel acrimonia, & craſſities vel tenuitas, aliáve qualitas præter naturã, tum his tum cæteris quę manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quantitatis vitium eſt, quum iuſtus naturæ modus in his minimè tenetur, ſed ea vel abundantiùs vel parciùs profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in ſymptomatis connumerentur, ſi præſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc, ſed ex alimentis profecta ſunt, quorum vel qualitas praua, vel immodica quantitas permanet, non propriè ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excrementorum vitia atq; ſymptomata dum pręter naturam intus coërcentur, nouorum plerumq; morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio vllåne alia cauſa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt: iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. CAP. IV.

Læſarũ animalium functionum cauſa.

FVNCTIO læſa per ſe nulliuſq; rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autem qui ſenſum motumque offendit, vel in cerebro propria facultatis ſede, vel in ſenſus motúsve organo conſedit. Qui facultatem eiuſq; ſedem occupat & impedit, aut intemperies eſt, aut continui ſolutio, aut conſtipatio, aut obſtructio, eaque vel à tumore præter naturam, vel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidem coërcita facultas prohibetur in ſenſus motuſq; inſtrumenta defluere, qui inſtrumentum, modò partem eius principem & primariam, modò cæteras quæ illi ſubſidio veniunt, aut quouis modo vſui ſunt, exercet. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intemperies, cõtinui ſolutio, & ſitus mutatio: hic enim ſæpe de ſede propria decedit. In cæteris inſtrumenti partibus præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarii quoque morbi conſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo vel anguſtia, humorũ penuria vel exuperantia, horũ tunicarumq; craſſities aut alienus color, ſuffuſio, vnguis, & quęcunque ob pupillam ſuccreſcũt, deinde vlcera, inflammationes, aliiq; tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurium obſtructio vel à tumore naſcitur, vel à tuberculo, vel à ſordibus, vel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoq; obſtructio vel ex attritu & tumore, vel ex polypo fit: & oſſis ſpongoidis obturatio à grauedine.

nod[illegible]. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt: quemadmodum lingu[illegible]ntot ſalſus, acidus, aut amarus, guſtatus iudicium euertit. Iam verò tactus mo[illegible]q; ſymptomata, vt ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vincu[illegible]ióve extrinſecus premente conſtrictis, aut craſſo lentoq́; humore obſtructis. [illegible]æ cauſæ ſpiritum & facultatem animalem latiùs manare non ſinunt. Ita igi[illegible] animales functiones cauſæ multiplices offendunt. At verò læſæ naturalis fu[illegible]onis cauſa omnis vel intemperies eſt, vel ſubſtantiæ corruptio. hæc enim vi[illegible]imilarem partem actionum opificem inuadunt labefactantque, neq; priuatæ [illegible]us functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ, quales in na[illegible]libus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdam ex cauſis offenduntur.

Naturalium offenſarum cauſa.

Et[illegible]m ventriculi, iecoris, alteriùsve inſtrumenti ratio ab eryſipelate, à phlegm[illegible]e, ab aliiſque tumoribus præter naturam interdum peruertitur, hincq́; dimi[illegible]a aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non ſolùm ſimila[illegible] verumetiam inſtrumentarius morbus attractionem interpellat. Sic tubercul[illegible]rnoſo vel alio quouis tumore in gula ſuccreſcente, quo cibis via præcludi[illegible] intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quaſi ſaltu qu[illegible]m aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flatuum turba pr[illegible]ditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eiſdem firmi[illegible] adhæreſcit. Expulſionem lędunt morbi ſimilares, & viarum anguſtia atque ob[illegible]ctio. Sed hanc accelerat excernendorum copia vel acrimonia: craſſities ve[illegible]ut lentor remoratur. Non aliæ profectò cauſæ quærendę ſunt, cur alimenti i[illegible]niuerſum corpus per venas diſtributio, aut fæcum alui deiectio, aut vrinæ pr[illegible]ſio, aut flauæ bilis in ſuam cyſtim, aut denique melancholiæ in lienem exp[illegible]tio vitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. C A P. V.

A[illegible]FFECTVS verò ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis [illegible]citra vllam functionum læſionem inhæreſcunt, interiores cauſas has obtin[illegible]. Color quidem præter naturam, ſuccum & humores de optimo & mediocri [illegible]tu delapſos, qui vel in cutem ſe extulerunt, vel cum excrementis excidunt. F[illegible]tor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus præter naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumentorum fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum, menſium & ſudorum vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nunc ſimplici affectui aſcripſimus.

Naturaliũ excretionum cauſa.

At verò quantitatem eorum ſupra modum augent, vel ingens ciborum copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricem vim ſtimulat, vel lubrica fluxaq́; materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atq; menſes validiùs, abundantiùs, crebriuſq; erumpunt. Quantitatem verò eorum minuunt alimentorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellẽtis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, viarum anguſtia vel obturatio, immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verùmenimuerò excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam, alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut aperta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum.

Excretionũ præter naturam cauſa.

Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euidentiũ quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia & tenuitate & acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laceſſita ora venarum diducit, vt iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nonnunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciem referat, è venarum tunicis rarioribus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorumq́; copia, contentorum velut bilis acrimonia, & quæ pondere grauant, vt ſanguis vel pituita copio-

ſior quodam loco concluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes, oculorum lachrymas, expuitionem, gonorrhœam omnemque ex quauis parte vacuationem contra naturam protitant. Hîc nempe continendi facultas excrementorum pondere defeſſa, omnia tandem elabi ſinit: expultrix verò ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſa. CAP. VI.

SENSVS vnuſquiſque rei obiectæ vehementia pulſatur ac dolet: vt oculus nimio ſplendore, & auris aſpero vehementique ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantium communis, quodque qualitates in quibus hic verſatur maximè ſint efficaces. Hæ igitur ſi quando exuperent, & tactum repentè vehementerque feriant, dolorem commouebunt. Non ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quę hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profectò neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque vt ita animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbũ vlcus eſſe, dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenum inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quòd praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc vnicam & proximam cauſam ſtatuit doloris, quæ vna proximum eſt & proprium tactus obiectum. At verò vtraque ſententia videtur ſophiſmatũ ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non vnum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quod in extremorum caloris & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi & læuis, grauis & leuis mediocritate, conuenienti forma atq; ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui à temperatis ſuiq; ſimilibus nihil affici, nec ea percipere: à diſſimilibus verò & contrariis variè perpeti, eaq; non niſi offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue aut multum repentè irruet in tactum, dolorem infliget, idq; qualitatis ſuæ vi & efficacia, quę proxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, ſecans, exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non vnicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque violenter & repentè in tactum irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt, quandiu agunt & ſenſum mouent: atq; cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdum ſublato efficiente torpor aliquis (perinde atque in oculo rei viſę ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandam doloris ſpeciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam eſt. Multæ quidem exiſtunt dolorum differentiæ, quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe duximus. Quamobrem de ſymptomatum ſummis generibus horumque cauſis iſtæc attigiſſe ſatis ſuperq; videmur, de ſingulis inter particularum morbos paulò pòſt aptiùs dicturi. Nunc de ſignis tradendum.

De ſignis, quotq́; ſint illorum differentiæ. CAP. VII.

MORBI in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni, neque ſenſu vllo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum indiciis mens rectà ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunq; magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta eſt ſignorum neceſſitas, vt his ſublatis medicinæ fundamenta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur, alii plerunq; aut noui aut nouo modo impliciti ingruunt, qui neq; literis, neque expreſſis ſignis doceri omnes poſſunt; generalis quædam ſignorum ars iure præmittenda eſt, quæ modum exprimat, tum morbi, tum cauſæ cuiuſque interioris inueſtigandæ. Quum autem tria ſint prima ſignorum genera, hic quidem de inſalubribus quæ morbos eorumque cauſas demonſtrant, in opere prognoſtico de ſignis prognoſticis,

in opere

in opere ſanitatis tuendæ de ſignis integræ valetudinis diſſerendum. Quicquid igitar ſenſib:is noſtris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius eſt ſignum. Sic ſymptoma quia conſpicuum, interioris occultique morbi è quo fluxit, expreſſum eſt ſignum: ſic & cauſa euidens, vt vitioſus corruptuſque cibus, morbi quem procreauit index eſt. Eſt autem ſignum genere duplex, demonſtratiuum & prognoſticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis conſtitutio memoria repetitur. Demonſtratiuis pıæſens indicatur conſtitutio, prognoſticis futura præuidetur. Signa prognoſtica non cōtinuò vt morbus inuadit, ſed aliquanto poſt tēpore ſe proferunt, hincque mox apparentia & ſuperuenientia nuncupari ſolent. Ea genere quidem triplicia ſunt: alia coctionis vel cruditatis, alia ſalutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoq; genere alia ſalubria. alia inſalubria, alia neutra, de quibus ſigillatim aliquando fuſiùs diſſeretur. Demonſtratiuorum quoque alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem cōſtitutionem, & bonam humorum commoderationem commonſtrant. Inſalubria alia quidem morbi ſpeciem declarant, vt pulſus frequens, celer & inæqualis febrem: alia ſedem affectam, vt pulſus durus membranam, mollis & vndoſus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi cauſam, vt plethoræ & cacochymiæ ſigna. In vnoquoq; porro genere alia propria ſunt & inſeparabilia, quæ propriam rei eſſentiam perpetuò comitantur, neque poſſunt ab ea ſeiungi: Statim pariter cum morbo inuadunt pariterque deſinunt, vnde comitantia & ſimul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti ſimilis, difficilis ſpiratio, tuſſis, & acuta febris, propria dicimus ſigna pleuritidis. Alia dicuntu r aſſidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs ſuperueniunt, aliàs neq; omnino adſunt: proinde nec propria nec inſeparabilia ſunt, ſed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in ſanum decubitus facilior, non propria, ſed aſſidentia ſunt pleuritidis ſigna: quemadmodum & capitis dolor, qui febri non aſſiduus comes aſiſtit. Prætermiſſis autem ſalubribus prognoſticiſq; ſignis, inſalubria duntaxat hoc loco exponenda ſuſcipimus.

Quid ſignū.

Signorum inſalubrium quæ morbos eorumq; cauſas indicant ſumma genera. CAP. VIII.

TRIA corpori præter naturam inſident, morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Poſtremum hoc, quia perpetuò ſub ſenſum aliquem cadit, ſeipſo non aliis ſignis percipitur. At morbus atque eius cauſa interior noſtros plerūq; ſenſus effugiunt, nec in conſpectum ſedanr, ex ſymptomatis tamen ee nex ſignis innoteſcunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis eſt, cuius veritas non aliter quàm argumentis atq; ſignis illuſtratur. Quoniam autem ad curandi methodum, non modò morbi ſpeciem, verumetiam corporis ſedem cui is inhæreſcit compertam eſſe oportet, cōuenit vt ſignorum inſalubrium alia ſedem affectam indicent, alia morbum qui in ea cōſiſtit. Sedis affectæ ſigna ſunt, excrementa, actio læſa, doloris proprietas, ſitus & propria accidentia. Non ſemper omnia, ſed tamen quædam neceſſariò elucent in vnaquaq; affecta ſede. Iecur enim inflammari plerunq; doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia dilucidè innuunt, etiamſi nec læſa videatur actio, nec excrementa profluant. Sic factum vlcus exeſamque venā ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cęterorum nihil ſe proferat. Excrementi quidem appellatione tum quod excernitur, tum ipſum excernendi modū complectimur. Quod excernitur interdū portio quædam eſt affectæ ſedis, quam certò coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta arteriarum, caruncula in vrinis renes, & ramentum in alui fæcibus, tenue quidem ſuperiora, craſſum & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdum non ipſa partis ſubſtantia, ſed quiddam illi adhæreſcens excidit, vt inteſtinorum adeps: interdum quippiā quod pars affecta complectitur. Sic per acceptum vulnus ſi vrina profluit, veſica, ſi fæx alui, inteſtinum ſauciatur. Vulnerato autē pectore ſi ſpiritus efflatur, ſuccingens membrana diuellitur. Excernendi quoque modus affe-

ctam ſedem patefacit: nam ex vulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex ſperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur, è proximis eſt ſedibus, ſin verò naturalibus excrementis ad vnguem exquiſiteque petmiſcetur, è diſtantibus atq; ſublimioribus eſt. Actio læſa eam partem à qua edi ſolet affici oſtendit, vt cæcitas oculum, ſurditas auditum, cruditas ventriculum. Partis autem affectus propriùs ne ſit, an per alterius conſenſum, non ex læſa actione, ſed ex aliis ſignis diſcendum. Quum enim ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihilq; intermittens, neque increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atq; illi accommodata præſidia conferunt, proprius exiſtit. At qui alterius incremento inualeſcit illiuſque remiſſione miteſcit, nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat, quæ pars primariò ſit affecta: vt dolor pulſans aut arteriam aut partem arteriæ proximam laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extenſus venas: contundens & profundus oſſium membranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtuſus viſcera aliámve partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris tum tumoris, affectæ ſedis eſt index. Nam ſi dolor dextro hypochondrio penitus inſidet, iecur non lien: ſi ſiniſtro, lien non iecur afficitur. Si dextri hypochondrii tumor per coſtarum extrema producitur, iiſq; ſubiectis lunæ figuram exhibet, in iecore eſt, ſi circunſcriptus in ventris longum exporrigitur, in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehenditur, atque ex his quæcunque propria & inſeparabilia dicuntur, quia maximã demonſtrandi vim obtinent, certiſſima ſunt: aſſidentia verò, quòd multorum ſint communia, non paruam interdum dubitationem habent. Iam verò affectuum ſigna ex eiſdem (ratione tamen paulùm diuerſa) depromuntur, prærerquam ex actione læſa: hæc enim quæ pars affecta ſit, non quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiam portio continetur, vlcus ſubeſt: vt quum inteſtini ramentum deiicitur, aut aſperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenæ rubræ ſubſident in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces ſemini cucurbitæ ſimiles exeunt, aſcarides vrgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat: vt dolor inflammans calidam intemperiem, ſtupefaciens frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens, vel aquam tenuem vel flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque ſitus, quòd vniuſcuiuſq; partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & veſica ferè calculo: inteſtina lumbricis, non autem ventriculus. Cor nunquam penetrante vlcere, vt neq; pulmo neq; ſyndeſmus dolore. Propria tandẽ accidentia, vt vngues adunci tabem, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuerſi corporis color, iecoris, niger verò lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tum ſedis affectæ tum morbi cognitio capi debet. b c d

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda. CAP. IX. e

OMNIS inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultaſque cauſas deducit: quodque ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt inueſtigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certè ſymptoma. Hoc autem ſiue læſa functio, ſiue excrementum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectæ ſuſpicionem primùm adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturæ conſentiant. Etenim nullum ferè ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed vnius eiuſdemque morbi multa ſemper concurrunt. Quum igitur omnia quæ tum narrando, tum percontando audita ſunt, in vnius eiuſdemque affectæ partis ſignificationem congruunt, explorata compertaq; eſt affecta ſedes. Sin verò illa inter ſe diſſident atque diſcordant, in alterius partis inueſtigationem diuertendum, dum quædam deprehendatur, quæ certorum ſignorum teſtimoniis affecta confirmetur. Si omnium ſymptomatum ſignificationes eodem pertinent, neque vllum aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. a

De

rat. De hac præterea diſquirendum, proprióne affectu an alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, isne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læſa conſtet inſtrumentum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutandum quidem fauceſne an aſpera arteria peculiari vitio renetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracem, aut in ſeptum tranſuerſum, aut in vicinas partes conferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in vitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, idq; circa nothas coſtas dextri lareris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernenduſq; eſt. Si enim pungenri ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maximè cruentum expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis verò cum aſſidua febre, tum tuſſi ſicca, coniecturam adfert inflammati iecoris. Tum igitur obſeruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciem exhibeat, lingua ſcabráne ſit, & nigra, ſitis inexhauſta, ingens cibi faſtidium, vomitus bilioſus, freqnénſve deiectio billioſa, vrina craſſa & flammea: hæc enim ſi exrant, iecur phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, aliò referendus eſt affectus. Rurſum verò exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateri. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animoque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis; lien, colum inreſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnium magna affinitas. Hic verò dolor ſi infra deuergens in crus vulnerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, huncque deſtillationis ſigna anteceſſerunt, coxendicus eſt. Sin manus contactu vel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamenro, alraque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circunſcriptus, eſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitari, aut ventriculum diſtendunt, aut ructu erumpunt, metus & mœſtitia diu habent, in lienem referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, vreteris progreſſu per illa in veſicam ferè porrectus, qni alno ſoluta haud prorſus conquieſcit, vomitioque varia eſt, frequens meiendi deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel contentis à naturali plurimùm abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus verò dolor & vagus & larè diffuſus eſt, qni aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autem res ipſa planè aperteque omnibus ſymptomatis inſtructa explicarur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat iudicio tranſigenda decidendaque eſt. Vt ſi quis ter quaterve quotidie ſynceri puris circiter ſelibram ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnunquam ſeorſum, nec dolor ſit vllus nec vnquam fuerit, nec ſitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodum valida, ſed lenta ſolùm, nec laborans decumbere cogatur, id vndénam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certè ex quodam abſceſſu ſub diaphragmate rupto id effluere conſtat. Non autem in ventriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe non poteſt. Non in renibus aut veſica, quòd ex his non in aluum, ſed in vrinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abſceſſus laborantem omnino proſternunt cum febre ardente, cum ſiti, cum grauibus aliis ſymptomatis. Reſtat igitur in ſolo ſit meſenterio, quod pars eſt ignobilis, ſenſus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua ſyncerum poſſit in inteſtinum rectum confluere. Iam verò ſi multa indicia variaque ſymptomata ſeſe exhibent, quorum nec vires nec ſignificationes in vnam & eandem affectam ſedem pertineant, ſimplex eſſe nequit & vnica ſedes affecta. Hîc autem imperiti & artis ignari ſignorum turbulenta concurſione præpediri ſolent, tanquam in nouum inauditumque morbi genus incidant. Et reuera confuſos implicitoſque morbos dilucidè explicare in primis quidem arduum & operoſum eſt, maximè verò quum affectæ ſedes vicinæ ſunt, & in communem quandam functionem conſpirant, quoniam pleraque illarum ſym-

Ad dignoſcẽdam affectam ſedem exercitatio, particulari propoſito exemplo.

Aliud exemplum ad certius perueſtigandam ſedẽ affectam propoſitum.

Vbi varia & multa ſymptomata concurrũt, quid agendum.

Digitized by Google

ptomata communia ſunt. Vt tamen ij ſecernantur explicenturq́; , perpenſis ſingulorum ſignorum viribus & naturis, quotquot in eiuſdem partis ſignificationem concurrunt, ſeorſum conſtituenda referendaq́; ſunt, dum tandem conſtet quot partes primariò ſint affectæ, vt & totidem morbi reipſa deſignentur. Quum igitur reſpiratio offenditur, tuſſiſq́; vetus fatigat, & ſtertor, & ſputum copioſum eſt, quibus dein lateris dolor accedit: quoniam nec tuſſis illa vetus, nec ſtertor poſſunt ex pleuritide proficiſci, neceſſe eſt præter latus ipſos quoq; pulmones iamdiu obſtrui, eſſeq́; aſthmati implicatam pleuritidem. Rurſum verò quum dyſuria meiendo acri dolore & ardore diſtorquet, ſi emictionis initio pus emanet, idq́; interdum ſponte citra vrinæ profuſionem, & vrinæ curſus plerunq; intercipitur, ſi præterea ſub emictionis finem dolor acriùs vrget, exciditq́; nonnihil ſabuloſum aut viſcoſum, ſæpiuſq́; dolor in podicem incumbit, cui quæſo, morbi huius primus aditus circumſeptus & difficilis non appareat? ſingulis tamen accuratè explicatis variæ ſedes affectæ cernentur, & vlcus in penis meatu veſicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ ſedes longiùs diſſitæ ſunt, quoniam ſymptomata edunt prorſus diſparia & quæ eodem pertinere nequeunt, earum ſecretio diremptuſq́; multò quidem expeditior, in hiſque morbi euidentiores ſunt ac magis perſpicui. Vt ſi putulenta vrina citra ſenſum doloris emeiitur, idq́; cum lumborum dolore, ſimul etiam fauces ceruixq́; tument ac rubent cum ſpirandi vorandiq́; labore, atq; etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab angina ſecernere. Quoties porrò deprehenſæ erunt multæ ſedes affectæ, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnaq́; alterius cauſa ſit. Tum ſiquidem connexi morbi erunt aut conſequentes. Vtro autem genere ſint, internoſcetur, ſi exploretur vtra pars ſit prior morbo prehenſa, & an illius graue quoddam ſymptoma poſteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypochondrium tumet ac renititur, difficiliſq́; eſt ſiniſter decubitus, & icterus multo antè tempore animaduerſus, connexi morbi iudicentur, iecoris ſcirrhus & hydrops, atq; ille poſterioris cauſa. Sic & quum impurum multoq́; humore vitioſo perfuſum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritis febris cauſa ſtatuitur. Pleuritidi autem febris connexa eſt ferè ſymptomatica: at ſiquando pleuritim præceſſit, primaria eſt, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius cauſa minimè ſit: atque hos conſequentes appellamus. Non enim qui prior eſt affectus, ſed qui in poſteriorem vim obtinet, illius eſt cauſa: nec ſi poſt alium, idcirco ab eo ſit.

Qua ratione morbus eiuſq; continens cauſa peruestigetur. CAP. X.

PERSPECTA affecta ſede, quis deinde in ea affectus ſit quærendum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & ſitu atq; excrementorum genere cognoſcitur, de affecta ſede roganti multa etiam de affectus ſpecie ſeſe exhibent, iiſdemq́; ſignis ambo plerunq; innoteſcunt. Interdum ſedes affecta, interdum affectus ipſe conſpectior atq; manifeſtior eſt, vt excreto pure abſceſſus, ſanguine vlcus intelligitur, etiamſi nondum conſtet quæ pars laboret. Itaq; his quæ dicta ſunt ſignis exquiſitè noſcendum, quiſnam affectus in laborante parte conſiſtat, ſiue ſimilaris, ſiue inſtrumentarius, ſiue communis ſit. Deinde verò ſimplexne is ſit an compoſitus: ſi compoſitus ſit, ex quibus conſtet: vt ſi renis intemperies ſit calida, an cum ea vlcus etiam conſiſtat. Atq; ſiue ſimplex ſiue compoſitus ſit, ſcrutandum præterea ſitnè ſolitarius & ſine fouente cauſa (hic enim expeditiùs ſanatur) an cauſa interior comitetur: quum enim ea in primis ſummouenda ſit, curationem difficiliorem habet. Quocirca poſt affectã ſedem & morbi ſpeciem, cauſa omnis interior peruestiganda, primùm quidem continens & proxima, flatúſne ſit an aquoſus aliúſve humor, pituita, ſanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus; excrementive genus. Id autem indicant partis color & natura, doloris ſpecies, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ ſiquidem partes alijs gignendis coaceruandiſq́; excrementis comparatæ ſunt, iecur bili flauæ,

Cauſa continentis diſquiſitio.

lien atræ,

lien atræ, ventriculus, inteſtina & cetebrum pituitæ, renes & veſica calculo, inteſtina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut conſuetudinem incaluit, ſi rubet ſanguine, ſi flaueſcit, bile præter modum perfuſa eſt: quæ friget, ſi albeſcit pituita, ſin liuet, melancholia grauatur. Dolor acerrimus eſt à bile, mitior à ſanguine, hebes à melancholia, è pituita, ab aqua & à flatu niſi cum copia vehementer diſtendunt. Quæ ex affecta ſede prodeunt, ſi portio quædam ſunt concluſæ materiæ, vel colore vel ſubſtantia quænam ea ſit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & continens morbi cauſa atq; materia ſit intelligitur. Deinde verò quærendum ſoláne ea ſit atq; ſolitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ ſolius laborantis partis vitio quaſi congeſtione quadam coaceruata eſt, ſolitaria cenſetur. Quum verò vel corpus vniuerſum, vel pars aliqua humoris copia premitur, hancq; exuperantiam quaſi moleſtum onus excutiens in partem laborantem deponit, tum quidem antecedens cauſa ſubeſt continentis comes: duplexq; interiorum cauſarum genus adeſt remediis profligandum. In his porrò diligenter internoſcendum, quæ pars in laborantem ſuperuacua deponere ſolet: & quæ materia quisve humortum in ea parte tum in vniuerſo corpore plurimùm abundat. Quoniam igitur ſæpius ex vniuerſo corpore in affectam partem vitium incumbit, atq; etiam ſi nihil incumbat, niſi tamen perſpecta corporis totius & viſcerum conſtitutione, nullius partis affectæ curatio rectè ſuſcipi poteſt, hoc loco ſubiicienda ſigna ſunt, ex quibus vniuerſus corporis ſtatus intelligatur, & quis maximè humot in eo dominetur & exupetet.

Antecedens.

Signa vniuerſalia cauſæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore.

Cap. XI.

EORVM quæ toto corpore exupetantem humorem indicant, alia abſolutè ſigna, alia ſigna ſunt & cauſæ. Signa quidem ſunt, corporis facieiq; color & habitus, animi motes, inſomnia, quæ excernũtur, vt vrina, deiectio, ſudor, ſcreatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tum naturales, tum animales, vt concoctio, ſomnus, atq; pulſus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & cauſæ ſunt, totius laborantis natura: iecoris quod ſanguinem humoreſq; progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: ptincipalium viſcerum conſtitutio, parentum vitia, ſuppteſſa quædam vacuatio conſueta, viuendi conſuetudo in cibo atq; potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœliq; ſtatus. Deinde & præteritorum morborum quibus plurimùm conflictari conſueuit tecordatio. Faciei igitur corporiſq; color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciunt, quandoquidẽ humoribus ſimilis color effloreſcit, quum præſertim nec in altum corporis vel frigote, vel timore, vel triſtitia compulſi ſunt: nec in cutem violentiùs irruetunt vel ira, vel pudote, vel æſtu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo ſi horum nihil corpus vehementer efficit, certiſſima eſt dominantis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id eſt bona habitudo, quæ in molis corporeæ medioctitate conſiſtit, ſuccorum probitatem atq; mediocritatem oſtendit. Καχεξία verò & ἀτροφία κακοχυμίαν, vt εὐσαρκία ſanguinis copiã. Hæc autẽ coloris habituſq; indicia tum in vniuerſo corpore tum maximè elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutem obtinuit à ſubiecta carne minimè diuulſam: ea enim cutis non aliud eſſe deprehenditur quàm ſumma & extima faciei portio reſiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conſpectiùs & dilucidiùs in facie quàm in reliqua corporis cute efflorеſcut. Si icteri iacta ſunt rudimenta, prima facies flaueſcit: ſi atquati nigri, liueſcit: ſi elephantiaſis, cum liuore craſſeſcit & extuberat piliq; decidunt: ſi luis venereæ, puſtulis fœdatur: ſi leucophlegmatiæ, palleſcit ac tumet: ſi pulmones inflammantur, rubore perfunditur: ſi iecur aut lien obſtructione ſcirrhóve tentatur, obſcuro colore marceſcit: ſi phthiſis eſt, cadauetoſa euadit: ſi quod deniq; animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & ſignificationes erunt in facie. Sunt & qui ex vnguium colote de humorum corporiſq;

Facies nutua & vetus interpres dominantis in corpore humoris, & futuri morbi præſaga.

Indicia redundantium humorũ qui petantur ex moribus.

conſtitutione pronuntient: ſed multo obſcuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago eſt animæ, ita facies index eſt & quaſi ſermo quidam tacitus non modò perturbationum animi, ſed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, niſi longo philoſophiæ vſu ſedati ſint, humorũ affectuumq́; corporis certi quoque ſunt indices. Quum enim tres animæ partes, ſentiens, concupiſcibilis & iraſcibilis, omnino brutæ ſint, plurimumq́; affinitatis cum corpore obtineant, neceſſe eſt eius in quo penitus demerſæ ſunt, naturã & vires ſequantur. Sanguineo & adoleſcenti lætitiæ & hilaritatis plurimum ineſt, omniaq́; tanquam floreſcente Vere iucunda obuerſantur & arrident: ſeni & melancholico eadem triſtia & horrida, qualia viſuntur autumno inclinante & seneſcente anno. Eam autem varietatem non res ipſa quæ ſpectatur, ſed æſtimationis diſcrimen facit, quæ corporis naturã conſtitutionemq́; imitatur. Quæ huius palato ſapiunt & voluptati ſunt, alteri ſæpe ingrata ſunt & iniucunda. Hic veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius ſtimulo laceſſitur. Huic ſenſus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiam ſæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille triſtis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & inſolenti animo, hic abiecto & demiſſo. Quũ tanta morum diſſimilitudo & varietas citra occaſionem cernatur, vnde cauſa niſi à diuerſa corporis natura quæri poteſt? Morũ quædam ſemina nobis inſeruntur naturæ primordiis conſentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa præſtantior quæ nos conformauit. Calidi & ſicci concitato, celeri expeditoq́; animo & corpore ſunt: at non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atq́; tardo. At multò efficaciores ex abditiore & præſtantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicari author eſt Ariſtoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua ſolertes & ingenioſos oſtendit. Frons magna ſegnes, rotunda iracundos. Aures magnæ & erectæ ſtupidos ac bardos, paruæ verſutos & fallaces: horũ plena eſt Φυσιογνωμονία. Præter mores cuiq́; à natura inſitos alij ex victu, alij ex diſciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à ſenſu mentis abſtrahit: vtq́; aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac reſtinguit, naſturtium aut allium ſomnolentos efficit, hyoſcyamus dementat: ita quidem & multò efficaciùs humores, qui præter naturam exuperant, nos in mores ſuæ naturæ conſentaneos inducunt. His ex cauſis diſſimiles ſunt hominum mores, & vnius eiuſdemq́; adeò plerunq́; varij, vt à ſeipſo plurimùm diſtare videatur. Hinc quoq́; phrenitis, furor, melancholia, mœſtitia, metus, iracundia, moroſitas aliaq́; animi ſymptomata præter conſuetudinem & citra euidentem cauſam irrumpunt. Quamobrem diligens morum obſeruatio morbos ſæpe detegit aliis quibuslibet ſignis incomprehenſos. Ieiuniis autem ſub longa inedia maximè conſpicui ſunt mores, quum humor ſyncerus & impermiſtus viget & exultat, nondum alimenti benignitate repreſſus. His finitima eſt inſomniorum ratio. Quum enim per ſomnum ſopitis colligatiſque ſenſibus, externarum rerum occurſu animus haudquaquam pulſetur & occupetur, tum ſanè multò maiorem vim quàm per vigilias humores animum exercent. Laceſſitur autem per ſomnum animus tum reconditis reſeruatiſq́; ſpectris eorum quæ frequentibus actibus per ſenſus altiùs irrepſerunt, tum aliena corporis conſtitutione. Nam inſomniorum cauſæ ſunt quæ attentiùs videntur & audiuntur, & quæ curæ ſunt, & tacita corporis conſtitutio. Quæcunq́; igitur inſomnia nequeunt ad præcedentem meditationem referri, ex corporis ea ſtatu originem habent, eiuſq́; ſunt indices. Quicquid enim corpus vehemẽter in ſomno premit, quandam de ſe imaginem animo exhibet, & inſomnium facit. Famelicis epularum, ſitientibus potionum ſpecies ſeſe dormientibus offerunt: & ſeminis copia turgentibus ſæpe obuerſantur mulierũ formæ. In ſomnis graue quoddã pondus geſtare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorũ ſarcina onuſtũ eſt. Et ex altiſſimo loco in profundũ præcipitari, cui caput humore multo confertũ epilepſiam, vertiginẽ, aut apoplexiam minatur. At volare, aut celeriter currere,

Ex ſomniis cõiectatio exuperantis humoris quì facienda.

cui cor-

cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Somnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbi ve cauſam ineſſe portendit: quemadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatem. Itaq; vt deliriis, ita & inſomniis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorum portiones, vel partium excrementa quædam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt, nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorumq; iecoris: alui deiectio horum atq; inteſtinorum, vrina venarum, ſudor corporiſq; halitus ſummarum partium index eſt, non modò quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificans: quemadmodum narium mucus cerebri, ſputum pulmonis eſt indicium.

Ab excrementis humorum indeq; affectuum indicatio.

Pulſus vt cordis & arteriarum, ita aliarum quoq; affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorum qui tum in vaſis, tum in aliis ſedibus exuperant, vaporatione tentatur & afficitur, atq; pro cuiuſq; humoris conditione ſe gerit & pulſat, pariterq; arteriæ omnes. Harum igitur pulſus dominantis cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidem ratione quam poſtea trademus. Rerum autem externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſq; naturæ faciens, quæ corporis humorumq; conſtitutio ſit exprimit.

A facultatibus nota dominantis humoris.

Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræquè fert, nec niſi ſumma illarum exuperantia offendetur. Vitioſa quæ tamen natiua eſt & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atq; conſeruatur: ſimilibus verò exuperantiis atq; omnibus contrariis offenditur, quòd eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturam & morboſa iam eſt, cum omnino ſimilibus, tum etiam exuperantibus læditur, quòd horum vi multò magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato vſu iuuatur, quæ ſenſim ac blandè in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. Sic ergo ex facili difficili ve cuiuſq; tum aëris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorumq; conſtitutio coniicitur.

A iuuantibus & lædentibus.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. CAP. XII.

IAM verò euidentes cauſæ morborum effectrices magnam quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbos quaſque interiores cauſas genuerint neceſſariò commonſtrant. Harum aliæ inſitæ ſunt & congenitæ nobis, aliæ aſcititiæ. Inſitæ ſunt temperamentum, & totius natura à parentibus ſuſcepta. Aſcititiæ verò ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & ſtudiis & perturbationibus animi poſitum, vacuandorum ſuppreſſio, & prægreſſorum morborum conditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi conſentaneos humores, tum morbos qui horum vitio ſuccedunt nobis ingenerant, qui & illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitum corporis totius temperamentum iecoris atq; cordis naturam ferè imitatur. Quum enim muſculorum omniumq; partium quæ ad cutem ſummaque corporis accedunt, ſubſtantia è iecore alimentum, è corde ſpiritum caloremque ſumat, atque ex his quodam modo conſtet, eorum prorſus conditionem naturamque retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, iis venarum ineſt amplitudo, eaque maior ſi humidum ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quædam exiſtit. Quum enim venæ quaſi propagines ſint è iecore profectæ, illius nimirum inſitam temperaturam ſequuntur, eamque nobis ob ſenſus exponunt. Venter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quum etiam ſiccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Contrà autem quibus iecur frigidum eſt, venæ anguſtæ apparent, & ſi humidum ſimul eſt, molles: ſin verò ſiccum, duræ: venter & ilia glabra piliſque nuda. Si cor temperamento calidum eſt, pulſus magnus, velox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccum eſt, durus: ſin humidum, mollis. Spiratio pulſui quodammodo ſimilis eſt, dummodo thoracis conformatio atque magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoque amplus eſt & excelſus, præſens & acer,

Ex totius temperamento inſito de cæterarum partium natura coniectura capienda, & contrà.

audax, iracundus: quum ſimul ſiccum id erit, tardior quidem, ſed ferocior nec facilè placabilis: quum humidum, promptus, placabilis ac minimè fetox. Thorax quoq; hirtus eſt, & magis in ſiceo, minus in humido. At verò ſi cor temperamento frigidum eſt, pulſus ineſt paruus, atq; is quidem mollis ſi humida temperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quum thorax à cordis commoderatione recedit. Animus humilis ac demiſſus, propitius, in iracundiam minimè propenſus: idq; cum metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cum pettinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecoriſq; ſignis de totius corporis tempetamento iudicium fieri poteſt. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunq; calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparer, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccum eſt: blando & halituoſo, ſi humidum. Piloſum quoq; id eſt, magis quidem quum etiam ſiccum, minus verò quum humidum. Temperamento proximas vires habet corporis principumq; partium natura à parentibus inducta. Temperamenti notæ interdum fallunt: ac tum ſi fortè perſpectum ſit quales etant patentum naturæ, quo maximè tempore genuerunt, conſpectius erit prolis temperamentum, neq; temperamentum ſolum, verumetiam omnis illius natura, & quas in ſe pattes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parentum ſemina atq; etiam prægnantis victus, principum partium totiuſq; corporis naturam conſtituunt. Cauſæ porrò aſcititiæ multo pòſt tempore genitis iam nobis hos illóſve humores exaggerant: quandoquidem ætas, ambiens nos aer, alimenta, vitæ exercitationiſq; genus, animi pathemata, vacuandorum ſuppreſſio, humores morboſq; generant in nobis ſuæ naturæ finitimos, quorũ etiam notæ, hac ratione quam in ſingulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Parentum cognita perſpectaq; natura plurimum facit ad liberorum prouentatẽ intelligendã.

Signa plenitudinis. CAP. XIII.

PLENITVDO quidem ſtatuenda duplex, vna impura nec exquiſita, cuiuſq; ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atq; hæc veriùs multa eſt cacochymia, quam & impuram plenitudinem nuncupamus. Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue omnium ſuccorum æquabilis eſt redundantia. Nuſquam enim tam ſyncetus ſanguis cumulari poteſt, quin aliorum ſuccorum atq; ſeri permiſtione ſit perfuſus. Ea autem excellentiæ nomine plethora dici conſueuit. Hæc rurſum duplex, vna ſupra vires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriam & commoderationem excèſſit, vires tamen quauis alia ex cauſa imbecillas premit. Altera abſoluta quæ iam ſupra naturæ ſymmetriam eſt, & copioſiùs increſcens naturalis eſſe deſinit. Quæ ipſa aut leuis eſt, quum mediocritatẽ paulùm excedit, aut tenſiua, quum iam vaſorum tunicas præ copia diſtendit ac propè diuellit. Hæc licet immodicè exuperet, fieti tamen poteſt vt vires nõ premat: nam plerunq; (vt in habitu athletico) vires cum ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi vites infirmæ ſubſiſtant, ſupra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra vires eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vaſorum hæc communia ſunt ſigna. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obſeruandus eſt, quum omnes ſimul particulæ eodem ſunt ſtatu, nec pars vlla cęteris eſt decliuior in quam ſanguis incumbat. Et quum omnes æquabili & moderato ſunt calore, & ſanguis nec frigore in altum refugit, nec immodico calore ſiue aëtis, ſiue balnei, ſiue vini, ſiue exercitationis, ſiue febris, ſiue vllius cauſæ calfacientis vi concitatus aut turgeſcens, aut quaſi colliquatus venas diſtendit in tumorem. Altetum ſignum eſt tenſio venarum cum quodam ſenſu doloris, quæ non ſolius plenitudinis, ſed exuperantis plenitudinis eſt index. Hæc eſt tenſiua laſſitudo ſpontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, vixq; manus in pugnum adducitur. Sic corporis moles iam plenior euaſerit, & brachia, manus, tibiæ inturgeſcant, non ſolùm venarum, ſed totius eſt corporis plenitudo. Pulſus etiam fortis, validus, magnus &

Plethora duplex.

Plenitudinis ſigna communia.

guis & plenus ineſt. Venæ ſiquidem pleniores anaſtomoſi copiæ nonnihil in arterias transfundunt, niſi ſupra modum craſſi viſcoſique humores exiſtant. Plenæ autem arteriæ pulſum edunt qualem diximus, non in carpo ſolo, verumetiam in temporibus, in digitis, & in extremis quibuſq; partibus moleſta pulſatione conſpicuum. Reſpiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebrior (præſertim verò in exercitatione) deprehenditur. Communia hæc ſunt plenitudinis ſigna. Euidentium porrò cauſarum quæ plenitudinem ingenerant obſeruatio, demonſtratiuorum ſignorum vim obtinet. Cibus plenior valentiſque materiæ, plenitudinis eſt pabulum. Inſuetarum balnearum moderatus vſus à cibo hunc quaſi fuſum liquatumque celeriter allicit diſtribuitq; in corpus. Conſueta exercitatio neglecta, vitáve deſes & otioſa nihil è corpore diſſipat, omnia retinet: quemadmodum & cutis denſior. Multò manifeſtius conſueta omnis vacuatio ſuppreſſa, plenitudini materiam ſuggerit. Hæc igitur quum iamdiu anteceſſerint, multò certiùs plenitudinem ineſſe demonſtrant. At verò quæ plenitudinis ſpecies ſit, nõ ex illis cõmunibus, ſed ex propriis cuiuſque ſignis internoſcendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingraueſcit & vires omnes æquales perſiſtunt, ſola eſt vaſorum plenitudo. At ſi corpus artuſque ingraueſcunt, & motus pigrior euadit, ſomnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per inſomnia ſe grauiter premi, aut onus geſtare, aut loco moueri non poſſe putat, virium eſt grauans plenitudo. Cuius autem humoris hæc ſit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color oſtendet. Rubens enim nec ex ſole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, ſanguinis eſt, ſubpallida flauæ bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans vigilias, pituita ſoporem, atra bilis inſomnia terroreſq; inuehet. Si os ventriculi humor aliquiſpiam imbuat, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua ſitim, nauſeam, oris amarorem: atra animi demiſſionem, moroſitatem, triſtitiam, copioſam ori ſaliuam. Quoniam autem hæc non ſatis conſpicuè dominantis humoris ſpeciem ob oculos proponunt, de vniuſcuiuſque propriis ſignis accuratiùs dicendum.

Plenitudinis ex progreſſa viuendi ratione indicia communia.

Propria & peculiaria cuiuſq; plenitudinis ſigna.

Signa boni ſanguinis & ſigna veræ plethoræ. CAP. IV.

GIGNENDO cumulandoque ſanguini apti quidem & accommodati ſunt qui ſiue ab ortu, ſiue poſtea iecoris cordiſque temperiem ſunt adepti. Etenim quum iecur in temperamenti mediocritate eſt, niſi cordis vehementior intemperies obſtiterit, humorum mediocritatem & commoderationem gignet, quæ bonus eſt & temperatus ſanguis. Huic etiam gignendo apti ſunt, quibus iecoris cordiſque temperatura commemoratis ſignis calida humidáq; deprehenditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatumque ſanguinem: adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquantùm calidiorem producunt. In externis porrò & euidentibus cauſis ſunt cibi euchymi beneque temperati, quiq; facilè ac celeriter alunt: ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrant. Moderata autem tempeſtiuaque exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, vita curarum expers, gaudiorum plena, aëris clementia, qualis Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis humorumque omnium mediocritatem, ſi nõ efficiunt, ſaltem tuentur nihilq; immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi connexæ conſentiunt, εὐχυμίαν, id eſt bonitatem ſanguinis, & omnium humorum quandam faciunt æquabilitatem: quum verò cogitatione ſola & memoria repetuntur, dominantis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autem aſſidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominarique demonſtrant, hæc ſunt. Faciei corporiſq; color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo rubroque miſtus. Habitus carnoſus, firmus, ſine multo adipe: mitis, blando & halituoſo calore perfuſus. Venarum vaſorumque omnium ſymmetra, ſed ab exercitatione vel ab æſtu promptè turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnus & plenus: virium robur cum ſanguine & habitu proportione quadam pariter increſcens. Vrina copioſa, colore, ſubſtantia, contẽtiſq; mediocris. Ani-

Omnia temperata & mediocria ſanguinis bonitatẽ præſtant.

mi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus, in quo & res in ſomniis viſuntur iucunditatis & lætitiæ plenæ, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarum cauſarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam verò πλησμονία, id eſt ſanguinis vbertas veraq; plethora ineſſe credatur, ſi in ea corporis conſtitutione venæ & arteriæ intumeſcunt, aliæq; comitantur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeq; vini vbertas & affluentia præceſſit: nam potu quàm cibo impleri facilius eſt. Vt autem vinum, ita & humida liquidaq; omnia celeriùs quàm ſolida coquuntur, atq; tum in venas tum in omne diſtribuuntur corpus. Hæc igitur plenitudinem faciunt, ſi tempeſtiuè conuenientiq; reliquarum cauſarum concurſione accedant. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hæmorrhoïde, aut ex vtero conſueta vacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborans morbis ex plenitudine iam ſæpius conflictari conſueuit. Atque ſi plethora carnem ipſam corporiſq; molem iam occupet, cæcæ exileſque venæ, quales oculorum ſunt, rubent atque diſtenduntur, arteriæ omnes validè pulſant, maximè verò in capite & in temporibus, ſudor copioſus, dulcis, nec graueolens occaſione leuiſſima ſuauiter emanat. Quo autem plenitudinis ſigna grauiora obtigerint, eò plenitudo maior eſt atque periculoſior.

Signa bilis flauæ exuperantis. CAP. XV.

Cauſæ copioſioris bilis.

QVI iecoris cordiſque calido & ſicco temperamento ſunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerant, maximè verò ſi iuuentutem ipſamque conſtantem ætatem agunt, quæ & omnium feruentiſſima eſt, & biliosis morbis facilè conflictatur. Deinde ſi alimenta calida ſiccaque anteceſſerint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robuſta, multa & frequens: æſtus feruidioriſque aëris ſiue à regione, ſiue ab æſtate, ſiue ab æſtuariis, ſiue à calfaciente vitæ ſit genere, frequens occurſatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: ſuppreſſa bilis vacuatio ſpontanea aut intermiſſa, quæ medicamentis fieri conſueuerat per vomitum, per aluum, per vrinas aut ſudores. Cui iſthæc omnia obtigerint, is neceſſariò bile multa redundat. Quum autem ea iam moleſtiùs inualeſcet, ſigna hæc apparebunt:

Argumenta redundantis bilis.

Faciei, oculorum, totiuſq; corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum eſt. Interdum bilioſæ puſtulæ eryſipelatis ſpecie erumpentes. Corporis habitus ſiccus, macer & gracilis, & qui tangentem acri mordacique calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi diſtentæ: pulſus vehemens, velox, frequens & durus: vrina flaua, flammea & acris, ſedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut ſudoribus ardens & bilioſa excretio, in iracundiam, in audaciam & vindictam propenſio: ſomnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: inſomnia belli, furoris, iracundiæ ſplendoriſq; plena: frigidorum appetentia eorumq; vſus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratuque facilis. Hæc exuperantis bilis communia ſunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumque facit varietate ſymptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum inſiliente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundiæ plena: in os ventriculi, ſitis, nauſea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in inteſtina, diarrhœa & dyſenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. CAP. XVI.

Cauſæ melancholiæ effectrices.

CVMVLANDÆ melancholiæ apti ſunt quicunque iecur & cor frigidum ſiccumque, ſiniſtrum verò hypochondrium diſtentum, in eoq; obſtructum imbecillumve lienem, aut natura, aut viuendi conſuetudine obtinent. His craſſi lentiq; humores ac prorſus terreni ſuccreſcunt, aliàs in vnum lienem, aliàs in omne corpus effuſi. Ætas iam inclinans primaque ſenectus repreſſo vitæ feruore in hanc prona eſt. Victus vſuſque frequens craſſorum ac terrenorum alimentorum, cuiuſmodi ſunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & thunni, balenæ omniaque cetaceorum genera, & maximè condita ſale, atque etiam vina craſſa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio triſtis, multis curis, negotijs, contempla-

tionibus

tionibus aut literarũ ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac enim natiuus calor elangueſcit, & omnia torpore ſopita craſſeſcunt. Autumnus, aut regio, aut cœli tempeſtas frigida & ſicca, inconſtans & inæqualis. Conſueta melancholiæ vacuatio ſuppreſſa, ſiue ea ſpontanea eſſet, vt per hęmorrhoidas, per menſtrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut ſcabiem: ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatiùs exuperat, tumque naturæ ſuæ morbos cognatos inuehit. Quum iam illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiuſque corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricans, interdum vniuerſus & æquabilis, interdum maculis quibuſdam inuſtis. Nigrá plerũnq; & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilentus, aſpectus inconſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus & ſubdurus. Vrina ſi nihil vnà excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin verò illius quiddam præterfluat, craſſa, liuida, vireſcens aut nigra. Præ copia ſponte erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & mœſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum commentatio, ſomnus turbulentus, horrendis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quæ plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atram bilem detrahendi conferunt laborantemque leuant: omniſque victus probum tenuemque ſuccum proferens iuuat, contrarius verò lædit. Hęc igitur quoties adſunt, melancholiam exuperare demonſtrant, quę ſi in hanc illamve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At verò atræ bilis quę ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodammodo ſunt ſigna. Huius cauſæ eædem atque bilis flauæ ſunt, ſed quæ magnæ ac vehementes diu multumque perſiſtunt, & bilem flauã extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hîc etiam apparent quidem, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummũ deuergũt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnaq; feritate inſurgunt.

Indicia.

Signa pituitæ dominantis. CAP. XVII.

PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidoque temperamento ſunt, atque iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obeſior, colore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas propriè quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum humidorumq; alimentorũ immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiorq; potus, intempeſtiuè necdum priore confecto ſumptus: omnis denique ſatietas & ingluuies. Vita ſedentaria & in otio deſes, locis præſertim aquoſis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, ſiue ex regione, ſiue ex hyeme, ſiue ex cœli ſtatu, & artis quam quis exercet conſuetudine. Somnus longus ac profundus, præſertim à cibo: itemque balneum à cibo, vita ſine curis, ſine ſtudiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio ſuppreſſa, quæ diu ſiue ſponte, ſiue arte conſueta fuerat. Hæc ſanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore ſigna apparent. Faciei corporiſque color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obeſa, mollis & contactu frigida. Pulſus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa & turbida cum multo ſedimento. Pituita vomitione aut deiectione ſpontanea erumpens, corpuſq; madore ſępe diffluens. Pituitoſorum morborum, vt œdematis & deſtillationis atq; ſimilium conſuetudo & frequentia. Animi mores omneſq; corporis motus tardi cum grauitate & ſegnitie, ſenſus obtuſi, mens hebes, ſomnus profundus atque grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut ſubmerſionis plena inſomnia. Cibi potuſq; calidi, omniſq; cauſæ calfacientis occurſus iucun-

Cauſa.

dus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque vel arte vel ſponte obtigerit, conducibilis. *Indicia.* Hæc ſigna exiſtunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterùm ſi vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in inteſtinis colligitur (his enim tribus maximè locis ſuperuacanea illa coaceruari ſolet) affectæ partis propria ſymptomata illam detegent. Salſæ porrò pituitæ non hæc, ſed miſta quodammodo ſigna ſunt. Quum enim vel bilis permiſtione, vel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, vt miſtas bilis & pituitæ cauſas, ita & illarum miſta quodammodo ſigna obtinet. Eadem ſapore, pruritu, & fœda ſcabie plerumque deprehenditur.

Signa aquoſi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES ſeroſoſq; humores congerunt quibus ventriculus frigidus, lien verò aut iecur obſtructum ſcirrhoſumq; eſt. Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgent, ætate potiſſimum ſenili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, ſimilique cœli ſtatu. Quibus vrina pauca, nec potui reſpondens profluit, & ſudor nullus emanat: & lienteriæ aut ſpontinæ vacuationis aquoſæ conſuetudo deleta. Aquoſo autem humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus, reliquumque corpus ſubtumidum cernitur, non viuido ſed pallido & obſcuro colore, corporis habitus plerumq; œdematoſus, in quo prementis veſtigium manet, quemadmodũ in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomẽ interdum mole tumeſcit, ſub quo fluctuantis aquę ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa, ac ſępe vt in diabete multa, alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſſi, è vẽtriculo plerumq; redundans. Pulſus, animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem iis ſimilia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLATVS copioſos exuſcitant ventriculus frigidus & humidus, omniſque caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorum vitio contracta: Lien melancholia turgens & obſtructus, ventriculi concoctionem contagione offendens: Flatulẽti cibi, vt fructus crudi, caſtaneæ, fabę, tubera, potus immoderatus, nimiaq; ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies: Otiũ, ſomnus multus, ætas, regio, cœliq; conſtitutio frigida. Quum autẽ ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, ventriculus & colon inteſtinũ, ſiniſtro præſertim hypochondrio diſtenduntur & turgiunt quaſi ventis agitentur. Eſt enim colon præcipua flatuum ſedes, quorum vi id nonnullis ampliſſimè dilatatur. Tẽſiui dolores in omne corpus euagantur vagiq; transſcurrunt. Frequens ructu crepituque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna proeliuitas in colicum dolorem, in alioſq; ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currẽris aut volantis, interdum etiam tonitrui & tempeſtatis. Signa hæc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſq; conſtitutio innoteſcit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota eſt antecedens morborum cauſa, à qua & proxima continenſq; illorum materia fouetur incrementumque ſumit. His ita mihi abſoluenda videbatur generalis demonſtratiuorum ſignorum tractatio.

Libri II. De ſymptomatis & ſignis, finis.

DE PVL-

DE PVLSIBVS ET VRINIS, LIBER III.

Quid pulſus, quotq́ eius differentiæ. CAP. I.

NON paruam demonſtrandorum morborum vim obtinent pulſus & vrina: ille ſiquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris venarumq́ue conſtitutionem renuntiat, quorum adminiſtratione corpus vniuerſum gubernatur. Pulſus primùm & maximè vitalis facultatis totiuſq́ corporis robur, at non obſcurè tamen cordis corporiſque conditionem refert.

Hic quoque liber ad enarrationem ſignorū & ad προγνωστικὰ refertur.

Vrina certò & manifeſtè iecoris humorumque ſtatum, & morbos ex his genitos repræſentat, at obſcuriùs virium corporiſque robur. De his igitur vt certis ſignis ſeorſum, quantum artis vſus expoſcit, tradendum.

Quid pulſus.

Pulſus eſt cordis arteriarumque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoléque conſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatatq́; vt aëre tenuique ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole, id eſt contractio, eſt qua in ſe ipſa vndique conſidet ſeque ſummittit, vt ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarii ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eaque gemina: vna ſupera quæ diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet.

Pulſuum differentiæ.

Pulſuum differentiæ aliæ ſtatuuntur à diaſtole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ profuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehēdit: eſtq́; pulſus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altum: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. His contrarii pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit, moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quātitatis genere pulſus erunt, longus, breuis, moderatus: & latus, anguſtus, moderatus: altus, humilis, moderatus. A diſtractionis vehemētia ſunt pulſus validus ſeu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriā diſtēdit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxaq́; arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorq́; eſt: & moderatus. Ab arteriæ profuſione pulſus plenus quo arteria in diaſtole nō modò ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit: vacuus quo non humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibuſq́; digitis nihil firmū ſolidúmve ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſuum differentia eſt à quiete ſeu ab ictuū interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu frequens, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriā diſtendit tactumq́; ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima differentia eſt ab ordine: hic quū ſui ſemper ſimilis eſt, æqualis appellatur.

ὁμαλός.

Eſt porrò genere duplex, in omnibus aut certè multis pulſationibus æqualis, ſui ſemper vbiq́; ſimilis, ſibiq́; perpetuo conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & æqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteriſq́; differentiis. Æqualis in vno pulſu, cuius initiū & fines omneſq́; arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine, eſt quum multi pulſus comparati inæquales ſunt & diſſimiles aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodam modo: & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolutè inæqualis appellatur.

ἀνώμαλος.

Rurſus inæqualis bipartitus eſt, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæqualiter. Æqualiter inæqualis eſt qui inæqualitatis æquam paremque mutationem retinet: vt quum primo pulſu ſecundus paulò minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſq́; deinceps.

μύουρος.

Atque is eſt qui Græcè μύουρος, Latinè ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horum alii in ea paruitate vel quiete perſiſtunt, alii reſurgunt & ad priſtinam ma-

μύουρος ἐκλείπων.

παλινδρομοῦντες μύουροι.

gnitudinem aut parem aut minorem reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, propriè inæqualis deficiens dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, vel plurium pulſuum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus vocatur. Huic finitimus eſt inæqualis intermittens, cuius eſt quies interdum longiſſima, isq; circuitibus admodum rarus euadit. Eſt & intercurrens Grecis παρεμπίπτων appellatus, intermittēti oppoſitus: is enim tactui obiicitur inſperatò medius inter duos expectatos. Inæqualis porrò vno pulſu duplex eſt: aut enim in vna eademq; arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadem arteriæ parte inæqualis triplex: nam arteriæ motus licet continuus, par tamen plerumque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, aliàs in vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, aliiſque modis quos omnes numerare vix liceat. Intercidens pulſus ſeu interciſus eſt cuius diſtentio continuitate deſtituta, media quiete interrumpitur: hicque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed vnicus eſt pulſus. Quòd ſi motus à quiete celerior & vehementior ſit primo, caprizans tum appellatur. Dicrotus id eſt recurrens aut bis feriens, qui ſimulatque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens, eſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantùm, ſed bis aut ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis eſt, quum multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primùm interruptus primo & tertio digito, vel ſecundo & quarto, non autem aliis ſentitur. Inæqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis æquè tangentibus, aut magnitudo, aut vehementia, aut durities, aut plenitudo non ſimilis apparet. Hic ſi pariter durus exiſtit, ſerratus appellatur. Eſt & inæqualis in ſitu partium arteriæ, quum eius pars vna dextrorſum, altera ſiniſtrorſum, vna ſurſum altera deorſum inflectitur. Id autem ſi admodum manifeſtè & perſpicuè fiat, magnaque ſit arteriæ diaſtole, pulſus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis eſt, quaſi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concuſſio. Sin verò id obſcuriùs fiat, appareatque arteria tenſa & vtrinq; retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quum arteria primum digitum pleniùs validiuſque ferit, deinde ſecundum exiliùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartum denuo exiliùs & mitiùs: nō hic quidem interruptus, ſed inæqualis vt vndarum æſtus. Vermiculans pulſus vermium greſſui ſimilis, vndoſo finitimus, à quo non inæqualitatis ſpecie, ſed magnitudine ſolùm ac robore diſſidet. Formicans his ſuccedit mirè paruus, languidiſſimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulſus quatuor inæquales quodammodo ſunt, omneſq; quaterni ſimilem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo, nullus circuituum ordo ſtatui poteſt.

ἐκλείπων παλινδρομῶν. ἐκλείπων διαλείπων. διαλιμπανόμενος. δορκαδίζων. δίκροτος. ἀνωμαλία τῆς θέσεως. κλονώδης. σπασμώδης. κυματώδης. σκωληκίζων. μυρμηκίζων. τεταγμένος & ἄτακτος. ἀνώμαλος.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendiq; ſint. CAP. II.

OBSERVANTIS manus temperata ſit, mollis, minimeque calloſa & eximij ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſupernè tantum carpi arteriam (quæ mediocris quum ſit & obuia, obſeruationibus accommodatiſſima exiſtit) contſectent. Laborantis manus quæ tangitur, nec ſublata ſit, nec depreſſa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu conſtricta, nec prona in volam, nec reſupina: ſed molli naturaliq; ſitu æquabiliter reclinetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo ſi directò ad maximum digitum obſcurus eſt pulſus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo perueſtigandus, quòd multis ex cauſis euariet, ac plerumque vel ex vulnere, vel ex contuſione, vel ex obſtructione alter obliteſcat. Qui vehemens eſt, non niſi preſſa arteria digitiſque validè infixis dignoſcitur, hoc à magno & à pleno diſſidens, quòd ſuo robore reniti tactumq; repellere deprehendi-

Quid obſeruandum medico in tangēda ſummis digitis arteria.

prehenditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ ſuperetur robur. Languidus pulſus conſpectior eſt in manu prona atq; decliui, attingique debet mollitet & quaſi ſuſpenſis digitis: nam ſi arctius premarur, licet languidus hic pariter quoq; magnus ſit, vt in lethargo, aut nullus omnino aut immotus videbitur, omnemq; ſenſum effugiet. Syſtole in vehementi, in magno & duro pulſu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam: in vehementiſſimo maximo atq; duro aut ſaltem in eo qui mollis non ſit, conſpicua & aperta ſentitur, non mediocriter ſed validè preſſa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllam, interior non niſi digitorum impulſu preſſuq; animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui ſeſe componere & accommodare volet, primùm ſe exerceat in ſyſtole & interna quiete cordis, quum id vehementiſſimè maximeq; pulſat. Pectoris enim contactu conſpicuæ ſunt, quarum imitatione illas quoq; in arteriis ediſcet. Reliquæ pulſuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulſuum cauſæ. Cap. III.

PVLSVVM tres omnino ſtatuuntur cauſæ, efficiens, impellens, & inſtrumentum. Primaria efficienſq; pulſus cauſa eſt facultas illa mouens è corde profecta: inſtrumenta ſunt arteriæ, quæ facultatis impetum ſequuntur eiq; obtemperant: cauſa facultatem incitans, ac impellens, vſus eſt, atque mouendi neceſſitas. Hæc vna omnium eſt cauſarum prima & validiſſima, à qua & mouendi initium exiſtit. Omnis autem neceſſitas ex affectione quadam præter naturam proficiſcitur, quæ quum cordi infenſa moleſtaq; eſt, eam protinus excutere contendit. Triplex eſt eiuſmodi affectio, aut enim caloris ſpirituſq; eſt penuria, quem cor pulſu reſarcire conatur: aut intemperies frigida calidáve, ſiue ſimplex, ſiue à febre, ſiue à phlegmone, quam refrigerare poſtulat: aut aliena ſubſtantia, cuius expulſionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitioſaq; qualitate cor ferit, aut id mole copiaq; premit. Et hæ quidem interiores cauſæ ſunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animiq; perturbationes: vt ira, excandeſcentia, metus atq; mœſtitia. Ab his ergo cauſis neceſſitate quadam ſtimulata incitataq; cordis facultas, efficit vt per diaſtolen nouus aër extrinſecus hauriatur, qui inſito calori refrigerium vitaliq; ſpiritui pabulum ſuppeditet: per ſyſtolen verò exuſta ſpirituum fuligo, & quicquid deniq; præter naturam eſt tum cordi, tum arteriis infenſum expurgetur. Itaq; vſus atq; neceſſitas cordis facultatem ad pulſandum impellit: incitata facultas inſtrumenta arteriaſq; mouet: hæ verò illius cedunt robori. Semper autem pro neceſſitatis conditione pulſus eduntur, modò facultatis ſubſit robur, & obſequantur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum conſtitutio, neceſſitatis ſæpe ſignificationes obſcurant. Etenim amplæ arteriæ pulſum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur, ſi non altè in profundum illæ demerſæ ſunt. Exiles verò anguſtæq; arteriæ quales inſunt pinguibus & craſſis, nequeunt pulſum proferre magnum. Quinetiam vitale robur ſi vegetum eſt, pulſus natura magnus ac validus exiſtit: ſi imbecillum, paruus ac languidus. His ex cauſis quibuſdam vel in extremo ſenio validus magnuſq; pulſus apparet, quibuſdam vel ætate virentibus obſcuriſſimus ac propè nullus. Vitalis roboris cauſa non facilè perſpici poteſt: vna proinde obſeruatio, quæ magnum habet in ſingulis momentum, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium cauſarum concurſione mediocritas quædam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quum verò à mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoq; decedit.

Neceſſitas pulſandi vnde, & quotuplex eius cauſa.

Pulſuum vnde petenda cognitio.

Quàm varij ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IV.

HIS ita conſtitutis primùm quidem in pulſus moderati cognitionem penitus incumbendum, in eumq; animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque menſura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec

Ad certam pulſuum vt etiam temperamen-

torum cognitionē mediū vnū & ſymmetrum conſtituere oportet, quo reliquorum ſit veluti idea atq; regula ad quam exigantur.

celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquam modo nimius. Is eſt cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperantię nomine inſigniuerunt. Hic non niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſſima eſt & conſtitutione prorſus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiam dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantùm vehementem pulſum edunt. His enim refrigerii & expurgandæ fuliginis magna neceſſitas adeſt, nec deeſt virium robur: frigidi contrà. Graciles magnum, quia facilè nulloq; impedimento diſtenditur arteria, ſed rarum & aliquantum vehementem.

Pulſum quæ immutent.

Sexus.

Hic viris quàm mulieribus pulſus longè maior & vehementior, ſed paulò tardior atq; rarior ineſt.

Ætas.

In ætatibus infantis puerią; pulſus celerrimus & creberrimus, quòd caloris exuperantia per diaſtòlen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contrà rarus ac tardus. Reliquarum ætatum pulſus inter hos ambigunt. Iuuenis pulſus maximus, quòd calor ſit acer amplaq; arteria: ſenis minimus: pueri medius: huic quidem neceſſitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus vehementiſſimus, quia facultas validiſſima: ſenis languidiſſimus: pueri medius. Ex his quidem coniici poteſt, qualem vniuſcuiuſliber laborantis naturalem pulſum eſſe oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli ſtatus & corporis motus animią; perturbationes immutant.

Tempora anni.

In anni temporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & vehementiſſimi, quòd in ſumma illa temperie facultas ſit robuſtiſſima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulſandi vſus moderatus eſt. Tales apparent autumno medio. Æſtate media celeres atq; crebri: vſus etenim neceſſitaſq; creſcit: at parui ſunt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniam vſus remittitur, tardi atq; rari & quàm æſtate minores, ſed tamen vehementiores.

Regio.

E regionibus & cœli conſtitutionibus quæcunq; vehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ temperata Veri ſimillima putetur.

Motus.

Exercitatio moderata quidem pulſus vehementes efficit, quandoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoq; celeres & crebros, quòd caloris incremento vſus pariter increſcat. Contrarii apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quòd iam ſupra vires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex vſu celeres & crebros: at quum ad virium reſolutionem & defectum peruentum erit, tardos atq; raros. Eadem ratio balnearum calidarum, frigidarum verò ſimilis atq; otii & torporis.

Vinolentia.

Cibi viniq; vſus pleniot, pulſus edit magnos, vehementes, celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyus vaneſcit. At multò immoderatior vini vſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat.

Somnus.

Dormientium parui ſunt, languidi, tardi atq; rari: eorum verò qui expergiſcuntur, è veſtigio quidem magni ſunt, vehementes, celeres & crebri cum quadam vibratione, ſed qui in mediocritatem mox redeunt.

Animi pathemata.

Iratorum pulſus magnus, altuſq;, vehemens, celer & creber: triſtium, paruus, languidus, tardus & rarus: timentium, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certò poſſit pulſus percipi, nec quantum per morbos à naturali diſtet. Itaq; pulſus naturalis obſeruandus eſt, neq; mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico, à vino aut ab aliis cauſis calfacientibus: neq; ilico ab ira vel timore, vel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitantibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequam externarum cauſarum vis deferbuerit, omniſq; ſedata ſit corporis perturbatio.

Hinc diagnoſtica ſigna petantur tum cauſæ præter naturam, tum affectus, tum ſedis affectæ.

Hi pulſus non omnes quidem mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps verò qui contra naturam ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. CAP. V.

COR dum ſecundum naturam habet, moderato pulſu inſitum ſibi calorem ſpirituſq; mediocritatem tuetur: at præter naturam affectum diuerſo pulſu

quicquid

quicquid moleſtum infenſumq; eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt inſtaurare contendit. In eo autem primùm quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demonſtret ſignificetq; tradam. Quum vſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatum id, primùm quidem pulſum edit crebrum, idq; ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas: creber enim omnium primus eſt, quia facillimus. Si neceſſitati non ſatisfaciat crebritas, huic etiam celeritas accedet: atq; etiam ſi ne duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla ſit facultas: tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Quòd ſi pariter valida eſt, pulſum edit robuſtum ſeu vehementem, eumq; plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentem nec nõ celerem pulſum edi, at non perpetuò magnum: quandoquidem ſi vires languent, cum crebro paruus quoq; ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre imbecillæ, vt in animi defectione, ſunt vires, & quibus hæ copia vel impuritate premuntur, vt in leucophlegmatia, pulſus frequens ac celer (non enim ex frequẽtia perpetuò febris iudicanda) at nõ ilico magnus deprehenditur, ſed verè paruus ac languidus. Quocirca prima pulſus mutatio non in magnitudinem, ſed in crebritatem fit, cui dein celeritas, poſtea magnitudo accedit. Mirari proinde ſubit Galeni dictũ, pulſum omnem vrgente neceſſitas ſtatim initio magnum euadere, ſiue valida ſiue imbecilla ſit facultas, & celeritatẽ nunquam ſine magnitudine inueniri. Itaq; pulſus frequens ac celer aut exuperantẽ calorem, aut ſpiritus vitalis penuriã oſtendit: magnus non imbecillam eſſe facultatem, vehemens eandem eſſe validam. Paruus autem pulſus natiui caloris penuriam ingenſq; refrigerium denuntiat. Quod quum obtigerit, primùm quidem raritas erit conſpicua: increſcente malo tarditas accedet, poſtremò paruitas, vice verſa atq; in caloris incremento. Iam verò pulſus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei neceſſitate proficiſcuntur, nec vllius affectus eſſentiam, ſed impedimenta duntaxat repræſentãt, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enim quàm maximè poteſt diſtrahitur: at diſtractionis magnitudo aliàs obtegitur, aliàs interpellatur, vel numero, vel craſſitie, vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quorum gratia pulſus varius apparet, & alius plerunq; quàm neceſſitas expoſcit. Sic igitur corpulentis breuis ac paruus, gracilibus longus & magnus, quadratis moderatus obtingit. Mollis verò pulſus arteriam mollẽ demonſtrat, & corpus humore multo eoq; pituitoſo perfundit, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue à ſomno, ſiue à molliore vita ſuccreuit. Hic tandem ingraueſcẽte morbo & viribus langueſcentibus vndoſus & vermiculans euadit. Pulſus durus ſi neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia eſt, arteriæ duritiem perpetuò declarat; vixq; vllus eſt durus, qui non etiam paruus ſit, licet non ſtatim languidus. Durior autem arteria fit vel ſiccitate, vel conſtrictione, vel tenſione. Siccitas fit ab immoderato vſu vini meracioris, à febribus ardentiſſimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia. Conſtrictio interdum à frigore fit, quod aëris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdum à vitioſis fructibus, qui vitream craſſamq; pituitam gignunt. Tenſio ab ingenti inflammatione, à ſcirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tenſiuo pulſui affinis eſt conuulſiuus, qui aut neruorum propaginem conuulſione teneri prodit, aut aluum immoderatiùs quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus ex paruo duroq; procedit: quum enim magna eſt refrigerii neceſſitas & facultas valida, ſi arteria dura tum ſit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis, vibrare continget. Hoc proinde eoſdem quos & pulſus durus morbos denuntiat. Ita igitur ex diaſtole iudicandum. Syſtole verò quemadmodum & diaſtole aliàs maior aut minor eſt, aliàs vehementior aut languidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harũ tamen vnica celeritatis aut tarditatis differẽtia ſenſu dignoſcitur, atq; in his duntaxat quorũ ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnã prodit vſtorum excrementorum copiam, quam natura arteriarũ compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcentibus humoribus coaceruari ſolet, qui febres

Creber eſt vſu primus, dein celer, magnus, vehemens, virtute valida: alioquin paruus, & languidus.

Quæ vniuſcuiuſque pulſus præter naturam cauſa ſit; & quæ indicatio.

Accelerata ſyſtoles cauſa & denuntiatio.

neceſſariò accendunt, quoties eorum ſubſtantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior, putridæ febris perpetuum eſt indicium. Ea celeritas non modò febrium eſt quas in venis, ſed & earum quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcens humor accendit. Contractionis tarditas eſt, quum non multum excrementi putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur, quæ idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas contractionis in qua externa quies longa eſt, excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. CAP. VI.

Qui affectus cuiuſuis præter naturam & partis affectæ proprius ſit pulſus.

HÆC verò iam ad artis vſum & exercitationem apertiùs referenda ſunt. Pulſuum differentiæ & affectum præter naturam, & affectam ſedem demonſtrant. Affectus præter naturam alij primùm ac per ſe, alij ſecundò ex pulſu deprehenduntur. Primùm quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex, tum quæ ex humorũ eſt vitio: adhæc plethora, cacochymia vel ſimplex vel cum putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui af[illegible]terorum omnium velut principia quædã & continentes cauſæ ſunt. Ca[illegible]ntemperiei ſimplicis, qualis eſt ab æſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus ſimulq; æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit, ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quæ nondum vires premit, atq; in ſynocho ſimplici nõ ſolùm creber, celer, magnus & æqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, quòd non niſi robuſtis integriſq; viribus obtingat. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodũ & putrida febris pulſum etiam crebrũ, celerem & magnum efficit, ſed inæqualem, non in multis ſolùm, verùm etiam in vnico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quã diaſtole, vt putris fuligo expurgetur: eſt & externa quies breuior, ob quam etiam crebrior pulſus euadit. Inæqualitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio, ſed incremento & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit & in parte nobili, quoniam putredinis calorem cordi totiq; corpori impartit, febrilem pulſum infert: præterea verò durum ac interdum ſerrantem & vibratum, quandoquidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias: ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus, & iis quæ circa membranas, venas, & arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarum, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At verò ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur, iis quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas, maximè ſi in partem nobilem humor impingat. Siue enim inſtruuntur arteriæ, ſiue humorũ copia comprimuntur, ſiue his natura grauata oppreſſaq; eſt, inæquales fiũt: magiſq; quum craſſi, viſcoſi & copioſi ſunt humores, quàm quum tenues atq; pauci.

Qui pulſus affectã partem oſtendat.

Quæ porrò pars corporis affecta ſit noſcitur ex pulſu molli atq; ex duro, qui tenſiuus appellatur, ex ſerrante & vibrato. Mollis enim & affectum molliorem & partem carne, venis arteriiſq; conſpertſam affici denuntiat, durus verò partem neruis membraniſq; præditã. Quin etiam partes cordi propinquæ, aut ei vaſis maioribus coniunctæ, magis ac celeriùs affectum ſuum cordi impertiunt: diſtantiores & paruis vaſis copulatæ, minus & tardiùs. Horum permiſtione ſecundariò noſcetur qui pulſus in ſingulis morbis exiſtũt. Nam inflammato ſepto tranſuerſo duriſſimus eſt, plurimùm ſerrans aut vibratus, & plerunq; conuulſiuus: minus in pleuritide, ruſumq; minus ſi aut inflammatio, aut ſcirrhus ſit in ventriculo vel in veſica vel in vtero, inteſtinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulſus magnus, languidus & mollis ſimul & inęqualis tum in vno motu, tum in multis: ſæpe etiã vndoſus & dicrotus. In lethargo pulſus illi ferè ſimilis: & huic finitimus in catoche, niſi quòd æqualis eſt. Epilepſię & apoplexiæ (quũ præſertim malũ inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulſus languidus, paruus, rarus, tardus & inęqualis tũ demũ celer euadit. Conuulſionis pulſus conuulſiuus appellatur tenſus quidẽ vibratus & inæqualis, nõ perinde tamẽ validus ac magnus. Paralyſis paruus, languidus atq;

dus atq; tardus, nonnihil inordinatè intermittens. Hydropis aſcitæ paruus, creber, durus atq; denſus: tympanitæ longus, celer, creber, ſubdurus: anaſarca vndoſus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atq; idcirco paruus, mirè celer, & crebet, vt proximam ſyncopem denuntiet: interdum tremulus, aut cum conuulſione intermittens. Anginæ magnus & vndoſus aliquantum conuulſiuus. Quum iam ſuffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. Orthopnœæ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthiſis paruus, languidus, non admodum celer, hecticus. Suppurationis hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris deniq; morbis, ad horum imitationem qualem pulſum eſſe deceat intelligi poteſt.

Virium obſeruatio ex pulſu. Cap. VII.

Virium hæc æſtimatio ex pulſu, maximè eſt ad prognoſin momenti.

MAXIME autem ac propriè virium robur atq; conſtantiam pulſus oſtendit. Facultatum quippe omnium princeps atq; conſeruatrix eſt vitalis, qua vna conſtante nemo interire poteſt, ex qua & vita omnis, & virium robur æſtimari ſolet. Quum mors futura eſt, huius labantis ſigna apparent, aliàs quidem multo antè tempore, vt quum illa morbi diuturnitate languet ſenſimq; deficit: aliàs non diu ante mortem, vt quum vitale robur immoderata eaq; repentina vacuatione vel dolore, vel alio grauiſſimo ſymptomate diſſipatur atq; perit: aut quum rupto abſceſſu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obſtructione ſuffocatur. Itaq; ſi pulſus cordis ac vitæ eſt nuncius, idem omnium quoq; virium & facultatum index erit. Robuſtus vehemensq; pulſus ſanis vitæ longitudinem, ægrotis ſecuritatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactum euerrit, facultatis robur oſtendit, eoq; maius quo fuerit vehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quantitate laudabiles ac probè coctos: aut naturã ſemicrudorum (quales in ſalutaribus morbis ſunt) concoctionem vehementer moliri: maximè verò ſi nec ab irã, nec ab exercitatione, nec à vini cibive vſu immoderato proceſſit. Languidus pulſus qui à tactu euertitur, imbecillæ facultatis eſt nuntius: ac proinde vel animi defectionem, vel ſyncopen demonſtrat, vel vires morbi longitudine debilitatas, vel quauis cauſa diſſolutas, vt inedia, vigiliis, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine preſſas obrutaſq;. Robuſtus ac vehemens pulſus ferè quidem magnus eſt, at non neceſſariò, quemadmodum nec qui iuuenis eſt ac robuſtus magnis ſemper citatiſq; paſſibus incedit. Languidus non omnis paruus eſt, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum ſit, magnus tamen exiſtit. Vt autem virium robur certiùs ex pulſu innoteſcat, triplex ſtatuatur imbecillitatis cauſa: vna quæ ſenſim ac tempore virium ſubſtantiam conficit: altera quæ repentè diſſoluit ac diſſipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Semper quidem pulſus languidus virium imbecillitatem portendit: quæ verò imbecillitatis cauſa ſit, reliqui pulſus indicant, qui languido comites aſſiſtunt. Itaq; quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euaſit, pulſus primùm per ſe languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inæqualitatem, rarus quidem & tardus ſi febris nulla, creber atq; velox ſi qua ineſt. Facta iam imbecilliore facultate pulſus myurus reciprocus, deinde deficiens reciprocus, poſtea myurus nõ reciprocus, ab hoc deficiens nõ reciprocus & formicans, hinc pulſus abolitus apparens, niſi ex ſyncope ſit: omniũ tandem extremus verè abolitus, qui ſummis partibus ipſiſq; arteriis iam demortuis ineſt. Quũ facultas ex repentina ſpirituũ diſſolutione atq; diſſipatione imbecilla eſt, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidentes efficientesq; cauſæ præceſſerũt, pulſus ſimiliter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamẽ inæqualis: illa verò iam imbecilliore, vndoſus, vermiculans, formicãs, abolitus apparens, & tandem verè abolitus. Quum facultatis ſubſtantia non ipſa per ſe conſumitur, ſed vel obſtructione, vel tumore præter naturam, vel humorum copiã & influxu quaſi preſſa & obruta ſuccumbit: atq; etiam quum perniciẽ vt peſtilentis febris

Validus quid deſignet.

Languidus.

Infirmitatis virium cauſa triplex.

malignitate extinguitur, pulſus quidem languidus, paruus, tardus & rarus eſt, isq; continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nunc languidus eſt, mox vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus: qui celer, illico tardus: & qui creber, ſtatim rarus. Quo plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabiturq; facultas, eò verò magis quò plures parui & languidi.

Intercurrens quid portendat, & quid intermittens.

Vbi autem magis oppreſſa facultas ſuffocabitur, intercurrens primùm exiſtet: deinde intermittens in pulſuum multitudine. Intermiſſio aut quies quò diuturnior, hoc periculoſior. Diuturna cenſetur quæ tempus excedit duorum pulſuum: breuis, quæ citra hoc manet. Iuuenibus periculoſiſſima pulſuum intermiſſio, minus pueris, minimè ſenibus. Interdum tamen neq; iuuenibus ipſis exitialis eſt, quum vel integra valetudine ex arteriarum obſtructione aut diuturno quouis affectu, vt ex aſthmate familiaris exiſtit. Ex vnius pulſus intermiſſione multi ſenes pariret & pueri euaſerunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perſeuerans illa diutius inopinatam repentinamq; mortem minatur, ipſiusq; cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermiſſioni quidem eſt finitima, hoc tamen diſſidens, quòd breuior ſit citra inæqualitatem, at cum pulſus tarditate: intermiſſio verò cum pulſu celeri & inæquali eſt. Illa quidem arguit vel cordis corpus vel ſpiritum & ſanguinem ſinubus concluſum, vel partem aliquam vicinam ingenti frigore occupari: minus quidem quàm intermiſſio pernicioſa, ſed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurrens pulſus eadem quæ intermittens ſignificat, cauſasq; eaſdem habet: minus tamen periculoſus, quoniam facultas validior decertat cum cauſis noxiis, non autem in intermittente. His ſuccedit intermittens in vno pulſu, qui naturam à cauſis inſalubribus impediri, ſed cum illis nihilominus decertare prodit: deterior quidem & multò periculoſior quàm intermittens in pulſuum multitudine, quoniam natura non ſolùm in quarto aut quinto quoq; pulſu, ſed in ſingulis impeditur, ob idq; præſentem mortẽ denuntiat.

Quid caprizans & dicrotus.

Ex hoc genere ſunt caprizans & dicrotus, qui planè oſtendunt aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumoſorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter inſidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis contendunt, vt quæ prius leuitate aut calore exiliunt, retrahantur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas eſt, & arteria dura.

Vndoſus & vermiculans.

Vndoſus & vermiculans facultatis non validæ, viriumq; inſigniter diſſolutarum ſunt indices, quos proximè formicans ſequitur. In iecoris, lienis & cuiuſq; viſceris inflammatione atq; in ſcirrho, quoniã pulſus durior euadit, nec vndoſus nec vermiculans eſſe poteſt. Neq; profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamſi iam morti proximus ſit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur.

Myurus.

Myurus in vna diſtcotione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore oſtendit, & cor ipſum eatenus debile, vt vim & actionem ab ſe iam nequeat ad extremas vſq; corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus eſt atq; ruinam minatur, etiamſi reciprocus ſit. Hoc deterior eſt deficiens reciprocus: & hoc rurſum periculoſior myurus non reciprocus. Omnium verò peſſimus atq; pernicioſiſſimus eſt deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitioſa arteriæ conformatione: vt quum arteriæ pars media nudæ cuti ſubiecta eſt, & quæ vtrinq; ſunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vſq; imbecillam oſtendit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe viſuntur initio grauium acceſſionũ à frigore inuadentium.

Tremulus.

Tremulus pulſus qui neceſſariò languidus eſt & paruus, facultatem imbecillam arteriamque mollem renuntiat, cum corporis habitu gracili. Conuulſiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparens, & verè abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta.

Ordinatus & inordinatus.

Quocunque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſtet, inordinatus verò infidus.

Proinde bonus pulſus ordinatus certiſſimus eſt & optimus,
malus ordinatus peſſimus. & inordinato
malo deterior.

Quid

Quid vrina, vtq́; humorum partiumq́; affectus demonſtret.

CAP. VIII.

QVVM corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quædam ſint, aut ſaltem ex his deſectæ reliquiæ, quæ illorum ſit conſtitutio certò referunt, atque in demonſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autem vrina omnium maximè de toto decedit, ſignificationem in primis generalem ſortita. Eſt enim vrina ſerum vehiculumq́ue ſanguinis renum vi ſecretum. Vt in lacte dum concreſcit, ita & in ſanguine ſerum à craſſiore terrenaq́ue ſubſtantia ſeiungi ſecerniq́; animaduertitur: quod idcirco ſanguini permiſcebatur, vt hunc fibrarum copia iam craſſum ac lentum dilueret, & tanquam vehiculum per venas tenuiſſimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem ſerum ex potu, aut ex liquore quocunq; cibus ſolidior diluitur, & ſine quo vix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè conueniens & neceſſarius, aliis quidem vt volucribus, quæ haudquaquã meiunt, parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiſcetur, totaq; cibi vis in liquorem cõfertur dum vna fiat æquabilis ſubſtantia, cui chylo nomen eſt. Hunc flexuoſo per inteſtina prolapſu exugunt meſenterii venæ, & quicquid ineſt vtilioris ſubſtantiæ id omne recipiunt, potuq́ue tanquam vehiculo ſubuehunt ad iecoris portas. Quum deinde ex chylo factus ſanguis eſt, vt melancholia in liene, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex ventriculi & inteſtinorum excrementum) iam inutilis & ſuperuacanea è gibbis iecoris renum vi per venas emulgentes allicitur. At non vniuerſa: portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur, quæ quum vectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via proceſſerat, eadem tracta relabitur in renes & in veſicam. Itáque non è iecore ſolùm, verumetiam è venis tum maioribus tum minoribus & è corporis mole vrina prolicitur: quod apertè ſentiet quiſquis biduum triduúmve nullo aut parciſſimo potu tranſegerit. Ea autem ſi nec immoderato potu diluta, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſto humorum qui in iecore maioribuſq; venis, obſcuriùs verò eorum qui tum in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet eorumque conſtitutionem indicat. His enim tantiſper dum vrina permiſcebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuitq́ue ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum conſtitutio ſit coràm proponit planumq́ue facit. Quocirca ſi vel viſcera, vel maiores venæ, vel caput, vel pulmones, vlláve corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionem humoribus in ſe contentis impartit, vrina profectò quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas referet, propriaque eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, vt renum, vreterum, veſicæ ac penis affectus repræſentabit. Nam tametſi nõ diutius in his ſubſiſtat ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit ſecumq́ue rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An verò cum affectu quæ etiam pars affecta ſit certò & apertè referat, poſthac diligentiùs ſcrutabimur. Hæc porrò humorum partiumq́ue vitia demonſtrat vel ſua chymoſi, vel puritate, vel quantitate, vel colore, vel odore, vel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Quid vrina Græcis οὖρον appellata.

Vrina materia.

Cauſa efficiens.

Quarũ partium characterem impreſſum & inuſtam notam vrina referat.

Quæ obſeruanda antequam certa de vrinis ſententia feratur.

CAP. IX.

EXCIPIENDA vrina eſt à ſomno prima & expleta concoctione cibi, eaque vniuerſa, quòd pars nulla dilucidè poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſam hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſſeſcat: quieta nullaq; agitatione reſideat dum ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem

ſubeat. Si fortè vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbeturq́; igne leni diſſoluetur atq; declarabitur, nulla agitatione, ne diſſipetur hypoſtaſis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tum craſſæ, tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidem, interdum verò temperato etiam loco turbentur, non niſi ad inſitum vrinæ calorem referri poteſt, qui vt hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguitque, quem conſtat aliàs languidum aliàs valentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco fit nec obſcuro, nec nimium lucido, nec Solis radiis colluſtrato, ſplendorque luminis in matulam deſuper quàm tranſuerſum potius incidat. Hæc autem in vrina veniunt conſideranda, chymoſis, perſpicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionum ſignificatio, tam quæ ſecundum naturam, quàm quæ præter naturam exiſtunt. Illa verò aliàs ex aſſumptis rebuſque externis, aliàs è renum veſicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiſcuntur atq; manant: ita enim tribus ex cauſis manifeſtæ qualitates imprimuntur in vrina. Potus immoderatior præſertim aquæ aut vini albi tenuis, copioſiorem vrinam profundit, eamque tenuem & crudam: & quæ quoniam præproperè perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones nec qualitates expreſſas exquiſitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vſu vrinam colore inficiunt, vt crocus, caſſia, rheumbarbarum, ſenna, rubia maior: quædam alieno illam odore perfundunt, vt allium, & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum ſint præter naturam, pariter cum excrementis, præſertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam vrinæ indicationem, vt neque morbus neque interior vlla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic vrinam morborum nuntia externarum rerum nulla permiſtione inquinetur, omniq́ue earum qualitate vacet. Quinetiam ſi vel vlcus, vel abſceſſus in renibus, aut in veſica, aut in vreteris, aut in pene ineſt, vrina craſſior euadet ac turbidior, eaque vel puris permiſtione alba, vel cruoris perfuſione rubra: quemadmodum ſæpe aut arenulis aut filamentis variè conſperſa. Et hæc renum veſicæque vitia vrinas plerumque efficaciter immutant. Quæ verò nec rerum externarum qualitate, nec renum veſicæq; labe inquinata fuerit, ea certiùs venarum reliquiq; corporis demonſtrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quę cernuntur in vrinis cauſas in tres vbique partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius ſunt corporis. Hac enim obſeruatione atq; diſtinctione, certa veraq; vrinarum ſignificatio haberi poteſt.

Cur aliàs turbetur, aliàs non turbetur vrina.

Immutatur vrina tum aſſumptis, tum renum veſicæq; vitiis, tum venarum reliquiq; corporis affectibus.

Quæ vrina ſit optima, vtq; ſexu, temperamento & ætate mutetur. CAP. X.

OMNIVM autem prima inſpectanda & cognoſcenda eſt vrina optima, quæ cæterarum quaſi lex ſit & regula. Talis ſubſtantia mediocri eſt, nec aquæ modo tenuis, nec vt iumentorum craſſa: clara, non turbida: colore ſubaureo atque flauo, quem hîc extremorum medium collocamus. Quantitate media & heſterno ſuperiorumq; dierum potui reſpondens, aut aliquantùm parcior, quòd porus nonnihil in corpus abſumatur. Hypoſtaſis in hac ſubſidet alba, læuis & æqualis, in acutum faſtigiata, ea ratione quæ poſthac exprimetur. Neque craſſum quicquam ſubeſt, neque bulla, neq; filamentum, neq; eorum quicquam quę inter mala referentur. Hæc non modò inculpatam omnem naturæ concoctionem, ſed & integram corporis valetudinem indicat, vitiq; ſummam temperiem eiuſq; ætatem floridam; non enim alii cuiquã vrina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi temperatiſſima ſit & ætate florens, vrina non parum ab hac deficit. Subſtantia quippe non (vt quibuſdam placuit) tenuis, ſed apertè craſſiuſcula eſt, neq; vt viri pura & pellucida, ſed aliquantum turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm viro ſuperuacanea in vteri veſicæq; ſedes confluunt, quæ vrinis plerunque permiſcentur. Color ex albo liueſcens non modò cruditatis, ſed ſexus præcipuè index. Horum proportione hypoſtaſis copioſior quàm viris, craſſior & albior. Qui ſæpè & ſedulò maris ac fœminæ vrinas inter ſe contulerit,

Mulieris vrina qualis.

eas

Digitized by Google

eas tandem internoſcer oculorum conſuetudine. Infantium & puerorum vrina *Puerorum.* albior quidem,ſed craſſior & copioſiore ſedimento,quàm ætate florentium. Calor enim tametſi illis plurimus ineſt,quoniam tamen humoris copia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Sennm alba,tenuis, hypoſtaſi pauca, cruditatis & im- *Senum.* becillæ concoctionis nuntia, quòd in illis paucus & imbecillus ſit calor. Horum exemplo minimè arduum ſit conijcere qualis eſſe debeat vniuſcuiuſque temperamenti,& quantùm ab optima quæque diſtet. Itaque cuiuſpiam vrina propoſita, ex ſexu & temperamento tum inſito tum aduentitio, & ex ætate conijciendum & æſtimandum, qualisnam eſſe debeat ea naturalis:vt ſi ſiquando offeratur alia,recordatione illius planum ſit & in promptu,eáne præter naturam ſit,quantumque à naturali abſit. Antequam verò de morbo ex vrina iudicetur, æſtimandum quod quis vitæ genus paulò antè ſit ſequutus. Nam exercitatio vehemens, vigilia,animi excandeſcentia, Inediæ, calidiorum ciborum eſus vt inſitum calorem, Ita & vrinas inflammant eaſq; bilis permiſtione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aër vel à regione, vel ab æſtate, vel ab alia quacunque cauſa exæſtuans. Contrà verò otium, ſomnus multus ac profundus, inertia,crapula, frigidorum ciborum eſus albas,craſſas vrinas,contentaq; multa atq; cruda proferunt:quemadmodum & aër vel à regione,vel ex hyeme, vel quauis ex cauſa frigidior. Sine horum animaduerſione parum firma futura ſunt de vrinis iudicia, nec quæ ſanorum ab iis quę ęgrotantium ſunt facilè queant internoſci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA ſi mediocri ſit copia, moderatam ſeti abundantiam arguit, proindeque naturam tum rectè valere,tum omnia conuenienter adminiſtrare. Multa verò atque copioſa interdum ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliáve externarum rerum importunitate obtingit. Interdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore ſerum proliciunt aſſiduoque profundunt, præſertim ſi ardentis viſceraq; ipſa exurentis febris æſtus collectam materiam liquauerit, quæ multa in eos deferatur: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ tranſitu, in qua admodum multa exuperat,eaq; ferè alba, tenuis & ſine hypoſtaſi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erumpit,aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquoſa quæ circum viſcera fluctuabat. Illinc ſiquidem quodam impetu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atq; in ſpontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu eſt, quoniam nihil poteſt è corpore manare, cuius materia non aliquando fuerit immiſſa. Ea vacuatio tametſi vires aliquantum debilitat, ventriculum tamen & abdomen quaſi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiam corporis humorumque moles nonnunquam liqueſcit dilapſaque diffunditur in vrinas: quo modo obſeruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllam vim morbi collapſum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum eſt: tumque vrina multa, non tamen tenuis & alba cernitur, ſed flammea, vinea, aut paſſea: cui etiam pingue & oleoſum quiddam innatat. Atque hoc hecticæ febris eſt initium. Vrina pauca quæ neque potus penutiam, neque ſicciorem vi- *Vrinæ paucitas unde.* ctum, neque auſterum craſſúmve potum, neque nimios ſudores aut copioſam alui deiectionem,neque multos labores conſequatur,morbum oſtendit eumque ferè in vrinæ ductibus. Obſtructio aut tumor præter naturam renum hanc plerunq; efficit,tumq; his ſenſus quidam grauitatis ineſt, aliaq; ſignificatio ex contentis conſpicua. Si obſtructio & calculo aliáve cauſa vtrinque circa vreteras eſt, dolor vehementer affligit, iſque fixus vt in nephritide. Si veſicæ ceruix quouis modo impedita eſt ſiue tuberculo, ſiue pituita craſſa, ſiue calculo, difficilis eſt emictio, aut etiã vrina ſupprimitur, cũ pubis & perinæi dolore, multaq; ſubſident aut volitãt in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à craſſo & viſcido fit humore,

qui difficilè ſecernitur ac permeat, eaque tum craſſa exiſtit. Febris vehementia nonnunquam vrinam cohibet, tumq; & calor & alia febris ſigna comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum faceſſit, quod extenuatis & ex morbo conualeſcentibus frequens eſſe ſolet.

Odor vrinæ quid denuntiet. CAP. XII.

VRINÆ odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, medicique dedecet dignitatem. Ac plerunque velimus nolimus ferit vapor odoratū ſetit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem vix ſperare licet ab vrinis, niſi vel terebinthina, vel moſchi, vel ſilphii, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, vt putris caſei, vt alliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi vlcere, ac tum vrina alba craſſaque eſt cum hypoſtaſi purulenta: ſi è veſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in vrina, eaq; cum dolore redditur. Fœtida verò vrina ex ſuperioribus locis profluens, ſiue rubra turbidaque ſit, ſiue vt interdum contingit tenuis ac perſpicua, aliàs cum febre, aliàs ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaq; putredo aut in humoribus, aut in partiū ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fœtor & repente natus in vrina craſſa ac turbida, humor: ſin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio, copioſaque fluit, ac mox ſuccedit ægro leuamnn.

Quid ſignificent ſinguli vrinæ colores. CAP. XIII.

VRINARVM hi maximè colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omnium verè medius eſt, aureus, croceus, ruber, paſſeus, viridis, cæruleus, liuidus, & niger. Horum duæ ſunt effectrices cauſæ, viſcerum corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, æſtus, febris & quæcunq; cauſę corpus concalfaciunt, vrinam pariter colorant, eoq; magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longè à paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiam bilis irruens in venas ſero permiſcetur, idque (vt in ictero) flauo citrinóve colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendum. Differt autem color ex ſimplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit: ille ſiquidem vix vnquam rubrum ſuperat, conſiſtitque in vrinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extenditur, redditq; vrinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum vrinę colorem temperatus moderatuſque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunq; ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua vereq; aquea eſt, niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummam renum vel meſenterii iecoriſq; obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatem denuntiat ab extrema iecoris & ventriculi intemperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes cùm bilis in cerebrum rapitur, ſubalbida apparet & delirium prænuntiat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucoſæ dominium oſtendit: ſi obſcura (lactea hæc eſt) craſſæ viſcoſæq; pituitæ exuperantiam. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnoſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrina omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorem præter modum increuiſſe ſignificant: atque ſi puræ hæ ſunt ac perſpicuæ, puram ſimplicemq; intemperiem, ſin craſſæ ac turbidæ, humorum vitia permiſtioneſq; referunt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flãmeaq; dicitur, iecoris exuperantem calorem, ſæpe etiam ardentem febrem denuntiat: ſin craſſa obſcuraq; eſt, ſiue cum febre, ſiue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinæ, aut rubrę bilis permiſtionem. Huiuſmodi ferè apparet inclinantibus febrium acceſſionibus: at maximè quum iecoris ſubſtantia vitiata eſt à phlegmone aut ab exquiſito ſcirrho, vt in hydrope: aut quū vel illius vel folliculi fellis ingẽs eſt obſtructio, ob

χεῦμα ὑπόμυξον ἢ μέλανον, ſeu nigrum quid indicet in vrina.
λευκὸν ἢ διαφανὲς ὑγρὸν, vel eſt diluta, alba & tenuis.
Alba ſaturatior. λευκόχρουν, Gallis louſche.
ὠχρὸν, pallida.
πυῤῥὸν, ξανθὸν ἢ ἐρυθρὸν, ἐπίξανθον, dilutè rubra, ſeu rubida.
οἰνωπὸν, vinoſa & rubicunda ſeu rubra ſaturata.

ctio, ob quã bilis in venas & in vrinas confluit, hasq; eatenus inficit, vt ſi linteum immergas, citrinum colorem planè referat, perinde atque e poto rheobarbaro: hæc aut præſentem ictetũ, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flãmeaque vrina ab ea quæ ex bilis permiſtione aut crocea aut colorarior euadit, diſcernitur. Cruenta vrina ſiue duntaxat recẽtis carnis lotutam ac veluti ſaniem, ſiue puriorem ſanguinem repræſentet, quum planè refrixerit, quaſi grumum concreti ſanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reſeratis eorum venis, è quibus ſanguis mox emanat, idque ferè calculi pondere. In errore verſantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: vix enim intelligi poſſit ſanguinem alicunde cum vrina præterlabi citra renum affectionem. Itaque ſi nec lumbis nec renibus caſu ictúve contuſis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterente, præſertim quum vehementior ſubitur exercitatio, proficiſcitur. Hanc ſæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentem nephritin præmonſtrat. Rubræ vrinæ ſuccedunt vinea & paſſea vuæ nigræ perſimiles, quæ vel ſanguinem vel bilem præaſſari & in atram deuergere indicant. Viridis, praſſinæ bilis aut æruginoſæ copiam & permiſtionem: veneta verò ſeu cærulea, deinde etiam liuida ſeu plumbea, niſi è plagis & verberibus ſint, aut melancholiæ dominium atque permiſtionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema eſt nigra, quæ ſi ex rubra & viridi proceſſit, ſummũ incendium & bilis atræ conflationem: ſin verò ex cærulea & liuida, extremam caloris extinctionem demonſtrat. Eſt tamen & quum vrinæ eiuſmodi criſi quadam profundunrur, cùm in acutis, tum in diuturnis morbis & melancholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis ſalutem.

ſubcruenta vrina.

Quid vrinæ ſubſtantia in morbis oſtendat. Cap. XIIII.

VRINÆ chymoſis & ſubſtantia in liquore ſpectatur, cuius differentiæ ſunt tenuis, craſſa, mediocris. Tenuis ſub iis duntaxat coloribus inueniri poteſt qui ad rubrum procedunt, ſub albo, ſpiceo, aureo, croceo, ad rubrum vſque: nunquam enim cærulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Craſſa nulli non colori permiſcetur: nam vt in nigra ita etiam in alba craſſities interdum ineſt. Itaq; tenuis quæ neque immoderato potu, neque alia externarum cauſarum importunitate facta ſit, renum & vreterum obſtructionem ſequitur, quæ cum liquore nihil craſſi prærerlabi ſinit, qualem ferè in nephritici doloris vehementia notant, quum vreteris caput calculo obſeratur. Sequitur & nonnunquam imminutam concoctionem natiuique caloris penuriam ex intemperie ſola citra humorũ vitium: tam exiguus interdum calor eſt, vt aquam aliúmve potũ talem elabi ſinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc cruditas extrema eſt. Natiuus noſter calor alimentum humoréſve concoquens, primùm quidem & maximè ſubſtantiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorẽ addit, proinde ex ſubſtantia magis quàm ex colore concoctio ſpectatur. Qua ratione dixit Hippocrates, Quoad vrina rufa tenuiſque fuerit, crudum morbum ſignificat. Mediocris vrinæ ſubſtantia vegetum calorem, exquiſitam concoctionem ventriculi, iecoris atque venarum oſtendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus conſiſtit, in ſubaureo, aureo & croceo. Craſſa vrina niſi ex laxioribus patentioribuſque viis vrinæ profluat, oppreſſi caloris atque cruditatis ſoboles eſt: non quòd calor inſitus intemperie, ſed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum craſſa, tum tenuis concoctione tandem ſubſtantiæ mediocritatẽ adipiſcitur. Ad craſſam vrinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum ſimilis innatat, ſed ea cuius ſubſtantia lentore & craſſitie oleum adipémve liquefactum repræſentat, & quæ commota grauis lentaque, vt oleum apparet. Hæc vel phthiſi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liqueſcere demonſtrat.

Vrina perſpicua & turbulenta quid ſignet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara vrina eſt, quam viſus acies facilè penetrat. Turbulenta & obſcura, per cuius medium non videmus. Quantum autem turbulen-

ta diſtet à craſſa, & tenuis à perſpicua, hinc diſcitur quòd & oui candidum & oleum, & vitrum liquefactum, & vinum ſubnigrum verè craſſum ſit, non tamen turbidum, ſed planè perſpicuum. Quòd etiam vinum album & tenue plerumque turbulentum ſit: quemadmodum & aqua è vino ſtillatitia tenuiſſima quum ſit, interdum tamen obſcura turbulentaque cernitur. Quo fit autem res dilucidior & fructuoſior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiasque ſecernemus. Vna turbata eſt quæ externi frigoris vi talis euaſit. Hæc omnium denſiſſima & obſcuriſſima, matulam lentore quodam albo ſumma præſertim corona inficit, quæ calore promptè declaratur priſtinumque ſplendorem recuperat. Quòd autem vrina vna quàm altera faciliùs difficiliúsve, quædam vix vnquã turbetur, id ad illarum conditionem referendum eſt: ſed externum quoque frigus non paruam vim ad perturbationem obtinere argumento eſt, quòd loco calido nulla cõturbetur, ſed qualis emiſſa eſt talis ſeruetur. Altera verè turbida eſt, cuius ſubſtantia atque liquor vel ex ſeſe vel ab interiore quadam permiſtione craſſeſcit: eiuſmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore diſſolui non poteſt, multaque habet innatantia corpuſcula, quæ quiete ſubſident cum hypoſtaſi craſſa, & plerumque reliqua mox vrina expurgatur atque inclareſcit. Vino ea comparatur quod fecis permiſtione turbidum eſt. Tertia iam cœpit recepto nomine confuſa appellari, in qua nihil innatare manifeſtò deprehenditur, ſed eſt tota ſui ſimilis, nec tamen hypoſtaſin, nec aliud quicquam (etiam ſi diutius quieſcat) deponens quo magis inclareſcat: igne omnique calore manet indiſſolubilis. Vino confertur quod vetuſtate coaceſcens, aut tonante fulguranteque cœlo mutatum & vappa factum, omni ſplendore nitoreque deſtituitur. Perſpicua vrina integram perfectamque concoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris ſummã vbertatem oſtendit, cuius vis etiam in vrina permanẽs hypoſtaſin tãdem ſecernit & diſtinguit. Quæ frigoris vi mutatur poſteaque calore reſtituitur ſibi, admodum leuis eſt ſignificationis, niſi fortè quòd per acutos morbos quũ primùm apparuerit creditur concoctionis rudimentum habere, quia ſcilicet morbi initio tenuis non facilè cogitur, poſtea craſſamentũ nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerunque ex renum aut veſicæ affectu manat: in quibus vel humoris eſt copia, quem vrina ſecũ rapit, vel vlcus ſimplex è quo cruor, vel ſordidum è quo ſanies, pus aut mucus profluit: horũ quippe colluuione vrina craſſa turbidaque redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicunque ſunt opportuni, his vrinę vix vnquam clarè meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, craſſorum humorum copiam in venis horumque effuſionẽ renũciat, quos difficilè coquit calor inſitus. Hinc & morbi diuturni contumacesque & capitis dolores fiũt, de quibus Hippocratis eſt ſententia, Quibus vrina turbida qualis iumẽtorum eſt, iis capitis dolor vel adeſt vel aderit. Perſeuerans autem diutius, aut veternum aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repẽte turbida euadit, quum ſolutis obſtructionibus apertiſque viis craſſior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè ſanis poſt exercitationes, ægrotãtibus poſt morbos obuenit: maximè verò in criſi diuturnarum febrium, quales quartanæ ſunt, & in lienis iecorisque morbis, & in abſceſſuum eruptione. Omnis autem eiuſmodi commodè emanare ſolet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubida citrináve & ſine ſedimento, qualis per febrium tum continentium tum intermittentium initia redditur, & quæ ſimpliciter cruda nuncupari ſolet, turbida quoque, nondũ autem confuſa cenſetur: hinc quippe facta eſt, quòd humor crudus & ſuperuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero proſiliens, in ſanguinis ſerum ſe inferat. Confuſa porrò vrina nunquam renum, aut duntaxat viſcerum, at venarum ſemper affectibus ſuccedit. Ea non crudorum humorũ exuperantiam, ſed propriè ſanguinis & humorum qui in venis ſunt maioribus confuſionem, corruptionem & putredinem portendit, eamque ferè malignam: quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iiſque periculoſis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi velim vrinã, quæ vel nullo renum vitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis

ψυγὲν οὖρον.

διαυγὲς & διαφανὲς οὖρον.

ἀναταραττόμενον οὖρον, turbulẽta vrina.

ἀνατεταραγμένον οὖρον, turbata.

ὑπέρυθρον καὶ ὑπόκιρρον.

συγκεχυμένον οὖρον, confuſa & perturbata.

Documentũ notabile.

ſanguinis & ſuccorum eius conditionem oſtendere. Ea quippe nonnunquam citrina, craſſa & turbida meiitur, & qui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſitè purus & rubicundus exiſtit. Id perſæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atq; etiam in ictero cernitur, quum bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliisve ſedibus prorumpit in venas, neq; ipſi ſanguini ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atque hîc turpiter errant, qui ab vrina craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciant. Eſt & nonnunquam vrina & colore & ſubſtantia & ſedimēto ſecundum naturam, quum tamen detractus ſanguis tum colore, tum ſubſtantia vitioſus apparet. Id ferè contigit in ſtatu & antè criſim continuarum febrium, quum perfecta eſt vrinarum concoctio, necdum tamen natura vllam eſt noxii & peccantis humoris vacuationē molita. Hæc ſunt quæ prima vrinarum inſpectione ex quantitate, ex odore, maximè verò ex colore, ſubſtantia & perſpicuitate animaduerti percipique poſſunt, etiam ſi nondum quicquam in vrina ſubſederit: ſed quæ, vt monui, ſummo ſint prudentiæ iudicio diſcernenda. Nunc de contentis ſtatim agendum.

De iis quæ vrinæ permiſcentur. Cap. XVI.

Eorum quæ vrinæ permiſcentur, alia per ſummam vrinam innatant, alia volitant per mediam, alia in infima ſubſident. In ſummis prima eſt corona, quæ ſupremam faciem ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique ſui ſimilis ſit, dignoſci vix poteſt, facilè verò in ea cui partium diſſimilitudo quædam ineſt, aut humorum exagitatio. Etenim pars vrinæ ſumma tenuiſſima quum ſit, mutationi magis eſt opportuna, ac ſæpè multa vel colore, vel ſubſtantia ſubiicit oculis, quæ nondum in reliquo vrinæ humore cerni poſſunt. Corona ferè docet qualis in vaſis maioribus ſanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum ſanguinem & ſero tenui perfuſum oſtendit: craſſa & alba pituitoſum: citrina naturalem: crocea bile multa eaque flaua conſperſum: rubra & ardens feruidum & accenſum: viridis bile praſſina vel æruginoſa: cærulea & liuida vel naturali melancholia vel atra bile inquinarum: aut hunc certè in eorum humorum naturam corruptione mox abiturum. Quocirca harum poſtremæ vel melancholicum morbum vel epilepſiam deſignant. Spuma multa citra vrinæ agitationem innatans, flatus plurimos in corpore vagari, ventriculum & inteſtina diſtendi, colicum dolorem imminere, idque vel fructuum vel leguminum immoderato eſu, vel inſiti caloris imbecillitate. Ea ſi magnis bullis diu perſeueret, craſſos & viſcoſos humores ex hiſque obſtructiones indicat: at ſi leui cauſa hæ bullæ rumpuntur atq; diſſoluuntur, tenuem flatum tenueſque humores. Si bullæ paruæ & exiguæ per vrinæ coronam diſpoſitæ ſunt, capitis dolor adeſt, cephalalgia quidem ſi coronam omnē, hemicrania verò ſi illius ſolùm medietatem occupent: acriorque dolor erit ſi aureæ ſint & citrinæ, mitior ſi albæ & pallidæ, diuturnus verò ſi diu permaneant. Quæ porrò media vrinæ facie conſiſtunt, pacati doloris ſunt indices. Quum enim ſummam vrinæ partem teneant, ipſum quoque caput in homine ſummum dolore obſideri teſtantur, idque vel à flatu, vel ab humore, cuius ſpeciem bullarum color exprimit. Bullæ granis exiguis ſimiles in corona ſitæ, ſi dum verſatur & agitatur vrina, deorſum verſus depulſæ, mox in coronam reſiliunt, deſtillatio è capite vel in pulmones, vel in vētriculum, vel in ſcapulas, vel in alias ſubiectas ſedes procumbit, cuius vis & natura ex colore vrinæ, coronæ, atq; bullarum intelligitur. Pinguedo per ſumma innatans telis araneorum ſimilis, hominem, inquit Hippocrates, tabe conſumi ſignificat. Niſi enim renum colliquatio & fuſio quędam in cauſa ſit, corpus vniuerſum vel febre ardente, vel phthiſi, vel hectica febre liqueſcit. Diuulſa quaſi olei puncta innatantia alterutrum ſimiliter, ſed inefficacius denunciant. Nonnunquam tamen animaduerti ex epoto oleo hęc cum vrina fluxiſſe. Quo autem faciliùs illa diſſipantur, eo morbum leuiorē, contumaciorem verò quo diutius perſiſtunt. Volitant porrò & interdum ſubſident corpuſcula quędam vel farinę craſſiori, vel ſquamulis, vel furfuri ſimilia. Quibus in vrina craſſa quędam furfuri ſimilia exeunt, iis veſica ſcabie affecta eſt. At ſi hęc in vrinā

Marginal notes: περὶ τῶν ἐμφερομένων τοῖς οὔροις καὶ τῶν συνεξηρημένων. — ἡ στεφάνη. — ἀφρῶδες οὖρον, *ſpumans vrina.* — πομφολυγῶδες, *bullas vrina.* — ἡ ἐφισταμένη πιμελή. — τὰ πιτυρώδη, *furfuroſa quædam.*

tenui apparet, flammeum & colliquantem febris ardorem denunciant, ob quem & venarum ſanguis retorretur, & earum ſubſtantia incendio peruſta ſolidum quiddam quaſi intertrimentum deperdit abiicitque, quod cum vrinis emittitur. Si quis ſquamulas minxerit & grauis odor adſit, veſica exulcerata eſt. At ſi citra veſicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vaſorum ſummas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas diſſoluit, vnde & ſolidarum partium conſumptio ineſt, ſed tanto minor quantum ſquamulæ furfuribus tenuiores exiſtunt. Quæ farinæ craſſiori ſimilia volitant aut ſubſident, eandem ſed leuiorem ſignificationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exaſſatus & torrefactus ſanguis craſſus, vel in carne quicquid renerum & adipale ineſt liquatum fuerit, & caro denique ipſa durior, non ſecus atque ea quæ in ſartagine pertorrentur exaruerit, tum quæ vrinis redduntur craſſiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam inualetudinem ſignificant. Prægnantium integrè valentium vrinis quædam innatant tenui farinæ aut amylo ſimilia, quæ in quiete ſedimentum vel enæorema deponunt craſſiuſculum inſtar carptæ renuiter lanæ: reliqua vrina ſubturbida exiſtit, aliquantùm vireſcens, aut liueſcens. Carunculæ exiguæ in vrina craſſa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis ſimilia à renibus reddi author eſt Hippocrates: at ipſi animaduertimus ea ſæpiùs ex iis vaſis ſpermaticis deriuari quæ paraſtatæ dicuntur, in quibus teretem figuram ſortiuntur ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcit. Apparent autem in iis plurima qui fœda exulcerataque gonorrhœa correpti non ita pridem fuerunt, & iis mulieribus quibus albicantes menſes profluunt, aut vterus fœda colluuie turget. Nonnumquam & vrina quæ prima fit à concubitu tale quiddam refert, aut aliquantum filamento craſſius. Iam verò ſanguis purus aut in grumum concretus, recens vlcus: pus verò, inueteratum ac ſordidum oſtendit: idque aut in rene aut in veſicæ ceruice. Diſcernitur autem quòd à ceruice ingenti partis dolore manet, à rene nullo ferè ſenſu doloris: quodque à pene aut à veſicæ ceruice omnia vel ſeorſum ſine vrina, vel emictionis initio profluunt: è renibus verò vel cum vrina diligenter permiſta, vel ſub emictionis finem, ſed quæ mox in quiete ſubſideant. Arenulæ cum vrina poſtremæ prodire ſolent: harum rubræ & flauæ à renibus, albæ à veſica proficiſci creduntur: veruntamen quum ſordidum in rene vlcus ineſt, ex eo quoque albi calculi quaſi concreto pute obducti excidunt. Craſſior piruita inſtar muci narium matulæ fundo inhæreſcens cum dolore emicta, veſicæ calculum aut ceruicis ſordidum vlcus denunciat. Talem enim affecta veſica quia frigida atque membranoſa cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpoſitarum partium vlcere vel abſceſſu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in veſicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec ſanguine tincta nec perfuſa defluat in renes, hoſque ſola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, ſemen, pus atque pituita, quæ ſic tamen internoſcuntur. Semen quia tenue ac leue, vrinæ ſemper innatat, pus & pituita ſubſident: hæc tamen craſſa atque tenax ſibi cohæret, pus verò agitatum mox diſſoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiſcentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem cauſam effectuumque ſeriem à prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ ſi copioſæ ſunt & craſſiuſculæ, calculum minantur. Eatum adhæſu calculus vel milii vel hordei magnitudine concreſcit, qui quum è renum ſubſtantia in capacitatē excutitur, vrinas craſſas, turbidas, rubras aut ſubnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris inſertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renū infarctu cernuntur. Grandeſcens porrò calculus ſic plerumque in rene coërcetur, vt excturbari minimè queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens vrinam profundit non modò craſſam & turbidam, ſed & verè cruentam, in qua ſæpe concreti ſanguinis thrombus ſubſidet. Simile quiddam interdum fieri videmus

Margin notes: τὰ πεταλώδεα. — τὰ κριμνώδεα — σαρκία μικρὰ, ὥσπερ τρίχες — Aphoriſ. 75. lib. 4. — ψαμμώδεα. — τὰ μυξώδεα τοῖς οὔροις ὑφιστάμενα. — *Rubræ arenulæ vnde.* — *De calculo notatu digniſſima.*

demus vel à caſu, vel ab ictu, rariùs à labore violento. Quum iam factum vlcus eſt, vrina in quiete alba & craſſiuſcula, in labore colorarior ſpectatur cum ſedimento craſſiuſculo. Deinde vrina craſſa, alba, fœtida vereque purulenta inſequitur, lacti non admodum diſſimilis, in qua pus ſubſidet, vbi ſcilicet iam vlcus cauum ac ſordidum euaſit. In quo vrinæ aliquando tales viſæ ſunt, numquam in aliis morbis poſſunt certam ſignificationem præbere: quando quidem perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus ſupra modum ſordeſcit & in fiſtulam abit, in vrina alba, craſſa, turbida atq; fœtida ſæpe craſſamentum quoddam ſubſidet viſcidū & cohærens, narium muco aut oui candido non diſſimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in veſica calculus ineſt: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculum concreſcit veſicæ vitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerumque manet ac perſiſtit exempto calculo. Quinetiam ſordida ceruicis atque penis vlcera eiuſmodi ſæpe vrinas emittunt, maximè quum ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta paraſtatis inſederit. His quidem incipientibus in vrinis filamēta quædam viſuntur, primùm tenuia, deinde craſſiora: ab his vrina tota craſſeſcit, poſtremò ſedimentum quale dixi mucoſum ineſt: atq; licet vlcus arte ſaneſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum vaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & vrina contentis. CAP. XVII.

AMPLA ſanè & controuerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam contentionis quàm veritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorum liquidorumq; fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in ventriculo, in iecore atque venis fit, cibo, ſanguini humoribuſq; permiſcetur, tum coloris tum ſubſtantiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniúmve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quinetiam tantiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris vim quandam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles rectè annotauit in ipſis quoque animantium excrementis manere. Quicquid igitur in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtantiæ, licet non protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerumque ſubſidet perinde atque fex in aqua roſarum ſtillaritia, idq; inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt vis heterogenia ſecernere. Hæcque craſſior vrinæ portio inſiti caloris vi ſecreta atque in imum depulſa, hypoſtaſis eſt. *Quid hypoſtaſis.* Non igitur hæc (vt Actuario viſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excrementum eſt. Neque (vt aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è ventriculo in venas cum ſero prouehitur, ſed vbiq; cum vrina ortum perfectionemque nacta eſt. Quocirca non ſolùm aut ventriculi aut ſolidarum partium, ſed præcipuè maiorum venarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atq; vrinæ vnus eſt ortus, ita & earum ſubſtantiæ mirè conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi concoctio: mediocris mediocrem: craſſaque craſſam, vt in pueris & helluonibus, qui multa vorant eaque probè conficiunt. Quæ verò externæ cuiuſpiam rei vel à renibus vel à veſica profluentis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamentum deponit, quod non propriè hypoſtaſis, ſed fex eſt vrinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiam confert vrinæ chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in vrina vegetus eſt ac validus, materiam in vrinæ humorem ſparſam ac tum minimè conſpicuam, citò quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit vt æqualis euadat, id eſt ſui vbique ſimilis, atque etiam læuis nihil aſperſum nihil diuulſum habens. Infirmior vrinæ calor craſſamentum hoc tardius ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propendere, quod enæorema dixerunt, idque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſimè ſecernit, neque potens cogere, id aut diuulſum relinquit, aut per ſumma innatans nubis ſpecie. *[illegible] craſſamentū* Itaque triplex ex ſitu fit contentorum ge-

media vrina penſile. *Idem ἐναιώρημα.*

nus, in imo ſubſidet hypoſtaſis, id eſt ſedimentum, in medio propendet enæorema, id eſt ſuſpenſum, ſumma facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus, vt in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppreſſus, vt in ictero, ſæpe & in tertiana febre, quum è iecore bilis abundantior irrumpit in venas ſeroque permiſcetur, nihil prorſus ſegregat, & vrinam permiſtam ac verè confuſam exhibet. Hæc verò in ſolis obſeruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum.

Quorundam de vrinæ ſedimento in febricitantibus opinio improbata.

Qui de febricitantium vrinæ hypoſtaſi ex veterum decreto diſſeruerunt ſubtiliùs, illam ſtatuunt puri proportione quadam reſpondere, eſſeque portionem eius humoris qui in febre computruerat, ſed iam coctam, ſecretam, & naturæ vi depulſam cum vrina. At certè hoc in primis pernicioſum eſt medicinæ commentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis eſt, aut in pus aut in quippiam ſimile puri concoctione verti poteſt: neque eadem eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iam cocta, dum tandem perfecta criſi ab aluo deiicitur, vnquam purulenta apparet aut alba, ſed planè flaua atq; bilioſa. Qui fiet igitur vt hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur, portio ſit eius flauæ materiæ quæ computruerat, & quæ nunquam albeſcit? Ad hæc ſi in ſtatu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremento nihil, vrina in ſtatu quàm in principio vel incremento craſſior exiſtet: quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehēditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & confuſa, ita & craſſa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantium vrinæ hypoſtaſi ſtatuendum: hanc non portionem coctam eius eſſe humoris qui putruerat, ſed ſimilem atq; in ſanis materiam obtinere: & quum primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriam, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes tum

Pepaſmus.

repreſſit ac edomuit, & quæ iam ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec ſuppuratio eſt, nec propriè maturatio, ſed ſolius putredinis repreſſio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in venis concluſa eſt, nec eius quicquam criſi vacuatum, & nihilominus quia ſedata eſt & in naturæ dominio atque poteſtate, vrina purior exiſtit cum hypoſtaſi, quæ eiuſmodi ſedationem ac victoriam certò demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxii humoris minus cum vrina defluit, eaque tenuior & minus turbida eſt quàm initio, quum vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atq; confuſio, quorum & magna vis in vrinam quoque ferebatur. Tum etiam ſuperior dominatrixq; natura craſſiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypoſtaſin ſecernit. Cui vulnus ſalutare pus album ac legitimum reddit, ſi febris etiam primaria ſuperueniat, pus ipſum peruertit vulnuſque idcirco ſiccat, quòd inſitus calor prematur & laboret, neque rectè poſſit concoctioni incumbere. Ad eundem ſanè modum & per febres languidus oppreſſuſve calor inſitus nequiens cibos ſecundum naturam conficere, nullam in vrinis concoctionem exhibet. In hæc igitur contrahenda erat diſputatio longè difficillima, quam accuratiùs exequar in opere prognoſtico, vbi ex profeſſo de morborum concoctione diſſeretur. Itaq; quum calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque concoxerit, bona fit hypoſtaſis, nempe alba, læuis & æqualis, quæ eſt omnium perfectiſſima. Enæorema quod album, læue & æquale ſit, minus bonum quàm hypoſtaſis eſt, & quodammodo imbecillum calorem oſtendit, qui nondum plenè coctam materiam nequeat ſubigere & in fundum depellere. Nubes etiam bona, nempe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecillioriſque caloris eſt nuncia.

Improbanda hypoſtaſis quæ.

Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eamque perniciem minatur quæ naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rurſumque minorem nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondum ſuccumbit, ſed vigoris nonnihil etiamnum retinet.

In ſanis contentum quod optimum. *Eius copia.*

Optimum igitur vnumquodque contentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri, album, læue & æquale. Quodcunque ab hoc defecerit, vitioſum. Multum fit, quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædam vacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem

alimenti

alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtantia tum colore mediocre exiſtit. Paucum verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumunt diſſipantque. Et hęc quidem in ſanis. In morbis verò quod ſubſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materiæ ſit copia, quam natiuus calor euincere non poteſt, tumq; alia cruditatis ſigna comitantur: vel à criſi diuturnorum morborum, eſtque tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquã & à pure & à viſcida pituita, vt ex iis quæ ſuprà nobis ſũt dicta facilè diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatem in morbis portendit, aut coctionis initiũ: in ſanis tenues humores nondum ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Contentum læue quod nempe continuũ eſt nulla ex parte fiſſum, rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohærẽs, nihil habẽs aſperitatis, à valido fit inſito calore. Contrarium huic aſperum ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui vbiq; ſimiles ſunt: & contrarium inęquale, cuius partes diſſimilitudine quadam diſtinguũtur, nec æquabiliter coctę aut coloratæ apparent. In coloribus autem ſpiceum, aureum rubrùmve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem vehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hippocrati rubrum læueque in vrina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionem, aut corruptum ſanguinẽ, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi fortè deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim vel ex magna obſtructione, vel ex potu multo ac tenui, qui antè diſtribuitur quàm vllam cum cibo permiſtionem aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in venis, cõtenta ſiquando deſunt, ſemper malo ſunt, naturamque denunciant corruptorum humorum copia impediri. Sed hîc demonſtratiua vrinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, aliò relaturi.

Paucitas. *Craſſities.* *Tenuitas.* *Læuitas.* *Æqualitas.*

Exercitatio indicandi ex vrinis. CAP. XVIII.

QVICQVID in vrinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut viſcera, aut venas ſummaq; corporis, aut renes vrinæque vias affici commonſtrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo pręcipuè loco illa dimanent. Quæ de renibus & vrinę viis defluunt, promptum ſit ex iis quæ de morbis eorum proculi internoſcere, atque ſi horum nihil comparet, omnis vrinæ ſignificatio aut ad viſcera aut ad venas maiores ad reliquumque corpus certò refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplati & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus cõmuniter graſſatur in populũ, nam is ſemper metuẽdus ſuſpiciendusq; eſt, qui multis inſidiari cõſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notúsne is ſit, vt illius natura atq; conſtitutione repetita, conſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationem & dignotionem momenti, prȩſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nam ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri vix poteſt, quin tuſſi, deſtillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò ſi crapulæ & violentiæ deditus, & natura humidior deſtillationum morbis ſæpe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis iſque bilioſus ægrotat, æſtate media, cœlique ſtatu & regione feruentiore, poſt victum calidum exercitationémve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſæ, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut quæ tum temporis plurimùm graſſatur in vulgus. Horum exemplo de cæteris quoque morbis (vel vrina nondum perſpecta) coniiciendum eſt. Adhæc verò vrina quæ nec renum ductuumque vitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quænam tum

Antequam de vrina ſententia feratur, quæ medicum ſecum reputaſſe oportet.

viſcerum, tum venatum totiusq; cotporis ſit intemperies oſtendit: deinde ſimpléxne ſit, an ex humorum vitio: & quod humoris genus exupetet, & an cum putredine atque febre. Nam color intempetiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, confuſio puttedinem denunciat: quæ profectò omnium ferè motborum iuteriores cauſæ ſunt, ex quibus etiāſi motbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agendorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & vtinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent.

Quid vroſcopos & vrinarum conectores reſpondere oportea: alba & tenuis vrina propoſita.

Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquam arioli multa multi de abſeute ægroto ex ſola vrinæ inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eotum imitationem ſtudet accommodare captandæ gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcunque primùm nouetit ex vrina. Nam verborum citeuitu ſtultotum mens irtetitur. Itaque ſi vrina alba vel ſpicea tenuis offertur, dicat ventriculum atque iecur ſupta modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium feteque deiectam appetentiam, ventriculum à paſtu diſtendi atque dolitare, ructus multos eosque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus pletumque ſentiri, caput ingraueſcete, corpus vniuerſum quaſi eneruatum languere, multa olim commiſſa fuiſſe in victu, idque vel potu frigidæ, vel fructuum eſu, vel vigiliis, vel mœrore. Si iamdiu malum perſiſtit, corpus vniuetſum cruditate ſcatere, viuidum periiſſe faciei colorem, aut lienteriam eſſe, aut pedes tumete: & leucophlegmatiæ, aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque vrina ſæpe notatut in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque ſymptomatis narrandum, de mœrore, metu, inſomniis turbulentis, rugitu ſiniſtri hypochondrii, cordis palpitatione, ſcotomate, deq; his ſimilibus.

Quid alba & craſſa.

Quum alba ſimul craſſa aut turbida fuerit, quoniam à craſſæ lentæq; pituitæ dominio ſit, enunciet caput dolore concuti, vel graui ſomnolentia teneri, viſcera humoribus multis impediri, inteſtina atque hypochondria flatibus diſtendi, & colicum dolorem imminere, ventriculum nauſea aut pituitoſa vomitione premi. Hæc ſi ſimul confuſa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem eſſe eamque diuturnam, & ſymptomata vrgere quæ febres comitari ſolent.

Quid aurea & tenuis.

Vrina aurea ſi tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, ſitim, corporis extenuationem, vigilias, ſomnum turbulentum, manuum volas plantasq; pedum impendiò calidas.

Quid ſi eadē craſſa.

Ea ſi craſſa erit, bilem flauam exupetate & exagitari, hancque vomitione reddi, os ieiuno amareſcere, animi defectiones obrepere, ventriculum & præcordia incaleſcete, idque ferè cum ſiti, aluum torminibus aut crebra deiectione ſolicitati quæ dyſenteriam minatur, aut corpus pruritu ardere, aut ſcabie fœdari.

Quid ſi eadē confuſa.

Eadem ſi confuſa exiſtet, tertianam aut ardentem febrem affligere, capitis dolorem, vigilias, delirium, ſitim inexhauſtam, aliaq; harum febrium ſymptomata aut adeſſe aut imminere.

Quid ſi rubra & tenuis.

Rubra vrina ſi tenuis aut mediocris ſit, ſanguinis effetueſcentiam ineſſe, capitis pulſantem dolorem atque grauitatem, membrorum tenſiuam laſſitudinem: & ſi confuſa erit, ſynochum putridam eiusque ſymptomata. Ad hunc modum ſi ex aliis vrinæ coloribus, vel icterus, vel iecoris ſcirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel ceterorum quippiam ineſſe coniicitur, ſymptomata omnia, tum quæ illinc profecta ſunt, tum quæ impendere ſolent, cauſas quoque euidentes ex quibus illa proficiſci conſueuerunt diligenter perſequi decet. Talis propemodum eſt & affectarum pattium ineunda natratio. Sed interrogatiuncula cautè præmittenda, quàm pridem morbus inuaſit, ſubitòne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúsne an diututnus is ſit. Hinc quippe & ex naturæ, tēporis, regionis, & morborum vagātium æſtimatione, ad motbi ſpeciem proximè acceditur.

Quid ſi bullans ſit vrina.

Ad hæc verò ſi bullæ per ſummam vrinæ coronam diſpoſitæ, caput dolore aut humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & ſomnolentiam, & ſenſuum tarditatem eſſe, ex hisque aut ſoporem, aut paralyſim, aut grauiorem defluxionis ruinam inſtare: aut quum iam certa deſtillationis ſigna quæ ſuprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicem, aut in ſcapulas, aut in latera atq; thoracem, aut in pulmones cum tuſſi, aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatione febris ſigna exiſtant, pleuritin vrgere, maximè verò ſi tum temporis

popula-

popularitet ea vagatur: ſin verò cũ deſtillatione vrina ſit oleaginea, phthiſin vel ineſſe vel proximè inſtare. Solas autem haſce corporis partes imperitorum vulgus nominibus deſignat, caput, latus à ſumma ſcapula ad coxendicẽ, ſtomachũ à clauibus ad vmbilicum, ventrem, dorſum, & artus. Quumque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infeſtum omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quęcunque hanc ſymptomata premunt, enarrentur, moxq́; idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerumque dubiam mercedem refert, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Conſultor verò prudens & fidelis ſani conſilii fructum percipiet.

Libri tertii De pulſibus & vrinis, finis.

DE FEBRIBVS

LIBER IV.

PRÆFATIO.

SVMMA morborum ſymptomatumque genera & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione vniuſcuiuſque (etiamſi inauditus aut ex multis variè implicitus eſſet) eſſentia cauſaq́; percipi poſſit, vt iam nihil eorum quę ſunt ad generalem medendi rationem prætermittenda deeſſe videatur. At verò quoniam vniuerſalium perceptione nemo quicquam magna laude dignum conſequi poteſt ſine vſu & exercitatione, quæ in ſingulis verſatur: morborum qui in humanũ corpus inuadunt differentias omnes ſpecieſq́; nunc ſigillatim perſequar, veterum inſtituto & ordine quoad licet obſeruato. De febribus itaque primùm ſcribam, deque morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniuſcuiuſque partis proprii ſunt. Non pauca interim legenti occurrent à maioribus aut prætermiſſa, aut non ſatis explicata, aut ab illis interdũ diſſentanea, ſed quæ tamen vt ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi vſu comprobata. Sic enim decet inueſtigatorem veri non ſolùm quæ legerit, ſed & quæ ſecum ipſe meditando conſiderat & contemplatur vſuq́; tenet cognitione digniſſima, in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. CAP. I.

FEBRIS eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametſi acceſſionis eſt initium, febris tamen haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondum ſit calor incenſus. Neque per febrem exitialem partium extremarum frigus è febris eſt eſſentia: neque vlla rectè poteſt frigida febris appellari, ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor pręter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, vnus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elementorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat exciteтque. Inſitum olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, ſed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur conſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturam, qui quum adeſt, tanquam hoſtis infenſus inſiti illius ſubſtantiam ſemper oppugnat, labefactat, omneſque functiones interpellat. Triplex autem conſtitui debet; vnus admodum ſimplex, qui ſolius eſt caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elementarius aſſiduo incremento

τὸ πυρετό.

Calor naturalis duplex.

Calor præter naturam triplex.

de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat; & qui naturalis fuerat, ſenſim non naturalis euaſit, vitioſus proinde & naturæ iam infenſus. Alter eſt calor ex putreſcente materia prognatus, qui etiam ſi non admodum ſit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ conditionem redolet, præter naturam eſt & inſito calori grauis. Tertius eſt malignus & pernicioſus, quem peſtilens venenataque materia fundit, non qualitatis exuperantia, non putredine, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio vitali inſitoque calori aduerſus. Solus igitur qui præter naturam eſt calor, febris exiſtit, ſi modò iam accenſus conſtanſque permanet. Etenim ſi vel æſtu, vel balneis, vel exercitatione corpus incaleſcit & mox agitatione ſedata deferueſcit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachium vel crus ſolùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque ſi ex parte quapiam latè dimanet, ſed neque ſi è calidiore iecore pariter cum ſanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quaſi exurat: aut etiam quoquouerſum effuſus omne corpus prehendere videatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum ſpiritu profluit, vniuerſalis eſſe poteſt, vnuſque promptè ac celeriter in corpus omne diſtribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde iecore duntaxat affecto, non pulſum ſed naturales ſolùm functiones immutari. Affecto verò corde vitæ principio, ipſi mox omnia conſentire, omneſque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maximè vniuerſalis morbus omnes vbique functiones offendat, debet eius partis affectio cenſeri, quæ eſt ad omnium conſeruationem vſumque neceſſaria: ſoluſque calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus, vera febris haberi. Non eſt id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendi. Tametſi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primùm accenditur, ſed aliunde ſublatus cor ferit, è quo æſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis, qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. Virium languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis grauitate aut diſſolutione: corpus quippe vniuerſum conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè moleſtus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Definitionis febris particulatim explicatio.

Febrium ſigna communia.

Febrium differentia. CAP. II.

VT tota febris eſſentia calor eſt præter naturam, ita illius propria ſummaque genera ex caloris differentiis ſtatuenda ſunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturam prima ſummaque genera exiſtunt, ſimplex, putrida, & peſtilens. Simplex febris eſt cuius calor elementarius ſolo incremento, naturæ ac temperiei limites exceſſit: poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum conuerſus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſaque exſpiratio intulit. Simplex porrò febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant. quod aut corporis ſubſtantia eſt, aut humor, aut ſpiritus: nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primùm conſiſtit, iſq; verè inflammatus eſt, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hæc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, vno ferè die ſoluitur, vnde ephemera, id eſt diaria, nuncupata eſt, raro longiùs excurrit. Synochus, id eſt continens, ſimplex eſt ſanguinis efferueſcentia, qua nimirum citra putredinem aliámve labem is incaluit, cuius contagione cor ipſum parteſque omnes incaleſcunt. Hectica vna omnium in partium ſolida ſubſtantia primùm ac per ſe conſiſtit ac hæret. Conſiſtunt igitur omnes in corde, at ratione diſſimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores verò atq; ſubſtantia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia verò calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit, & permanentem fixumque obtinet calorem. Eſt autem

Febris triplex.

Simplicis tres differentiæ.

Hectica duplex.

autem hectica duplex, vna quidem vniuerſalis & primaria, quæ cordis primùm deinde reliquarum partium ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica, quę cuiuſpiam partis ſubſtantiam primùm ac per ſe obſidet, è qua tamen tum cordi tum partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura: nam & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur.

Putridæ febris genera duo.

Iam verò putridæ febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque ex ſitu, duo prima conſtituuntur genera, continua & intermittens. Quum tanta in venis arteriiſq; maioribus ineſt putredo, quæ vel ſeipſa vel ſuo vapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum verò aut leuior eſt, aut longiùs à corde diſſita, vt nō aſſiduò id afficere queat, febris eſt intermittens.

Cōtinu. plex.

Continua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putreſcens humor in vaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera ſymptomatica eſt, quę viſceris cuiſpiā partiſve putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ ex iecoris, lienis, renis aut cuiuſuis partis ęryſipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earū aut inſigniorum partium phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes. vtraq; autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica dum in hiſce viſceribus citra eorum inflammationem coërcitus humor putreſcit: idq; ſi affatim vniuerſimque fit, acuta febris exiſtit: ſin verò ſenſim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna eſſe conſueuit.

Putridæ primariæ ſpecies.

Puttida febris continua, quam primariā nuncupaui, ſpecies ſortitur ex vincētis humoris natura. Etenim venarū arteriarumq; ſanguis, ſi quum putredine incendioq; prehenditur, bene temperatus eſt, & ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtitutus, febrem accendit ſynochū putridam, cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt pluſque bilis quàm cęterorū humorū continet, abſolutè continuam facit tertianam. Cuius ſi magnū eſt incendium in cor & præcordia deuergens eaque obſidens, verus cauſus, id eſt febris ardens, exiſtit. At verò ſi pituitoſus eſt ſanguis, incenſus is ac putreſcens febrem profert continuam quotidianam: ſi melancholicus, quartanam continuā.

Intermittens putrida.

Putrida febris intermittens, alia ſimplex, alia compoſita, alia confuſa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putreſcente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac ſeorſum putreſcēte. Confuſa febris non ex humore ſyncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco confuſis, pariterque puttreſcentibus emergit: huiuſmodi eſt tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Compoſita febris ex miſtis impliciti ſque fit intermittētibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente conſtat. Hîc vt multæ ſunt febres, ita & humores multi ſeparatim putreſcunt, non loco vno eodemque confuſi. Hac quaſi figura putridæ febris differentię ex humoris ſpecie ac ſitu depromptę ſunt.

Peſtilens febris.

Peſtilens porrò febris non vno calore, ſed peſtilenti malignaq; pernicie aliàs ſpiritus, aliàs humores, aliàs partiū ſubſtantiam contaminat, hincq; differentiæ ſurgunt, quas poſtea exequemur. Rurſum autem de his ſingulis expreſſiùs & quantum expoſcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera eſt calor præter naturam in ſpiritu primùm conſidens. Eſt autem hic ſpiritus non inſitus, quem in Phyſiologia diximus ſolida parte contineri, eiuſque præcipuam ſubſtantiam complere: ſed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapſus. Hic ephemerę materia eſt continenſque cauſa, vt in quo tanquam baſi conſiſtens, in reliquum dein corpus inuadit, eiuſque functiones interpellat. Atq; vt ſpiritus admodum tenuis eſt, ita & quæ in eo conſiſtit febris omnium eſt leuiſſima & facilè diſſipabilis: non conſtans, ſed veluti tranſiens ac præterfluens. Huic ferè origo eſt à cauſis euidentibus, quarū vi & impulſu tenuis, calidus, feruiduſque ſpiritus, omnium quæ in corpore ſunt promptiſſimè incenditur.

Febrem omnē putridam ab euidentibus

Quum igitur ab his non prius humores quàm ſpiritus inflammari poſſint, neceſſe eſt febrem omnem putridam ab his genitam quædam ante cedat ephemera. Huius notæ ſunt, quòd non ſenſim præcedente cibi

cauſis exuſcitatam neceſſariò preceſſit diaria.

Signa.

faſtidio aut ſpontanea corporis laſſitudine, aut grauiore ſomno; & frequenti oſcitatione, ſed tota repente prehendit, ſolaque euidentium cauſarum vi infertur. At nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idque duntaxat quum cacochymum corpus exſpirationem multam eam cq; alidam & acrem diffundit, quæ ob cutem à frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationem ſuppreſſa, ferit partes neruoſas. Nulla comitantur ſæua ſymptomata, nec vehemens dolor, nec magna corpotis iactatio. Pulſus quidẽ celer & frequens, ſed tamẽ æqualis & ordinatus, magnus ac validus, niſi vel ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: & eſt in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoq; exſpiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occultè exſpiratur, aut madore ſudoréve naturali eoque miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia, colore, ſedimento, aur nihil aut minimum à naturali diſtans.

Cauſa procatarctica.

Diariæ febris prægreſſæ euidenteſque cauſæ ſunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis æſtus, omniſque ambientis feruor: laſſitudo laborque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, triſtitia vel timore. Omnium autem grauiſſimæ ſunt, cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & helluatione, ſiue ex vino meraciore, ſiue ex fructuum corruptorumque ciborum eſu contracta: Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex cauſa retentio, vt ſudotis halitúſve ſuppreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem vel ex frigore, vel ex adſtringente balneo: Adenum maximeque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoreſque exagitant. Tres hæ cauſæ non ſolum qualitatem, ſed & vitioſam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpiùs accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridæ febris, cæteræ verò ſolam qualitatem intemperiemq; conferunt. Quæ cauſa diariam excitauerit, ex antecedentium inueſtigatione diſci poteſt, neq; in re tam leui, neceſſaria videtur amplior ſignorũ diſcuſſio. Has in febres maximè propenſi ſunt, qui calido ſiccoque ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modum graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiam finito ſudore, ſtatu pari diem vnum exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochum, vel in putridam, quod ex ſignis ſuſpectæ imminentiſq; febris internoſcitur.

De ſynocho febre. CAP. IV.

Cauſa proxima.

Synochos quid.

FEBRIVM quæ in humoris vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochus, nobis continens appellata. Ea aſſiduò fatigat, nulla excandeſcentia, nullaque intermiſſione, dum integrè ſoluta ſit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera puttida. Vtriuſque materia continenſque cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autem ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquanto hũmidiores calidioreſque ſunt ætate media; habitu carnoſo ac verò quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorum redundantia premit: cæteras naturas conſtitutionéſve non attingit. Eaq; cauſa eſt cur admodum raro ſynochus reperiatur ſimplex. Itaque ſanguinis quædam velut efferueſcentia & ſimplex inflammatio, quæ phlogoſis appellatur, ſynochus eſt ſine putredine. Vt autem ſanguinis ea materia ſui vbiq; ſimilis eſt, ita & illius inflammatio tota vnius eſt modi, & ab initio in finem vna quaſi acceſſio Id quidem trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par ſuiq; ſimilis toto febris decurſu manet, quantumq; recens inflammatur, tantundem protinus diſſipatur: ea eſt ſynochos homotonos: aliàs recens inflammatio quàm diſſipatio maior eſt, tùmque calor continuo incremento inualeſcit, & ſynochos fit epacmaſtica, id eſt increſcens: aliàs plus diſſipatur quàm recens inflammetur, ac tum calor ſtatim à

ſummo

ſummo vigore incipiens, ſenſim minuitur dum deſinat, & ſynochos fit paracmaſtica. Synochus omnis ſine putredine eaſdem atque diaria febris cauſas habet: Cauſæ pręgreſſæ. quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum vehementiores, ſynochum proferũt. In cauſarum cenſu admodum efficaces ſunt, magna adſtrictio conſtipatióve cutis, & ſanguinis redundantia ſiue ex ſuppreſſa conſueta vacuatione hæmorrhoidum, menſium aut narium, ſiue ex immoderato vſu ciborum euchymorum & calidorum ea ſuccreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius eſt temperatus intemperanter viuens, qui quum bene habito ſit corpore, multo ſe tamen vino multaque carne implet: huic enim ſanguis multus atq; calidus ineſt, qui nõ facilè corrumpitur. Ab his igitur cauſis primùm inflammatur ſpiritus, ac tum ſanguis ſenſim incaleſcit. Huius etenim tenues acreſque vapores, ac ipſum calorem præter naturã cutis denſitas aut adſtrictio cohibet nec prodire ſinit, qui geminatus ſanguinẽ inflammat ſimplicemque ſynochum facit. Huius notæ ſunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantum manifeſtiores. Propriè tamen corpus omne maximeq; Signa. facies inflammatione ruboreq; ſuffunditur: diſtendens laſſitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia diſtentæ multum turgent: tempora vehementer pulſant: caput dolet vel ingraueſcit: ſomnus ſæpe profundus ac veternoſus premit: reſpiratio difficilis: pulſus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non ſqualida, ſed mollis, non acri ſed blando calore madoreque perfuſa. Huic Nota ſynochos ex bilis concitatione frequens. generi & alterum finitimum ſæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorumque humorum agitatione nimia. Cauſæ ſiquidem euidentes quum vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruerint, nõ modò ſpiritus concalfaciunt, ſed & acres humores exagitant, quorum æſtu febris accenditur ſine putredine. Hæc ephemerę limites egreditur, nec tamen ſynochos eſt nunc expoſita: illa quippe ſanguinis efferueſcentia eſt, hæc bilis concitatio ſine putredine: illa in corpus incidit temperatum beneq; habitum, hæc verò in calidum ſiccumque ac planè bilioſum. Huius cauſæ euidentes non aliæ ſunt, quàm quæ ephemeram mouent: maximè verò cruciatus ſummus, qualis nephritici aut parturientis eſt: exercitatio laborq; immodicus, æſtus, balneum, animi excandeſcentia, & quæ his pares ſunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulſu aut in vrinis cernuntur, verũtamen os amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgent: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidẽte cauſa, paucis poſt diebus febris, eiuſq; ſymptomata, quiete ſola, nullo artis ſubſidio ſedantur ac ſponte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem vnum alterúmve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

Pvtrida ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certant artis proceres, poſsitne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochóſne ſit, an bilioſa febris. Cæterùm poteſt eorum controuerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſſimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenaq; eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio veriùs corruptio quàm putredo cenſetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendaturque febris, ea non ſynochos, ſed vel bilioſa vel melancholica euadet. Alio modo verè ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum diremptum aut ſe- Vera ſanguinis putredo. cretionem totus corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatem ſanguis præter naturam effuſus vitiatur & quaſi in venenatam ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens tumorem præter naturam phlegmonemque parit, atque putreſcit primùm, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum validis ex cauſis, vt in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in venis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modo putridus, verumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes faren-

tùr ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt nõ amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ concoctionem ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur non ſolùm fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeò vt nec ſibi cohærere nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo cum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera ſimplex, vna quaſi acceſſio eſt, nec antè aut miteſcit aut intermittit quàm integrè deſinat. Eſt & ea triplex: quũ enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit quàm diſſipatur, epacmaſtica: paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſſipatur. Hæc etiam non niſi in temperato beneque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterùm cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem acceſſunt. Omnium autem efficaciſſima eſt cutis non ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis viſcoſiſque humoribus vera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habituſque corporis venas infarciat. Tametſi igitur integrè ſanum corpus fuerit, omneſq; humores ſecundum naturam ac ſynceri; quia tamen valida obſtructio perſpirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò ſubit, neque tenuia, acria & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunq; illic calida humidaq; sũt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquã verò & ſimiliũ putridorũ occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atq; in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis cõſpicuæ. Præterea verò calor in hac acriùs contactũ ferit: pulſus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verumetiam inæqualis & inordinatus: vrina craſſa, rubra, turbida, ſedimentoq; nullo.

Synochos putris triplex.

Cauſæ pręgreſſæ.

Signa.

Qua ratione in venis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. CAP. VI.

PROMPTE putreſcunt calida humidaque corpora, idque ferè quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tùm vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam concedunt, aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, idque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonem. In venis arteriiſque maioribus febris accenditur continua, eò vſq; perſeuerans dum humores qui hanc gignunt, vel incendio conſumpti diſſipatiue ſint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè reſtinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci denſitatẽ, quodq; adhæſu apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex hiſq; in alias venas proterpat transferatúrve, nec antè deſinat quàm quicquid in venis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autem eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltem in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens, in cęteras ſenſim continuatione perreptat. Quę in venas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen eius omnes æquè partes occupat. Quum enim non omnino ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primùm quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam, ipſi permiſtam atque confuſam, quæ minus quàm illa ſit vitioſa: hocque modo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antè deſinit quàm partes omnes ſanguinis putredini obnoxias abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis non ſtatim vniuerſus, ſed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putreſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcens putredo in ſummum vigorem fertur: quemadmodum & dum ignem accẽdimus, aridiores primùm ſtipulæ, deinde virgulta, poſtremò ligni materia, ſuo quæq; concremantur ordine. Omnibus quæ putreſcere apta fuerant abſumptis, putredo

Non vnus idemq; putredinis modus.

putredo calorque febrilis ceſſat, manet tamen pars ſanguinis melior, quæ quo- *Quî fit putredinis finis.*
niam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaque licet putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed duntaxat incaluit: reſtincta proinde ſedataque putredine in priſtinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, non omnino exhauſtæ venę manent, ſed aliquid in his etiamnum ineſſe deprehenditur idque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum continget etiamſi nihil ſanguinis recèns genitum, nihilque cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho putrida: nec multò ſecus in causon continua tertiana, in aliisve continuis. In his quippe non vniuerſus corrumpitur, nec omnes pariter humores, ex quibus cõſtituitur: (ita enim permiſcerentur omnia continuarum febrium genera) ſed is duntaxat qui maximè omnium vitioſus eſt. Atq; vt huius eſt natura, ita & conſentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem continuam, ſi bilis flaua quę in ſanguine eſt: quotidianam continuam, ſi pituita: & quartanam continuam, ſi melancholia putreſcat. Altera putredinis eſt ratio, quę non in omnes pariter venas, ſed ab vna qua- *Modus alter putrendi.*
piam (à qua fortè initium ſumpſerit) continuatione in cæteris in earumq; ſanguinẽ & in humores irrumpit. Obtingit hęc quũ putrefaciens cauſa vni fit quàm alteri venę propinquior, aut quum ſanguis non in omnibus æquè venis ſui ſimilis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionẽ accedit, in ea primùm labe tentatur, dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec antè ſerpere ea putredo febriſque deſinet, quàm omnes venas ſenſim peruagata quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atque mutatio vena ſecta ſæpe animaduertitur: nam interdum primus ſanguis emanat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contrà: & interdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubiti vena vitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratum eſt. Hinc diſſimilium ſymptomatũ origo, aliis per febres lumbi maximè ingraueſcunt aut ardent: aliis præcordia ſiti æſtuque flagrant: aliis vel animi defectio vel ſumma ſpirandi difficultas moleſta: aliis capitis dolor, vigilię, aut delitia, vt partis natura fuerit quã putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febres, quũ priore relicto humore, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obſidentur varii. Hinc & prædictiones fallaces, quũ priore humore iam ferè edomito victoque, alius alio ve loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas vrinas crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiẽs cauſa duplex, vna propria & intima, *Efficiens putredinis cauſa gemina.*
altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaq; cauſa, dum in ſe vitium obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari poteſt. Ita quidẽ ſenſim ac tempore corrumpũtur, idq; ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante. Id vi- *Cacochymia contrahitur alimentis vel corruptis, vel quæ facilè corrumpuntur, vel intempeſtiuè ingeſtis, vel vaſorum vitio.*
tii genus ferè ab alimentis corruptis, & quorũ vitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet: cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunq; aut vetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, ſed qui facilè corrumpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarii fructus, & quicunque alieni vitioſique ſunt ſucci: ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubiit, priſtinæ tamen conditionis & eius à quo naſcitur nonnihil etiamnum vbiq; retinet. A cibis intempeſtiuè aut ordine præpoſtero ſumptis, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuq; difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremò ac putreſcunt humores interiorum partium, vt ventriculi, iecoris, omniumque viſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamſi puriſſima ſunt, tamen contracta labe inquinantur. Externa porrò cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio à craſſis viſcoſiſque humoribus tanta, vt perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec re-

frigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem vim obtinet & obſtructio quæ à vaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra vires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neq; concoqui neq; regi ab imbecillis viribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primùm, deinde humores ipſos corrũpit, vt aëris, halitus, vaporiſq; putridi inſpiratio, & vel ſcabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obſtructionem quæ perſpiratione͂ prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilq; in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam vaporq; teter facilè totus exit, quiq; liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà, euidens perſpicuumq; eſt vitioſos cibos ſæpe in ventriculo aliiſve partibus computreſcere: & in peſtilenti conſtitutione tum inſpiratu tum perſpiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxumq; ſit, & omnia ſpiracula debiſcant, aëreque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra obſtructionem innati humidi caloriſq; ſubſtantia minui, alienuſq; calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

Perſpiratio prohibita vnica non eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, deq; eius differentiis.

CAP. VII.

CONTINVÆ febris ſubiecta materia in vaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem vaporem in cor aſſiduò continenterq; fundit, è quo aſſidua fit putrida febris, quæ concluſa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinem, nec eius halitum, ſed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo ſolùm vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt, in quo (ſiquidem ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi verò ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus non niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eoque mediocri abundat, & quæ carnoſo eſt habitu, gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis aut melancholicis. Hic autem eorum meminiſſe velim quæ in Phyſiologia fuſiùs demonſtrauimus, in venis nihil præter ſanguine͂ cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt, ſanguinis nomine comprehendi: nullosque ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat, verè ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilem eſſe quàm totius ſanguinis partem tenuem atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinem appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis parte͂ crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenam portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorũ permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine febris accenditur continua: & quibus ſanguis multum bilioſus eſt, tertiana fit continua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quũ nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine: Huiuſmodi ſunt ſynochos putrida, & quæ cauſus appellatur. Alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt verò & excandeſcunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianę continuæ, aliæ quarto die vt quartanæ continuę. Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduò pari vehementia exercet. Cæterę verò cauſam in venis habent aliquantum diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduò ferri nequit: Harũ autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrexiam deſinit. Talis eſt omniũ earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis coërcita ac putreſcens, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſol-

Continua febris duplex.

... poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continua ... tertiana, rara quotidiana, rarior quartana continua: ... continua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pi... ſoliens eſt, quia frigidus ægrè admodum putreſcit, neque ... febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè in... Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. ... inæqualitas quędam & neutra corporis conſtitutio ex ea certè ple... ...chymia, quæ ſenſim cumulatur ceu futura febris materia: hinc ... corporis laſſitudo, motus grauis atque piger, ſomnus turbulentus, im... ..., hypochondriorum diſtentio, reſpiratio difficilis, venarum re... temporumq; dolor grauis, ac interdum pulſans. Ex his demum ... accreſcunt præter naturæ conſuetudiniſque modum: vt ſudor in... ... mueùsve exuperans, nauſea aut vomitus: alui deiectio aut vrina co... fœtidior. Talia ferè exiſtunt in neutra corporis conſtitutione, quæ ... febrem anteuertit. Quum verò iam febris prehendit, putridam hanc ..., quòd ex neutra corporis conſtitutione, non ex ſola euidente cauſa ... Vel enim ſponte ex corporis præparatione fit, vel à cauſis euidentibus ... præparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, ..., mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis ini... vel in augmento, vel in ſtatu, idque maximè ſi diutius corpori manus in... Pulſus atque reſpirationis inęqualitas: velox enim eſt ſyſtole, diaſtole ve... ...dior, idque præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putre... multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoreſq; premant, na... ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neque tanta neceſſitate miti... diaſtolen refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationũ inæqualitas: mo... ...im celer, modò tardus eſt pulſus, idq; ex inæqualitate varioque motu pu... ...is: & rurſum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppreſſa, aliàs ... natura. Eſt & pulſus velox ſimulq; paruus initio, in vigore tamen velox ... magnus, ita quidem vrgente refrigerii neceſſitate. Vrina penitus cruda ... obſcurè concocta, idque maximè initio: craſſa enim rubra ac turbida exi..., in qua nihil ſecernitur: interdum etiam ex vehementi obſtructione tenuis ...idem, ſed rubra & turbida: ſæpe acris eſt mordax, ſæpe grauem fœtidumq; ...litum efflat. Exſpiratio aut ſudor præter conſuetudinem graueolens. Si exa... ...s horis vigintiquatuor febris ex toto non deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (quod ... certè rariſſimum) affirmari certò poteſt hanc ex humorum putredine ac...endi. Continuam porrò ab intermittente his notis diſcernes. Nullo rigore aut ...igore pręgreſſo repentè calor hominem adoritur, aut ſiquando rigor, horror ...gúsve (vt ſæpe fit) animaduertitur, noxii humoris non parum circum præcot... ...a inhæreſcit, qui horrore concutit dum totus calore ſit incenſus. Pulſus inæ...qualitas maior quàm pro caloris vehementia: vltra horas vigintiquatuor expor...gitur, neque vt intermittens vel manifeſto ſudore, vel ſenſim hoc tempore de...it, ſed perſeuerans euſq; durat dum prorſus conquieſcat. In ea antem conti...na quæ cauſus appellatur, in primis conſpicuæ ſunt communes putredinis no..., perpetuus & conſtans eſt ardor, iſq; ferè æquabilis nec manifeſtè tertiano ...otu excandeſcens: vehemens eſt præcordiorum æſtus: ſpiratio difficilis ac pe... ſuffocans: iactatio inquietudoq; indeſeſſa: vigilia deliriumq; frequens: ſitis inexhauſta: lingua nigricans, ſiccea, ſcabra feteq; amara. Quòd ſi tanta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores partes ipſaq; viſcera vri videantur ſimulq; extrema frigeat, peculiari ea iam nomine lipyrias febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia inſtar cucurbitulæ ca...lorem ad ſe ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò continuæ manifeſtior eſt re...miſſio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehendēs, nulloq; inſequente ſudore miteſcens: cæteræ quæ in cauſo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana ſiquando inciderit, ex eandeſcen...tiæ ordine circuituq; internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur,

Quì dignoſcatur putrida ab ephemera.

Diagnoſtica ſigna putridæ febris.

Continuæ ſigna diagnoſtica.

Ardentis ſigna demonſtratiua.

miteſcitq́; nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoque die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ, neque pulſus ea celeritate, frequentia aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra eſt, etiam ſi fortè craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quę tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut ſemel aut minimè excandeſcēs. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum varia ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cęterum cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex iis ſignis quæ vnicuique propria ſunt colligi poteſt. Atq; hæc de continuis febribus primariis ſeu conſeluſis.

De febre ſymptomatica. CAP. VIII.

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neq; vlla vnquam viſa eſt intermittens. Huius proxima materia continenſq; cauſa non in venis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam, aut teter putriduſq; vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quòd ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partium interiorum maximeq; principum & cordi vicinarum vel phlegmone vel eryſipelas eſt, ſanguis biliſve putreſcens aut illinc in cor ſubit, aut tetrum putremque de ſe vaporem in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatitide, ſplenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typhodes, eo quæque grauior, quo pars affecta nobilior cordiq; vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo à continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullis ſtatis periodis exacuitur, vrinæ nullum putredinis indicium habent, niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in venas: ſi non ſtatim initio, mox tamen inflammatę ſedis indicia ſe proferent. Rarò vel ſeptimo vel quartodecimo die aliiſve decretoriis iudicio ſoluitur. In primaria febre continua hiſce cõtraria apparent omnia. Alterum febris ſymptomaticæ genus multò obſcurius eſt, eam febrem continens quam lentam appellaui. Oritur non è viſceris partiſve cuiuſquam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit impactaque eſt, adeò vt & ipſa viſceris ſubſtantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nonnunquam in venas effuſa ſanguini permiſcetur. Hæc notas per ſe fert ſymptomaticę eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Diſtinguitur autem quòd omnium eſt putridarũ mitiſſima: æger nullo graui ſymptomate premitur: ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamē notæ interdum elucent in vrinis: pulſus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillę & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidem ęget poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentum ſumitur, ſenſim liqueſcit. Diuturna etiam hæc febris eſt quę reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigeſimo, nec interdum quadrageſimo ſoluta. Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærendus omneſque corporis partes animo ſenſuque luſtrandæ ſunt, dum ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte conſiſtat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut meſenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſeminala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, ſeroſæ pituitę in corpus effuſę leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta ſimplex appelletur. Altera eſt lenta perículoſior, quę non ſolùm ex impacti humoris, verùmetiam

Quî ſymptomatica à primaria dignoſcatur.

Lenta ſymptomatica.

Signa febris lentæ ſimplicis.

Quî febris lentæ ſedes perquirenda.

Altera lenta ſympto-

etiam ex viſceris cui inſidet corruptione putredineque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis diſtantiorumque partium corruptela, ſimplexque putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen exſpiratione graui cor aſſiduò laceſſit, continuam febrem nō aliter quàm putridus humor ſuſcitat: eamque ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc pleríque rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autem, quòd ſenſim editur multoque tempore procedit: aliis ferè morbis ſuccedit: nihil vel minimum vacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed iis ſæpe exaſperatur: vires plurimum offendit ac debilitat: leuique occaſione ſyncopen accerſit, ſenſim ac plerumque ſine ſenſu hominem extenuat & marcore conficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitatur: hectica quippe non eſt, ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt puttidam omnem in humore conſtitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

matica longè grauior.

Intermittentium febrium continentem proximamq́; cauſam non eſſe in habitu corporis.

Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere: hunc acceſſionis initio è venis maioribus, in quibus conditus erat ſanguini permiſtus, in minores, ex hiſq; in corporis habitum propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes quatum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores: ſic acceſſionem finiri, dum noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadā veriſimilitudine frigoris tigoriſque cauſam teddere contendit, veram intermittentis febris originē obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere videtur, omnes ferè humores qui morborum cauſæ fiunt in venis contineri, illic primā omnium eſſe originem, quaſi neque in viſceribus, neq; in meſenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri poſſit aut computreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſſionis inſultu noxiam materiam protruſus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſſit noxius humor ſanguini permiſtus, præſertim verò craſſa lentaque pituita, aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extimas corporis partes, in manum pedumque digitos, & in naſum (quæ ferè prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec vſquam comperta tam expedita permiſtarum rerum ſecretio atq; depulſio. Ad hæc quum in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius quoque portio in corporis molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniam (inquient) exilium venarum obſtructio in his quàm in intermittentibus maior eſt, atque tanta vt omnem humorē intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm inuadunt: quòd ſi ipſo ſtatim earum initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non deinceps quoties inardeſcit, aut motu nouo excandeſcit, eōdē ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq; ſoluens excitetur à bile è venis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonſtrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium vrinæ meiuntur albæ, tenues & crudæ. Quod aperto indicio eſt, bilem tum flauā tum atram intrò potius quàm foras compelli. Tum temporis moleſta etiam eſt ſuffocatio, tuſſis plerunque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorum diſtentio, ac ſæpe dolor vehemens: ab his nauſea, & ſub rigoris finē bilioſa vomitio. Acceſſionis verò progreſſu multoq; magis declinatione omnia miteſcunt, & vrinæ euadunt craſſæ, citrinę

Imò verò ex habitu intrò tum calor vniuerſus, tum humores in corporis profundum viſceraq; ipſa cogi ſolent. Comment. ad aph. 1. lib. 2.

aut rubræ, quæ argumento ſunt, tum temporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce verò contraria omnia obtingerent, ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quòd interdum toto febris intermittentis decurſu vrinam ſubſtantia, colore hypoſtaſiq; laudabilem animaduertimus, nónne planum facit eiuſce febris nullam putredinē in venis haberi? Iam verò in febrium differentias deſcendamus. Quum leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarum partium frigus (vt plerumq; fit) ſolùm percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effuſa frigoris cauſa ponetur? nunquid calida acriſque ea quum ſit, corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla eſt, omnium prima ac ſola inuadente febre inhorreſcit, túmne ea ſola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æſtimandum. Quartana continua omnium eſt febrium rariſſima, quandoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum rarò peccet in vaſis maioribus, rariuſque multò putreſcat: quartana autem intermittens admodum frequens ac ſæpe popularis. Iam ſi admodum rarò melancholia vitioſa eſt in venis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tam crebrò in corporis habitum pelli, quę tot gignendis intermittentibus quartanis ſit ſatis? At nunc obſecro opinio hæc rationem reddat compoſitarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipſis cēſetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitum propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemens, vt quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem, omniſque quartana fetocior in duplicem triplicémve quartanam faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiunt opinionis huius interpretes, vt ſe nunquam extricare poſſint. Ad extremum curandi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in venis eſt maioribus, vna venæ ſectio quæ hanc promptè demit, illius curatio ſit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in ſolos venarum humores mentem cogitationemque refert, illius vnquam curationem rectam conſequetur. Ea quidem cauſæ ignoratio ita veritatem quaſi tenebris offudit, vt nondum ſit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, ſolutioque ſponte ſæpius quàm arte ſuccedat. Hæc quidem pauca (nam alia cōmentabuntur alii) non potui non in eam opinionem contorquere, quæ tam fraudulenta perniciosaq; fuit humanæ ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum, authorumq; numero & vetuſtate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet, qui ſpreta inueſtigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in ſalebras inciderunt? Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt: at verò in ſeriis & grauibus quæ tanti ſunt ad hominum ſalutē momenti in primis doloſum, omninoque veritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono, & ratione & quotidiano rerum vſu veritati conſentaneum deprehendetur.

Quæ ſit intermittentium febrium materia, & quæ illi ſedes in corpore. CAP. X.

QVÆ protuli, vt intermittentis febris materiam non è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circum præcordia adhæreſcere demonſtrant: eamq; non eſſe venarum ſuccū alendo corpori deſtinatum, ſed humorem ſuperuacaneum, qui è iecoris ſanguine prolectus in propria cōditur receptacula, antequam is iecur tranſcendat. Itaq; intermittens tum materia tū materiæ ſitu ac loco à continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quæ in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refuſa. Quotidianæ (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in ventriculo inteſtiniſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia, circum ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium. Hæ ſiquidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina, in quam omnis confluit cumulaturque humorum colluuies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoreſque ſuſcitari, primùm quidem

quidem docendum. Frigus, horror atq; rigor intentione & remiſſione diſtant. Frigore ſumma corporis inalgeſcunt, horrore id vniuerſum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt, rigore vſque eò contremiſcit concutiturque vix vt cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimilisq; cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto moleſtæ vehemens incurſio in corporis ſentientes partes cõfertim facta. Diſtantq; ſolùm inter ſe aut vbertate cauſæ, aut vehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquæ frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atq; etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quæ circum hæc ſunt, quia membranis ſepiuntur, neruosq; ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio tangendi ſenſu ſunt prædite. Magna etiam ſocietate tum principibus tum externis corporis partibus connexæ ſunt, iisque adeò conſentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuerſumq; corpus in conſenſum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliusq; ſumptum, tametſi è ventriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulceratæ veſicæ, aut vulnerati cruris, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuerſum frigore horroréve concutit. Bilem vomiturus rigeſcit, multoq; magis qui alienum vitioſumq; cibum, velut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordaxq; medicamentum ventriculum præcordiaq; ferit, non minus quàm ſi nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horreſcit demum & cui pus interiore abſceſſu collectum irrumpit in membranas. Ac certè bilis putreſcens in febre acrem malignamq; qualitatem adipiſcitur: eaq; acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur, affatimque irruit in præcordiorum membranas, iis ſanè argumentis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de præcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de vomitu & de albis tenuibusq; vrinis protuli. Quanto magis igitur quàm ſuperiores cauſæ ea tum poteſt horrorem rigorémve concitare? Citrina porrò illa & praſina cæruleáve bilis quæ ſyncera ſæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc eſſe dignoſcitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atq; ſoluit. Ea ſanè nunquam tam ſyncera poſſit è venis amandari citra exitium, ſed duntaxat è præcordiis, quæ illius ſedes ſunt. Hoc quoq; vel inde conſtat, quòd ſi acceſſionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alii cuicunque ſedi fomes ineſſe deprehendetur, horrorem rigorémve leniant, quia nimirum ipſum mali fontem demulceant. Iam verò ſudores non è ſolo corporis habitu, ſed & interdum è præcordiis moueri, hinc ſciri poteſt, quòd qui vel exercitatione vel Solis ardore exæſtuat, ſi frigidam liberalius bibat, mox totus ſudore diffluit, non mehercule aqua in corpus diſiecta atque fuſa (diu enim poſtea ſentitur huc & illuc fluctuare in ventre) ſed eius halitu ab æſtuantibus præcordiis in omne corpus effuſo, qui demum in ſudorem concreſcit. Sed & illud præterea obſeruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbove inaruit, vel magna obſtructione vel ſcirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero aut in cachexia, nulla vi eum poſſe ne per febres quidem in ſudores induci, etiamſi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui iecur atque lien calore humoreq; naturali abundent, quauis ex cauſa ſudore diffluere. Hinc igitur conſpicuum eſſe poteſt primam ſudorum ſcaturiginem è præcordiis eſſe. Diſcuſſa igitur illa velut caligine, vt veritas clarius aliquando diluceſcat, rem hanc omnem ſic in ſummam concludemus. Calidus ac putris humor extra venas quauis in ſede conditus, quandiu conquieſcit, corpus rarò exagitat: at verò dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligitq;. Si paucus eſt vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putreſcentis, motúsve lentus ac languidus, ſolum frigus inuehit, calore quidem ac ſpiritu ab externis partibus intrò quaſi in opem & ſubſidium aduocatis. Sin copioſior eſt aut acrior, aut eius motus impulſusq; concitatior, horror inuadit. Quum verò plurimus, isq; vehementer acer ac mordax, magno impetu in præcordia excuſſus: rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febriſq; materia circum præcordia hærens, ex ſe tanquam

[illegible]

Sudorum vt perfrigerationis, horroris, rigorisq; fontem & originem è præcordiis deriuari.

Eadem & febris intermittentis, & rigoris horrorisq; cauſa, & ſedes eadem circum præcordia & viſcera.

è fomite tetrum malumq; vaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris, horroris rigoriſve cauſa eſſe poteſt. Hinc febris intermittentis acceſſio, ea fere ratione prehendit, qua cenſuit Hippocrates ex inguinis abſceſſu putridam febrem accendi, ſi non ſolùm calor, ſed & fumus vaporq; putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaq; concitato & quaſi turgente putrido humore, ab eius emiſſa portione ac vapore membranæ feriuntur horrorq; vel rigor inuadit. Tum etiam vapor teter ex eo fomite excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouerſum per arterias effuſus, omne corpus implet. Atq; hic initio cor effundens pulſum contrahit & obſcurat, cerebrumq; implens degrauat conſopitq;, omnes denique artus velut obtundit. Poſtea verò in corpus quaſi aura quædam diſiectus, ſenſim incaleſcit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiuſque ſymptomata mouet. Tandem ſupra modum extenuatus, tum impetu proprio tum impellente natura diſſoluitur, interdum manifeſtè in ſudores, interdum obſcurè ſenſimq; per cutem. Atque hæc quidem pura ſimplexq; intermittentis ſpecies exiſtit: in qua vrinæ plerumq; toto morbi decurſu, colore, ſubſtantia ſedimentoq; laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis irrumpit in venas: plerumque verò tales cernuntur primis acceſſionibus intermittentium. Nonnunquam verò inuaſionis impetu humoris vehementiùs impulſi vna portio inſilit in ventriculum, quæ bilioſam vomitionem mouet, eamque ferè ſub rigoris horroriſve finem: altera portio tenuior eo ipſo impetu ex eodem foco per iecur venaſque maiores in omne corpus irrumpit: tumque grauior eſt acceſſio, ſub cuius finem vrinæ craſſæ redduntur atque flauæ, iis longe diſſimiles quæ paulò ante acceſſionem fuerant. Atq; multò quidem grauior euadit acceſſio, quum ex eo ipſo foco portio maior penetrat in venas, ſed & nonnunquam acceſſione ſoluta febrilis quædam manet inæqualitas, nec pura ſequitur intermiſſio: quod in primis conſpicuum eſt in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittentium porrò febrium focum atque fomitem de quo diſputo, præter rationes quas antè protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ vomitioni bilioſæ iamdudum fuerat obnoxius. Hac repentè ſuppreſſa, ventriculi vehemens dolor prehendit cum nauſea & tuſſi inani. Hinc mox cœpit corpus citra febrem vllam vehementi rigore, tanquam inuadente exquiſita tertiana, ex interuallis quotidie ſupra vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putreſcente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis pòſt diebus ſoluta, reſolutio inſequitur omnium partium quæ ſunt ſub capite, nec multo pòſt interitus. Corpore diſſecto totam multorum affectuum cauſam deprehendimus, bilem ſynceram eamque praſſinam circum iecoris caua libræ pondo membranis coërcitam, & cuius iam portio in ſpinæ neruos obrepſerat. Nō paucos dein non admodum diſſimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi poteſt, rigorem modò ſine febre modò cum febre interdum ex præcordiis ſuſcitari: intermittentis quoq; febris fomitem in iiſdem locis contineri. Id ex his quoque conficitur, quæ ſæpe fieri obſeruamus, tertianam diuturnam atq; quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralyſin faceſſit. Hic dolor ſine febre eſt, ferè tamen conſueto acceſſionis tempore exacuitur & excandeſcit priſtinumq; circuitum retinet. Vix niſi bilis vacuatione miteſcit, quam conſtat vt doloris ita & febris cauſam fuiſſe: depellitur enim è præcordiis & viſceribus in peritonæi inteſtinorúmve membranas, eo argumento quòd & febris & ſitis & inappetentia miteſcunt ſuborto dolore. Itaq; vt doloris circa peritonæum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

A commodatiſſimum rei probandæ exemplum.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formamq; mutet. CAP. XI.

QVID humorum motus efficiat, & cur putreſcens pituita quotidie, bilis tertio, melancholia quarto quoq; die impetum faciat, diſputatio eſt plena diſſenſio-

diſſenſionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionem habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſunt excrementa, vt partem ad excretionem ſtimulent: tum ſiquidem validior in imbecillam ea quaſi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ non niſi tertio, & melancholiæ non niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturam prorítet circuitumq; moueat. Cæterùm hi nuſquam periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiamſi pauca putreſcat, quotidie tamen moueret impetumq; habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, non frequentiùs quàm tertio die, nec melancholia frequentiùs quàm quarto efferatur. Quid quæſo vetat concurrentibus cauſis omnibus illis efficientibus, tam multam flauam bilem atrámve quotidie cumulari, vt naturam quotidie ſtimulet circuitumque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædam vis maior neceſſariò vnumquemq; humorem ordine certaq; regula ciet ac impellit. Hæc autem propria eſt contractæ putredinis qualitatiſve natura atq; conditio, quæ omnem corporis ſtatum naturalem immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, non humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita excitat: & menſtruam mulierum purgationem ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, menſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autem ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúmve motum impetumque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſq; humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſq; putredo vel qualitas, ſuus cuiuſq; motus. Aliam igitur qualitatem aliumque motum pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur, & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſoque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſum in corpus omne diffundit, & interdum exiguam ſui portionem eructat excutitque in præcordia, in ventriculum, nonnunquam & per iecur in maiores venas: eaque manet acceſſio dum ſedetur impetus, & dum quicquid è foco excuſſum eſt, calore crematum diſſipetur aut in ſudores abeat. Hinc ſuccedit intermiſſio euſque ceſſans dum alio humoris motu & nouo quaſi furore alia recurrat acceſſio. Recurret autem ſtatis vt dixi periodis, niſi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntq; vt paroxyſmi vel anticipent vel cunctentur. Anticipant præter conſuetudinem vel quum ſubiecta illorum materia augeſcit, vt ex impuro vitioſoque cibo & excrementorum ſuppreſſione: vel quum nimiopere extenuatur, vt ſinapis & aromatum aliorúmve calidorum tenuantiumq; vſu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æſtu, animi excandeſcentia. Cunctantur verò dum contrariis ex cauſis materia vel minuitur vel craſſeſcit, vel pigrior ignauiorq; redditur. Quoties verò tanta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permiſtione confunditur. Acceſſiones porrò longæ euadunt, quum humor effuſus eiuſq; vapor multus, craſſus & viſcoſus eſt: hic enim non niſi multo tempore inflammari abſumive poteſt: & quum meatuum eſt adſtrictio aut virium imbecillitas, hæ ſiquidem diſſolutionem prohibent. Breuitatis verò cauſæ ſunt, humor paucus ac tenuis, viarum amplitudo, viriumq; robur.

Hanc contractæ putredinis qualitatiue proprietatem, quæ stato tempore paroxyſmos ciet, Græci proprio nomine [illegible] appellant.

De quotidiana febre. C A P. X I I.

FEBRIS vnaquæque intermittens à circuitus motuſq; ordine nomen habet. Hinc quotidiana, quòd quotidie typo ſimili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rariſſima, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingit: ſed quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt au-

tem paria ſtatuerentur febrium atq; humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rariſſimè putreſcit, vixq; eam putredine qualitatem conſequitur, quæ febris eſſentiam compleat.

Cauſa.

Quum aut ſuperuacua pituita (cuiuſcunq; ea generis ſit) vel in inteſtinis, vel in meſenterio, vel circum ventriculum viſcerumq; caua coërcita putreſcit, febrilemq; qualitatem nanciſcitur, quotidie mota conditionis ſuæ vaporem effundit, continentem acceſſionis cauſam.

Qui quotidianæ opportuni.

Accidit hæc quibus pituitæ copia ineſt, natura vel ætate humidis, obeſis, mulieribus, eunuchis, ſenibus, & iis qui vel otio, vel ſomno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribusq; cibis, vel aſſidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congeſſerunt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus, & pluuioſo cœlo. His ferè facies ſubliuida & ſubtumida eſt, os ventriculi imbecillum, deiecta appetentia, aciduſq; ructus frequens. Acceſſio autem non repentè, ſed ſenſim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, rarò admodũ rigore concutiens: corporis adeſt grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas: plerumque & hoc initio animus vel defectione vel ſyncope langueſcit. Calor dein pedetentim & ægrè augeſcit, magna certè inæqualitate, qua modò calor, modò frigus percipitur. Accenſus dein calor non acer, ſed hebes & halituoſus tangenti primùm occurrit, quaſi ex ſuccenſis viridibus lignis

Symptomata ſenſa.

vapor ſublatus, poſtea verò aliquantum mordax & acer. Quum in omne corpus iam effuſus eſt, nullum vehemens incendium corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec ſpirandi difficultas multum frigidumq; aërem ducere, nec ſitis vehemens aquam frigidam expoſcere. Inclinans acceſſio primis diebus nullum, poſtea verò paucum ſudorem effundit, qui pro vaporis ſpecie pinguis viſcoſuſq; eſt. Tota acceſſio horarum eſt octodecim, intermiſſio ſex,

Signa alia.

quæ rarò integra puraq; exiſtit. Pulſus paruus, languidus, ſummiſſus ac rarus, præſertim acceſſionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, craſſi viſcoſique humoris agitatione vehementer prematur: poſtea verò creber euadit, ſed minùs quàm in tertiana atque quartana, æquè tamen velox atq; in quartana: huius inæqualitas omni acceſſionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur ex crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obſtruit & natiuum calorem obterit: poſtea verò quum materia coquitur eiuſq; nonnihil cum vrina prçterfluit, rubra, craſſa, turbidaq; redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitoſa. His igitur prima ſæpe acceſſione quoti-

Epiala febris.

diana febris dignoſcitur, quum præſertim quotidianę populariter vigent. In hoc pituitoſarum febrium genus referri ſolet Epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodem tempore calor friguſq; percipitur, & vnaquaq; corporis pars rigore febreq; iactatur. Huius cauſa putatur acida vitreaque pituita leuiter putreſcens, & cuius portio incenſa iam eſt, altera verò necdum putredinem ex-

Inuaſionis febrium magna varietas, imprimis obſeruanda.

peritur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri velim, & continuas (quæ biduum triduúmve quandoq; occupant) & intermittentes omnis generis variè admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore tum interiora tum externa ſummè frigent. At nonnunquam interiora frigore perhorreſcunt aut rigent, quum tamen partibus externis non frigus, ſed calor vnus æquabiliſq; deprehenditur. Nonnunquam partes ſummæ externæq; frigent, interiores verò vruntur ac ſitiunt, potumq; in horrore continenter expoſtulant. Tantum autem varietatis cauſa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda eſt, ſed eò ſanè quòd impulſa febris materia, dum præcordia feriens horrorem parit, partium externarum calorem aliàs reuocat intrò aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris ſalſáve non paruam ſitim infert.

Tertianæ febris cauſa, ſigna. CAP. XIII.

[illegible]

TERTIANA febris exquiſita ex putreſcente flaua bile ſuperuacanea incenditur, idq; vel in propria cyſti, vel circum præcordia cauaq; viſcerum: è quibus tamen & eius nonnihil interdum in venas irrumpens ſanguini permiſcetur. Hoc autem loco quiddam admonuiſſe lectorem iuuabit permagni ad artem to-

tam mo-

tam momenti. Bilis ſuperuacanea ſiue è proprio folliculo ſiue è iecore redundans, quum impetu facto irrumpit in venas, vt in ictero, in tertiana febre, nonnunquam & in continua & aliis pleriſq; morbis non ſanguini, ſed ſero verè permiſcetur, nec ſanguinis portio quædam fit, quemadmodum neq; ſerum. Cuius rei hoc tibi argumentum eſto, quòd in iis affectibus ſi vena ſecetur, ſanguis ille ex quatuor humorum permiſtione conſtans, purus atque ſyncerus (niſi aliunde vitium contraxerit) apparet, nec citrino bilis colore infectus. Sicq; bilis ea ſuperuacua nuſquam videtur cum ſanguine concreſcere, tota quippe transfertur in ſerum eique tanquam vehiculo inſidet, niſi fortè minimum eius in ſpumam verſum per ſumma ſanguinis innatet: ac proinde eius permiſtione in his febribus vrinæ viſuntur ſupra modum craſſæ atq; citrinæ. Eos maximè prehendit qui natura calidi ſicciq; ſunt, habitu gracili, ætate florida, qui laboribus, vigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, victui parco, calido ſiccoq; aſſueti ſunt, qui iecur impenſè calidum obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentum faciunt, maximè quidem æſtate, calidis, ſiccisq; regionibus & æſtuoſo cœlo. Si quid iſtorum deeſt, exquiſita tertiana eſſe non poteſt. Repentè quidem hæc prehendit inſigni rigore, quo plerumque corpus omne concutitur, ſub cuius finem excuſſa bilis ſæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorem feſtinans, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, ſed ſtatim mitescens. Laborans ita exuritur, vt & corpus sudet & variè iactet, & ſpirandi difficultate oppreſſus magnum multumque ſpiritum ducat, ſitique enectus frigidam expetat, vigiliis, capitis dolore, & ira furoreq; percitus. Longiſſima acceſſio horarum eſt duodecim, interdum ſeptem vel quatuor, multo quidem ſudore eoq; calido & vaporoſo inclinans, quam pura ſequitur intermiſſio. Pulſus acceſſionis initio contractus, paruus, poſtea verò quam in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior inſit neceſſitas: vehemens & validus, ſed aliquantum durus ob arteriæ ſiccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eſt facilis inflammatio, ob id etiam quòd non minor ſit refrigerij ex diaſtole, quàm expellendorum putridorum ex ſyſtole neceſſitas. Vrina flaua aut flammea, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atq; hæc pura quidem & exquiſita tertiana eſt, quam cenſuit Hippocrates ſeptem circuitibus, quod longiſſimum eſt, iudicari. Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putreſcente ac inhærente firmiùs, aliàs ex permiſtione bilis atque pituitæ gigni ſolet. Atq; hæc non omnes bilis ſed quaſdam etiam pituitæ cauſas habet euidentes. Acceſſiones nullo anticipationis cunctationiſve certo ordine recurrunt, neq; ſi ſtatæ ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri: non enim ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minùs quidem vehemens, ſed diuturnior, calor minùs pungens minuſq; vehemens, qui non æquabilis in omne corpus inuadit, non abſimilis igni ex miſtis virentibus ſiccisq; lignis ſuccenſo. Ardoris ſymptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita reſtinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido ſudore inclinat. Acceſſio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quantoq; longior fuerit, tantò impurior: nunquam ſeptem, raró quatuordecim circuitibus iudicatur: ſæpe verò longiùs excurrit.

Ad tertianā qui procliuiores.

Symptomata.

τερτιαῖος νόθος ἢ μὴ ἀληθινός, tertiana impura nec legitima.

Quartanæ intermittentis cauſa, ſigna. CAP. XIV.

QVARTANÆ febris continens cauſa cenſetur melancholia putris. Hæc enim quum propriis ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, quaſi deſtituta putreſcens hanc febrem accendit. Eſt autem melancholia duplex; vna naturalis, quę ſanguinis quaſi fex & limus eſt: altera aduſta, quæ vniuſcuiuſq; humoris torrefacti velut cinis eſt: hæcq; aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exuſta fit: interdum ſed rariùs ex pituita aut ſanguine peruſto. Hinc quartanarum alia ex ſeipſa, non ex alia præcedente febre originem habet, eaque ferè ſuccedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates, Interpolata febris eademq; errabunda in

quartanam mutabitur, præcipuè ſi autumnus proximus eſt. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integrè vacuetur, exuſtus craſſiorque factus melancholiæ naturam ſubit, putreſcenſq; ſubiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorem congeſſerunt: euiuſmodi ſunt lienoſi, & qui vel adultentes vel erraticas febres paſſi ſunt non integrè ſolutas. Neque tamen in liene ſolo, ſed & in meſenterio & circum hypochondria exuperans melancholia coaceruari ſolet. Huic gignendæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui gracili & glabro ſunt corpore, ætate conſtante vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſſis, terrenis ac omnino feculentis. His melancholiæ copia ſuccreſcit autumno præſertim, & regione cœlique ſtatu inæquali.

In quartanã qui propenſi.

τεταρταῖος ἀκριβής. Quumque putredinis cauſæ aderunt, febris exquiſita quartana accendetur. Acceſſionis initium à frigore eſt valido, quod eouſque ſenſim inualeſcit dum vehementem rigorem inuehat, nõ eum quidem vt in tertiana pungentem ferientemque, ſed verè contundentem, quo corpus vniuerſum tremore concutitur, dentes ſtrident, articuli verò ac oſſa quaſi pondere obteruntur: hoe abeunte vomitio erumpit amara, quum præſertim viæ patent in ventriculum. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, ſed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt, ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſſium dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquaque ſymptomata ſeuiora quidem quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Acceſſio quàm in cæteris intermittentibus longior: hancque ſudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulſus acceſſionis initio multò quàm naturalis languidior, minor, tardior ac rarior: poſtea verò validus, magnus, frequens ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquoſaque, poſtea verò & ſubſtantia & colore & contentis ſæpe mutabilis, quòd eius materia plerunque varia ſit, eiuſq; modò minimum, modò plurimum penetret in venas. Vix tota febris, niſi ex errore, vltra annum prorogatur: ſoluitur ſæpe menſibus ſex, interdum tribus. Quæcumque ab huius conditione ſuprà infrave multùm receſſit, exquiſita quartana non eſt, ſed aliorum humorum particeps. Neque exquiſita cenſeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipſo ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referẽdas putant febres longioris intercapedinis & intermiſſionis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiam ſtatuunt melancholiam admodum craſſam atque terrenam, qualis ab exuſta piruita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatam, vt idcirco tardiùs moueatur acceſſionemq; faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recipit, ne vel ſuprà quatuor humores alium ſtatuere, vel aliam illis ſedem quàm in venis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè exiſtunt: at certè nonnumquã variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor ſexve duntaxat horas excurrit. Tertiana verò hac plerumque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam quidem aggreſſione prima difficile ex typo, facile poſtea fit ex circuitus ordine dignoſcere.

Symptomata.

τεταρταῖοι νόθοι καὶ μὴ εἰλικρινεῖς.

De compoſitis febribus. CAP. XV.

SIMPLEX & exquiſita febris ex vnius ſimpliciſque humoris corruptione proficiſcitur, & eius omnes cauſæ omniaque ſigna, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tempus & ſtatus cœli, omnia denique ſymptomata in vnius eiuſdemq; humoris dominium conſpirant. Compoſita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confuſis, vel quòd ex implicitis cõſtet. Confuſæ ſunt quæ ita permiſcentur, vt ſimul incipiant ſimulq; deſinant. Fiunt autem ex diuerſis humoribus eodem loco permiſtis atq; confuſis, pariterq; putreſcentibus. Nulla ſeorſum internoſci poteſt, neque vlla ſimplex ac pura elucet, ſed ſunt earum ſigna confuſa. Hæ ſunt quas ſuprà febres nothas appellauimus. Quum par eſt confuſarum modus, vix vllum poteſt definitum genus ſignari: quum verò impar, confuſa fe-

Confuſæ febres.

fuſa febris eius quæ plus pollet potiorq́; eſt genus nomenque ſortitur. Quæ plus bilis putreſcentis quàm cæterorum humorum nacta fuerit, tertiana appellabitur, ſed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non ſyncera pituita, ſed alterius quippiam humoris vnà putreſcet: quartana notha in qua melancholia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres ſunt, quæ diuerſis horis incipiunt diuerſiſq́; deſinunt. Harum vnaquæq; ſeorſum conſiſtit propriamq́; eſſentiam habet, tametſi acceſſionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuerſis humoribus non eodem loco poſitis, ſed quorum ſua ſit cuiuſq; ſedes, ſua eſſentia, ſuuſq; motus. Harum vnamquamq; tanquam ſeorſum arq; ſolitaria conſiſteret, minimè arduum fuerit propriis ſignis internoſcere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autem implicatur: & abſurdum eſt quod ſcribit Auicennas, vnius continuæ putredinem ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putreſcunt maioribus, in hiſq; agitati permiſcentur. At intermittens tum cum altera intermittente, tum cum continua implicari ſolet. Quum itaq; tres ſint omnes ſimplices intermittentium differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæq; cum altera vel eiuſdem vel diuerſi generis implicari poteſt. Ex ſimilium generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies acceſſiones duæ typis definitæ contingunt, quod admodum inſolens eſt. Duplex tertiana frequens obtingit, cuius acceſſiones quotidie fiunt, ſed nec pares nec iisdem horis: ferè enim quæ diebus imparibus fiunt acceſſiones, ſimiles inter ſe ſunt, atque iis diſſimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à ſimplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum vna prior terminari ſolet, altera manente. Non minùs frequens eſt duplex atq; etiam triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie acceſſiones habet, eaſq; rarò pares. Vtraq; ſolet è ſimplici naſci, cui dein altera, poſtea verò & tertia ad illas ſe applicat. Has omnes à quotidiana typis diſtinguit, quòd ſint quotidianæ ſimiles inter ſe acceſſiones, harum verò diſſimiles. Et licet ſimiles fortè contingant, ex mouendi tamen impetu & ex commemoratis ſignis internoſci poſſunt. Neque enim duplex tertiana ſimiles atque quotidiana acceſſiones efficit, nec triplex quartana ſimiles atque tertiana duplex, quotidianáve: nec ſimiles euidentes cauſæ ſunt, quæ melancholię atq; bilis aut pituitę dominium profitentur. Iam verò intermittentes diuerſorum generum perquàm rarò implicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, idq; ſiquando inciderit, primis vix diebus animaduerti poteſt. Cęterùm intermittens vt tertiana interdum continuę iungitur: atq; hæc à tertiana continua diſtat, quòd huius exacerbationes ſine horrore rigoréve prehendant, nulloque ſudore inclinent: in illa verò contrà à rigore incipiunt inclinantq; cum ſudore: nec tamen vt in intermittente ſudorem ſequitur integritas, ſed alterius continuatio. Huius generis eſt quæ ſemitertiana dicitur: continua quidē ac minimè intermittens, vno die cum horrore inuadens, hincq; grauiùs increſcens affligenſq;, altero autem leuiùs. Conſtat enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana cōtinua: vnoq; die acceſſiones duas habet, altero vnicā. Si pares ambo ſunt humores, exquiſita fit ſemitertiana: ſi verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: ſi pituita, mitior magiſq; quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens ſi quando tertianæ cōtinuæ iungatur atq; implicetur, ſemitertianā quoq; efficiet, eamq; exquiſitā & nūc dictæ perſimilem, ſi humores ipſi ęquales concurrant: non exquiſitam verò, exuperante eorū alterutro. His ad vnguem comprehenſa mihi videtur omnis putridarū febrium tractatio.

Implicitæ.

Tertiana duplex frequens.

Quartana duplex atque etiam triplex.

ἡμιτριταῖος.

Hectica febris gradus, cauſa, ſigna. C A P. X V I.

FEBRIS hectica eſt calor præter naturam in cordis ſubſtantia primùm ac per ſe hærens & infixus. Hic autē cordis vitaliſq; principij, mox etiam reliquarum partium ſimilarium ſubſtantiam obſidet, quod omnis cordis intemperies mox corpori reliquo facilè impertiatur. Cōſiſtit in cordis partis ve ſimilaris ſubſtātia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenſo ſpiritu

vel humote in partium ſimilarium ſubſtantiam quadamtenus effunditur: ſed penitus quaſi immerſis primùm ac per ſe in propriam partis ſubſtantiam infigitur. Quumque partis ſimilaris dnplex ſit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, ſed vnus elementaris ſupra modum auctus, hecticæ febris eſt eſſentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit, tandem exhauritur. Etenim partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpitiruoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quæ nil quàm concretus eſt humor alimentarius: primigenia, quæ propria eſt innati calidi ſubſtantia, in qua & ſpiritus & calor innatus primùm conſiſtit: aquea ſeu elementaris qua tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit. Quum itaq; febrilis ille calor cor & vnamquamq; partem ſimilarẽ inuadit, primùm quidem carnoſa quoq; illius ſubſtantia inceditur & efferueſcit: ac quamdiu nihil eius aut exiguum diſſipatum eſt, ptimns eſt febris hecticæ gradus. Secundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hæc ſubſtantia abſumpta eſt: nam & huius multi exiſtunt ordines. Terrius hecticæ gradus eſt, quum abſumpta carnoſa ſubſtantia, calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeſtè depopulatut: hic verus eſt marcor, & febris hectica cum marcore, quam Græci μαρασμώδη & περιφρυγῆ appellant. Per hanc quidem inſitus ſpiritus atque calor qui eo humido innititur, omniſque hinc prodiens facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marceſcunt & languent, omneſque functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quũ enim nobis inſitum ſit & ex ſemine contractum humidum id primigenium, quicquid illius abſumptum fuerit, reſarciri nnnquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo antè tempore interire, quàm maior illius portio diſperdatur. Carnoſa verò ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecundus hecticæ gradus curationem admittit, niſi iam fortè marcori ſit proximus. Vt autem febris calore, ita etiam ætatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdum ſenio naturalique ſiccitate carnoſum id humidum abſumitur, deinde & primigenium, fitq; ſimplex ex ſenio marcor: quemadmodum & dum arbores vetuſtate ſenioq; marceſcere comperimus.

Calor ſimilaris partis geminus.

Tres hecticæ gradus.

Hectica portò febris quæ vera ſimplexque exiſtit, aut ſtatim ab initio prehendit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciorque fuerit. Fit autem à vehementibus cauſis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æſtu, ſiti, inedia. Hæ ſiquidem cauſæ quum leuiores ſunt, ephemeram, quum vehementiſſimæ, hecticam mouent: ſtatim nimirum inflammatis ſolidis partibus. Incipientis hecticæ febris primique gradus ſigna ſunt, quum vehementes cauſæ euidenres anteceſſerunt. Exacto triduo aut quatriduo quum ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignem vel additionem vel minurionem: quæ quia æqualis exiſtit, ſine vllo dolore eſt, vixque laborans febricitare ſe putat. Magna virium imbecillitas eſt cum quodam languore. Tangenti calor mitis primùm apparet, ſed mox acer ac mordax. Pulſus debilis, paruus ac freqnens: & arteriæ quàm circumpoſitæ partes calidiores ſentiuntur, maximeque in diaſtole. Hora vna duabúſve ab ingeſto cibo calor exacuitur pulſusque crebrior atque celerior euadit: cibo autem confecto febris in priſtinam æqualitatem redit. Vt enim ſi calcem humore conſpergis, vapor multis acriorq; calor ſuſcitatur, ita & corporis ſolidæ partes hectico calore obſeſſæ, ampliorem calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum ſecundus gradus eſt hecticæ, præter ſuperiora inualeſcẽte cordis ſiccitate, corpus iam manifeſtè liqueſcit & abſumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum ſimilis innatat: cutis non rugoſa & mollis vt iis qui aliis de cauſis extenuantur, ſed vt cæteræ ſolidæ partes arida ſqualidaq; exiſtit. Pulſus durus tenſusq; eſt, multoq; debilior ac minor. Febris maraſmodes verusq; marcor & tertius hecticæ gradus eſt, quũ præ ſiccitate conſumptioneq; corporis, oculi ſupra modum caui ſunt, & prominent quę circiter ſunt oſſa, aridę palpebrę vix attolli poſſunt, atq; vt dormienti conniuent: neq; tamen is ſtatus ſomnus eſt, ſed dormiendi impotẽtia. Collapſa tempora ac ſummè caua, quòd eorum caro abſumpta ſit: frons dura, intenta & arida: facies ſqua-

Cauſa euidẽtes vehementiſſimæ quæ hecticam inferunt.

Symptomata.

Secundi gradus ſigna.

Tertij gradus notæ.

Google

cies ſqualida & plumbea, cuius & viuidus calor periit. Venter quaſi inanis, depreſſus atque contractus, reliquumque corpus omne ita aridum, vt nihil præter oſſa membranis & cute obducta, & quaſi ſceleton eſſe videatur: ipſaque cutis apprehenſa vt corium ariditſsima apparet. Pulſus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequens. Atque hæc quidem hectica febris omnino ſimplex eſt, alteri nulli permiſta, quæ proculdubio rariſsima vſu obtingere animaduertitur. Eſt & alia febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentemque febrem excipit. Quum enim admodum vehemens eſt febris incendium, & laborans natura calidus ſiccuſque diutius inediam aut ſitim tolerat, nullaque ope incendio ſuccurritur, colliqueſcit carnoſa ſimilarium partium ſubſtantia, & febris in partes ſolidas inuadit eaſq; populatur. Hæc propriè ardens & colliquans eſt febris, id breui efficiens quod ſimplex hectica ſenſim multoq; tempore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuſpiam affectione, præſertim ex iecoris, lienis, ventriculi, pulmonum, thoracis, renum vel inteſtinorum inflammatione haud rectè curata, maximè verò ſi purulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutiùs in his perſiſtat corque obſideat, ſolutu certè quidem difficilis euadit, ac tum cordi, tum cæteris partibus ſummam ſiccitatem ingenerat. Cæterùm hæc propriè hectica cenſeri non poteſt, ſed ſymptomatica febris, eaque plerunque lenta, de qua antè iam dixi. Quinetiam neque hoc genus, neque alterum præcedens in hecticæ ſimplicis genere contineri poteſt: vtrumque enim ex putredine natum eſt, quam etiamnum diu redolet, eius quippe indicia in pulſu, in vrinis, in ſiti, in aliiſque ſymptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandeſcentiæ etiam ſine cibo fiunt, & inęqualitates, & crebri horrores, quum pręſertim purulenta eſt collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps eſt.

Hecticæ febris prima differentia quæ & ſimplex eſt & inuentu rara.

Altera frequentior quæ putredinem coniunctam habet.

Tertia ex putredine quoq; nata.

De maligna peſtilenteq; febre, quæ totius ſubſtantiæ morbus eſt.

CAP. XVII.

MALIGNA febris eſt quæ non modò calore, ſed & qualitate venenata cor fatigat. Quâ enim febris eſt, calore: quâ maligna, pernicie moleſta eſt. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies ſupra vulgaris putredinis conditionem eſt. Ea autem vel intus ſponte gignitur in nobis, vel extrinſecus inducitur, idq; aliàs è ſublimi, aliàs aliis ex cauſis. E ſublimi venenata febris quæ fit, peſtilens eſt, aliis ex cauſis ſimpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores præter ſimplicem putredinem, alienam quoque perniciem his ex cauſis contrahunt. Hi enim vel ſponte ſua eò interdum ſenſim vetuſtate degenerant, vt praſſina, cærulea, atráve bilis putreſcens, vel vitioſi cibi atq; potus, quia ſint cuiuſdam veneni participes, naturæ ſuæ humores febreſq; proferunt. Aëris quoq; inquinamenta quæ ex infectis paludibus, lacubus, antris, ſpecubus, hominum animantiumq; cadaueribus aut excrementis, aut ex aliis grauioribus exſpirationibus ſunt contracta: & quæ ex temporum tempeſtatumq; inordinatis exuperantiis procedunt. Quæcunq; his ex cauſis genita ſit pernicies, ea vel cum aëre, vel cum cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atque ſi ſuſcipiendæ febri pręparatum corpus eſt, malignè corruptis humoribus febrem infert ſimpliciter malignam. Peſtilentis autem febris cauſa eſt pernicies venenataq; qualitas è ſublimi cœlitùſq; in aërem demiſſa, quæ quaſi furibunda paſſim inuolat in vulgus. Quia enim peſtilentię ſemina aëri inſperſa inſpiratione perſpirationeq; intrò ſubeunt, ſi cor affectioni pręparatū eſt, id continuò, inde verò arteriarū ſpiritus, poſtremò humores corpuſq; vniuerſum labefactant. Sed eſt cognitu difficillimū, quid corpus vnumquodq; peſtilentiæ obnoxium reddat. Quum maligna peſtilenſve febris ſimplex eſt & ſolitaria citra putridam, pulſus languidus, paruus, frequens, celer, omninoque inæqualis exiſtit: vires omnes præſertimque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum ſyncope: aſſidua vomitio per quam ne cibus quidē optimus cor recreat: vigiliæ moleſtæ, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec ſitis vehemens, nec appetētia deiecta, nec magnū in-

cendium, nec febris admodum ardens, vt idcirco interdum ægri nec ſe febricitare putent, & ſine ſenſu doloris viribus extinctis inopinatò decedant. Hæ igitur notæ ſunt malignæ, peſtilentiſq; febris. Quum autem ſolitaria non eſt, ſed putridæ permiſta, commemoratis ſignis accedunt capitis dolor & grauitas, & in ſomnum propenſio, deinde delirium, ſpiratio difficilis & graueolens, ſitis inexhauſta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æſtus vehemens & extremorum frigus, vt idcirco febris foris mitis ſit, intus conturbans: vrina cruda, turbida ac fœtida: fœda & graueolens alui proluuies, aliaq; plurima quæ pro varia corporis humorumque conſtitutione alia alios exercent. Hæc enim conſtitutionis varietas cauſa eſt, cur vix duos vſquam videas eadem contagione inquinatos ſimilibus premi ſymptomatis. Futurorum portò grauium malignorumq; morborum præſagia quædam ſunt. Ver pluuioſum & auſtrale æſtaſq; feruida: nam putredo corporibus accerſitur. Auſter ſine pluuiis diu perſeuerans: omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humiduſque eſt: pluuioſus verò calorem æſtumque temperat. Aër turbidus, caliginoſus, æſtuoſus quodam caumate, ſine ventis aut leui auſtro. Nam flatu quouis & tempeſtate valida aër expurgatur, neque putredinem ingenerari ſinit. Cometæ, ſtellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conſpicua. Hæc enim ſingula ſi diu perſiſtant, putredinis tum cauſæ tum ſigna perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis ſigna ſunt, inſectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiuſmodi ſunt pulices, cimices, muſcarum varia genera, locuſtæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ viſceribus degunt animalia, errabunda proſiliunt: auiculæ corruptione percepta nidos deſerunt cœlumque mutant: nonnumquam minutiorum animalium quæ proniore ſunt capite, vt ouium, magna clades antecedit. Ex his igitur præſagiri poteſt annum grauem calamitoſumq; fore, in quo putridi maligniq; morbi graſſentur. At vere peſtilentem annum fore, non hinc præuidere licet, ſed ex ſola ſyderum commiſtione, quæ illius eſt procreatrix.

Prognoſtica ſigna quibus præſentitur grauis & peſtilentis annus futurus.

De carbunculo buboneq. peſtilenti. CAP. XVIII.

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ ſunt, aliæ malignitatis ſuæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus eſt, vel bnbo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus ſub morbi ſtatum erumpunt toto corpore conſperſa, interdum cærulea vel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa ſede ſed indiſcriminatim modò ex hac modò ex illa proſiliens. Ferè autem oritur à puſtula exili milii ſeminis magnitudine: interdum verò & multæ proſiliunt, primùm quidem prurit, deinde rubore, ardore doloreque vehementi. Hoc verò ſenſim increſcente pars vritur, cruſtoſumque vlcus quaſi candente ferro inducitur, idque vel nigrum vel cinereum. Nonnumquam & à cruſtoſo vlcere ſiue puſtula initium ſumit. Caro quæ circum vlcus eſt ſummè inflammatur, nigreſcente colore doloreq; implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentemque huius cauſam ſtatuunt, craſſum retorridumq; ſanguinem longè ab eo diuerſum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd peſtilens ſit populariterq; graſſetur, cauſa eſt non modò putrida, ſed & venenata aëris conſtitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractæ cladis hunc quaſi characterem exhibet. Quæſitum autem perdiu, febriſne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tempore conſpicuum quàm febris eſt, tametſi Galenus ex carbunculo febrem neceſſariò deducit. At certè vna venenata pernicies vtriuſq; cauſa eſt, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhæreſcens. Quamdiu enim carbunculns ſine febre eſt, quis omne virus in affecta ſede collocet? Licet affecta pars exſtirpetur, aut circumſcriptione facta virus intrò ſubire inhibeatur, non idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum beſtiarum demorſu, ex ea parte pernicies inducitur, ſed inquinati aëris inſpiratione. Quum itaque huius veneno cor laceſſitur, ſi robuſtæ ſunt vires, veneni quiddam ſtatim in aliquam corporis ſummã partem

Peſtilentis tum febris tum carbunculi vera cauſa.

diiicitur,

Digitized by Google

afficitur, illicq́; ſenſim incrementum ſumit partemq́; contaminat: altera veneni portio intus hærens, quum ſenſim inualuerit, febrem infert peſtilentem. Sin verò imbecillæ vires erunt, incenſum intus venenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, poſtea carbunculum promit. Similis eſt & de peſtilente bubone diſputatio. Hic autem ſimilem atque carbunculus ortus ſui perniciem obtinet: materiam verò minùs feruidam ac verè phlegmonodem, vt quę ſanatione ſuppurat. Inſidet verò ſolis adenibus, nempe vel tonſillis, vel alis vel inguinibus. De hoc nihil veterum literis proditum eſt, ſiue quòd tum rarus admodum & inſolens eſſet, ſiue quòd in regionibus feruidis nuſquam graſſetur. Nunc autem aquiloniis præſertim regionibus in peſtilentia frequens, aliàs cum carbũculo, aliàs ſolitarius, aliàs ante, aliàs poſt febrem ortum habens. Si carbunculi comes eſt, illi ferè aſſidet proximasq́; glandulas occupat: vt ſi in capite vel in aliqua vicina parte conſedit, eas quæ in collo & ſecus aures ſunt glandulas inuadit: ſi in brachiis, alas: ſi in cruribus, inguina. Nec tamen bubo carbunculi quaſi comes eſt indiuiduus, ſed vterq; etiam ſeorſum deprehenditur. Finitima his ſunt exanthemata & ecthymata. Hæc puſtularum ſpecie in ſumma cute extuberant, alba quidem, ſed in ambitu rubra. Exanthemata verò maculæ ſunt exiles vel rubræ, vel purpureæ, vel nigræ. Vt autem corporis ſumma, ita & interiora omnia viſcera, muſculos, neruos, cæteraſq́; partes ſolidas obſident, ex hiſq́; primam ducunt originem. Vtriuſq; ſua propriaq; cauſa in aëre: qualitas quippe maligna diuerſi mixtioniſq; generis quàm quæ carbunculum bubonemque peſtilentem ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autem in ſeniores, niſi ferocior immaniorque ſit, inuadit. Neque auſtrina neque pluuioſa conſtitutio, neq; æſtus, ſed cæca pernicies hyeme pariter ac æſtate annis quibuſdam irrumpens, horum eſt effectrix: cum hac enim inquinamenta illa incipiunt pariterque deſinunt. Initium habent à febre quæ ſynochi ſpeciem habet; cuius pulſus frequens, celer ac vehemens eſt. Membra omnia ingraueſcunt, ſomnus obrepit, caput dolet, nares ſtillant, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, vox rauceſcit, difficilis crebraq; fit reſpiratio. Die tertio, quarto, aut interdum quinto exanthemata ecthymatave morbi vi impulſa prorumpũt nulla criſi, nulla febris ſolutione. Hæc perſiſtit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum abſumatur tempore. Morbi complures alii ſunt peſtileres, aut conſuetorum aut inſolentium numero, quorum eſt ſua cuiuſq; cauſa euidens propriaque malignitas in aëre cœlitus demiſſa, cuius eſſentia haud ſecus quàm ex euentu dignoſci comprehendique poteſt. At nihilominùs quoniam vniuſcuiuſq; comes eſt maligna pernicioſaq; febris ex ea contagione profecta, quæ inſpiratu cor viſcus omnium nobiliſſimum primùm attingit, iure debent omnes hoc genere peſtilentis febris recenſeri. Quicunque verò aut epidemii, aut contagioſi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obſident, licet occultæ cuiuſdam & cæcæ malignitatis ſint participes, non huc tamen, ſed in particularium morborum genera referri debẽt, in quorum deinceps tractatione verſamur.

ὁ λοιμώδης βουβών.

αἱ φλύκτιδες καὶ ἐξανθήματα.

De febrium ſymptomatis. CAP. XIX.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, ſed tum ſymptomatis tum aliis plerunque morbis ſtipata. Symptomata quæcunque leuia ſunt ac mitia, in ſignis dumtaxat connumerari ſolent: quæ verò ſæua ac ſæpe laborantem non minùs quàm febris exercent, vireſq́; nimiopere aut fatigant aut diſſoluunt, animaduerſione & tractatione digna ſunt. Si quid igitur præter febrem ægrotum immaniùs torquebit, videndum & accuratè diſcernendum, idne ex febre vt proprium eius ſymptoma emergat, an ex alio morbo qui febri ſit implicitus & cuius propria ſit ſeorſum cauſa. Grauius autem ſymptoma reddit, aut humoris ſitus aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus eſt æquabiliter effuſa, ſed in aliquam partem præcipuè impegit, pro illius conditione ſymptomata exurgunt. Quum etiam ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiuſdam veteriſve mali vitio imbecilla erat, tametſi æquabilis ſit corporis affectio, pars tamen iamdiu offenſa prima omnium iacturã & incommoda perſentit

συμπτώματα πυρετῶν.

& ſi quod in vlla corporis parte vitium olim delituit, id protinus excitatur cum febre. Febrium verò ſymptomata, quæ ferè ſolent grauiſſimè torquere, hæc ſunt: ſitis, linguæ ariditas & ſcabrities, deglutiendi difficultas, guſtus deprauatus, cibi faſtidium, nauſea, vomitio, alui profluuium, ſingultus, ſyncope, animi defectio, oppreſſio, æſtus immodicus, corporis iactatio & eius velut contuſio, lumborum grauitas, capitis dolor, vigiliæ, delirium. In intermittente verò febre rigor vehemens, ſudor exuperans. Sitis quidem fit interiore ventriculi tunica vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroſo & acri calidóque humore. Illa tamen potu extinguitur, hęc verò minimè, etiamſi totus venter humore perfundatur ac turgeat: ſæpe enim vel ore madido grauis exiſtit. Sola corporis æſtuatio niſi hęc interueniant, rarò ſiti excruciat. Nam interdum corpus febri exardeſcit ſine ſiti, non quòd (vt vulgò creditur) frigida deſtillatio ventriculum proluat, ſed quòd ardoris cauſa longiùs abſit à ventriculo. Lingua nonnunquam ſine ſiti areſcit in febre, perinde atque in iis qui per ſanitatem hiante ore obdormiunt: areſcit & ab immodico æſtu, & à calido acrique vapore in fauces, in os & in palatum ſublato. Huius plerumque tanta vis eſt, vt linguam ſcabritie exaſperet, nonnunquam & hanc diffindat. Si craſſiuſculus vapor eſt, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit, craſſeſcens ea vi caloris & obdureſcēs linguam ac dentes plerumq; & gulam totam lentore obducit. Hæ ipſæ cauſæ quum fauces œſophagíque introitum obſident, & viam cibi vel ſiccitate vel lentore coanguſtant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehenſum eſt his ſolùm ex cauſis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Guſtus deprauatur quum lingua aut os vel bilis perfuſione amareſcit, vel corrupti humoris ſubſtantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autem vitio integra nonnunquam eſt appetentia. Cibi verò faſtidium aut febrem antecedit, aut primum eius ſymptoma exiſtit. Huius enim cauſa multiplex. Nam & ſola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfuſio à quouis humore, qui aut ipſum quaſi ſaturat, aut aliena qualitate appetendi vim illius conſopit & obruit: necnon corruptus vapor in os ventriculi vndelibet efflatus, aut ſola intenſa qualitas eò ſe inferens appetentiam euertit. Nauſea atque vomitio cauſas habet aut humorem aut vaporem aut qualitatem, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis, modò expultricem facultatem vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne, modò pernicie facultatis ipſius robur aut infeſtat aut diſſoluit, vt maligna atque peſtilens febris qualitas. Quum igitur cauſarum aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam vehementer impingitur ac hæret, vt excuti ipſa minimè poſſit, ſi exinanitus eſt ventriculus, nauſeam ſolùm: ſin verò potu cibóve confertus eſt, cibi vomitionem mouet. Quum autem cauſa ipſa nuſquam obhæret, ſed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum aliunde confluit, humoris aliàs bilioſi aliàs pituitoſi vomitionem ciet. Alui profluuium, quod lienteria dicitur, nonnunquam perinde atq; vomitio febri ſuccedit, quum ventriculus vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporumve eouſq; proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præſtat immoderatus ac intempeſtiuus frigidæ potus, præſertim ventriculo purgatione laceſſito datus. Singultum vel ab inanitione vel à repletione fieri author eſt Hippocrates: at qui per febres acutas easque malignas incidit, quum ferè pernicioſus ſit, aliam cauſam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatē ac perniciem, qualem peſtilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerumque animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altiùs inſeritur, ſingultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur modò ab eius humoris pernicie qui venenatam febrem inflixit, modò ab æruginoſa aut praſſina aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel ſubit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, necnon ſyncope in primis periculoſa, quum ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert ſymptomatum quæ febribus aſſiſtunt ſæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta

quæuis

ἡ δίψα [illegible]

[illegible]

ἡ ναυτία καὶ ἔμετος.

ἡ διάρροια.

ὁ λυγμός.

ἡ λειποθυμία, [illegible] λειποψυχία

quæuis vacuatio, itemque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offenſione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putreſcens aut venenatus humor in eas ſedes vehementiùs irruit, aut eò de ſe tetrum vaporem effundit. Quæ antem non ex his cauſis profecta ſunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppreſſio quæ penè ſuffocat laborantemque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis praſinæ vel æruginoſæ, quæ circum cor, vt in cauſo, exæſtuat, interdum ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in viſceribus firmatus ac per febrem impulſus ventriculum atque diaphragma premit. Poſterior hæc non minus in intermittente febre quàm in continua frequens, cui ferè comes eſt præcordiorum diſtentio, atque in contractu preſſuque dolor. Eſt porrò grauiſſima oppreſſio, quũ vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Huic affinis eſt ſpirandi difficultas non δύσπνοια. parui in morbis acutis momẽti. Ea præcordiorum oppreſſionem ſæpe conſequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æſtum, quum vt in cauſo bilis atque putredo circum eas ſedes incenditur: aut quum turgens in venis materia impetu proſiliens eò procumbit. Delirantibus quorum ſenſus aliò diſtrahitur, rara & alta: iis verò qui iam morti proximi ſunt, alta, crebra difficiliſque fit reſpiratio, ſed non tam vehementia æſtus quàm inſiti caloris penuria & virium languore. Quæ verò vel à deſtillatione vel ab alia quauis cauſa proceſſit, minimè debet in febrium ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maximè fit, quum peccantis materiæ pondus in vnam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea ſi pariter vehementiùs incenditur, renum lumborumque ſuſcitat ardores. At verò quum eius portio in tenues venas quæ per ſumma ſunt corporis, atque etiam in muſculos excurrit, laſſitudines, membrorum grauitates, artuumque dolores excruciant, quos imperitum vulgus catarrho refert acceptos. His ex cauſis maximè verò ex oppreſſione, ex lumborum artuumque dolore atque ex æſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modò in alterutrũ latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quum verò neque à dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere & huc illucq́; ferri, vel cæca malignitate cor, vt in peſtilente febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectarum partium maximeq́; præcordiorum conſenſu fit, in quibus exæſtuans humor multum de ſe vaporem in caput per medias quaſq́; regiones (eſt enim corpus omnino perſpirabile) emittit. Hic verò meninges & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia diſtrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arteriiſque maioribus ſurſum impulſus tenuis tenuior ſanguis temporum pulſantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor aut tempora aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiamſi cum febre excandeſcat, peculiarem cauſam habet in capite, neque ſymptoma eſt febris. Sæpe enim hiſce locis verus dolor quaſi ſopitus atque conquieſcens, humore irritato exaſperatur cum febre, quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, ſi tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu ſuſcitatur doloremque ciet. Vigilias inferunt cauſæ omnes quæ ſomnum & quietem interpellant: dolor, æſtus, oppreſſio, ſitis, & quæcunque nimiùm infeſtæ ſunt & laboranti graues. Plerunque etiamſi ne iſtæ quidem moleſtæ ſint, ſomnus tamen nullus obrepere poteſt. Id ferè obtingit quum calidus acerque vapor cerebri ſubſtantiam magis quàm meninges ferit, eamque exiccat & calfacit, ſpiritusque ſupra modum attenuat & variè diſpergit. Idipſum quoque citra magnum ardorem euenire compertum eſt, quoties pernitioſa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obſeruandus. Nam in acutis morbis conſopiti laborantes quum expergiſcuntur, plerunque nec meminerunt nec ſe dormiuiſſe putant. Poſteriores hæ cauſæ ſi vehementiores occurrunt, aut ſi feruida bilis in cerebrum obrepit, idque vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentoſa rerum ſimulachra ſenſibus

& menti ſeſe oblectant, quibus continuò ſuccedit delirium ipſaque mentis alienatio, cuius varias poſthac ſpecies exponemus. Maioris autem terroris quàm periculi eſt delirium, quòd ſæpe nullo vitæ diſcrimine hominem abducat ab vſu rationis. Quum iam perſeuerante delirio cerebrum grauius offenditur, neruorum accedit ſubſultus, quo non nerui modò ſed & artus ipſi præſertim manus ac brachia ſaltu quodam à tremore diuerſo inuitis iactantur: is quidem perniciem ferè portendit. Præſentitur autem impendens delirium aut importuna loquacitate, aut immoderatiore geſtu, aut quauis effrenata laborantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, repreſſo delirio grauis profundusque ſopor obrepit. Rigor horrórve quanquam intermittentium febrium eſt proprius, nonnunquam tamen modum excedit. Ex his autem cauſis prodit quas ſuperiori oratione ſumus complexi. Qui in continua febre interdum apparet aut commutationis aut ſolutionis eſt index.

ἱδρώς. Sudor nòn modò febrium intermittentium, ſed & continuarum & aliorum quorundam morborum eſt communis. Huius materia eſt humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis ſpiracula manifeſtè affatimque proſiliens. Hinc verò quòd calidus ſit aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut craſſus atque viſcoſus, fœtidus aut ſuauis, humoris qui hũc protulit genus exprimitur. Erumpit ſudor aut naturæ vi, quiddam ſuperuacaneum robore expellentis, aut ſponte proprioque impetu. Illum naturalem, hunc ſymptomaticum appellant. Qui decedente febris intermittentis acceſſione profluit vberiùs, & qui in continuarũ febrium criſi emanat, naturalis eſt: præter naturam verò & ſymptomaticus, qui quouis modò aliter morbi tempore proſilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus ſenſim emanat. Solùm enim vtilis & ſecundum naturam is habendus eſt, qui expurgatæ aluo ſuccedit, quique iam vacuata craſſiore morbi materia, reliquam tenuem per corporis ſumma diſſipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante criſim exierit, irritus eſt atq; ſymptomaticus, & cui nulla morbi fida ſolutio committi poteſt.

νοτίς. Qui in ſyncope & in virium exolutione ſiue calidus ſiue frigidus emergit, non ſudor, ſed propriè mador appellatur. Hæc præcipua ſunt febrium ſymptomata, ex quorum ſpecie atque ſæuitia intelligi poteſt, in quam præſertim partem continens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis vel imbecilla vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehenſa ſit tractatio noſcendarum febrium, à qua in eam me confero quæ de morbis eſt partium ſingularum.

Libri quarti de febribus earumq́ ſymptomatis,

FINIS.

DE

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOMATIS,

LIBER V.

PRÆFATIO.

QVi primi omnium medicinæ initia & quaſi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id ſibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à ſe nuentis & modò deprehenſis inuſitatiſque affectibus inaudita quoque nomina arbitratu ſuo imponerent. Sed quum ipſi rudem adhuc & incultam rerum cognitionem haberent, nomina morbis confinxerunt, nō ex rei eſſentia cui primùm & maximè medemur, ſed ex eo quòd ſorte primùm occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui inſident nuncupati ſunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alii ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alii ab ingenti quodam ſymptomate, vt epilepſia, apoplexia, paralyſis, tremor: alii ab externarum rerum ſimilitudine, vt elephas, cancer, polypus, ſatyriaſis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longaſq; obſeruationes ad artem & ad præcepta reuocarunt: quam ne obſcurarent & offunderent nouitate verborum, longo iam vſu trita morborum nomina retinuerunt, aliiq; deinceps eadem vſurparunt. Nobis quoque eorum vſus tenendus: corporiſq; partes ſequutis, morbi omnes eorumq; cauſæ & origines ſcrutandæ, non opinabiles tantùm quas plerique meditando fingunt & comminiſcuntur, ſed curationi in primis conſentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum, penituſq; perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quæ in humano corpore ſedes primariò laboret, quis in ea ſit affectus præter naturā, vnde is proceſſit, vtrum in ea ſede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliunde profectus κατὰ συμπάθειαν, an deniq; cauſa aliqua interior illum foueat. Hæc enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eum qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum cauſarumque doctrinam nunc totus incumbo, cui nondum curationem ſubiiciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occuper, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiā poſtulant: id initio ſanciens, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſſimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo quàm legendo mens in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt ſummam rerum cognitionem firma memoria ſtabiliat.

Non propriè, ſed fortuitò, vtq; ſors tulit eſſe indita nomina.

Primi ac præcipui in conſultādo ſcopi.

De capitis dolore eiuſq; cauſis. CAP. I.

CAPITIS affectus quoſcunque vſus olim notauit, ſymptomata certè ſunt, non morbi. Hæc in tres ordines ex affecta ſede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri ſubſtantiam, alia meatus atque ductus obſident. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus ſolis vt exquiſitè ſentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri ſubſtantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ ſedes eſt atque inſtrumentum, deprauatæ functionis ſymptomata ſunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones ſunt, ſtultitia, a-

ἀεὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

mentia, extincta memoria, ſopor, veternus, catoche, lethargus. In cerebri ventriculis atque in iis ductibus per quos animalis ſpiritus in ſenſuum motuumque organa diſtribuitur, ſenſus motuſque ſymptomata fiunt, vertigo, epilepſia, incubus, apoplexia, paralyſis, conuulſio, tremor, catarrhus. De ſingulis rurſum pleniùs dicendum. Dolor omnis capitis in membranis exiſtit, quæ ſi neque ab æſtu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, cauſam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit, aut diſtendit. Quæ autem ſigna doloris ſpeciem, eadem & efficientes cauſas oſtendunt.

Doloris capitis cauſæ diuerſæ. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioſo & acri feriente membranas: grauans à frigidorum pituitoſorumq; copia: diſtendens à flatuum aut humorum mitiorum exuperantia qui inter caluam & pericranium, vel inter caluam craſſamque meningem ſe inſinuant, eaſque membranas diducunt ab oſſe: dolor pulſans à tenui bilioſoque ſanguine, vel à ſpiritu redundante, quo turgentes ac diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant membranaſq; concutiunt. Eius ferè generis eſt dolor omnis qui ſtatis horis quotidie ſiue cum febre ſiue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorum cauſæ ex iis ſignis certiùs diſcerni poſſunt, quæ demonſtrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus eſt aut interior. Externus quoniam pericranio incumbit, capillorum radices inuerti non ſinit, & capitis preſſu exacuitur, interior verò miteſcit. Falſum eſt & à veritate prorſus alienum, interiores ſolos dolores ad oculorum vſque radices pertinere: nam & externi eodem ſæpe pertingunt, quòd & pericranium cui inſident, oculorum cauum ſuccingat.

κεφαλαία. ἡμικρανία. Dolor capitis conſuetus & multos iam annos hominem frequenter leui occaſione exercens, aut cephalæa aut hemicrania eſt: illa caput totum aut partem eius maximam, hæc alteram duntaxat occupat, à temporumq; pulſatione initiū ferè ſumit. Quinetiā cephalęa ſemper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò pręcordiorū ſubditarumq; partium ſympathia. Cephalalgia genus vtrumq; comprehendit, ac præterea quemuis dolorem ſiue ex febris, ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiuſq; cauſa internoſcitur.

Principis facultatis ſymptomata. CAP. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων. PRINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipiētia, παραφροσύνη Gręcis & παράνοια dicta, quæ mentis eſt alienatio. Hac qui conflictantur præpoſterè ratiocinantur aut aliena cogitant, qualia aut nuſquam, aut aliter multò ſubſiſtunt. Quibus ita mens ægrotat, ij doloré, inquit Hippocrates, ferè non ſentiunt. Deſipientium tres ſunt ordines, alii cogitatione ſola delirāt, quibus etiā vigilantibus mens viſis quibuſdam mēdacibus iactatur: alii verbo, qui vel impudentiùs & effrenatiùs vel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur: alii opere, qui ſuas etiam cogitationes factis explent. Omniū cauſa eſt humor aut vapor feruentiſſimus in cerebri ſubſtātiam in eiuſq; ventriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quædam fictitiaq; traducitur. Deſipientia alia cū febre, alia ſine febre conſiſtit.

παρακοπὴ & παραφορὰ & παρακρουσις. φρένιτις. Quæ cum febre, aut phrenitis eſt aut delirium. Diſtant autem quòd ſimplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrum effuſo, aut ex ventriculi, præcordiorum totiuſque corporis calida exſpiratione, qualis in ardentiſſimarum febrium vigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflammatione, ex eryſipelate. Diſtant etiam quòd delirium plerumque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit: phrenitis verò non ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhæc frequens admodum eſt delirium, phrenitis verò rariſſima. Horum autem cauſa ſanguiſne ſit an bilis flaua, ex delirationis ſpecie perſpicuè noſcitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum riſu accidunt, tutiora ſunt quàm quæ ſeriò: quòd illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernuntur porrò ex iis ſignis, quæ quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæc quidem deſipientiæ in febre ſunt.

Deſi-

Desipientia porrò sine febre alia simplex est, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdum fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit Hippocrates ab immoderato sanguinis effluuio, atque etiam ex vigiliis accidere. Fit & interdum vehementius perculso & impulso cerebro, vnde & animalis spiritus & mens perturbatur atque confunditur, vt quæ apud Hippocratem ex capitis ictu fit desipientia. Quinetiam ex multa vini potatione nasci traditur, idq; plerunque sine febre, capite nimirum sanguinis vaporisq; feruidioris copia incalescente & celeriùs impulso. Melancholica desipiẽtia triplex, melancholia, lycanthropia, & mania. Melancholia mentis est alienatio, qua laborantes vel cogitant, vel loquuntur, vel efficiunt absurda longeque à ratione & consilio abhorrentia, eaque omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. *μελαγχολία.* Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suaque negligunt, vitam sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quum iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbatè atque confusè, eaque ferè tristia: alii ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem vitam in taciturnitate transigendam. Deinde hominum consuetudinem conspectumque magnopere fugiunt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eoque se recondunt, ac sæpe luporum ritu vlulant, quorum propriè vitium lycanthropia nuncupatur. *λυκανθρωπία.* Infinitæ horum species: qualis nimirum maximè olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qualis vitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica delitatio. Nam (quod Aristoteles literis prodidit) vt vinum potantium naturæ & moribus, ita sanè melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Eorum plurimi qui sine febre desipiunt, melancholici putantur, maximè si meticulosi sint & tristes, qui facilè continentur, nec violenter quicquam faciunt: sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo contrahitur, reliquæ omnes à calido. Melancholiæ succedit mania, nobis furor vel insania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorum quidem deliramenta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrendo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quasi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inusitata rabie petulanter inuadant. *μανία.* Horum iam causas expediam. Melancholiam efficit ater ac feculentus humor aut vapor in mentis sedem irrepens. *Melancholiæ causæ.* Humor autem modò in liene vicinisque partibus, modò in capite solo consistit, modò in venas vniuersumque corpus effunditur. Hinc melancholia triplex: hypochondriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omnium mitissima est hypochondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur: ea sinistri hypochondrii sympathia concitatur, è quo vapor ater & obscurus obrepit in mentem. *Triplex melancholia.* Huius generis signa conspicua sunt subter præcordia, in quibus arteriæ vehementer & molestè pulsant, sicut & Hippocrates notauit, Præcordiorum venæ si pulsant, aut turbationem aut delirium portendunt. *Hypochondriaca.* Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine siti: nam læsa ventriculi concoctione sputum humidum copiosumque reiicitur. Hinc etiam ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: sæpè dolor & cordis palpitatio, interdum etiam suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili calidus vapor sursum expiratur, è quo tum hæc tum omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt vero refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In plerisque etiam lienis aut mesenterii renitens dolensque tumor aliæque horum affectuum notæ insunt: in aliis quum præsertim ab exusta bile flaua tales euaserunt, nec sola fex melancholica, sed atra bilis molesta est, non manifesta humorum congestio deprehenditur. Melancholia primaria, in qua cerebrum primariò afficitur, siue peculiari, siue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd sine præcordiorum affectione fatiget, quodque signa adsint quæ melancholicum humorem vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demonstrant. *Primaria.* Iam verò quum atra bilis vel melancholiæ, vel

ſanguinis, vel flauæ bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſæpe ſuccedit incaleſcenti melancholiæ. Ater hic humor ſimiliter atq; melancholia aliàs in præcordiis, aliàs in toto corpore, aliàs in capite ſolo congeritur. Calidus verò quum ſit, immania horrendaque deliramenta concitat: quòd ſi putreſcat, febrem accerſit: ſin duntaxat vehementius incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariam. Et hę quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt vigiliæ, eæque interdum pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrariis ſymptomatis.

μανία μονήρης.

Stultitia ſeu fatuitas, quę Gręcis eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio, ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt vel imaginationis vel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectique vix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omnium autem cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas ſegneſq; reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturæ primordiis vitium contraxerunt, iis inconcinna cerebri figura malaq; ineſt conformatio, aut certè pauca cerebri ſubſtantia, vt quibus caput puſillum exiſtit. Verum enimuero frigida cerebri intemperies quæ non ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſiq; copia, iis quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, lethargum.

ἐπιλησμονὴ καὶ λήθη.

ὕπνος.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac vires inſtaurans, quæ vigiliis & exercitatione per ſenſuum motuumque organa diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietiſque cauſa quædam eſt: ac proinde à vigiliis à multaq; exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At verò ſomnus non naturalis (vt Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, idque vel halituoſo quodam vapore, vt à balneis, à cibi vinique copia, à balno ſuppreſſa: vel humore copioſo qui nec caloris nec frigoris modum vehementer excedat. Is enim ſi pariter frigidus vereq; pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiam & in ventriculos (quo propriũ cerebri excrementum cumulari recondique ſolet) effundatur non ſomnũ, ſed altum ſoporem, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiã veternum ſopore grauiorem, ſi illius copia admodum grauis extiterit. Adhęc ſi fortè humorẽ eũ pituitoſum putredo innadens febrem accerſat, lethargus excitabitur, à ſopore vnius febris eiuſq; pituitoſæ interuentu diſtinctus. Ab apoplexia verò ſopor, qui grauis ſit, internoſci vix poteſt: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd ſopor facilem liberamque reſpirationem ſine ſtertore conſeruet, quæ tamen in apoplexia ſenſim ingraueſcit, accerſitque ſtertorem. Reliquæ omnes motus & ſenſus & mentis functiones, in ſopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauiùs interceptæ concidunt, quanquam in quodam deprehendi vnam conſtitiſſe memoriam. Is quum per acceſſionem ita ſopiretur, vt nec pilorum auulſionem, nec punctionem ſentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in ſopore. Fiunt præterea & ſoporoſi affectus cerebro ictu vel caſu vehementiùs cõcuſſo. Agitatis quippe & commotis ſpiritibus, nulla rectè actio edi poteſt, tumque ſubſiſtit homo quaſi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obſtupuit. At ſi concuſſionis vi & impetu fracta ac depreſſa calua meninges cerebrumq; premit, ſenſus atq; ſermonis expers obſtupeſcit æger. At certè quum effractum cerebrum eſt, atq; eius aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur ſopor, exiguã nobis ſalutis ſpem relinquens. De hoc inquit Hippocrates, A capitis ictu ſtupor malũ. Et rurſum, Quorum cerebrum concuſſum aliqua ex cauſa eſt, eos repentè obmuteſcere neceſſe eſt. Quendam vidi ictu adeò vehementi ac valido cõcidiſſe, vt ſanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tãtus mẽtis ſenſuumque ſtupor inuaſit, vt calua pertuſa ac deinde obducta fuerit omneque remedii genus ſine ſenſu inductũ, ſitq; is tertio menſe reſtitutus, immemor

καταφορὰ βαθεῖα, κῶμα.

λήθαργος.

ὁ κάρος.

ἔκπληξις.

omnium

omnium quæ obtigerant. An autem ex contuſione, an ex humorum frigidorum copia ortus ſit affectus ſoporoſus, facilè cùm propria ſigna explicabunt, tum quæ morbum antecesſerunt.

Eſt & aliud ſymptoma ex contrariarum cauſarum permiſtione naſcens, quum pituita biliſq; flaua permiſtæ in cerebro ſimul immoderatiùs exuperant. Id catoche ſeu catalepſis, id eſt prehenſio aut ſtupor vigilans vocitatur, quòd licet mens ſenſuſque omnes ſubitò correpti vigilantis formam figuramq; retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio conſopita ſit. Quocunq; ſtatu prehenſus ſit æger, eodem permanet. Rarum certè hoc malum, & cuius admiratione ſpectatores obſtupeſcunt. Labotantes duos referam, quorum animaduerſio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis ſedulò inuigilaret, repentè hoc vitio percuſſus, ita quidem obriguit, vt ſedens calamumq; digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum ſtudia incumbere, donec vocatus ac in impulſus deprehenſus eſt omni ſenſu motuq; carere. Alterum mortui ritu iacentem inuiſi, qui neq; cernebat, neq; audiebat, neq; compunctus ſentiebat quicquã: facilis tamen inerat ſpiratio, & quicquid in os inſerebatur, promptè vorabat. E lectulo ſublatus ſolus conſiſtebat impulſuſque incedebat, & quocunq; vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quaſi fixum & ſtabile permanebat. Expreſſam quandam dixiſſes laruam aut arte progredientem ſtatuam. Hinc igitur conſtet quæ cerebri ſymptomata ſimplicem intemperiem, & quæ humorum vitium ſequantur. Nunc de ventriculorũ ductuumq; affectibus.

[margin: κάτοχος ἤγουν ἀγρυπνητικὸν κῶμα.]

Motus ſenſuſq; ſymptomata. CAP. III.

VERTIGO eſt qua omnia circumagi videntur, ita quidem cerebrum ſenſuſque exagitans vt ſæpe laborans corruat, niſi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius ſymptoma eſt ſuffuſio, qua ſolùm fumi, nubes, muſcæ, hiſq; ſimilia volitare ob oculos putantur. Huius cauſa proxima eſt tenuis calidusq; vapor per arterias in cerebri ventriculos irrepens, qui in plexu choroide ſpiritus & humores exagitans & variè impellens, turbulentos ſenſus motuſq; reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioſo non continenter & aſſiduò, ſed circuitibus & quoties euidentium cauſarum vi cietur, efflari conſueuit. Hic autem humor interdum in cerebro, ſæpius in ventriculo & præcordiis aliiſve partibus ſubſidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarumq; partium cõſortio fit. Illam demonſtrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus vel auditus oblæſus: hanc verò nauſea, inappetentia, oris amaror, & cordis eroſio cardiogmos appellata. Aut ſi qua pars alia huic malo dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodam cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ ſi vel blandiſſimè attingeretur, concitatus humor vaporem in ſenſus omnes expirabat, quo protinus offuſi tenebãtur. His qui vertigini aut ſuffuſioni obnoxij ſunt, acceſſionem cient euidentes hæ cauſæ, Solis æſtus, exercitatio immodica, & quæcunq; humores calfaciunt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

[margin: ὁ σκοτόδινος ἢ τὸ σκότωμα. — τὸ ὑπόχυμα.]

Epilepſia totius corporis diſtentio crebra eſt, ſeu conuulſio nõ perpetua, qua homo ſubitò concidit, ſenſuum omnium atq; mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorum meminerit. Concuſſione ex ore ſpumæ mouentur, & ſolutis muſculis interdum vel vrina, vel ſtercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obſcura vox eliditur. Atq; hæ quidem abſolutæ epilepſiæ notæ ſunt: plerumq; leuior exiſtit, cuius nõ tam expreſſa ſunt ſymptomata: nã vertigini finitima hæc eſt, aut quaſi medio ordine inter vertiginem & epilepſiam. Proinde non pauci vertiginem dixerunt diminutam epilepſiam, prodideruntq; ingraueſcentem illam in hanc faceſſere. Cauſſa interior traditur humoris pituitoſi aut melancholici ingẽs copia: quę repente cerebri ventriculos meatuſq; inferciens, efficit vt æger cohibito animali ſpiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus ſpirituũ ductus obturat, ſed eius nõnihil etiam pręterfluit, quo cerebrũ concuſſione adnititur quicquid noxiũ eſt excutere. Cæterùm non

[margin: ἐπιληψία.]

ſola noxij humoris copia epilepſiam infligit, quòd in ſopore eius copia inſit citra conuulſionem: quòd etiam quum ſubitò deſinit epilepſia, ei ſanè quemadmodum & apoplexiæ, excuſſo in neruos humore, neceſſariò ſuccederet paralyſis, id verò nuſquam obſeruatum eſt. Quocirca vt alio opere plenius demonſtrauimus, præter humoris copiam venenata & cerebri ſubſtantiæ grauiter infenſa atque inimica qualitas, epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quaſi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepſia. Huius autem fomes modò in cerebro modò in ore ventriculi, nonnunquam & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentiæ conſurgent, vna cerebro aſſignatur, altera eſt quę ventriculi, tertia quæ alterius cuiuſuis partis conſenſu fit. Quæ in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui è viuis deceſſerunt capite, animaduerſa eſt ſæpius abundè ſuſcitari quàm ex ventriculorum infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhęrentem, ſummo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor atrox, ſenſuum mentiſque ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſſio repentè hominem adoritur nulla ſymptomatum præſenſione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud ſecus atq; oculorum ſuffuſio originem ſumit, præcedunt ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediç tolerantia: quumq; acceſſio proxima eſt, nauſea, cordis dolor, aut animi defectio: quum verò ea deſierit, vomitio aliàs pituitoſa, aliàs billioſa. Tertia ſpecies ſæpe à manuum pedūmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero ſuſpiratur, præſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coërceri ſolent. Non paucas noui mulieres, quę quoties vterum geſtant, crebrò epilepſia corruunt, expeditę verò nunquam. Hæc etiam poteſt ab alia quauis parte proficiſci: nam viſa eſt quæ à ſummo vertice capitis originem haberet: è quo vapor quoquouerſum excurrens, ſi per externas partes ſolùm vagabatur, vertiginem: ſin intrò penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat. Omniū manifeſtiſſimè hæc ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes deliteſcit, prehendente acceſſione velut aura quædam frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (ſi pars id commodè ferat) interciditur cohiberiq; poteſt.

Vera epilepſiæ cauſa continens, qualiſcunque ſit antecedens ſeu frigida ſeu calida materia.

Triplex epilepſia pro parte unde ſuſcitatur.

ἐφιάλτης.

Incubus eſt grauis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens vocemq; intercipiens. Senſus quidem non adimuntur, ſed tamen ſtupefiunt hebetanturque, quemadmodum & mens & imaginatio. Laborans vel ab hoſte ſe inuadi, vel ab aliquo veneteme xigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, vel abſurdiora quædam ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſſior pituita aut melancholia, non in cerebro ſed circum præcordia inhæteſcens, qua per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmoneſque premuntur: craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato vox ſupprimitur, ſenſus atque mens obturbatur, viſiſq; triſtibus offunditur. Incubus epilepſiæ & apoplexiæ affinis eſt, in quas, ſi diuriu s perſiſtit, ſæpe degenerat.

ἀποπληξία.

Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus, omniſque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculſus, nullis ferè mali indiciis præcurrentibus totus repentè quaſi attonitus concidit: atq; ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mente, ſola reſpiratione à mortuo diſſidens, quæ & admodum difficilis mox euadit & cum ſtertore grauiſſimo. Hoc vno maximè à ſopore & ab vteri ſtrangulatu diſtat, quòd in his ferè reſpiratio facilis & libera ſeruetur. Licet enim in caro in omnique graui ſopore priores cerebri partes opprimantur ab hiſque prodeuntes ſenſus torpeſcant, partes tamen poſteriores illęſæ, ſatis ſpiritus in mouendi neruos effundunt quo motus conſeruetur, maximeque reſpirationis ad vitæ conſeruationem in primis neceſſariæ. At apoplexia omnia occupans

pans & offendens, motum omnem reſpirationemque tollit, eaque maximè cauſa hominem iugulat. Ad hæc ſolutum carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiam paralyſis. Vteri verò ſtrangulatus quum ſolo vapore cerebrum feriat, multò minus reſpirationem impedit, niſi fauces præcludat. A ſyncope verò diſſidet apoplexia, quòd nullus aut in primis obſcurus ac languidus in illa arteriarum pulſus exiſtat, in apoplexia verò plenus ac validus, niſi quum iam in propinquo mors eſt. Si mitior apoplexia fuerit, ſenſus quidem aut motus ineſt, ſed admodum ſtupidus & incertus, ac tum ferè pars altera corporis reſoluta ingraueſcit. Huius *Cauſa.* cauſa in cerebro conſiſtit, omnis motus atque ſenſus communi principio. Ea autem eſt craſſior frigidiorque pituita: neque enim à ſanguine, neque à melancholia hanc gigni veriſimile eſt, etiamſi toto corpore exuperent. Atque frigidior ea pituita, licet proprium cerebri excrementum ſit, dum tamen affatim & vniuersè omnes eius ventriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus influit, repente obſtruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe ſinus influente ſpiritu deſtituti, nihil deinceps ſuppeditare poſſunt ſenſuum motuumq; neruis, moxq; neceſſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides arteriæ intercipe̅retur vinculo. Quibus caput *Qui propenſi in apoplexiam.* graue frequenti ſopore tentatur, & corpus omne pigreſcit inertiuſque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni ſunt, maximè verò ſenes, pituitoſi & crapulæ addicti, qui breui anguſtaq; ſunt ceruice.

Paralyſis quę conſummata ſit, vnius cuiuſpiam partis non totius corporis motum & ſenſum perimit. *παράλυσις.* At imperfecta interdum ſenſum perimit conſtante motu, interdum motum incolumi ſenſu: vtrunque enim altero manente interdum perire poſſe in Phyſiologia demonſtrauimus. Eſt & quum imperfecta paralyſi *ἡ τελεία. ἡ ἀτελὴς παράλυσις.* ſenſus motúsve torpet & hebeſcit, hic propriè ſtupor appellatur, quo aliquando vidi vniuerſam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici illæſo motu. Fit autem paralyſis aliàs ex debili apoplexia, ac tum propriè paraplegia dicitur, aliàs *παραπληγία.* ex ſtupore ſenſim aucto, qui paralyſis eſt nuncius. Illa quidem grauior & periculoſior eſt, ac ſæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ ſub capite ſunt, aut alterum ſaltem corporis latus occupat, eſtque propriè hemiplegia: hæc interdum illas, interdum vnam *ἡμιπληγία.* quampiam partem obſidet, vt linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium, manum, crus, pedem, aut quicquid ſub diaphragmate conſtituitur.

Pars reſoluta celeriter frigore obriget, ea quoq; grauis eſt, & ſi attollitur, mox ſua mole recidit relabiturq;, laxa, mollis, tum motus tum ſenſus expers. Quumq; iam diu malum protractum eſt, ea contabeſcit atrophia. Faciei quæcunque pars reſoluta fuerit, in aduerſam partem ſanam contorquetur. Inueſtiganda porrò diligenter mali prima ſedes: Si partis cuiuſpiam in facie extinctus eſt ſenſus, affectio in iis eſt neruis qui à tertia cerebri coniugatione prodeunt: at perempto motu, in primis ſpinæ vertebris cauſa ſubſiſtit. Si partes omnes quæ ſub facie ſunt reſoluuntur, affectio totius ſpinæ obſidet initium. Hemiplegiæ cauſa non in tota ſpina, ſed in illius altera duntaxat parte inhæreſcit. Altero crure aut vtroq; reſoluto cauſa non ſupra lumbos quærenda eſt. Si tota ſpinæ medulla in tranſuerſum afficitur, reſolutio ſubditas partes omnes tum dextras tum ſiniſtras occupat, ſin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione ſunt. Quacunque igitur parte reſoluta, accuratè diſcendum in eáne ſola affectus conſiſtat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totóne proceſſu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine ſolùm, an in ipſa cerebri aut ſpinæ medulla. Ad quam quidem rem exquiſitè tenenda eſt ex anatome omnis neruorum diſtributio. Ea porrò cauſa ſpiritus influxum & diſtributionem interpellans, craſſa ferè eſt pi- *Cauſa paralyſis.* tuita neruo tenaciter impacta, huncque obſtruens & impediens quominus ſpiritus animalis in eam diſtribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in ſpinæ medulla infixus paralyſin committere poteſt: ac ſæpe flaua bilis hanc infligit, quum ſub finem intermittentium febrium in ſpinā dorſi ac in neruorum origines effunditur. Eam prætetea inducit nerui callus, &

Digitized by Google

tuberculum & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam conſtringens, multoq; magis iniectum vinculum, & contuſio ex caſu vel ictu.& vertebrarum luxatio,quæ aut in dextrum fiant in ſiniſtrum. Quænam autem harum cauſarum paralyſin inruierit,quiuis facilè proprijs ex ſignis internoſcet.

σπασμός.

Conuulſio eſt neruorum muſculorumque ſuam originem verſus præter voluntatem perpetua contractio. Hac membrum in quod muſculi tendo inſeritur ſimul adduci neceſſe eſt & contrahi, & à naturali figura deſciſcere, & vehementiſſimo torqueri dolore, qui modò leuiùs modò atrociùs inſultet vireſque proſternat. Rarum quidem & inſolens, ſed tamen acutum malum eſt conuulſio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud poſſit: quumq; corpus in priora curuatur emproſthotonos eſt, quum in poſteriora opiſthotonos, quum æquali robore in vtranq; partem intenditur, tetanos, id eſt diſtentio: quæ nomina ſolent etiam ſolius ceruicis conuulſionibus accommodari. Huius cauſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controuerſiam eſt. Iam verò partis conuulſio interdum in oculo, in frontis cute, in linguę radice, in maxilla, in labris vnde riſus fit ſardonius: interdum in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo ſcilicet neruo aut muſculo affecto qui partis motioni deſtinatus eſt. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione deſignabitur, quæ in paralyſi expoſita iam eſt.

Cauſa.

Conuulſionis cauſæ multæ ſunt, quas omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. Quæcunque enim vel ab ardente febre, vel ab elleburi alteriusve medicamenti potione, vel ab immoderata ſanguinis profuſione, vel ab immodicis vigilijs, vel ab inedijs, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione eſt, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hanc ſequitur inflammatio ſimplex, & ardor neruoſas partes cerebrumq; feriens. His igitur ex cauſis propria ſubſtantia diſſipata, nerui & membranæ ſiceſcunt ac in ſeſe contrahuntur. Quæcunque verò conuulſio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex ſuppreſſa quadam vacuatione conſueta, vel ex intermiſſa exercitatione proficiſcitur, ad repletionem referenda eſt. Ex his igitur quæ anteceſſerunt, conuulſionis ſpecies atq; cauſa diſcernetur, tum etiam quod ex repletione repente gigni ſoleat, ex inanitione verò ſenſim multoq; tempore. Præter illas alia quoq; conuulſionis eſt ſpecies, quam rectè flatulentam quis appellet.

φυσώδης σπασμός. Gallicè, goutte crampe.

Ea ſæpe manuum pedumq; digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur vel in ſeſe contrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt craſſus lentuſque vapor in neruorum propagines inſiliens, qui illas haud ſecus atque citharæ chordas implet atq; conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ aut ſocordię ac deſidiæ ſe dediderunt, frequens eſſe conſueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non extremas ſolùm, verùm alias quoq; partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, ſed bis terve quotidie affligebat. Caput primùm in acceſſione vibratione quadam ex interuallis contorquebatur, hinc ſenſim malum per ceruicem frigoris ſenſu deuoluebatur: quumque inter ſcapulas irruebat, illæſa mente integriſq; ſenſibus opiſthotono corpus rigebat: quum verò in alterutrum latus, aut in brachium aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus cōtrahebatur, vt nulla aſtantium vi exporrigi poſſet, dum prorſus conquieſceret acceſſio. Ex quibus intelligi poteſt, continentem proximamq; illius cauſam non humorem, ſed frigidum, craſſum lentumque vaporem fuiſſe, qui inclinante acceſſione totus diſſiparetur, cuius tamen fomes eſſet in capite.

τρόμος.

Tremor motus eſt deprauatus membrorum præter voluntatem concutiens. Oritur quum inſita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robuſtè exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati reſiſtit facultas ac tantum in ſublime membrum attollit, quantum in ſuo pondere deorſum fertur. Præcipua igitur cauſa eſt facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, vt quū iam grauis eſt ſenectus: interdum

Cauſa.

ex cauſa vires reſoluente, cuiuſmodi eſt diuturnus, grauiſque morbus, immode-

rata

rata intempeſtiuaque venus, & timor aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota ſubſtãtia neruis ſunt infenſa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt ac implent, vt vinolentia viníque meracioris liberalior vſus, hac nulla crebrior tremoris cauſa exiſtit. Quinetiam præter neruorum imbecillitatem alia quoque cauſa ſtatuatur, neruorum obſtructio à lentis craſſiſque humoribus, quæ ſit tamen leuior quàm in ſtupore aut in paralyſi: communes quippe horum cauſas eſſe volunt & ordine ſolo diſtingui, vt quanto interuallo à paralyſi ſtupor, tanto à ſtupore tremor recedat. Atq; vt pituita ſic & bilis flaua in neruos inſiliens horum fit ſymptomatum cauſa, ea ferè ratione qua & de paralyſi traditum eſt. Etenim non rarò ſub acutorum morborum finem tremor enaſci deprehenſus eſt. His iam omnia tum principis tum ſentientis mouentiſq; facultatis ſymptomata videor perſequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam.

Excrementorum cerebri ſymptomata. CAP. IV.

DESTILLATIO Græcis *κατάρρους* eſt ſuperuacanei humoris è capite in ſubiectas ſedes prolapſio. Hoc nomen latè patet iunioribus, quo tamen veteres eam ſolùm deſignarunt quæ in fauces irruit. Ergo deſtillationis cauſa, atque materia, capitis eſt excrementum. Cerebri ampla copioſaq; medulla multo eget alimento, è quo neceſſe eſt multum quoque excrementum gigni: maximè verò ſi impensè frigidum humidumq; aut alia id ratione imbecillum ſit, illiq; vel copioſius vel non ſatis congruens alimentum ſuppeditatur. His enim ex cauſis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum eſt, id omne in priores cerebri ſinus recõditur, qui in id quodammodo deſtinati ſunt: quum verò immoderatius exuperat, extrinſecus etiam circum cerebrum circumq; meninges diſpergitur & fluctuat, quò per interiorum ora venarum effuſus eſt. Cerebri ſinus ſeu ventriculi facilè per palatum expurgantur, reliqua verò capacitas tum per palatum tum per nares tum per aures & oculos. Itaq; ſi cerebro humido ſiccæ ſunt nares, deſtillationes capitiſq; morbi ingruunt, quique foris ſplendent intus ſæpe ſordent. Excrementũ porrò id cerebri naturam imitatur, quumq; pituitoſum ſit, tenue tamen aquoſum atque dulce exiſtit: ſed in cerebri ventriculis diutiùs obhærẽs plerunq; vel ſalſam vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excrementum colligitur, maximeq; ſub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema deſinũt. Quoties enim hæ vel ſero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & ſuperuacua ſub cutẽ effundunt, quæ præ cutis craſſitiẽ atq; denſitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmentatione aſſidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ inſtar mollis promineat cutem condenſans eamq; à calua plurimùm diſiungens. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quem miror neminem omniũ veterum animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eaque tum omnis arthritidis tum omnis ferè externi doloris cauſa eſſe deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis, aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea in interiores corporis ſedes prolabitur, in hiſque varios morbos excitat: in neruorum origines irruens apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorem: in ſenſuum organa, cæcitatem, ſurditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in aſperam arteriam raucitatem: in pulmones tuſſim, aſthma, phthiſim: in ventriculum cruditatem: in inteſtina alui profluuium: hincque ſi in iecoris venas ſe inſinuet, craſſeſcens tũ eas tum viſcera infarcit obſtructioneſq; parit. Sic deſtillatio quàm plurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autẽ homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius eſt, quòd amplo ſit cerebro eoque ſublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi poteſt, idque perfundere & quaſi irrigare. Id autem excrementum quamdiu in cerebro conſiſtit, ferè

Deſtillationis interioris materia.

Externæ omnis deſtillationis materia, è qua arthritis.

A deſtillatione interiore qui morbi.

aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur: quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillate. Talis igitur initio vel in pulmones vel in alias interiores ſedes illabitur: talisq; ab ſummo capitis vertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At verò excrementum hoc partium in quas procubuit calore ſenſim craſſeſcit, portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hacque albugineam, deinde vitream & gypſeam caloris vi procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autem frigida deſtillatio in partem quampiam incidit, ab externis nean ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externum capitis dolorem ab interiore ſeiungunt.

Cauſæ deſtillationis omnes euidentes.

Deſtillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiorq; victus, & capitis imbecillitas intemperiesq; frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos tum quæ retuli profert ſymptomata.

Deſtillationis occaſio ſeu prophaſis deſtillationẽ irruens.

Id verò depellit, & è capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, vt copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens, balneum laxans, & perturbans exercitatio, vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt vt pondere ſuo excrementum in ſubiectas ſedes profluat, deſtillationis cauſæ ſtatuẽdę ſunt. Recentiorũ medicorum turba non ſatis probabili Auicennę dogmate, omnem deſtillationis materiam ſtatuit è iecore calidiore ſuſcitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam verſi protinus relabantur, perinde atque terrarum exſpirationes, quę in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrẽ, aut ſicut vaporarii halitus in ſublime elatus denſatur in aquam. At verò excrementi minimum hac ratione congeri poteſt. Sed & iis qui vel temperato vel frigidiore ſunt iecore deſtillationes plerunque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquę ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quę omnium ſunt cauſarum creberrimæ ac validiſſimę. Capitis ſymptomata omnia perſequutus videor, quorum interiores ferè cauſę ſunt intemperies ſimplex & vitium humoris, qui vel extra vel intra caluam conſiſtit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri ſubſtantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in ſubiectas partes illabitur. Atq; hi præcipui ſunt ſcopi, ex quibus tota medendi ratio peti conſtituiq; debet.

Oculorum morbi, ſymptomata, horumq; cauſa. CAP. V.

ὀφθαλμῶν πάθη.

SIMILI ratione & oculorum interiores affectus ab externis ſumma cura ſeiungendi ſunt, quòd in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi ſunt, & quorum origo ab intimis cerebri ſedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea vel extra hanc exiſtunt. Hi autem affectus aut oculi viſionem aut motum peruertunt, idq; modò cum dolore, modò citra dolorem vllum. Motui impedimento ſunt ſtrabiſmus atque paralyſis.

στραβισμὸς ἢ διαστροφή.

Strabiſmus oculi conuulſio eſt, qua is in obliquum ita contorquetur, vt nequeat amborum vnus aſpectus eſſe. Paralyſis motus eſt abolitio: horum cauſæ ſuprà commemoratę vel in oculorum muſculos incidunt, vel in neruos ex ſecunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partem vnde illi emergunt. Atq; hi primùm & per ſe motum impediunt. Affectuum porrò interiorum qui viſioni obſunt, alij in cernendi ſpiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo; alij in humore cryſtalloide conſiſtunt. Spiritus vt acutè & diſtinctè cernat, debet multus eſſe & æthereus. Nam multus ſi craſſus quoq; ſit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen diſcernit. Paucus verò licet æthereus ſit, luſcioſos tamen facit, qui propinqua planè diſcernunt, diſtantia haudquaquam vident. Paucus & craſſus hebetes, qui neque diſtantia vident neque propinqua diſcernunt: ſenum hoc ferè vitium eſt.

οἱ μύωπες ἢ νυκτάλωπες. οἱ ἀμβλυῶπες.

Cæcitas, obſcuritas omniſque viſus imbecillitas, cuius cauſa in oculo conſpicua non eſt, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris cryſtalloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitiũ intemperies eſt aut ſimplex aut ex humore.

Optici

Optici nerui vitium obſtructio ex humoris craſſioris influxu: aut anguſtia ex tabe vel ex rumore præter naturam: aut illius diſruptio ab externis cauſis. Cryſtalloidis peculiare vitium eſt, è propria ſede dimotio aut ex caſu aut ex ictu, quibus vehementer oculus ipſe concuſſus eſt. Iam verò hæc noris diſcernenda ſunt. Vitium & offenſæ viſionis cauſam in cerebro eſſe certò ſcies, ſi non ad oculum modò verumeriam ad alios ſenſus imbecillitas pertinet. An verò ex ſimplici intemperie, an ex humore vitium ſit inductum, ea luculenter declarant quæ de affecti cerebri ſignis prodita ſunt. Quum cauſa in cerebro non reperitur, in neruis opticis etiam infra hos quærenda eſt: atque ſi cæcitas repentè aut breui tempore inuaſerit, obſtructio certè eſt ex humoris influxu: ſin verò pedetentim multoq; tempore, aut intemperies aut adſtrictio vitio detur. Quanta autem ſit optici nerui obſtructio vel adſtrictio, ita quidem coniectura intelligere eſt. Si laborans oculum ſanum claudens altero videre contendat, ac tum pupilla dilatetur, ſpiritus nonnihil etiamnum influit per neruū: ſin verò eadem pupillæ figura eademq; amplitudo permanet, nihil omnino ſpiritus illabitur prorſusq; illi intercluſa eſt via. Ruptus autem opticus neruus, aut humor cryſtalloides è propria ſede dimotus, intelligitur ex ictu vel caſu vel ex alia quauis manifeſta cauſa quæ vim intulerit: quanquam interdum vidi nullius externæ cauſæ vi, ſolius acerrimi humoris influxu repentè & cryſtalloidē è propria ſede dimoueri & pupillam dilatari, ſed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quum cryſtalloidis dimotio ſurſum deorſum fit, laboranti quæcunque cernuntur gemina apparent, non autem quum in alterutrum angulum fit.

Qua obſeruatione cauſa affectæ viſionis ſit peruestiganda.

Glaucoma eſt cryſtalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuſcum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum aut per nebulam ſe videre arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum vtriuſuis humoris ſubſtantia nimiopere craſſeſcit. Si quem fortè alium colorem contraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem vitium rarum, at certè immedicabile, quòd humorū ſubſtantiam immutet.

γλαύκωμα, ἢ ἀμαύρωσις.

Suffoſio eſt humoris præter naturam vel in pupilla vel inter rhagoidem tunicam & cryſtallinum humorem concretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, idque ſenſim, vt idcirco vix poſſit initio conſpici: quanquam interdum vidi omnino craſſam atq; conſummatam ſuffuſionem vno die congeri. Etenim ſi craſſus humor in opticum neruum repente incidens ſubitò obcæcat, cur non etiam is longiùs ob pupillam prolapſus repentinam ſuffuſionem eamq; perfectam inducet? Omnis autem ſuffuſio ob pupillam conſiſtens, impedit ne cryſtalloides primum videndi organum, externarum rerum ſpecies atq; ſimulachra excipiat, né ve illa liberè cernat. Principio quum tenuis adeò eſt humor, vt minimè deprehendi poſſit, fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muſcæ ante oculos obuerſari putantur. Tempore eouſque craſſeſcit dum omnino viſionem præpediat, idq; ſi pupillam omnem obtegit, aut ſi eius partem duntaxat, obiectarum quoq; rerum partem quampiam obſcurat. Atque vt eſt ſuffuſionis figura, ita & varia ſunt rerum ſimulachra. In his omnibus iam manifeſtè craſſus, concretus albuſq; humor animaduertitur. Incipiente igitur hac ſuffuſione eadem ferè viſa atq; in ea quæ affecto ventriculi ore fit ſeſe repræſentant: quæ hac tamen ratione diſcernuntur. Suffuſio propria alterum duntaxat oculum falſis rerum ſimulachris illudit, aut ſi ambos, non ſimul tamen neque ſimiliter. Suffuſio per conſenſum & ambos & ſimul & æqualiter viſis offendit. In illa viſorum occurſatio aſſidua eſt, ne diem quidem ſed ne horam intermittens. In hac verò & remittit & intermittit, ſi parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoës: inualeſcit ſi cruditas eſt, aut os ventriculi dolitat aut nauſea fatigat.

ὑπόχυσις.

Suffuſio primaria, & quæ per conſenſum fit, quî diſcernantur.

Pupillæ vitia manifeſtè ſenſibus patent: ea ſunt dilatatio, imminutio, diuulſio & ruptio. Dilatatio ſiue iam ab ortu ſiue poſtea ex morbo nata ſit, viſioni obeſt, vt quæ videnti ſpiritum vniuersè diffundi atque diſſipari ſinit. Imminutio natiua quoniam ſpiritum cogit atq; denſat, acutiſſimam viſionem reddit: at morboſa

σύνιζησις ἢ ῥῆξις.

μείωσις.

quoniam cauſam præter naturam habet, deteriorem facit. Diuulſio & ruptio nec occæcant nec magnopere viſioni officiunt. Dilatationem porrò efficit humor in vuea tunica concluſus ac redundans, qui illam diſtendens, illius quoque foramen quod pupilla eſt amplificat. Quocirca oculi prominentiam atque etiam ſcirrhum, phlegmonem & abſceſſum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla anguſtiorque fit in oculi phthiſi & atrophia, & quoties vitreus humor quauis de cauſa abſumitur: tum quippe contracta ruptaque vuea & in ſeſe quaſi concidens foramen coarctat. Eiſdem cauſis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt, pupillæ diuulſio atque ruptio. Hi ſunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneæ & adhærenti membranæ inſident perſequamur.

Caligo eſt tenebroſa viſio ex craſſiore denſioreq; facta tunica cornea. Rarum hoc vitium ex morbo, ex ſenectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues craſſeſcunt.

Nubecula verò tenuis eſt humor corneæ inhæreſcens, cuius adhæſu putat laborans ſe per nebulam, per vaporem aut fumum res omnes intueri. Hic verò humor ſenſim craſſeſcens tandem albuginem parit. Eſt enim albugo, craſſus & albus humor in cornea aut etiam ſupra hanc ita concretus atque denſatus, vt omnem plerunq; videndi aciem perſtringat. Senſim quidem hæc duo vitia ſucreſcunt, ac ſępe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis ſpatiis quę ſunt inter membranam adhęrentem & corneam.

Hallucinatio quæ Græcis eſt παρόρασις, fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in ſugillatione & inflammatione rubra.

Rhexis eſt eiuſdem corneæ ruptura vel ſectio vel exeſio, è qua primùm albugineus humor emanat oculumq; multò minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum oculi eſt procidentia, quæ Græcis eſt proptoſis. Ab hac diuerſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt, citra eruptionem vllam.

Exuberant (ſed rariùs) in hac tunica puſtulæ quales exanthematum, phlyctænę dictę. His ruptis vlcuſcula manēt varia, quorum ſordidiſſimum epicauma dixerunt. Hęc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicę & carbunculi & carcinomata inſident, rariſſima quidem, ſed omnium vlcerum deterrima. Nunc adhęrentis membranæ affectus percurramus.

Vnguis neruoſa, dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens & plerunq; pupillam contegens. Oritur ex adhęrente membrana ſenſim multoque tempore (ſi permittitur) increſcente & obdureſcente.

Omnium autem frequentiſſimè oculos infeſtant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores ſanéquam acerbi & alij plerique morbi expullulant. Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lachrymarum ſpecie in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquoſus ſine dolore, ſiue ardore aut rubore: aliàs acer eſt aut ſalſus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore moleſtus eſt, vnde & palpebrarũ ſequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è ſincipite & è ſummo vertice ducitur, in quo humor extra caluam & ſubter cutem congeri ſolet, qui per pericranium in adhærentem membranam deſtillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea ſede deſtillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam eſt. Quocirca huius eædem atq; deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt.

Ophthalmia eſt oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obſcuræ fuerant, conſpicuæ fiunt: plerunque quicquid album fuerat, rubeſcit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acrium ſæpe lachrymarum fluxionem accerſit. Tum ſanè magna huic ſimilitudo eſt cũ epiphora. Sed inter ſe diſtant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora ſolùm palpebræ cilium rubeſcat.

rubeſcat. Diſtant præterea & materia & origine. Quum ingraueſcente ophthalmia album oculi tubeſcẽs vſq; adeò tumet & increſcit, vt nigro ſublimius euadat ipſumq; ferè contegat, chymoſis appellatut. Inflammationis cauſa eſt tenuis bilioſiq; ſanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorumq; venis in obſcutas & latentes oculorũ venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ patefactæ ſunt, hi quauis ex cauſa inflammatione rurſum rentãtur, & à plethora, & à ſolis ęſtu, & ab exetcitatione, & ab aliis externis cauſis, quas diximus fluxionem irritate.

Oculorum dolores quoniam in primis graues eſſe ſolent, ſeotſum quoque æſtimandi. Mouentur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardote in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas diſtendit, à catbunculo & carcinomate: ſed à puſtulis & vlcuſculis quæ in corneam incidunt aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obſident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos, tradendum.

Maximus quidem & crebetrimus eſt ægilops, phlegmone parua intet maiorem angulum & naſi radicem. Pars ipſa quaſi furunculo tumet, ambitus tubore perfunditur, dolor ſummus vtget iſq; lancinans. Cauſa eſt tenuis bilioſuſq; ſanguis pet temporum, frontis facieique venas eò inſiliens, ſicque venam illic conſpicuam exedens aut cotrumpens, vt ſanguis in id ſpatium ſub cutem effuſus phlegmonem pariat: qua rupta exulcerataq; cute abſceſſus apparebit, è quo pus vel vlcuſculum manat.

Ex his parum bene curatis affectibus, ſinus conſequitur aut oculi fiſtula. Etenim quum ægilops non maturè aperitut, aut quum cute adhuc integra pus non liberè efflues diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demum vicinis partibus exeſis ſinum parat, in quo copioſius colligitut: hinc ad os ſubiectum penetrat; & viam aperit in narem proximam, è qua graueolens excidit. Quòd ſi pus viã ſibi muniat in angulum oculi maiorẽ, fiſtulam excauat qua ſinus expurgatur. Solet quippe in ſinu illuuies aſſiduò congeri, quę preſſo angulo pillius fiſtulã emanat: tũq; tumor ſubſidet, dũ noua illuuie denuò repleatur, quod pleriſq; ſingulis horis obtingit.

His malis rhyas fetè ſuccedit, quæ eſt carunculæ anguli maioris abſumptio vel imminutio, à qua & angulus latiot euadit. Fit tamen & aliis ex cauſis, velut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthis, quæ ipſius eſt carunculæ immodica eminentia.

Palpebrarũ vitia ſũt ſcabies quæ pſotophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa ſcabies eſt ex humore calido & acri, cilia potiſſimum occupans: hæc pruritus eſt ex humote ſalſo atq; nitroſo, ſoletq; noſtris ſicca lippitudo nuncupari.

Ectropion palpebræ eſt inuerſio, qua pats eius intetiot rubra ptominet. Oritur autem vel ob cicatricem vel ob ſubditæ carnis exuperantiam, qualis ſæpe ex chymoſi relinquitur.

Grando tuberculum eſt durum palpebræ ferè ſuperiori innaſcens. Hordeolum tuberculum calidum in abſceſſum ferè deſinens, quod è palpebtæ margine atq; è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atq; ſuperciliis pilorum defluuium contingit, quod madaroſis appellatur: & pilotũ inuerſio & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis cauſis genita quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

Aurium morbi & ſymptomata, horumq; cauſa & ſigna.
CAP. VI.

AVRIS phlegmone plerunque tentatut. Hęc parte intima inter craſſiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prętenditur colligi ſolet. Gignitur ex acri tenuiſſimoq; ſanguine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putreſcit. Calore ſe prodit & dolore grauiſſimo, membtanas quippe humoris acrimonia pungit & copia diſtendit arque diuellit. Hinc pulſans & vehementer lancinans dolot excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur ſuis comi-

rata ſymptomatis. Nullus tumor nullusque rubor foris conſpicitur, niſi forte geminato malo externa in conſenſum trahantur. Putris materia in pus ſenſim concoctione mutata abſceſſum inuehit, è quo rupta vel exeſa vel rarefacta audiendi membrana pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum eſt cerebrum & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetq; interdum ſuppuratio admodum diuturna, qua vel pus album vel liquidior ſanies excurrit. Fit tamen & interdum ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate ex multaq; colluuie eò ſibi viam & exitum moliente.

Vlcus auris ſordidum ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties vel pus vel humor influens ſumma pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tempeſtiuè reſiccato caro excreſcit, quæ auris ductum obturat & auditum peruertit. Obturant præterea tū ſordes copioſę ſi vel concreſcant vel obdureſcant, tum calculi, tum alia quæcunq; imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem ſordis ac ſaniei ſuppreſſio, ac etiam impurum ſordidumq; vlcus vermes progignit.

Iam verò dolor, tinnitus, auditusq; grauis, & omnia audiendi ſymptomata, ex iiſdem ſæpe cauſis procedunt. Dolor enim acerbiſſimus in phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum membranas coërcito: exitum quippe non reperiens, vehementer illas diſtendit diuellitq; ab oſſe. Diſcernitur autem quòd neque in hoc ardor neque grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cum tinnitu aut ſtrepitu valido. At multò leuior dolor exiſtit, quem frigidus craſſusque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque diſtentionem altè fixus eſt, cauſasque manifeſtas habet redundantis pituitæ ſuperuacuæ. At certè ſibilus, innitus, ſonitus, ſtrepitus omniſque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum naſcitur quæ intimam autem occupant. Hæc vt varia ſunt & variè impelluntur, ita & varios ſonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſonitus ex craſſiore pleniùs erumpente: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horū verò nihil obauditur ſi cauſa interior quæcunq; ea ſit, conquieſcat. Quum vlcus ab inflammatione vel abſceſſu, multo pure manauit, niſi id probè coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam ſubſit, ſpiritus tamen per arterias impulſus impetu læſum auditum offendit. Quinetiam citra vllam auris offenſionem obauditio, id eſt deprauata auditio, interdum capitis conſenſu accidit. Quæ huius eſt generis, non vt ſuperior in ſolam aurem impingit, ſed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè exiſtit per ſummum febrium ardorem, necnon ſine febre quum è ſubditis viſceribus calida copioſaq; expiratio in caput effertur. Etenim tum hac tum flatuoſo ſpiritu diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant, multumque calidi ſpiritus in cerebrum & aures effundunt: ab his verò audiendi ſenſus alioqui ſanus, perturbara atque confuſa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit in ea ſuffuſione quæ ventriculi conſortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atq; tum maximè quum impuris eſſent viſceribus.

Grauis porrò auditio atq; ſurditas ſola magnitudine diſtant. Fiunt autem vel cerebro vel primo audiendi organo vel auris anfractu aut lęſo aut impedito. Cauſa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, vel intemperies eſt ſimplex vel humoris vitium. Ex bile ſurditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones bilioſæ exeunt, eæ ſurditate ſuperueniente ſiſtuntur: & quibus ſurditas adeſt, bilioſorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abſceſſu & ab vlcere illam infligi ſuperiora demonſtrant. Ab humore quoque frigido, craſſo & pituitoſo penitus impacto & conquieſcente crebtior eidē origo eſt. Hic enim omniū maximè ſenſus omnes eorumq; functiones conſopire ſolet. Has verò non aliter quàm doloris cauſas, nec aliis oportet ſignis diſtinguere. Impedimenta auris appellantur quæcunq; illius anfractum obſtruunt, pus, concretæ ſordes, rubeteulum carnoſum, callus, ſcirrhus & quæcunq; incidētia tenaciùs inhæreſcunt. Grauis auditio atque ſurditas, quæ iam ab ipſo ortu & à prima

natali

natali die contracta ſit, ab his minimè cauſis, ſed à conformationis vitio proficiſcitur, quò vel audiēdi inſtrumentum deeſt, vel certè figuram vitioſam obtinet. Sic quidam ſenator ex coniuge ſana liberos omnes ſuſcepit ſurdos atque mutos, cuius rei cauſa in primis cæca & obſcura cenſetur.

At verò parotis inflammatio eſt in iiſce potiſſimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices conſiſtunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulſantemq; dolorem, niſi (vt interdum fit) œdematis ſit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eò confluentibus: aliàs ſine febre, aliàs in acuta febre, in qua præſertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur. παρωτίς.

Narium morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

NAres expurgando cerebro deſtinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia ſæpe exulcerantur: deinde etiam ab ictu, à caſu, à vulnere, ab aliiſque cauſis euidentibus. Narium vlcus neq; dolore neque acrimonia conſpicuum, ac proinde diu ſæpe latet incomprehenſum, dum planè ſordeſcat exedatq; oſſa tenella. At verò quum recens eſt hinc noſcitur, quòd ſanguinis nonnihil frequenter eructet, maximè quum attingitur aut irritatur: quodque nares hoc ſæpe madeant: atque ſi ſinitur, cruſtula ſicca eaq; nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procidit. Vetuſtius ac iam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo cruſtula ſordidior atq; etiam graueolens mucus excidit. Laborans ipſe tum ſibi graueolet tum vicinis tetri ſpiritus contagione moleſtus eſt. Sæpe illic vlcera diuturna ſerpunt, quæ vel narium alas, vel earum interſtitium, vel alia eius loci tenella oſſa exedunt atq; putrefaciunt magna deformitate, exeſumque palatum ſæpe perforant: idq; maximè ſi vel carcinomatis ſpeciem habent, vel è fœda lue venerea, quod creberrimum eſt, contracta ſunt. ἡ ὄζαινα.

Recentibus vlceribus neglectis caro plerunque excreſcit, quæ ſarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus eſt. Vtrunque vitium narem obſtruit, & ſpiritui viam intercludit, dum præſertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obſcurat. Atq; hęc ſymptomata grauedini quodammodo ſimilia, niſi quòd admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quodque vlceris ſigna iamdiu anteceſſerunt. τὸ ὑπερσάρκωμα. ὁ πολύπους.

Iam verò odoratus ſymptomata ſunt, fœtor aſſiduus, odorandi imminutio vel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa nares & os ethmoides ſunt: nam quæ in ipſo olfaciendi ſenſu, vel prope hunc intra meningas putreſcunt, ſenſum ipſum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, ſed quiuis aſſidens deprehendit. Vt enim quippiam odoratum feriat, neceſſe eſt ex eo vaporē quodam interuallo in eum ſenſum & in priores cerebri ventriculos efferri. Odoratus quoq; perit aut imminuitur impedito narium ethmoidiſq; oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idq; vel ſarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel grauedine. At ſi horum nulla ſigna comparent, offenſionis cauſa, vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet: in his vel intemperies, vel humorum copia, vel corruptela, ſenſum eiúsve ſpiritus contaminat. Circum eas ſedes abſceſſus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus ſyncerum per nares affatim profluere perinde atq; è purulentis auribus, idq; nullo incommodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui reſimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duo villoſi inſtar digiti illic geniti inuentiq; ſunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febreq; non admodum manifeſta de medio ſuſtulerunt die circiter vigeſimo. ὀσφρήσεως συμπτώματα.

Grauedo autem frigida pituitoſaque eſt deſtillatio in os ethmoides eiusque membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ventriculis eius effuſa. Ea caput ingraueſcit, reſpiratio difficilior euadit, nec niſi hiante ore anima duci poteſt, vox non vt antè ſonora, nonnihil liquoris profluit è nare, principio ἡ κόρυζα.

tenuis, deinde craſſiuſculi. Fit interdum etiam grauedo ſuperiore multo grauior à pituita, quæ vel ſalſugine vel aliorum humorum permiſtione calida & acris euaſerit: ea nares non ſolùm tumefacit, ſed etiam ardore ſummo exulcerat.

αἱμοῤῥαγία.

E naribus porrò ſanguis erumpit, aperta, rupta vel exeſa vena eò deſinente. Eam quidem aperit ſanguinis tenuitas vel exuperantia: rumpit vulnus, contuſio ex ictu aut ex violenta quauis euidente cauſa: exedit ſanguinis vel cuiuſuis humoris acrimonia. Venæ in nares, non ex intimis cerebri, ſed ex oris palatiq; ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, vt quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in vteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidem omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturam ſanguis emanat.

Faciei oriſq́ vitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

CVtis quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, vitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo tum in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſusq; ſanguis immodicè auctus, aut conſueta eius vacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetumque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore ſub epidermide coercito promptè imbuitur. Huius quoq; ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis effloreſcens: qui ſi perpetuus eſt atq; conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurrit, ſolus vapor eò ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omneſque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viſcerum impuritate ducunt originem, vt poſthac plenius differetur. At varus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſoque humore quaſi in callum concretus. Lentigo ſubnigra aut verè fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloreque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictuque vehementi derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, non inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

ὁ ἴονθος. ὁ φακός. τὰ ὑπώπια.

κυνικὸς σπασμός.

Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuum quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridendúmve eſt, detegitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis, hoc tamen diſcrimine, quòd ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus, in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſæ, ex iis quæ ſupra de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ ventriculi viſcerumque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

αἱμωδιῶσι. μελαίνονται & πελιδνοῦνται. σείονται. ὀδυνῶνται.

Dentes variè affici ſolent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mandendo aut externarum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumq; fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum vſu, exſpirationec cruditatis & crapulæ, humorum vitio propter viſcerum maximeq; lienis impuritatem à quartana relictam, atq; hydrargyri illitu. Vacillant mobileſq; fiūt externa vi concuſſi, & quum eorum radix multo humore madet laxiorque fit alueolus. Dolore confliċtantur grauiſſimo, idque ferè ob deſtillationem aliàs tenuem aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in dentium neruum, vel etiam in corpus decumbit. Ruit autem deſtillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorē: & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam via pateat, in eum maximè fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit ex ſuprà commemoratis ſignis internoſcendum: & quòd frigidæ malarum

tumor

tumor ſæpe comes eſt, tenuis rarò: huiusq; dolor acerbior, illius verò mitior. Crebra ſæpeq; recurrens deſtillatio dentes excauat, exedit, putrefacitq;, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant & excreſcunt, adeò vt dentes propè integant, iis potiſſimũ quibus molles & ſpongioſę ſunt, & qui locis aquoſis humidioribuſq; vt nautæ degunt. Flacceſcunt & exeduntur humoris acrioris & ſalſi adhæſu, & vlcuſculis dentium radices detegentibus.

Eædem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intrò foráſve adeo prominente, vt etiam vicinæ partes diſtendantur, tubeant, caleant ac doleant. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tempora è venis eò deſinentibus. Abſceſſus hinc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas erumpit. Vlcus ſi malè curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata. ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebriùs verò deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunq; reddit, loci quidem dolore & tumore duro atq; conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

Aphthæ porrò vlcera ſunt non admodum caua in quamuis partem oris ſerpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiuſque radicem. ἄφθαι. Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſuppreſſis obſeruantur. Eas autem hîc prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

Linguæ fauciumq́ morbi, ſymptomata & cauſæ.

Cap. IX.

In ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi βάτραχος. vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſæpius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus profluit oui candido perſimilis. Lingua verò tota interdum ſtupore vel paralyſi tenetur, iis neruis prorſus impeditis qui à ſeptima cerebri coniugatione prope ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra ſiniſtráve reſoluitur citra vllam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quanquam non rarò animaduerti diuturnam linguæ paralyſim nulla conſequuta apoplexia. Ex conſummata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, idque naturæ conformantis vitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduúmve loquela adimeretur, moxque repentè & inopinatò redderetur, & qui ſæpius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò muteſceret integrè ſano corpore.

Blæſi atque balbi ſermonem non articulatè explicant aut linguæ breuitate, οἱ τραυλοί, aut craſſitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nonnunquam & af- ψελλοὶ ἢ ἰσχνό- fluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: non- φωνοι. nunquam immodica ſiccitate.

Guſtus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeunt perfrigeratis aut quadamtenus obſtructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus verò guſtus qui abſurdi alienique ſaporis perceptio eſt, accidit quũ vel linguæ corpus, vel quæ ipſum veſtit membrana vitioſo atque tetro humore imbuitur, qui vel ſolus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilutus, in linguæ corpus molleſq; neruos penetrat, ſuiſque vitiis eos perfundit: tumque vel ſalſus, vel amarus, vel acidus, vel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquam à cibo potúve eſſet in-

ductus. Is autem humor atq; vapor ſępe ex inferis ſedibus elatus, œſophagum linguamq; proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonſillæ ſæpe tument imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidem ſub maxilla tumor tactu viſuque intus animaduertitur, hicq; ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens mole ſuâ premit, obſtatque ne cibus, potus & ſaliua facilè vorentur: idque ſine ſiti ſine ardore. Sed & interdum inflammatio tõſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hæc tumoris notas præ ſe fert, præterea verò dolorem, ruborem, ardorem atque ſitim. Concocta materia interior cuticula facilè diſrumpitur, abſceſſuque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus ſequitur ſordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiuſmodi vlcus frequenter citra phlegmonem ex humore ſalſo vel acri, qui molles, humidas, calidaſque tonſillas prorſus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui venereæ familiare eſt.

ὁ κίονις κεχαλασμένη.

γαργαρεὼν ἢ κίονις φλεγμαίνουσα.

Sed & columella è palati extremo propendens plerumque moleſta eſt. Laxior enim longiorque euadens, in fauces & œſophagi caput illabitur, titillatione moleſta, qua qui afficitur, hanc perpetuò vorare fruſtra contendit, metuitq; ne eius impetu ſtranguletur. Hoc vitii naſcitur quum ea humore multo ſuperne defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella ſeu gurgulio interdum (at certè rarò) inflammatur tumetque cum rubore & ardore. At tum in fauces illapſus maiore tædio quàm relaxatus ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima craſſa, ſumma verò tenuis & nigricans apparet, σταφυλὴ, inquit Hippocrates, id eſt vua, nominari ſolet. Siquidem figurâ, colore atq; magnitudine eſt vuæ acino perſimilis.

ἡ συνάγχη.

At verò angina affectus eſt fauces, id eſt ſummas gulæ gutturiſque partes, per quas tum cibi potuſque tum ſpiritus introitus eſt, præcludens. In hac ſpiratio fit difficilis, deglutire vix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ communia ſunt ſigna. Singulis autem eius differentiis alia peculiaria exiſtunt. Etenim angina alia vera, alia notha eſt: veræ & legitimæ quatuor ſunt differentiæ. Vna quam omnium periculoſiſſimam cenſuit Hippocrates, vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquã apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa, grauiora infligit ſymptomata, non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe vidimus ſublatũ ægrotum horis octodecim, conſtante mente integriſq; ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciumq; muſculi manifeſta phlegmone tentantur. Hæc æquè ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt, ſed minore tamen fit periculo, quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia promptè admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore & dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamen ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeriq; poſſit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonum: foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuiſſima atque tutiſſima cenſetur, quæ non interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiuſq; muſculos prehendit, quorum tamen tumore interiores etiam laryngis muſculi comprimuntur, introituſque omnis coarctatur. Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eò pertinentibus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonem parit. Euidentes verò cauſæ variæ, frigus potiùs quàm ęſtus, ictus, oſſa piſcium imprudenter vorata, per media pariſthmia traiecta, frigidæ potus, temulentia atq; quæuis repletio nimia. Pręter communia anginarum ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſſidua. Angina verò quæ notha nuncupatur, febris eſt expers. Hæc autem fit quum pituitoſa deſtillatio in fauces ceruiciſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quo nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebræ intrò luxatæ, fauces ac gulæ gutturiſque introitus premunt

Vera angina quadruplex.

munt & arctiùs coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt, nullum apparet, quodq́; ceruix ponè excauatur, ægreq́; & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſeſe diſiecit.

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna.

CAP. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiam quæ in eis ſunt vaſa, ipſamque aſperam arteriam notamus. Affectus autem qui eò incidunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, vomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa verò thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio. Simplex intemperies maximeq́; frigida, deinde etiã ſicca gutturis arteriam exaſperans, tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpirationem raram facit, & ad calidi aëris potuſq́; deſiderium ſtimulat. Calidior verò intemperies frigidum tum aërem tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quę iam ęqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit, nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, ſed admodum rarò: tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

Obſtructio autem frequens eſt magniq́ue momenti. Ea tuſſim inuehit, & oppreſſionem, & ſpirandi difficultatem, quæ tanto grauior eſt, quanto & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ variæ, humorum copia, lentor atque craſſities, grando, lapis & crudum tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorum copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eamq́; imbuens, vocem obſcurat ac raucitatem infert. Hanc etiam gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit, ſiue à fumo, ſiue à clamore, ſiue ſit à frigore cõtracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductumq́; incidit, tuſſiculam cum quodam irritantis acrimoniæ ſenſu: ſin in pectus ac in pulmones, veram tuſſim ex imo pectore erumpentẽ mouit. Hæc enim fit quum natura vehementi ſpiritus efflatione eiuſque erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtum eſt, excutere: quemadmodum & quum inter bibendum edendúmve, quippiam in guttur illabitur. Verumenimuerò quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficilè reiicitur: nam occurrentis ſpiritus vehementia repulſum atque ſubleuatum mox diſrumpitur delabiturq́; in pulmones. Sed multò quoque difficiliùs expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lentumque eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri nec ſurſum efferri ſpiritus vi facilè poteſt. Quum recens eſt atq́; etiamnũ ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequenſque tuſſicula fatigat qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum verò ea conſiſtit hæſitque pulmonibus, rarior eſt tuſſis, quæ ſine gutturis ardore craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuiſq́; eſt deſtillatio, leuia quoque comitantur ſymptomata: quum verò magna grauiſq́; impetu ruit, præfocans quædam ſpirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna eſt reſpiratio, ſed qua paucus aër attrahitur, ſenſus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat, ex acrimonia, ex ſiti atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationum ſignis tradita ſunt. Porrò autem humor craſſus & lentus pulmonem eiusve arteriam occupãs, arida tuſſi vehementiſſimè excrcet, qua vix quicquam extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quendam aut ſibilum elidit, quòd pulmonum bronchiis pertinaciter ſit impactus, & vias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt vel à cerebro vel à vicinis ſedibus.

Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum

cauis in quæ ſubiit firmiùs inhęreſcens quàm vt euelli poſſit, tẽpore magis magiſque craſſeſcit atq; ſicceſcit, dum vi caloris in vitream aut etiam in gypſeã pituitam abeat. Quumque deſtillationibus multis circuitu redeuntibus, ex vnaquaq; nõ nihil craſſæ huius & gypſeę pituitę relictum fuerit, ſenſim magna eius copia in pulmonum fiſtulis atq; cauernis cumulata, verum tandem fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolent, qui deſtillatione atque tuſſi frequenter tentantur, maxime verò ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit orthopnœa, qua difficiliùs nec niſi recta ceruice ſpiritus ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina vehementer premit.

ὀρθόπνοια.

Malo ingraueſcente, lentus humor in grandinem concreſcit, atque hęc tandem in veros calculos, quibus interdum diſſectos pulmones confertos deprehendimus, alioſque in his prædurosac ſolidos, alios veteris caſei conſtantia, incipientes alios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui quoties exercitatione incaleſcit, concitata tuſſi calculos è pulmonibus edit prædutos, eoſque excreat modò hordei, modò piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præterquã quòd paulò difficiliùs reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam pondus percipit. Atque hæc quidem aliis ſine dyſpnœa, alijs cũ ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur vehementi anguſtia preſſi propè ſuffocantur, altoq; & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aërem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos verè aſthmaticos, id eſt anhelatores & ſuſpirioſos appellamus, qui ieiuni & in quiete & ſereno cœlo faciliùs ſpirare ſolent: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa crapula humeſcens & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœa quaſi acceſſione conflictantur. Multoq; magis ſi fortè recens quædam deſtillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit. Sed & ſæpe fit vt grauiore & repentino vtriuſque cauſæ impetu æger promptè iuguletur, eaque deſtillatio ab euentu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque à deſtillatione, neque à peripneumonia, neq; à pulmonum tuberculo, neque à ſuppuratione quenquam repentè ſtrãgulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina, in qua neq; in faucibus neq; in ceruice quicquam apparet. At verò quibus iam diu & multum pulmones infarcti erant, vt in veteri aſthmate, multam repentinamq; deſtillationem pleroſq; iugulaſſe teſtamur.

κατάῤῥους πνιγώδης.

ὠμὸν φῦμα.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatum eaſque obſtruens, iiſdem atque aſthma vrget ſymptomatis: diſcernitur tamen quod pedetentim increuerit nulla præcurrẽte deſtillationis nota, quodq; difficilis reſpiratio inſit citra ſtertorem. Omnis tamen vetus & contumax ex quacunq; cauſa ſit obſtructio, inſpiratione magna detegitur: per hanc enim ſub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tuſſim etiamſi diu ſopita fuerit proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obſtruens cauſa tam altè penetret, vt non aſperis, ſed læuibus pulmonum arteriis cordi vicinis inhæreſcat, nõ modò difficilis reſpiratio, verumetiam pulſus omnino varius & inæqualis atque intermittens, vel etiam interciſus exiſtet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppreſſo iã corde. Atque hæ omnes quidem ſunt obſtructorum pulmonum cauſæ. At tum his tum eorum arteriæ anguſtiores fiunt vel à natura, vt iis qui iam ab ipſa conformatione depreſſum obtinent pectus arctumque ſub hoc ſpatium: & qui vel natura vel pleniore victu & ocioſa vita obeſiores euaſerũt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodum craſſi ſunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtriuſq; ductus omnes corporis præanguſti inſunt & exiles, in hiſque ſpiritus paucus leui occaſione opprimitur, eſtque vel citra humoris influxũ extinctioni maximè obnoxius.

περιπνευμονία.

Peripneumonia pulmonum eſt inflammatio, aliàs quidem phlegmones, aliàs eryſipelatis ſpecie. Magna ſpiritus difficultas vrget, malæ præter modum quaſi inflammatæ rubent, oculi intumeſcunt. Atque ſi phlegmone eſt, ſputum, inquit Hippocrates, cruentum citatur, niſi admodũ crudus ſit morbus, præcordiorum

rum

tum totiuſq; pectoris anguſtia premit, grauitas ſumma ſternum dorſumque contrahit, ſed tamen febris acuta nō admodum vrit. In eryſipelate verò tuſſis flauum ſputum trahit non multo permiſtum cruore, pectoris anguſtia grauitatiſque ſenſus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modò per ſe oritur, modò anginæ vel pleuritidi ſuccedit, dum è faucibus aut è latere humor repentè fertur in pulmones. De hac ſcripſit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. In vehementi enim pleuritide ſi ſine cauſa lateris dolor ſoluitur, repentè aut plurimū miteſcit, plerumq; in pulmones tranſitus fit, ac tum increſcente tuſſi ortaq; ſuffocatione maiore peripneumonia naſcitur cum ſputo etiam cruento, à qua pauci admodum liberantur. Quæ non alium morbum ſubſequitur, ſed ex ſeſe primam duxit originem, fit quidem ex tenui bilioſoque ſanguine è dextro cordis ſinu per venam arterialem in pulmones vehementius & abundantius excuſſo, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totum ipſius corpus præter modum implens atq; diſtendens, coarctatur ac putreſcit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, ſed toto viſcere effuſam. Rara autem admodum eſt vera peripneumonia. Hanc Hippocrates tradit violentia potiſſimum fieri: piſciumq; vt mugilum & anguillarum eſu, qui pingue habent hominis naturę infeſtiſſimum, atque carnis deuoratione nimia & aquæ mutatione. At verò tenuis & acris multaque deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, interdum ardore præter naturam incenditur, æſtum ac febrem inferens: ac pleriq; eam affectionem peripneumoniæ nomine deſignant, in qua & tuſſi & ſpirandi difficultate & lenta febre ſenſim conficitur æger ſine vlcere, ſine expuitione cruenta. Hæc ſi peripneumonia dicetur, ab exquiſita profectò plurimùm tum cauſa tum ſymptomatum magnitudine diſſidebit.

Vomica pulmonis eſt abſceſſus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriaque cyſti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de ſe tetrum in cor expiret. Hęc frequens eſt in rabidis, ſed & plerumque ſine tabe fit, quum ſanguinis ex aperta, rupta, aut exeſa vena in paruam quandam pulmonis regionem ſecedens, illic putreſcit ſenſimque mutatur in pus, ac per ſumma ſicceſcens ſibi cyſtim efformat. Latens profectò & in primis abditum vitium, ſæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipſe nec conſueta munia intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſamque interitus ſui neſciens intus gerit ſub pectore. Sic affecti ſubliuido ferè ſunt faciei colore, eiſque lingua lentore quodam eſt oppleta maximè quum longè à cibo abſunt: & corporis agitatione aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur & pulſus citatur, citra tamen vllam ſpirandi difficultatem. Interdum verò poſt cōcitatiorem corporis motum pilulæ paruæ & globuli inſtar piſi exigui redduntur è pulmone membranula concluſi, qui contriri digitis pus reddunt fœtidiſſimum, quale è cauo putrique & corroſo dente interdum expurgatur. Adoleſcens quidam à paulò vehementiore exercitatione, quum acerba tuſſi nullo puncto temporis intermiſſo torqueretur, vomicam integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquiſitè album & æquale deprehenſum eſt: cruenta excreatio interdum biduum perſtitit magna febre magnaque corporis perturbatione. At nihilominus ſeruatus is eſt atq; ſanitati reſtitutus. Non pauci inopinatò è viuis horæ quadrante erepti ſunt, in quibus diſſectis non alia mortis cauſa comparuit, quàm repentina vomicæ diſruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipſius vim extinguens atque obruens. Quumq; ex his duo medici eſſent percelebres, attamen nec febre, nec inappetentia, nec alio vllo ſymptomate impendentem ſibi diem vitæ ſupremum præſenſerunt. Id mihi quidē perſæpe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus ſuppuratio in corpore abdita non innoteſcit, ea propter craſſitudinem vel puris vel loci deliteſcit. Etenim haud rarò efficit obuoluentis membranæ denſitas, vt nihil tetrū à pure in cor vitæ fontē inſpiretur. Omnibus tamē ſic affectis multo tempore antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio proceſſit è pulmonibus, eaque

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

cum tuſſi: adſuitq́; ſpiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppreſſio & ſpiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hęc quidem ſigna aliorum quoq; affectuum communia ſunt.

φθίσις.

Tabes autem pulmonis eſt exulceratio, qua ſenſim corpus vniuerſum liqueſcit. Hac incipiente frequens tuſſis moleſta eſt, qua cruentum aliquid ſine ſenſu doloris extunditur: hoc interdum ſubſiſtit, tuſſique ſordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermiſſio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarum more inualeſcit. Vlcere magis magiſque ſerpente & ſordeſcente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A ſanguinis ſputo puris ſputum. Hoc quum ſyncerum eſt, aquæ iniectum minimè alterius ritu innatat, ſed (ſi purum eſt) in imum deſcendit ſubſidetque. At nihilominus quoties vel labore, vel tuſſis impetu, vel excandeſcentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueteraſcente vitio putris pulmonis portio interdum exit, & ſputum carbonibus iniectum aut etiam per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus contagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, idque alimenti penuria: toto corpore exarefacto & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcunt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum conuelluntur, dum tādem corpus omne conſumptum contabefiat, calorq́; natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores controuerſia eſt, poſsitne quis citra cruentam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationem humoris liquidi & ſubflaui leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex: vna quidem pulmonis vitioſa conſtitutio, altera humor exedens. Vitioſam conſtitutionem appello nō intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fusè diſſerui. Sic pleri que iam ab ipſo ortu & à parentibus latente pulmonum vitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcunt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hæreditario iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hocque malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horumq́; natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Non hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, (hoc enim duntaxat in aſthma deduceret) ſed quòd ii ferè languidi adeò ſint & imbecilli, vt tempore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alii à cruenta ſcreatione, alii citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & excedens è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate concluſū, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu non purgantur, in tabem tranſire. Hæ igitur cauſæ valentiſſimos quoſq; pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunq; id cæca proprietate vt lepus marinus præſtare poſſunt.

φθίσις.

τὸ ἐμπύημα.

οἱ ἔμπυοι.

αἵματος ἀναγωγή.

Iam verò pulmonum vena, caſu, labore, clamoribúsve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentísve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eò confluentium multitudine reſerata, magnam ſæpe ſanguinis copiam excreatione profudit, quam nulla tabes eſt inſequuta: ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitam nullo incommodo exegiſſe. Non enim ſimplici venę ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam cōtabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonum ſubſtantiam dimanet, inflammatuſq́; ac demum putreſcens eam labefactet. Id poſtremò de omni affectu internoſcendum, in vtro pulmone conſiſtat. Si alter duntaxat obſtructione vel peripneumonia, vel vomica, vel vlcere tētatur, inſpiratione magna atq; etiam tuſſi grauitas aut offendiculū eſt in affecto latere,

larere, è quo & nonnunquam ſputum cortadi ac educi percipitur. In affectum latus decumbenti ſpiratio difficilior tuſſisque crebrior euadit: contraque accidit quàm in vera pleuritide, & in iecoris aut lienis inflammatione & in nephritide: ſub his enim toletabilior, laborante verò pulmone moleſtior eſt in latus affectum decubitus. Quum porrò his morbis lateris dolor comes accedit, isque interior fixus & permanens, affectum pulmonem membranæ coſtas ſuccingenti iam adhæreſcere ſuſpicio eſt. Id autem fit interuentu pituitæ aut ſaniei cuiuſdam lentæ, quæ è læſo pulmone dimanans eum contagione lateri agglutinat, ac demũ putreſcens latus pulmonemque labefactat.

Thoracis morbi & ſymptomata. CAP. XI.

πλευρῖτις

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quæ coſtis ſubtenditur. Latus varii dolores exercent, qui tum ſitu tum materia diſtant. Situ quidem quòd alius cauſam habeat inter coſtas & membranam quæ intus illa ſuccingit: alius in muſculis meſopleuriis: alius in muſculis qui extrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non vtique exquiſita ſed notha pleuritis eſt: qui verò vel in muſculis meſopleuriis, vel inter hos & membranam ſuccingentem, vel in vtramque ſedem incidit, ex ſitu vera & exquiſita pleuritis eſt. Materia quoque dolores hi diſtant, quòd alius à phlegmone, alius à deſtillatione, alius à flatu ſuſcitetur. Fit autem phlegmone raró ex craſſo, ſæpius ex tenui bilioſoq; ſanguine qui ex vena caua cordi aſſidente in eam quæ azygos nuncupatur, ac dein in tenues coſtarum venas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, inciditque aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentẽ membranã, illicq; collectus phlegmonem veramq; pleuritin parit. Quum verò ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus fuerit, idque per ramum qui à vena caua mox vt è thorace in alam emerſit delabitur propagaturq; in partes thoracis externas, ex materia quidem veram, at ex ſitu notham pleuritin facit. Quanquam autẽ hæ phlegmonæ ſitu diſtant, magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externã, aut contrà tranſitus eſt: quòd vt in anatome docui, interiorũ venarũ extrema foras emergant, & externarum ora intrò ſubeant. Cauſa porrò quæ ſanguinis fluxionem impetumque mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas aut efferueſcentia & exagitatio ab æſtu, à balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, à ſubita refrigeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatumque ſanguinem variè depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nõ quidem allicitur, ſed promptiùs excipitur. Dolor autem pleuriticus non perpetuò vniuſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui bilioſoque ſanguine qui phlegmonem eryſipelatodem gignit atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quæ œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è deſtillatione contractus externas etiã partes occupat, oriturq; humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandemq; in lateris externos muſculos modò priores, modò poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquã pleuritis eſt, perſeuerans tamen veram interdum pleuritim quæ etiam ſputũ cruentũ emolitur accerſit, ſeu quòd ſenſim altiùs penetrans tandẽ ſe in meſopleurios & ſuccingentẽ membranam inſinuet, ſeu quòd illius dolor nouã fluxionẽ eò proritet è venis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodũ vehemens, quoties is inter membranas aut externas aut interiores ſeſe infert, easq; diſtendit diuellitq; à vicinarum partium adhæſu. Ad hæc hiſce membranis viſcerũ pondere & grauitate deorſum retractis ſæpe diuturni inſunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditum eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundum eſt ex ictu aut caſu ſæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multoque magis ſi vel coſtarum luxatio, vel fractura ſit inſequuta. Hæc genera iam ſignis diſcernẽda ſunt. Lateris dolor quocunque pertineat ſpiritum intercipit, nec liberè & magnum ſpirare ſinit, quòd latus atq; thorax ad reſpirationẽ conferat motuq; irritetur. Diſtant

Lateris dolor à ſanguine.

Irritans cauſa qua & occaſio & propbaſis appellatur.

A deſtillatione.

A flatu.

Lateris dolor per ſympathiam frequens veràq; pleuritim mentiens, quæ vel fluore alui ſpontaneo purgatione vel ſudoribus ſoluitur.

tamen quòd dolor à flatu ferè vagus eſt, nec diu eadem ſede perſiſtit, ſed calore & fomentis miteſcit atque etiam ſæpius diſcutitur: ortus quoque eſt à frigore, aut ab aliis cauſis flatulentis, hiſq; euidentibus. Dolor ex deſtillatione prægreſſam habet & manifeſtam cauſam: in ceruice vel ſcapula primùm afflixit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu contractuq; exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſſis accerſita. Iam verò externæ atque etiam veræ pleuritidis hæ communes notæ ſunt, febris aſſidua, reſpiratio difficilis, frequens atque parua: dolor pungens atque diſtendens: tuſſis initio ſicca quæ nihil prorſus emolitur. At multùm inter ſe diſtant, quandoquidem externę dolor tactu preſſuq; excandeſcit: moleſtus eſt in latus ægrum decubitus, in ſanum facilis: pulſus quidem frequens & inęqualis, ſed neque tenſus neque durus.

Exquiſita pleuritidis ſigna pathognomonica & comitátia.

Interioris & verę pleuritidis febris aſſidua acutior eſt, quòd affectæ ſedi magna inſit vicinitas cū corde: ſpiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atq; diſtendens, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflămatur, ad iugulum, ſin inferiore ad hypochondriū pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, eſtq; in ægrum latus decubitus quàm in ſanum facilior: materia ſiquidem inter coſtas & membranam ſuccingentem collecta aduerſo decubitu propendens, membranā magis diſtendit atq; diuellit, vnde dolor, dyſpnœa, atq; tuſſis acerbior. Pulſus frequens & inæqualis, durus eſt atq; denſus, idq; magis quū membrana ſuccingēs, quàm quum ſoli muſculi meſopleurii inflammantur. Tuſſis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratum exiſtit. Primùm enim liquidū & album reiicitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondū autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrum ac verè cruentū, quum iam patentiore via ſanguis purus emanat: hinc purulentum inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam vel pertuſam, vel exeſam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntur q; in thoracis capacitatem. Etenim dū expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tuſſi vehemēter comprimitur, humorem qui in capacitate eſt cogit reiicitq; in aſperas pulmonum arterias: in quas facilè recipitur, quòd earum ora cartilaginea & ſemper patentia deſināt in extremum pulmonis tenuiſſima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeunt, dum tandem frequente tuſſi in eam quæ gutturis eſt arteriam, ac tandem foras exigantur. Hęc thoracis vitia ſunt, quorum hoc loco meminiſſe oportuit. Nam vulnera, contuſiones, vlcera, abſceſſus, eryſipelata & quæcunq; foras erumpentia vel dolorem inferunt, vel reſpirationem interpellant, ſeipſis conſpicua ſunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis vitia non alia ſymptomata infligunt, quàm quæ interiora thoracis obſidere diximus, atque iiſdem ferè ſignis præterquàm doloris ſitu ſe produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehendi, qui ſenſim tabe laborantes conſumpſerunt, citra vllam delirii ſpeciem.

τὸ ἐμπύημα.

Suppuratio eſt puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs contingit, ex pleuritide. His enim tuſſi non bene expurgatis abſceſſus exoritur, è quo tandem rupto pus ſæpe vniuerſum in thoracis capacitatem influit: eoq; etiam diu poſtea è ſordido vlcere ſtillat, dum tandem ingens ac penè ſuffocans copia cumuletur. Interdum ex abſceſſu pus ſurſum in os irrumpit expuiturq;, ac tum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidem ſuppuratio omnis, puris tum confectio, tum collectio, quacumq; parte fit corporis: at propriè ea eſt quæ vel thoracis vel abdominis ſpacio fit. In alia verò quauis corporis parte, ſi maiuſcula eſt, abſceſſus, ſin minor, vomica nuncupetur.

Empyematis ſigna.

His autē notis ſuppuratio deprehenditur. Ex prægreſſa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, ſimulq; fębris vęhemētia ſubitò remiſſa eſt: nouū grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragma ſurrectus æger percipit, decumbens verò aut in alterutrum

Digitized by Google

alterutrum latus ſe conuoluens, transfluere quiddam & fluctuare: tuſſis valida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimum reijcitur: febricula perpetua, languida, inordinata ac verè hectica: perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim accerſit. Quoniam autem thoracis capacitas diſſepto (quod mediaſtinum appellant) media dirimitur, neque dextri lateris cum ſiniſtro vlla ſocietas eſt, contingit quidem vt aliàs ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, aliàs vtrumq; occupet, quod magna eſt obſeruatione dignum. Ab angina & à peripneumonia ſuppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum eſt. Latus porrò in quo vnum ſuppuratio reconditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia vehementer premit & tuſſim exaſperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malum eſt, in quo magna thoracis capacitas ſeroſo, pituitoſo, eoque tenui humore ſcatet, qui aut è cerebro per aſperam arteriam & pulmones tenuitate ſua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis capacitate (quod ſæpe in hydropicis animaduerſum eſt) cæcis ductibus redundans eò penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atq; ſymptomata inſunt, niſi quòd neq; febris affligit, neque ſuppurationis efficientes cauſæ præceſſerunt. Ea proinde affectio, nō ſuppuratio, ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracem, omnésq; reſpirationis partes infeſtare ſolent. Iam verò præcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partium ſymptomata, quibus maximè laborantes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læſio, dyſpnœa, tuſſis & ſputum cruentum. Vo- *Thoracis ſymptomata.*
cis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eò inſerti: quemadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atque nares. Itaque affectis aut muſculis qui laryngem claudunt aperiúntve: aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeunt offenſa; vel animal obmuteſcit, vel obſcuram vocē, vel exilem edit. Rauceſcit verò quum *Φωνὴ βραγχώδης.*
gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, vt per graues deſtillationes madeſcit, & quum ingenti clamore exaſperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt voci. Præterea verò & quæcunque affectus reſpirationi obſunt, quòd citra reſpirationem vox liberè elidi non poſſit.

Difficilis ſpiratio multiplex: magna qua plurimus ſpiritus trahitur, hæc ingentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat vel in corde vt per febres: *Δύσπνοια.*
vel in pulmone vt in peripneumonia: eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur. Magna aliter reſpiratio qua thorax & ſcapulæ plurimùm attolluntur, meatuum anguſtiam oſtendit vel ab angina, vel à multa deſtillatione pulmonis arterias opplente, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à ſuppuratione. Parua & frequens reſpiratio aut imbecillitatis virium eſt index, aut doloris atque impedimenti, quod vel pulmonibus inſidet, vt in peripneumonia, vel thoraci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quum ventriculi, iecoris aut lienis mole premitur, vel muſculis abdominis qui omnes reſpirationi ſubſeruiunt.

Tuſſis expiratio eſt valida, qua quicquid ſpirandi inſtrumentis moleſtum eſt, *Βήξ.*
excutere natura contendit. Inſtrumenta autē ea ſunt, fauces, aſpera arteria, pulmones interioráque thoracis. His interdum moleſti ſunt humores præter naturam illapſi, qui ferè humidam tuſſim excitāt: interdum & alij affectus, vt refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum materia expelli minimè poteſt, ſitque ab his arida tuſſis. Quānam autem in parte hæreat affectus, tuſſiendi ratio ac modus oſtendet. E palato & è faucibus quicquid infeſtum eſt ſcreatu eruitur: ex arteria verò tuſſicula, illicq; titillatio ac ſæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tuſſi. Quæ porrò tuſſis quibuſdam interuallis, vt bis terve anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quæ verò continenter nullaque aut

minima intermiſſione fatigat, aut vitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem veterem, aut aliam ſtabilem intus cauſam habet.

αἱμοπτύσις, ἔτι αἵματος ἔμετος, ἀπόπτυσις, ἀναχρέμψις, ἀναγωγή.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum variis ſanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis, ſi è gula aut è ventriculo eſt, vomitione: ſi è gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu: ſi ex gutture, tuſſicula: ſi ex pulmone & thorace, tuſſi reiicitur. Et qui tuſſi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt: ſin verò craſſus, grumoſus ac nigricans, ſimulque pars quædam thoracis doleret, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è naribus: illinc ſiquidem ſæpe in fauces relabitur, interdũ in pulmones aut in ventriculum, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat.

Cordis affectus. Cap. XII.

Cor morbi omne genus obſidet, maximè verò ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas, omniſque præter naturam tumor, vlcus quoque ac vulnus: ſed hæc ſanè rariùs. Crebriùs autem atque propriè venenatus humor, qui tota ſubſtantia eſt infenſus vitali robori. Intemperies omnis vires diſſoluit, corpuſque languidum reddit, quòd ſub hac vitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redundat. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, pulſus frequens & velox ac interdum magnus: ſimilis quoque reſpiratio, febris plerumque comes & exſpiratio calida. Frigidæ intemperiei cõtraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis, tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quæ iam multum increuerit, manifeſtè partibus quoque ſimilaribus inuritur, quę principi conſentientes ſupra modum incaleſcunt vel inareſcunt, vel frigeſcunt, vel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem noſſe difficillimũ, inualeſcentes verò facilè, qui & antequam conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequenteſque inferunt, quibus ferè repentina mors comes aſſiſtit, fitque quod ab Hippocrate literis proditum eſt, Qui ſæpe & vehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ij derepentè moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non altè in ventriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodam qui ſenſim contabeſcens & liqueſcens de medio tandem ſublatus eſt, tria vlcera in corde reperi non parum caua & ſordida, multo antè iam tempore contracta.

συγκοπή.

Quæ hinc præcipuè naſcuntur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope præceps eſt virium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extremè rarus & obſcurus, corporis ſumma frigent, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totumque corpus quaſi eneruatũ iacet, mens omniſque ſenſus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter ſimplicem intemperiem, ſæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, vacuatio immodica & quæcunque calorem natiuum ſpirituſque diſſoluunt atque diripiunt: cuiuſmodi cauſi ſunt, febres magnæ & ardentes & malignæ quæuis. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximii ſenſus eſt & cordi vicinum in primiſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopen coniicit quam ſtomachicam vocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & à bile compũctio, & venenatus humor ſiue illic inhæreſcit, ſiue in crure vel in bubone, vel in vtero, vel in inteſtinis, vel in quouis viſcere concluſus tetrum de ſe vaporem in os ipſum ventriculi aut in cor eructat exhalatque.

καρδίας παλμός.

Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio vehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. Huius tãta vis eſt vt ſæpe ſit animaduerſa thoracis vicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & eas quæ ſupra mammam ſunt de propria ſede depuliſſe: ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuryſma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & viſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes vehementiùs pulſant ac interdum dilatantur, præcipue verò quæ ſupra iugulum ſunt.

ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed vehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem veteres vel in ſanguinis exuperantiam retulerunt, vel in humorem copioſiorẽ pericardio infixũ. Cæterùm in iis quos modò exempli gratia recenſui, palpitationem peperit retorrida bilis, quæ aliàs ſponte vacuari conſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui à valida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſunt, illic deprehendimus in tophi nigri ſpeciem concreuiſſe. In cæteris verò cauſam animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in præcordiis, ſæpius in liene congeſtã. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimùm propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborãt, & quibus lien bilis atræ copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas conſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eoq; loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, teter aterque vapor promptè in cor vicinum ſubit, cuius vi & malignitate irritatũ, vehementiori pulſatione nititur quod noxium eſt excutere: haud ſecus atque cerebrum in epilepſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem pariat longior ac malè diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

De partium morbis & ſymptomatis, libri quinti

FINIS.

DE PARTIVM QVÆ SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS, LIBER VI.

OEſophagi & oris ventriculi affectus, cauſæ & ſigna.

CAP. I.

OEsophagvs cibi potuſque via raròmorbis tentatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, vel tumor aliquis pręter naturam obſtruens, iſque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorandi actio præpeditur, ſed quodam diſcrimine. Quum ſimplex eſt intemperies, eſculenta potulentaque tardè delabuntur, toto œſophago æquabiliter affecto ſine vllo anguſtiæ dolorisve ſenſu: quod iis etiã commune eſt qui nauſea faſtidioq; cibi vix deuorare queunt. Verùm ſi ſcirrhus aliúsve præter naturã tumor durus ac frigidus œſophagi viam intercludat, ſiue is in œſophago, ſiue in ceruice extuberet, difficilis quoq; ac tardus tranſitus eſt, ſed cum partis cuiuſdam anguſtia. Quum verò phlegmone inhæreſcit, præter vorandi tarditatẽ & loci anguſtiã, dolor quoq; lancinans excruciat, cum calore, ſiti magna & febre. Hinc tempore pus vel ſcreatu vel vomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur, ſi vel acre, vel ſalſum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œſophagi dolor in dorſi ſpinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit.

Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & iiſdem licet notis deprehendere: præterea verò & mentis alienatione ob eos neruos quos è ſexta cerebri coniugatione ſuſcipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro eoque ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur attracto ventriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic aſtantium omnium iudicio nihil στομάχου πάθη.

cibi potûsve bimeſtri tempore vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, deſipientia febreque confecta deceſſit edito partu, quem vitæ ſuperſtitem reliquit.

Ventriculi morbi, cauſæ & ſigna. CAP. II.

τῆς κοιλίας σπλάγχνου πονηρία πάθη.

IN ventriculi morbis numerantur intemperies tum ſimplex tum quæ humoris particeps eſt: inflammatio hunc rarò exercet, rariùs abſceſſus, aliquando tamen vlcus. Quum intemperies calidior eſt, ſitis eſt diuturna, quæ expleri nequit: cibi potuſque frigidi appetentia eiuſque facilis concoctio: frigidis tum ſumptis, tum admotis ventriculus iuuatur recreaturque: meraco vino & quouis potu ciboque calido offenditur ac plurimùm exæſtuat editque ructus nidoroſos. Quòd ſi humor præterea calidus biliofuſque redundat, his inſuper notis accedit nauſea, oris amaror, cibi faſtidium, & roſionis cuiuſdam ſenſus. Frigidam ventriculi intemperiem teſtantur, ſitis nulla, cibi potuſque calidi deſiderium, tarda concoctio, frigidis tum ſumptis tum admotis offenſio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque ſi humor craſſus frigiduſq; qualis pituitoſus inhæreſcit, grauitatis cuiuſdam ſenſus ventriculum premit, ſine ipſius demorſu, ſine oris amarore, adhæc nauſea, languor atque diſſolutio. Humidum ventriculum delectat ac firmiorem reddit cibi ſolidioris ſicciq́ue vſus: at immoderati potus humidioriſque cibi copia hunc ita obtundit, vt quaſi diſſolutus langueſcat: atque ſi pariter humor aquoſus multus innatat, aut ventriculi tunicis impactus eſt, ſaliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem ſine tuſſi promouet. Ventriculi ſiccitatem comitatur potus humidioriſq; cibi appetentia vſuſq; facilis ac iucundus, ſolidioris ſiccioriſque cibi tædium difficiliſq; concoctio, ſed nulla eroſio, nulla grauitas, nulla denique nauſea aut vomitio.

τῆς ἀνορεξίας.

Inflammatio autem quæ in ventriculi ſubſtantiam inuadit, originem habet è ſanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatiùs inter illius membranas effuſo. Ingens ex partium diuulſione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maximè interdum & viſu conſpicuus. Hic putreſcente ſanguine vehementer lancinat, quòd pars affecta eximio ſenſu prædita ſit: febris ardentiſſima, magna corporis iactatio & inquietudo, ſitis inexpleta: aſſidua ingeſtorum aut vomitio aut deiectio, niſi quum fortè eius oſculum aut pylorus obſidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequens exolutio: vigiliæ & plerumque deliria. Huic plurimùm affinis eſt inflammatio quæ vel ſummum iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in ventriculi ſitu ineſt, & febris & ſitis & reliquarum notarum plurimæ: vt proinde vel experientiſſimos medicos interdum fallat. Diſtinguitur ſola ſymptomatum vehementia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Ad phlegmonem, abſceſſum atq; vlcus diarrhœa conſequitur, ventriculi quoque affectus.

Abſceſſus ſi fortè inſequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine eſt, ſed vel in ipſum abdominis ſpacium, vel in ventriculi cauum pus eructat, aut vomitu aut deiectione conſpicuum.

Vlcus ſiue ex abſceſſu derelictum eſt, ſiue ex aſſumpto cauſtico aut ſeptico medicamento, ſiue ex humore qui ſimili facultate polleat eò ſe infigente, prorſus exitiale cenſetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerumque ſubeſt, interdum tamen & ſine dolore malum clanculum ſerpit. Aliui deiectio aut vomitio fatigat, quum præſertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaque aſſidua laborantem conficit, cum pulſu crebro ac frequenti: appetentia, concoctio omniſque ventriculi functio languet, corpus malè alitur ſenſimq; liqueſcit, dum tandem inſito calore pabuloq; deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi ſunt.

Ventri-

Ventriculi ſymptomata, horumq́; cauſæ. CAP. III.

OS in primis ventriculi multa ſymptomata exercent. Horum alia fiunt quatenus eximio id ſenſu prǫditum principibus partibus, cordi, ac cerebro, magna affinitate coniungitur. Illis enim conſenſu quodam ſua etiam viria impartit, & variis ea modis laceſſit: cor quidem animi defectione, ſyncope, dolore quem cardialgiã dixerunt: cerebrum ſopore, veterno, catalepſi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omnium rationes atq; cauſæ ſuprà ſatis explicatæ ſunt. Alia verò huic vt appetentiæ ſedi ſymptomata ingruunt, qualia ſunt diminuta atq; deiecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, ſitis.

Imminuitur aut omninò proſternitur appetẽtia, cibiq́; faſtidiũ adeſt, quũ cor- ἀνορεξία & ἀποσιτία. pus vniuerſum multo luxuriat alimento, nec huius quicquã partes cæterę ſugunt è ventriculo. Hic enim vtili multo humore perfuſus alium reſpuit. Idem quoque obtingit quum os ventriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter vitioſo obtunditur. Sæpe quidem fit vt quum cibi faſtidium eſt, guſtus nihilominus (vt qui in lingua conſiſtat) integer permaneat & rectè diiudicet.

Bulimos autem id eſt vehemens fames magnam conſequitur inanitionem & βούλιμος. alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhauſto pabulo pars ventriculi ſumma exquiſitè ſentiens efflagitat quod eſt ſibi neceſſarium. Eſt enim fames ex penuriæ ſenſu orta cibi appetentia. Canina quoq; vocata appetẽtia modò ab eiſ- κυνώδης ὄρεξις. dem fit cauſis, modò ab humore frigido & acido, oſculo ventris impacto: qui adſtrictione alimenta in ventriculi fundum compellens, famem acceſſit.

Pica verò & malacia quibus vitioſi alieniq́; cibi, vt terra, caro cruda, carbones, κίττα & μαλακία. fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas ſępe mulieres infeſtant, nõnunquam & viros. Tanta malacię vis eſt vt vir quidam nobilis edendæ calcis viuæ deſiderio iamdiu preſſus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit, ſitq́; omnino recreatus nulla ventriculi, nulla viſcerum offenſione. Fit autem quoties oris ventriculi tunicæ vitioſo quodam humore vel excremento oblitæ ſunt, cuius longa conſuetudine ſimilia etiam vitioſa expetuntur: quanquam quum ingẽs & morboſum iam omnino vitium ineſt, contrariorum appetitus vrget.

Sitis demum eſt frigidi humidiq́; potus appetentia. Hæc nulla prorſus eſt, quũ os ventriculi humore dulci, frigido multoq́; perfunditur: immoderata quum id σφοδρὰ δίψα. ipſum quaſi humore prorſus exhauſtum inaruit, idq́; vel potus penuria vel magna corporis diſſolutione ab æſtu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore ſalſo vel calido & acri imbutæ ſunt, vt ex ſalſorum ciborum & condimentorum eſu, ex meracioris vini potu, maximeq́; per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium eſt & primæ coctionis officina, aliis ruſum ſymptomatis premitur, quæ hæc ferè ſunt: cruditas, bradypepſia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, ſingultus, nauſea, vomitio tum ſimplex tum ἀπεψία, δυσπεψία. cruenta, cholera, dolor. Cruditas coctionis eſt priuatio, bradypepſia tarda difficiliſq; concoctio. Harum cauſæ ſola vi & magnitudine diſtant. Eæ autem ſunt intemperies omnis, modò ſimplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omneq́; morbi genus quod ventriculi concoctionem neceſſariò peruertit. Sæpe etiam iecoris, lienis aut meſenterii vitia vel integrè ſani ventriculi concoctionem ſympathia quadam & affectus communicatione præpediunt. Sic hepáticis & quibus calidum iecur multa bile ſcatet, ventriculus contactu imbecillior, non tamen (quod multi prædicant) continuo frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuſcunq; venter inferior abſceſſu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus malè cõcoquit ſi vitioſa illa qualitate laceſſitur. Cruditatis effectrices etiam cauſæ ſunt cibi potuſq; exuperantia, quã natiuus calor moderari nequit: aut praua illorũ qualitas quæ nec ſuperari nec mitigari poteſt: aut intempeſtiuus illorum vſus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto: aut ſomnus breuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius deſcenſum accelerant. Cibum verò corrumpit διαφθορά.

aut aliena ipſius qualitas, aut vitioſi humoris permiſtio, aut vtendi ordo præpoſterus, vt quum perſica mala, fraga, aliiq; fructus horarii, cotoneis malis aliiſq; ſolidioribus cibis poſteriùs eduntur.

ἡ ἐρυγὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις.

Ructus flatuſq; vel ſurſum erumpens vel intus cum rugitu ſtrepitúve concluſus, omnis deniq; ventriculi flatulenta diſtentio, cruditatis ſoboles eſt, atque iiſdem ex cauſis originem habet, maximè verò ex cibo flatulento & ex immoderato fluctuanteque potu: præſertim quum bilis flaua vel atra ventriculo ſubſternitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentiq; cibi pars maxima concoctione caloriſq; vi faceſſit in flatum.

ὁ κλυδασμός.

Quænam autem tum flatus tum cruditatis cauſa præcipuè ſubſit, ex iis notis intelligitur quæ ventriculi demonſtrant affectus.

ὁ λυγμός.

Singultus conuulſiuus eſt ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta ſunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tuſſis repetit, dum quod moleſtum eſt exrundat. Hunc perindeatque conuulſionem vel ab inanitione vel à repletione fieri cenſuit Hippocrates. Ab inanitione quidem vt ab immoderato ſanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & iis qui crapulæ addicti ſunt: vt etiam quum vel piper voratum eſt, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi ſeſe penitus infixit: id quippe ventriculus interdum ſingultu, interdum & ſternutamento, quod plerunque à ſingultu liberat, diſiicere contendit. Hæ ſingultus cauſæ tradi ſolent, præter quas tamen & aliæ grauiores exiſtunt. Etenim ſæpe vapor malignus in os ventris effuſus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax ſingultum inflixit, qualem ſæpiſſimè comperimus malignis & peſtilentibus febribus atq; etiam iecoris inflammationi ſuperuenire, & maximè quū ſpes in anguſto poſita eſt, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinſecus os ventriculi premunt, ſingultum ingenerant. Quidam tres continuos menſes ſingultu vexatus nullis conſuetis remediis antè potuit expediri, quàm coſtæ extremum, quòd tum primùm deprehenſum eſt contorqueri, altiuſq; in ventriculum nullo ſenſu doloris infigi, blandè ac molliter erectum ſit. Confeſtim namq; ſingultus affligere deſiit: qui tamen repetebat quoties coſtam denuò incurueſcere contigiſſet. In aliis dein non paucis eandem ſæpe ſingultus cauſam agnoui.

ἡ ναυτία.
ὁ ἔμετος.

Nauſea inane eſt vomendi deſiderium, quo nihil eiicitur: ſæpe tamen ſponte nulloq; conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem eſt eorum quæ in ventriculi ſunt ſpatio ſurſum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hærent, ſingultus verò quæ illius tunicis penitus inſederūt expurgat. Similis eſt eademq; horum ſymptomatum cauſa, ſed in nauſea leuior, in vomitione grauior. Ea ſanè eſt multiplex, vna ventriculi imbecillitas tantaq; diſſolutio, vt neq; cibum amplexari neque continere poſſit. Noſcitur hæc inde quòd cibus purior nullo humore vitioſo permiſtus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intemperie præſertimque humida proficiſcitur, quæ & diſſolutionem prænuntiat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia ſumpta ſunt remeant: vel ab aliena qualitate, qualis præſertim eſt venenata ac peſtilens, qua afflati ferè aſſiduò vomunt. Altera nauſeæ vomitioniſq; cauſa eſt res quæuis præter naturam laceſſens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modò copia, vt copioſior ingeſtus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lentor vt pituita, modò aliena & externa qualitas, vt corruptus putreſcenſq; cibus. Hęc etiam cauſarum vitia nōnunquam in vētriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanens in pituitam faceſſit, aut quum exuſtus vertitur in bilem, aut quum in externam alienamque ſubſtantiam corrumpitur. Nonnunquam vitium ex aliis ſedibus eò confluit, è iecore, liene, meſenterio & inteſtinis, cerebro & vniuerſo denique corpore per iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionem proritet, etiam ſi nondum is erumpat, multis tamen ex notis dignoſci poteſt. Ex ructu atque ex eius ſapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer eſt: dein ex doloris proprietate, qui nunc pungēs nunc grauans eſt, idq; quodam vel caloris vel frigoris ſenſu: poſtremò ex eorum quæ vomuntur qualitate atque ſubſtantia, maximè quidem quum

quum noxius illis humor permiſcetur: nam irritat is interdum ventriculũ cogitque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipſe, ſed inconcuſſus ſubſiſtit ac intus remanet. An autem humor vomitionis cauſa in ventriculo genitus ſit, an aliunde influxerit, diſcernitur quòd in vẽtriculo genitus iamdudum eum afficit atq; torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid recens eſt. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliunde confluxit, ſigna exhibet affectæ eius partis quę veluti ſeminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoq; interdum vomitione redditur, ſed impetu longè diuerſo quàm in tuſſi, atque ſanè copia maiore, quanquam viſus eſt tuſſi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepẽte rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permiſtus exiſtit ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, ſed craſſus & iam concretione nigreſcens. Hunc etiam ſępe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipſius portio in inteſtina deuoluitur, quæ longo illorum anfractu prolapſa ita nigreſcit vt vel picem vel caſiæ medullam repręſentet. Frequẽs præterea incidit animi deſectio, quòd extra venas coercitus putreſcensque ſanguis, pernicioſa & venenata qualitate cordi ſit infeſtus. Quiſquis autem reuomitur, è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus confluxerat, idq; vel aperta vel rupta vel exeſa vena, quòd ex prægreſſarum cauſarum animaduerſione diſcerni poteſt. Vomitionem cruentam nullam equidem naturalem eſſe puto, neq; aut in plethora aut in menſium ſuppreſſione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri. αἱματηρὸς ἔμετος.

Cholera eſt bilis tũ ſupernè tum infernè eruptio. Ea quippe vomitur pariterq; deiicitur, primùm liquidior, deinde craſſior atq; coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, praſſina, cærulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus exiſtit, in quo ſtomachus & inteſtina mirè torquentur & flatuum copia diſtenduntur: ſitis cruciat: pulſus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam ſuccedit animi deſectio. Huius itaq; cauſa bilis eſt, quę tempore vel in ſuo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circum inteſtina ſtomachumq; cumulatur, quumq; ſupra modũ aucta naturæ grauis & infenſa eſſe cœperit, huc illucq; impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculſi toxicum ſeſe bibiſſe putent. χολέρα.

Ventriculum porrò dolor exercet plerunq; immanis, cuius cauſa aut flatus eſt in illius capacitate coarctatus nimiopere diſtendẽs haud ſecus atq; in colico dolore, aut humor cibúſve acer & mordax tunicis impactus, aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies verò ſola dolorem vix infligit. Indoleſcit & nonnunquam ventriculus incubantium viſcerum tumore, aut humorum decumbẽtium copia: atq; hic etiam dolor contactu preſſuque exacuitur. Cauſæ his notis internoſcendæ quas in aliis iam ſæpe recenſui. καρδιαλγία.

Iecoris morbi, cauſæ & ſigna. Cap. IV.

IECVR compluribus variiſq; patet affectibus. Hi autem ſunt intemperies tum ſimplex tum ex humorum vitio, ſubſtantiæ corruptela, obſtructio, ſcirrhus, inflammatio, abſceſſus, vlcus. Quum ſimplex intemperies calidior quacunq; ex cauſa contracta eſt, cibi maximeq; carnis faſtidium ineſt, ac nihilominus inedia plurimùm incommodat: ſitis quoque vehemens: corpus vniuerſum maximeq; manuum palmæ & plantæ pedum calent, atq; ſi ſiccitas comes eſt areſcunt, madent verò ſi ea ſimul humida ſit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: ſitis nulla, præſertim ſi ea pariter humida ſit. Simplex verò nulla intemperies diu ſola conſiſtere poteſt, quin breui pòſt tempore humoris vitium acceſſat. Quæcunque enim vis ſiue alimenti, ſiue aëris, ſiue alterius cuiuslibet cauſę, iecoris, eadem multò faciliùs humorum temperiẽ immutat, eosq; ſui ſimiles reddit. Imò etiam ſi ab ortu iecur intemperatum eſt, quum gignendorum humorum præcipua ſit officina, quacunque id conſtitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impensè calidum, calidos bilioſoſque multiplicabit: frigidum verò frigidos atque pituitoſos. Itaq; calidior intemperies tum eos humores, qui per meſenterii

(Marginal notes: ἀνορεξία. κακοχυμία.)

venas feruntur tum quos iecur in ſe continet & in omne corpus diſtribuit, extorret. Frigidior verò craſſos, lentos, crudos pituitoſoſque reddit: ſiccior denſos, ſiccos atq; terrenos: humidior tenues & aquoſos. Sic humorum vitio & exuperantia ſæpe iecur ſcatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis ſunt, bilis aut vomitione aut deiectione prorumpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde craſſa verè flaua ac fœtida: oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & plerunq; febris eaq; aut intermittens tertiana, aut erratabunda, aut certè lenta, qua omnino langueſcit corpus paulatimq; exateſcit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris ſigna ſunt, nec frequens nec multa nec multū colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla ſitis, nulla febris, nulla deniq; corporis extenuatio.

ἥπατος δια-φθορά.

Subſtantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo contaminari ſolet, qua laborans ſenſim lāguore contabeſcit. Ea fit ex omni humore, frequentiùs autem ex bilioſa ſanie per iecoris ſubſtantiam effuſa, quæ ſenſim lenteque putreſcens, ipſam pariter iecoris ſubſtantiam labefactat atq; corrumpit. Eiuſmodi autem ab alimentorum vitio contrahitur, quæ aut corrupta ſunt aut ſeptica vi pollent. Vinum quoq; generoſum & meracius longo ac liberaliore vſu in idem vitium præcipitat, non ſolùm quod viſcus hoc calefaciat & deſiccet (ita enim in ſcirrhum duntaxat deducit) ſed quòd putridum quendam lentorem ſaniemq; exaggeret. Sic affectis quoniam malum ſenſim ac pedetentim ſerpit, virium robur diu infractum perſiſtit, vt etiam obire illi poſſint conſueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta ineſt: ſitis quoq; non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochondrio tumor ſubſit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quod vini optimi eiuſq; meracioris ſummum ineſt deſiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabeſcunt. Sic ſæpe illecebris blanditur hoſtis infenſiſſimus & ſui amantiſſimis clam iugulum petit. Eduliorum maximeq; carnis ingens faſtidium, vt etiam eius calentis vapor odorque grauis ſit cieatq; nauſeam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoq; magis quàm in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erumpēte grauior & periculoſior: quibus tandem crebrò violenterq; preſſus æger ſuccumbit.

ἥπατος ἀτονία

Hos iecoris affectus proximè conſequitur imbecillitas, qua qui tenentur propriè hepatici dici ſolent. Vt enim vniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehunt imbecillitatem. Itaque ſi iecoris attrahendi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiamſi nulla ventriculi offenſa, nullaque meſenterii ſit obſtructio. Si retinendi vis languet, aluus interdum (ſed admodum rarò) liquida & sanioſa reddit carnis loturæ recens mactatæ ſimilia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit, ſanguis ſponte profluit è venis, idque vel per nares, vel per vterum, vel per hæmorrhoidas, vel per ſputa. Sed & interdum ſanguinem animaduerti ab extremis venis quæ in cutem deſinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liueſcebant. Si vis ſanguifica imbecilla eſt, cruditates fiunt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcunt: vt iis qui à morbo graui conualeſcunt, necnon hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis aliiſq; hepaticis. Etenim venæ iecori malè affecto vtpote ſuæ origini condoleſcunt & conſentiunt, vt & nerui cerebro.

ἔμφραξις.

Obſtructio iecori admodum familiaris eſt, nullumque viſcus hoc æque vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris ſubſtantiam in ramos tenuiſſimos diſſipata oblireretur: hucq; alii non minus tenues è caua vena conueniant, per quos omne debet alimentum traduci & exportari. Hæc apertas præ ſe fert notas, nam grauitas & diſtentio cum obtuſo dolore dextro inſidet hypochondrio tum præcipuè manifeſta, quum quis mox à cibo exercitationem ſubit. Ea tamen ſine tumore, ſine febre eſt. Obſtructionis cauſæ ſunt, humor craſſus aut lentus aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in ventriculū, qui deinde præterfluens ſenſim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eaſque obſtruit. Ferè

tamen

tamen ex alimentis craſſis, viſcoſis multiſq; fit obſtructio, quum aut balneis aut motu vehementiore mox à cibo in tenues venas vel rapiuntur vel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore præter naturam diutius coërcita, nec tempeſtiuè expurgata mirè craſſeſcit, graueſque & admodum periculoſas iecoris obſtructiones inducit, vt quæ (ceu mox oſtendemus) interdum etiam in cyſti lapideſcat.

Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, doloris expers, niſi fortè quum pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehendit, præſertim ſi gracile & adipis expers eſt abdomen: idque faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro quàm decumbente ſupino, tum quippe non niſi preſſu animaduerti poteſt. Hic iecoris ſitu & figura circumſcribitur: ægro præterea facilis eſt decubitus dexter, ſiniſter verò grauis, quòd moles quædam velut ſuffocans in ventriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obſtructione ferè ſemper, raro vel potius nunquam ex inflammatione originem trahit, quòd in viſcere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abſceſſum deſinat. Humor igitur obſtructionis author, primùm quidem tenues iecoris venas implet & infarcit, auctus deinde hinc etiam in omnem viſceris ſubſtantiam redundat, & eam perinde atq; venas obſtruit: quòd ſi rurſum multò plenior cumuletur, iecur in amplam molem diſtendit, tumq; viſcus turgidum ac tumens apparet. Tempore humor ſicceſcit & vi caloris tenui parte diſſipata, reliquus totus obdureſcit: cuius permiſtione iecoris ſubſtantia labefactatur veruſq; tandem ſcirrhus emergit. Hic à ſimplici tumore diſtat, quòd non niſi longo dierum numero, ſimplex vero breui etiã procuretur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitoſus, modò bilioſus eſt: ita & ſcirrhi prodeunt varij, quos accuratè diſcernere expedit: quandoquidem & vehementia & impendente periculo plurimùm diſſident. Illum cauſæ anteceſſerunt quæ craſſum pituitoſumq; ſuccum coaceruant, hunc verò quæ bilioſum: in illo dominantis pituitæ refrigeratiq; iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactiq; iecoris ſigna elucent: hic ferè ictero ſuccedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic vnus in eum hydropem præcipitat qui aſcites appellatur, ille citra vllum incommodi genus diu perſiſtit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiamve infert.

Magnus etiam plerunq; tumor iecur ſine ſcirrho diſtendit, qui iiſdem ſe profert notis atque ſcirrhus, niſi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus eſt. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur haſque prorſus obſidet. Contactu obſeruandus: etenim plerunq; tantus apparet, vt vniuerſum hypochõdrium repleat, neq; coſtarum extrema percipi, neq; ſub hæc digiti infigi poſſint, neq; iecoris vlla figura ſit aut circumſcriptio. Oritur interdum à flatu aut à tenui cruditate, quam vel immoderata frigidæ potio, vel intempeſtinus fructuũ eſus, vel crapula ſatietaſq; nimia peperit: & hic quidem non grauitatis, ſed tenſionis ſenſum infert, & breuiori tempore cõtrahitur. Interdum verò ab humore craſſo & lento, aliàs bilioſo, aliàs pituitoſo, quẽ validum iecur à ſe excutiens in proprias ambientes membranas depoſuit. Hic magis renititur, & ſua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec niſi multo diſcuti poteſt.

Eſt præterea & in hypochondrio tumor alius muſculis abdominis inſertus. Hic admodum rarus eſt & inſolens, qui non preſſu, ſed leni blandoq; tactu ac ſæpe viſu percipi debet: foras enim prominet. Figurã quoq; oblongam habet qualis eſt recti in abdomine muſculi.

Hepatitis, eſt iecoris inflammatio, qua ſanguis illius parte quadam præter naturam collectus incenditur. Fit autem dum ſanguis ipſe vel exuperantia vel tenuitate, vel feruore & acrimonia, vel externarum cauſarum impulſu, è venis immoderatiùs prorumpens, in viſceris corpus copioſior ſecedit. Tum extra propria vaſa putreſcit & inflammatur, ſimulque imbutam carnoſam partis ſubſtantiam labefactat atq; corrumpit: hinc plerunque ſinus excauatur. Primum igitur ſanguis vertitur in putridam ſaniem, ac tum inflãmatio eſt: ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipſa puris collectio abſceſſus dicitur. Erumpente

[illegible] *Inflammati iecoris ſigna.*

demum pure vlcus manet cauum ac ſordidum. Hac mutationis ſerie multæ vitia ex vno eodemque fonte dimanant, quæ vt variis ſunt nominibus inſignita, ita & varias curandi leges habent. Singula verò propriis ſignis ita indicantur. Inflammationis notæ ſunt grauitas dextra præcordiorum parte, dolor (quum maximè ea ſedes attingitur) à iugulo ad coſtas nothas protenſus, ob concluſam materiæ congeriem quæ ſuccingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & ſpiritus difficultas & tuſſis exigua eaq; ſicca ineſt, qua nihil excreatur. His igitur notis atq; doloris ſitu diſtat à pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, ſitis inexhauſta, linguæ ſcabrities & huic lentor inhæreſcens primùm quidem flauus, deinde nigricans: nauſea & cibi faſtidium: interdum ſingultus propè ſtrangulans: ſæpe corporis color ictero fœdatus: vrinæ craſſæ, rubicundæ ac turbidæ. Syncerae bilis modò vitellinæ modò æruginoſę vomitio, & plerunque per aluum deiectio, quę interdum vel diarrhœam vel dyſenteriam infligit. Si inflammatio eryſipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquaque ſigna grauiora euadent ac tandem in marcorem deducent. Hæ quidem omnis inflammationis communes notæ ſunt: particulatim verò ſi inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faſtidium, nauſea, ſitis, bilioſa vomitio aut deiectio acrius vrgent, & prętereà grauis & admodum laborioſus eſt decubitus ſiniſter, nec promptè inflammati iecoris tumor contactui obuius eſt. Si verò inflammatio gibbam magis regionem obſideat, ſpirandi difficultas, tuſſis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeſtant, & prętereà difficilior eſt decubitus dexter, vt quo pars affecta premitur: contactu preſſuque dolor exacuitur, promptèque tumor percipitur, qui & interdum prominens eſt & oculis conſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtæ & vehementes notę apparent, quum ingens eſt inflammatio. Quum verò exigua, obſcuræ & exiles: ſæpe enim iecur animaduertimus tuberculis & abſceſſibus inſtar furunculorum obſideri, nullo hypochondrii dolore, nullo tumore, nullo decubitu difficili: febris ſolùm inerat non admodum ardens, cum ſiti, cum cibi faſtidio, cumque alui bilioſo profluuio in menſes interdum multos perſeuerante: vt idcirco difficilè id mali quemadmodum & ſubſtantiæ corruptela ab intemperie calida aut ab obſtructione internoſceretur. Quum autem muſculis abdominis rectus iecori prætenſus ſolus inflammatur, ſuperiorum notarum nulla quidem (niſi fortè febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, viſu tactuq; conſpicuus: cutis enim circumtenſa rubeſcit atque calet.

Abſceſſus quum iam fit & putrida ſanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera ſymptomata inualeſcunt: rigores ſæpe nullo ordine nullaque ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur, ipſeque ardor deferueſcit, vires tamen relinquuntur multo imbecilliores, pulſuſque frequens, paruus ac languidus, crebraque animi defectio. Quum rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim vix quiſquam ſeruari poteſt. At quum exiguus eſt abſceſſus, ſi vires ſatis conſtent, pus nonnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum aut per vrinas profunditur. . Sed & interdum fiſſa vel exeſa iecoris ſubſtantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractum, quoniam alimento continenter alluitur, perpetuò colluuie multa ſordeſcit, neque vnquam poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtantia ſpermatica quum ſit, non magis quàm pulmonis reparari poteſt. Tum igitur vitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus non alitur, ſed verè tabeſcit, putrida, ſanioſa & interdum cruenta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoq; ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatium penetret, hydrops omnium grauiſſimus exoritur, qui & inguinum pubiſq; grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem vires tamdiu perſiſtant, quod certè vix vnquam vlla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. CAP. V.

CYSTIM fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In vtraque aluus durior pigriorque eſt, feces albicant, vrinæ flauæ craſſæq; adeò ſunt vt ſæpe nigreſcant, bilis cum ſanguine in ſummum corpus ſuffuſa icteto cutem deturpat. In ptiore tamen cyſtis prorſus exhauſta eſt: in poſteriore illa bilis copia diſtenditur, variiſq; exuperantiæ ſymptomatis premitur.

Calculus in cyſti fellis plerumq; concreſcit, niger, ſed tamen leuis & qui aquæ immerſus innatat, neq; vt qui è tenibus aut veſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coërcita nec tempeſtiuè euacuata, nec nouæ influxu tenouata mirum in modum obduteſcit. Id autem in primis accidit quum vterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ neque gtauia ſymptomata, quibus certò ac facilè detegi poſſit. Is ſuſpectus iis eſſe debet, quibus gtauis & diututnus fuit icterus. Decrepitus quidam ſenex in iram mirè ptopenſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuentus eſt, in cuius ſede calculus ingens concreuetat. Quinetiam poſt diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturæ innumetos calculos inſtar piſi & hordei in pleriſque exturbari deptehendimus.

Bilis pottò propria cyſti nonnunquam tantopere exupetat, vt hanc in ingentem diſtendat magnitudinem. Ac tum ſanè infeſta eſt grauitatis pondere, preſſu, dolore, ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando fortè compulſat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſſima mala prodeunt, nec fortè leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum ptorſus exinanitur omnemq; bilem ſuam foras eructat, aut æroſas vomitiones, aut choleram motbum, aut diarthœam, aut dyſenteriam, aut toto cotpore autiginem ſubitam, aut vtinarum vim primùm tenuium, dein craſſarum & ſaturato croci colote, aut alia his finitima ſymptomata concitat. Non pauci è viuis etepti ſunt, in quibus non alia interitus cauſa compatuit, quàm quòd folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſa & ſigna. CAP. VI.

LIENIS grauiores motbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcitthus & inflammatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quumq; ſanguinis excipiendæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnemque impuritatem facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidem quàm iecur frequentius, ac plerumque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis ſitum figuramq; retinet, interdum vniuetſum hypochondtium implet: ſed & is interdum ſubtet vmbilicum ptolabitur, noxia quidem materia è viſcere in omentum quoquouetſum effuſa. Hæc autem varia diuerſaque eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eò nonnunquam confluit, iis potiſſimum qui in locis paluſtribus humidiſque degunt, & qui frigidæ potu largiore humidiſq; veſcuntur oleribus: iis etiam qui è frigidis, humidis, diuturniſque morbis emerſerunt. Sæpe tamen melancholicus ac tetrenus humor, qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, vel quia multus erat in ſanguine, vel quia eius natutalis vacuatio quæ è liene in ventriculum aut in aluum fieti ſoler, ſupptesſa eſt. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenetat. Huius ſigna ſunt reſpiratiò crebrior & difficilior, præſertim in curſu ac labore, aut etiam quum in dextrum latus decumbitur: amplificatio quippe viſceris maximè quum ventticulus cibis turget, diaphtagma premit. Appetentia fetè perſiſtit, ſed ventticuli offenditur concoctio: ex qua crudus aquoſuſq; chylus pleriſq; fluctuat, quo ſæpe os madet expuitioq; multa fettur. Flatus plutimus ſurſum deorſumq; erumpit, aut hypochondrio ſiniſtro rugitu quodam & murmure obaudit, totus ferè aut in ventriculo aut in ea coli inteſtini parte quæ viſceri aſſidet collectus: non enim audiendi ſunt qui hunc in liene concludi temerè profitentur. Humoris vapore cor laceſſitur, cor-

puſque vniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet: & nonnunquam leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconſueta ſomnolentia eaque turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia contemptusq; rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximeque faciei color. Atque hęc quidem efficit, quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalisq; melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

ἔμφραξις. Quum verò copioſior ea melancholia liquida tempeſtiuè expurgata minimè fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem venarum arteriarumq; gignet. Sub hac, hypochondrij ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quũ multa non venas modò, ſed & lienem vniuerſum implet atq; diſtendit, diſſipataq; tenui illius portione craſſior ſubſideat, lien totus obſtruitur.

σκίῤῥος. Hic caloris vi ea materia magisq; craſſeſcit, ſenſimque in ſcirrhum lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus aliàs ſolam illius ſubſtantiam occupat, isque & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerumque ventris ſiniſtram regionem impleat. Hic longiori tempore quàm ſimplex laxusq; tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniaque ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignũ tempore diſſipatum eſt.

φλεγμονή. Iam verò inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quòd purus ſanguis phlegmones author in id viſcus rarò penetret. Si quando tamen ea obrigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardens, lentor linguæ nigricans, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochondrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliaque ſymptomata in ſiniſtrum latus perinde atque inflammato iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſymptomatum. Si vel abſceſſus vel vlcus ſequitur, non ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt.

μελαίνης χολῆς σύμπτωμα. Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiam receptaculo in vicinisque locis congeri ſolet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exuſta malignamque naturam ſubiens, iam aut à liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pancreas ac meſenterium protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra modum incaleſcens vſtaque, malignam bilis atræ naturam adipiſcitur, qualem ſæpe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra ſæpius ſine tumore, rarò cum tumore exuperat: vix enim tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochondrij tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtentio aut oppreſſio. Cæterùm æſtus in præcordiis magnus, præſertim quum aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius confectio moleſta, ructus, flatusq; plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita nec alius quiſquam humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & ſupra vmbilicum dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſi quid præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nonnunquam incidit pulſum immutans. Quum autem, vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflammata rubore perfunditur, mens peruertitur & alienatur, terrore, metu & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilque reliquum ſit ſpei. Furori omnia finitima in quę æger ſæpe metuit raptum ſe iri. His reliqua hypochondriacæ melancholiæ quæ ſuprà commemoraui ſigna plerumq; accedunt, interdum etiam abſunt.

Meſen-

Meſenterii & eius quod pancreas appellatur morbi, cauſa & ſigna.
CAP. VII.

TANTA plerumque ſuperuacuorum eſt humorum colluuies, vt deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit. Ac tum non parua ſuperfluentis portio in vicinas quoq; ſedes illabitur, maximè quidem in pancreas & in meſenterium, quæ totius corporis veluti ſentina ſunt. Quibus ergo aſſidua ingluuie magnus fit vtriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiuè non expurgatas natura valens ac robuſta plerumque in pancreas & in meſenterium ignobiles ſedes deponit: idque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenterium & pancreas deſinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores, qui primùm laxum mollemque tumorem, deinde ſicceſcentes renitentem durum ac verè ſcirrhoſum ingenerant. Durus vſqueadeò interdum deprehenſus eſt, vt penitioribus ſub vmbilico partibus vel os vel calculus concreuiſſe putaretur. Itaque ſi ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, idque citra fluctuationem, citra alui ſuppreſſionem diutinam, citra hydropis ſuſpicionem, vnde & qua id ex cauſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendum. Quum adipis copia venter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus comprehendi ſecernique poteſt à muſculis abdominis: ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur plerumque etiam citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterij verò tumor quoniam altè ſepultus eſt, non niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quòd pars ipſa doloris ſit expers. Quinetiam ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit vt aluus pigrior ſit, tardiusque fæces deſcendant. Vtrum prætetea tumor vniuerſum meſenterium an partem duntaxar & quamnam occupet, mollisne ſit an durus, tactu etiam internoſcendum. Cæterùm quisnam in meſenterio humor exuperet, iam nō tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen rum obſcuriores tum leuiores exiſtunt. Hæc autem obſcuritas multis cauſa fuit ignorantiæ, & cur harū partium affectus prætermiſſi fuerint nec veterum ſcriptis celebrari. Ego tamen hoc affirmo & profiteor, choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, latentium deniq; morborum cauſas me in his plerumque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deplotatis ſalus redderetur.

Hippocrates lib. de glandulis inteſtinorum.

An ad meſenterii ventris tumor pertineat, qui ſciri poteſt.

Hic perſæpe focus & ſeminarium grauium & diuturnorum morborum.

Vera quoque inflammatio in meſenterium incidit, quum ab exeſis aut ruptis illius venis ſanguis excidit, & in aliqua ſede præter naturam collectus putreſcit, tandemque ſuppurans abſceſſum facit. Ea inflammatio ſine manifeſto dolore eſt, ſolumque grauitatis ſenſum habet, niſi fortè vehementiùs prematur. Febris admodum leuis & lenta, ſine ſiti, ſine grauibus ſymptomatis, nec omnino ægrum proſternens, nec quotidianas functiones interpellans. Principio ſanies quædam rubra, facto deinde abſceſſu pus album defluit ab aluo, & vtrumque modò permiſtum alui fæcibus, modò ſeorſum & ſyncerum, vt quum inflammatio in poſtrema inteſtina deuergit. Tum quippe pus per venam proximam in recti aut coli inteſtini capacitatem influit, ſyncerumque magna interdum copia redditur nullo ſenſu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuerſia torſit. Sed non aliunde id quàm ab affecto meſenterio dimanare facilè noſci poterat. Neque enim ab inflammatis inteſtinis, neque à ventriculo poteſt ſine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflammatione, febris vehementior affligit, omniaque ſymptomata fiunt grauiſſima: neque tam ſyncera ſanies ſeorſum ob longiorem viæ tractum exit. Renes etiam affecti non illac, ſed per vrinas repurgantur. Itaque vnum meſenterium reliquum eſt in abdominis capacitate, quod ſub illis notis inflammatione tentetur.

Pus ex aluo ſyncerum ſi reddatur, ex meſenterio deriuari.

Iecoris lieniſq́ ſymptomata, & horum cauſæ. CAP. VIII.

MVLTA ſanè ſymptomata promiſcuè a iecore & à liene originem habent, quòd ea viſcera in humorum procreatione ſecretioneq́ plurimùm occupentur. Ea ſunt icterus, melancholia, atrophia, cachexia, hydrops eiuſque ſpecies. ἴκτερος. Icterus billioſi eſt humoris per ſumma corporis effuſio. In hoc album oculorum & partes quæ circum tempora ſunt, interdum & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore ſuffunditur, hincque vitium aurigo nuncupatur. Aurigi- noſum corpus vix ſudat, ſed prurigine plerumque tentatur, & quaſi ſuſcepto onere ingraueſcens torpeſcit, mens, ſenſusq́ hebeſcunt, & variis laceſſuntur imaginibus. Icteri variæ exiſtunt cauſæ, vna eſt virulentarum beſtiarum, vt viperæ demorſus, aut epotum venenum: quorum vi ſanguis totus priſtinam amittit puritatem, & in citrinum, ac bilioſum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens, cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes cauſæ prægreſſæ ſunt, atque repentè, aut breui color mutatus eſt, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per criſin bilioſarum febrium, quum noxiam materiam natura ex alto corpore in ſummum foraſq́ propellit. Hic repentè naſcitur, febrem finit, nec tamen cum febre deſinit, ſed diutius aliquando protrahitur: vrinæ & alui excrementa ſecundum naturam habent. De hoc loquebatur Hippocrates, Quibus per febres icterus die ſeptimo, aut nono aut vndecimo aut quartodecimo ſuperuenerit, bonum, niſi dextrum hypochondrium durum ſit: aliàs minimè bonum. Ex iecoris quoq́ inflammatione icterus naſcitur, cuius vi & incendio pars ſanguinis maxima vertitur in bilem, & in omne corpus quoquouerſùm effunditur. In hoc vehemens ardensq́ febris exiſtit, dextro hypochondrio grauitas dolorque ſubeſt, deiectiones & vrinæ bilioſæ profluunt, inflammati iecoris ſigna comitantur. Atque hi quidē rarius incidunt, nec omnino ſimplices exiſtunt. Simplex verò icterus & qui frequentius ingruit, aut iecoris, aut cholodochi folliculi peculiari vitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copioſior gignitur quàm à cyſti expurgari tota poſſit, redundans ea quoquouerſum irrumpit, aut effunditur, atq́ cum *Icteri ſimplicis cauſa continens.* ſanguine, vel eius ſero euadens ſummam corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius ſubſtantiam amplificat & in tumorē attollit tactu conſpicuum: ac dein tempore craſſeſcens atque obdureſcens non modò obſtructionem, verùm etiam iecoris ſcirrhum renitentem ac prædurum ingenerat, cui ferè ſuccedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla, aut admodum lenta febris eſt, atq́ licet turbidæ, craſſæ, & croceæ ſint vrinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quòd è folliculo, atq́ etiam è iecore, bilis multa proruat in aluum. Icterus verò qui & obſtrictione meatuum ad bilis cyſtim pertinentium fit, repentè hominem adoritur, ſine febre, ſine magna corporis, aut virium iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapſus in inteſtina cohibeatur. Vrinæ craſſeſcunt, atque rubent, adeò vt & propè nigreſcant: dextro hypochondrio grauitatis ſenſus ineſt ſine conſpicuo tumore. Comminiſcuntur plerique alias icteri cauſas, vt folliculi fellis imbecillitatem, & partium, quæ in habitu ſunt, corporis calidiorem intemperiem: quæ tamen omnes rariſſimæ quum ſint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potiùs quàm vſu & euentis deprehenſa ſunt.

ἴκτερος μέλας ſeu μελάγχλωρος. Icterus atquatúsve niger melancholici eſt humoris in cutem & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit, isque pro viuido obſcurus primùm, deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidem minùs quàm in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mœſtitiæ plenæ ſunt. Nec deiectio nec vrina de naturali ſtatu manifeſtè decedit. Proxima huius continensq́ cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cum ſanguine effuſus: idque vel quòd in ſanguine atq́ in iecore nimium exuperet, neque totus lienis vi elici expurgariq́ poſſit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgens illius portionem refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitasq́ premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obſtructa obſtipataque ſit.

Affectio hypochondriaca vtriuſque affecti viſceris, maximeque lienis ſoboles eſt. Huius enim ſpecies duæ, vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno, ſanguiniſque fæce ducit originem, qui in liene, viciniſque ſedibus ſupra modum cumulatus, tumorem ingenerat, è quo teter vapor ſurſum effertur. Lienis tumor interdum conſpicuus ingenſque animaduertitur ſine ictero ſine cachexia, idque quum & mitis eſt humor & arctè coërcetur. At verò quum è propriis ſede prorumpit in venas effuſus, aut icterum aut cachexiam parit. Quum autem præter naturam incaleſcit, vel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe vaporem exhalat, qui animum mentemque variè conturbans, author eſt hypochondriacæ melancholiæ. Huius notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, verecundia ruſticúſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mentis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ vel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, vel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pancreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quumque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſſimorum ſymptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes & eas quidem multò grauiores. Præterea verò præcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſuſq; arteriarum in his eſt validus, quum vapor grauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat aut premitur, anima deficit, pleriſque fauces ſiccitate præcluduntur, vt iccirco difficilè poſſit in mulieribus ab vteri ſtrangulatu ſecerni: facies rubore ardoreq; ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens denique perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, vt ſine vlla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio vitæ: neque poſſit vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ valetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma verò tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At verò extincto diſſipatoq; vapore, ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eoq; figatur, furorem ac tandem febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

ἡ φυσώδης & ὑποχονδριακὴ νόσος.

His quadantenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coërcita & exæſtuans: nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor: & niſi vires iam malo ſuccumbant, animus concitatus exardeſcit, iracundia ſæpe iactatur, vlciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si vel alimenti penuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarum euidentium cauſarum vi, vel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quæ vnam quampiam partem obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius virium: eius verò quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe viſcere conſiſtit, quæ caloris ſpirituſq; aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaque cordis affectus maximeq; febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam vitalem illius omniumq; partium ſpiritum labefactant, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eódem adigunt, & lienis iecoriſq; calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atræ perfuſio. Vix enim vllam animaduerti veram atrophiam in qua viſcera præter intemperiem, non multa quoque humorum præſertimq; biliosorum colluuie ſcaterent, ac eorum plerumq; copia diſtenderentur. Hæc igitur cauſa quoniam naturalem ſpiritum & calorem proterit, vix vt vtilem ſanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit, & venæ multo humore turgent, corpus tamen non alitur, quia is hu-

ἀτροφία [illegible]

mor caloris & ſubſtantiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neq; adhæreſcere neq; aſſimilari poteſt. Multo autem diuerſa eſt cachexiæ ratio, de qua nunc tranſigendum.

καχεξία.

Cachexia malus eſt atque vitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atq; copioſa corporis moles eſt: at verò tum ſubſtantia tum colore vitioſa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, ſed graue eſt atque iners, non viuido colore floreſcens, ſed vel pallido, vel liuido, vel citrino ſqualidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi ſolet: aut ſi hæc vitio non ſunt, ventriculi aut viſcerum vel imbecillitas vel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatemq; parit, quæ in venas & in habitum corporis, vtilioris vice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur tum etiam agglutinatur, at non perfectè aſſimilatur: hincq; vitioſa non autem vera & perfecta fit nutririo. Impuriras viſcerum ſiue à ſcirrho, ſiue à corrupti humoris affuſione, ſiue ab eorum corrupta ſubſtantia proficiſcitur, vitioſum corruptumque ſanguinem profert, qui demum in partes ſingulas euectus illicq; concreſcens vitioſam quoque efficit nutritionem, vitiatam nimirum ſubſtantiam pro vtili diſſipata reponens. Hinc cachexia pro ſanguinis conditione varia: alia cruda ac pituitoſa, alia melancholica, aliaq; aliter corrupta, quam alimenti natura & mala viſcerũ conſtitutio prorulit. Pituitoſa cachexia, qua ferè virginum nitor ſqualet viridiq; coloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit, eamq; prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephantiaſim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm longiſſimè diſtat: in hac extenuatum corpus ſenſim contabeſcit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in venis eſt nec concreſcit nec parti adhæreſcit, vixq; ſanguinis appellationem meretur: in cachexia & concreſcit & nutriendæ parti adhæreſcit, atq; licet pituitoſus, melãcholicus aut aliter vitiatus, ſanguis tamẽ appellatur. In vtraq; corporis viriumq; robur elangueſcit, ſed in atrophia quòd nulla prorſus, in cachexia quòd vitioſa ſit nutritio.

Cachexia duplex, vna primaria victus ratione improbabili ingenerata, altera ſecundaria, affectuum omnium præter naturam maximè verò longorum & vitioſorũ viſcerum ſoboles.

ὕδρωψ. ὁ ἀνὰ σάρκα ὕδρωψ λευκοφλεγματίας.

Huic ptoximus eſt hydrops, maximè qui ſarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, aſcites & tympanias: horũ rationes atq; cauſæ in primis diuerſæ. Ana ſarca, id eſt ſubter cutem, qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incrementum eſt præter naturam. Huius initio pedes tument, maximè veſperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in hiſq; (ſi craſſiuſculus eſt humor) digiti manet impreſſum veſtigium, manè verò & per quietem ſæpe diſſipatus tumor euaneſcit. Deinde neq; facies neq; brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomen ipſum magis quàm reliquum omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frangitur, omneſq; illius functiones languent & hebeſcunt: febris ferè aſſidua ſed lenta conficit, cum pulſu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quòd corpus vniuerſum cruditate & pituitoſo albicanteq; ſanguine, aut ſi dicere ma uis, aqua lenta & concreta ſuffunditur: hinc & malum ipſum aquam inter cutem rectè nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadem vtriuſque cauſa, immodica nimirum iecoris atq; venarum refrigeratio, quæ aut primaria eſt aut ex cordis, lienis, ventriculi, meſenterii aliarúmve partium concoctioni ſeruientium vitio contracta: & inſiti caloris ac ſpiritûs nimia diſſipatio. E cauſis autem euidentibus viſcera refrigerant natiuumque calorem obtundunt aquæ frigidæ & vitioſæ potus immodicus, lactucarum fructuumque eſus intempeſtiuus, præſertim dum vel æſtu vel exercitatione corpus incaluit, eiuſq; viæ patent, per quas externa vis penetrat. Inſitum verò calorem ſpiritusq; diſſipant acutus vehemenſq; morbus, & ſanguis è naribus aut ex vtero aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quæcunque deniq; exhauriunt nutrientium viſcerum robur. Harum cauſarum magna vis eſt, ſi vehementer & affatim fiant: ſin verò ſenſim ac lentè, tametſi perſeuerent (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluens ſanguis) minimùm certè incommodaturæ ſunt. Men-

Cauſa.

ſium

ſum verò conſuetarumq; hæmorrhoidum ſuppreſſio & omnis ſanguinis nimia exuperantia calorem ſpiritumq; ſtrangulat & obruit.

Aſcites. Aſcites eſt abdominis ex ſubdito aquoſo ſeroſoq; humore diſtentio. Venter ſenſim impletur dum diuulſa laxatáve cute ſupra modum intumeſcat. Corpus reliquum marceſcit ac liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritum diſficilem reddit. Si abdomen impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina admodum pauca eſt, eaq; ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in femora & in pedes maximè poſt inambulationem, interdum in ſcrotum veluti cuniculis ſibi inuſitatam viam parat. Irrepit & nonnunquam in thoracis ſpatium, infertq; ea ſymptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus, per vterum ſponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius dein humor ſenſim proximo menſe succreſcere incipiebat, qui ſtato quoque tempore totus efflueret. Hic non vt leucophlegmatias ex ſola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortum ducit: ſed maximè ex ſoluta continuitate partium aut vaſorum quibus humores contineri ſolẽt. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia, cruditas è viſceribus per venas in omne corpus permeat: in aſcite verò quoniam exeſum, apertum, ruptum, fiſſúmve aliquid eſt, ſeroſus humor vtpote renuis, ſine ſanguine ſolus vti ſolet per renes, excidit & in abdominis capacitatem illabitur. *Aſcitæ cauſa efficiens.* Haud ſecus atq; ſuppurans pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente coſtas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta ſeri collectio præter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinantur qui putant per anguſtos cęcosq; poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione aſcites peræquè omnes inuaderet: & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductusque tam multos deſtinaſſe. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti ſuppreſſa extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpatium refluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa his erant ſanguinis ſeriq; conceptacula. Hinc fit vt aſcites iis ferè ſuperueniat, qui rupta vel exeſa viſcerum vena, cruentis vomitionibus aut deiectionibus opportuni ſunt. *Qui in aſcitem propenſi.* Licet enim ſuppreſſus ſanguis ſit, ſeroſus tamen humor per derelictam fiſſuram præterfluit inciditq; in ſpatium abdominis. His etiam ſuperuenit qui viſcerum errore ictero diu tentantur, & quibus lien vel iecur vel meſenterium veteri ſcirrho obduruit: quandoquidem viſcerum ſubſtantia ſiccitate humoriſque penuria ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorumque ambiens membrana diffringitur, vt non amplius tenue ſerum cõtinere poſſit, ſed id tenuum more elabi ſinit, atq; ſenſim quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuum abdominis ſpatium. Hanc cauſam innuit Hippocrates, quũ ait, Quibus hepar aqua plenũ eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd ſi ſola viſceris ſubſtãtia diffinditur, ambiens autẽ ac cingens membrana integra manet, aqua nõ excidit, ſed veſiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus ſæpe pecudũ boumq; iugulatorum iecur ſcatere deprehenſum eſt. Hoc enim viſcus quia terrenum ſiccumq; eſt magis quàm reliqua, hydropẽ accerſit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaq; cauſæ omnes quæ iecur vehementer exiccant, vt ardentes febres, vt calidiorũ ciborum præſertim vini meracioris liberalior vſus, hydropem inuehũt: ab his quippe exarefactũ iecur perinde atq; terra ſiccitate dehiſcit ac finditur. Fit præterea aſcites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repentè hominem interimit) ſed ſummã duntaxat extimamq; faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

Tympanias. Hydrops tympanias abdominis eſt diſtentio ex multo flatu in illius capacitate concluſo. Moles quàm in aſcite minor & minus grauis, parum fluctuans, ſed rugitu obmurmurans: ſummus venter vngue percuſſus vt tympanum tinnit, multaq; flatus indicia exiſtunt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla conco-

ctione & eruditate genitus: qui cùm multus in ventriculo aut inteſtinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam ſibi muniens, per cæcos tenueſq; ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe infert, ac demum variè impulſus in ipſum abdominis ſpatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates, Quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atq; lumborum dolor, qui nec medicamento aut vllo alio modo ſolui poteſt, in hydropem ſiccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, vixque ſyncerus flatus ſub abdomine citra humoris permiſtionem vnquam eſt animaduerſus.

Inteſtinorum morbi, cauſæ & ſigna. Cap. IX.

Ἐντέρων πάθη.

INTESTINA non admodum intemperie infeſtari ſolent: horum autem grauiores morbi ſunt, obſtructio, adſtrictio, inflammatio, abſceſſus & vlcus. Obſtructio aut alimenti prolapſionem, aut fæcis deiectionem, quæ præcipuæ ſunt inteſtinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, ſed admodum rarò fit à tumore præter naturam in inteſtini ſubſtantia orto, qui nonnunquam euſque increſcit, vt eius ductum viamq; impleat. Hic notis eluceſcet, quæ mox recenſebuntur. Interdum à reſiccatis obduratiſq; fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari vix poſſunt: ſiccantur verò quoties tardè deſcendunt, aut quum forenſibus negotiis aliisve occupationibus coercitæ ſurſum remeant. Euidens has cauſa anteceſſit: nullus ſubeſt dolor, nulluſq; tumor conſpicuus. Leuiter ac facilè hæc ſoluitur obſtructio. Interdum à craſſa, lenta, vereq; gypſea pituita, quæ ſenſim copioſior collecta firmiuſque inteſtinis adhæreſcens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in ventriculo & in inteſtinis gigni conſueuit: ſed in cerebro tenuis & aquoſa, in his verò craſſa atque lenta: hæc enim peculiare eſt ventriculi & inteſtinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum eſt commune. Etenim quum illorum ſubſtantia frigida ſit atque membranoſa, craſſum certè ac viſcoſum de ſe excrementum proferet, quale eſt pituita lenta. Hæc igitur ſecundum naturam gignitur concreſcitque in inteſtinis: è quibus cernitur aliàs ſponte fæcibus circumiecta deſcendere, aliàs clyſtere manifeſtè deduci, aliàs dyſenteriæ vi corradi. Quum autem parciùs ea vacuatur, ſenſim aucta caloris vi ſic tandem craſſeſcit, vt prorſus obſtruens inteſtina quaſi infarciat, fiatq; latentium difficiliumq; morborum cauſa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrum exporrecto. Huic quum ſexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandem acriori clyſtere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt: quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere prolutus eſt rurſuſq; ſimili eulſa materia continuò priſtinæ eſt valetudini reſtiturus. Alteri cuidam ſimilis, ſed grauior affectus aluum prorſus cohibuit: qui tandem ventre ſupramodum intumeſcente deceſſit è viuis: inuentumque eſt colum inteſtinum vſq; adeò infarctum pituita concreta: vt ſolidum prorſus cenſeretur, nihilque omninò fæcis in aluum delabi ſineret. Vera hæc eſſe teſtamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia videntur. Craſſior porrò hæc pituita in cæci aut coli inteſtini cellulis diutius coërcita, nonnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe vidimus inſtar nucis iuglandis, & in quodam magnitudine caſtaneæ, quarto aut ſexto quoq; die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperante animus vireſq; languent, ventriculi cruditas adeſt, tardaq; alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

ἔμφραξις.

στενοχωρία.

Obſtructioni affinis eſt inteſtinorum coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorum vi quæ ingeruntur: ſiue cibi ſint, vt cotonea mala: ſiue adſtringentes clyſteres. Quinetiam à meſenterij aut viſcerum tumore inteſtina premente: hocque frequens admodum eſt. Fit & ab enterocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eoque quaſi vinculo coarctatur. Horum vnumquodque ſeipſo non

aliis in-

aliis indiciis percipi debet. Præter inſtitutum non erit exemplum memorabile hoc loco interſerere. Septennis puella diarrhœa correpta, quum per dies complures ſubalbidam ac putrem olidamq́; materiã indolenter aluo redderet, diuturnitatis fluoris eiuſmodi pertæſa eius auia, conſilium de cohibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem, cydoniato larga manu exhibito ſic eſt eius eſu aluus repreſſa, vt eo die & ſequẽti nocte nil omnino reddiderit, ſed excitatis ſæuiſſimis ventris doloribus & torſionibus vſq; eo intumuerit vt hydropica derepentè euaſiſſe putaretur. Accitus medicus quid rei eſſet ſuſpicatus, clyſmatis primùm lenibus, dein etiam acrioribus identidem iniectis hærentem aluo noxiam materiam foras euocare, ſoru dolores lenire tentat: ſed id fruſtra. Inualeſcentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deliquiis tandemq́ue liquidioris ſtercoris vomitione intra biduum miſerabiliter extincta eſt. Aperto corpore cæcum inteſtinum coanguſtatum conſtrictumq́ue adeo obhæreſcente interioremq́ue ductum obturante cydoniato deprehenſum eſt, vt illac nullo modo prorſus quicquam poſſet peruadere: vnde accidit vt acris illa & corrupta materia meatu prohibita obiectaque mora reſtagnans inuſitatam ſibi viam in abdominis ſpatium patefecerit, paulo ſupra obſtructum locum pereſo perforatoq; inteſtino, quo velut emiſſario & cuniculo acto excidens abdominis totam capacitatem repleuerat. Hinc acerbiſſimi dolorum morſus, hinc diſtentio, hinc animi defectiones, obortoque fœdo vomitu crudeliſſima mors breui conſecuta. Hæc hiſtoria ad eos valebit qui redundantem nocentémve humorem, vndecunque is profluat, intempeſtiuè ſiſtere atq; coërcere properãt maximo ægrotantiũ malo.

Iam verò inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſſiora φλεγμονή. quæ ſanguine multaq; carne prædita ſunt, frequenter maximeq; in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer isq; lancinans, non vt in dyſenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittens: ſed in vna eademq; ſede defixus conſtansq; premit. Febris quàm in dyſenteria ardentior, eaq; dum pus conficitur exaſperans & inæquali rigore fatigans. Deſidendi cupiditas inanis, & qua præ obſtruentis tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dyſenteria verò nonnihil atque etiam creberrimè. Dolorum vel anodynus clyſter mirum in modum exacuit, quòd tumorem comprimat: in dyſenteria compeſcit atque demulcet acri humore deterſo.

Abſceſſu facto ruptoq; pus primum ſanioſum, deinde album & concoctum ἀπόστημα. à podice exigitur: idq; vel ſeorſum ac ſyncerum, vel paulum ante fæces, à quibus detergi impelliq; ſolet. Tum dolor, febris aliaq; ſymptomata miteſcunt, & aluus impedimento ſublato liberè exit.

Vlcus tum ex abſceſſu, tum etiam ex dyſenteria aut tenaſmo relinquitur. ἕλκωσις. Huius dolor fixus eſt, cuius ſenſu debilitata inteſtina, ſæpius onus ſuum deponunt, eructantque modò cruentam modò purulentam ſaniem. Id ſi cauum eſt, quoniam in parte humida conſiſtit & excrementis peruia, diu ſordidum manet, vixq; tandem cicatrice obducitur, & niſi diligenter præcauetur, ferè vel in fiſtulam, vel in cancrum deſinit.

Inteſtinorum ſymptomata, horum cauſæ & ſigna, CAP. X.

INTESTINA non paucis dirisque ſymptomatis torqueri ſolent, qualia hæc ferè τὰ ἐντέρων ſunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluẽs aluus, συμπτώματα. quæ aut lienteria eſt aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dyſenteria, aut tenaſmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoq; & aſcarides.

Colum inteſtinum amplum quum ſit & laxum, anfractibusq; multis ſinuoſum, varias ſanè materias excipit, quarum exuperantia diſtorquetur, doloróq; fit, quem ab affecta ſede colicum nuncupamus. Hæ autem materiæ ſunt flatus [illegible] craſſior, humor aut lentus ac pituitoſus, aut acer & mordax & verè bilioſus, qui interdum etiam inflammationem accendit, è qua pus in colo fieri interdum ſolet. Flatus in colo inteſtino plurimus gigni cumularique ſolet, in quo ſæpius rugire vel murmurare obauditur: neque enim aliud natura condidit excipiendi

flatus receptaculum, quem tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc inteſtino copioſior congeſtus, ſi propter obſtructionem à duris reſiccatisq́ue fæcibus aliiſve de cauſis erumpere nequit, inteſtinum vi diſtendit atq; diuellit, magno certè & immani cruciatu magnoq́; ſenſu doloris. Cohibendi flatus conſuetudine non paucos diſſectione animaduertimus, quibus dilatatum colon inteſtinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum reſiliens ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex cauſis hoc ſymptomate continenter affligi, vt his plures ructus quàm verba eſſent. Flatulentus dolor colicus ventrem diſtendit, vagus eſt & inſtabilis, in variasq́; ventris ſedes ſe contorquet: ſæpe obmurmurat, & arctè concluſus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc cauſæ flatus effectrices præceſſerunt. A craſſa lentaque & præſertim à vitrea pituita, quæ non modò huic inteſtino adhæreſcit, ſed & ipſum corradit, dilacerat atq; in id plerunque perforantis terebelli more ſe infigit, colicus etiam dolor exercet. Hic ſæpe fixus eſt & altè excruciat, nauſeam & pituitæ vomitionem ciet: neque ructibus neque flatibus emiſſis demulcetur: habuitq́; originem à crapula & otio, quæ cruditatem craſſumq́; humorem progignunt. Ab acri verò erodenteq́; humore, aut etiam ab inflammatione quiſquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam eſt, ſed cum febricula, ardore, ſiti & vigiliis: irritatur eſculentis potulentisq́; calidioribus, à quibus etiam ſumpſit originem. Atq; hi quidem verè colici dolores facilè miteſcunt ceduntq́; iuſtis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Nothi colici dolores.

Alij inſuper cruciatus, quadam ſimilitudine & vehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventriſq́; partibus obtenduntur. Hi ſane grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neq; clyſteribus, neq; medicamentis, neq; fomentis, neque iis remediis, quibus qui verè ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & æruginoſus membranarum ſpaciis cõcluſus, è quibus detrahi vix poteſt. Succedũt diuturnis febribus aliiſq́; biliofis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſionem in aluum molita, quum nuſquam vacuandi viam promptam & expeditam nanciſcitur, illum è venis & viſceribus in membranas ſæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſæpius verò quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur patemque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fæces & cibi reliquiæ rarò nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fæces neceſſariò obdureſcunt, quòd diutius cohibitæ caloris vi continentur ſicceſcant, ab his que nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterij venæ, non modò in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptoma eſt; ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. Illinc ſiquidem vapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadũt. Sæpe ex viuendi errore naſcitur, velut ab eſculentis ſiccioribus, acerbis & adſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neq; vincere neq; diſtribuere poteſt: ex otio deniq; & decubitu ſomnoq́; multo. Cæterùm non hanc ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardã deiectionẽ perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur: ſenſus obtuſus qualem infligunt veternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli penuria, vt quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hocq́; crebrò fit in icte-ro. Inteſtinorum vel obſtructio, vel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio à meſenterij aut viſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquam & ab enterocele. Obſtructio verò vel à duris ſiccisque fæcibus, vel à craſſa lentaque pituita, vel ab aſſidua corruptione cibi & multi & varij nec conſueti multiplicatisque cruditatibus, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra

go pigra multum ac tarda eſt aluus, vt in eo quem nouimus non niſi duodecimo quoq; die excrementa fæceſq; deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionumq; detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque à conſuetudine, neque à natura, ſed ab iis quæ nunc recenſui vitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fæciſq; prolapſum cohibet.

Hæ cauſæ quum ſupra modum increuerint, excrementorum via prorſus occluſa, miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore vel in ſcrotum vel in diſruptum vmbilicum procidens retrudi nequeat. Interdum & ſtercus durum, & inteſtini tumor præter naturam: aliæ verò cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atque per initia inteſtinorum murmur ineſt, dolor circunuectus, ructus inanis, nauſea atque ventriculus nimiũ humidus. His dein accedit pituitæ biliſq; vomitio, quicquid eſtur bibitúrve, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore: ac poſtremò horrendum viſu ſtercus ipſum morituris vomitione reiicitur, frigeſcente quidem iam corpore & oborto ſudore frigido.

Cita alui deiectio contrariis fit ex cauſis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia ventriculum & inteſtina quaſi pondere grauiùs onerat: quum quædam acrimonia eum pungit atque vellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue bilioſum & acre corporis excrementum ſit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe citam aluum reddunt, quæ & liquida & ſæpius quàm ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quæ exeunt profluuiorum differentiæ ſtatui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt, aquoſa nempe diluta, humentia, colore ſubalbida vel cinerea, graueolentia, idq; ſolo ventris rugitu vel murmure, nullo manifeſto torminum doloriſve ſenſu, aut lienteria aut cœliaca eſt affectio. Si enim læuia & æqualia ſuiq; ſimilia & quaſi chyli aut cremoris ſpecie profluunt, cœliaca: ſin verò inæqualia & diſſimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti ſubſtantia apertè cognoſcitur, lienteria eſt. Cœliacæ affectionis cauſa non cruditas eſt, non imbecilla ventriculi concoctio, ſed chyli imperfecta malaq; diſtributio, quam meſenterii, lienis aut iecoris obſtructio, vel trahentis facultatis imbecillitas, vel alimentorum maximeq; fructuum fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim diſtribui tota nequit, ſed maxima ex parte in abdomine ſubſiſtit. Ab his cauſis multa congeritur illuuies, quæ ſenſim in tenuioribus inteſtinis aucta, vel in ventriculo, vel in meſenterio, vel circum viſcera, tempore corrumpitur. Quumq; ſua copia grauis eſſe cœperit, vel ſponte infrà interdumq; ſuprà prorumpit, vel à natura laceſſita propellitur: nonnunquã leuiſſimo clyſteris medicamentive irritamento exit. Pulſus frequens & celer exiſtit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomen diſtenditur, venterq; prominet: hiſq; ſuccedens ſpontanea perturbatio, cœliaca eſt affectio. Vacuato humore omni ſuperuacuo, profluuium ſponte conquieſcit, interdum eodem quo cœperat die, interdum poſtero aut tertio.

Lienteria dicitur inteſtinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum ſubſtantia tum colore finitima ſunt. Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primę imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihilq; mutatus delabitur: ſiue quòd imbecillior ventriculus eum non conficit, ſiue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Ventriculus autẽ imbecillior redditur proprio robore diſſoluto, idq; bifariam vel ſuo vel externo ſeu aliarũ partium vitio atq; ſympathia. Propria illius vitia hæc ſunt: refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu emollitio, qualem inducunt aquæ tepidę, olei, butyri, adipis, prunorum, maluæ atque ſimilium vſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putreſcentium

intempeſtiuus eſus, multoq; efficacius hauſtum venenum induxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium conſenſu lienteria fit, quum ab illis vitium aliquod in ventriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profuſa ventriculum proritans, crudos cibos needum planè coctos in aluum præcipitat. Sic ſæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum vomicam, & pectoris renumq; ſuppurationem tetro malignoq; nidore in cor & in ventriculum effuſo, grauem periculoſamq; peperiſſe lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti ſunt proximi.

Διάῤῥοια. Diarrhœa quanquam dici poteſt omne alui profluuium, id tamen propriè deſignat quo ſynceriores humores defluunt, ſine vehementi ſenſu doloris. Aliàs enim ſeorſum pituita, aliàs bilis flaua, aliàs atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſſioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concreſcere ſolet: ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior congeſta, œdemata ſcirrhosq; progignit, hincq; ferè pituitoſum omne profluuium originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſamq; pituitam cenſuit Hippocrates è capite in ventriculum inq; inteſtina prolabi: dulcem verò atq; dilutam ex vniuerſo corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam teſtatur diarrhœam ſoluere leucophlegmatiam, eſſeq; balbis familiarem. Diarrhœaślioſa eſt qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerunq; ſpumans emanat, idq; ſine magna ventris torſione, quòd liberè per laxas patentesq; vias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina: nonnunquam & ex meſenterio in quod ſuperuacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recondere: nonnunquam ſed rarius è venis maioribus atq; etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam ſtatuit Hippocrates ſurditatem aliosque ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut meſenterio prodit, quum oppreſſa natura vel naturalem melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbatq;. Hæc autem cæteris multo eſt inſolentior.

ἐντερικὴ μέλαινα. Atra nonnunquam vſqueadeo apparet deiectio, vt vel cum diluta pice vel cum caſſiæ medulla conferri poſſit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine fefellit. At illa certè è ſanguine fit, quî quoties aperta, rupta vel exeſa præcordiorum vena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſoque prolapſu ita præaſſatur ac nigreſcit, vt picem planè referat. Diſcernitur autem quòd intincta lintea rubeſcant, quodq; cruenta vel comitetur vel præceſſerit vomitio. Fit & quum poſt diuturnum icterum iecore infarctu ſcirrhóve laborante aut aliter malè affecto, bilis flaua proprio folliculo diutius coërcita virorem tandeinque nigrorem vſtione contrahit, quæ vel in atros calculos ſphærularum è gagate ſpecie ibidem concreſcit, vel turgeſcens & naturæ moleſta irrumpit in inteſtina: tumque excrementa illa nigra atro ſanguini ſimilia exiſtunt, quæ Hippocrati habentur peſſima, nimirum quæ non ita multò poſt ægrotanti ſunt perniciem allatura.

σύντηξις τῶν ἐντέρων. Sed & inteſtinorum colliquatio ad diarrhœam referri poteſt: in qua quod infernè procedit, quaſi adipe vel oleo perfuſum cernitur. Hinc autem fit quòd recens concreta pinguedinis carniſve aut etiam (diu protrahente vitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat defluatq; in aluum. Familiare hoc quidem profluuij genus peſtilentibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophiæ, nonnunquam & viſcerum inflammationibus.

δυσεντερία. Dyſenteria eſt cruenta alui deiectio cum dolore & ventris torſione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem inteſtinorum mucus egeritur, deindè adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus: eaq; prima eſt dyſenteriæ ſpecies. Altera quum interior inteſtinorum tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparent. Tertia quum altiùs penetrante & depaſcente vlcere, ipſa caro propriaq; inteſtini ſubſtãtia putris vel exeſa procidit. In quo autem maximè inteſtino vlcus conſiſtat, primùm ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquiſitè permiſcetur, inteſtina ſuperiora: ſi verò id purum ac

rum ac minimè permiſtũ excidit, ſeorſumq́; fæces alui deſcẽdunt, inferiora craſſioraq́; vlcere depaſcuntur. In hoc genere tenaſmus habetur, qui directi inteſtini vlcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidendi cupiditas ſollicitat, ſed qua nihil ferè præter mucoſum quiddam & ſubcruentum egeritur. Dyſenteriæ atq; tenaſmi cauſa eſt pungens acerq́; humor, qui non recta, ſed per anfractus in inteſtina vi quadam delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis eſt flaua, vel atra, vel pituita ſalſa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, vt colocynthis & adamantis puluis: necnon vitioſa & acria alimenta ingeſta altiùs ſe in inteſtinũ figunt, dyſenteriamq́; cient. Humor porrò acer in inteſtinum irruit interdum ex meſenterio, in quo iamdudũ cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplum abdomen prominet: interdum è iecore, vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdum è venis maioribus atq; ex ipſo etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis ſignis noſſe expedit, vt certa ſit curatio. Non omnem dyſenteriam febris comitatur, ſed eam duntaxat cuius humor eſt acerrimus, iſq; è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus.

Cruenta alui deiectio qua cruor ſine dyſenteria ac ſine tenaſmo fertur, rarò ex iecoris imbecillitate fit, ſæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non eſt, ſed dilutus & recentis carnis loturæ perſimilis. Hic idcirco rariſſimè apparet, quòd inſolenter admodum ſanies ea per meſenterij venas è iecore prolabatur in inteſtina. Qui autem ſeorſum purus ac rutilus exit, ex aperta hæmorrhoide eſt, quæ hunc proximè è vena caua profundit, modò egeſtionis initio modò in fine & in ipſo egerendi conatu. Interdum & grumus rubens hinc procidit, dum hæmorrhois ſtillat in recti inteſtini capacitatem, in qua omnino coit. Neque igitur ex apertis meſenterii venis ſanguis multus, neq; ex ſuperioribus liquidus aut rutilus deſcendit; ſed vt antè dixi picis inſtar retorridus ac niger.

Purulenta excretio ſi exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut inteſtinorum aut podicis eſt, quod vel dyſenteria, vel tenaſmus, vel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonſtrat. Si copioſior eſt atq; doloris expers, ex abſceſſu quodam meſenterii in proxima inteſtina fertur. Si verò parcior pariterque indolens, ea quidem verè purulenta non eſt nec ab vlcere manat; id quod multos puris ſpecie fefellit, ſed mucoſa quædam ſordes eſt ſubalbida & veluti limus fæxq́; ſanguinis melancholici quam podicis expuunt venæ, atque multo interdum tempore eructant poſt diuturnos ferè morbos melancholicos duramq́; & laborioſam equitationem. Nunquam certè aut admodum rarò è iecoris aut è lienis abſceſſu, multoq; rariùs (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi viam comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quæ per meſenterium feruntur pelli & excidere in inteſtina. Auicennas aliam viam cõfinxit, è pulmonibus in dextrum cordis ſinum; hinc in venam cauam, è qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterii venas tandemq́; in inteſtina. Cæterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctum fuerat, tandem album redeat, ſecernaturq́; ſyncerum.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè inteſtina occupare ſolent: quanquam & exiguos interdum in renibus genitos vidi cum vrina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: ſæpe etiam in neglectis abſceſſibus vlceribuſque ſordidis. Ex craſſa lentaq́; pituita, quæ in inteſtinis frequens corrupta præparataque fuerat, ab vberrimo inſito calore ſuſcitantur vitamq́; ſumunt, eorum animalium exemplo quæ ex putri materia cœleſtis caloris ope vitam habent. Vt autem varia eſt putreſcentis materię figura, ita & varię fiunt lumbricorum ſpecies. Alii longi ſunt ac teretes, qui in ſuperioribus gracilibuſque inteſtinis gigni ſolent: è quibus dum cibus deſcendit obnituntur & ſurſum plerumq; irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquent ſymptomatis. Inde per gulam os ipſum conſcendunt, è quo hiante etiam proſiliunt: clauſo verò dor-

mientibus per palati cauum obrepunt in nares foraſq; prodeunt. Alii breuiores ſunt & lati cucurbitę ſeminis effigie, quorum procreatio eſt vel in cęco inteſtino, vel in coli cellulis: atq; hi ſępe mira ſerie inter ſe cohęrent. [illegible] Interdum mutuo horum adhęſu & adunatione crebra contexitur latus ille vermis, quem ob ſimilitudinem Græci *ταινίαν* appellant, quòd vittis & faſciis mulierum quibus capillum vinciunt ſimilis, tam latus ac longus exiſtat, vt per omnia præcipuè verò craſſiora extēdatur inteſtina, in iis pręſertim quibus pigrior tardiorq; aluus natura eſt. ἀσκαρίδες. Alii exigui ſunt & tenues ſimulq; teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in recto inteſtino & extremo ſphinctere: adultis nonnunquam horum multitudine fæces conſperguntur. Hos etiam animaduerti interdum ab ano prurit u quodam emergere, hinc in femora nateſq; quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiam ſuppeditant cruditas & crapula, deinde eorum vſus, quæ facilè putreſcunt, vt lactis, caſei, fructuumq; dulcium & fugacium. Itaq; pueri quàm adulti his multo ſæpius affliguntur, quòd illorum calor humidior ſit, confertioreque halitu perfundantur. Lumbricorum ſigna ſunt ventris diſtentio cum murmure atq; torſione, lientericum profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor, oculorum ſuffuſio vel ſugillatio, nariū pruritus. Quumq; ſurſum erumpunt, agitati (maximeq; per inedias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent: oris ventriculi præcordiorumq; compunctionem, animi defectiones, ſyncopas, epilepſias: aſcenſu verò tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metum inferunt, quibus malis infantes pleriq; ſunt extincti.

Ani affectus atq; ſymptomata. Cap. XI.

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſura, condyloma & hæmorrhois, cuius ſymptoma eſt ſanguinis effluuium. Phlegmone fit copia ſanguinis è vena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem ſunt incidente. Hæc quum ex aliis cauſis tum maximè ex multa duraq; equitatione proficiſcitur. Dolor ineſt admodum acerbus iſque lācinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus non niſi difficilè & ſummo cruciatu exit, ac interdum dies multos ſiſtitur comite etiam febre, vt & vrina ob viciniam affecta veſica.

ἀπόστημα. Abſceſſus è phlegmone relinquitur qui in recti inteſtini cauum ſæpius quàm in cutem erumpit: quādoquidem parte molliore exedens pus ſibi promptiùs viā parat. Rupto abſceſſu vlcus manet purulentum ac ſordidum, quale & nonnunquam exiſtit ex neglecto teneſmo. Id autem in fiſtulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coaleſcit, ſordiumq; copia calloſum diutiſſimè manat, etiam dolore ſedato. In hoc pus vel ſeorſum vel deiectionis initio exit, multò ſecus, quàm è meſenterii aut ſuperiorum partium vlcere. Sed & id viſum eſt interdum in veſicam penetrare: ac tum micturo crepitus è pudendo perinde atq; è podice, deinde puris atque etiam fæcis nonnihil miſtum vrinæ prorumpebat. Aliquando autē è phlegmone non abſceſſus vlcúſve relinquitur, ſed ad anū venæ craſſa & melancholica ſanguinis colluuie diſtentæ ob idq; partibus etiam vicinis vehementes dolores & cruciatus acerbos facientes, vel liberè eam poſtea expuunt in inteſtinum, vel in condylomata deponunt.

ῥαγάδες. Ragades, id eſt fiſſuræ, ani vlcuſcula oblonga ſunt, quibus ſphincteris rimæ proſcinduntur, iis ſimiles quę inferius labrum & manus pedeſque dilacerant. His finitima ſunt & leuia quæcunque ſedis vlcera. Dolor acerrimus eſt cum ardore citra phlegmones indicia, vlceriſque extremum expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum aſperitate fæcum, vel humoris acris ſalſi ſiccantiſque morſu.

κονδύλωμα. Condyloma durum eſt tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigroq; ſanguine illic ſenſim extuberat & increſcit, tædio potiùs quàm dolore moleſtum.

αἱμορροΐς. Hæmorrhois verò quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet. Ea ex atro melancholicoque ſanguine fit, qui è caua in extremū venę profuſus,

fuſus, nondum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, idq́; implet & in ficus ſpeciem diſtendit. A condylomate aurem diſtat, quod & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quodq́; nondum in calloſam duritiem cõcreſcat. Atque ea cęca appellatur hęmorrhois, quũ nihil ſanguinis effundit. Quę verò aperta iam eſt, ſanguinem interdum ſponte, in conatu ſemper profundit, nec in tantũ tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides, quum corporis venæ aut multo aut acri turgent ſanguine, nullo ferè ſenſu tumoris doloriſve ſuperuacuum ſanguinem eructant; idq́; ſolùm in egerendi conatu; atq; is ſeorſum conſpicitur fæce minimè permiſtus.

Hęmorrhoidum ſymptomata ſunt immoderata ſãguinis profuſio, & eius minimè conſueta ſuppreſſio. Vtrunq; enim præter naturam eſt, fitq́; in grauiũ morborum cauſa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cenſetur, quæ quod graue infenſumq́; eſt, velut onus vtile deponit citra corporis infirmitatem, citraq́; virium iacturam. Profuſionis cauſa continens vel in ſanguine eſt, qui multus, tenuis aut acer violenter erumpit: vel in venis quæ aut apertæ aut exeſæ aut ruptæ iam ſunt. Suppreſſio autem contrariis fit ex cauſis.

Anus procidit modò ſponte, modò egerendi conatu, apparetq́; ſphincter totus interdum inuerſus atq; prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitii familiarius obſeruatur. σφιγκτῆρος πρόπτωσις.

Renum morbi, cauſæ atq; ſigna. CAP. XII.

RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obſtructio, abſceſſus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum rarò accenditur in renibus, quòd firma & eorum prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu caſuve contuſis, acceſſitaq; fluxione per emulgẽtes venas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate, quæ eſt inter externam coſtam & coxendicem. Hic & vicinas partes quę circum pręcordia ſunt, circum lumbos, circum coxendicem & pubem atque partes obſcœnas, diſtentione conuellit. Extremorum frigus, atq; cruris è directo ſiti ſtupor in eſt: mictio cũ ardore atq; labore frequẽs, principiò tenuis & cruda, deinde craſſa atque mucoſa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris diſtentio, febris aſſidua, nauſea, tuſſatio, crebraq; vomitio. νεφρῖτις.

Renis obſtructio varias habet cauſas, arenulas, calculum, humorem craſſum & viſcoſum. Rarum quidem eſt vixq́; vnquam compertum, vrã ſolo humore vel craſſo vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis ſæpiſſimè, à quibus etiam ſolis vrina ſupprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, ſed in propria renum ſubſtantia proueniunt, à qua duræ ſunt ac rubræ & renis ſubſtantiam coloremq́; retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum; prolabunturq́; in veſicam per vreteras, & vrinam reddunt arenoſam. Si curatio negligitur, tempore craſſeſcunt illæ, vel mutuo adhæſu inter ſe colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis ſubſtantia exturbatur in cauum, quumque euellitur, renis partem cui adhæreſcebat, ſine doloris ſenſu diuellens & quaſi dilacerans, ſaniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eamque craſſam, turbidam, ſubnigramq́; reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate ſi exiguus eſt, non multo pòſt tempore in caput vreteris ſe infert, ex quo magna vi ſummoque dolore nephritico in veſicam procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper, in via diutius hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet, quum præ craſſitie non ſatis lata illi eſt vreteris via. In illam cõtruſus & exagitatus acerbum ſępe dolorem mouet, quum præſertim proſilit atque ſe infert in vreteris caput: at is miteſcit calculo remeante in renis cauum. Hic (niſi tempore procidit) aſſiduo arenularum appulſu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna ſemper eſt magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet conſuetaſque arenulas exire prohibet: ac proinde renum calculus veteres

νεφρῶν ἔμφραξις. ψαμμώδεις νεφροί. νεφρὸς λιθιῶν.

dolores nephriticos obtegit & diſſimulat. Perfectũ in rene hunc eſſe docent, affectæ partis grauitas, ob quam vix ſpina dorſi inflectitur: cuius tamen dolor, non vt is quem deſtillatio peperit, externarum partium preſſu admodum manifeſtus eſt. Nullo tumore foris conſpicuo obtuſioris cuiuſdam doloris ſenſus ineſt, præſertim quum aluo ſuppeſſa ren ipſe vel flatu vel fæce premitur, aut quum decubitus eſt in aduerſum latus, aut quum vehementior eſt exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus ſuo pondere & attritu renem contundit ac plerunque ſine ſenſu dilacerat exulceratque, è quo ſanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis eſt, torpor quibuſdam ineſt moleſtus. Calculi materia eſt craſſus & viſcoſus humor in renem pariter cum ſanguine eiuſque ſero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenoque ſanguine proceſſit. Efficientem cauſam omnes quidem profitentur immoderatum eſſe renum calorem, qui humores perurens, ſiccans & obdurans cogit in lapidem. At certè alia ſtatuenda cauſa efficacior longeque crebrior, inſita renum arenoſa calculoſaque conſtitutio. Hanc quiſquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium eſt maximè hæreditarium, vt non paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuantium porrò cauſarum præcipua eſt orium ſomnuſque diuturnus decubitu ſupino.

Materia calculi.

Cauſa efficiẽs.

νεφρῶν ἀπόστημα.

Renum abſceſſus quo purulenta materia coercetur, rariùs ex phlegmone fit, ſæpius ex ſordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox ſubiiciam. Concoctione tamen phlegmones pus gignitur & abſceſſus tantus interdum vt diſtento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant: grauitatis ſenſus quàm antè magis infeſtat. Rupto autem abſceſſu pus cum vrina defertur, & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtantia.

ἕλκωσις.

Vacuato expurgatoque abſceſſu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim ſubſtantiæ portio vel putredine vel attritu exeſa eſt, neque reſarciri vnquam neq; coaleſcere poteſt: quandoquidem viſcus hoc vt cætera ſpermaticum eſt, cuius etiam vrina iugiter præterfluens vlcus agglutinari nõ ſinit. Quocirca ſordidum id vt fiſtula perpetuò relinquitur. Huius ſignum eſt quòd modò pus, modò mucoſum quiddam vrina permiſtum defluit: hincq; vrina redditur alba, turbida, lactis ſero perſimilis, quæ tandem quiete ſedimentum id purulentum mucoſumve deponit. Vlcus ex abſceſſu phlegmones inſolens admodum eſt. Nec minus id quoque inſolens purandum, quod vel à profluentis materiç acrimonia renem exedente, vel abiĉtu, vel à caſu eius venas diſrumpente fieri tradunt. Crebrò autem ac ferè ſemper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere renem contundit, vel attritu comminuit exeditq;. Ita ſæpe vidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa, ambiente tãquam marſupio membrana pus calculoſq; multos obuolui. Vlcus ab his cauſis ortum habuiſſe argumento eſt, quòd vrina antequam purulenta eſſet, ſæpe cruenta fuerit, præſertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobſcura fatiget. Si quando autẽ obſtructo vreteris capite pus cohibetur, id ſenſim vel per emulgentem in maiores venas redũdans, ſanguinem habitumque corporis inquinabit (qua ex cauſa quaſi ex leucophlegmatia calculoſos tumere ac palleſcere ſæpe animaduerti) vel ea ſede congeſtum ilia lumboſq; copia diſtendet, è quibus etiam aperta cute diu multumq; manat. Nõnunquam & illinc calculus ingens cum pure aliàs exceſſit, aliàs euulſus eſt. Hæc quum accidunt tota iam penè renis ſubſtãtia putredine conſumpta eſt, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborumque regionem diſtendi, & pus hinc rum deiectione, rum vomitione reddi ſyncerum.

Vlceratorum renum cauſæ.

[illegible]

Nephriticus dolor, acerbiſſimus eſt renum cruciatus, aut certè vreteris cuius eſt ſenſus eximius. Is in renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad teſtem qui è directo iacet, vreteris tractu proten-

protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem mediũ aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur: neq; ſemper citata & expurgata aluo diſcuſſiſq; flatibus miteſcit: ſed immanitate & ferocia peritonæum conuellit: hinc viſcera & vẽtriculus ſubuertũtur, ac primùm quidẽ pituitoſa, deinde bilioſa vomitione reiiciunt. Vrina quum malum incipit pauca, tenuis & aquoſa eſt, interdum verò ſupprimitur: poſtea copioſa, craſſa & arenoſa exit, eaq; ardoris quodam ſenſu ad crebriùs meiendum compellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet, in aduerſam exaſperat. Creber admodum eſt ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neq; inflamatio, neq; ſanguinis grumus, neq; craſſus humor cauſa ſtatui poteſt, quòd mollis ac fluidus facilè obſequatur, quodq; obſeruamus craſſiorem mucũ, imò & concretũ pus nullo ſenſu è renibus facilè prolabi. Vnus calculus cauſa fit doloris, qui craſſiuſculus, inæquabilis ac ſcaber dum perangustũ vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atq; dilacerans perquàm immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant aſſueti vſq; adeò dilatatum vreterem aliquando comperimus, vt in eũ maior digitus immitti poſſet. Per hunc mediocres calculi ſine moleſtia excidebant, qui olim non niſi ſummo cruciatu procidiſſent. Qui verò aut nondum, aut certè rarò & leuiter nephritico dolore tẽtati ſunt, minimo calculo diſtorquẽtur. Hũc certem à colico diſcernere in primis arduum eſt, quum nihil excedere manifeſtò deprehenditur. Sedato atq; reſtincto dolore etiam atq; etiam conſiderandum, dolorisne cauſa in veſicam exturbata ſit, an in renis cauũ remigrauerit. Si exturbata eſt, cauendum ne illic ſubſiſtat, & aſſiduo materiæ appulſu in veſicæ calculũ coagmentetur. Iam verò eiecto cũ vrina calculo, æſtimandum ſolidúſne ſit an ex arenularum adhæſu compactus. Ex iis namq; medendi ratio conſtituitur. Neque iis credendum eſt, qui calculos albos in veſica duntaxat, rubros in renibus naſci affirmant. Nam purulenti renes albos quoque proferunt.

Cauſa nephritici doloris effectrix.

Veſicæ morbi, cauſæ ſigna atq; ſymptomata. CAP. XIII.

VESICA calculò crebriùs affligitur, inflammatione & abſceſſu admodum rarò, exulceratione nonnunquam. Veſicæ calculus magnitudine, ſubſtantia, colore, figura atque ſitu plerumq; variat, nec vniuſmodi cernitur in omnibus: hinc & varia ſymptomata laborantes exercent. Huius cauſam plerìq; omnes tradunt craſſum eſſe crudumque ſuccum, qui per venas cum vrina in veſicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx ſubſidens, loci calore excalefactus ſenſim lapideſcat. At verò quid limum iſtum (niſi fortè admodum anguſta aut obſtructa ſit veſicę ceruix) tandiu poſſit illic remorari nõ video, quum & ſanguinis grumus, & pus, & mucoſa lentaque pituita, aliaq; multo craſſiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductus aliam cœpi cauſam inueſtigare, ac tandem comperi omnem calculum in veſica concluſum, rudimentum quoddam è renibus traxiſſe, è quibus per nephriticum dolorem excidens, ſi grandiuſculus eſt, in veſica aliquandiu hæret, ac plerumque perſiſtit, illicq; allatarum ſordium adhæſu coagmentatur, dum verus confirmatuſque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in veſica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus antè non fuiſſet. Et quoſcunque exemptos veſicæ calculos obtriui (obtriui autem experiundi gratia permultos) in eorum medio quaſi nucleum reperi, verum rudimentum è renibus exturbatum, diuerſi quàm reliquum integumentum ac inuolucrum & coloris & ſubſtantiæ. Propria calculi veſicæ ſigna hæc fere ſunt, vaga quædam & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, ſiquidem exiguus is & leuis etiamnum eſt: quum verò grandeſcit, incumbentis grauitatis põdus percipitur, vt idcircò difficilis & doloris plenus per ſalebroſa loca ſit inceſſus, multoque difficilior ſaltatio. Mictio crebreſcit adeò vt & tandem aſſiduò meiendum ſit, vixque poſſit vrina cohiberi. Quum meiendum eſt, vrinæ fluor repentè intercipitur, obuiam quidem impulſo calculo, ſicq; minimè continuata ſed interciſa eſt emictio. Ac tum dolor aliàs vniuerſum pudendi ductum, aliàs glandem ſo-

Cauſa calculi veſica.

Signa.

lam affligit, iſq; acerrimus ſub emictionis finem, quū calculus vrinæ curſu incitatus quaſi prodituruſ ſphinctetem violentiùs comprimit. Meiendi conatum comitatur deſidendi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectum inteſtinum vt veſicæ ceruicem extimulet. At verò nonnunquam ſummæ veſicæ adhæreſcens calculus & quaſi ex illa propendens, vix illum ex his ſignis manifeſtè exhibet: & viſi ſunt qui nullo dolore diu illum geſtauerint: omnibus tamen hæc ſigna modò mitia ſunt & obſcura, modò ſæuiora. Vrina alba, craſſa & turbida redditur quum grandior calculus iam diu eſt in veſica detentus, in qua ſedimentum purulentum eſt aut narium mucori perſimile. Horum ſignorum plurima etiam ſpectantur in cauo & ſordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex cauſis antecedentibus internoſcenda ſunt. Si vlcus ineſt ſordidum, fœda illa gonorrhœa iam diu anteceſſit: ſin calculus, laborans miris quibuſdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque ſemper calculum doloris cauſam eminxit. Ad extremum verò digitus in anum aut certiùs catheter in veſicam immiſſus, quod coniectura dubium incertumq; fuerat, ſenſu explorabit confirmabitque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflammatio ſi qua premit, ea non veſicæ vt quæ tenuis exanguiſque eſt, ſed ſpincteri ceruicis muſculo inſidet. In ea febris ardens & acuta infeſtat: dolor perquam acerbus ac lancinans in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina ſupprimitur ſummo tamen meiendi deſiderio atq; conatu: aluus ſolito adſtrictior eſt, quia rectum inteſtinum inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pecten ad vmbilicum vrinæ copia diſtenditur. Catheter præ loci anguſtia immitti non poteſt: ſed & in primis periculoſa eſt irritatio, quandoquidem hic affectus ſæpe in gangrænam vel ſponte abit, è qua vix vllus vnquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſuppuratio, omnia ingraueſcunt: eo autem aperto miteſcunt, pure quidem erumpente, ſubſidente verò tumore profuſaque vrinæ exuperantia.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur æger, vlcus in ſphinctere cauum manet ac ſordidum, è quo cum vrina craſſa modò ſanies, modò pus copioſum & graueolens excidit, tandemque ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur, nonnunquam & in anum penetrare, illacque vrina omnis defluere.

τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Quinetiam veſicæ corpus ipſoſq; vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à contundente corrodentéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quam vel vini meracioris ciborumq; calidiorum vſus, vel acris ſalſiq; humoris permiſtio tulit. Ex vtraq; aliquanto craſſior euadit vrina, & modò ſanguine, modò pure exiguo perfuſa: pelliculæ aut ſquamulę, aut furfurea quędā cū vrina exeunt. Cæterùm ab ea quę in vretere conſiſtit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum ſpecie narat in lotio. Ab ea verò quę in veſica vrina cōtineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas perurget, neq; laborans erectus ſtare poteſt: ingens cruciatus & indeſinens veſicam, pubem, perinæumq; obſidet, maximus verò emictionis tempore.

ἐν τῷ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoq; fit exulceratio abraſa interiore tunicula. In hac quæcunq; modo dixi etiam cum turbida vrina manant, attamē nō vt in illis ſub emictionis finem, verùm vel ipſo initio, vel etiam ſponte citra vrinæ curſum. Inter meiendum vrina acrem in pene dolorē parit, pręſertim quū fluere vel incipit vel deſinit: quemadmodū in veſicæ exulceratione (cui acris vrina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiunt & in vrinæ ductu exulcerationes ſordidæ atq; cauæ illis multo deteriores, cuiuſmodi hoc ſeculo frequentes protulit venerea lues, de quibus poſtea.

πριαπισμός.

Priapiſmus eſt colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis ſtimulum. Hic interdum cum inflammatione, interdum citra hanc exiſtit, quū inflatus coles quodam tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus pudendi arterias fiſtuloſumq; neruum affatim implens. Is autem vel ex craſſo viſcoſoq; humore caloris inopia ſuſcitatur, vel ex genitalis ſeminis vbertate atq; redun-

redundantia. Hoc mali genus inſolens admodũ eſt, quo tamen narrant iugulatũ quendam biduo ab exceſſu è vita intentum rigidumq́; exhibuiſſe penem.

Iam verò præcipua partium obſcœnarũ ſymptomata ſunt rei venereæ impotentia atq; gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extinctâ virilitate ſemen intus non gignitur, aut quia emitti non poteſt. Extinguitur virilitas ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum roburq́; diſſoluunt, ex incantamentorum (neq; enim fabula eſt) maleficiis, & ex medicamentis quæ genitale ſemen aut proprietate aut qualitate manifeſta perimunt. Non emittitur verò ſemen in magna vaſorum obſtructione atq; in partium obſcœnarum paralyſi. Poſteriores tametſi rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercent, priores verò nec ruunt in venerem, nec eius deſiderio pulſantur.

Gonorrhœa, eſt inuita & nimia ſeminis profuſio citra venerẽ, citra libidinis inſomnia, citra colis tentiginem, leui quodam aut nullo oblectationis ſenſu titillatúve facta. Sed & gonorrhœæ ſpecies quædam eſt, quum occaſione minima ſemen emittitur, vt in eo qui ſola clyſteris perfuſione ſemen eiaculari conſueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ conſuetudine, per inſomnia atq; etiam cogitatione ſola purum ſanguinem, non minori voluptate quàm ſemen effunderet. Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune. Eſt autem in hac ſemen crudum, aquoſum, liquidum, ac tenue, nec prorſus album. Effluuij cauſa eſt ſpermaticarum partium infirmitas, qua vel non concoqui vel non retineri ſemen poteſt tantiſper dum coquatur atq; craſſeſcat. Quamobrem frequens iis eſſe ſolet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs ſeſe addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa conſuetudine humores abundantiùs confluunt.

Quum per inſomnia libidinis, aut in attenta rei venereę cogitatione ſemen affatim procidit, non vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquoſum ac ſine ſenſu, ſed magna vtriq; voluptate exit, ſed in mulieribus cum partium obſcœnarum odaxiſmo quodam, pruritu atq; titillatione. Effluentis huius cauſa eſt ſeminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens ſpermaticarum partium robur: hoc argumento quòd voluptate iucunda id ſemper emanat.

Inuaſit hoc ſeculo in humanum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentamq́; gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut ſubcitrinum è vaſis ſpermaticis ſine ſenſu excidit vigilanti pariter atq; dormienti. Eius cauſa eſt ſpermaticorum vaſorum atque teſtium imbecillitas, non illa quidem ſimplex, ſed ex venenata lue contracta: hæc enim efficit vt quicquid in his vaſis colligitur, in tetrum fœdumq; virus faceſſat: quod dein contagione alium quemuis contaminat. Tempore virus hoc putret & acrimoniam aſciſcit, ductum penis in tranſitu exedit & exulcerat. Factum verò iam vlcus eſſe oſtendit dolor exortus, qui & in tentigine quaſi funem peni ſubtendit, & in emictione tanquam in dyſuria acriùs ſtimulat, vt idcirco multi in calculi veſicæ ſuſpicionem venerint. Sed hæc propriis affectuum ſignis haud difficile ſit internoſcere. Tam altè interdũ excauatur vlcus, vt foras emergat in penis ſummam cutem. Hoc virulento fluore præter rationem ſuppreſſo, intus plerumq; colligitur abſceſſus, aliàs quidem circa teſticulum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

Diuturnum quidem penis vlcus eſſe ſolet, vixq; vnquam ſponte ſaneſcit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculum carnoſum inſtar verrucæ expullulat, vel cumulata ſordes in callum obdureſcit: idque non vno meatus loco, ſed duobus ac plerumq; tribus. Adnati tuberculi callíve notæ ſunt: vrinæ ſuppreſſio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa curſu ac fluore, ſed exili quodam quaſi filo exit. Pene compreſſo durum tuberculum deprehenditur, & immiſſo cathetere obuiam fit obſiſtitq; quaſi offendiculum.

Meiendi porro ſymptomata ſunt: diabetes, vrinæ incõtinentia, iſchuria, dy-

ſuria, ſtranguria, mictio cruenta atq; purulenta. Diabetes immoderatum vrinæ profluuium eſt, quo aſſumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquoſi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu vrina quàm potus longè copioſior emanat: quomodo obeſum quendam & tumidulum vidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuati & concidere. Qui largiſſimè bibunt, copioſam quoq; profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ ſpatio tepentis aquæ medicatæ libras ſexdecim exorbere: etenim qualem ſumpſerat, talem protinus emeiebat. Cæterùm horum affectuum neuter diabetes putandus: ſed cum ſiti inexpleta ſupra modum bibitur, omniſq; potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium eſt renum ſymptoma, in quibus calor ingens, aut ardentiſſimus humor impactus, vim trahendi ſeri vehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuò prolabitur in veſicam. Proinde corpus vniuerſum & ſiti & calore immodico exhauſtum planè contabeſcit. Sed hoc quàm rariſſimè ſymptoma vſu venit, vixq; vllus eſt deprehenſus, qui copioſæ emictionis non aliam intus cauſam haberet.

οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea ſine acrimoniæ & doloris ſenſu manifeſtè excidit præter arbitrii imperium: hiſq; ſignis longè diſtat à dyſuria. Fit autem reſoluto ſphinctere ceruicis, atq; iis neruis paralyſi affectis, qui è lumbis in eum inſeruntur muſculum. Hoc aliàs ex ictu, aut caſu; aliàs ex refrigerio, aut deſtillatione fit. Qui ſe in ſomno permeiunt, quales maximè pueri, his quidem non paralyſi, ſed ſola laxitate, atq; mollitie ſphincter diſſoluitur, qui neque exuperantiam neque acrimoniam vrinæ ſuſtinere poteſt, præſertim quum animales vires ſomno ſopitæ obſcuram functionem obtinent.

ἰσχουρία.

Iſchuria his contraria eſt, vt qua prorſus vrina ſupprimitur, nec huius quicquam exit. Cauſam Galenus plerumque refundit in obtuſum veſicæ ſenſum, ob quem illa ſe impleri non ſentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quamdiu patentem liberamque viam habet (vt in iis qui ob calculum ſecti ſunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & ſuopte impetu foras excidit. Vna igitur ſuppreſſæ vrinæ cauſa eſt adſtrictio vel obſtructio. Hæcq; vel vreterum amborum capita vel veſicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in cauſa ſit, certis notis perueſtigandum. Si alterius duntaxat vreteris via obſtructa eſt, haudquaquam ſupprimitur vrina: per alterum enim perlabitur. At quum vterq; obſtruitur aut coarctatur, ſuppreſſio fit, hinc conſpicua, quòd laborans renis vtriuſq; dolori fuit opportunus, lumborum ſumma grauitas eſt, ac interdum vehemens vtrinq; dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor premendo quidem percipitur: veſica inanis eſt & vacua, vt ne immiſſo cathetere vrinæ quicquam emanet. Quum verò obſtructa veſicæ ceruix vrinam cohibet, aſſiduum meiendi deſiderium premit, ſummuſq; ſed irritus conatus eſt: pubes collectæ vrinæ copia diſtenditur ac dolet: atq; ſi catheter in veſicam inſeritur, copioſior vrina impetu profluit leuamentoque eſt. Obſtructio circa vreterum capita ferè fit à calculis grandiuſculis, qui pariter illis impacti ſunt: rarò vel ab humore craſſo vel à ſanguinis grumo: rariùs ab inflammatione vel à pure. In veſicæ ceruice plerumq; fit, vel ab inſerto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoſo aut calloſo, cuiuſmodi ex virulenta gonorrhœa ſuccreſcit: rariùs à craſſo humore, aut à pure, aut à ſanguinis grumo. Hæc enim non diu ſubſiſtunt in via, ſed facilè vrinæ curſu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigeſimum obſtructa veſicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos menſes profluxit: idq; citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem & citra valetudinis offenſam. Quum hînc multi admiratione tenerentur, audirem verò recens in lucem edito malè vinctum vmbilicum nunquam coaluiſſe, ex hincq; ſemper nonnihil ſtillaſſe, cenſui nondum inaruiſſe vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero geſtaretur vrinam è veſica in vmbilicum refluere.

στραγγουρία.

Stranguriam, id eſt vrinæ ſtillicidiū, nuncupant, quum vrina ſtillatim guttatimq;

dditur: id aliàs quodam conatu, ſed dolore nullo, aliàs vehementi dolo- ratione fit. Quæ nullo fit dolore, eaſdem cauſas atq; iſchuria obtinet, ſed ores, quòd ſit diminuta quædam iſchuria. Quæ cum dolore acri, tum tum dyſuriæ permiſtas cauſas habet. Quòd enim guttatim ſtillet, iſchu- verò ardeat ac ſtimulet, dyſuriæ rationem ſumit.

yſuria penis & veſicæ vt dyſenteria inteſtinorũ difficultas eſt: vrina quip- o cruciatu atque dolore interdum affatim interdum guttatim redditur. el in vrina conſiſtit vel in veſicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaſerit, r victu calidiore aut bilis permiſtione aut acrimonia puris ex rupto ab- anantis. In veſicæ ceruice vel exulceratio vel inflammatio eſt, quam s vrina acriùs ferit. Cauſæ his ſignis internoſcentur, quæ ſuprà vnicuique ſunt aſcripta. Δυσουρία.

ictio cruenta eſt quæ ſanguine perfunditur. Puri ſyncerią; ſanguinis eru- interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quòd ſine vrina voluntatis arbitrio, ex aperta, rupta vel exeſa vena fiat. Quum autem ſan- inæ permiſcetur, ſi copioſus eſt, vel à renibus excidit vel à ſphinctere cer- uſculo: nam neq; ab vretere neque à veſicæ corpore multus emanare po- i à renibus defluit; vrinæ toti exquiſitè permiſcetur, vt ea quaſi dilutus & quidam ſit ſanguis: hic verò mox ſubſidet rubicundus, liquidus ac mini- cretus. Huius cauſa ſi neq; caſus neque ictus fuit, debet omnino ad calcu- ferri, qui per corporis laborem præſertim per exercitationem validam, eiusq; venas obterens, ſanguinem profundit. Sola ſanguinis emictio ſæ- is calculum patefecit, qui aliis nullis indiciis ſe prodebat, vt ne ſubeſſe qui- utaretur. Sic diu poteſt multa emictio cruenta prodire, ſine manifeſta vi- iactura. Quæcunq; huius aliæ cauſæ tradi ſolent, vt renũ imbecillitas, ſim- orum apertio, iecoris infirmitas, plethora, menſium aut hæmorrhoidum reſſio, raræ adeò hæ & inſolentes obtingunt vix vt vnquam ſolæ cruentam ionem protulerint. Qui porrò ſanguis à ſphinctere muſculo in veſicæ capa- em inſtillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfun- ac ſubſidens in imo concreſcit in grumos: eius quoq; portio aut grumus in- dum citra vrinam excidit: dolor plerumque meiendo premit, ac veluti penis dicem adutit, aliaq; vel vlceris vel ruptæ venæ ſigna comitantur. αἱματηρὰ οὔρησις.

Mictio purulenta interdum è renibus interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permiſtum, aut ſi quid fortè craſſius ſeorſum eſt, id ſub finem emanat. Hæc verò primo loco pus ſyncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à paraſtatis exulceratis, vel à vaſis ſpermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina ſubſequitur. πυώδης οὔρησις.

Mictio ſubnigra ac turbida ſine dolore, ſi neque ab ictero neq; à criſi prodit, ab euulſo calculo eſt, qui poſtea non ſine moleſtia exturbabitur è rene. Mucoſa vel ab vlcere quodam vel à calculo veſicæ fit. Filis aut capillamentis conſperſa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à ſeminis excremento, quod in vaſis ſpermaticis longitudinem hanc adipiſcitur. At verò tum hæc tum alia quęcunq; vrinas poſſunt immutare, fuſiùs explicantur in iis quæ de vrinæ contentis ſunt tradita. ὑπομέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις.

Scroti morbi, cauſæ & ſigna. CAP. XIV.

SCROTVM & qui in eo ſunt teſtes tum inflammatione labefactantur tum tumore duro ſcirrhoſoq; tum omnibus hernię generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidusq; ſanguis præter naturam in ſcrotum & teſtes profluens. Scrotum in tumorem diſtenditur, durities ineſt, rubor atque calor, dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerumque comes. Quòd ſi inflammatio teſtem ſolum occupet, hæc in profundo demerſa ſunt, tactu meliùs quàm viſu comprehenſa: ſin verò in ſcrotum effunditur, omnia foris extant oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic ſæpe prædurũ tumorẽ ex calore præproperè

extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor abſunt, durities vna perſiſtit, cuius nonnihil plerumque immedicabile permanet.

ἡ κήλη. βουβωνοκήλη.

Hernia ſeu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atq; virorum communis, aliàs in ſcroto, quæ virorum duntaxat eſt. Fiunt autem quum quippiam in alterutram ſedem illapſum, tumorem parit. Illapſus cauſa eſt peritonæi (quod omnia ſub abdomine coërcere ſolet) ruptio aut dilatatio. Quum ſola eſt ruptio interioris membranæ (duplex quippe eſt peritonæũ) tumor in inguine ſolo exiſtit: quum verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in ſcrotum deuoluitur, hoc pariter diſtenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differentiæ ſtatui ſolent.

ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη & σαρκοκήλη.

Ab inteſtino, enterocele eſt: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, ſarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor nõ eſt: nam reſupino & inteſtina & omentum vel ſponte vel blando digitorum impulſu remeant: illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc verò ægriùs & nullo ſono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiam ſarcoceles tumor perpetuus eſt, nec impulſus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem diſcriminis intercedit, quòd hydroceles tumor mollior eſt, pulſatus reſonat, pondere leuis & oppoſito lumine perſpicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obſcurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in ſcrotum, ita & interdum mulieribus tum inteſtinorum tum omenti aut aquarũ prolapſus fit in pudenda, è quibus illa videtur tanquam è ſacculo propendere.

ἐξόμφαλος.

Sed & vmbilici ruptio ramicis genus cenſeri poteſt, quo ſæpe videtur is mirum in modum prominere, inteſtinis ſub cutem prorumpentibus. Neq; præter inſtitutũ fit eum virum producere, cui ex accepto ventris vulnere præciſum tenue inteſtinum prodit, è quo alui excrementum nondum ſolidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

Vteri affectus, cauſa & ſigna. Cap. XV.

VTERVM morbi varij obſident: phlegmone, abſceſſus, vlcus, cancer, ſcirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides.

φλεγμονή.

Phlegmone fit tenui feruidoq; ſanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatem, ſed in illius ſubſtantiam effuſo: qui collectus accenſus ac putreſcens phlegmonem parit. Malum certè in ceruice quàm in vtero frequẽtius. Quum totus vterus inflammatione obſidetur, dolor acer ac pulſans excruciat: atque ſi inflammatio in priorẽ partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas eſt: ſin verò in poſteriorem partem, dolor lumbos infeſtat, & aluum ſupprimit. Pubis, imi ventris, lumborumq; ardor, tumor, diſtentio atque grauitas ineſt: febriſq; comes aſſidua cum ſymptomatum ſyndrome: immiſſo in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

ἀπόστημα.

Putri ſanguine in pus tranſeunte abſceſſus fit. Ac tum commemorata ſigna inualeſcunt, febrium horrores ſæpe adoriuntur nulloq; ordine: omnia tamen confecto iam pure miteſcunt. Rurſum verò quum pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliaq; grauiora ſymptomata excruciant.

ἕλκος ῥυπαρόν.

Rupto expurgatoque abſceſſu vlcus manet idq; ſordidum. Pus autem ex vteri corpore, vel in illius capacitatem incidit, vnde ſyncerum profluere deprehenditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter inteſtina hæret ac ſubſiſtit, vt imum ventrem copia diſtendat prematq; pondere. Ruptus in ceruice abſceſſus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in ſolam ceruicem pus effundit, tandemq; foras emittit: interdum in veſicam, tumq; vrina per vteri ceruicem aſſiduò fluit, hacque ex re ſæpe vidimus naturalem mictionem prorſus abolitam: interdum in directum inteſtinum penetrat abſceſſus, tumq; fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Leuior interdũ exulceratio vtero eiúſve ceruici inuritur, quæ interiorẽ pel-

liculam

liculam corradit aut excauat modicè. Fit autẽ à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiam aduerſus aut corruptus vi miſerè extrahitur. Fit & à violento effreniq; concubitu, atq; à diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor ſubeſt acer, pungens & exedens, ſanies & colluuies emanat, eaq; copia, ſubſtantia & colore varia, nonnunquam fœtida, nonnunquam odoris expers, quamq; à ſimplici fluore vix diſcernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex cauſis antecedentibus atq; ex ſenſu doloris capitur, qui vel immiſſo digito vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite eſt, refricatur.

Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putrediniq; pateat, ſæpe vel in nomas, id eſt depaſcentia efferataq; vlcera, vel in carcinomata degenerãt. Nomæ inæquales conſpiciuntur, exedentes, indieſq; magis ac magis depaſcentes, cæteris vlceribus fœtidiores, ſordidiores acerbioreſq;. Neq; à ſolis euidentibus cauſis, ſed & ab acri exedenteq; humore infixo originẽ habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus vi caloris efferatur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exulceratum eſt, moles pondere grauis percipitur, tumorq; durus colore ſubliuido. Ab inflammatione hinc ſeiungitur, quòd diuturnus ſit, dolorque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A ſcirrho, quòd calore doloreque fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius eſt, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atq; ex concreta illuuie, ſordida & liuida: ſanie quoq; id manat graueolente, tenui & nigra vel etiam fulua.

Scirrho autem interdũ totus vterus, interdum pars quędã obdureſcit. Tum durus ipſe tumor tactui renititur, nullus aut obſcurus dolor adeſt, ſtantibus graue pondus (quod in aliis etiam tumoribus obtingit) quaſi prolapſurũ incumbit in pudenda: ſedentibus verò aut decumbentibus ſua grauitate rectũ inteſtinum premit: inceſſus difficilis, crurum totiuſq; corporis ſegnities. Fit autẽ ex humore craſſo ac terreno per vteri ſubſtantiam effuſo, illicq; cõcreſcente: aut ex inflammatione quæ neq; diſſoluta eſt neq; in abſceſſum conuerſa.

Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantia, ſed in vteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiuſdam formæ obtinet, ſæpe moles eſt informis cute vel membranis ob[illegible]a, intus caro mollis & confuſa, venis reſperſa compluribus, ſine oſſibus, sin[illegible]teſtinis, ſine viſceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutriturq; plantarum more & incrementum ſumit, vt interdum ventrẽ quaſi octimeſtris fœtus diſtendat. Hæret nonnunquam acetabulis firmiſſimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero geſtarint. At plerumq; leuiùs adhæreſcens, tertio quartóve menſe excidit, nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

Ad hanc proximè accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens eſt euentus. Multi ſimul interdum geſtantur, pariunturq;, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ cauſa efficiens nõ eſt ſolus ſanguis menſtruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur ſubuentanea) efficere poteſt ſolum muliebre ſemen, quum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe: ſed molæ cauſa eſt viri ſemen, idq; aut corruptum aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt. In mola quemadmodum in conceptu menſes ſiſtuntur, mammæ turgeſcunt, cibi faſtidium ineſt, venter ſenſim attollitur, vt iccirco concepti fœtus ſuſpicio magna ſit. Atq; his ſignis diſtat à ſcirrho. A fœtu autem vero atq; legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier decumbat. In mola mulier ad inceſſum grauior euadit, eiq; quaſi pondus propendet ex vtero, artus gracileſcunt, dolorq; ventrem ſæpe compungit: quorum nihil adeſt in vero atque legitimo fœtu, præſertim ſi valetudine integra eſt mulier.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque diſtenditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepſerunt, aut alia ex cauſa illic geniti coarctantur. Pecten imuſq; venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerunq; ad ſeptum tranſuerſum & inguina excurrit: agitato corpore interdum ſonitus

obauditur, ventreq; digitis impulſo tympani ſonus editur, ac flatus è ceruice manifeſtò prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops eſt vterinus. Inflationis ſigna adſunt, ſed grauitas maior & ſonus quaſi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & aſcitæ efficiens cauſa eſt iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inuſitatam viam ſibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua ſolum ſanguinis ſerum eódem inſtillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluesq; ſex aut octo implebat aqua citrina feruentiſſima, dum venter totus ſubſideret. Mox dein menſes inſequebantur ex naturæ præſcripto. Collecta proximo menſe par colluuies, ſtato dein tempore profluebat. Hæc tandem perſanata vterum geſtauit, peperitq; bene vitalem fœtum.

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in vteri ceruice, in eiusq; pudendo, perinde atq; in ano proueniunt. Percipiuntur dolore aut cruoris profuſione, maximeq; in coitus attritu: atq; etiam (niſi foras prodeant) inſtrumento vterino quod dioptriſmum appellant.

ἡ διόπτρα.

Vteri ſymptomata, horumq; cauſæ. Cap. XVI.

VTERI propria ſymptomata ſunt: menſium ſuppreſſio, menſium profluuium atq; ſtillicidium, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri ſtrangulatus, aſcenſus, deſcenſus, prolapſio & conuulſio. Hinc furor, dolor: adhæc quoq; ſterilitas & abortus aliaq; geſtantis vteri incommoda. Menſtrua purgatio ex naturæ præſcripto primum erumpit ætatis anno quarto decimo, deſinit verò quinquageſimo. Quibuſdam à duodecimo in ſexageſimum perſiſtit. Pleriſq; ſeriùs incidit citiuſq; deſinit. Horũ cauſa eſt tum naturæ tum victus varietas, quæ aliis copioſam, aliis perexiguam purgationẽ exhibet. Itaq; aptus & conueniens purgationis modus eſt, qui naturæ & vitæ generi eſt cõſentaneus: hoc vno ſigno dignoſcendus, quòd vbi deſiit, neq; vires grauatas neq; imbecillas relinquit.

ἡ τῶν ἐμμηνίων ἐπίσχεσις.

Menſium ſuppreſſio in ætate matura citra prægnationẽ, omnino præter naturã cenſetur: quemadmodum & eorũ purgatio rarior quàm [illegible] menſtrua, & parcior quàm naturæ & victus cõditio poſcit. Hinc ſymptomata [illegible]edunt: nauſea, cibi faſtidium, lumborum, ſcapularũ, capitis, totiuſq; corporis grauitas, & dolor quaſi tenſiuæ laſſitudinis: vrinæ craſſę, turbidæ, rubicundæ ac plerumq; nigricantes: ex quibus tandẽ graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidentes horũ effectriceſq; cauſæ ſunt, cibi potuſq; parcitas, labor vehemens, ſudor multus, ſanguinis immoderata vel ex naribus, vel ex hæmorrhoidibus, vel è ſecta vena profuſio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocunq; ſit morbo contracta. Quinetiã curæ ac mœrores & timor horrendus, ſæpè menſes ſuppreſſerunt. Interiores verò cauſę alię quidem in principibus partibus vel in toto ſunt corpore, aliæ in vtero ſolo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in ventriculo aut in pulmonibus. In his ſi qua eſt frigidior intemperies cõtracta, aut vehemens obſtructio aut ſcirrhoſa durities velut in ictero, cachexia, in hydrope, in aſthmate, in aliiſq; affectibus, quorũ vitio venarũ ſanguis labefactatur, fieri certè nequit vt menſes rectè atq; ordine ex naturæ præſcripto fluant: quemadmodũ neq; ſi craſſorum viſcoſorumq; alimentorũ vſu, aut frigidę multa potione aut otio diuturno, frigidus, lentus craſſuſq; ſanguis euaſerit. In vtero autẽ menſiũ purgationem impediunt, refrigeratio, obſtructio tũ quæ ſimplex eſt tum quæ à tumore fit, vt à ſcirrho, ab inflãmatione: vteri quoq; peruerſio, & quicquid interitus os eius obturat, vt cõcretus ſanguis, caro excreſcẽs, adipis copia & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut cõformationis naturale vitiũ, ex quo mulierẽ vidi, cui nunquam vel menſes, vel aliud quicquã fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorſuſq; incolumis annos vixit circiter ſexaginta.

ἄμετρος κάθαρσις τῶν ἐμμηνίων.

Immoderata autem menſium purgatio vltra naturæ vitæque modum eſt, qua aut copioſior ſanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non ſtato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis ſignum eſt

virium

vitium imbecillitas, & eorum ſymptomatum inuaſio, quæ immedicam ſanguinis effuſionem ſequuntur: cuiuſmodi ſunt inappetentia, crudi s, fœdus faciei color, pedum ac deinde reliqui corporis tumor œdematoſus. F t autem vacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quæ ſanguinem ita excalfaciunt, extenuant, vel quoquo modo exagitant, vt promptè ora venarum patefaciat, tantoq; impetu efferatur, vix vt poſſit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerumque exuberat, vt non ſolùm venarum ora aperiat, ſed & ex iis tenues interdum diſrumpat, quòd his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi poſtea confertim ac concitatius erumpũt: & quibus abortus aut veri, aut irriti fœtus, quauis ex cauſa contingit. A partu quoq; laborioſo, atq; difficili, quum vel grandior fœtus, vel obliquè ſitus, nimio conatu excluditur, in quo vel rumpuntur venæ, vel nimis dehiſcunt, vt idcirco immoderatus ſanguis; quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuslibet violentis emanet.

Crebrior menſium purgatio, ſiue bis ſiue ter ea menſe redeat, ſi modò copioſa ſit, iiſdem quoque fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinem neque menſurã natura moderari poteſt. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repentè fiunt. Eſt & vteri ſtillicidium ſeu fluxio diuturnior, qua ſanguis parcè ac ſenſim, nulloq; ordine illabitur, interdum quidem purus, interdum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie: idq; alias aſſiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt venę exeſio modò ſimplex modò vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, ſæpius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor: ſin verò vlcus adeſt, manifeſtus ac vehemens, plerumque immiſſo digito deprehenſus. [illegible]

Fluor quem muliebrem, aut vterinum appellant, à menſium profluuio diſtat, quòd non ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat, idq; continenter aut nullo ordine, nulloq; circuitu. Eſt autem id modò liquidum, & albicans, lactis ſero, aut ptiſanæ cremori perſimile: modò citrinum, aut pallidum; modò ſubuiride, adeò acre ferè, & adurens, vt quaſcunque partes attigerit, erodat, aut leuiter exulceret: atq; id rurſum modò tetrum eſt & graueolens, modò odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, color, atq; ſubſtantia fluoris ſpeciem commonſtrat. Cauſa autem quæ corruptum humorẽ aſſiduò gignit, aliàs in vtero; aliàs in principibus partibus conſiſtit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viſcera refrigerata, vel obſtructa, vel ſcirrho dura, cruditates, malum habitum, aut leucophlegmatiam inuexerũt; corruptus humor in varias partes effuſus, ſæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat; quod aliis quibuſdam per renes, aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multarum commune, ſed maximè in ea muliere conſpicuum, cuius ſuprà diximus, hydropem menſibus ſingulis per vterum expurgari. Neque verò affectus hic ætate maturas tantùm, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam vidi, ac diu poſtea grauiterq; afflictam. Atq; hæc fluoris vterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex vtero longè quidem rarior exiſtit, eaque vel intemperies eſt fereq; frigida, vel imbecillitas ab vteri geſtatione, à partu, à contuſione aut ab alia externarum cauſarum vi contracta: vel eroſio vel exulceratio ex inflammatione aut ex abſceſſu derelicta. His quippe cauſis oblæſus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoſcuntur cauſæ, quòd ex ſolo vteri affectu parcior fit fluor, & eius affecti adſint indicia: at ex viſcerũ totiùsve corporis affectu, fluor fit copioſus, nec malè affectorum viſcerum notæ deſint.

Muliebri fluori affinis eſt gonorrhœa; quæ mulieres perinde ac viros, imò etiam frequentiùs exercet, quòd harum ſemen vtpote crudius, ac dilutius, minus ſubſiſtat. Profluit autem citra vllam veneris titillationem, nec aſſiduò, nec quotidie, vt in vterino fluore, ſed quibuſdam interuallis; non ab vteri capacitate, ſed à vaſis ſpermaticis in vteri ceruicem, eſtq; id albũ, ſeroſum; omnis expers graueo-

ſe

lentiæ & acrimoniæ ac omnino paucum. Huius eadem eſt cauſa atque virilis gonorrhœæ.

Βρωμώδης γονόῤῥοια.

Hac autem multo crebrior eſt virulenta gonorrhœa, quam impura venus infligit, eo modo quo antè in viris eſt comprehenſum. Quod per hanc excidit, cõtinenter aſſiduoque fertur vt in vterino fluore. Eſt tamen craſſius multo, atque modò album modò flauum aut vireſcens, odore graui moleſtum, acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At non dum his notis certò poſſit ab vterino fluore internoſci: ſed hinc maximè quòd non vt ille ab vtero, ſed à ſpermaticis vaſis prodeat: quodque prorumpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his & mox ab iis ſimiliter perſiſtat: vterinus verò fluor ceſſet in menſium eruptione & aliquanto pòſt tempore. Quinetiam luis venereæ ſigna ſe produnt, neque vterini fluoris ſeu primarii ſeu eius qui viſcerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

Πνὶξ ὑστερική.

Hyſtericorum porrò ſymptomatum grauiſſimus eſt ab vtero ſtrãgulatus. Primùm quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex vtero ſublatus vapor viſcera ventriculumque feriens, nauſeam quandam mouet, cui tamen rarò ſuccedit vomitio, ſæpe tædium quoddam & cibi faſtidium, idq; interdum cum murmure ventriſque rugitu, interdum citra hæc. Quum vapor in diaphragma thoracisq; partes effertur, reſpirationem breuem crebramque tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiam cor obſidens leuem interdum animi defectionem inducit, qua tamen vix pulſus immutatur. Metus hinc atq; deſperatio ægram concutit, ac plerumq; tanta vt ſe mox interituram putet, nullaq; ratione in ſpem erigi & recreari poſſit. Malum altiùs in fauces inuadens, eas quaſi vinculo cõſtringere, aut manu præcludere videtur, prorſusque ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem conſcenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatum, cum garrulitate, iracundia & inquietudine mouet, aut alia deſipientiæ genera metus horroriſque plena: aliàs quaſi ſoporem quendam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, ſine motu, ſine ſenſu vllo, reſpiratione adeò parua & rara, vt interdum nulla eſſe credatur, tanquam ipſa iam mortua extinctaque ſit. At nihilominus pulſus interdum conſtat validusque eſt, interdum obſcurus paruusque, vt ne percipi quidem poſſit. Hi varii ſunt ordines variæque hyſtericarum acceſſionum formæ, quæ circuitu vt epilepſia repetunt, aliis quidem crebriùs, aliis rariùs, dum diſcuſſa ſit earum cauſa. Sub acceſſionis finem humor quidam ex muliebribus locis excurrit, inteſtina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malæ rubeſcunt, intellectus, ſenſus ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamen deprehenſum eſt frigus tum temporis è capite per ceruicem in ſcapulam & brachium illabi, quod ſtuporem difficilemque motum redderet, exhiberetque ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ non multò pòſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſſionis hyſtericæ eſt vapor ex vtero, nõ ſolùm per venas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca & latẽtia ſublatus, atq; is certè venenatus tamque malignus ac pernicioſus, vt partium quas attigerit facultates offundat earumq; functiones intercipiat. Si vaporis naturã ſpectemus, plurimorum venenorũ conditione frigidus is & melancholicus eſt. Huius focus eſt vterus, in quo vel menſtruus ſanguis, vel concluſum ſemen, vel alius quiuis humor in hanc venenatã malignitatem corrumpitur. Vt igitur ſæpe animaduerſum eſt comitialem morbum ab vtero vel in prægnãte ſuſcitari, è quo venenatus humor tetrum vaporem in cerebrum expiraret, ipſumq; morbum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc autem vix putem duntaxat vel à menſtruo vel à ſemine ſuſcitari, quum & eas quæ bene purgantur & vterum geſtant & viri conſuetudine fruuntur, plerumq; fatigent: quumq; ſupra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu conſuetum veneris vſum intermiſerunt, nullo hyſterico ſymptomate. Quiuis autẽ humor in vtero hoc modo corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenatum exſpirat, & vnde vita, illinc & ſumma veneni pnicies exoritur. Hinc fit vt rametſi viris diu hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, aut veneris vſus ſit intermiſſus, nulla tamen hyſtericis ſimilia ſympto-

ſymptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noſcuntur quidem facile, leuia difficile, quòd melancholicis aut cardiacis non admodum ſint diſſimilia. Debent autem omnium effectarum partium obſeruatione, omniumque ſignorũ conſenſione diſcerni.

Vteri aſcenſus, deſcenſus, prolapſus atque conuulſio mulieres ſæpe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: at ægrotarum mulierum modò querimonia modò precibus adductus, hunc ſæpe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eumq; grauiter opprimere. Hinc & ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtoq; in propriam ſedem propulſus. Neque id ſanè alienum magis videri debet, quàm eiuſdem prolapſus, quo totus ferè procidit. Aſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed dũtaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate grauiore. Deſcenſus vteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit obſtetrix hunc pudendo obuium: laborans verò ſi erecta ſteterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere: ſin verò vel ſedeat, vel ſupina iaceat, vel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi: ſin prona iaceat, vrinæ difficultatẽ naſci, vt etiam viri congreſſum pertimeſcat. Prolapſus deſcenſu grauior eſt, quòd euerſus vterus foras procidat, eiuſque fundus promineat, & manu attrectetur anſerini ſaltem oui magnitudine. Conuulſio eſt quum vterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac ſæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui ſi atrociùs excandeſcat vteri furor appellatur: crus totum maximeq; femur torpeſcit ac friget. Tam varii motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus vteri appendices laxiores, idq; vel ex graui vteri geſtatione, vel ex caſu atque contuſione, vel ex copioſi humoris perfuſione euaſerunt. At prolapſus non ex leuioribus hiſce cauſis, ſed ex vehementiore ſolùm patiendi conatu, quo vterus fœtum ſecundáſve excludens impetu conſequitur, ſeq; inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obſtetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum ſecundis inuertit detrahitq;. Quibus itaq; habenæ ſeu appendices laxiores ſunt, his vterus quoties irritatur, ſurſum deorſúmve, aut in alterutrum latus ſe contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in ſe continet, aut externæ eiuſque aduerſæ moleſtia. Tum quippe laceſſitus & quaſi ſuccenſens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrans, vt quod infenſum inimicumque eſt fugiat, quod verò iucundũ ac blandum ſequatur. Ita quidẽ rem habere ſenſus animaduertit, vt proinde non parum demirer Galenum contra Platonem cenſuiſſe, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, idq; non per ſe, ſed duntaxat, à vinculis & appendicibus quibus annectitur, dum plenitudine diſtenta contrahũtur breuioraque fiunt. Attametſi ſponte mouetur vterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam & ventriculus pars etiam planè naturalis, ſine arbitrio, ſine iuſſu noſtro mouetur: quum rei alienæ iniuria laceſſitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quaſi geſtiẽs occurrit, huncq; ab ore vix dum præmanſum eripit, ereptumq; auidè adeò continet & arctè amplexatur, vt vndiq; contractus in eum totus incumbat. Hæc ſi in ventriculo conſpicua ſunt, multoq; magis in corde, cur non ſimiliter in vtero fiant? quem ſcimus prima fœtus conceptione ſemen attrahere, genitumq; fœtum menſibus nouem continere, & maturum (quaſi cognitione ſit præditus) excludere. Causa motus vteri.

Sterilitatis cauſæ, prægnantium ſigna, ſymptomata, horumq; cauſæ.

Cap. XVII.

STERILITAS vt alia pleraque ſymptomata aliàs vteri obſcœnarumq; partium, aliàs viſcerũ vitio tum viris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcundi ſunt impuberes & ſenio confecti, quòd his tenue & aquoſum languidumque ſit ſemen: & qui vel ætatẽ matura morbo acuto, vel etiam diuturno conficiuntur, qui vel humores corrumpat, vel ſpiritus principes offendat. Ad horũ conditionem accedunt, & qui citra manifeſtam corporis actionumque vitæ of-

ſenſionem, principum partium, vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio, intemperie, obſtructione aut ſcirrho tenentur, maximè ſi vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extenuatio, vel lenta febris, vel alia quædam cacochymiæ ſoboles ſit conſecuta. Viri enim ita affecti aut ſemen non proferunt aut prorſus euanidum & infœcundum, vtpore nec ex vtili materia productum, nec ſpirituũ benignitate perfuſum. In mulieribus verò quæ ita ſint affectæ aut viri ſemen vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri ſemine deſtituitur moxq; excidit: aut retentum principum partium vitiis obrutum extinguitur, idq; vel mox vel aliquanto pòſt tẽpore. His ex cauſis non modò ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus, & fœtus languidus & abortus, multo quidem frequentiùs quàm peculiari vteri errore. Iam verò obſcœnarum partium vitia, quæ ſterilitatem accerſunt, in viris quidem numerantur: pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa, vaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio & contuſio: teſtium pudendiq; exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadem atq; in viris teſtium ſpermaticorumque vaſorum vitia: & oris vteri ceruiciſve nimia amplitudo vel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, hincq; nata menſium ſuppreſſio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Ad hæc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (vt in viragine) genitalia pruriunt nimiſq; titillantur venere, & menſes parcè & cum labore emanant ardoreq; exulcerant. Frigidior, quum venus eſt ignauior, menſes aut ſupprimuntur aut parcè fluunt, atque ii decolores: lumborum, pubis, crurumque ſtupor ineſt. Humidior, quum tenue, aquoſum, copioſumq; menſtruum redditur, ac ſæpe vterinus fluor infeſtat, frequenſque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui, & vteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunq; igitur mulier ætate matura his vitiis minimè tenetur, & bono tecteq; conformato eſt corporis habitu, nec extenuato nec obeſo, lumbis latis amploq; ventre, fœcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem verò quum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quin etiam allium expurgatũ ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odorq; vel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus, ſterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet, fœcunditatem, ſin minus, ſterilitatem arguit. Præterea ſi vrinæ viuum ſulphur inſpergatur, hincq; vermes prodeant, fœcunditas, ſin minus, ſterilitas eſt. Quum igitur maris ac fœminæ congreſſu conceptus non euadit, vtrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sæpe tamen vſu venit, vt neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis verò generare poſſunt. Sic amborum impensè calidorum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum perutilis congreſſus.

[illegible]

Genitalium vitio ſterilitas.

Intemperie inſigni.

Sterilitatis indicia & fœcunditatis.

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & conſentaneo, quæ nec naturali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec ad veneris vſum ignauior, ea ad concipiendũ apta idoneaque eſt. Eam autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certè paulò pòſt ſemen eiaculetur. Si exceptum id retinetur nec excidit, nec à concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit aut titillatu quodam vterum contrahi percipit, dum ſemen arctiùs comprehendit, aut dolor leuis imum ventrem obſidet. Vteri os interius arctè adeò conniuet, vt ne ſpecilli mucronem admittat. Deinde pleniore diſtentoque iam vtero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit ac retrahitur, ſurſumque remeat, vix vt immiſſo obſtetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiusque aliquanto negligentior eſt prægnans. Menſtrua purgatio præter conſuetudinem ſubſiſtit, nec ſtato tempore procedit: quum enim vteri acetabula ſecundarum adhæſu obturentur, osque ipſum interius conniueat, nihil ſanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus aut etiam poſtremis effluxerit, ex iis venis quæ

Conceptus ſigna.

ad vteri

ad vteri ceruicem pertinent quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offenſionem. Menſe ſecundo etiam ſi menſtrui aliquid profluat, quia tamen prouida ſolerſque natura ſanguinis nonnihil reponit in mammas ſuperioresq́; ſedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac dureſcere incipiunt. Fœtu grandeſcente latera lumbiq́; expanduntur dilatanturque, ac venter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdam tum temporis in facie vel citrinę vel liuidæ maculæ, vel lentigines efflorescunt, vel oculorum ambitus liueſcit aſpectu languido: aut alia ſymptomata vrgent, quæ poſthac enarrabimus. Vrina citreo aut ſubliuido eſt colore, craſſiuſcula ac ſubturbida, quæ leuiter concuſſa bullulas vel granula è ſumma corona demittit: in hac quod per quietem ſubſidet innatátve craſſiuſculum eſt & malè cohærens carptæ lanæ haud abſimile. Vrina vini albi permiſtione, ſimilis euadit elixarum fabarum iuſculo. Mulſa cruda ex aqua cœleſti data dormituræ, ſi deinde ventrem torſionibus affligit, grauida eſt, ſin minus, non eſt. Poſtremum hoc & minimè fallax indicium eſt, quum iam fœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardiſſimum accidit medio prægnationis tempore. Moueri autem incipit non vt mola, graui moleſtoq́; pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blando ordinatoq́; impulſu, aut quaſi muſcæ volatu, quem ſæpè calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hæc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac venter præter modum ſine hydrope diſtenditur, in vtero præter naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Máſne an fœmina vtero geratur hinc coniiciendum. Mulier ſi marem gerit, *Máſne an* probè colorata eſt & hilari vultu, ſi fœminam, decolor ac triſtis. Mares parte vte- *fœmella ge-* ri dextra magis continentur, fœminæ magis ſiniſtra. Et quũ mas eſt, dextra mam- *ſtetur.* ma amplior eſt ac tumentior, eiuſq́; papilla nigreſcit firma & arrecta; citiuſq́; lacte ſtillat. Prægnans è ſede progreſſura dextrum pedem primùm promouet. Omnes tum venæ tum arteriæ dextræ magis quàm ſiniſtræ implentur ac tument, præſertim ſub lingua: eſtque pulſus dextra quàm ſiniſtra manu plenior, maior ac validior. Quum verò fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis cōſpicua ſunt, flaccidioreſq́; ſunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum ſi aquæ inſtilletur, mox (quia tenue & dilutum eſt) diuellitur, cohæret autem ac diutius perſiſtit in ſummo ſi maſculus eſt fœtus.

Mulier quæ viuidum fœtum opportunè conceperit, ſi integrè ſana eſt, nihil moleſtię offenſionisve perpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in conuenientes vſus legitimè diſponit. At verò ſi valetudinaria eſt, ſecundo *Prægnans* aut tertio menſe quum iam menſtrua purgatio diutius ſubſiſtit, needum tamen *cauſaria.* in fœtus alimentum abſumitur, eius morbi inſultus præſentiſcit cui maximè fuerit opportuna, & quicquid eſt in corpore vitii, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autem quæ vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quaſi laſſitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoraq́; ingraueſcunt ac dolent: ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetentia, nauſea ac plerunq́; vomitio modò pituitoſa, modò bilioſa: ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor vomitione non prorumpit, iis ſpirandi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietateſq́; contingunt. Et quũ terri *Malaciæ* humores ventriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omniſque rei alienæ *cauſa.* & peregrinæ, vt terræ, teſtarum, carbonum, ſalſorum acidorumq́; eduliorum deprauata appetitio in quartum quintúmve menſem fatigat.

Abortus porrò vel ab euidentibus vel ab interioribus fit cauſis. Euidentes aliæ *Abortionis* fœtum enecant, vt ſyncope, timor & triſtitia: & quæ toto genere extinguunt, vt *cauſa.* quæ vel ſuffitu, vel odore, vel ſubſtantia venenata ſunt. Aliæ cibum ſubtrahunt, vt inedia, immoderata purgatio, ſanguinis è naribus, ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim ſanguine miſſo abortum facit, idque magis ſi fœtus anctior eſt. Aliæ vteri acetabula diſſoluunt, per quæ fœtus alimentum capeſſebat: *Externa.* vt violenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut vectio, grauioris oneris ge-

Interiores. ſtatio, caſus violenter concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens. Interiores verò cauſæ ſunt cibus immoderatus, & plethora fœtum ſuffocans aut extinguens: mucoſus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac diſſoluens, vt fœtum continere non poſſint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quam fœtus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim languet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fœtum in grauius diſcrimen quàm matrem conijcit: adhæc quę ſuprà enumeratæ ſunt & ptincipum partium & vteri affectiones malæ. Quæcunq; igitur mulier citra euidentem cauſam abortire conſueuit, vel totius corporis vel vteri ſolius vitio laborat. Abortu porrò immaturus fœtus excluditur aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidẽ quum acetabula violentiùs diſſoluta ſunt: mortuùs quum iis firmis & conſtantibus fœtus ipſe petit.

Abortionis impendentis ſigna. Abortus futuri notæ ſunt, lac ſponte fluens è mammis, pręſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum eſſe reſtatur. Mammarum ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habenti dextra mamma gracileſcat, marem: ſi ſiniſtra, fœminam amittet. Laterum ventriſq; ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarumq; grauitas & ad motum ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorq; motus euadit: quumq; abortiendi tempus inſtat, aqua primùm ſanioſa profluit loturæ carnium ſimilis, deinde cruenta: hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe aut formatus aut informis excluditur.

Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero ſubſiſtit, commemorata omnia ingraueſcunt, adſuntq; ſtomachi morſus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, ſpiratio fœtida & graueolẽs, venter grauis & quaſi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obſtetrix immiſſis digitis frigidam animaduertit vteri ceruicem, interdum conuulſiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Δυστοκία. Pariendi difficultas aut à matre aut à fœtu eſt. A matre quidem mala conformatio, ſtaturæ breuitas, virium corporis imbecillitas, vt in puella & anu, puſillanimitas atque metus. Vteri ceruiciſque mala conformatio, anguſtia & oſſis pubis firmior compactio, compreſſio ſeu coarctatio ex vicinarum partium tumore ac duritie, ex veſicæ calculo, ex recti inteſtini excremento duriore & lumborum concauitas. A fœtu autem quum ſolidior illius membrana ægrè diſrumpitur: quum ipſe imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grãdior, aut monſtroſus, aut geminus eſt: aut quum non recta in caput fertur, nec manibus ſecundum latera adductis, ſed vel ambos pedes, vel (quod multo operoſius exiſtit) alterum duntaxar, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet; quæ omnium peſſima eſt pariendi figura. Difficilem partum in propinquo eſſe prænunciat, humor aquoſus in membrana allantoide concluſus totus ante partum effluens, aut copioſior ſanguinis eruptio multo tempore fœtum præcedens. Loci enim ſicci manent, deſtituti eo humore qui fœtui tranſitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, vixq; ſecundæ ab vtero diuelluntur.

Arthritidis differentia, ſigna & cauſa. CAP. XVIII.

ἀρθρῖτις. ARTHRITIS articulorum eſt dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus varii dolores occupant: alii nanque oſſium membranas, vel muſculos, vel neruos, vel medias regiones; quales aut lues venerea, aut ſimplex deſtillatio proferre ſolet. Alii articulos duntaxat obſident, in quos quaſi defixi inciderunt: atque hos ſolos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorum numero: ſed tribus duntaxat vſus nomina indidit; hæ ſunt chiragra, iſchias & podagra. Quęcũq; in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. *χειράγρα.* Chiragra manum infeſtat, eiuſque vel carpum vel externam partem vel digitorum articulos ac vincula. Dolor huic ineſt plerunque pulſans, ſæpe cum tumore, rubore, calore atq; turgentibus pleniſque venis. *ποδάγρα.* Podagra vel malleolos vel pedium, maximè verò pollicis articulum adoritur.

Tumor

Tumor vt in chiragra adeſt tum partis tum venarum abientium rubor, calor, dolorque pulſans. Iſchias omnium vehementiſſima ſedem habet non in eo ar- *Iſchias.* ticulo quo femoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altius ad ſummam natem, qua nerui à lumbis & ab oſſe ſacro emergentes feruntur in crura. Dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque & in ſuram & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab effecta coxendice deductus neruus pertingit. Rarò tumor ineſt conſpicuus, rariùs calor, aut rubor, quòd eius loci ſumma cutis venis conſperſa minimè ſit. Humeri arthritis dolore quidē inſignis eſt, non tamen (vt neque iſchias) tumore, rubore vel calore manifeſta. At quæ cubitorum genuumque eſt, & dolorem & tumorem præ ſe fert ingentem, ruborem verò caloremque exiguum. Proxima continenſque omnis arthritidis, ac doloris *Proxima arthritidis cauſa.* cauſa eſt non ſimplex vlla intemperies, ſed humor præter naturam infixus & adhærens, qui ſæpe tumore manifeſto ſe prodit. Atque tametſi nonnunquam (vt iis qui primùm incipiunt illa tentari) citra inſignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor ſubeſt. Hic autem qui continens eſt doloris cauſa, nunquam aut admodum rarò (præter multorum id opinionem aſſeuero) in id cauum ac ſpacium penetrat, quod inter oſſium extrema interuenit, ſed in vincula duntaxat atque in eas membranas quæ extrinſecus oſſium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eò directos: hoc ſanè argumento quòd in nodoſa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptáve cute plerumque eruitur è digitorum articulis, vinculo integro ac illæſo. Et in iſchiade ſi noxius humor in coxendicis pixidem conditus eſſet, nec tam vehementem (quod vinculum obtuſi ſit ſenſus) nec tam latè diffuſum dolorem inueheret. Neq; porrò humor hic, continens arthritidis cauſa, tam varius atque traditur exiſtit: nec enim ſanguineus, nec bilioſus, nec melācholicus vnquā *Qualis humor arthritim faciens.* eſt, ſed omnino vel pituitoſus vel ſeroſus: perperamque arthritidis differentiæ ex humoris genere ſtatui ſolent: vt alia calida, alia frigida ſit, ſed omnis frigida eſt, ex frigido humore genita. Quod ſi rubor aut calor interdum maximeque in chiragra vel podagra cernitur, is non ex morbi eſſentia, ſed ex vehementia fit doloris, qui ruborem caloremque, nonnunquam & febrem accerſit: quæ potiſſimum iis eueniunt qui conſtitutionem corporis obtinent impensè calidam atque plethoricam, & qui leui occaſione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum vincula, membranas aut tendones implens & diſtendens aut feriens, dolorem infert: dolor verò ſi corpus præparatum iam eſt, ruborem, calorem atque febrem: quæ diſtendentis aut ferientis humoris ſunt ſymptomata. Talis eſt ratione artiſque vſu comprobata ſententia de arthritidis continēte cauſa. Antecedentem porrò cauſam rectè omnes ſtatuunt humorem eſſe, quia ali- *Antecedens cauſa.* unde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus eſt: vnde autem & per quas vias influat, nemo ad vnguem videtur inueſtigaſſe. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus eſt, nuncupaturq; medicorum opprobrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim à viſceribus intimiſque ſedibus poſſit humor ſyncerus aliquiſpiam per venas ferri? aut qui ſanguini permiſtus nuper erat, illinc per ora venarum in articulos purus excidere? aut ſi etiam cum humore ſanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem non exciret? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è viſceribus in pedes incumbens dū tumeſcant, podagram non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus eſt arthritidis origo. Hæc autem, caput eſt, è quo ſanè pituitoſus humor iſque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius ventriculi, in quibus pituitoſum excrementum cumulari coaceruarique ſolet (hoc enim vel foras per nares, vel per palatum in aſperam arteriam atq; pulmones, aut in ventriculum interioreſque ſedes illabitur) ſed partes capitis externæ & extra caluam poſitæ origo ſunt *Arthritidis fons & ſcaturigo.* arthritidis: è quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrit. Venæ enim multæ ab externis iugularibus deductæ eò excremen-

ta ſua tenuia atq; ſeroſa deponunt. Quumque capitis craſſa denſaq; ſit cutis è qua capilli ſuccreſcunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copioſior, in iis maximè quibus gignendi eius euidentes cauſæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulata iam humoris ſigna ſunt: capitis grauitas & ſomnolentia, dolor externus, & qui contactu præſertimq; inuerſis capillis exacuitur. Tumor œdematoſus interdum vt cera mollis, cuti præſertim ad occipitium ſubiectus: cutis denſa nec caluæ propius adhæreſcens. Ea igitur humoris denſa lentaq; congeſtio arthritidis fomes eſt atque origo. Supra modum congeſtus humor leuiſſima occaſione aut æſtus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam ſponte de ſua ſede decidit, & in ſubiectas partes illabitur. Atq; quũ aquæ & ſeri inſtar tenuis ſit, ei perſimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per ſpinalem medullam (paralyſis enim fieret) non per neruos & muſculos, ſed facile ſub cute (vbi laxæ & amplæ ſunt viæ) in corporis extimas ſedes influit. Is autem fluxionis decurſu, quia tenuis, in ſolis articulis qui compacti denſiq; ſunt, ſubſiſtit ac hæret, non item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæq; ſunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in quod crebriùs corpus decumbit. Atque ſi dum incitatus eſt humor in dextrum latus eſt decubitus, dextrum humerum brachiumq; dolor impetit, ſi in ſiniſtrum, ſiniſtrum: ſi in dorſum, ceruicem, ſcapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide conflictari incipiunt, ſolent primùm leuem chiragram aut podagram experiri, cuius vix quiſquam niſi expertus credat humorẽ è capite duci, aut illinc poſſe tam repentè in extremos pedes clanculum & ſine ſenſu illabi. At quoniam initio admodum tenuis eſt, & iis maximè qui calidiores mundi regiones incolũt, facilis promptaq; illius eſt defluxio. Quum autem tempore craſſiuſculus is iam euaſerit, maximè in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repentè in extrema profluit, ſed in mediis hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decurſio conſpicua eſt. Sẽtitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitos & manus, vel per dorſum in coxendices, genua pedeſq; ſenſim deuolui, ſenſu interdũ frigoris oborto, quo corpus omne perhorreſcit. Dolor è ſuperis partibus in inferas ſæpe deſcendit, aſcendit nunquam, nec è dextris in ſiniſtras aut contrà commigrat: ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc non loci permutatio, ſed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquãtum tenuis eſt, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus noſtri caloris vehemẽtiorumque medicamentorum vi craſſeſcit, & parte tenui diſſipata diſſolutaq;, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifeſtum tophum & calculum digitorum præſertim in articulis concreſcit. Ea eſt arthritis

Procatarctica & euidentes cauſæ.

nodoſa, qua diſſiliũt articuli, diſtorquentur, & perenne motu incurueſcunt. Iam verò arthritidis euidentes cauſæ eædem quæ fluxionis exiſtunt: vna quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harũ neutra ſeorſum arthritim facit, ſed neceſſarius ambarum concurſus. Imbecillitas quum ex aliis quibuſdam vitiis æſtimãda eſt, tum maximè ex vinculorum membranarumque laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu ſunt ex parẽtum imbecillo ſemine, fitq; tum arthritis hæreditaria: vel aliis ex cauſis euidentibus, quæ laxant & emolliunt membranaſque feriunt: eiuſmodi ſunt veneris balnearumq; vſus crebrior, & quæ foris incidentia articulos contundunt. Redundantis verò humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiuſq; capitis imbecillitas, & frigida humidaq; intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adſunt, totus confici non poteſt, ex eoq; neceſſe eſt excremẽtum tempore gigni atq; cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, ſi præterea euidentes cauſæ acceſſerint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hę præcipuę ſunt, crapula, potus omnis viniq; maximè liberalior: hoc enim & caput implet, & neruos membranaſque ferit. Somnus immodicus, præſertim mox à cibo: ocium, exercitationum intermiſſio, conſuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & ſudores fiunt ſuppreſſio vel imminutio.

De ele-

De elephantia. CAP. XIX.

[...]PHANTIA morbus eſt venenatus in terrena ſubſtantia, totius corporis na-[...]ram immutans. Quum terrenus ac melãcholicus humor venenatam quali-[...]aſciuerit, eam mox tum viſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ [...]nquinata, terrenum quendam ac melancholicum ſuccum vel ex puriſſimis [...]tis gignunt eiuſdem veneni participem: quo partes imbutæ ac nutritę tem-[...]ſimilem nanciſcuntur naturam, fitq́; in eis elephãtia totius ſubſtantiæ mor-[...]Neq; verò hic (quod pleriſq; viſum eſt) cutem ſolam aut corporis ſumma, [...] intima quęq; oſſaque ipſa inuadit & obſidet, quòd omnia impuro fruantur [...]. Quanquã autē ipſa morbi qualitas ad totũ corpus pertinet, pręcipua tamē [...] iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein vitia corpori toti impertiunt. [...]antiam alii ab ortu, alii contagione, alii ſponte propriòque vitio contra-[...]

Ab ortu, qui ex elephantico parentum ſemine procreati ſunt: atque ſi [...]tum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoq; naſcetur elephanti-[...]anta eſt diuinę illius procreatricis facultatis energia, vt in ſemine intempe-[...]e prorſus impuro conſiſtens, corporis partes fingat vel ex impura materia. [...]dum elephantia parens quum genuit tenebatur, ſed in eam duntaxat erat [...]enſus, filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiã [...]s proditum eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentibus menſibus con-[...]rit, fœtum edere in elephantiam procliuem. Contagione verò ſiue concu-[...]ſiue accubitu, ſiue aſſidua vitæ conſuetudine, lues hæc hominem adoritur, [...] ex elephantico pernicioſa qualitas pariter cum humore transferatur in [...] corpus, ſenſimq́; irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, [...]ilis atra plurimùm exuperat, quæ ſenſim ac tempore venenata labe infici-[...]Nam veneni ſpeciem in nobis ſponte gigni poſſe, alio loco demonſtrauimus. [...]erat autem quum vel ſanguis, vel melancholia, vel bilis flaua ſupra modum [...]tur. Quocirca eos adoriri ſolet, quibus vel menſes ſuppreſſi, vel varices, vel [...]tnæ hæmorrhoides curatæ ſunt: & eos qui bubula, ceruina aſininàve carne [...]ſcur, cæteriſq; cibis glutinoſis atq; craſſis: eos deniq; quibus vel iecoris ardor [...]ictus calidior bilem flauam cumulauit, quę diu cohibita degenerauit in atrã. [...] mala quum non niſi florentis aut etiam prouectioris ſint ætatis, elephantia pueros nec adoleſcẽtes ſponte inuadet. Incipiente morbo viuidus ille colo-[...]s perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidem nigricans, aliis flaueſcens, [...]lbicans: vnde nonnulli tres elephantię ſtatuerunt pro coloris varietate dif-[...]tias: hinc denſior, durior, aſperiorq; redditur, quum ſcilicet iã multo eſt hu-[...]e perfuſa. Talis verò pręcipue conſpicitur aut in facie, aut in manibus, aut in [...]bus natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his ſenſus [...]ſcit frigusq; perpetuũ ineſt, maximeq; in pedibus. Licet enim horũ initio [...]er feruetur motus, ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tũ temporis ver-[...] plurimæ ſuccreſcunt, non in manibus ſolùm, ſed & in facie & in reliquo [...]ore, peculiares verò in linguæ radice. Pedes, manus & facies tument, in [...]e varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ extubetant liuido [...]te: labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruuntur craſſitie alarum, & rimis [...]ptæ cruſtulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flaueſcit [...]que craſſitię quaſi vngue obtegitur: ſupercilia prædura ac ferè calloſa atque [...] glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris, & ex mento pili ve-[...]a qualitate imburi defluunt, dum tandē horrenda euadat partiũ omnium [...]mitas. Manum pedumque digiti ſiccitate dehiſcunt, vngueſque findun-[...]c dilacerantur. Totius etiam corporis cutis areſcit atque fœda ſiccaque [...]e exaſperatur, eaque interdum cum pruritu. Ipſa muſculorum caro ab-[...]tur ac ſenſim liqueſcit. Malo autem ingraueſcente pro ſtupore cutis ſenſus [...] manente motu, vt ne infixa quidem acicula dolorem moueat, neq; inſperſa [...]dior aqua exurat: vox ē gutture raueſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiri-[...]tiuſq; corporis exhalatio fœtet, ſordida virulentaq; vlcera in manibus, pe-

ἐλεφαντίασις. τινὲς ἐκ τοῦ ἐλέφαντος.

Hereditaria.

Contagione inducta.

Improbabilis victus atque ita & vita intemperantia.

Indicia incipientis.

Confirmata ſigna.

Conſummata.

dibus & pleriſq; locis excauantur, grauiſq; putredo omnia contaminat. Quæ ex vrinis aut ex ſanguine tradi notę ſolent, incertę omnino ſunt atq; fallaces. Eſt autem eo ſæuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent: maximè verò quum non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoq; viſceribus, in oſſibus cæteriſq; interioribus partibus firmiùs inhęreſcunt. Non omnia tamen in omnibus, ſed alia in aliis comparere ſolent.

De lue venerea. Cap. XX.

Cauſa. LVes venerea eſt contagioſus affectus cũ vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac ſępe extuberans. Efficiens eius cauſa venenata eſt & maligna qualitas atq; pernicioſa labes, quę in quacunq; corporis parte primùm inſederit, eam contaminat, indeque continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta, ſenſim inualeſcit & propagatur, dum nõ ſpiritus modò atq; humores, ſed & carnẽ & partes omnes ſolidas peruagetur. Neq; earũ temperamentũ ſolum, verumetiam totã ſubſtantiã peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorũ prouentus ſuccreſcunt, variaq; vitiorum genera emergunt, qualia mox recenſebo. Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt, ſed in humore ſubſiſtit, quo vt ſubiecto quodam & vehiculo vtitur. Neq; qui iam inquinatus eſt alium halitu ſolo, ſed liquore de ſe in alterius corporis partem epidermide nudatam eiecto contaminat: è qua malũ prorſus initium ſumit. Itaq; venerea lues contagioſus eſt morbus, non ſponte intimoq; corporis vitio, ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu *Ortus & propagatio.* accepit, ea olim ex parentum cõtagione proceſſit. Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata eſt in hominum genus, atq; ex vnius impuritate & inquinamento ſenſim in vniuerſum orbẽ eſt diſſeminata, miſerabile ſcortatorũ flagellũ. Sæpius ea è partibus obſcœnis incipit, licet interdum & ex aliis pleriſq; locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aſperſa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui longè ſit impurior, à ſimili verò aut à minus impuro nunquam. Æquè impuros citra offenſionem congredi licet, & vterq; tamen puriorem aliũ congreſſu labefactat. Hauritur interdum lues è ſcorto, quod nondum inquinatum eſt, quum quis cum eo volutatur mox ab alio impuro ſcortatore. Impuritas non ex cute ſpectatur, quòd ſæpe maximeq; inueterata lue fermentum intus reconditum ſit & abſtruſum. Et hæc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpecieſque nonnulli, quibus ſymptomatum quàm eſſentiæ maior cura fuit, varias multiplieeſque ſtatuerunt. Vna tamen & eadem totius eſt eſſentia, ſed variis diſtincta ordinibus, vt alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporum in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex cauſa fit, vt lues *Primus huius venereæ gradus.* alia leuioribus, alia grauioribus ſymptomatis exerceat. Omnium leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolùm capitis, & barbæ pili ſenſim citra aliam corporis offenſionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore cõſiſtit, quę in corporis ſumma effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc *Secundus.* ſpecies diſtat à cæteris. Altera paulò deterior eſt, qua cutis vniuerſa crebris maculis minimè extuberantibus conſpergitur, iiſq; paruis lentiginis inſtar, ac modò rubris, modò flauis: quæ non antè deleri extinguive poſſunt, quàm morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine virus habet, quam nulla grauiora ſe- *Tertius.* quuntur incommoda. Tertia ſpecies grauior ac iam vera lues eſt: hac rubræ aut flauæ puſtulæ primùm quidem circa frontem ac tempora poneque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo ſchemate ſiccæ ſine pure: quæ deinde ſicca cruſta obducuntur, atque ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauantque cutem, dum ex puſtula verum vlcus euadat, quòd ferè virulentum eſt ac ſordidum. Partes quæ ad podicem, ad nates, atque fauces ſunt, quia tenellæ, omnium primæ exulcerari ſolent. Emergunt autẽ hæc, quum iecur ipſum atque ſanguinis humorumque maſſa labefactatur, à qua protinus

Quartus.

tinus carnoſæ molleſq; partes detrimentum capiunt. Quarta his ſpecies ſuccedit, quum iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excremēta multa, craſſa quidem & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamen maligna congeſtione cumulantur, quę nonnunquam in tendones, ſępius inter oſſa & perioſtia confluunt. Hęc quum vel membranam ab oſſe diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriūt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcunt. Ab his demum coagmentatis prædurі tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porrò quum in oſſe ſubſiſtūt, id amplificant, diſtendunt atq; etiam exedunt, vt eius ſæpe deprehenſa ſit monſtroſa figura. Tandem verò corpus vigiliis, diris cruciatibus confectum, & atrophia marceſcēs vita deſtituitur. Lōgiſſimè hi dolores diſtant ab arthritide, quòd hęc breui paruoq; tēpore exoritur, idq; ex defluxione, quæ repētè in articulū incubuit. Dolores verò luis venereæ ſenſim multoq; tempore procedunt ab eo excremento, quod pars malè affecta paulatim congeſſit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut citra hūc cōſiſtit fixaq; eſt. Dolores ex lue, nō articulos, ſed medios artus obſident, in quibus & plerumq; tophi cōcreſcunt, maximè verò in frōte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam in aliis quoq; oſſibus. His ergo ex ſignis vnaquæq; luis ſpecies dignoſci percipiq; poteſt. Quum autē ex dubiis ſignis de lue ambigitur, eius origo altiùs eſt inueſtiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non niſi attactu cōtrahi poteſt, neceſſe eſt labes aliqua in ea primùm parte comparuerit per quam inſertum eſt virus. Hęc enim prima ſe profert in partibus obſcœnis, ſi cōcubitu, in ſumma cute ſi accubitu cōtracta eſt: in nutricū mammis, ſi inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcœnis partibus puſtulæ, vlcera maligna, virulentaq; gonorrhœa, inguinū bubones. Sed hæc niſi altiùs intrò ſubeant, nondum lues ſunt venerea, ſed rudimentum & veluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attexendi videntur reliqui tum venenati tum contagioſi affectus, & quicunq; virulentarum beſtiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorū cognitio ex cauſarum animaduerſione capitur, non antè duxi de his tradēdum quàm eorum curandorum ratio quoq; ſubnectatur. In hæc omnem iam videor interiorum affectuum cognitionem contraxiſſe, quam tamen frequens inſpectio contemplatioq; rerū confirmabit. Confido etiam particulatim ſingula me perſecutum, nihilque recens emerſurum, quod non ex illorum obſeruatione ac imitatione noſci percipique poſſit.

Symptomata luis venereæ grauia.

Libri ſexti de partium morbis & ſymptomatis.

FINIS.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS,

LIBER VII.

PRAEFATIO.

CHIRVRGIA primùm medicinæ pars eſt habita, & ambæ ſub iiſdem natæ ſunt authoribus: nec chirurgiæ alia quàm medicinæ præcepta, nec aliæ demonſtrandi ſunt leges. Poſtea verò vt vnius medicinæ dignitas ſplendidior præſtabiliorque foret, rationis conſiliique facultatem vtpote liberalem aſſumentes medici, ac ſuo quodammodo iure ſibi vendicantes, quicquid manuum opera geri ſolet, id omne ad chirurgos ac pharmacopœos artis adminiſtros tranſtulerunt. His prima cura fuit luxata oſſa ſedibusque ſuis mota reponere, fracta verò dirigere in ſuamque ſedem compellere: & nonnulla ferramentis quoque aperire, ſecare, excidere, vrere. Tum deinde vulnerum vlcerumque, ac poſtremò ſuppurantium tumorum curatio illis eſt relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi poſſunt ſine chirurgia curari; quos tamen & illa plerumque vſurpat ſibi. Omnium tamen origo ferè ex interiore cauſa trahitur, cuius obſeruatio atque curatio planè eſt medica: imò etiam omnium quæ foris exiſtunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vſu & exercitatione præſtet & excellat.

Tumorum præter naturam differentia. CAP. I.

Externorum affectuum pro humoris ſpecie & qualitate, & pro affecto loco differentiæ.

MORBI, qui in externis partibus ex humoris vitio ſuccreſcunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtriſque alii ex ſanguine, alii ex bile flaua, alii ex atra, alii ex pituita, alii ex ſero, alii ex flatu, alii ex horum permiſtione. Humor porrò qualitate aut acer eſt & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in ſola cute eſt, aut cum cute ſubiectam quoque carnē, vel tendonem, vel adenē occupat. Qui in cute, vel in ſumma quæ epidermis appellatur; vel etiam in vera conſiſtit, quæ illi ſubſternitur. Rurſum verò humor vel partem cui inſidet in ſuam naturam conuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipſius duntaxat ſubſtantiam effuſus ſua illam qualitate afficit. Hæ quidē propriæ externorum affectuum differentiæ ſunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuſcuiuſque propria continensque cauſa eſt humor quidam vitioſus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel congeſtione, vel fluxione.

ἀθροισμός.

Congeſtio præter naturam ſenſim fit ex humoribus in partem alimenti vice diſtributis. Quum enim pars vel ita imbecilla eſt vt nec affluens alimentum in propriam ſubſtantiam mutare, vel ita vitiata vt idipſum corrūpat, nec genita excrementa à ſe propellere queat, neceſſariò præter naturam congeſtio quædam fit.

ῥευματισμός.

Fluxio autem eſt humoris incurſio concitatior atque copioſior quàm parti alendæ fit ex vſu. Huius interiores cauſæ ſunt fluxuræ materiæ copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipientis partis imbecillitas ſitúsve decliuior. Euidentes verò cauſæ: contuſio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcunque doloris aut caloris vi fluxionē accerſunt. Hi porrò affectus qui corporis ſumma obſident, vel in cute prominent, vel eam excauant, vel commaculant. Prominent tumor, tuberculum, puſtula. Tumor tuberculo maior, & vtroq; minor eſt puſtula. Tumores ſunt: phlegmone, phygetlon, bubo, phyma, eryſipelas (hoc enim & in tumoribus recenſeri ſolet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, ſcirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, ſtruma, cancer. Tubercula ſunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Puſtulę ſunt: pſydracia, epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes,

ſcabies,

ſcabies, prurigo, lichen, pſora, lepra, omniaq; verrucarum genera, clauus, callus. De ſingulis igitur dicendum, ſed alio ordine ex cauſarum affinitate inſtituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

Tumores, tubercula, & puſtulæ è ſanguine.

Cap. II.

PHLEGMONE tumor eſt calidus præter naturam collectus, prominens atque circumſcriptus oui ſaltem gallinacei magnitudine. Huic quaſi ex igne aut ex balneo rubor ineſt: calor quoq; ex inflammatione vehemẽs quaſi pars vratur: diſtentio ex copia renitens: pulſatio profunda & moleſta, quòd arteriarum diaſtole partem inflammatā feriat: dolor ex calore, ex pulſu atque tenſione acerbus, præſertim quum pars eximio ſenſu prædita eſt. Cauſa continens ſanguis eſt, non in ſolam cutem, ſed in ſubiectam quoq; carnem impactus, qui è venis eò tandem confluxit. Quum enim venæ arteriæq; maiores immoderara ſanguinis copia diſtenduntur, hanc grauatæ in minores quaſi onus deponunt, ex his demum in minimas. Ac tum per minima oſcula, perq; tunicatum meatus ſanguis cohiberi non potis, effluit illabiturq; in ſpacia vacua quæ inrer fibras ſunt primorum corporum, præcipueque muſculorum, venarum, arteriarum, neruorum atque membranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implentur que, diſtentæ copia quaſi diuelluntur, feruentiſque ſanguinis ardore incaleſcunt, doloremque faciunt. Sanguis quippe extra vaſa collectus, nec liberè perflabilis, neceſſariò putreſcit atque inflammatur. Ita quidem ſi purus is erat, exquiſita phlegmone fit, cuius ſpecies ſunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæq; ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoq; humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes & ſcirrhodes.

Phygethlō phlegmone eſt in adenum locis emergẽs, maximè verò in ceruice, in alis, aut in inguinibus; Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nuncupatur Similibus ex cauſis ortuq; ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdemque ſignis innoteſcit. Ferè autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes.

Phyma tumor quoq; adenum eſt ſimplici plegmone atq; phygethlo aliquanto minor ac planior, minuſq; rubens ac dolens. Non enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtum, vt ſit phlegmone œdematis particeps.

Carbunculus è ſanguine originem habet, non eo quidem tenui & laudabili, ſed craſſo ac nigro, calido tamen, feruente atq; corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimaſq; ciet, tandemque ardoris vi cruſta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ longo ſæpè tractu conſentiunt, caloris doloriſque participes: valida quoque febris accerſitur. Inflammata pars nūquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corrupta carnis lobum tandem excutit, quo excidente vlcus cauum ſordidumque manet, hocq; vno maximè à cæteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicique putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem; talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura proprio loco diximus.

Furunculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus, ſed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones veram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem deſcendat; atque ſubiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat, furunculus perinde atque phlegmone, hincque à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine, qui in particulam vi quadam irruat: ſed è craſſo & vitioſo, non perinde tamen atq; in carbunculo exuſto, quem à reliquo puriore natura ſecernens tāquam infenſum & inutilem in corporis ſumma pro-

Ff

pellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus, cacochymię ſoboles eſt: raròq; fit vt hic ſolitarius erumpat, ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur.

ἡ ἐπινυκτίς. Epinyctis Celſo puſtula eſt peſſima, circa quàm vehemens inflammatio cum ingenti dolore, ſubrubra ac quadamtenus liueſcens, eaq; noctu potiſſimum affligit. Sponte exulceratur, ex eaq; ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbunculi, cauſamq; ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat: quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. ὁ τέρμινθος. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido præaſſatoq; ſanguine prorumpens. Epinyctidi par quidem magnitudine, ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda, τὰ ἐκθύματα. quæ ardore in ſquamam abit. Ecthymata etiamſi peſtilentiæ conditionem ſequantur, ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & exuberant: neq; manifeſta eſt pituitæ permiſtio. Tempore concoquuntur & albeſcunt, eorum materia in pus iam conuerſa, quæ tandem & in ſquamas ſicceſcit.

Tumores, tubercula, atque puſtulæ ex pituita. CAP. III.

VT pituita alia tenuis, aquoſa, aut mucoſa exiſtit, alia craſſa & glutinoſa, cuiuſmodi eſt quæ vitrea aut gypſea appellatur: ita neceſſe eſt varios ex hac collecta naſci tumores. τὸ οἴδημα. Ac primum quidē œdema tumor eſt frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, ſed vel genuinus vel albidus duntaxat color ineſt: tumor ſæpe magnus & qui preſſo digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Eſt autem duplex: vnus collectus & circumſcriptione definitus, qui propriè ac ſimpliciter œdema nuncupatur: alter diffuſus & expanſus, qui rectiùs tu- ὄγκος οἰδηματώδης. mor eſt œdematoſus. Hic ex crudiore pituitoſoque ſanguine, aut iecoris aut aſſumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapſus, nec in earū ſubſtantiam conuerſus, ſenſim cumulatus redundat partemq; tumore diſtendit, ac ferè retinet prementis digiti veſtigium. Ita ſanè in tabe, in cachexia & in leucophlegmatia, modò pedes, modò reliquum corpus omne tumidum euadit. Verum autem & exquiſitum œdema non ex ſanguine pituitoſo, ſed ex pituita ſic ſuperuacanea, quæ ſolùm vel aquoſa, vel mucoſa ſit, vndecunq; illa in affectam partem deferatur. Ferè tamen è capitis deſtillatione huic origo eſt, quæ ſæpe in genua, interdum in humeros aliaſq; partes decumbit.

ὄγκοι ὑδατώδεις. Huc pertinent aquoſi tumores, quibus vel aqua citrina, vel ſanguinis ſerum comprehenditur: quod genus hydrops, aſcites, hydrocephalon, hydrocele, & quicunq; horum ſimilitudine ſub cutem prominent.

φυσώδεις. ἡ φυσοκήλη. Finitimi his etiam ſunt flatulenti tumores, in quibus vapor aliquis flatuſve præter naturam concluditur. Huiuſmodi ſunt hydrops tympanias, ramex flatulentus, & quicunque aut ſub cute, aut ſub oſſium membranis, aut in muſculis ex collecto vapore attolluntur. Hi admodum rarò vſu veniunt, vixq; vſquam poteſt ſolus flatus citra humoris permiſtionem colligi. Tumor indolens eſt, niſi quum membranas magna vi diuellit atq; diſtendit, œdemate mollior minuſq; renitens, nec prementis digiti veſtigium retinens.

ὁ σκίρρος. Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, concolor & indolens. Duplex is eſt: vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus, in quo preſſo doloris ſenſus ineſt: alter confirmatus & exquiſitus, qui omnis doloris omniſque ſenſus eſt expers. Vtriuſque materia eſt craſſus viſcoſuſque humor, qui particulæ impactus in eiuſque ſpacia inſertus ita obduruit, vt nonniſi ægrè ſolui diſſipariq; poſſit. Hic autem humor aut ſtatim tumoris initio talis exiſtit, vt quum vel pituita vitrea atque gypſea, vel naturalis melancholia quæ fæx eſt ſanguinis, in parte aliqua ſeu fluxione ſeu congeſtione cumulatur: Aut ex malè curato eryſipelare vel phlegmone talis euaſit, vt quum eius materia immodicè refrigeratur & adſtringitur, aut diaphoreticis diſſoluta tenui portione craſſior ſubſiſtit ac manet. Vt enim iecoris ſcirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile ſenſim craſſeſcente fit, ita & nonnunquam in externis quoq; partibus eandem habet originem.

Ganglion

Ganglion tumor eſt concolor, durus, renitens & indolens, niſi quòd vehemẽter preſſus ſtuporis ſenſum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, ſæpe in carpo ex craſſa lentaque pituita, vel ex naturali melancholia, quæ in eam durſtiem concreſcit. Qui extra articulos neruoſque necnon extra adenes paſſim exoritur, diſcriminis gratia quibuſdam nodus appellatur. Huius generis eſt bronchocele, noſtris hernia gutturis appellata, inter aſperam arteriam cutemq; congeſta: non vt pleriſque viſum eſt ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliiſque montanis in vſu eſt: ſed ex craſſa lentaq; pituita quæ eò ſenſim è capite eiuſque partibus externis per auris poſteriora deuoluitur. τὸ γάγγλιον. βρογχοκήλη.

Glandula eſt adenis tumor obduratus, à nodo ganglióve ſolo ſitu diſtans. Hęc enim è ſolis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumque adenes variè ſparſi ſint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarumque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere ſolent: quibus nonnunquam corpus vniuerſum (quod multa pituita redundaret) ſcarere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, buboque frigidus. Glandularum aliæ reſoluuntur, quarum humor non admodum craſſus ſenſim digeri diſſiparique poſſit. Aliæ ſuppurant, factoque & erumpente pure in abſceſſum deſinunt. Et hæ quidem ſanguinis caloriſque ſunt participes. Aliæ duræ perſiſtunt verã ſcirrhi ſpeciem adeptæ: earum origo è gypſea pituita eſt: aliæ vbi inueterauerunt contractã tandem malignitate in vlcus deſinunt: illæ ſtrumæ ſimplices ſunt, hæ verò exulceratæ. Vehementer quidem duræ ſunt ſtrumæ, & propriis membranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, ſed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipſum, circumſitam carnem cutemque exedit, vlcuſque efficit malignum, ſerpens & exedens. His ſæpe ortus eſt in ceruice, in qua plerumque longa ſerie diſpoſitæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquã in pectus, aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis rendones & adenes: idque ſenſim ac lento adeo curſu, vt ſępe obſcura ſit origo. Ea verò materia non ſimplex pituita eſt, ſed quæ iam caloris vi ac putredine excandeſcens acrimoniam conquirit. Quod ſi pituita atræ bilis permiſtione ferocior fit, ſtruma carcinomatis vim & conditionẽ æmulabitur, nuncupabiturq; ſtruma carcinodes. ἀδὴν ἐσκιῤῥωμένος. [illegible] αἱ χοιράδες. ἡ καρκινωματώδης χοιράς.

Cancer, tumor eſt durus, rotundus, inæqualis, venis quandoq; in ambitu turgidus, colore liueſcens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte naſci ſolet, in ore, in oculis, in vulua, in cole, in ano: at maximè in fœminarũ mammis, quæ quia fungoſæ & inanes illius materiam promptè excipiunt, ſed & in eas tum è capite tum ex vtero facilis eſt decurſus. Huius obſcura ſunt rudimenta, ac plerumque tumor exoriens ſentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quaſi ferientis cãdentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molẽ attollatur & increſcat. Quum iam illius materia aut vetuſtate aut errore viuendi, aut medicamentis incaleſcit, dolor calorq; citra inflammationẽ vehementior exercet, pars conſpicuè liueſcit aut nigricat, venę in ambitu craſſo nigroq; ſanguine nonnunquam turgent. Huius continẽs cauſa eſt bilis atra ſanguiſve feruidus ac retorridus: ſæpe ex ſuppreſſis mẽſtruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor eſt, hoc mitiorem cãcrum infert: grauiorem verò quo is calidior acriorq; fuerit. Ille niſi irritatus excandeſcat, diu citra perniciem cõſiſtit. Hic verò coërceri vix poteſt quin breui exeſa cute ſe detegat, fiatq; cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet, cum fœtore, cum ſordida illuuie, horrido aſpectu, labris præduris & inuerſis. Ex eo ſanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi, ori, cerebroq; grauis, febris aſſidua eaq; lenta ineſt, frequens animi defectio, quum præſertim cancer mammis inhæret: exeſis venis ſæpe ſanguis profunditur, & niſi malignitate ocyus interimat, longè lateq; prorepit. ὁ καρκίνος.

Ff 2

ἡ φαγέδαινα. Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidem non cutem modò, ſed & ſubiecta quæq; depaſcens & erodens. Huius etiam origo eſt ab atra bile maligna aut ab æruginoſa, de qua inter vlcera tradetur.

τὸ σάρκωμα. Sarcoma carnis eſt incrementum tuberculi tumoriſve ſpecie. Non ex humoris cuiuſquam fit affluxu, ſed ex ſolo partis alimento. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata eſt, ni cohibeatur, aſſiduo alimenti acceſſu diffunditur atq; luxuriat: ſæpe etiam venarum & arteriarum inſtar ductus producit, per quos alimentũ ſumat. Sic in malè curatis vlceribus ſæpe excreſcit caro, ſic polypus naribus contuſis, ſic epulis in gingiuis ad dentium radices, ſic ficus in ano. Sic demum & integra cute quum ſubiecta caro contuſa ruptaq; eſt, ingens tumor ſenſim exurgit, qui & cæterarum partium more alimentum capeſſit, nullo quidem dolore, ſed exquiſito ſenſu & naturali colore. Hic in quauis parte, ſed frequẽtiùs in ceruicis, alarum, inguinumq; adenibus prouenit, quorum circumſcripta caro non facilè poteſt amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, diſtat verò quòd nõ affatim, ſed ſenſim ſanguis accedat, & quantum accedit in alimentum abſumatur atq; luxuriet.

ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.

ὁ κιρσός. Huc fortaſſe cauſarum affinitate pertinebunt, varix & aneuryſma. Varix venæ immodica eſt dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequẽrior. Quumque vena impletur multo craſſoq; ſanguine, pars aut liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, ſed ſine dolore: preſſus tumor protinus cedit, moxq; redit. Fit autem ex ictu, ex contuſione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, vt pleriſq; mulieribus vterum gerentibus.

τὸ ἀνεύρυσμα. Aneuryſma arteriæ dilatatio eſt ſpirituoſo plena ſanguine. Id interdum in externis partibus exiſtit, in manibus, pedibus, circa iugulũ atq; pectus: hoc à varice diſtans, quòd magna, turgida ac ſæpe moleſta pulſatio inſit. Preſſo tumore, quæ intus eſt materia prõprè ſubterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maximè ſub pectore, circa lienem & meſenterium, vbi vehemens ſæpe pulſatio animaduertitur. Credi vix poteſt quod nonnulli comminiſcuntur, per hos affectus ruptam apertamque eſſe venam aut arteriam. Si enim ſanguis è vena aut arteria proſiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putreſceret, tumorq; fieret generis diuerſi.

Externi affectus & puſtulæ à bile. CAP. IV.

τὸ ἐρυσίπελας. ERYSIPELAS, ardor eſt vehemens per corporis ſumma diffuſus. Nec tumore manifeſto extuberat, nec partem attollit aut diſtendit, nec penetrat in ſubiectam carnẽ, ſed latè diffunditur, nulla collectione circumſcriptum. Quamcunq; partem prehendit, vehementer mordicat & vrit: color ineſt ex rubro flaueſcens, qui preſſu ſubterfugit, moxq; redit. Dolor nec pulſans nec admodum vehemens eſt. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac ſæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidẽ herpetũ more, atq; priori derelicta ſede, in vicinas partes ſenſim obrepit. Eſt aũt duplex, vnum quod ſimplex eryſipelas Celſo appellatur, ſolo rubore & ardore, nulla exulceratione moleſtum. Alterum quod eiſdem ſacer ignis nuncupatur: eſtq; exulceratum eryſipelas. Huius duæ ſpecies ſunt, vna qua ſumma cutis ſine altitudine exulceratur, in qua & cruſtulæ inſtar furfuris excitantur: altera cuius exulceratio altiùs in cutem penetrat, è qua ruptis puſtulis purulenta ſanies exit. Simplicis eryſipelatis origo eſt è feruente tenuique ſanguine, qui bilioſus appellatur: exulcerati verò ex eo, cui bilis ſuperuacuæ eiuſque incaleſcentis nonnihil ſit admiſtum. Is è venis tenuioribus propulſus nequaquam in carne ſubſiſtit & hæret, ſed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ denſior & compactior hunc retinet cohibetque. Quumque tenuis ſit humor facile diſpergitur, neque in conſpicuum tumorem ſe attollit. Genus hoc vniuerſum exquiſitum eſt eryſipelas: quod verò phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, ſed minus feruidum exiſtit multoq; minus œdematodes.

αἱ φλύκταιναι. Huc pertinent phlyctænæ & phlyctides Græcis nuncupatæ. Repentè emergunt

gunt ſubflaui humoris copia diſtentæ, bullarum modo lucidæ atq; iis ſimiles quę ab aqua feruida, vel ab igne ambuſtis erumpunt, non manifeſto tamē dolore graues. His ruptis humore excidit, cruſtulæq; obdureſcunt, dum saneſcant. Has cōſtat non niſi ex feruentiſſima bile gigni, quæ ignem viribus ſuis adęquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem ſylueſtrem appellarit. [αἱ φλυκτίδες. Sylueſter ignis.]

His proxima eſt papula. Eſt autem ardor cutem ſerpentibus minimis puſtulis exaſperans ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, vna ſimplex quæ herpes eſt miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis puſtulis veram cutem exulcerat, rodit atque depaſcit, ſerpit in latum atque in altum, ex eaque vlcuſcula manent arida. Papula ſimplex & mitior ſummam cutem exaſperat, & ſub vna epidermide conſiſtit, exiguas illic puſtulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud abſimilis. Vtraque in vicina quaſi in orbem quoquouerſum ſerpit, ſeque diffundit, ac plerumque medium ſaneſcit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata eryſipelati ſummè affinis eſt, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd eryſipelas conſpicua fluxione derepentè emergit, herpes verò ſeu papula ſenſim multóque tempore, nec conſpicua fluxione effloreſcit. Herpetis puſtulæ aridæ ſunt, è quibus ruptis nec ſanies nec pus exit. Eryſipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ ſanioſum pus effundunt. Herpes prurítu, eryſipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna eſt, prorſus febris expers, nec niſi tempore ſaneſcit: eryſipelas verò ferè cum febre eſt, præceps & quod breui vel ſponte ſoluitur. Vtriuſque herperis materia continenſque cauſa, bilis eſt ſyncera ſuperuacua eaque ardentiſſima, cuiuſmodi praſſina vel æruginoſa, quę ſenſim nulloque fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueque carnoſas tranſgreditur, dum denſiorem cutem attingat: At verò craſſior ea atque glutinoſior eſt quàm in eryſipelate, ac proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac ſubſiſtit. Quæ igitur glutinoſior fuerit ſimulque acrior, in cute tota remoratur, puſtulaſque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coercetúrque in ſola epidermide, quam ſi ſudoris modo nequeat tranſire, erodit & puſtulis intercurſantibus exedit. [ὁ ἕρπης. Cauſa proxima.]

Impetigo, cutis eſt aſperitas dura ac ſicca cum ingenti prurigine. Ea autē à ſcabie diſtat, quòd ſicca ſit & omnis humoris omniſq; saniei expers. Ex ſiccis enim puſtulis fit, ſcabies verò ex humidis. Huius quatuor ſunt ſpecies, vna admodum ſimplex, qua cutis rubra, dura, exaſperataq; vehemēti pruritu roditur: at hæc ſimplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida ſit aut ſalſa, & quę ſub vna epidermide coercetur, eamq; exedit. Altera eſt vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ aſperior puſtulis maioribus emergit, acriùs corrodit, latiuſq; procedit. Hæc ſæpe ex neglecta papula fit, fereq; ex ea quę papula fera nūcupatur, & quę niſi maturè ſublata ſit in lichenem vertitur, hic deinde in pſoram, pſoraq; in lepram. Lichenis materia eſt bilis ardentior, aut pituita putris ac ſalſa, non tenuis illa quidē, ſed quę craſſitiē aut ex ſe aut ex aliorū permiſtione contraxit. Tertia ſpecies eſt Gręcorum pſora (hæc enim à ſcabie lōgè eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſerpentibus puſtulis aſperior euaſit: his vehementer roditur & exeditur paſſimq; finditur, ex ſe furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutem effuſa, è qua digeri vix poteſt: ægrè ſiquidē hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Gręcis nuncupata, omnium ſauè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depaſcit atq; findit: ex qua non ſolùm furfures, ſed & ſquamulæ decidunt, modò pallidæ, modò ſubnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæq; pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Hincq; non epidermidem ſolùm, verùm etiam totam cutem prehendit ac obſidet. Quodcunq; pſora leprâve inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur. [ὁ λειχὴν. ὁ κνησμός. Prurigo. ἡ ψώρα. ἡ λέπρα.]

De puſtulis. CAP. V.

τὰ ἐκφύματα, *eruptio.* CVTIS admodũ frequens vitium eſt puſtula: cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo ſchemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna eſt humida, è qua rupta vel humor vel ſanies vel pus emanat: altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides, phlyctænæ ſeu phlyctides, epinyctides & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

ἐφηλίς. τὰ ἐξανθήματα. ἱδρῶα.

Exiguæ & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt, ſudationes. Emergunt repentè ſparſim toto corpore, ſed frequentiùs in manibus pedibuſq́; milii magnitudine, aqua plenæ, ſine rubore, ſine vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coërcitis, per cuius ſpiracula ii digeri minimè poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

αἱ ἐφηλίδες. His aliquando maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor inſtar lactis exit ſcabieſque ſuccedit. Fiunt autem ex feruido imputo que ſanguine ſub cutem effuſo.

ψωρίς. Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quæ rupta vlcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, idq́; modò cum prurigine ſola, modò cum leui rubore in ambitu, cuḿq; calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe vlcuſculum obducitur. Vt autẽ puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoreſq́; multi ac varii earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſaniei ſpecies diſtinguit. E toto quidem corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autem pſydracia, fauus, &

τὸ κηρίον. ὁ ἀχώρ. manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniem amplis foraminibus emittit mellis craſſitudine. Vlcus manans, quod Græcis eſt achor, glutinoſam ſaniem anguſtis foraminibus eructat. Hæc ſcabiei genera ab ea ſimplici capitis ſcabie diſtant, quæ ſummam duntaxat cutem obſidet. Hinc autẽ cerion & achor dignoſcunrur, quòd euulſi capilli radix craſſa imprimis eſt, lento craſſoque humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſaq́; pituita aut melancholia, ſub cute malignè putreſcens, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quàm cæterarum partium cutis denſior eſt, ex ea detergeri aut elui tota vix poteſt. Quocirca vlcus ægrè ſaneſcit, atque ex humoris pernicie in primis contagioſum pueris exiſtit.

ἀκροχορδών. Verrucarum genera licet exigua ſint mole, quòd tamen fœda ſunt ac plerumque moleſta, in morbis haberi debent. Verruca penſilis, quæ acrochordon Græcis appellatur, parte quidẽ ſumma latior, ima verò quæ ad cutem eſt tenuior, qua quaſi pediculo innititur. Exquiſitè dura eſt & aſpera, cuti concolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repræſentans, ad cutem etiam tenuis eſt, in ſummo lata, dura & aſpera, penſili minor. Hæ quidem verrucæ rarò ſolitariæ, ſæpiùs complures ptoueniunt maximè in palmis pedibuſq́; puetotum. Plerum-

μυρμηκία. que inopinatè comparent, atq; etiam nonnunquam ſubitò diſparent. Verruca ſeſſilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior eſt thymio, lupino vix vnquam maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radices altè exigens dolorem ciet. Clauus vt ſeſſilis

ἧλος. verruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus, parte ſumma clauorum capiti ſimilis, ſed prædura ſolidaq́; radice intrò ſe infigens, quaſi ex oſſium membranis emergat & expullulet. In digitis plantiſq́; pedum ex calcei preſſu aut intertrigine

τύλωμα. naſci ſolet: acuto interdum dolore ſponte feriens, ſemper verò ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcens. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

Maculæ.

Maculæ. CAP. VI.

CVTIS etiam vitia quędam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla aſperitate: huiuſmodi ſunt maculæ quęcunque alieno colore hanc fœdant: vt vitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, vibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis maculis, neque continuatis, neque cohærentibus, ſed quæ ſedem mutant ac ſerpunt. Sub his ſenſus aut omnino perit, aut multo ſtupidior euadit, vt ne ſi cutis ſcalpatur & interdum ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore velut vmbra inficit: atq; hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus, colore deſcribitur, ſed altiùs deſcendit cutemque totam prehendit. In hac pili excidunt, aliiq; albi ac tenues ſuccreſcunt lanugini ſimiles. Confirmata leuce perfrictione nuſquam rubeſcet, neq; adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur pręterea & interdum vitiligo quadã rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hocq; genus vniuerſum iuniores malum mortuum appellant. Hęc vitia peculiaria iis ſunt, quorum malus eſt habitus: omnium quippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leuces craſſa glutinoſaq; pituita, melanos bilis atra, cæterorum humor fœdo colori conſentaneus.

[Margin: δέρματος σπίλος, & ἀλφοί. — ἀλφός.]

Lentigo & varus in facie potiſſimùm & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa: his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdum hyemeq; præſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cęteris maculæ maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdam temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniam naturæ eiuſdem ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autem conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è viſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiam peculiari cutis vitio & affectu cõtrahuntur, quo illius alimentũ, etiam ſi purum ſit, corrumpitur alienumq; colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculæ ab ortu primaq; conformatione, vt ſigna quędam nobis inuſtæ, nulla poſſum ratione deleri: & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamẽ vireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore aliòve cœli ſtatu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiam alię quædam maculę venenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis efflореſcunt, tum colore tum figura variæ, atque etiam interdum inauditæ: idq; vel aëris inquinamento, vel hauſti veneni pernicie, vel virulentæ beſtiæ morſu: quę non niſi extincta venenata qualitate deleri poſſunt.

[Margin: ὁ φακός.]

Ecchymomate quoque cutis fœdatur: hoc enim eſt ſanguinis per cutem effuſio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibusque venis in cutem ſparſis, quæ ob ſanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam vel anaſtomoſi, vel diapedeſi reſerantur: crebriùs verò vel labore immodico, vel contuſione ex ictu caſúve rumpũtur. Ex his ergo ſanguis per cutem effuſus coit, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hęc, eiusq; colore inficitur cutis. Primumque liueſcit, ac tum affectio pelioma Gręcis nuncupatur: deinde & nonnunquam nigreſcit, eſtque tum melaſma: vtraque nobis ſugillata dicuntur. His minora ſunt ſtigmata, minoreſq; vibices quales relinquuntur è flagellis.

[Margin: τὸ ἐκχύμωμα. — τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ στίγματα. τὰ οἰδήματα ἐ μωλώπων.]

De gangrena & abſceſſu. CAP. VII.

MAGNA ſępe vitia phlegmonis aliiſq; tumoribus ſuccedunt, quorum non aliud gangręna peius. Eſt enim incipiens partis corruptio: quę quum iam eò proceſſit, vt pars corruptione extincta & emortua ſit, Sphacelus id eſt ſideratio nuncupatur. Hęc in oſſe caries eſt, in carne cęteriſque partibus generis nomẽ retinet. Primùm igitur coloris flos perit & extinguitur: quumq; iam ſphacelus eſt, pars liuet aut nigreſcit, tumida, mollis ac prorſus cadauerosa: nec arteriarũ pulſus eſt, nec dolor, ſed nec ſenſus vllus, vt etiã ſine ſenſu doloris altè ſcalpellus adigi poſſit. Oritur autem quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu de-

[Margin: γάγγραινα. ὁ σφάκελος.]

Extinctio & ſuffocatio caloris natiui quibus ex cauſis.

ſtituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur arctiore vinculo, contuſione vel obſtructione: aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur, idq; vel humorum copia, vt in magnis inflammationibus, vel ingenti obſtructione quæ perſpirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atq; maligna qualitate.

τὸ ἀπόστημα.

Abſceſſus, apoſtema Græci dicunt, eſt collectæ materię in pus aut in alienam ſubſtantiam conuerſio. Inflammationis quidem materia, quę ſanguis eſt, extra venas putreſcit, cuius ſi tanta eſt putredo vt nequeat ab inſito calore vinci, ſæpe in gangrænam tranſit: ſin verò vincatur, concoctione in pus faceſſit, eaque puris collectio abſolutè eſt abſceſſus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor incumbit vehementior, iſque pungens ac lancinans: atque ſi locus inſignis eſt, febricula rigorque inordinatus noctu potiſſimùm fatigans. Abſceſſu iam facto miteſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitaturq; cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alii abſceſſus ex frigidis, duris, inueteratiſque tumoribus, quorum materia neq; inflammatur neque ſuppurat. Ex his non pus, ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur, ex frigido humore concoctionis vi genita. Ita enim his apertis potiſſimumque inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem vel grumo, vel oſſi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnoſa parte ſuccreuit, ſed nulla cyſti obuoluta. Fiunt & alii quoque abſceſſus quorum materia cyſti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ, ſteatoma, atheroma & meliceris.

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς.

In ſteatomate quæ extirpatur ſeuo, in atheromate pulti, in meliceride melli perſimilis eſt, circum quam tunica vetuſtate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rariſſimè, crebrò in capite progigni ſolent, quòd huius cutis denſa materiam diu cohibeat, dum in alienam externamque ſubſtantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti, niſi quòd ferè diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus, ac ſenſim multoque tempore gignuntur, aut nullo aut obſcuro dolore exercent, niſi quum fortè acriùs ſuppurant.

ὁ κόλπος.

Sinus, venter eſt & obtecta latenſque capacitas expurgato abſceſſu manens. Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorum venarumq; fibras corrumpit & exedit, quæ & puris naturam ſubeunt, & cum pure defluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coërcetur ac intus ſubſidit, proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſicq; latè ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur, longioreque ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongusque ſinus.

ἡ σύριγξ.

Hæc ex figura modò ſimplex, modò multiplex, quaſi ramulis ſparſa, interdum recta, interdum tortuoſa flexuoſaque eſt. Recens ſinus atque fiſtula carne ſua circunuoluitur, cuius tandem latera vetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente nec tempeſtiuè deterſo atq; concreſcente occalleſcant.

τυλώδης κόλπος.

Hoc tanquam pariete aut velamento ſinus fiſtuláve circundatur, qui & tum calloſus appellatur.

De vulnere. CAP. VIII.

ἕλκωμα.

VNITATIS ſolutio in vtramque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, eſtq; communis vtriuſque morbus. Quæcunq; interiorem & ex corporis vitio originem habet, aut quæ pus putredinémve contraxit, vlcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iam ſordidum ac putre euaſit, ſpecie mutata vlcus eſt.

πληγή. ὁ τρῶσις. νύγμα. θλάσμα. κάταγμα. ῥῆγμα.

Quæ verò extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut vulnus: ſi punctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu, à re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atq; vena ruptio nuncupatur. Euidentes cauſæ aut incidunt ac vulnerant, aut pungunt, aut contundunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt acie. Pungunt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus & quæcunq; mucrone ſunt prætenui.

tenui.

tenui. Contundunt caſus, violenta incurſio, motus vehemens, vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retuſa tela & quæcunque vulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ vnitatis differentiæ, vulnus quod partis eſt mollioris, vt cutis, vt carnis, venæ, arteriæ, nerui aut membranæ. Punctio verò vniuſcuiuſque partis perforatio. Contuſio ſeu colliſio mollioris partis frequens interior diuiſio, externa facie integra. Durioris verò partis vt oſſis (quod irruenti corpori duro non intrò cedit, nec in ſe compellitur) ſolutio, fractura eſt. Tenſarum verò partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. Hæc quidem ſimplicia ſunt ſolutæ vnitatis genera, ex quorum commiſtione compoſita emergunt. Vniuſcuiuſque multæ rurſum ſpecies exiſtunt. Nam vulnus aut ſimplex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ ſubſtantiæ portio quædam perit. Smplex rurſum aut ſummum eſt, quum cutem ſolam occupat: aut profundum, quum in carnem in aliás ve ſubiectas partes infligitur. Longum aut breue, magnum aut paruum, atq; in his non longitudo ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectanda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna ſummum eſt aut anguſtum, altera profundum aut latum. Singulę eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus præſertimque viſu atque tactu tum infligentis cauſæ animaduerſione internoſci ſolent, neque (quum eorum ſint & in conſpectu poſitæ) alia de ſe indicia poſtulant. Sed tamen cauſæ quæ vulnus inflixit & materia & figura & magnitudo & vires æſtimandę ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundinea, aut ferrea, aut ęrea, aut ſtannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea. Figura aut acuta, aut obtuſa, recta, curua, anguloſa, ſulcata aut ſpiculis alata. Magnitudo teli admodum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus comprehenditur: vt ſit vtrinque vulneris magnitudo conſpectior. Vires eius materię quæ vibrantur interdum nullæ ſunt, interdum aut ſimplici aut venenata qualitate infenſæ ſunt: ſimplici vt cauterium & ſepticum medicamentum: venenatæ vt tela toxico immerſa extinctaque, vt rabidi canis, ſerpentis aut mutis aranei morſus, vt ſcorpii, viperę aut phalangii aculeus. Hęc verò non ampliùs ſimplicia & ſolitaria ſunt vulnera: quēadmodum nec quę vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritum comitem habent. Hinc autem illa noſci poſſunt, quòd ſymptomata quàm pro ſimplicis vulneris conditione grauiora ſuſcitent, maximè verò quę toxicorum & virulētarum beſtiarum ictibus infliguntur, de quibus poſthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo quę demonſtrant quę pars in quouis vulnere plurimùm ſit affecta. Inciſa vena, ſanguis abundè profunditur, eoq; abundantiùs quo amplior atq; turgidior ea fuerit: profluit autem continēter & ęquabiliter nullo ſubſultu, ſanguis craſſiuſculus atque rubicundus. Ab arteria vero tenuis, flauus feruiduſq; manat, neque is ęquabiliter, ſed pulſu quodam & ſaltu: quum enim arteria ſe ſummittit, copioſior exit.

Symptomata & ſigna quæ indicant partem quāuunque vulneratam.

Neruo autem ſeu punctim ſeu cęſim vulnerato, motus interdūq; ſenſus perit aut certè offenditur, torporq; accidit partib. vulneri ſubiectis, dolor ingens excruciat, inflāmatio partem exercet nonnunq̄ in gangrænam deſinens, febris accenditur, cerebriq; conſenſu ſæpe delirium ſuccedit. Conuulſio quoque inſequitur, idq; frequentiùs puncto & quadamtenus ſecto quàm præciſo neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ dum caluam tum reliqua oſſa conueſtiunt, eadē ſigna at obſcura tamen obtingunt: multoq; magis cæſis articulorū vinculis. Os vulneratum ſi nudatum eſt, immiſſo ſpecillo ſcabrū exaſperatumq; percipitur nullo dolore, niſi quū fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quam intus partem vnumquodq; penetrans vulnus attingat, ſignis iudicandum. Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrociſſimus dolor ineſt, qui & manſu adductiſq; maxillis, & ſpiritus contentione exacuitur, protinus vomitio conſequitur identidem ac ſubinde recurrens: ſanguis intro effuſus nonnunq̄ vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: ſenſus interdum quaſi attonitis obtunduntur, neruiq; diſtenduntur: nec multò pòſt febris atq; mox delirium exoritur, præſertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque ſubſtantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem

Si interior pars quapiam conſauciata ſit & offenſa, quæ eius ſunt indicia.

caluæ capacitatem implet, mens labat, ſymptomataq; omnia ingraueſcunt, ac ſæpe cerebri portio non citra vitæ perniciem excidit. At ſi altiùs in cerebri ventriculos vulnus ſit inflictum, aut ſi transfoſſi ſunt oculi, repentina mors inſequitur, perinde ac percuſſo corde: illic quippe vis animalis, hîc autem ſpiritus atq; etiam ſanguis confertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum ſubit, exſpiratione flatus erumpit, atque vel aloës vel myrrhæ vel ariſtolochiæ puluere in vulnus infuſo, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus prętér hæc, expuitio ſpumans cruentaque fertur, ſpiritus difficilè atque cum ſono eliditur, deinde ni repentina mors ſequatur, tum febris tum marcor hominē ſenſim conficit. Conſauciato corde protinus extrema frigeſcunt, morſque in propinquo eſt: atque ea derepentè irruet, ſi ſauciatio in illius ſinus deſcenderit. Arteriis venisq; amplioribus inibi diſſectis magna ſanguinis viriumque facta profuſione, ſudores frigidi fœtidique exeunt mortis nuncii. Transfixum diaphragma pręcordia conuellit, ſummam infert difficultatem ſpirandi, delirium quoq; & mentis alienationem, nonnunquam tuſſim & expuitionem cruentam, tandemque haud ſecus atque ictus pulmo tabem atque interitum: maximè quum parte id media afficitur, vt quæ neruoſa exanguisq; ſit, & continenter agitetur. Extremarum verò partium quę carne multa ſunt præditæ vulnera interdum agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúsve tranſitus eſt, quicquid aſſumptum fuerit, protinus euomitur: ſingultus, animi defectio, ac plerumque conuulſio diſtorquet. E ventriculi vulnere quod in capacitatem ſubit, cibus & potus erumpunt, vomitio quoque frequens eſt, & ſingultus, & animi defectio, nec ex eo diu quiſquam ſeruari poteſt. Diſſectis inteſtinis fæces minimè deſcendunt, ſed in abdominis ſpacium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fęces ipſas vel earum odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quum per ſumma eſt, præcordia ad ſpinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris punctiones doloresq; ad iugulum quod è directo eſt, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tandem quaſi atrophia corpus liqueſcit & abſumitur. At quod altiùs vulnus infligitur, animi defectione frequenti ſudoreque frigido mortem accelerat. E rene læſo mictio fit cruenta eaq; parcior dolor, ad inguina atque teſtes deuoluitur, vrina ſub abdomine collecta hydropis quandam ſpeciem exhibet. Eadē propemodum & percuſſa veſica infert, atque inſuper vomitionem, ſingultum, deliria, vrinęque profuſionem è vulnere, quibus & mors ſuccedit. Diſciſſa ſpinæ medulla ſubditę partes reſoluuntur, earumque motus ac ſenſus omniſque functio intercidit, vt etiam modò ſtercus, modò vrina, modò ſemen præter voluntatem exeat. Raro autem ſimplex vulnus vſquam conſiſtit, ſed ferè partes complures occupat atq; comprehendit, è quibus & multa & variè confuſa ſigna exiſtunt.

De vlceribus. Cap. IX.

ἕλκωσις

VLcus eſt fœda impuraque continui ſolutio. Impura quidem fit, non vt vulnus ſanguine, ſed vel humoris vitio, vel hinc genita ſanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, non extrinſecus, ſed ex vulnere ipſo profecta. Vulnus extrinſecus accipitur: vlcus nonnunquam extrinſecus quoque, vt quum vel ſeptico medicamento, vel cauterio corpus inuritur: at ſæpius huic origo ſpontanea ex interiori vitio eſt. Itaq; omnis efficiens vulneris cauſa, euidens eſt, vlceris verò plerumque interior, quiuis ſcilicet humor præter naturam collectus. Hic enim vel exeſione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetuſtate aliáve ratione ſucceſcit. Eſt autem vlceris interior illa cauſa duplex, antecedens & continens. Antecedens eſt corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viſcerum praua affectione contracta. Continens eſt, vitioſus humor omniſque corruptio in affecta parte conſiſtens ac hærens. Vulnus ergo ſolitarium exiſtit, neq; illi cauſa aſſidet: vlceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quæ quod genuit etiamnum fouet. Præcipuę vlcerum differentiæ & ex iis quę dimanant, & ex cauſarum varietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, ſummum profundum, rectum obliquum, æquale inæquale,

recens

recens aut inueteratum, at non illius propriæ ſunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere ſucceſcunt indeque manant, ſpecies hæ fiunt, vlcus ſanioſum, virulentum, ſordidum, purulentum atque verminoſum. Eſt autem ſanies omnium quæ defluunt tenuiſſima, minimè glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicunda. Quod hac craſſius exiſtit, ſi glutinoſum quoque eſt, ſiue Græcorum ichor ſit ſiue melicetia, noſtris virus appelletur: pus vtroque craſſius eſt & albidius, minimè tamen glutinoſum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam ſaneſcente, ſanies ex incipiente atq; crudo, virus ex maligno. Vnumquodq; autem vitioſum habetur, ſi multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius verò ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſiorque eſt ac minimè profluit, ſed veluti concreta adhęreſcit vlceri. Vermes tum ſordis tum putredinis ſoboles ſunt, ſolentq; in neglecto vlcere procreari.

Vlceris porrò differentiæ ex continente cauſa hę ſunt: vlcus phlegmonodes, eryſipelatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridum. Nam interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partisve corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedens, quòd partem cui inſidet, aſſiduò excauat exteritque. Quinetiam depaſcens (Gręci nomodes appellant) quòd non ſolùm affectam partem excauat, ſed & vicinas quoq; integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoq; ſpecies eſt phagedęna, ſerpens quidem vlcus & obambulans, ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem rodens ac depaſcens. Omnium cauſa eſt bilioſus, acer & mordax humor, aliàs craſſus, aliàs tenuis confeſtim in partē effuſus. Succedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exaſperauit.

Ab his ſunt vlcera cacoëthe, id eſt maligna & ægrè ſanabilia, quę etiam quòd difficilè ad cicatricem ducantur Gręcis dyſepulota nuncupantur. In hoc genere ſunt Telephia atq; iis deteriora Chironia. Ea ferè magna, nō tamen putrida ſunt, neque tetrum odorem exſpirant, neque depaſcunt, neq; dolore excruciant, ſed oras habent tumentes, præduras atque calloſas: proinde non facilè ſaneſcunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, ſed quæ mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cancro ferè ſimilia, niſi quòd tumore nullo obſidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cęca quoq; malignitas cauſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligative poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

Putridum vlcus proximū his eſt, in quo non id ſolum quod exit, ſed ipſa quoque vlceris caro computruit, atq; mollis, glutinoſa & cadaueroſa iam reddita, tetrum grauemque odorem exhalat. Hoc niſi coërceatur plerumq; in ſphacelum deducit. Oritur nonnunquā ex ſola humoris pernicie, ſed hinc tamen frequentiùs quòd partis inſitus calor vel ab arteriarum obſtructione vel alia quauis ex cauſa ſit extinctus, neque iam poſſit partis ſubſtantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiusq; continens materia tum ex iis, tum ex eorum quæ dimanant ſubſtantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noſcenda.

Ad hæc verò vt perfectior inſtituatur curandi ratio, cauſam quoque vlceris antecedentem, & quicquid in illius ambitu conſedit, etiam atque etiam circumſpicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerunq; circumſtant, ſine quorum animaduerſione nequeat vlceris ſanatio compleri: cuiuſmodi ſunt intemperies præter naturam: phlegmone omniſq; tumor: varix, cōtuſio aliáve carnis corruptio. Intēperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis ſenſu atq; remediorum vſu. Tumor præter naturam quum tactui viſuique ſit obuius, ſeipſo innoteſcit. Hic autem vlceri materiā pabulumque ſuggerit, vt (qui prius ſublatus ſit) nequeat vlcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, ſi in vlcus materiam eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autem omniſque ſubiectæ carnis corruptio aut vitioſitas, haud ſecus ac intemperies vlcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari

Antecedens vlceris cauſa.

neque cicatrice rectè obduci ſinit, ni conuenientem naturæ ſuæ modum obtineat. Quinetiam viſcerum præſertim verò iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quòd ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit vlceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorum vlcera ægrè ſaneſcunt.

De oſſibus fractis, luxatis aut aliter vitiatis. CAP. X.

OSSI quoq; peculiaria vitia inſunt vlceri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Continuitas ſoluitur quum id aut vitiatur, aut colliditur, aut forarur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur vel quum nigrum euaſit, à candente ferro vſtum, à maligno vlcere, à fiſtula, à cancro aſſidente inquinatum: vel quum pingue & molle, vel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua: in contecto vero explorari debet ſpecillo tenui in vlcus immiſſo, dum os attingat: molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquam quum nulla diuiſione pars illius ſumma ex ictu ſolùm exaſperatur: nonnunquam quum integra continuatione inflectitur, vt coſta atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodammodo fit, quemadmodum & ænea vaſa quum illiduntur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella ſunt oſſa, præſertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauumque tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone demiſſoque tenui ſpecillo vndique ſoliditas exiſtit. Finditur rectum & vt lignum in longitudinem, frangitur vel trāſuerſum vel obliquum: atque huius extrema modò retuſa, modò acuta ſunt, hæcque ſæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractúmve os facilè cognoſcitur, ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouetur: aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inæqualitas tangenti occurrit, mutaturq; interdum partis figura. At nonnunquam fit vt fragmenta omnia in ſuis ſedibus perſiſtant, ac tum obſcurius eſt malum: nihil enim pungit, nihil reſimum eſt, ſed tactu omnia ſunt æquabilia membroque ſua figura manet. Hinc tamen coniicere licet, quòd pars contacta dolet, neque ſuo perfungitur munere: tota intumeſcit ac plerumque calet, euidentes quoque ictus cauſæ anteceſſerunt. Atque hæc omnibus quidem oſſibus communia ſunt: nunc quicquid vnicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariæ fractura & fiſſura.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculoſiſſimum, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quum caput vehementer percuſſum eſt re quapiam dura, aſpera atque vaſta, ſanguiſque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo inſequuta eſt, homoque quaſi attonitus concidit, ſine voce, ſine ſenſu, magna fractæ caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certè interdum ea nondum fracta obringunt, concuſſo duntaxat vehementius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam vidimus fracta caluaria dies circiter octo quaſi minimè affectos, ad conſueta munia prodire, quos tamen poſtea ingens ſymptomatum turba proſtrauit. Itaque quum fracti oſſis opinio eſt, nullum certius ſignum ſit, quàm demiſſo in plagam ſpecillo id explorare. Si quidenim in oſſe aſperum extra ſuturas occurrit, fractum idipſum eſt: ſi nihil niſi læue & lubricum, integrum manet. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ caluariæ ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte vulnerata eſt cutis, ſed altera os finditur: ac tum circumſpectiùs quætendũ numquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porrò autem ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia vel mentis alienatio, vel torpor, vel neruorum reſolutio vel diſtentio acceſſerit, non modò fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq; premit. At ſi ea multo pòſt tempore ſuperuenerint, vel ex phlegmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares, ſpiritusque ægrè ducitur. A latere verò ſi quid

fractum

fractum eſt, aut locus cauus appatet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non niſi communibus indiciis deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſſimum dolorem, ſpirandi difficultarem, inflammationem, febrem, ſuppurationem vitæque periculum infert. Contuſio atque depreſſio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid verò in ſpina fractum eſt, quoniam acutum id eſt, vtique pungit, locus concauus fit, corpuſque in partem interiorem nititur. Humerorum atque femorum fractorum non alia quàm communia ſigna ſunt: vti neque brachiorum neque tibiarum: quanquam in his non parum ad rem pertinet conſiderare alterúmne os an vtrumque ſit fractum. Hæc de fractis oſſibus, nunc de luxatis.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur vel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfectè fit & articulus prorſus excidit, oſſiſque caput è ſinu ſuo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρωμα vocant. Si verò os ab oſſe paulum recedit, eaque inter ſe dehiſcunt atq; diducuntur, παράρθρωμα. Vtrumque autem modis quatuor fieri ſolet: aut enim in partem priorem, aut in poſteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapſus omnis interdum ab externis cauſis vt ab ictu, caſu & ab aliis quæ violenter os aut è propria ſede dimouent, aut vincula diſrumpunt, aut laxant, idque frequentiùs in pueris & imbecillis, quàm in robuſtis. Interdum etiam ab interiore cauſa, quæ vincula articuloſque laxat & infirmat: vt quum humor pituitoſus, mucoſus ac lubricus exuperat, qui vel multitudine vincula emollit vel lentore oſſa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indicium eſt, q̨ qua parte os proſilit, articulus extuberat, aduerſa à qua receſſit ſinum habet: membri figura peruertitur, neque recta manet, membrum ægrè in eam partem flectitur in quam os exceſſit, in aduerſam perfacilè. Et hæc quidem luxatis omnibus ſunt communia, quid verò ſingulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foraſque excedit, & inferiores dentes longiùs ſuperiorum ſeriem excedunt: quum verò in latus, mentum in contrariam partem contorquetur, nec dentes inferiores paribus reſpondent. Ceruicis vertebræ ſi in partem interiorem procidant, ægrè tum ſpiritus ducitur, tum cibus voratur, ſinuſque ineſt: ſi in externam, præter hæc mentum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in ſpina vertebræ prolabuntur, licet non prorſus excidant, ea poſteriore parte vel prominet, vel excauatur, vel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet. At verò quum toto loco mutatæ ſunt vertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ ſuper ſeptum tranſuerſum ſunt, brachia atque latera aut reſoluuntur aut diſtenduntur, vomitio ſpirituſque difficultas incidit. Ex iis verò quæ ſub ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborant, vnde aut fæx alui aut vrina modò ſupprimitur modò præter voluntatem exit. Humerus in alam frequentiùs, in priorem partem rariùs, in ſuperiorem nunquam prolabitur: ſi in alam, brachium recedit à latere, neque in id adduci poteſt: ſi in priorem, brachium in poſteriora facilè, in priora difficilè inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit: quum in poſteriorem, brachium curuum eſt, neque exporrigi poteſt, eſtq; altero breuius: quum in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus eſt ratio. Femur ſi (vt ſæpiſſimè fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extrà porrigitur, vix alteri iungi poteſt, eſtq; eo longius. Si in exteriorem vt nonnunquam contingit, crus totum intrò ſpectat, eſtque altero breuius. Rarò autem admodum vel in priora vel in poſteriora luxatur.

τὸ ἐξάρθρημα.

Genu in omnem præterquam in priorem partem conuerti poteſt: quod ſignis communibus internoſcitur. Hinc etiam quòd perinde atque in femore nerui intendi ſolent. Palmæ plantæque oſſa modò in priorem partem modò in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, communeſque notas habent,

quia neque naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque concluſa ſit Pathologia, quæ eſt affectuum, cauſarum & ſignorum, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulam comprehenſa videri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentaque cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi vſum conducunt. Præſtabilia quæque videor perſequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiuſq; vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire poſſunt.

Libri ſeptimi Pathologiæ, De extern. corp. affec. finis.

INDEX IN SEPTEM PHYSIOLOGIÆ LIBROS.

In quo paginam numerus prior, illius lineam verò poſterior indicat.

Abdomen p. 16. v 32
Abdominis muſculos vrina expulſione iuuare 128,24
Academicorum de animo ſententia 75,32
Accretio quid 92. 48
Accretionis & procreationis differentia ibid. 46
Ἀκμαστική 7,9
Actio 206,20
Actiones communes 95,51
Actiones propria ibid. 49
Adeps frigidis naturis copioſius, calidis paucius 43,22
Adeps pars corporis non eſt 53,33
Adipis differentia 43,26
Adipis procreatio. 43,19.53,33
Adipis temperamentum 67,28
Adoleſcentia 72,45
Αὐξητική 124,17. 130,38
Aer ambiens caloris conſeruandi cauſas omnes in ſe continet 152,22
Aer altribus ingenitus 139,42
Aer flammæ pabulum 76,45
Aer humidior aqua 55,24
Aer inſpiratus vt fiat ſpiritus pabulum 154,20
Aer quid flammæ conferat 76,39
Aer quomodo in pulmonem, atque inde in cor perueniat 25,14
Aeris inſpirati vſus 76,23
Aeris inſpirati præparatio 154,17
Aeris, ſpiritus & ſanguinis diſtributio per pulmones ib. 50
Aere nihil humidius 55,36
Ærumna 145,7
Æſtate acrior eſt in nobis calor quam hyeme 84,44
Ætas quid 70 49
Ætas conſtans 71,54
Ætas nulla calida & ſicca abſolutè, vt nec frigida & humida 72,7
Ætatis quàm naturæ, in æſtimandis temperamentis, maior vis tribuitur ibid. 37
Ætates quinque 71,44
Ætatum mutatio vnde ſpectetur 70,51
Ætatum temperamenta 71,30
Affectio 145,7
Ἀγωνία 7,32
Agglutinatio 94,25
Alexan. Aphrodiſei de ſpiritu ſententia 75,47
Alexandri Aphrod. de partium facultatibus ſententia 112,47
Alimentum eſt materia auctricis facultatis 118 48
Alimenti in ventriculum depulſio 119,8
Alimenti præparatio in ore ib. 1
Alimenti per inteſtina depulſio 121,31
Alimenti nullum eſt genus tam benignũ, vt vniuerſum concoctione mutari poſſit 94,9
Alimenti in iecur diſtributio 121.37
Alimenta coctione non putreſcere 120,13
Alimenta multa tenuitatis cauſa in venas permeare 123 9
Allantoides membrana 170,28
Aloe 90.23
Altrix facultas nunquam otiatur 92,23
Altrix facultas qua 92,13
Altricis & auctricis differentia 93.7
Alui excrementum 121,43
Ambitio 1,4,52
Amnios membrana 170,40
Ἀνάλυσις, i. *reſolutionis doctrinæ ordo* 1,23
Anatomes modus 44.52
Anatomes præſtantia & neceſſitas 45,3
Anatomica adminiſtratio ibidem 5
Anatomica inſtrumenta ib. 13
Angor 143,6
Anima quid 88 33
Anima intelligens ſentientem & naturalem poteſtate in ſe concludit 89,22
Anima cauſa eſt primaria, facultates cauſæ adiuuãtes 91,2
Anima vna diſſimiles actiones edit 108,4
Anima qua ratione ſit ſimplex 115,40,50

Anima

Animæ cur quibuſdam non videatur ſimplex 116,15
Animæ naturalis & ſentiens ex ſemine prodierunt 163,24,28
Animæ ſentient in fœtu ducta eſt à parentibus 177,32
Animæ cuiuis parti, vt mentis, ſuum ſubiici ſpiritum 76,1
Animæ propria actio vita eſt 88,17
Animæ ſpecies tres 89,3
Animæ part ſenſu pollens phantaſia, appetitus, & motus facultates habet 90,8
Animæ partes 89,25
Animæ partes Geometricis figuris comparata ibid.30
Animæ ſentientis ſedes & inſtrumentum 103,1
Animæ tres facultates locis diſſidere 109,32. 112,55
Animæ facultatem illic conſiſtere, vnde ipſius inſtrumentum deducitur 110,21
Animæ actiones cur læſo corpore læduntur 64,18
Animæ ſentientis vis & materia 138,42
Animæ ſentientis varia inſtrumenta 150,46
Animæ facultates corporis temperamentum & conformationem ſequuntur 150,37
Animæ principes facultates ſedibus non eſſe diſtinctas 150,54
Animæ facultates ex qua parte ſeminis oriantur 178,31
Animã ſolis operibus cognoſci 88,15
Animam actionum corporis cauſam eſſe ib.30
Animam hominis eſſe immortalem 116,44
Animam externas functiones variis inſtrumentis perficere 145,27
Animi affectiones vt fiant 143,52
Animi perturbationes morbos præcedunt 144,30
Animi intentio ad motum neceſſaria 147,1
Animi ægritudines 145,6
Animal omne natura calidum eſt & humidum 68,35
Animal omne ab ortu in vita extremum in dies ſiccius redditur 71,7. 73,16
Animal omne appetere, imaginari, loco moueri 89,45
Animal nullum perfectum ſine teſtibus gigni poſſe 160,17
Animalem facult. lædi poſſe aliis illæſis 108,52
Animalia quæ ſenſu prædita non mouentur 102,19
Animalia quæ progrediendi facultate ſint prædita 104,38
Animalia ſenſus impulſu ſtirpes natura duce viuere 113,24
Animalia bruta diſcretionem potiùs habere quàm iudicium 142,18
Animalis facultati reliquas materiã ſubiicere 115,4
Animalis facultatis motus in noſtro eſt arbitrio 108,23
Animalis facultas in cerebro conſiſtit 109,49. 110,16
Animalis facultas omnium poſtrema 110,31
Animantia muta dextro cordis ſinu deſtituta 110,47
Animantia ſanguine prædita exanguibus calidiora 151,23
Animantia ſexu diſtincta 156,31
Animantia omnia ſanguinea è ſemine oriuntur 170,18
Animantis alimentum 112,33
Appetendi & ſentiendi facultates inſeparabiles ſunt 102,31
Appetendi & ſentiendi facultas parte cerebri priore domicilium habet 102,45
Appetitus naturalis rebus omnibus ineſt 95,17. 100,8
Appetitus 100,51
Appetitus naturalis 101,10
Appetitus natur. fons eſt iecur, ib.15
Appetitus animalis in cerebro ſitus ibid.17
Appetitus rationalis 101,33
Appetitus animalis à progrediendi facultate differt 101,17
Appetitus tot differentiæ, quot animæ facultates 117,13
Appetitus duo mortales 118,9
Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui ibid.14
Appetitus triplex 117,26
Appetitus vt ab externis cauſis moueatur 144,22
Appetitum mouentes cauſæ 143,53
Appetitũ naturalem in ſtirpibus quid moueat 95,12
Appetituum differentia 101,8
Appoſitio 94,26
Aqua nihil frigidius 55,35
Aquatilia vt vitam tueantur 152,23
Arabum de temperato ad pondus falſa opinio 64,50
A'ρθριτις 238. 8,52
Argumentatio 148,11
Ariſtotelici cur venas è corde naſci putarint 34,35
Ariſtoteles partem corporis vt accipiat 53,51
Ariſtotelis ſententia de qualitatum remiſſione exponitur 62,31
Ariſtotelis de cerebri temperamento ſententia 67,30
Ariſtotelis de partibus animæ eiuſdemq; facultatibus, & de communi earum ſede ſententia 106,45. & cap. toto.
Ariſtotelis de fœmineo ſemine opinio 165,26
Ariſtoteles cor primùm conformari contendit 171,27
Ars 148,44
Arteria venoſa 24,13
Arteria ἀορτή ibid.
Arteria magna vulnerata vniuerſus ſanguis profunditur 152,52
Arteriæ ſpiritus vitalis canales 17,19. 38,10
Arteriæ cur quã venæ pauciores 38,11
Arteria venoſa id cordi præſtãt, quod venæ meſaraicæ iecinori 38,27
Arteriæ ad brachia ibid.46
Arteriæ ramus ſuperior ibid.
Arteriæ ramus inferior 39,18
Arteriæ emulgentes 39,33
Arteriæ propria ſpiritus inſtrumenta 154,27
Arteriam ferè vena comitatur 38,16
Arteriarum quam venarum maior neceſſitas 32,53
Arteriarum temperamentum 67,21
Arteriarum pulſum ſatis conſeruare moderatum partium calorem 152,45
Arteriarum tunicæ eodem tempore atq; cor attolluntur & ſummittũtur ibid.48
Arteriarum beneficium 153,2
Arrhenicum 74,52
Articulus quid 2,37
Articuli ſenſus expertes 2,44,50
Artifex facultas 106,26
Aſpera arteria 25,22
Aſſimilatio 94,1,8
Aſtragalus 8,18
Atomorum concurſus exploditur 54,48
Attractio iucundi, & moleſti expulſio quomodo fiant 94,40
Attractricis facultatis neceſſitas eſt 94,16
Attractrix facultas 93,40
Auaritia 117,40. 144,49
Audiendi facultas 97,27
Auditio vt fiat 139,40
Auerrhoidis figmentum de ſubſtantiarum permiſtione 59,44
Auerrhoidis opinio de qualitatum remiſſione refutatur 62,2
Auerrhoidis de vitali facultate cauillus 108,40
Auerrhois falsò Galenum erroris inſimulauit 62,3
Auicennas humorem primigenium cum aqueo confudit 79,54
Auicennæ error de bile 136,44
Auicennæ de grauida concubitu opinio 169,6
Auicennæ de ſemine error ibid.44
Auicennæ falſa opinio de diſiunctione oſſium pubis in partu 175,2
Auicennas male temperamentum

definiuit 61,35
Auriculæ 30,8
Auris ibid.2
Auctrix facultas quæ 92,35
BEluis non ineſt propriè memoria 142,38
Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore 127,1
Bilis flaua 125,2
Bilis vtriuſque ſecretio ibid.4
Bilis flaua vt in folliculum fellis trahatur ibid.6
Bilis ad inteſtina deiectio ibid.15
Bilis inteſtina ad deiectionem irritat. ibid.17
Bilis quid 133,53
Bilis vera ad nutritionẽ inutilis 134, 42
Bilis excrementitia & vtilis 136,31
Bilis naturalis duplex ibid.35
Bilis vitellina ibid.40
Bilis vitellina flaua ardentior, ib.50
Bilis ſpecies tres in ſtomacho genita 136,54
Bilis atra humorum omnium peſſima 137,35
Bilis atra triplex ibid.
Bilis atra nulla fit ex ſanguine, ib.40
Βλεφαρίδες 30,35
Bona triplicia 145,17
Brachium 7,14
Branchiarum in piſcibus vſus 153,7
Βρέγμα 4,44
Bruta quæ poßint meminiſſe 99,50
Brutorum anima 115,44
CAdauer quale eligendum 45,8
Calor viuentium non ab elemẽtorum miſtione naſcitur 68,23
Calor innatus vitæ functionum effector eſt 74,16.80 31.81,44
Calor innatus cum humido primigenio à ſemine, carnoſa ſubſtantia à ſanguine materno deriuatur 81,2
Calor innatus quid ibid.29
Calor vt & humor, in ortu ſummus eſt 82,36
Calor in ortu licet ſummus ſit, tamen eſt temperatus ibid.44
Calor innatus ſeipſum ex accidenti conſumit 83,38
Calor innatus duplex 85,43
Calor innatus ſimplex eſt qualitas 108,31
Calor hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ 126,19
Calor innatus nunquam ociatur 130, 36
Calor noſter cur in æſtu langueat 151, 35
Calorẽ non in omni viuente excellere 68,9
Calorem innatum ſupra elemẽtorum naturam eſſe 74,35
Calorem innatum humido ſibi cõuenienti contineri 80,35
Calori noſtro non opponitur frigus 74 46
Caloris in vitæ decurſu mutatio 71, 14
Caloris innati vi vita cõtinetur 94,9
Caloris & humoris innati ſocietas 84 11
Caloris & humoris innati differentia ibid.18
Caloris innati ſubſtantiam hyeme nõ augeri 85,28
Calua 26,53
Caluæ figura 4,37
Caluæ oſſa 4,51
Calx 8,21
Canalis qui cerebrum cerebello committit 27,50
Capitis totius oſſa duo & viginti 6, 20
Carnes nonnullæ frigidæ 43,5
Caro 41 49
Caro triplex 41,52.79,25
Caro cutis, quàm cæteræ partes alitur 129,46
Caro fit ex materno ſanguine 173,10
Carotides arteriæ 38,50
Καρωτὶς 7,37
Cartilaginum vſus 2,48
Cartilagines ſenſus expertes ibid.51
Cartilagines in oſſium extremis 8,34
Cartilagines ſola & per ſe ibid.44
Caſtratis propria ſubſtantia natura inuertitur 159,42
Cauſa efficiens vno eodem inſtrumẽto diuerſos ſæpe edit effectus 104.47
Κινῶεις 20,10
Cerebellum 27,45
Cerebri baſis 5,16
Cerebri partes treſ 27,9
Cerebri ventriculi duo priores, ib.12
Cerebri infundibulum ibid.18
Cerebri ventriculus medius 27,40
Cerebri ventriculus poſtremus ib.48
Cerebri functiones 28,11
Cerebri tubercula 27.54
Cerebri pars antica mollior, poſtica durior 31,19
Cerebri torcular 36,25.39,17
Cerebri ſubſtantia quomodo alatur 36,25
Cerebri ventriculi duo priores ſenſui, medius & poſtremus motui ſeruiunt 103 29.104,10
Cerebri meninges ſentiunt 103,41
Cerebri meninges tactus ſunt origo 104 8
Cerebri, cordis, & iecoris tum vires, tum ſpiritus ſpecie & ſubſtantia differre 112,31
Cerebrũ motus & ſenſus principium 2,26.3,15.26,48.30,7
Cerebrum mentis domicilium 26, 47
Cerebrum viſcerum præſtantiſsimũ ibid.51
Cerebrum 27,10
Cerebrum omnium partium humidiſsimum eſt & frigidiſsimum 98, 20
Cerebrum ſenſu caret 103.39,53
Cerebrũ ſentiẽdi principium 109,49
Cerebrum ſentientis animæ domicilium 138,48
Cerebrum iugiter mouetur 145,42
Ceruix 3,51
Chyli ad iecur per venas meſenterii tranſuectio 122,7
Chyli & chymi differentia 136,11
Chyloſis in ventriculo fit 111,25
Χυλώσεως cauſæ efficientes 119 54
Chylum diuerſarum partium permiſtione conſtare 126,24
Chylum temperatum in corpore temperato omnes humores ſuo genere temperatos producere ibid.37
Chylus non eſt proximum ventriculi alimentum 120,33
Chylus in venis meſenterii rubeſcit 130,42
Chylus primum in corpore alimentũ 131,10
Chylus fibras in ventriculo contrahit 133,47
Χόρος 131,17
Χοροειδὴς contextus 27,27.36 29.39,
Χόριον, i. ſecunda 170,35 (13
Cibi in cremorem conuerſio nondum eſt concoctio 119,49
Cibus ingeſtus famem ſedat animalẽ non item naturalem 121,2
Cibi ad iecur diſtributionem ratione potius quàm ſenſu cognoſci 122 17
Cilia 30,33
Ciliorum ὄργανα 8,46.30,33
Claues ſoli homini datæ 2,17
Coccyx nullum emittit neruum 33,3
Κόκκυξ 3.47
Coctionis in ventriculo ratio 119,38
Cogitatio frequens memoriam ſtabilit 142,26
Cogitatio ibid.11
Cognitio & appetitus principia & cauſæ ſunt actionis & progreßionis animalium 102,3
Cognitio 142, 9
Κῶλον inteſtinum 18,3
Color 140,8
Columella 26,37
Compoſitiuus doctrinæ ordo 1,22
Componendi facultas 106,8
Compoſitio 148,2
Κορώνη 27,33.42,25
Conceptio quid 169 30
Conceptio proba vt fiat quæ ſint neceſſaria ibid.49
Concipiendi rationes 169.20
Cõcoctio quid 120,9.124,39.130,16
Concoctio perfecta nõ vbiq; fit 130,11
Concoctio triplex ibid.22
Concoctio prima in ventriculo, ib.26

Concoctio

Concoctio ſecunda in iecore, ibid. 38
Concoctio tertia in ſingulis partibus ibid. 46
Concoctiones duæ communes, ibid. 51
Concoctionis quis ſit finis 129,25
Cõcoctionis primæ quis humor, quod excrementum 131,9
Concoctionis ſecundæ humor & excrementa ibid. 15
Concoctionis ſecundæ triplex excrementum 131,19
Concoctionis tertiæ humores & excrementa ibid. 29
Concoctrix facultas 93.31. 94,5
Concoctrix facultas nullum vaſorum genus requirit 96,13
Conſultatio 106,21. 148,34
Cõſternationem mulierum inundata 55, 5. 84,22
Contemplatio 106,17. 148,16
Contraria ſimul una eademq́; ſede excollere nequeunt 62,36
Cõtraria de eodem comparatè enunciari poſſunt 64,44
Coquentis facultatis primum opus 119,48
Cor 23,29
Cor ad cerebri neceſſitatem cõditum 15,32
Cor timidis & ignauis grandius 23,35
Cor non mouetur noſtro arbitrio, ibi. 38
Cor neq; muſculus eſt, neque ex muſculis coagmentatum ibid. 40
Cor craſſo ſanguine nutritur ib. 40
Cor quare omnium facultatũ principium dicatur à ſophiſtis 111,40
Cor quid ſecori & cerebro conferat in perfectis animalibus 113,45
Cor poſt omnium mori, primum viuere Ariſtot. 171,35
Κορωνῶδης proceſſus 7,7
Cordis neceſſitas 15,30
Cordis ſinus duo 23,40
Cordis canales ibid. 55
Cordis auricula 24,20
Cordis valuula ibid. 32
Cordis ἀριστερά ibid. 36
Cordis ὠτία ibid. 40
Cordis ſubſtantia vnde nutriatur 34, 28
Cordis temperamentum 67,18
Cordis & arteriarum motus nec eſt in noſtra poteſtate, nec interrumpi poteſt 108,21. 109,52
Cordis & arteriarum pulſationes diſtant 155,5
Cordis pulſatio 152,36
Corpora interitu in elementa diſſoluuntur 56,34. 60,22
Corpora quæ permiſceri poſſunt 58, 16
Corpora inflammantur ob oleoſam ſubſtantiam quam in ſe habent 77,3
Corpora, quæcunq; vitiantur aluntur q́; oleoſo humore prædita ſunt 77,21 78,16
Corporis vniuerſi ſubſtantia aſſiduè diſſipatur 23,39
Corporis interiora in tres regiones diuiſa ibid. 43
Corporis humani in ſimplicia diſſolutio 51,8
Corporis totius temperamentum vnde ſit 67,36
Corporis actiones à corpore non proficiſci 88,19
Corporum ſubſtantia mutuò ſe penetrare nequeunt 59,11
Corpus humanum artis medicæ ſubiectum exiſtit 1,35
Corpus humanum non modò animæ inſeruit, verùm organum eſt 2,4
Corpus humanum tria obtinet cæteris animantibus negata ibid. 10
Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementis conflatum eſt 55,47
Corpus omne ſectione infinitum 59, 35
Corpus vnum & idem multis poteſt eſſe temperamentis 70,34
Κόρυζα 138,50
Coſta 6,40
Coſta notha 23,5
Coturnix veratrum coquit 120,3
Coxarum oſſa 7,49
Coxarũ capacitas mulieribus quàm viris amplior 22,1
Coxendicum oſſa 7,52
Crus 8,5
Cubitus 7,25
Cupedia 117,29
Cupiditas ibid. 19
Cupiditatis vnumquodque genus in qua bona feratur 145,17
Cutis 41,16
Cutis crebris foraminibus peruia 41, 20. 45,24
Cutis lex & regula temperamentorũ 66,18
Cutis temperata eſt ibid. 39
Cutis eodem eſt temperamento atque totum corpus 67,49
Cutis ex ipſo ſemine concreſcit 172, 36
DEntes 6,28
Deſperatio 145,9
Diaphragma, eiusq́; vſus 22,52
Diaphragma ſimplex eſt muſculus 23,1
Diaphragma qui moueãt nerui 32,18
Διάρθρωσις 9,9
Diaſtole 153,17
Diaſtoles effectus 155,13
Digiti manus 7,42
Digiti pedis 8,26
Diſcordia 144,48
Diſcretio 142,17
Diſtributionem attractione fieri 122, 44
Diſtributionis celerioris cauſa, ib. 47
Dolor 145,6
Dorſum 3,44
Δύναμις 117,28. 144,21
EFfectio quid 90,54
Effictio quid 99,50
Effigies ſimilitudo 176,9
Εἰλεὸν inteſtinum 17,46
Ἔκφυσις ſeu δωδεκαδάκτυλον inteſtinũ 17,41
Electio 148,41
Elementa corporis ſenſibilia 54,25
Elementa quatuor 55,17
Elementa in miſtione ſummas qualitates retinent 62,25
Elementa vbi ſint ſyncera 57,30
Elementa nõ ſunt cauſa facultatum, vis nec temperamenta 155,39
Elemento ſimplici nihil poſſe nutriri 56,21
Elementorum & principiorum differentia 54,18
Elementorum facultates inter ſe eſſe contrarias ibid. 40
Elementorũ ſubſtantias mutari ib. 45
Elementorũ qualitates ſummæ 55,33 57,13
Elementorum qualitates remiſſæ 55, 40
Elementorum ſubſtantias & formas in permiſtione ſeruari 57,50
Elementorum ſubſtantias totas totis permiſceri quibus argumẽtis nonnulli probent, & eorum refutatio 59,7
Elementorum ſola qualitates, nõ item ſubſtantia, tota totis permiſcentur 59,53
Elementorum ſubſtantiæ quamuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamẽ duntaxat inſunt 60,17
Elementorum in miſtis portiones ſenſu quodammodo, non ratione noſcuntur 65,19
Elementum quid 54,11
Empedoclis de elementorum permiſtione ſententia 58,47
Ἐνεργείᾳ ineſſe 63,45
Ἐπιδερμίς 41,28
Ἐπιδιδυμίς 21,20
Ἐπιγλωττίς 26,7
Ἔψησις 120,11
Eſſentia vnius plures facultates eſſe 90,25
Ætate media licet humor ſit paucior, par tamen eſt ſenſu calor 83,8
Exanimatio 145,4
Excandeſcentia 144,47
Excrementorum deiectionem naturalem eſſe, retentionem voluntariam 221,51
Excrementorum differentia 136,19

Excrementum concoctum 93,24
Expultrix facultas 93,31
Expultricis facult. neceſſitas ibid. 49
Faciei commiſſura 5,13 & 25
Facies oſſa ibid. 27
Facultas animæ quid 90,11
Facultas aliqua vt pereat 91,31
Facultas diſcernendi 98,47
Facultas imaginum conſeruatrix 99,13
Facultas fictrix ſiue phantaſia, aut imaginatio ibid. 25
Facultatem eſſe formam inſtrumenti 97,15
Facultatem à temperamento naſci 112,7
Facultatem vnam aliis integris perire poſſe 114,50
Facultates tot eſſe, quot opera 90,25
Facultates non ſunt partes animæ, ibidem, 32
Facultates naturales quo quæq; tempore dominentur 91,15
Facultatis altrici inſeruiētes quatuor 93,30
Facultates quæ, quibus partibus maximè vigeant 95,54
Facultates peculiares villicum indigent 96,32
Facultates animales ſolis animantibus obtigerunt ibid. 43
Facultates quo ordine intercidant 115,20
Facultates quo ordine oriantur ibid. 21
Facultatis & partis diſcrimen 90,42
Facultatis animalis vſus 96,50
Facultatis animalis varia ſunt inſtrumenta ibid. 54
Facultatum quatuor altrici inſeruientium demonſtratio 93,29
Facultatum naturalium inſtrumenta 96,7
Facultatum animalium genus duplex 96,43
Facultatum animalium demonſtratio ibid. 46
Facultatum animalium diuiſio & numerus 97,6
Facultatum numerus ex organorum differentia æſtimandus eſt 97,54
Facultatum differentia ex inſtrumentis 98,16
Facultatum trium conſenſus 114,46
Facultatum præſtantia & ordo 115, 12 & 23
Fames quid 120,42
Fames duplex ſit cauſa ibid. 49
Fauces 144,10
Fauces binæ 25,10
Femur 7,55
Fibræ ſanguinis confuſæ 133,5
Flammæ pabulum triplex 76,52
Fœmina 156,43
Fœmina quando gignatur 176,13
Fœminā ſemen fœcundum eſſe 165, 12
Fœminas ſemen proferre ibid. 2
Fœminas nonnunquā nullo viri concubitu molas concipere ibid. 21
Fœmineum ſemen cur nonnullis infœcundum videatur ibid. 26
Fœmineum ſemen partem fœtus fieri magis quam maſculum 178,50
Fœtus copioſior materia à Fœmina quàm à mare confertur 175,52
Fœtus quadrageſimo die cicle deſcriptio 172,49
Fœtus partes omnes quando conformatæ appareant ibid. 42
Fœtum menſtruo non ali 167,52
Fœtus puriſſimo alitur ſanguine 168, 3
Fœtus conformatio 170,15
Fœtus vrina 174,18
Fœtus ſudor ibid. 23
Fœtus exclſio ibid. 31
Fœtus quando moueatur 172,42
Fœtus in vtero ſitus 174,1
Fœtus quando ſentiat 173,39
Fœtus cur in vtero variis ſignis aliquando notentur 176,31
Folliculus fellis vt alatur 125,6
Folliculus fellis nonnunquam calculis refertus 19,34
Folliculus fellis ibid. 27
Folliculi fellis vſus 16,6.19,27
Formatrix facultas 91,50
Forma rerum omnium diuina ſunt 164,17
Formido 145,2
Frigus aquè atque calor vitam eripit 151,41
Frontis os 5,8
Functionū naturalium ſuprema eſt nutritio 130,3
Galeni de peritonæo aſſertio 21, 45
Galeni de pulmonis temperamento ſententia 67,26
Galeni de cerebri temperamento ſententia ibid. 31
Galeni de ſeminis in vterum profuſione ſententia 168,53
Gallorum oua 166,25
Ganglium 34,51.38,43.42,26
Gaudium 145,11
Gemelli vt concipiantur 176,53
Gemelli vnico fiunt concubitu 177,7
Genæ immobiles 30,31
Generatio quid differat à permiſtione 57,46
Glandulæ, earumq; differentia 42, 10.13
Glandulæ ad linguæ radicem ibid. 18
Glandularum in meſaræo vſus 19,1
Fauces 28,1
Grauidis quæ eueniant ſymptomata 168,7
Gula ventriculi manus 119,12
Guſtus 31,19
Guſtandi facultas 97,43
Guſtatus vt fiat 140,53
Hæmorrhoides venæ 5,47,52
Helluonibus magnum iecur 19, 12
Hippocrat. calidi, frigidi, humidi & ſicci nomine quatuor elementa intellexit 56,52
Hippocrat. hominem primâ die calidiſſimum ſtatuit 83,15
Hippocrates, medicinæ parens 83,52
Hippoc. quid per naturam interdum intellexerit 82,29
Hippocrates quid calidum appellet libri primi aphoriſmo decimoquinto 83,33
Hominem temperatum ad pondus inueniri 68,1
Homo præ cæteris animantibus cerebrum habet ampliſſimum 2,13
Homo temperamenti mediocritate & dignitate cæteris antecellit 65, 47
Homo poſtremo vitæ die frigidiſſimus 83,35
Homo vnus natura, ſenſus, & mentis viribus eſt præditus 113,25
Homo ſolus recordatur 149,38
Hominis tactus temperamentorum iudex 65,46
Hominis temperati tactum medium tenere vniuerſæ ſubſtantiæ 66,2
Hominum anima 115,47
Hominum cur plures, quàm cæterorum animalium differentiæ 176, 46
Humerus 7,20
Humor quis quauis ætate abundet 73,23
Humor oleoſus 77,28
Humor alimentarius ibid.
Humor elementarius 77,26.79,50
Humor natiuus & primigenius 78, 16
Humor primigenius ſpiritus & caloris innati fundamentum & ſedes 78,20.79,1
Humor partium ſolidarum triplex 78,29
Humor natiuus quis propriè dicendus 79,3
Humor ſecundariorum quartus ſolus eſt in eſſentia partis ſimilaris 80,22
Humor oleoſus caloris innati eſt ſubſtantia 80,44
Humor natiuus, ſiue primigenius ætatis decurſu imminuitur, ibid. 50
Humor cryſtallinus primum videndi eſt organum 79,17
Humor quid 136,1
Humorum quemlibet ex continenti chyli portione gigni 127,46
Humores ſecundarii quatuor 79,48

Humores

Humores omnes ex quouis alimento, in nobis gigni 126,16
Humores diuerſi vnde in nobis gignantur ibid.18
Humores quatuor neceſſariò in nobis gigni ibid.32
Humores omnes ex eodẽ chylo vnius caloris beneficio producuntur 127,30
Humores omnes eodem tempore ſimul gigni ibid.16
Humores quatuor ſecundarii vt ex ſanguine fiant 129,9
Humores in venis non eſſe ſynceres 134,37
Humoris triplicis in ſtirpibus demõſtratio 77,32.78,29
Humoris natiui iactura nõ reſarcitur 80,51
Humorum & corporis conditio plerumq; eſt diuerſa 73,28
Humorum trium comparatio 78,40
Humorum trium diſcrimen ibid.52
Humorum quatuor procreatio 124,47
Humorum differentia vnde ſpectanda 127,40
Humorum ſecundariorum ordo 129,9.131,9
Humorum quatuor in ſanguine proportio 134,28
Humorum differentia 136,8
Hyeme maior eſt in nobis caloris copia quam æſtate 84,33
I *Actatio* 145,12
Iecoris vſus 15,52
Iecoris λοβοὶ 19,13
Iecoris ſubſtantia prorſus ex ſanguine non concreuit 42,43
Iecoris læſi ſigna 110,5
Iecoris retentio 124,16
Iecoris coctio ibid.18
Iecoris caro ſanguinis opifex ibid.24
Iecur 19,8
Iecur partium nutrientium princeps 15,52.19,10
Iecur ad cordis & cerebri neceſſitatẽ conditum 16,12
Iecur ingenita ſibi facultate ſanguinẽ efficit 19,10
Iecur omnibus partibus iuſtam ſanguinis menſuram prabet 128,43
Iecur nullis interdum fibris diuulſum 19,14
Iecur cũ omnibus ferè partibus communionem habet ibid.20
Iecur venarum origo 19,23.33 22
Iecur naturalis animæ ſedes 109,43
Iecur & cerebrũ cordis indigere auxilio 114,5
Iecur ingenita proprietate ſanguinem conficit 124,36
Iecur vt alatur ibid.40
Iecur ſanguinis officina & principiũ 128,32
Ignis materia fumus 76,37
Ignis ancipitis natura 140,21
Igne nihil calidius 55,34
Ignem ſyncerum non lucere 57,34
Ilium oſſa 7,51
Imaginatio 142 31
Immutatrix facultas 91,50
Incrementi certus eſt modus 93,16
Inductio 148,10
Infantia 71,48
Infans natiuo calido excellit, iuuenis aduentitio 83,24
Inimicitia 144,48
Inſecta, neotericorum verbum 140,3
Inſectorum coitus 161,5
Inſomnium cuius ſit facultatis 100,38
Inſomnium quando nullum fiat 143 11
Inſomnium falſum ibid.16
Inſomnium quando & quomodo verè fiat ibid.26
Inſomnium quid ibid.33
Inſomniorum varietatem ex corporis affectione prouenire ibid.35
Inſpirationis inſtrumentum 22,53
Inſtrumenta ad motũ neceſſaria 102,27
Inſtrumento læſo functionem quoque lædi 109,35
Intelligentia corporei inſtrumenti operæ non indiget 105,17
Intelligentia ibid.21
Intelligentia patiens ibid.38
Intelligentia agens ibid.45
Intelligentia agens & patiens 147,38
Intelligentiæ actio à ſenſibus ducitur 105.23
Intelligentiæ ſubiectum ibid.30
Intem, eratum multiplex 64,34
Intemperati cum intemperatis vt generent 170,9
Inteſtina 17,29
Inteſtina tranſuerſos tantùm habent villos 18,27
Inteſtina craſſa adipem & denſiorem & cumulatiorem habent quàm tenuia ibid.38
Inteſtina bile ad fæcum deiectionem irritantur 19 32
Inteſtina expellẽdi facultate ſunt valentiſſima 121,33
Inteſtina cibum etiam coquere 121,54.& 122,1
Inteſtinorum vſus 16,2.17,29
Inteſtinorum numerus 17,37
Inteſtinorum duplex tunica 18,20
Inteſtinorum nutricatio 122,5
Inteſtinis vnicum villorum genus obtegit 96,26
Inteſtinum ieiunum 17,43
Inteſtinum cæcum ibid.52
Inteſtinum rectum 18.8
Ira 117,40.144.45
Ἡπατικοί 6,1
Indicandi facultas 106,12
Indicium 148,4
Iugulum 7,10.22,51
Iuſtitia temperatum hominẽ, & pondere ſubſtantiaq; temperatum, inuenire 68,1
Iuuentus 71,51
L *Ac tribus conſtat partibus* 134,13
Lactes 42,28
Lætitia 145 11
Λαμβδοειδὴς ſutura 4,40
Lamentatio 145 7
Larynx 25,36
Larynx noſtro arbitrio claudi vel recludi poteſt ibid.44
Laryngi addita glandula 26,13.42,19
Λαμβδοειδοῦς commiſſura 4,47
Libido 117,29.144,7
Libido ex ſeminis ardore 168,24
Lien 19,35
Lienis vſus 16,5.19,37
Lien ſimiæ perexiguum 19,42
Lien aliquando viſus, qui mole ſua iecur ſuperabat ibid
Lien ſuccum melancholicum ſibi in nutrimentum conuertit 19,51
Lien ſucci melancholici fæces in oris ventriculi profundit ibid.53
Lien vt melancholicũ humorem trahat. 19,49.125,19
Lien quomodo alatur ibid.27
Lingua 26,19
Lingua guſtandi ſenſu prædita ibid.22
Linguæ vinculum ibid.26
Λαμβδοειδῆ oſſa 5,5
Luctus 145,6
Lumbus 3,49
Lumen quid 140,11
Lumini nihil eſt contrarium 74.47
Luna hominis & reliquorũ omnium humores regit 167,34
M *Agnanimitas* 144,53
Magnes 90 22
Malæ, ſeu maxillæ ſuperioris oſ 5,28
Malleoli 8,16
Mammarum aut teſtium concoctio non eſt communis 130,55
Manus oſſa 7,36
Mas 156,40
Mas quando gignatur 176,19
Materiæ ſpermaticæ in teſtes ſecretio 158,36
Maxillæ inferioris oſſa 6,14
Maxilla inferior ex omnibus capitis oſſibus ſola mobilis ibid.19
Maxillæ muſculi 10,46
Meditatio ſiue cogitatio 99,41
Medicamenta omnia naturæ ſunt inimica 123,18
Medulla ſpinæ & cerebri igne non

diffunditur 44,2
Medulla procreatio 43,53
Medullæ differentia 44,2
Melancholicus humor 125,2
Melancholici humoris è liene expurgatio quomodo fiat ibid.19
Melancholicus humor quid ventriculo conferat ibid.33
Melancholicus ſuccus quid 133,53
Melancholici humoris differentia 137,14
Membra tempore ſcceſcunt 82,50
Membrana ſuccingens coſtas 23,9. 40,50
Membrana duplex, quæ pectoris capacitatem dirimit ibid.51
Membrana ſuccingens coſtas omnibus in pectore membranis, præter quam pericardio, ortum præbet 23 24
Membrana 40,11
Membrana propriè dicta 40,25
Membranarum neceſſitas 40,4
Membrana ſenſus non motus compotes ibid.20
Membranæ è neruis non naſcuntur 41,14
Membranarum differentia 40,28
Membranarum ortus 41,2
Membrana fœtum inuoluentes quo ordine formentur 170,26
Memoria 99,38
Memoria duplex ibid.43
Memoria propria quid ibid.55
Memoriæ & imaginationis eadem ſedes 104,44
Memoria læſa non modò occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibenda 105,8
Memoria conſeruans 142,21
Memoria efficiens ibid.50
Memoria mentis 149,11
Memoria vt fiat ibid.19
Meninx craſſa 26,54. 40,39
Meninx tenuis 40,32
Mens vt ex duabus intelligentiis conſtet 105,50
Mentis & animæ ſentientis diſcrimẽ 116,15
Mens formarum omnium præſtantiſſima 147,49
Mens poſtquam è corpore emigrauit, præteritorum non meminit 149,48
Mentem inſtrumento non indigere 147,30
Mens vt intelligat, & rerum notiones concipiat ibid.37
Mens agente & patiente intelligentia conſtat ibid.38
Mens vt fœtui in vtero accedat 163,34
Mens & intelligentia fœtus 177,46
Menſtrua quibus animalibus adſint, aut deſint 167,3
Menſtrui neceſſitas & productio 166 48
Menſtrui circuitus cauſa 167,28
Menſtrui natura ibid.35
Menſtruum quid ibid.39
Menſtrui malignitas ibid.41
Menſtruum inter venena relatum 167,47
Menſtrui recenti incommoda ib.49
Menſtruus ſanguis in grauidis quò concedat 16[illegible]4
Menſtruum nutricationi ineptum 175,22
Menſtrui expurgatio à partu ib.24
Menſtruum quo tempore erumpat 167,13
Meſaraica vena 18,48.33,33
Meſaraicarum venarum vſus 16,3
Μεσάραιον, ſeu μεσεντέριον 18,40
Meſenterii vena quælibet ſanguinem continet atque chylum 122,27
Meſenterii venas eodem tempore diuerſas actiones edere ibid.33
Meſenterii venæ chylum præparant iecori ibid.12
Meſenterii venæ ſuperiores ad diſtributionem, inferiores ad expulſionem magis aptæ ibid.35
[illegible] 7,41
Μετέωρα ex imperfecta elementorum miſtione fiunt 61,32
Metus 117,41.145,1
Miſtio quid 58,34
Mœror 145,7
Moleſtia ibid.8
Morales facultates tres 117,26
Moralium facultatum ſedes, ibid. 43
Morborum, ſenii & interitus cauſa 62,44
Mors eſt caloris extinctio 74,27
Morum varietas vnde proueniat 150,43
Mors quid 114,39
Motionis & progreſſionis finis 101,48
Motum tria efficiunt 147,9
Motus inſtrumenta 103,14
Motus cauſa præcipua 146,53
Motus tonicus 147,27
Motuum liberorum duo genera 153,30
Mouendi & progrediendi facultas 101,45
Mouens facultas à ſentiente diuerſa eſt 102,8
Mouendi facultas maximè in poſteriore cerebri parte ſedem habet 102,43
Mouendi facultas à cerebri ſubſtantia eſt, ſentiendi à meningibus 103,48
Mucum narium aut ventriculi pituitam non eſſe 131,51
Mulier mẽſtruoſa vt ſpeculũ polluat 140,41
Muſculus frontis vnus 10,32
Muſculus μασητήρ 11,2
Muſculus linguam exerens ibid.54
Muſculus veſicæ 14,3
Muſculus omnium, qui in corpore ſunt, maximus ibid.21
Muſculus proprium eſt inſtrumentum motus voluntarii 104,14
Muſculi, & eorum vſus 3,4
Muſculi ſubſtantia ibid.6
Muſculi compoſitio 10,16
Muſculi in longitudine partes tres, ibid.20
Muſculi oculorum ibid.39.30,36
Muſculi labrorum 11,9
Muſculi naſi ibid.17
Muſculi ceruicis ibid.18
Muſculi oſſis ὑοειδοῦς ibid.47
Muſculi laryngis ibid.38.25,36
Muſculi linguæ 11,47.26,23
Muſculi pectoris 12,8
Muſculi μεσοπλευρίων ibid.7
Muſculi ſcapularum ibid.24
Muſculi humeri ibid.32
Muſculi brachium mouentes in humero ſunt ibid.50
Muſculi carpum & digitos mouentes in brachio ſiti 13,7
Muſculi manus ibid.27
Muſculi exteriores dorſi ibid.37
Muſculi interiores dorſi ibid.43
Muſculi abdominis ibid.47
Muſculi genitalium 14,1
Muſculi podicis ibid.8
Muſculi femur mouentes in coxa poſiti ibid.12
Muſculi, qui in femore poſiti, tibiam mouent ibid.39
Muſculi, qui in tibia poſiti, pedem mouent ibid.52
Muſculi pedis 15,10
Muſculi ψοῶν 20,28.37,29
Muſculorum caro 41,53
Muſculi propria functio 147,15
Muſculo quaſi laborioſa conſtitutio, quæque naturalis ibid.19
Muſti cum quatuor humoribus elegans comparatio 124,48

N

NAres 30,12
Nares, earumq́ interſtitium 5,52
Naſus 30,11
Naſi oſſa 5,41
Natura humana quid 81,38
Natura tria comprehendit 82,3
Natura tota ex ſemine eſt 82,9
Naturæ in neruorum communitione ſolertia 33,13
Naturæ nomen non vni calori, ſed alius quoque ſubſtantiæ accommodari 81,45
Naturæ appellatio multiplex ibid.
Natura ſubſtantia ibid.50
Natura ſubſtantia ex quatuor elementis conſtat 82,18

Naturæ

Naturæ præcipuum munus 118,47
Naturā eſſe temperamentum 81,22
Naturalis animæ pars, cuius facultates 91,8
Naturalem facultatem lædi illæſis aliis 109,10
Naturalem facultatem in animantibus perfectiorē eſſe quam in ſtirpibus 113,33
Naturalis facultas cæteris ignobilior 115,25
Neruis prima ſentiendi mouendiq́ facultas data eſt 2,55
Nerui recurrentes 25,55.29,47
Nerui ſentientes è priore cerebri parte 31,30
Nerui mouentes è poſteriore cerebri parte, & ex ſpina medulla deriuātur ibid.31
Nerui è cerebro nati cur alij ad motum alij ad ſenſum accommodantur 103,29
Nerui mouentes duri, ſentientes molles ibid.22
Nerui medulla conferti mouet 104,12
Neruorum cerebri prima coniugatio oculis videndi ſpiritum inuehit 28,35
Neruorum cerebri ſecunda coniugatio oculos mouet ibid.39
Neruorum cerebri tertia coniugatio ad guſtatum pertinet ibi.43
Neruorum cerebri quarta coniugatio tertiæ primùm confuſa, mox ad palatum decurrit 29,11
Neruorum cerebri quinta coniugatio auditum præſtat 29,14
Neruorum cerebri ſexta coniugatio interioribus partibus tangēdi ſenſum præbet ibid.20
Neruorum cerebri ſeptima coniugatio linguam mouet ibid.50
Neruorum è ſpina medulla productorum deſcriptio 31,52
Neruorum è ſpina medulla prodeuntium coniugationes nouem & viginti 32,55
Neruorum mouentium aliam ſentientium aliam eſſe compoſitionem 103,38
Neruos non à corde ſed à cerebro natos 110,54
Neruos non naſci à meningibus 111,12
Notio quid 147,42
Notiones generales ib.51
Nutritio quid 92,18.129,27
Nutricatio plenior non eſt accretio 93,7
Nutritionis & procreationis differentia 92,25
Nutritio vt ex ſanguine ſenſim fiat, & aſſimilatio 129,29
Νύμφη 22,1
Ὀβελαίᾳ ſutura 4.42
Occipitis os ibid.49
Oculi, pars corporis precioſiſsima 30,20
Oculi tunica ibid.39
Oculi humores ibid.42
Oculi compoſitio ibid.43
Oculorum gratiâ caput in editis corporis partibus collocatum, ibid.23
Odium 144,47
Odorandi inſtrumentum 26,30
Odorandi facultas 27,34
Odorum effuſio 139,40
OEſophagi vſus 16,1.17,3
OEſophagi duplex tunica 18,20
OEſophago villi deſunt obliqui, ib.28
OEſophagus, ſeu gula 17,3
OEſophagus ventriculi pars videtur 18,32
ὀλένη 12,51
Oleum promptiſsimè inflammatur 77,1
Oleum ex quouis corpore, quod inflammari poteſt, arte elicitur, ibi.10
Omentum 16,44
Omenti vſus ibid.45
ὀμοπλάτη 6,55
Opera animæ eſſentia tribuenda 90,18
Opinio 148,16
Oſsium vſus 2,29
Os ſacrum 3,45
Os ingule 5,37
Oſſa in oculi foſſa ibid.43
Oſsium connexio multiplex 8,50
Oſsis petroſi foramen cæcum 29,17
Oſsium medulla pars corporis non eſt 53,14
Oſſa ſanguine aluntur 120,38
Oſsium proximum alimentum 129,34
Ortus noſtri & interitus eadem eſt cauſa 83,49
Ortus noſtri principia 156,52
Oua ſubuentanea 165,50
Οὐραχὸς 20,48
Οὐρητῆρες ibid.19
Πάγχρεας 19,1
Palati interſtitium 6,7
Palati cauerna interior gemina, ibid.10
Palatum 26,39
Palpebra ſuperioris muſculi 10,35
Palpebra inferior immobilis 10 35.30,30
Palpebra 30,19
Panem calidum dicimus 57,14
Παραστάται 21,22
παρέγχυμα 19,24.20,1.42,34.79,28
Παρεγκεφαλίς 102,42
Parenchymatis differentiæ 42,40
Pariendi modus 174,42
Parotides glandulæ 42,26
Pars inſtrumentalis 51,42
Pars corporis quid 52,15
Pars nulla partem alteram nutrit 53,44
Pars ſimilaris non eſt prorſus ſimplex 72,8
Pars ſimilaris qua ratione dicatur ſimplex ibid.17
Pars vnaquæque corporis quorſum alimentum trahat 123,2
Partis ſimilaris ſubſtantia triplex 79,19
Partis ſimilaris ſolida ſubſtantia tota eſt à ſemine concreta 81,4
Partis cuiuſque propria excrementa 131,45
Partis cuiuſque qualis eſt ſubſtantia, tale & alimentum 157,44
Parti ſimilari inſtrumentalis non opponitur 51,45
Parti vnicuique quatuor facultates naturales inſunt 94,20
Partibus naturalis quidam ſenſus ineſt conuenientis & aduerſæ qualitatis 123,54
Partium frigidarum ordo 66,49
Partium nutrientium neceſsitas 15,38
Partium nutrientium vſus ibid.52
Partium omnium in vnam animalem actionem conſpiratio 16,9
Partium differentia 43,12
Partium inſtrumentalium differentia 51 22
Partium inſtrumentalium ratio, ibi.36
Partium calidarum ordo 66,46
Partium ſiccarum ordo 67,1
Partium humidarum ordo ibid.4
Partium ſubſtantia ſolida quatuor è ſemine accepit 81,22
Partium vnaquæque ſubſtantia vnde & quomodo alatur [illegible]
Partium varietas alimenti diuerſitate opus habet [illegible]
Partium corporis conſenſio 25,46
Partium trium principū rudimenta 171,10.172,18
Partes quæ ad motum conferant 3,13
Partes ſimilares 51,18
Partes diſsimilares 51,24
Partes corporis ſimplices decem 54,1
Partes ſimilares ex elementis ortæ 56,4
Partes omnes internæ tangentia caleſcuntur 69,12
Partes multæ internæ calore aduentitio incaleſcunt ibid.32
Partes quot ſunt corporis, tot eſſe ſpiritus totidemq́ naturas 86,5
Partes corporis principes 86,18
Partes omnes corporis tum inſitis tū influentibus ſpiritibus gubernari 39
Partes variæ vario nutriri alimento 132,30

Partes & bono & malo ſucco aluntur 133,45
Partes nullas ab aliis nutriri 53,44
Partes quaſdam ſyncero ſanguine nutriri 134,23
Partes ſolidæ ex ſemine ortum habẽt 157,44
Partes omnes in fœtu ſimul formari 172,8.173,19
Patella 8,13
Pauor 145,3
Pedis oſſa 8,24
Πεδίον ibid.25
Pectinis oſſa 7,53
περικάρδιον 32,21.40,49
περικάρδιον è cordis capite naſcitur 23,23
περικάρδιος tunica 40,33
περιόστεον 40 36
περιόστεος membrana 172,41
Peritoneum 16,45.21,33. 40,51
Peritonaũ nuſquam perforari 21,44
πτέρνα, id eſt, ſura 8,9
Pigritia 145,3
Phyſiologia 150,46
Pili partes ſimilares non ſunt 44,17
Pili quibus locis maxime proueniant 44,31
Pili partes corporis non ſunt, vt neque vngues 52,30
Pilorum ortus 44,24
Pilorum in homine differentia, ibid. 37
Piſces aqua ſyncera non aluntur 56,28
Piſces & inſecta vt odorentur 140,2
Piſcium oua 165,51
Pituita omnium, quæ in corpore ſunt, frigidiſſima eſt, & humidiſſima 66,54. 67,8
Pituita in ſolo iecore gignitur 132,1
Pituita qualis 133,54
Pituita ſalſa 138,19
Pituita nutriens 138,2
Pituita acida ibid.12
Pituitæ procreatio 125,32
Pituitæ vſus 126,8
Pituitæ excrementitiæ quatuor ſpecies 138,26
Plato ſtirpes nonnunquam animantes appellauit 95,11
Plato cupiditates ex corde naſci cenſet 145,15
Pleuritis vbi fiat 23,11
Polybi error de ſemine 158,41
Praxis 148,24
Principia 54,18
Προαίρεσις, ſiue electio 106,29
Procreandi neceſſitas 156,11
Procreandi libido vnde ibid.24
Procreatio quid 91,43
Procreatrix vis in ſtirpibus 156,26
Procreatricis facultatis partes duæ 91,49
Prodigalitas 144,51
Prudentia 106,23.148,33
Prudens 148,33
Πτερυγοειδεῖς proceſſus in oſſe cuneiformi 5,22
Pubertas [illegible]50
Pueritia ibid.49
Pulli origo ex oui albumine 179,2
Pulmo cordis gratia creatus 22,49
Pulmo ſpirandi officina 24,44
Pulmo vngula bubulæ figura ſimilis, ibid.49
Pulmonis alimentum 24,3
Pulmonis fibra ibid.55
Pulmonis temperamentum 67,23
Pulmonis vſus 153,12
Pupula 30,31
Pulſus vt calorem refrigeret, quidq́ præſtet commodi 152,41
Pulſus non eſt in arbitrij noſtri poteſtate 153,20
Pulſifica vis 155,12
Pulſifica vis differt à vitali ibid.16
Pus quomodo ex pulmone foras propelli poſſit 25,3
πύλαι 124,9
πυλωρός 17,22
πυλωροῦ glandulosa tubercula, ibid.26
φυτὸν 89,2,5
QValitates tangendi omniũ ſunt potentiſſimæ 55,8
Qualitates primæ & ſecundæ, ib.10
Qualitates primæ elementis primùm inſident ibid.12
Qualitatum principum in miſtione comparatio 60,48
Qualitates aduentitiæ in temperamenti ratione non continentur 69,30
RAdius 7,26
ῥαχίται muſculi 32,46
Ratio 144,26
Ratiocinatrix facultas 106,14
Ratiocinatio 148,9
Recordatio 149,37
Regiones calorem innatum variare 85,9
Ren aliquando vnicus 20,14
Renes ibid.2
Renum vſus 16,7
Renes ſenſu quodam obtuſo præditi 20,11
Renum incerniculum ibid.24
Renum ſitus & munus 128,4
Reſpirationem eſſe liberam 153,22
Reſpirationis inſtrumenta ibid.42
Reſpirationis modus ibid.54
Reſpirationis effectus ibid.51
Reſpirationis neceſſitas maior quàm tranſpirationis 152,1
Reſpirationis vſus 153,4
Reſpirationis & pulſus differentia, ibid.19
Rete admirabile 5,21.27,30.39,12
Retentrix facultas 24,4
Retentricis facultatis neceſſitas 94,20
SAgacitas 148,36
Saliuæ vſus 26,34
Sanguine fibris deſtituto corpus atrophia laborat 132,55
Sanguinem in venis maioribus elaborari 129,5
Sanguinem in extimum venarum extremitatibus albeſcere ibid.30
Sanguinem non eſſe ſimplicem 132,12
Sanguini vt humores vitioſi permiſceantur 135,8
Sanguini ſpermaticus humor inſperſus 158.23
Sanguinis nomine quatuor humorum mixta congeries appellatur 56,10
Sanguinis propria nota 132,49
Sanguinis differentia 135,45
Sanguis totus calidus eſt 66,34
Sanguis in maioribus venis contentus ad ſecundarios humores non eſt referendus 80,13
Sanguis vt in venas permeet 128,44
Sanguis vt in carnem aliasq́ partes illabitur ibid.52
Sanguis 1,1.16.132,39.133,39
Sanguis cur in grumum concreſcat 132,53
Sanguis dulcis eſt 135,3
Sanguis non naturalis duplex 135,50
Sapientia 148,22
Scapula 6,53
Scientia 148,14
σκωληκοειδὴς ἐπίφυσις 28,2
Scrotum 21,4
Sebaſtianus Franciſci Galliarũ Delphini veneficus 10,7
Secretio vel expulſionis, vel attractionis initium eſt 95,41
Secretrix facultas ibid.28
Semen & ſanguis maternus corporis principia ſunt, non elementa 54,26
Semen ſpiritu præditum 76,5
Semen quid 157,6
Semen in teſtibus morari & confici 158,40
Semen non ab omnibus partibus ſecerni ibid.55
Semen ex tribus principibus partibus ſecernitur 159,18
Semen quomodo in teſtibus & vaſis conficiatur 160,39
Semen ſimplex non eſt 161,16
Semen non à teſtibus, ſed ab vniuerſo corpore fœcunditatem accipit 162,4
Semen album craſſumq́, ibid.34
Semen quomodo albeſcat & denſetur ibid.34
Semẽ natura calidum & humidum 163,3
Semen in vtero conceptum vita fruitur,

tur, animamq; in ſe continet naturalem & altricem 163,20
Semen etſi ex elementis concretum, à diuiniore tamen principio vim ſuam accepit 164,1
Semen fœcundum quale 164,34
Semē vnde fœcundū dicatur 166,28
Semē in ſe animam tum naturalem, tum ſentientem poteſtate habere 177,22
Seminaria vaſa 21,5.22,10.37,16
Seminaria vaſa in mulieribus pluribus anfractibus flexuoſa, quam in viris 22,3
Semini ſummam ineſſe vim ſpiritus & caloris 160,53
Semini quomodo materia, ſpiritus & facultas conferatur 161,50
Seminis prima natura tribus inſtructa facultatibus 91,23
Seminis conficiendi vis dici non debet procreatrix 92,8
Seminis materia quæ 157,11
Seminis natura ibid.8
Seminis vnaquæque portio fœcunda 159,13
Seminis facultas alia eſt ab eius materia 168,18 (34
Seminis facultas vnde ſpectanda ib.
Seminis materia nō ab omnibus corporis partibus ſecernitur, ſed facultas ibid.36
Seminis materia vim habet patiendi ibid.41
Seminis quanta ſint vires 163,4
Seminis ſpiritus natura reſpondet elemento ſtellarum 164,8
Seminis materia ibid.31
Seminis electio 168,3
Seminis attractio ibid.38
Senectus 72,1
Senes ab humorum ſupervacuorū redundantia dicūtur pituitoſi 73,12
Senes & pueri cur memoria ſint infirma 99,39
Sentiens anima duas facultates obtinet, internam & externam 98,26
Sentientis animæ facultas interiores tres ibid.27
Sentientis animæ ſedes ibid.32
Senſum omnē perceptione efficit 98,5
Senſus paſſio verius quā actio eſt 3,19
Senſus tactus omnibus animantibus communis ibid.20
Senſus ſcientiarum fundamēta 65,36
Senſus externi vnde nomen habeant 97,37
Senſus non niſi per paſſione fit 98,18 102,13
Senſus communis 98,34
Senſus communis præſtantia ibid.50
Senſus communis ſenſuum quinque externorum quaſi quidam fons eſt 99,7
Senſus interiores omnes in eadem ſede conſtitui 100,15
Senſus alia, alia motus inſtrumenta 102,10
Senſus qui medio nō indigēt 140,47
Senſus quid 141,25
Senſus vt affici dicantur ibid.32
Senſus interior vt afficiatur 142,1
Senſuum præſtantia 65,26
Senſuum interiorum numerus 100,3
Senſuum interiorum inſtrumenta 103,9
Senſuum exteriorum inſtrumenta ibid.16
Senſuum actiones quomodo inter ſe differant 139,24
Serum 43,28
Sexus in ſtirpibus confuſi 156,29
Sexus diſcrimē vnde ſpectetur 176,5
Sexuum neceſſitas 156,36
σπονδύλου oſſa 7,47.8,29
Simile è ſimili naſcitur 31,33
Sitis 144,4
Similitudo triplex 175,45
Similitudinis, quæ in effigie eſt, vera cauſa 176,40
Solis præſtantia 74,20
Sollicitudo 145,8
Somnus & vigilia ad ſenſum internum pertinent 100,23
Somnus quomodo fiat ibid.32
Somnus cunctis animalibus neceſſarius ibid.39
Somnus 143,2
Somnus vt fiat 159,30
Species totius vniuſcuiuſque vel minimæ particulæ communis eſt 6,26
Species rerū in ſenſib. morari 141,44
Spina oſſium omnium ſedes & origo 3,38
Spinalis medullæ tunica 31,42
Spinalis medulla & cerebrum partes ſunt ſimilares & in carnis genere numerari debent 42,54
Spinæ vſus 5,41
Spinæ medulla 31,27
Spinæ medulla pars eſt corporis 53,11
Spinæ & neruorum medulla ſenſus expers 103,50 (6
Spinæ medulla cerebri ſoboles eſt 111,
Spinæ medulla caua eſt 146,5
[illegible] muſculus 14,10.20,52,121,
7,147
[illegible] 50,& 16
Spiritum vitalem in animalem conuerti vi in cerebro reſidēte 112,10
Spiritum animalem non ſolum per manifeſtum canalem diſtribui 146,10
Spiritum omnesq; facultas à ſemine ortum ducere 176,8
Spiritus mentis & corporis vinculum 76,8
Spiritus quid ibid.15
Spiritus ex duobus conſtat 78,11
Spiritus naturalis 86,25
Spiritus vitalis ibid.26
Spiritus animalis ibid.27
Spiritus animalis non eſt tam neceſſarius omnibus partibus, quàm naturalis & vitalis ibid.55
Spiritus naturalis primus omniū eſt, & verè ſpiritus dici debet 87,24
Spiritus naturalis ſpiritum inſitum nutrit ibid.33
Spiritus animalis facultatum eſt vector 146,25
Spiritus animalis neruorum duntaxat robur tuetur & continet ib.31
Spiritus animalis primum ſentientis animæ inſtrumentum 138,51
Spiritus caloris & facultatum omnium moderator, partiumq; omnium conformator 170,48
Spiritus per totum ſeminis corpus vagatur 171,14
Spiritus animales in prioribus cerebri ventriculis conficiuntur 28,21
Spiritus errantes tres 86,24
Spiritus & facultates non ex elementis, ſed ex ſemine naſci 163,40
Spiritus vitalis pabulum 24,47
Spiritus omniū, quæ in corpore ſunt, calidiſſimus eſt 66,46
Spiritus neceſſitas 75,8 & 46
Spiritus nomina ibid.20
Spiritus ſubſtantia vbi vigeat 76,17
Spiritus vitalis procreatio 87,12
Spiritus animalis procreatio ibid.28
Spiritus animalis aſſidua procreatio 145,55
Spiritus animalis diſtributio ibid.38
Spiritus, qui in ſemine eſt, præſtantia 177,27
[illegible] 5,54
[illegible] ſutura 4,38
Stercus 131,11
[illegible] 6,46
Stirpes etiam frigida calore viuunt 74,33
Stirpes ſuum etiam habent calorem 68,26
Stirpes omnes tactu iudice frigidæ cenſentur 68,45
Stirpes ſola naturali anima parte præditæ 21,9
Stirpes naturali appetitu præditas eſſe 94,9.101,11
Stirpes quomodo ſalutaria à noxiis diſcernant 95,2
Stirpibus nulla vis ineſt diſcernendi idoneum ab alieno 95,14
Stirpis alimentum 113,36
Stirpium anima 115,43
Stoicorum de ſpiritu ſententia 75,28
Struthiocamelus ferrū coquit 119,55
[illegible] proceſſus 5,6.7,36
Subſtantia ſolida 79,20
Subſtantia carnoſa ibid.29
Subſtantia ſpiritoſa ibid.30
Subſtantia ſolida triplex ibid.34

Subſtantia neque intentionem, neq; remiſsionem ferunt 60,6
Subſtantiarum omnium, quæ in parte ſimilari ſunt, enumeratio 79,19
Succorum differentia 136,13
Sudores qui ſint naturales, qui minus 131,36
Suffocationis cauſa triplex 151,29
Sulphur 74,51
Sulphur terræ adeps 77,18
Supercilia 30,28
Superfœtatio 177,10
Sutura capitis 4,38
Syncipitis oſſa 5,2
συμφυσις 8,52
συνάρθρωσις 9,4
Syſtole 153,18
Syſtoles effectus 155,13
Tactio vt fiat 141,6
Tactus 31,14
Tactus ſenſuum primus 55,5
Tactus ſolus de interiorum partium temperamento non poteſt iudicare 69,22
Tactus omnibus animantibus communis eſt 89,45
Tactus inſtrumentũ vnum eſt 97,52
Tactus quid differat à cæteris ſenſibus ibid.
Tactus inſtrumenta 103,20
Tactus ad animantium ſalutem maximè neceſſarius eſt 104,28
Talus 8,16
Tangendi facultas 97,44
Tangendi vim neruis non eſſe ingenitam 141,17
ταρσὸς 8,46
Temperamẽta ſimplicia quatuor 63,21 (ibid.26.
Temperamenta coniugata quatuor
Temperamenta partium ſubſtantia & compoſitione noſcuntur 66,33
Temperamẽta tum à primigenia natura, tũ ab ætate ſpectantur 72,34
Temperamenta elementis, non humoribus, accepta referri debent ibid.43
Temperamenta ſunt partium corporis non humorum 73,31
Temperantia 117,36
Temperamẽtorum particulares differentiæ ſunt innumeræ 63,38
Temperamentorũ differentias omnes in ætatibus non inuenies 72,6
Temperamentorum alia, alia dominantium humorum ſunt nomina ibid.52
Temperamentum permiſtionis ſoboles 60,45
Temperamentum quid 61,10 & 34
Temperamentum quid à miſtione differat 61,20
Temperamentũ non eſt ex ſolis qualitatibus ibid.26
Temperamẽtum eſt ex virium comparatione 62,53
Temperamentũ temperatum 63,16
Temperamẽtum intemperatũ ib.19
Temperamentum calidum & humidum omnium minimùm ſtatu ſuo permanet 64,5
Temperamentum humidum & ſiccum tactu cognoſcitur 67,9
Temperamentum calidum & frigidum non vno ſemper modo cognoſcitur ibid.15
Temperamentũ non eſt ſimplex qualitas ibid.44
Temperamentum totius ex multis conſtare 68,15
Temperamentum totius quomodo æſtimandum ibid.37
Temperamẽtum innatum vt ab externis cauſis permutetur 69,40
Temperamentum innatum ſemper in nobis quodammodo ſeruari, neque prorſus mutari poſſe 70,9
Temperamentum proprium exiſtit media ætate 72,29
Temperatum ad pondus 64,19
Temperatum ad iuſtitiam ibid.22
Temperatum ad pondus in rerum natura haberi ibid.50
Temporum anni cum ætatibus comparatio 84,53
Tendo ex nerui & vinculi fibris concretus 3,3
Tendones motus inſtrumenta
Tendones inter neruũ & vinculum mediam naturam obtinent 3,2
Tendonis ſubſtantia 10,22
Tendonis figura varia ibid.27
Terra ſiccior igne 55,28
Terra nihil ſiccius ibid.35
Terra, quam cæterorum elementorum in corpore humano maior eſt copia 61,2
Terror 145,3
Teſtes 20,54
Teſtes quid corpori præſtent 159,36
Teſtes ad generis conſeruationem neceſſarii 160,12
Teſtes primi ſunt conficiendi ſeminis authores ibid.35
Teſtes quid ſemini conferant 162,4
Teſtes principibus partibus annumerandos eſſe ibid.27
Teſtibus nullum ineſſe generandi ſpiritum 162,15
Teſticuli mulieris 22,9
Teſtium facultas 158,28.159,36
Teſtium exectio quomodo corpus immutet 159,39
Thorax 6,35
Tibia 8,6
Timor 145,2
Tonſillæ 26,33.42,21
Τροχαντὴρ magnus 8,3
Τροχαντὴρ paruus ibid.4
Tunica 40,9
Tunicarum differentiæ ibid.14
Vaſa ſpermatica inter venas habentur 158,5
Vena arterioſa 24,5.34,36
Vena porta 33,34
Vena caua 34,11
Vena caua non eſt continuata venis meſenterii ibid.13
Vena ἄζυγος ibid.40
Vena puppis 36,17
Vena media ibid.38,51
Vena baſilica 36,52
Vena humeraria ſiue cephalica 35,
Vena ſaphena 37,51
Vena porta nihil cum corde commune habet 110,38
Vena legitimus ſanguinis locus 133,33
Venæ emulgentes 20,20.37,14
Venæ concoquendi & attrahendi facultate præditæ 33,27
Venæ ſimplici conſtant tunica ib.30
Venæ iugulares 35,25 (43,36,43
Venæ ad vterum & mamas ex proximis inter ſe radicibus deriuantur 37,39
Venæ cauæ in crura diſtributio 37,26
Venæ iugulares externæ comites arterias non habent, vti nec cephalica 38,44
Venæ quomodo ſupra modum poſſint impleri 122,53
Venæ & arteriæ quomodo nutriantur 129,50
Venæ ſanguinem conſeruant ne concreſcat 133,26
Venarum deſcriptio 33,21
Venarum in brachio diſtributio interdum variatur 37,2
Venarum temperamentum 67,21
Venarum in corpore vſus 128,32
Venarum vires 130,44
Venas è iecore naſci 110,26
Venas aut arterias ponè aures reſectas ſterilitatem inducere 159,22
Venereæ voluptatis ſedes 168,29
Venis vim ineſſe gignendi ſeminis (158,6
Venter inferus 16,48
Venter medius 22,48
Ventriculus primæ concoctionis officina 17,9
Ventriculus vt benigniore chyli parte fruatur 120,17
Ventriculus non eſt præditus prouidentia 121,15
Ventriculi vſus 15,52
Ventriculi figura 17,10
Ventriculi ſitus ibid.12
Ventriculi cum aliis partibus conſenſus ibid.17.
Ventriculi os veteribus cor ibid.16
Ventriculi duplex tunica 18,20
Ventriculus cibi & potionis receptaculum 119,10
Ventriculi attractio ibid.18
Ventriculi retentio ibid.22

Ventriculi coctio ibid. 33
Ventriculi propria ſubſtantia concoctionem perficit ibid. 38
Ventriculi facultas expultrix 121,10
Ventriculum ſanguine verè nutriri 120, 26
Ventris ori ingenita vis eſt appetendi 123, 32
Venus cur dicatur è ſpuma nata 162,
Verecundia 144. 49 [49]
Vertebra quid 4, 3
Vertebræ omnes triginta 4, 51
Vertebrarum figura 4, 5
Vertebrarum proceſſus ibid. 9
Vertebrarũ exigua foramina. ib. 27
Vertebrarum cartilago ibid. 30
Vertebrarum tunica 31, 47
Vertebrarũ glutinoſus humor, ib. 48
Vertebra ſingula binos neruorum ramos proferunt ibid. 52
Veſica 20, 39
Veſica unde alatur, ibid. 46, 128, 28
Veſicæ membrana ſimplex, triplici ſtaminum genere contexta 20, 45
Videndi facultas 97, 16
Videndi facultas quid ibid. 22
Vigilia quid 100, 28
Villi qui quibus facultatibus addicti 96, 15
Villorum triplex genus ibid. 10
Vincula capitis & maxillæ 9, 18
Vincula ſpinæ ibid, 23
Vinculi nonum genus, quo femoris caput coxendicis acetabulo inhæreſcit ibid. 47
Vinculorum uſus 2. 39
Vinculorum commune genus 9, 32
Vinculorum robur 10, 6
Vinculum ſenſu vacat 2. 44
Vinculum quid 9, 11
Vinculum genitalis 10 3
Vires effectu cognoſci 63, 10
Viros quàm mulieres in coitu maiorem voluptatem percipere 168. 35
Viſcera omnia ambientem tunicam à peritonæo communiter accipiũt 18, 31. 20, 44
Viſio ut fiat 140, 24
Viſio quomodo differat ab aliis ſenſibus ibid. 29
Viuens omne corpus eſt organicum 88 35
Viuentiũ differentia & ordines 89. 1
Vita propria eſt viuentis functio 88, 22
Vita animantium quid 114, 38
Vitalis facultas quare ſic dicta. ib. 42
Vitalem facultatem lædi integris aliis 109. 10
Vitali facultate intercepta reliquas quoque ceſſare 114, 21
Vitalis facultatis neceſſitas demonſtratur 108, 20
Vitalis facultas in corde conſtituenda 110, 16
Vitalis facultas alias non modo perficit ſed etiam conſeruat 114, 18
Vitalis vis non eſt animæ pars, ſed facultas ſumma ibid. 42
Voluntas 106, 27. 117, 26. 148, 48
Voluntas libera appetitus eſt rationalis 101 35
Voluntas appetituum regina 145, 21
Voluntas prima quidem motus cauſa eſt efficiens, ſed non præcipua 146, 42

Indicis Phyſiologiæ finis.

Voluntaris imperium nonnunquam euidens, nonnunquam obſcurum ibid. 47
Voluptas quomodo oriatur 89, 50
Voluptas 145 9
Umbilici vaſa 17. 9
Umbilicus primus omnium perfectè conſiſtit 173, 32
Vngues partes ſimilares non ſunt 44, 37
Unguium ortus ibid, 19
Urina 20, 5. 131 20
Vrina in veſicam profuſio 128, 16
Urinæ excretio ibid. 19
Vrina à ſanguine ſecretio 128, 1
Vteri tunica ſimplex, omni ſtaminũ genere contexta 21, 53
Vteri cornua 22, 15
Uteri acetabula 22, 24
Vteri ſinus ibid. 29
Vteri os ibid. 31
Vteri ceruix ibid. 32
Vteri duo orificia 168, 48
Vteri cotyledones 170 37
Vterus 21 49
Vterus recto inteſtino, veſica, & coxarum oſſibus annectitur 22 4
Vterus ut ſemen comprehẽdat 169, 11
Uterus quis ad conceptionem idoneus ibid. 53
Vterus nonnunquam unà cum fœtu in partu excidit 174, 54
Vua 26, 8
Ξιφοειδὴς *cartilago* 6, 48
Ὑμὴν 22, 39
ὑοειδὲς *os* 6, 17. 26, 32
ὑποχόνδρια 16, 30
Ζωόφυτα 90, 1

INDEX IN PATHOLOGIAE

LIBROS SEPTEM.

ABortus cauſa externa, p. 329, v. 54
Abortus cauſæ internæ 330, 1
Abortus futuri ſigna ibid. 12
Abortus propinqui ſigna ibid. 17
Abſceſſus quid 290, 45
Abſceſſus 344, 6
Abſceſſus ſigna ibid. 10
Abſceſſus varij ibid. 13
Accidentia propria quomodo affectum oſtendant 210, 36. 211, 2
Achor 342, 28
Actio læſa quomodo locum affectum oſtendat 209. 40
Actio læſa partem tantum affectam, non ipſum affectum innuit 210, 25
Adamantis pulvis dyſenteriam ciet 313, 8
Ægilops 279, 13
Αἱμοπτυσις 192, 3
Αἱμοῤῥαγία *narium* 282, 4
Aer quomodo corpora immutet 192, 3
Aer nihil non penetrat 192, 16
Aer quot modis morbos pariat, ib. 26
Aeris ambientis neceſſitas 192, 1
Aeris impuri incommoda ibid. 12
Aeris in morbis procreandis efficacitas ibid. 27
Aeris ſubſtantia ut inquiratur 193, 1
Aeris ſereni commoda 192, 8
Ætas ut pulſum variet 124, 22
Affectus & affectio quid differant 180, 7
Affectus præter naturam ibid. 33
Affectus contra naturam ibid. 42
Affectus contra naturã duplex 182, 8
Affectus alicuius partis proprius ne ſit an per alterius conſenſum, qui dignoſcatur 210, 3
Affectus præter naturã qui primùm & per ſe ex pulſu deprehendantur 226, 13
Affectus cuiuſq; externi cauſa continens 336, 33
Affectuum ſigna 210, 24
Affectuum externorum pro humoris ſpecie & qualitate, & pro affecto loco differentia 336, 23
Affectuum corporis ſumma obſidentium differentiæ ibid. 43
Agens omne agendo nonnihil patitur 194, 6
Agonia motus 199, 25
Alimento venenum opponi 193, 48
Alimentum medicamentoſum quid 194, 1
Alimentum quid 193, 44
Alimentum omne calfacere qui in-

telligi debeat 194,23
Allio fœcunditas aut ſterilitas deprehenditur 328,30
Alphus 343,5
Alui pigra deiectio 310,36
Alui deiectio cita 351,28
Alui deiectio cruenta 313,16
Alui deiectio purulenta ibid. 27
Alui deiectio mucoſa ibid. 30
Amentia 2‑0,11
Animi perturbationes 198,35
Anaſarca pulſus 227,2
Aneuryſma 340,22
Aneuryſmatis & varicis differentia ibid. 24
Angina 284,24
Angina vera quadruplex ibid. 29
Angina notha ibid. 50
Angina à vertebrarum ceruicis luxatione ibid. 54
Anginæ pulſus 227,5
Anginæ cuiuslibet cauſa 284,44
Ani affectus 314,22
Ani phlegmone ibid. 24
Ani abſceſſus ibid. 31
Ani procidentia 315,12
Animæ partes tres brutæ 214,5
Animus ſine anima, anima ſine aere conſeruari nequit 192,1
Animi affectiones vt pulſum mutent 224,42
Animi deliquium in febribus vnde accidat 264,49
Animi affectiones menſes interdum ſupprimunt 324,38
Animi deliquium ex vterino ſtrangulatu 326,20
Animi affectiones fœtum interdum enecant 329,50
Animo deficientes pulſum edunt crebrum & celerem 225,12
Ἀνωμαλία 193,21 [20
Anni tempora vt pulſum mutẽt 22,4
Ἀνοπλεξία ἀποπληξία 295,11
Ἀνώμαλοι pulſus 221,14
Ἀνώμαλοι ἐκλείποντες pulſus 222,39
Ἀνώμαλοι διαλείποντες pulſus ibid. 42
Aphtha 283,19
Apoplexia 272,46
Apoplexia quid à caro differat, ib. 50
Apoplexia cur homine ſtrangulet 273,1
Apoplexiæ cauſa ibid. 9
Apoplexiæ pulſus 226,51
Apoplexiæ & ſyncopes differentia 273,4
Apoplexiæ qui ſint obnoxij ibid. 17
Aqua frigida liberalius pota quomodo ſudorem interdum moueat 253,16
Arenæ rubræ in vrinis renũ calorem ſignificant 210,28
Arteriæ inciſæ ſigna 345,37
Arthritis quid 330,44
Arthritis quomodo dolorem inferat 331,13
Arthritis cur vocetur medicorũ opprobrium ibid. 40
Arthritis hereditaria 352,43
Arthritidis differentias perperam ex humoris genere ſtatui 331,26
Arthritis omnis frigida eſt ibid. 27
Arthritis cur calor & rubor interdum comitentur ibid. 28
Arthritidis cauſa antecedens ib. 37
Arthritidis cauſa procatarctica 332
Arthritidis ſcaturigo 331,53 [38
Arthritidis differentiæ tres 330,48
Arthritidis imminentis ſigna 332,20
Arthritidis cuiuſuis cauſa continens 331,11
Arthritidis & venereæ luis dolores quomodo differant 335,11
Arthritidi vtrum latus magis ſit obnoxium 332,16
Arthritidis incipientis nota ibid. 20
Arthritidi cur articuli magis quàm cæteræ partes ſint obnoxij 332,15
Articuli luxati indicium 349,22
Articulorum imbecillitas vnde ſit æſtimanda 332,41
Artis medicæ neceſſitas 170,21
Artuum dolores varij 330,45
Aſcitæ pulſus 22,1
Aſcites, eiuſque nota 30‑,3
Aſcitæ cauſa ibid. 16
Aſcitæ qui ſint obnoxij ibid. 31
Ἀσυνηθεις 314,8
Aſthma 285,54
Atheroma 344,23
Atrophia, eiuſque cauſa 305,39,43
Atrophia ferè omnis humoris habet coniunctam colluuiem ibid. 50
Atrophiæ & cachexiæ diſcrimẽ 306,
Auditus læſi cauſa 206,52 [21
Auerrhoidis de continui ſolutione falſa opinio 186,2
Auicennæ de febre implicata abſurda ſententia 259,12
Auicennæ de catarrho abſurda opinio 276,19
Auicennæ quam puri è pulmonibus in aluum viam fingat 313,40
Aurigo 304,5
Auris phlegmone 279,48
Auris vlcus 280,10
Aures purulentæ ibid. 5
Aurium vermes ibid. 14
Aurium dolores ibid. 16
Aurium ſibilus ibid. 26
Aurium tinnitus, ſonitus & ſtrepitus ibid. 16
Azymus panis ſanguinẽ gignit craſſum & lentum 194,30
BAlnea 199,42
Balneæ frequentes articulos labefactant 332,45
Βαρυηκοΐα 280,43
Βάτραχος 283,29
Bilis dolores facit acerrimos 213,4
Bilis copioſioris cauſa 218,18
Bilis redundantis argumenta ib. 21
Bilis atræ exuperantis cauſa & ſigna 219,8
Bilis ardentis febris materia in pus aut quippiam puri ſimile concoctione conuerti nequit 238,11
Bilis praſſinæ & citrinæ ſedes 253,30
Bilis putreſcens quomodo horrorem aut rigorem pariat ibid. 25
Bilis ſuperuacua in venas cum irrupit, non ſanguini, ſed ſero permiſcetur 257,1
Bilis flaua nonnunquam in cyſti lapideſcit 299,3
Bilis in cyſti exuperans 301,19
Bilis copioſè è cyſti profluens, ibid. 24
Bilis circa iecur coercita incommoda 305,34
Bilis atræ ſymptomata 302,34
Bilioſa vomitio in febribus, vnde 254,28
Blæſi 283,43
Βουλιμος 295,17
Βρόγχος 285,27
Βραδυπεψία 295,40
Βρογχοκήλη 339,6
Bubo 337,28
Bubo peſtilens 262,28. 263,5
Bubo quas partes obſideat ibid. 7
Bubo peſtilens veteribus incognitus ibid. 8
Bubonocele 322,3
Bubula caro craſſos ſpiritus humoresq́ ſimilis naturæ gignit 201,19
CAchexia 306,4
Cachexia vnde cõtrahatur, ib. 7
Cachexia pro ſanguinis conditione varia ibid. 17
Cachexiæ pituitoſæ & leucophlegmatiæ differentia ibid. 42
Cacochymia 200,36
Cacochymia quibus ex rebus contrahatur 247,40
Cæcitas 276,52
Calculus ipſe morbus non eſt 185,20
Calculus vt concreſcat 236,8
Calculus in cyſti fellis 301,8
Calculus vt è rene in veſicam ferantur 315,44
Calculi in pulmonibus inuẽti 286,11
Calculi in rene perfecti nota 316,8
Calculi materia ibid. 13
Calculi cauſa efficiens ibid. 15
Calculi in veſica cauſa 317,38
Calculi veſicæ ſigna ibid. 47
Calculoſos ſæpe tumere ac palleſcere 316,45
Calculum in renibus ſignificant arenulæ rubræ in vrinis 236,46
Caligo 278,12
Callus 342,52
Calor inſitus interna eſt interitus noſtri cauſa 189,17
Calor partis ſimilaris duplex 260,3
Calor elementaris ſupra modum auctus

ctus ibid.4
Calor naturalis duplex 241,36
Calor alienus efficiẽs putredinis cauſa 248,14
Calor præter naturã triplex 241,46
Caloris natiui extinctꝭ cauſa 344,2
Caluariæ fractura & fiſſura, earumque indicia 348,35
Calx fructum accelerat, arborem perimit 194,32
Canina appetentia 295,20
Cancer 339,33
Cancer exulceratus ibid.49
Cancri ſigna ibid.38
Capitis dolor in febribus vnde excitetur 265,32
Capitis dolor qui non ſit febris ſymptoma ibid.39
Capitis affectus in tres ordines diuiduntur 267,43
Capitis dolor diuerſas ſequitur cauſas 268,8
Carbunculus, eiuſq́; origo 262,33
Carbunculi cauſa continens, ibid.40
Carbunculi & febris peſtilentis vera cauſa ibid.47
Carbunculus licet extirpetur, reliquum tamen corpus nondum in tuto eſt ibid.50
Carbunculus 337,35
Carbunculi ſigna ibid.36
Carbunculorum differentiæ, ibid.43
Καρος 270,35
Caſtanea craſſum & lentum ſanguinem gignit 194,29
Καταφορα 270,31
Catarrhus 275,15
Catarrhi materia ibid.22
Catarrhi cauſa euidentes 276,7
Catarrhi occaſio ibid.16
Catarrhus præfocans 286,28
Catochos pulſus 226,50
Catoche 271,4
Cauſarum genera quatuor 189,2
Cauſa euidens ſiue externa ibid.53
Cauſa continens ibid.54
Cauſa antecedens 190,2
Cauſa euidens in omni morbo neceſſaria 190,31
Cauſa efficiens triplex ibid.45
Cauſa eadem quomodo ſalubris & inſalubris dicatur 191,35
Cauſa vna eademq́; morbos nonnunquam varios infligit 203,3
Cauſa ſolitaria quæ 213,9
Cauſa morborum efficientes duplices 189,21
Cauſa morborum naturales ib.15
Cauſa morborum præter naturam nobis inſita ibid.20
Cauſa per ſe, & per acidens 190,37
Cauſa ſalubres & inſalubres 191,30
Cauſa contraria in eiuſdem morbi procreationem interdum concurrunt 203,6
Cauſa continẽtis inueſtigatio 212,48
Cauſa antecedentis inquiſitio 213,9
Cauſarum connexio 190,5
Cauſarum euidentium diuiſio 215,33
Cephalæa 265,41
Cephalæa quid 268,24
Cephalalgia 265,32
Cerebrum ſenſus & motus commune principium 273,9
Cerebri ſubſtantiam qui obſideant affectus 267,46
Cerebri ventriculos & meatus qui morbi afficiant 268,1
Cerebri ſauciati ſigna 345,54
Cerebro qui vitia ventriculus impartiat 295,6
Chiragra 330,51
Chironia vlcera 347,82
Chirurgi & pharmacopæi artis medicæ miniſtri 336,11
Chirurgi & medici differentia, ib.10
Chirurgia & medicinæ eadem ſunt præcepta ibid.6
Chirurgorum cura ibid.12
Cholera 297,22
Chylus 229,16
Cibus & potus omnem prorſus corporis conſtitutionem immutant 193,48.194,32
Cibi potusq́; vitia morbis materiam & pabulum præbent 193,30
Cibi potusq́; etiam optimi exuperantia naturæ grauis eſt 194,43
Cibi potusq́; modeꝛatꝭ commoda 195,13
Cibi faſtidium in febribus, eiuſque cauſa 264,25
Cibi corruptio 295,55
Κοιλίας μαλακία ibid.23
Clauus 342,47
Κλονώδης pulſus 222,30
Cœliaca affectio 311,30
Colici dolores nothi 310,23
Colicus dolor 309,50
Colocynthis dyſenteriam ciet 313,7
Colon præcipua flatuum ſedes 320,33
Color citrinus in vrinis omnium medius 232,22
Coloris vitioſi cauſa 207,28
Colum inteſtinum flatus receptaculum 309,53
Columellæ affectus 284,24
Conceptus iritus 323,37
Conceptus ſigna 328,43
Condyloma 314,50
Conſternationes militares inauditæ 219,8.271,4.279,27
Conſtitutio neutra 183,17
Conſtitutio qualibet corporis in tres ordines diuiditur ibid.
Continui ſolutio 186.b
Contuſio 344.51
Conuulſio 274,5
Conuulſio flatulenta ibid.32
Conuulſionis pulſus 226,53
Conuulſionis cauſa 274,20
Cordis temperamentum quibus ex ſignis colligatur 215,50
Cordis palpitationi qui ſint obnoxii 293,10
Cordis affectus 292,13
Cordis intemperies omnis vires diſſoluit ibid.17
Cordis quacunque intemperie laborantis ſigna ibid.19
Cordis palpitatio ibid.49
Cordis vulnerati ſigna 346,10
Cordi quæ vitia ventriculus impertiat 295,5
Corneæ tunicæ ruptura 278,26
Corpus humanum eſt morbi ſubiecta materia 189,3
Corpori tria præter naturam inſident 209,32
Coſtæ perfractæ nota 349
Crapula cur morbos frigidos generet 195,5
Crapula materiam arthritidi ſuppeditat 332,51
Cruditas 295,40
Cubiti arthritis 331,10
Cubiti luxatio 349
Κυματώδης pulſus 222,31
Cyſtin fellis qui morbi infeſtẽt 301,2

DEglutiendi difficultas in febribus vnde oriatur 264,19
Deiectio nigra 312,29
Delirium futurum quomodo prænoſcatur 266,7
Delirium 268,44
Delirium in febribus vnde procedat 265,54
Demonſtrantia ſigna 209,7
Dentes mobiles 282,47
Dentium ſtupor ibid.43
Dentium nigredo ibid.44
Dentium dolor ibid.49
Deſidia incommoda 197,46
Deſipientia ſine febre duplex 269,1
Deſipientiæ cauſa 268,40
Deſipientium tres ordines ibid.36
Διαπνεομένη ἢ ὑστεροπνοία 182,33
Diabetes quid 320,1
Diabetes 319,55
Diabeta ſigna 320,2
Diabetes proprium eſt renum ſymptoma ibid.10
Διαλειπόμενος pulſus 222,14
Diaphragmatis inflammati pulſus 226,45
Diaphragmatis vitia 290,38
Diaphragmatis trãsfixi notæ 346,13
Diaſtole quid 221,13
Diarrhœa 312,11
Διάθεσις 180,6
Digitorum luxatio 349
Δίκροτος pulſus 222,17
Dolor quid 208,13
Doloris cauſa ibid.30
Doloris proprietas quomodo affe-

ctam ſedem arguat 210,20
Doloris proprietas vt affectum prodat ibid.11
Dolorum capitis differentia & cauſa 268,8
Δορκαδίζων pulſus 222,16
Dyſenteria 312,47
Dyſenteria non ſemper febrem coniunctam habet 313,13
Δυσπνοια 280,55
Δύσπνοια πνιγώδης 285,42
Dyſuria eiuſq; cauſa 321,6

EBrietas quos morbos procreet 195,5
Ecchymoma 343,37
Ἐκλείπων παλινδρομῶν pulſus 222,3
Ecthymata 263,16.338,11
Elephantiaſeos incipientis nota 333,33
Elephantiaſeos conformata ſigna, ibi. 40
Elephantiaſeos conſummata ſigna ibid.49
Elephantiaſeos ex vrinis & ſanguine nota incerta 334,2
Elephantiaſi qui ſint opportuni 333,27
Elephantiaſis quid ibid.2
Elephantiaſis totius ſubſtantiæ morbus eſt ibid.7
Elephantiaſis quot modis contrahatur ibid.12
Elephantiaſis hæreditaria ibid.13
Elephantiaſis à contagione ibid.21
Elephantiaſis à proprio corporis vitio ibid.24
Elephantiaſis à vita intemperantia ibid.30
Elephantiaſis nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadit ibid.32
Ἔμμετρος & ἐμμετρικὸς pulſus 222,26
Emproſthotonos 274,12
Ἐμπύημα 288,39.290,42
Empyematis ſigna ibid.51
Encanthis 279,32
Ἐνσῄγμα 180,4
Enterocele 322,10
Epicanma 278,52
Epheldes 342,5
Epilepſia 271,42
Epilepſiæ pulſus 226,51
Epilepſiæ cauſa interior 271,50
Epilepſiæ vera cauſa continens 272,5
Epilepſiæ ſedes ibid.8
Epilepſiæ tres differentiæ ibid.11
Epilepſiæ in cerebro cauſa obſeruata ibid.12
Epilepſiæ primariæ indicia ibid.17
Epilepſiæ ab ore ventriculi procedentis ſigna ibid.19
Epilepſiæ tertia ſpecies ibid.23
Epilepſia ſæpe ab vtero ſuſcitari 326,33
Epinyctis 338,4
Epiphora 278,37
Epiplocele 322,12
Ἐπουλίς 283,13
Epulis 340,9
Eryſipelas, eiuſq; ſigna ibid.33
Eryſipelas duplex ibid.41
Eryſipelas phlegmonodes & œdematodes 340,52 & 53
Eryſipelatis ſimplicis origo ibid.46
Eryſipelatis vlcerati origo ibid.47
Eryſipelatis & puſtulæ vlceratæ differentia 341,15
Exanthemata purpurea 262,31
Exanthemata 263,16
Exanthematum ſigna prognoſtica ibid.27
Ἐξάρθρωμα 349,14
Excrementa vt longum affectum prodant 209,45
Excrementa vt affectum ſignificent 210,25
Excrementa alia aliis partibus propria 212,53
Excrementa vt humores atque ex iis natos affectus prodant 215,5
Excrementa in demonſtratiuis ſignis primas tenent 229,5
Excrementorum prouentus plures morbos, quam vlla alia cauſa procreat 206,13
Excrementorum naturalium qualitatem & quantitatem immutantia 207,34 & 42
Excretionum præter naturam cauſa ibid.46
Exempla ad loci affecti inueſtigationem propoſita 211,4
Exempla, quibus cauſa, principalis, adiuuans, & ſine qua nō, demonſtrantur 190,52
Exemplum quo febrium intermittentium focus & fomes liquidò oſtenditur 254,27
Expectoratum vt procedat 289,10
Ἐυεξία quid 213,40

FAcies vt dominantes in corpore humores indicet, & morbos futuros præſagiat 213,43
Facies rubore perfuſa pulmones inflammatos arguit ibid.51
Faciei puſtula 282,14
Faciei rubor ibid.19
Facultatis vitalis intemperie, vel atrophia, vel diuturno morbo labefactatæ pulſus 227,41
Facultatis vitalis repentina ſpirituū diſſipatione debilitatæ pulſus, ibi. 48
Facultatis procreatricis vitia 333,15
Facultatum omnium princeps eſt vitalis 227,13
Fames quid 295,17
Fauus 342,27
Febrem omnem putridam à cauſis euidētibus genitam neceſſariò præcedit Ephemera 243,53
Febrem omnem putridam in humore conſiſtere non eſt neceſſe 253,33
Febrem intermittentem nō tollit venæ ſectio 252,26
Febres quintanæ, ſextanæ 258,33
Febres confuſæ ibid.49
Febres implicitæ 259,5
Febres intermittentes diuerſorum generum rarò implicantur, ibid. 33
Febri ephemeræ qui ſint obnoxii 244,28
Febri ſynocho qui ſint obnoxij, ibid. 41
Febri quotidianæ qui ſint opportuni 256,7
Febri tertianæ qui ſint obnoxij 257,11 (4
Febri quartanæ qui ſint obnoxij 258,
Febri hecticæ quis ſit opportunus 260,31
Febris quid 241,32
Febris nulla frigida appellari poteſt ibid.35
Febris eſſentia ibid.43
Febris ſimplex quid 242,39
Febris putrida quid ibid.41
Febris peſtilens quid ibid.& 238
Febris ephemera quid 242,44.243,43
Febris ſynochus 242 47
Febris hectica ibid.50
Febris hectica duplex 243,2
Febris continua duplex ibid.10
Febris ſymptomatica ibid.12
Febris typhodes ibid.13
Febris phlegmonodes ibid.14
Febris ardens ibid.26
Febris intermittens putrida ibid.28
Febris confuſa ibid.30
Febris compoſita ibid.33
Febris hemitritæos ibid.34
Febris ſynochos duplex 244,37
Febris ſynochos ſine putredine quid ibid.45
Febris ſynochos homotonos ibid.50
Febris ſynochos epacmaſtica ibid.52
Febris ſynochos paracmaſtica 245,1
Febris ſynochus notha ibid.20
Febris ſynochos putrida quid, ibid. 37
Febris ſynochos putrida triplex 246,(8
Febris concluſa 248,16
Febris putrida continua quibus obtingat ibid.28
Febris putrida qui dignoſcatur ab ephemera 249,6
Febris lipyria 249,47
Febris ſymptomatica quà à primaria diſcernatur 250,28
Febris ſymptomatica lenta ibid.35
Febris ſymptomatica hectica, ibi.45. 251,6
Febris quartana continua febrium omnium

omnium rariſſima eſt 252,12
Febris quotidiana rara 255,53
Febris epiala, eiusq; cauſæ 256,35,37
Febris tertiana notha 257,33
Febris quartana exquiſita, einsq; ſymptomata 258,11
Febris quartana notha ibid.28
Febris compoſita ibid.48
Febris quotidiana duplex 259,18
Febris tertiana duplex ibid.19
Febris quartana duplex & triplex ib. 24
Febris ſemitertiana ibid.39
Febris hectica quid ibid.50
Febris hectica [illegible] cur ſit immedicabilis 260,21
Febris hectica à vehemẽtibus fit cauſis euidentibus ibid.30
Febris maligna quæ 261,28
Febris maligna quibus ex cauſis oriatur ibid.31
Febris nulla ſymptomatis vacua 263,43
Febres cur interdum adſit citra ſitum 264,11
Febris nec in humore, nec in ſpiritu, ſed in corde corporisq; partibus totahæret 190,23
Febris putridæ perpetuum eſt indicium ſyſtole quam diaſtole celerior 226,2
Febris putridæ pulſus 226,23
Febris definitio particulatim explicata 242,10
Febris tria ſumma genera ibid.37
Febris ſimplicis tres differentiæ, ibid. 42
Febris putridæ duo ſumma genera 243,5
Febris putridæ primariæ ſpecies, ibid. 19
Febris ephemeræ origo ibid.50
Febris ephemeræ ſigna ibid.54
Febris ephemeræ pulſus 244,7
Febris ephemeræ cauſæ euidentes, ib. 24
Febris ſynochi materia & ſedes, ib.38
Febris ſynochi ſine putredine cauſæ antecedentes 245,2
Febris ſynochi non putridæ ſigna, ibi. 13
Febris ſynochi putridæ cauſæ antecedentes 246,12
Febris ſynochi putridæ ſigna ibid.22
Febris ſymptomatica lenta qui perquiratur ſedes 250,46
Febris intermittentis materiam è venis in habitum corporis primo acceſſionis inſultu non depelli 251,19
Febris tertianæ materia 252,47
Febris quotidianæ materia ibid.49
Febris intermittentis acceſſio qua ratione deprehendat 254,2
Febris cõtinuæ materia & ſedes 248,18
Febris putridæ diagnoſtica ſigna 249,15.
Febris continua ab intermittenti differentia ibid.36
Febris ardentis nota ibid.42
Febris ſymptomatica cauſa, ſedes & ſpecies 250,13
Febris quartanæ materia 258,5
Febris quotidianæ cauſa 256,3
Febris quotidianæ ſigna ibid.20,25
Febris tertianæ exquiſitæ materia & ſedes ibid.51
Febris tertianæ ſigna & ſymptomata 257,20
Febris eſſentia non ex ſolo circuitu ſpectatur ibid.36
Febris tertianæ nothæ, quàm exquiſitæ, ſymptomata cur ſint mitiora ibid.39
Febris quartanæ cauſa ibid.45
Febris hecticæ ſedes 259,50
Febris hecticæ eſſentia ibid.52
Febris hecticæ gradus tres 260,13
Febris hectica ſecundus gradus curationem accipit ibid 25
Febris hecticæ primi gradus ſigna & ſymptomata ibid.40
Febris hecticæ ſecundi gradus ſigna ibid.46
Febris hecticæ tertij gradus ſigna, ibi. 51
Febris hecticæ prima ſpecies ſimplex & inuentu rara 261,5
Febris hecticæ ſecũda ſpecies frequentior, & putredinem coniunctam habens 261,7
Febris hecticæ tertia ſpecies ex putredine quoq; nata ibid.12
Febris peſtilentis cauſa ibid.44
Febris malignæ ſeu peſtilentis ſimplicis & ſolitariæ ſigna ibid.49
Febris malignæ non ſolitariæ ſigna 262,3
Febris peſtilentis futuræ ſigna prognoſtica ibid.11
Febris peſtilentis characteres, ibid.30
Febrium omnium communes notæ 242,29
Febrium continuarum genus duplex 248,42
Febrium intermittentium omnium ſedes 252,50.
Febrium quartanarum ſpecies duæ 257,51
Febrium quæ ſint grauiſſima ſymptomata 264,2
Femoris luxatio 349
Fiſtula 344,38
Flatus in pulmone 285,18
Flatus copioſi cauſa & ſigna 420,24
Flatus rarò citra humoris permiſtionem vſpiam colligitur 338,38
Fluor muliebris 325,24
Fluor muliebris vtrum ex vteri an totius corporis affectu fiat, quomodo diſcernatur ibid.32
Fluor vterinus quomodo à virulenta gonorrhæa differat 326,8
Fluoris muliebris cauſa 325,31
Fluoris muliebris altera cauſa, ib.43
Fluxionis præter naturam cauſa 336,40
Fœtor putredinis ſoboles 204,30
Fœtus quando viuus, quãdo mortuus abortu excludatur 330,9
Fœtus quomodo moueri incipiat 329,16
Fœtus in vtero extincti ſigna 330,20
Fœtus fluentibus aut inſtantib. menſibus conceptus in elephantiaſin eſt procliuus 333,19
Fractura 344,51
Frigus, horror & riger vt inter ſe differant 253,8
Frigus in febribus quando inuadat, ibid.51
Fructus horarij ſanguinem vitioſum proferunt 194,30
Fumus intima quæq; mutat 199,50
Functionis læſio proprium & inſeparabile eſt morbi ſymptoma 205,25
Functionum læſarum differentiæ, ib. 40
Functionum animalium læſarũ cauſa 206,44
Functionum naturalium læſarum cauſa 207,6
Furunculus 337,46
Furunculus quid à carbunculo & phlegmone differat ibid.51
Furũculus cacochymiæ ſoboles 338,8
G
Galenus quam puris è pulmonibus in aluum viam ſtruat 313,37
Galeno quæ ſit iſchuriæ cauſa 320,26
Ganglion 339,8
Ganglij ſedes & materia ib.2 & 3
Gangræna 343,46
Gaudij moderati commoda 198,43
Gaudij immoderati noxa ibid.50
Genuum arthritis 331,10
Genu luxatum 349
Gingiuæ flaccidæ 283,6
Gingiuarum excreſcentia ibid.4
Gingiuarum phlegmone ibid.8
Glandula 339,11
Glandularum differentia ibid.16
Glaucoma 277,23
Gonorrhæa 319,13
Gonorrhæa qui ſint obnoxij ib.23
Gonorrhæa virulenta, eiusq; cauſa ib.32
Gonorrhæa muliebris 325,51
Gonorrhæa mulierũ virulẽta 326,3
Grando 279,41
Grauedo 281,51
Gula ſola omnium eſt propè morbo-

rum mater 193,36
Gula unde lentore obducatur 264,19
Gulæ vulneratæ indicia 346,18
Guſtus vitia 283,47
Guſtus in febribus cur depravetur 264,22
Habitus corporis ut redundantē humorem prodat 213,24
Hæmorrhois 314,52
Hæmorrhois cæca 315,4
Hæmorrhoides internæ ibid.6
Hæmorrhoidum ſymptomata ibid.10
Hallucinatio 278,25
Hectica febris pulſus 226,19
Hemicrania quid 268,24
Hepatitis 299,48
Hepatis 298,44
Hernia 322,3
Herniæ cuiuſlibet ſigna & differentia ibid.
Herpes, eiuſq́ ſpecies 341,6
Herpetis cauſa continens ibid.22
Hidroa 542,9
Ἡμεραλωπία 273,30
Homo cur catarrho magis quam cæteræ animantes ſit obnoxius 275,51
Hordeolum 279,21
Hordeum quomodo fœcunditatem aut ſterilitatē mulieris indicet 328,32
Horror febris non eſt 241,31
Horror quando inducatur 253,53
Humeri arthritis 331,8
Humeri luxatio 349,41
Humidæ partium ſubſtantia triplex 260,7
Humor ut in parte aliqua coacervetur 203,37
Humor arthritin faciens quo penetret 331,15
Humor arthritin movens qualis ſit ibid.24
Humor arthritin faciens unde profluat ibid.38
Humor arthritin faciens ut è capite defluat ibid.54
Humoris arthritin facientis in capite cumulati ſigna 332,5
Humoris aquoſi in corpore collecti cauſæ, & ſigna 220,10
Humoris arthritin facientis copioſè accumulati cauſa interna 332,46
Humoris præter naturam congeſtio 336,35
Humoris præter naturam fluxio ibid.38
Humore putreſcente uſtorum excrementorum copiam coacervare 225,55
Humor omnis cum defluit, aliquantum tenuis 332,32
Hydrocele 322,11
Hydropicorum cruditates 298,44
Hydrops ex iecoris ulcere omniū graviſſimus 307,49
Hydrops triplex 306,28
Hydrops uterinus, eiuſq́ cauſa 324,3
Hydropis uterini exemplum ibid.7
Hypochondriaca affectio 305,1
Hypochondrii tumor 299,44
Hyſterica ſymptomata non tantùm vel à menſtruo vel à ſemine exiſtunt 326,48
Hyſtericarum acceſſionū variæ formæ ibid.32
Icterus 304,5
Icteri varia cauſa ibid.10
Icterus ex criſi ibid.14
Icterus ex iecoris inflammatione ib.20
Icteri ſimplicis cauſa continens ibid.29
Icterus ex obſtructione meatuum ad cyſtin fellis pertinentium ibid.35
Icterus niger ibid.44
Ἰδρώτα 282,9
Iecoris inflammati indicia 211,13
Iecoris temperamentum quibus indiciis percipiatur 215,39
Iecoris affectus 297,40 & 46
Iecoris intemperies ibid.42
Iecur ſuam humoribus temperiē impertit ibid.50
Iecur præcipua humorū officina ibid.51
Iecoris ſubſtantia corrupta 298,12
Iecoris imbecillitas ibid.32
Iecoris obſtructio ibid.47
Iecoris obſtructi nota & cauſa ibid.50 & 53
Iecoris ſcirrhus 299,7
Iecoris tumor ſine ſcirrho ibid.32
Iecoris inflammatio unde oriatur ib.49
Iecoris abſceſſus ibid.55 & 300,35
Iecoris inflammati ſigna 300,3
Iecoris ulcus ibid.47
Iecoris & lienis promiſcua ſymptomata 304,2
Iecoris vulnerati indicia 346,25
Ignis ſacer 340,42
Ignis ſacri ſpecies duæ ibid.43
Ignis ſylveſter 341,5
Ileos 311,7
Impetigo 341,32
Impetiginis ſpecies ibid.35
Incantationibus virilitatem extingui 319,7
Incubus 272,35
Incubus in epilepſiam aut apoplexiam ſæpe degenerat ibid.44
Incubi cauſa ibid.40
Inedia commoda & incommoda 195,19
Inediam ægrè ferunt impura corpora ibid.35
Intēperiei calida ſimplicis pulſus 226,17
Intemperies ex humorum putredine pulſus ibid.22
Intemperiei frigida tam ſimplicis quā ex humorū affluxu contractæ pulſus ibid.32
Intemperantia medicorū nutrix 195,12
Intemperiem unam aliquā inferentia 201,3
Inteſtinorum morbi 308,12
Inteſtinorum obſtructio ibid.12
Inteſtinorum obſtructorum exempla ibid.33
Inteſtinorum coarctatio ibid. 51
Inteſtini cæci coarctati exemplū memorabile 309,1
Inteſtinorum inflammatio ibid.23
Inteſtinorū inflammatio quid à dyſenteria differat ibid.25
Inteſtinorum abſceſſus ibid.33
Inteſtinorum ulcus ibid.37
Inteſtinorum ſymptomata ibid.43
Inteſtinorum colliquatio 312,41
Inteſtinorum vulnere diſſectorum ſigna 346,23
Ira vis 198,54
Iracundia robuſtorum & audacium ſola 199,3
Iſchias 331,2
Iſchiadis dolor quouſque pertingat ibid.5
Iſchuria 320,25
Iſchuriæ cauſa ibid.36
Laboris & quietis viciſsitudo animanti neceſſaria 197,9
Lac emulctum ut concepti fœtus ſexum arguat 329,30
Lactuca frigidam parit ſanguinem 194,21
Laſsitudo tenſiva ſpontanea 216,51
Lateris varii dolores 289,12
Lateris dolor à ſanguine ibid.19
Lateris dolor à deſtillatione ibid.37
Lateris dolor à flatu ibid.45
Lateris dolor omnis ſpiritum intercipit ibid.54
Lentigo 282,27. 343,29
Lepra 241,18
Lethargi pulſus 226,50. 227,35
Lethargus 270,34
Leuce 343,10
Leucophlegmatia laborantibus pulſus eſt creber & celer 225,13
Leucophlegmatia & cachexia pituitoſæ eadem eſt cauſa 306,44
Leucophlegmatias, eiuſq́ nota ibid.51
Lichen 341,32
Lien tumori quàm iecur opportunior 301,34
Lienis vulnerati indicia 346,25
Lienis affectus 301,38

Lienis

Lienis tumor, eiusq; ſigna & cauſa ibid.34
Lienis obſtructio 302,10
Lienis ſcirrhus ibid.14
Lienis inflammatio ibid.
Lienteria quid 204,49
Lienteria 311,45
Lienteria popularis 312,2
Lienteriæ in febribus cauſa 264,39
Lingua in febribus cur ariditate, ſcabritie, aut lentore afficiatur 264,13
Linguæ paralyſis 283,32
Liquida omnia celerius quàm ſolida coquuntur 218,7
Loci affecti ſigna demōſtratiua 209,42
Loci affecti ex ſignis inueſtigādi ratio 210,24
Loquelæ inſtrumenta 291,25
Lumborum dolor & grauitas in febribus vnde oriatur 265,20
Lumbrici 313,45
Lumbrici longi ibid.52
Lumbrici interdum in ventriculum conſcendunt ibid.54
Lumbrici interdum per os nareſq; prodeunt 313,55.314,1
Lumbrici lati 314,2
Lumbrici cur pueros quàm adultos ſæpius infeſtent ibid.13
Lumbrici quæ ſymptomata inferant ibid.15
Lumbricorum omniū materia, ib.12
Luſciosi 276,49
Λυκανθρωπία 269,20
MAdor quid 266,30
Malaciæ vis 295,23
Malaciæ cauſa 295,25
Malum mortuum 343,15
Mãmæ grauidis quando & cur turgeſcant 329,3
Mãmæ cur cancro obnoxiæ 339,36
Μανία 269,28
Mania ſolitaria 207,5
Marcor ex ſenio 260,28
Mares parte dextra, fœmina ſiniſtra magis geſtantur 329,23
Maſne an fœmina geſtetur vnde coniiciatur ibid.12
Materia quæ dicantur agere 193,40
Matula qualis eſſe debeat 229,50
Maxillæ inferioris affectus 283,15
Maxillæ luxatæ ſigna 349,27
Medicæ artis pars maxima opinabilis & coniecturalis 209,36
Medicamenta 199,52
Medici munus 179,26
Medico in tangenda arteria quid obſeruandum 222,45
Medullæ ſpinalis diſciſſæ ſigna 346,33
Meiendi ſymptomata 319,55
Melancholiæ cauſa 218,45
Melancholiæ exuperātis ſigna 219,8
Melancholia duplex 257,48
Melancholia ſuperflua vbi coaceruetur 258,6
Melancholia quid 269,9
Melancholia triplex ibid.36
Melancholia hypochondriaca, ib.37
Melancholia primaria ibid.51
Melancholia ſanguinis fæx 302,6
Melancholiæ cauſa 269,34
Melancholiæ hypochondriacæ cauſa 305,10
Melancholiæ hypochondriacæ ſigna ibid.
Mikarpa 343,44
Meliceris 344,23
Membranarū capitis affectus 268,5
Meninges cerebri ſint ne vulneratæ quibus ex ſignis colligatur 345,49
Menſes ſuppreſſos quæ ſequātur ſymptomata 324,31
Menſes grauidis vnde fluant 328,54
Menſium ſuppreſſio 324,29
Menſium ſuppreſſorum cauſa, ibid.35
Menſium immoderatus fluxus, ib.53
Menſium immoderatè fluentium ſigna, ſymptomata, cauſæ 325,1
Menſium purgatio crebrior, ibid.14
Meſenterium doloris expers 303,24
Meſenterium ſæpe grauium & diuturnorum morborū fomitem continet ibid.32
Meſenterii inflammatio ibid.36
Menſtrua purgatio quādo incipiat, quando deſinat 324,23
Menſtrua purgatio cur impregnatione ſubſiſtat 328,52
Menſtruæ purgationes cur ſtatis periodis moueantur 255,17
Menſtruæ purgationis modus quis vtilis 324,26
Metus & mœſtitia duo ſunt indubitata melancholiæ ſigna 269,11
Mictio cruenta 321,13
Mictio purulenta ibid.33
Mictio ſubnigra ibid.38
Mictio mucoſa ibid.39
Mictio c. piloſa ibid.40
Mola in vtero quomodo alatur & creſcat 323,31
Mola vt à ſcirrho vteri diſtet, ib.45
Mola cauſa efficiens ibid.39
Mola & veri fœtus differētia, ib.46
Morbus quid 179,41.181,26.183,29
Morbus per cōſenſum triplex 181,11
Morbus magnitudinis 185,28
Morbus numeri ibid.36
Morbus vnus 180,45
Morbus ſimplex 187,3
Morbi ſolitarius & comitatus, ib.6
Morbus compoſitus ibid.13
Morbus non ſemper tribus ex cauſis ortum habet 190,9
Morbus & morbi cauſa à ſymptomate quid diſtent 204,15
Morbi prima genera tria 183,36
Morbi ſimilaris differentia tres 183,
Morbi temperamenti ib,46 (50
Morbi materia ibid.45
Morbi totius ſubſtantiæ 184,6
Morbi peſtilentes ibid.13
Morbi contagioſi ibid.23
Morbi venenati ibid.27
Morbi inſtrumentarij differentia quatuor ibid.53
Morbi conformationis 185,1
Morbi compoſitionis ibid.45
Morbi multi 187,25
Morbi implicati ibid.27
Morbi connexi 187,32
Morbi diſiuncti ibid.49
Morbi cauſis manentibus nunquam poſſunt curari 188,48
Morbi hæreditarij 189,30
Morbi ſimilaris origo 201,47
Morbi organici origo 202,11
Morbi ex ſymptomatis innoteſcunt 209,35
Morbi à catarrho 275,43
Morbis vnde indita ſint nomina 267,13
Morborum compoſitio multiplex 188,1
Morborum latentium ſymptomata & ſigna conſpicua ſunt 204,9
Mores vt humorū in corpore redundantium ſint indices 214,3
Mores etiam victum & diſciplinam imitantur 214,28
Morum diſſimilitudo ex temperamento ibid.33
Morum obſeruatio morbos ſæpe detegit ibid.57
Motus naturalis & voluntary differentia 197,5
Motus voluntarii differentia, ib.10
Motus quid corporibus cōferat 197,19
Motus inter diaſtolen & ſyſtolen medis 221,13
Motus corporis vt pulſum mutet 224,28
Mulier molam ſine mare non concipit 323,40
Mulieres cur frequentius quam viri gonorrhœa laborent 325,52
Mulieribus quoque inteſtinorum, omenti, & aquæ prolapſus fit in pudenda 322,19
Mulſum vt impregnationem arguat 329,12
Muſculi recti in abdomine inflammatio 300,30
Μύουρος pulſus 221,50
Μυρμηκίζων pulſus 222,36
NArium ſarcoma 281,26
Narium vena vnde prodeant 282,7

Narium pruritus lumbricorum eſt indicium 314,17
Νάρκη 273,24
Nauſea in febribus vnde 264,30
Nauſea 296,32
Nauſea & vomitus cauſa ibid.39
Natura inter ſe abhorrentes nihil generant 328,37
Neotericorum de cauſa continente error 190,18
Nephritis 315,22
Nephritidis ſigna 315,26
Nephriticus dolor 316,7
Nephritici doloris ſigna 317,2
Nephritici doloris cauſa eff.ctrix, ib. 12
Nephriticus dolor à colice non facilè diſcernitur ibid.19
Nerui vulnerati nota 345,39
Nerui callus paralyſin inducit 273, 55
Neruorum in febrib. ſubſultus 266,5
Nodus 339,5
Obauditio 280,29
Oblinio 270,13
Obſtructio in cyſtis fellis duplex 301, 3
Oculi paralyſis 276,42
Oculi nubecula 278,15
Oculi albugo ibid.17
Oculi procidentia 278,28
Oculi vnguis ibid.36
Oculi fiſtula 279,22
Oculorum affectus interni 276,34
Oculorum ſuffuſio 277,29
Oculorum affectus externi 278,10
Oculorum dolores 279,8
Oculis transfoſſis mors ſequitur 346, 3
Odoratus ſymptomata 281.33
OEdema 338,18
OEdema duplex ibid.21
OEdema exquiſitum ibid.28
OEſophagus raro morbis tentatur 293 26
OEſophagi affectus ibid.28
Ὀλιγώδεις pulſus 221,40
Omentum pingue ſterilitatis cauſa 328,24
Ophthalmia 278,50
Ophthalmia & epiphora differantia ibid.55
Opiſthotonos 274,12
Oppreſſiones in febribus cauſa 265,5
Orthopnœæ pulſus 227,6
Ὀρθόπνοια 286,7
Os vitiatum 348,9
Os colliſum ibid.14
Os fractum ibid.21
Os fractum ibid.25
Os ſiſſum ibid.
Os quot modis luxetur 349,14
Oſsis vulnerati ſigna 345 46
Oſsis continuitas quot modis ſoluatur 348,8
Oſsis luxatio 349,12
Ὄζαινα 281,19
Παλινδρομοῦντες μύουροι pulſus 221, 52
Palmæ plantæq; luxatio 349
Palpebrarum vitia 279,34
Palpebræ inuerſio ibid.38
Pancreas & meſenterium totius corporis ſentina 303,6
Pannus 337,26
Papilla nigreſcens marem cõceptum indicat 329,25
Papula fera 341,8
Papula ſimplex ibid.10
Papula exulcerata ibid.14
Paralyſis apoplexiam ferè excipit 273,3
Paralyſis ibid.21
Paralyſeos pulſus 226,54
Paralyſeos ſigna 273,34
Paralyſeos ſedem inueſtigandi ratio ibid.37
Paralyſeos cauſa 273,50
Παραφροσύνη 268,33
Παραπληγία 273,27
Παρέμπτωσις 349
Παρεμπίπτων pulſus 221,7
Parentum natura cognita ad deprehendendam liberorum indolem conducit 216,16
Parotis 281,5
Paroxyſmos qua immutent 255,36
Paroxyſmi quando longi aut breues ibid.45
Paroxyſmi qua ratione recurrant 255,27
Paroxyſmorum immutatio quid denunciet ibid.36
Pars corporis quid 181,7
Partis ſimilaris ſubſtantia triplex 206,6
Partis cuiuſcunq; vulneratæ ſymptomata 345,33
Parti cuiq; ſimilari ſymptomata accidunt duodecim 205,43
Partium interiorum ſauciatarum indicia 345,49
Partus difficilis cauſa 330,26
Partus difficilis futuri præſagia, ibid. 37
Pathologia quid 349,
Πάθος ſiue πάθημα 180,5
Παθογνωμονικὰ ſigna 209,20
Pectoris vulnerati nota 346,5
Πελίωμα 343,43
Penis ex virulenta gonorrhœa vlceratus 319,41
Penis vlcus ibid.48
Penis tuberculum verrucæ inſtar 319,42
Pepaſmus quid 238.25
Peripneumonia 286,52
Peripneumoniæ pulſus 226,48
Perſpiratio prohibita non eſt ſola putredinis cauſa 248,6
Phagedæna 340,1.347,21
Phlegmone plethoræ ſoboles 338,1
Phlegmone 336,6
Phlegmone vt fiat ibid.13
Phlegmones magna partem nobilem obſidentis pulſus 226,27
Phlegmones cauſa proxima humorum eſt putredo 205,12
Phlegmones cauſa continens 337,18
Phlegmones differentia, ib. 22, & 25
Phrenitis 268 46
Phrenitidis pulſus 227,3
Phlyctæna & phlyctides 340,54
Phyma 337,38
Φθίσις 288,26
Phthiſeos pulſus 227,8
Pilorum defluuium in elephantiaſi 333,47
Pituita rariſſimè adeò putreſcit vt febrem excitet 256,2
Pituita ſupernacua quibus in locis gigni ſoleat 308 23
Pituita in colo nonnunquam concreſcit in calculos ibid.45
Pituita varios tumores inducit 338, 17
Pituita ſupernacua quibus maximè locis coacernetur 219,33
Pituita copioſioris cauſa ibid.34
Pituitæ redundantis ſigna, ibid.46. & 220,2
Pituitæ vacuatio quæcunq; conducibilis 220,1
Plenitudo impura, ſeu cacochymia multa 216,29
Plethora quæ corpori mala inferat 194,5
Plethora 200,35
Plethora duplex 216,33
Plethora menſes immoderatè ciet 325,6
Plethora abortum mouet 330,2
Plethoræ ſigna communia 216,45
Plethoræ ſimplicis pulſus 226,20
Plethoræ ex progreſſa viuendi ratione ſigna communia 217,8
Plethoræ cuiuſq; ſigna propria, ib.15
Pleuritis 289,11
Pleuritis nota ibid.15
Pleuritidis ſigna 211,13
Pleuritidis cauſa 289,29
Pleuritis exquiſita 289,17
Pleuritidis vera ſigna 290,12
Podagra 330,54
Πολυαιμία quæ vera eſt plethora, indicia 218,3
Polypus 281,28.340.8
Potus cunctis animantibus apprimè conueniens & neceſſarius 229,13
Prægnantis conſtitutio quantam ad fœtus temperamentum vim habeat 189,32
Prægnantium vrina qualis 329.8
Prægnans valetudinaria quibus affigatur ſymptomatis 329.35

Priapyſmus,

Priapiſmus, eius cauſa 318,51
Principis facultatis domicilium 268 32
Prognoſtica ſigna quæ, eorumq́ diuiſio 209,8
[illegible] 182,35
Prurigo, eiusq́ cauſa 341,36
Pſora ibid.43
[illegible] 294,22
Pulmonis vomica 287,26
Pulmonis ſauciati ſigna 346,7
Pulmonum intemperies 285,9
Pulmonum obſtructio ibid.21
Pulmonũ crudum tuberculum 286, 34
Pulſus quid 221,12
Pulſus in timidis & triſtibus qualis 199,8
Pulſus dominantis humoris nuncius eſt 215,16
Pulſus quarum partium conſtitutionem renunciet 221,4
Pulſus cauſa & neceſſitas 223,20
Pulſus moderatus cæterorũ lex 223,52
Pulſuum quæ immutent 224,19 & 43
Pulſus naturalis quando obſeruãdus 224,44
Pulſus creber omnium primus 225,5
Pulſus in omnibus febribus creber & celer editur 226,3
Pulſus cuiuſque præter naturam cauſa & indicatio 225,20
Pulſus mollis quam partem affici ſignificet 226,39
Pulſus propriè virium robur denunciat 227,56
Pulſus validus quid deſignet ibid.22
Pulſus vehemens quid oſtendat, ib.23
Pulſus languidus quid innuat, ib.28
Pulſus intercurrens quid præſagiat. 228,21
Pulſus intermittens quid portendat. ibid. 7
Pulſus caprizans & dicrotus quid ſignent 228,28
Pulſus vndoſus & vermiculans quid indicent ibid.33
Pulſus myurus quid demonſtret 228, 38
Pulſus tremulus quid indicet ibid.48
Pulſus ordinatus fidus, inordinatus infidus ibid.51
Pulſum tangentis manus qualis eſſe debeat 222,44
Pulſuum differentia 221,19
Punctio 344,50
Pupillæ vitia 277,52
Pus 347,6
Pus ſyncerum ex meſenterio per aluũ ſecernis 303,44
Pus ex ani abſceſſu in veſicã penetraſſe animaduerſum 314,38
Pus cineri comparatur 344,14
Puſtula 342,2
Puſtula 336,49
Puſtulæ humidæ 342,5
Puſtula ſicca ibid.7
Putredini quæ ſint obnoxia corpora 246,28
Putredinis duplex ratio ibid.40
Putredo quomodo venas inuadat ibi. 42
Putredinis qui ſiat finis ibid.54
Putredinis varietas vena ſectã deprehenditur 247,26
Putredinis efficiens cauſa duplex, ib. 37
Putredinis externa cauſa duplex, ib. (53
Putredinis cõtractã qualitatisq́ proprietas paroxyſmos ciet 255,20
Qualitatis vitium 206,21
Qualitas venenata quæ dicatur 261,30
Quantitatis vitium 206 26
Rancedo 291,29
Regio vt pulſum variet 224 20
Regionum ad valetudinẽ momenta 192,21
Renis obſtructio 315,33
Renis vulnerati ſigna 316,30
Renum arenula 315,35
Renum calculus ibid.44
Renum abſceſſus 316,21
Renum vlcus ibid.28
Renum vlceratorum cauſa 316,41
Renes purulento albos etiam calculos proferunt 317,26
Rerum externarum vſus humorum in corpore conſtitutionem declarat 215,17
Res neceſſariæ, quarum vi ſtatus vita noſtra immutatur 191,23
Reſpirationis vſus 192,4
Rhagades 314,44
Rhagoidis tunica puſtula 278,27
Rheuma complures morbos procreat 203,15
Rheumatis cauſa ibid.17
Rheumatiſmo quæ partes obnoxia 203,25
Rhyas 279,30
Rigor febris non eſt 254,2
Rigor ex materia in ventriculo contenta 253,34
Rigor quando fiat 253,34
Rigor in febre continua quid indicet 266,12
Rigoris cauſo ſuperuenĩetis cauſa 251, 46
Rigorem modò cum febre modò ſine febre excitari 254,40
Ructus 296,4
Ruptio 345,8
Sanguiſica vi imbecilli cruditates oriuntur 298,42
Sanguis maternus altera temperamenti cauſa 189,32
Sanguis alimẽti, ex quo produit, qualitates retinet 194,17
Sanguis bonus quis 217,30
Sanguis quomodo putreſcat 245,40
Sanguinis vera putredo ibid.46
Sanguis purus ex aluo profluens vnde ſit 313,20
Sanguis cum vrina profluens vnde proueniat 321,13
Sanguis carbunculum faciens qualis ſit 337,35
Sanguinis profuſio vnde fiat 207,46
Sanguinis e pulmonibus profuſio 288 45
Sanguinis vomitio 297,8
Sanguinis miſſio poteſt eſſe diuturna ſine manifeſta virium iactura 321 24
Sanguinis miſſio abortus cauſa 329, 53
Sanguini ſerum quamobrem permiſceatur 229,9
Sanies 347,3
Sanitas 282,21
Saporis alieni cauſa 207,30
Sarcocele 322,11
Sarcoma 340,4
Scabies, eiuſque origo 342,18
Scabies & impetiginis diſcrimẽ 341, 32
Scabiei multæ ſpecies 342,23
Scirrhus 338,42
Scirrhi materia ibid.45
Scirrhi in iecore ſigna & cauſa 299,7
Scirrhi in iecore varii ibid.23
Scirrhi differentia 338,43
Scroti inflammatio 321,46
Scroti inflammatio quomodo à teſtis inflammatione differat ibid.50
Scroti tumor prædurus ib.49 & 54
[illegible] pulſus 222,34
Semen ſimilem ſui temperaturam ſimilaribus partibus inducit 189, 23
Semen per inſomnia effluens, eiusq́ cauſa 319,26
Senex ſine felle & cyſti inuentus 301, 15
Sexus vt pulſum mutet 224,18
Signa abſolutè 213,24
Signa & cauſæ ibid.28
Signorum neceſſitas 208,46
Signorum prima genera tria, ibid.52
Signorum altera diuiſio 209,5
Signum quid 209,2
Singultus 296,12
Singultus in febribus vnde 264,44
Sinus 344,31
Sinus calloſus ibid.
Sinus vt ſedem affectam indicet 210, 16
Situs vt partis affectum indicet ib.33
Sitis quid 295,31
Sitis in febri vnde 264,7
Sitis quã nullo potu reſtinguatur ibi. 9
Solis ardor quos morbos conciteat 203, 4

Somnus quid 197,55
Somnus 270,22
Somnus cur ſudores moueat. 198,15
Somnus vt pulſum variet 224,37
Somnus à cibo materiam arthritidis cumulat, vti & ocium 332,53
Somni modus in febribus diligenter obſeruandus 265,51
Somni moderati commoda 198,5
Somni immoderati incommoda, ibi. 19
Somnia vt exuperantes humores ſignificent 214,41
Somniorum cauſa 214,46
Sordes 347,10
σπασμώδης pulſus 222,31
Spaſmus cynicus 282,32
Sphacelus 343,49
Spina luxata ſigna 349
Spirandi difficultas in febribus unde proueniat 265,12
Spiratio difficilis 291,35
Spirationis inſtrumenta ibid.47
Spiritus & humores diſperdentia, obruentia, inquinantia corrumpentia 200,40,44,48,& 53
Spiritus quis ſit, qui febris ephemera materia dicitur 243,43
σποδὴ 284,22
Steatoma 344,23
Sterilitas ex genitalium vitio 328,11
Steriles qui ſint 327,50
Sterilitatis cauſa ibid.47
Sterilitatis & fœcũditatis ſigna 328,25
Sternutatio plerumq; ſingultum ſoluit 296,19
Stigmata 343,45
Stomachi affectus 293,44
Strabiſmus 276,41
Stranguria 320,55
Struma 339,22
Struma cancroſa 339,31
Strumarum materia ibid.23
Stultitia 270,10
Subſtantiæ corruptela 298,10
Subſtantia tota quæ dicantur agere 293,42
Subſtantiæ vitium 206,17
Sudor naturalis & ſymptomaticus 266,20
Sudor in febribus quis vtilis 266,24
Sudoris in febribus cauſa ibid.13
Sudores e præcordiis moueri 253,34
Sudoribus qui plus minúſve ſint obnoxii ibid.39
Suffuſio 271,25
Suggillata 282,28
Sulphur viuum vt fœcunditatem aut ſterilitatem prodat. 328,34
Suppuratio quid 290,42
Suppurationis pulſus 227,9
σύκωσις 340,9
σφακέλιſμος 182,10
Symptoma quid 204,12
Symptoma ſymptomatis poteſt eſſe cauſa 204,46. 205,3
Symptoma neque morbus, neq; morbi proxima eſt cauſa 205,4
Symptomata & cauſa euidens ſunt ſigna 209,3
Symptoma ſe ipſo non aliis ſignis percipitur 209,33
Symptomatis & ſigni differentia 204,10
Symptomatis propria definitio 204,27
Symptomatis variis concurrentibus quomodo partis affectæ inueſtigatio ſit inſtituenda 210,49
Symptomata primi generis 205,43
Symptomata ſecundi generis 206,5
Symptomata tertii generis ibid.15
Symptomata vnde reddantur grauiora 263,50
Symptomatum ſummã genera tria 205,24
Syncope 292,34
Syncopes cauſa ibid.38
Syncope in febribus vnde oriatur 264,53
Syncope ſtomachica 292,42
Synochi ſimplicis pulſus 226,20
Syſtole quid 221,16
Syſtoles accelerata cauſa & indicatio 225,53
Syſtoles tarda, crebra, rara indicationes 226,5
TAbes 288,4
Tabes morbus contagioſus 288,15
Tabis cauſa duplex ibid.25
Tabi qui ſint obnoxii ibid.28
Tactus dolores cur maximè ſint atroces 208,8
Tactus eſt omnium animantiũ communis ibid.10
Tactus non eſt vnum & ſimplex inſtrumentum ibid.23
Ταινία 314,5
Talpa 344,27
Telephia vlcera 347,28
Temperantia ſalutaris vitæ moderatrix 195,17
Temperata omnia & mediocria ſanguinis bonitatem præſtare 217,32
Temperamentum totius corporis iecoris & cordis naturam ferè imitatur 215,39
Temperamentum vt pulſum immutet 224,6
Tenaſmus 313,2
Tendonis vulnerati ſigna 345,44
Terminthus 338,9
Teſtudo 344,27
τεθνηκὼς & ἄτακτος pulſus 222,38
Tetanos 274,13
Thoracis ſymptomata 291,23
Thymium 342,41
Timoris & triſtitiæ metus 199,8
Tonſillæ 284,3
Tophi in articulis vnde 332,53
Tophi è lue venerea 335,8
τραῦμα 344,45
Tremor 274,49
Tremoris cauſa 274,53
τρηχίασις 321,40
Tubercula 336,49
Tumor œdematoſus 337,34
Tumores 336,46
Tumores aquoſi 338,32
Tumores flatulenti ibid.35
Tuſſis 283,30.291,46
Tuſſicula 285,29
τυφλὰ ἕλκη 344,42
Tympanites 307,52
Tympanitæ pulſus 227,2
VAcuatio quæ ſit naturalis 315,12
Vacuationes ad vitã neceſſariæ 196,13
Vacuationes temporariæ ibid.16
Vacuationes neceſſariæ ſuppreſſæ varios morbos pariunt 196,33
Vacuationes immodicæ periculoſa, ibid.40
Vari 185,5
Varix 340,17
Varus 282,26.342,51
Vaſorũ reſeratio vnde accidat 207,49
Vatii 185,4
Venæ rupta vel exeſa cauſæ 207,46
Venæ plenióres anaſtomoſi nonnihil copiæ ſuæ in arterias transfundunt 217,1
Venæ inciſæ ſymptomata 345,35
Venæ iecori malè affecto condoleſcunt 298,45
Venarum putredo cur non facilè reſtinguatur 246,36
Venas nihil præter ſanguinẽ cum ſero continere 248,31
Venenum quid 193,44
Venerea lues, eiuſq; cauſa 334,8
Venerea lues morbus eſt contagioſus, neque proprio vitio contrahitur 334,20
Venerea lues quas primùm partes exulceret ibid.52
Venerea lues vnde contracta ſit quomodo dignoſcatur 335,20
Venerea lue correpti cur excrementis ſcateant 335,3
Venerea lue qui inquinentur, ibid.28
Venerea luis indicium eſt fauces puſtulis fœdata 213,50
Venerea rei impotentia 319,4
Venerea luis ortus 334,23
Venerea luis quatuor ordines ibid.37
Venerea luis grauia ſymptomata 335,5
Veneris frequens vſus articulos debilitat. 332,45
Venus 200,3
Ventriculi affectus 294,9

Ventriculi

Ventriculi quacunq; intemperie laborantis ſigna ibid. 7
Ventriculi inflammatio ibid. 26
Ventriculi abſceſſus 294, 41
Ventriculi vlcus ibid. 44
Ventriculi ſymptomata 295, 1
Ventriculi imbecillitas vnde 296, 39
Ventriculi dolor 297, 2
Ventriculi propria vitia 311, 51
Ventriculi vulnerati ſigna 346, 20
Ventriculus cordi & cerebro magna affinitate coniungitur 295, 3
Ventriculus præter arbitriũ noſtrum mouetur 329, 39
Ventris tumor an ad meſenterium pertineat quõ ſciri poßit 303, 17
Verecundiæ motus 199, 23
Verruca penſilis 342, 38
Verrucæ ſeſſilis ibid. 45
Vertebrarum ceruicis luxatio 349, 30
Vertigo 271, 23
Vertigo duplex ibid. 32
Veſica calculo laborante cur meiendi conatum comitetur deſidendi cupiditas 318, 2
Veſicæ calculus 317, 30
Veſicæ ſphincter inflammatione laborans 318, 17
Veſicæ abſceſſus ibid. 25
Veſicæ exulceratio ibid. 33
Veſicæ vlceratæ ſigna 318, 36
Veſicæ ceruix quib. ex ſignis obſtructa intelligatur 320, 38
Veſicæ vulneratæ ſigna 346, 32
Vibices 342, 45
Vigiliæ effecta 198, 25
Vigiliæ in febribus vnde 265, 45
Vini commoda & incommoda 194, 32
Vinolentia vt pulſum mutet 224, 35
Vinum arthritin irritat 332, 52
Vinum generoſum & meracius longo ac liberaliore vſu vitium inducit 298, 17
Virgines quoque fluore vterino infeſtantur 325, 40
Virilitas quibus ex cauſis extinguatur 319, 5
Virium infirmarum cauſa triplex 227, 36
Virus 347, 6
Viſionis effectæ quomodo inueſtiganda ſit cauſa 277, 5
Vitiliginis ſpecies tres 343, 5
Vitellus oui tenuem profert ſanguinem 194, 29
Vlcera in corde inuenta 292, 32
Vlcere maligna 347, 26
Vlceris in rene ſignum 316, 32
Vlceris cauſa duplex 346, 47
Vlceris differentia ex iis quæ in ipſo ſuccreſcunt 347, 1
Vlceris ex cauſa continente differentia ibid. 13
Vlceris ſanationem quæ impediant 347, 46
Vlcerum vermes 347, 11
Vlcus 344, 49. 346, 39
Vlcus putridum 347, 35
Vmbilici ruptio 322, 21
Vngues adunci tabis propria ſunt ſigna 210, 36
Vnitatis ſolutio 344, 45
Vnitatis ſolutæ tres primæ differentiæ 345, 3
Vocis aut loquelæ læſio 291, 24
Vocis inſtrumenta ibid. 25
Vomica columbini oui magnitudine è pulmonibus eiecta 287, 42
Vomica quid 290, 51
Vomitio in febribus vnde 264, 30
Vomitio cruẽta nulla naturalis 297, 19
Vomitio 296, 33
Vomitus cauſa 207, 53
Vreteris vlcerati ſigna 313, 38
Vreteris vtriuſq; obſtructi vel coarctati ſigna 320, 33
Vrethræ exulceratio 318, 43
Vrina quid 229, 7
Vrina quarum partium conſtitutionem renunciet 221, 5
Vrina proprium iecoris eſt excrementum 229, 21
Vrina quarum partium certas notas referat ibid. 28
Vrina quando excipienda 229, 49
Vrina cur alias turbetur, alias non turbetur 230, 3
Vrina quibus ex rebus immutetur 230, 1. 231, 12
Vrina mulieris qualis 230, 47
Vrina puerorum 231, 1
Vrina ſenum ibid. 4
Vrina citrina 232, 45
Vrina alba, tenuis, & perſpicua quid ſignificet 232, 36
Vrina in febribus ardentibus ſubalbida delirium prænunciat, ibid. 39
Vrina glauca quid indicet ibid. 41
Vrina lactea quid indicet ibid. 42
Vrina flammea quid innuat ibid. 48
Vrina rubra, craſſa, & obſcura, quid demonſtret ibid. 50
Vrina cruenta vnde 233, 7
Vrina viridis quid ſignet ibid. 15
Vrina nigra quid denunciet ibid. 18
Vrina craſſa quid oſtendat 233, 43
Vrina oleacea quid indicet ibid. 47
Vrina confuſa 234, 18
Vrina perſpicua quid ſignificet, ibid. 23
Vrina verè turbida quid denotet 234, 29
Vrina confuſa quid denunciet, ibid. 49
Vrina ſpumans quid ſignificet 235, 30
Vrina bullis quid oſtendat ibid. 35
Vrina cui pinguedo telis aranearum ſimilis per ſumma innatat quid prodat 235, 46
Vrina furfuroſa quid ſignet ibid. 53
Vrina ſquamulata quid arguat 236, 4
Vrina farinacea quid doceat, ibid. 8
Vrina prægnantium qualis ibid. 13
Vrina mucoſa quid indicet 236, 33
Vrina quacunque propoſita quid viroſcopus reſpondere debeat 239, 37
Vrina cuidam ex vmbilico profluxit 320, 8
Vrinam inſpecturus medicus quid priùs ſecum reputare debeat 239, 36
Vrinæ materia 229, 11
Vrinæ inſpectio quo loco fieri debeat, quæque in ea ſunt obſeruanda 230, 7
Vrinæ optimæ, quæ cæterarum lex ſit, deſcriptio ibid. 37
Vrinæ mediocris copia quid indicet 231, 13
Vrinæ copia vnde ibid. 25
Vrinæ paucitas vnde 231, 45
Vrinæ odor 232, 5
Vrinæ fœtor putredinem quando arguat ibid. 14
Vrinæ qui ſint obſeruandi colores, ib. 22
Vrinæ color vnde ibid. 24
Vrinæ ſpiceæ indicatio 232, 43
Vrinæ aureæ, croceæ, rubræ quid oſtendant ibid. 45
Vrinæ paſſeæ & vineæ quid arguant 233, 14
Vrinæ venetæ & plumbeæ quid ſignificent ibid. 16
Vrinæ chymoſis differentia triplex ibid. 25
Vrinæ tenuitas vnde 233, 30
Vrinæ mediocris ſubſtantia quid denotet ibid. 40
Vrinæ turbulentæ tres differentiæ 234, 6
Vrinæ corona quid 235, 18
Vrinæ corona quid doceat ibid. 23
Vrinæ capilli aut carũculæ innatantes quid ſignificent 236, 20
Vrinæ ſanguis immixtus quid denotet ibid. 24
Vrinæ arenuloſa quid ſignent, ib. 30
Vrinæ hypoſtaſis 237, 19
Vrinæ hypoſtaſis quarum partium ſit index ibid. 17
Vrinæ ἐναιώρημα 237, 53
Vrinæ hypoſtaſis bona 238, 42
Vrinæ ἐναιώρημα bonum ibid. 44
Vrinæ nubes bona ibid. 47
Vrinæ hypoſtaſis mala ibid. 48
Vrinæ ἐναιώρημα malum ibid. 49
Vrinæ color intemperiem, ſubſtan-

ula craſſa aut turbulenta humoris vitium, confuſio putredinem arguit 240,3
Vrina contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent; ib.6
Vrina poſt acceſſionẽ craſſior 254,22
Vrinæ incontinentia, eiusq́; cauſa 320,17
Vteri phlegmone 322,30
Vteri inflammati ſigna ibid. 33
Vteri abſceſſus ibid. 40
Vteri vlcus ſordidum ibid. 45
Vteri exulceratio lenior 322,54
Vteri quomodolibet vlcerati ſigna propria vnde petenda 323,3
Vteri noma ibid. 11
Vteri carcinomata ibid. 13
Vteri ſcirrhus 323,21
Vteri rhagades; condylomata, & hæmorrhoides 324,14
Vteri propria ſymptomata ibid. 19
Vteri ſtillicidium 325,17
Vteri aſcenſus 327,5
Vteri aſcenſus quid differat à ſtrangulatu ibid. 11
Vteri deſcenſus ibid. 14
Vteri prolapſus ibid. 18
Vteri conuulſio ibid. 20
Vteri errores ibid. 23
Vteri prolapſus unde ibid. 25
Vteri inuerſio 327,29
Vteri intemperies ſterilitatem facit 328,18
Vterini ſtillicidij cauſa 325,20
Vterini ſtrangulatus cauſa 326,43
Vterum nonnunquam ad ventris labium efferri 327,8
Vterum quæ cauſæ moueant 327,31
Vterus flatuum copia tumens 323,32
Vterus animal haberi non debet 327,38
Vterinus furor 326,25. & 327,22
Vterinus ſopor 326,27
Vterinus ſtrangulatus, eiusq́; ſymptomata 326,14
Vulnus 344,44
Vulneris differentia 345,10
Vultus animæ imago 213,43
Ὑαλοειδὴς 307,42
ὕδερος 406,28
[illegible] 312,13

Indicis Pathologiæ finis.